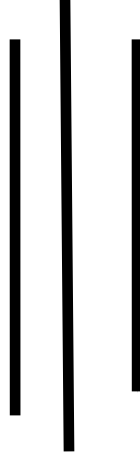

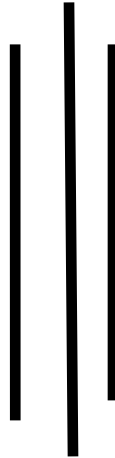
महालेखापरीक्षकको
छपन्नौं वार्षिक प्रतिवेदनसंग सम्बन्धित

संगठित संस्थाको लेखापरीक्षण

प्रतिवेदन

२०७५

महालेखापरीक्षकको कार्यालय

बबरमहल, काठमाडौं

नेपाल

प्राक्कथन

शेयर वा जायजेथामा सरकारको पूर्ण स्वामित्व भएको संगठित संस्थाको लेखापरीक्षण गर्ने एवं पचास प्रतिशतभन्दा बढी (अधिकांश) स्वामित्व भएका संगठित संस्थाको लेखापरीक्षक नियुक्तिमा परामर्श उपलब्ध गराउने जिम्मेवारी नेपालको संविधान, लेखापरीक्षण ऐन र प्रचलित कानुनले महालेखापरीक्षकलाई सुम्पेको छ। महालेखापरीक्षकले प्रचलित कानुन एवं लेखापरीक्षणका मान्य सिद्धान्त बमोजिम संगठित संस्थाहरुको वित्तीय व्यवस्थापन, सञ्चालन नतिजा र सुधार गर्नुपर्ने क्षेत्रहरु पहिचान गरी सुधारका लागि सुझाव सहित प्रतिवेदन गर्दै आएको छ।

राज्यबाट प्रवाह हुने सेवा तथा कार्यहरु चुस्त र प्रभावकारी ढङ्गले सम्पादन गर्न सार्वजनिक प्रतिष्ठान तथा संस्थानहरुको स्थापना गरिएको हुन्छ। त्यस्ता संस्थानहरु प्रचलित कानुन र विधिसम्मत ढङ्गले सञ्चालन हुनुपर्दछ। सार्वजनिक निकायहरुले आमदानीखर्च गर्दा नियमसम्मत, मितव्ययी, दक्ष, प्रभावकारी र औचित्यपूर्ण तवरले गर्नुपर्ने र आर्थिक कारोबारको लेखापरीक्षण गराउनु पर्ने कानुनी व्यवस्था छ। पारदर्शी आर्थिक कारोबारले जवाफदेहिता, विश्वसनीयता र आर्थिक अनुशासन कायम राख्न मद्दत पुऱ्याउँदछ। आफ्नो कामप्रतिको निष्ठा, पेशागत इमान्दारिता र जिम्मेवारीको बोध हुन सकेमा मात्र संगठित संस्थाको आर्थिक कारोबार सुदृढ हुन सक्दछ। यसका निमित्त आर्थिक कारोबार गर्ने संस्था नियमनकारी निकाय तथा सरोकारवाला सबैको ध्यान पुगनु जरुरी छ।

यस वर्ष सबै सार्वजनिक संस्थानको लेखापरीक्षण गर्ने कार्यायोजना रहेकोमा कतिपय संस्थाले लेखा सेस्ता पेश नगरेको कारण लेखापरीक्षण हुन सकेन। सार्वजनिक निकायहरुले आर्थिक कारोबारको परीक्षण गराई फरफारक लिनु पर्दछ। लेखापरीक्षण सम्पन्न भएका निकायहरुमा जोखिमको पहिचान गरी योजना/कार्यक्रम तर्जुमा, प्रवेश बैठक, स्थलगत रुपमा परीक्षण गरी प्रमाण संकलन, मस्यौदा उपर छलफल पश्चात् लेखापरीक्षणको प्रतिवेदन उपलब्ध गराइएको छ। कानुन बमोजिम फछ्यौट नभई बाँकी रहेका व्यहोरा मिलान गरी प्रतिवेदनमा समावेश गरिएको छ।

संगठित संस्थाको लेखापरीक्षणबाट देखिएका प्रमुख व्यहोरा वार्षिक प्रतिवेदनमा समावेश गरिएको छ। लेखापरीक्षणको अन्तिम प्रतिवेदनमा उल्लेखित सम्पूर्ण व्यहोरा सरोकारवाला समक्ष जानकारी दिने उद्देश्यले यो प्रतिवेदन सार्वजनिक गरिएको छ। प्रतिवेदन तयार गर्न योगदान पुऱ्याउनु हुने सबैमा कार्यालय आभार व्यक्त गर्दछ। साथै प्रतिवेदनलाई कार्यान्वयनमा ल्याई संगठित संस्थाको आर्थिक कारोबारमा पारदर्शिता र जवाफदेहिता प्रवर्द्धन गर्न सबै पक्षबाट सहयोग प्राप्त हुने अपेक्षा गरिएको छ।

विषय सूची
खण्ड क (पूर्ण स्वामित्वका संस्थाहरु)

१. उत्तरगंगा हाइड्रो पावर कम्पनी लिमिटेड (२०७३।७४)
२. उदयपुर सिमेन्ट उद्योग लिमिटेड (२०७२।७३)
३. औद्योगिक व्यवसाय विकास प्रतिष्ठान (२०७३।७४)
४. कर्मचारी सञ्चय कोष (२०७४।७५)
५. काठमाडौं उपत्यका खानेपानी लिमिटेड (२०७४।७५)
६. कानून किताब व्यवस्था समिति (२०७४।७५)
७. कृषि सामग्री कम्पनी लिमिटेड (२०७४।७५)
८. गुठी संस्थान (२०६४।६५)
९. गुठी संस्थान (२०६५।६६)
१०. गुठी संस्थान (२०६६।६७)
११. गुठी संस्थान (२०६७।६८)
१२. गुठी संस्थान (२०६८।६९)
१३. गुठी संस्थान (२०६९।७०)
१४. गुठी संस्थान (२०७०।७१)
१५. गुठी संस्थान (२०७१।७२)
१६. गुठी संस्थान (२०७२।७३)
१७. जनक शिक्षा सामग्री केन्द्र लिमिटेड (२०७३।७४)
१८. जनक शिक्षा सामग्री केन्द्र लिमिटेड (२०७४।७५)
१९. जनकपुर चुरोट कारखाना लिमिटेड (२०७४।७५)
२०. तनहुँ हाइड्रोपावर कम्पनी लिमिटेड (२०७४।७५)
२१. तामाकोशी जलविद्युत कम्पनी लिमिटेड (२०७३।७४)
२२. तारागाउ विकास समिति (२०७३।७४)
२३. द टिम्बर कर्पोरेशन (२०७४।७५)
२४. दुग्ध बिकास संस्थान (२०७४।७५)
२५. नगर विकास कोष (२०७४।७५)
२६. नागरिक उड्डयन प्राधिकरण (२०७३।७४)
२७. नागरिक लगानी कोष (२०७३।७४)
२८. नागरिक लगानी कोष (२०७४।७५)
२९. निक्षेप तथा कर्जा सुरक्षण कोष (२०७४।७५)
३०. नेपाल औषधी लिमिटेड (२०७२।७३)
३१. नेपाल औषधी लिमिटेड (२०७३।७४)
३२. नेपाल औषधी लिमिटेड (२०७४।७५)
३३. नेपाल खाद्य संस्थान (२०६७।६८)

३४. नेपाल खाद्य संस्थान (२०६८।६९)
३५. नेपाल खाद्य संस्थान (२०६९।७०)
३६. नेपाल खाद्य संस्थान (२०७०।७१)
३७. नेपाल खाद्य संस्थान (२०७१।७२)
३८. नेपाल खाद्य संस्थान (२०७२।७३)
३९. नेपाल खानेपानी संस्थान (२०७१।७२)
४०. नेपाल टेलिभिजन (२०७३।७४)
४१. नेपाल टेलिभिजन (२०७४।७५)
४२. नेपाल राष्ट्र बैंक (२०७४।७५)
४३. नेपाल विद्युत प्राधिकरण (२०७४।७५)
४४. नेपाल पशु चिकित्सा परिषद् (२०७४।७५)
४५. नेपाल रेल्वे कम्पनी लिमिटेड (२०७२।७३)
४६. नेपाल रेल्वे कम्पनी लिमिटेड (२०७३।७४)
४७. नेपाल रेल्वे कम्पनी लिमिटेड (२०७४।७५)
४८. नेपाल वायुसेवा निगम (२०७३।७४)
४९. नेशनल टेलिभिजन लिमिटेड (२०७३।७४)
५०. नेशनल टेलिभिजन लिमिटेड (२०७४।७५)
५१. प्रेस काउन्सिल नेपाल (२०७४।७५)
५२. वन पैदावार विकास समिति (२०७४।७५)
५३. मोदी जलविद्युत कम्पनी लिमिटेड (२०७३।७४)
५४. मोदी जलविद्युत कम्पनी लिमिटेड (२०७४।७५)
५५. राष्ट्रिय आवास कम्पनी लिमिटेड (२०७३।७४)
५६. राष्ट्रिय आवास कम्पनी लिमिटेड (२०७४।७५)
५७. राष्ट्रिय वीउवीजन कम्पनी लिमिटेड (२०७४।७५)
५८. राष्ट्रिय दुग्ध विकास संस्थान (२०७३।७४)
५९. राष्ट्रिय दुग्ध विकास संस्थान (२०७४।७५)
६०. राष्ट्रिय प्रसारण ग्रिड कम्पनी लिमिटेड (२०७४।७५)
६१. राष्ट्रिय समाचार समिति (२०७४।७५)
६२. राष्ट्रिय सहकारी विकास बोर्ड (२०७३।७४)
६३. साँस्कृतिक संस्थान (२०७३।७४)
६४. हेटौँडा सिमेन्ट उद्योग लिमिटेड (२०७३।७४)
६५. हेटौँडा सिमेन्ट उद्योग लिमिटेड (२०७४।७५)

खण्ड ख (अधिकांश स्वामित्व भएका संस्थाहरु)

१. अपर तामाकोशी हाइड्रोपावर लिमिटेड (२०७३।७४)
२. आर.वि.वि. मर्चेन्ट बैकिङ्ग लिमिटेड (२०७४।७५)
३. एन.सि.डि. आई. डेभलपमेन्ट बैक लिमिटेड (२०७४।७५)
४. एनइए इन्जिनियरिङ्ग कम्पनी (२०७४।७५)
५. औद्योगिक क्षेत्र व्यवस्थापन लिमिटेड (२०७४।७५)
६. कृषिविकास बैक (२०७४।७५)
७. चिलिमे ईन्जिनियरिङ्ग एण्ड सर्भिसेस कम्पनी(२०७४।७५)
८. चिलिमे जलविद्युतकम्पनी लिमिटेड (२०७४।७५)
९. जगदुल्ला हाइड्रोपावर लिमिटेड (२०७४।७५)
१०. जलविद्युत लगानी तथा विकास कम्पनी लिमिटेड (२०७४।७५)
११. दोलखा दुग्ध उत्पादन लिमिटेड (२०७४।७५)
१२. नलगाड हाइड्रोपावर कम्पनी लिमिटेड (२०७४।७५)
१३. नेपाल आयल निगम(२०७४।७५)
१४. नेपाल दूरसंचार कम्पनी लिमिटेड (२०७४।७५)
१५. नेपाल बैक लिमिटेड (२०७४।७५)
१६. नेपाल स्टक एक्स्चेन्ज लिमिटेड (२०७४।७५)
१७. पावर ट्रान्समिशन कम्पनी लिमिटेड (२०७४।७५)
१८. मध्य भोटेकोशी जलविद्युत कम्पनी लिमिटेड (२०७४।७५)
१९. राष्ट्रिय वाणिज्य बैक लिमिटेड (२०७४।७५)
२०. विद्युत उत्पादन कम्पनी लिमिटेड (२०७४।७५)
२१. वुटवल धागो कारखाना लिमिटेड (२०७४।७५)
२२. साभ्रा भण्डार (२०७४।७५)
२३. साभ्रा यातायात(२०७४।७५)
२४. सान्जेन जलविद्युत उत्पादन कम्पनी लिमिटेड (२०७४।७५)
२५. सिडिएस एण्ड क्लिएरिङ्ग लिमिटेड (२०७४।७५)
२६. त्रिशुली जलविद्युत कम्पनी लिमिटेड (२०७४।७५)

खण्ड ग (लेखापरीक्षण नगराउने सँगठित संस्थाहरु)

खण्ड क

उत्तरगंगा हाइड्रो पावर कम्पनी लिमिटेड (२०७३।७४)

1. Reports on the Financial Statements

We have audited the attached Statement of Financial Position of Uttarganga Power Company Ltd., as at 31st Ashadh, 2074 (corresponding to 15th July 2017), Statement of Profit and Loss and Cash Flow Statement for the fiscal year then ended on 31st Ashadh, 2074 (Corresponding to 15th July, 2017) and a summary of significant accounting policies and other explanatory notes.

2. Management's Responsibility for the Financial Statements

Management is responsible for the preparation and fair presentation of these financial statements in accordance with Nepal Financial Reporting Standard (NFRS). This includes designing, implementing and maintaining internal control relevant to the preparation and fair presentation of financial statement that are free from material misstatement, whether due to fraud or error; selecting and applying appropriate accounting policies; and making accounting estimates that are reasonable in the circumstances.

3. Auditor's Responsibility

Our responsibility is to express an opinion on these financial statements based on our audit. We conducted our audit in accordance with the Nepal Standards on Auditing (NSA) and relevant practices wherever applicable, and the audit guidelines issued by the Office of the Auditor General of Nepal. Those standards or relevant practices require that we plan and perform the audit to obtain reasonable assurance about whether the Financial Statements are free of material misstatement.

An audit involves performing procedures to obtain audit evidence about the amounts and disclosures in the financial statements. The procedures selected depend on the auditor's judgment, including the assessment of the risks of material misstatement of the financial statements, whether due to fraud or error. In making those risk assessments, the auditor considers internal control relevant to the entity's preparation and fair presentation of the Financial Statements in order to design audit procedures that are appropriate in the circumstances, but not for the purpose of expressing an opinion on the effectiveness of the entity's internal control. An audit also includes evaluating the appropriateness of accounting policies used and the reasonableness of accounting estimates made by management, as well as evaluating the overall presentation of the financial statements.

We believe the audit evidence that we obtained is sufficient and appropriate to provide a reasonable basis for our opinion.

4. Auditor's Opinion

In our opinion and to the best of our Knowledge and according to the explanations given to us, the Statement of Financial Position and Statement of Profit and Loss and Cash Flow Statement read with Notes to Account thereon give, in all material respects, a true and fair view of the state of affairs of the organization as at 31st Ashadh, 2074 (Corresponding to 15th July, 2017) and of the operational result for the fiscal year then ended.

5. Emphasis of matter

- 5.1. The applicable financial framework for the Public Company was changed to Nepal Financial Reporting Standard from Nepal Accounting Standards effective from fiscal year beginning from 16th July, 2016 onward. However, the financial statements have not been prepared in accordance with Nepal Financial Reporting Standard. Our opinion is not modified in respect of the matter emphasized regarding the non-compliance of NFRS.
- 5.2. Company has not appointed an independent director which is required as per section 86 of the Companies Act, 2063 and company secretary has not been appointed which is required as per section 185.

6. Reporting as per provision of Company Act, 2063

In the course of audit we also report that:

- i. We have obtained all the information and explanations, which were considered necessary for the purpose of our audit.
- ii. Except for the matters described in paragraph no.5 the company has kept proper books of accounts as required by law, in so far as it appears from our examination of those books.
- iii. The Statement of Financial Position, Statement of Profit or Loss, Cash Flow Statement, Statement of Changes in Equity dealt with by this report is in agreement with the books of account maintained by the Company.
- iv. During our examination of the books of account of the company, we have not come across the cases where the Board of Directors or any member of there or any representative or any office holder or any employee of the Company has acted contrary to the provisions of law or caused loss or damage to the Company, and
- v. We have not come across any fraudulence on the accounts.

7. Report on the Requirements of the Electricity Act, 2049

The company has obtained the license of survey for production of hydroelectricity through the letter issued by Department of Electricity Development and authorized by Engineering Service Directorate under Nepal Electricity Authority. The company has not obtained license for generation, license of transmission and license for distribution of electricity as at 31st Ashadh, 2074.

उदयपुर सिमेन्ट उद्योग लिमिटेड (२०७२।७३)

१ वार्षिक वित्तीय विवरण उपर प्रतिवेदन:

हामीले यसैसाथ संलग्न उदयपुर सिमेन्ट उद्योग लिमिटेडको २०७३ आषाढ मसान्तको बासलात, सो मितिमा समाप्त भएको आर्थिक वर्षको नाफा नोक्सान हिसाब, नगद प्रवाह विवरण तथा ईन्विटीमा भएको परिवर्तन सम्बन्धी विवरण र तत्सम्बन्धी लेखानीति तथा लेखा टिप्पणी समावेश भएका वित्तीय विवरणको लेखापरीक्षण सम्पन्न गरेका छौं ।

२ वित्तीय विवरण उपर व्यवस्थापनको जिम्मेवारी:

नेपाल लेखामान, सम्बन्धित ऐन, नियम, कानून अभ्यास अनुरूप यी वित्तीय विवरण तयारी गर्ने एवं उचित रुपमा प्रस्तुतिकरण गर्ने जिम्मेवारी व्यवस्थापनमा रहेको छ । यस्तो जिम्मेवारी अन्तर्गत वित्तीय विवरण जालसाजी, त्रुटी लगायत सारभूत रुपमा गलत आँकडा रहित प्रस्तुतिकरण, आवश्यक आन्तरिक नियन्त्रण प्रणाली निरन्तर प्रभावकारी रुपमा कार्यान्वयन हुने गरी स्थापित गर्ने, उपयुक्त लेखा नीतिको छनौट तथा कार्यान्वयन गर्ने र आवश्यकता अनुसार उचित लेखा अनुमानहरु लागु गर्ने पर्दछन् ।

३ लेखापरीक्षकको जिम्मेवारी :

हाम्रो जिम्मेवारी प्रस्तुत वित्तीय विवरणहरु उपर लेखापरीक्षणको आधारमा राय व्यक्त गर्नु हो । हामीले नेपाल लेखापरीक्षणमान र महालेखा परीक्षकको कार्यालयले जारी गरेको मार्गदर्शनका आधारमा लेखापरीक्षण सम्पन्न गरेका छौं । ती लेखापरीक्षणमान तथा मार्गदर्शन अनुसार व्यवसायिक आचार संहिताको पालना गर्ने र वित्तीय विवरणहरु सारभूत रुपमा गलत आँकडासहित प्रस्तुती भएको छ भन्ने कुरामा यथोचित आश्वस्तता प्रदान गर्ने लेखापरीक्षण योजना तर्जुमा गरी तदनुसार लेखापरीक्षण सम्पन्न गर्ने कार्य पर्दछन् ।

वित्तीय विवरणमा उल्लेखित रकम तथा खुलासा गरिएका सूचना लगायत अन्य विवरण बारे पुष्ट्याईका यथेष्ट प्रमाण संकलन गर्ने, प्रमाणको पूर्ण वा आंशिक वा छड्के परीक्षण गर्ने कार्यविधि लेखापरीक्षणमा समावेश हुन्छ । यसरी अवलम्बन गरिएका लेखापरीक्षण कार्यविधिमा वित्तीय विवरण जालसाजी वा त्रुटिबाट सारभूत रुपमा गलत आँकडासहित प्रस्तुत हुनसक्ने कुरामा अवलम्बन गरिने लेखापरीक्षणको जोखिम मूल्याङ्कन व्यवसायिक विवेकमा निर्भर हुन्छ । लेखापरीक्षणबाट जोखिम मूल्याङ्कन गर्ने क्रममा निकायको आन्तरिक नियन्त्रणको उपयुक्तता बारेमा परीक्षण गरिएतापनि यस्तो आन्तरिक नियन्त्रण प्राणालीको प्रभावकारीता बारे लेखापरीक्षणबाट राय व्यक्त गर्ने प्रयोजन राखिएको छैन । व्यवस्थापनले वित्तीय विवरण तयार गर्दा प्रयोग गरेका लेखा नीतिको सान्दर्भिकता, विश्लेषण र लेखाअनुमानको उपयुक्तताको साथै वित्तीय विवरणको समग्र स्थितिको मूल्याङ्कन गर्नु समेत लेखापरीक्षण अन्तर्गत पर्दछ ।

हामीले प्राप्त गरेका प्रमाणहरुले लेखापरीक्षण राय व्यक्त गर्ने सन्दर्भमा पर्याप्त र उपयुक्त आधार प्रदान गर्दछ भन्ने कुरामा हामी विश्वस्त छौं ।

४ कैफियत सहितको राय व्यक्त गर्ने आधार:

कैफियतसहितको लेखापरीक्षण राय व्यक्त गर्ने आधारका रुपमा वित्तीय विवरणमा सारभूत असर पर्ने व्यहोरा निम्नानुसार छन् :

४.१ प्रबन्धपत्र तथा नियमावली :

उद्योगको प्रबन्धपत्र तथा नियमावली अनुसार उद्योगको अधिकृत पुँजी रु.४ अर्ब तथा जारी तथा चूकता पुँजी रु.३० करोड रहेकोमा २०५२ अषाढमा साधारण शेयर रु.४४,३७,५९,०००।०० तथा १० प्रतिशत रिडिमेवल अग्राधिकार शेयर रु. ३,२०,४३,००,०००।०० गरी कम्पनीको शेयरपुँजीरु. ३,६४,८०,५९,०००।०० देखिएको छ । प्रबन्धपत्र तथा नियमावलीमा उल्लेख भएको भन्दा जारी तथा चूकता शेयर पुँजी बढी रकमको कायम गरी देखाइएको अवस्थामा प्रबन्धपत्र तथा नियमावलीमा शेयर पुँजीसम्बन्धी दफा संशोधन हुनुपर्नेमा हालसम्म पनि सो भएको देखिएन । यस सम्बन्धमा बिगत आर्थिक वर्षहरूका लेखापरीक्षण प्रतिवेदनहरूबाट पनि कैफियत जनाइए तापनि कूना कारवाही भएको देखिएन । त्यस्तै उद्योगको नियमावलीको बूँदा १५ अनुसार कम्पनीको आर्थिक वर्ष पुरा भएको छ महिनाभित्र वार्षिक साधारण सभा गर्नु पर्ने प्रावधान भएकोमा स्थापना देखि प्रस्तुत वर्ष सम्म वार्षिक साधारण सभा गरेको छैन ।

४.२ अल्पकालिन ऋण लगानी :

उद्योगको लेखा अनुसार २०५१।७।७ मा रु. २४ लाख र २०५२।६।३९ मा रु. १० लाख गरि रु.३४ लाख भविष्यमा जूट बोरासप्लाई गर्ने गरीविराटनगर जूट मिल लि. लाई उपलब्ध गराएको ण रकम उद्योगले लगानी शीर्षक अन्तर्गत लेखाकन गरी राखेकोले लेखाको सामान्य सिद्धान्त र नेपाल लेखामान अनुसार देखिदैन । उक्त रु. १० लाख बिना करारनामा वा सम्भौता उपलब्ध गराएको । साथै उक्त सावामा प्रस्तुत वर्षको रु ९७,०८७,४०९ को अनुमानित व्याजथप गरी रु. १००,४८७,४०९ (उद्योगको लेखाको टिप्पणी (४.११) उल्लेखित) विराटनगर जूट मिल लि. बाट आर्थिक वर्ष २०७२।७।३ को अन्त्यमा लिनुपर्ने देखिन्छ । करारनामामा स्पस्ट रूपमा सर्तहरू उल्लेख

नभएको हुँदा ब्याज आम्दामी बाँध्न अगाडी दोस्रो पक्षसंगको सहमति बिना आम्दामी बाँध्न उचित हुँदैन ।लामो समय देखि सावा पनि नउठेको अवस्थामा ब्याज आम्दानी बाँध्न र त्यस्तो रकम भविष्यमा उठ्ने सम्भावना न्यून देखिन्छ । साथै, वित्तिय विवरणमा देखाइएको प्रस्तुत वर्षको आम्दानी तथा प्राप्त गर्नुपर्ने अल्पकालिन ऋण रू.९७,०८७,४०१।०० सहित प्राप्त गर्नुपर्ने अल्पकालिन ऋण लगानी कूल रू. १००,४८७,४०१।००ले यथार्थभन्दा बढी चित्रण (overstate) भएको छ । (उद्योगको लेखाको टिप्पणी (४.११) मा उल्लेखित)

४.३. शेयरमा लगानी :

उद्योगले मिति २६।४।२०५६ देखि १२।१।२०५९ सम्म श्री त्रिशक्ति पोलिप्याक्स प्रा.लि.को शेयरमा रू. ७,६९५,००० लगानी गरेको पाइयो तर हाल सम्म कूनै लाभांस तथा अर्थिक विवरण उपलब्ध नभएकाले यो लगानी सुरक्षित छ भन्ने यकिन हुन नसकिएको कारणले रू ७,६९५,००० को व्यवस्था (Provision for impairment) गर्नुपर्ने देखिन्छ । (उद्योगको लेखाको टिप्पणी (४.१०) मा उल्लेखित)

४.४. प्रतित पत्र हिसाब:

उद्योगले विगतका वर्षहरूमा तथा प्रस्तुत वर्षमाप्रतित पत्र खोली आयात गरेको सामानहरू खपत गरि सकेको भएको भएता पनि उक्त रकम खर्च नलेखी वासलातमा प्रतित पत्रहिसाब भनी रू. ५१ लाख ४ हजार प्रतित पत्र सम्पत्ति (Debit) तथा रू. २३ लाख १५ हजार प्रतित पत्र दायित्व (Credit) गरि खूद प्रतित पत्र सम्पत्ति रू. २७ लाख ८९ हजार जनाइ रहेको छ । जसले गर्दा सोही बराबरको रकमले चालू सम्पत्ति यथार्थभन्दा बढी चित्रण (overstate) भएको छ । (उद्योगको लेखाको टिप्पणी (४.१३) मा उल्लेखित)

४.५. जिन्सी मौज्जात :

उद्योगले मेकानिकल एण्ड इलेक्ट्रिकल स्टोर्स, लूत्रिकेन्ट्स स्टोर जापानीजरू. १४ करोड १९ लाख २६ हजार (उद्योगको लेखाको टिप्पणी (४.१२) मा उल्लेखित) तथा फर्नेस आयल रू. १ करोड ३८ लाख १२ हजार गरिरू. १५ करोड ५७ लाख ३८ हजार को जिन्सी मौज्जातहरूको परिमाण मात्र खर्च लेखी रकम खर्च नलेखिएको तथा सोही मौज्जातको नोक्सान व्यवस्था (Provision for impairment) नभएकोले वित्तिय विवरणमा यथार्थभन्दा बढी चित्रण (overstate) भएको छ । साथै, खर्च भई सकेको रू २३ लाख ४९ हजार मुल्यको जिन्सी मौज्जात (उद्योगको लेखाको टिप्पणी (४.१२) मा उल्लेखित) शाखा स्टोर शीर्षकमा जिन्सी देखाइएकोले जिन्सी मौज्जात वित्तिय विवरणमा यथार्थभन्दा बढी चित्रण (overstate)भएको छ । साथै, उद्योगको जिन्सी मौज्जात २०७३ आषाढ मसान्त सम्ममा रू. ८४ करोड ८५ लाख ७४ हजार को देखिन्छ । यद्यपी उद्योग व्यवस्थापनले आर्थिक वर्षको अन्त्यमा सम्पूर्ण जिन्सी मौज्जातको भौतिक परीक्षण गरेको छैन । ((उद्योगको लेखाको टिप्पणी (४.३) मा उल्लेखित)

४.६. अवकाश सुविधाहरु

उद्योगको कर्मचारी सेवाशर्त नियमावलीमा कर्मचारीहरूले सञ्चित विदा पाउने भनिएता पनि २०७३ असार मसान्त सम्मको सञ्चित विदा खर्चको व्यवस्था रकम यकिन हुन नसकेको तथा सोहिका लागि उद्योगले कूनै व्यवस्था नगरेकोलेवित्तिय विवरणमा (उद्योगको सारभुत लेखानीति (३.८) तथा लेखाको टिप्पणी (४.६) मा उल्लेखित)दायित्व यथार्थभन्दा कम चित्रण (understate)भएको छ ।

४.७. पूजीकरण

उद्योगको सारभूत लेखानीतिको बुँदा नं ३.९ मा उल्लेखित तथ्यहरूलाई विश्लेषण गर्दा कारणले उद्योगको लागत निर्धारण गरी सम्पत्तिकरण तथा दायित्व देखाउदा नेपाल सरकार र उद्योग बीच २०४४ साल आश्विन २८ मा भएको सहायक ञ्ग सम्भौताको बुँदा नं ६ मा भएको विणीमय दरको व्यवस्थाको व्याख्यामा द्विविधा रहेको कारणले उद्योगको सम्पत्ति अधिक मूल्याङ्कन र दायित्वको अधिक मूल्याङ्कन हुन गई ह्रास तथा व्याज खर्च वास्तविक भन्दा बढी लेखाङ्कन हुँदा वास्तविक वित्तीय अवस्था चित्रण हुन नसकेको उद्योगको व्यवस्थापनको जिकिर रहेको व्यहोरा ध्यानाकर्षण गराउँदछौं ।(उद्योगको लेखाको टिप्पणी (४.३) मा उल्लेखित)

४.८ नेपाल सरकारको ऋण तथा व्याज

महालेखा नियन्त्रक कार्यालयको २०६६।७।९ को पत्र अनुसार २०६६ आषाढ मसान्त सम्म उद्योगसंग लिन बाँकि रू. २ अर्ब ७२ करोड ५० लाख देखाएकोमा उद्योगले उक्त अवधिमा रू. १ अर्ब ७७ करोड ५० लाख देखाएकोले दूई निकाय बिचको हिसाबमा रू. ४८ करोड ५० लाख को फरक देखिएको छ । उद्योगको लेखा अनुसार २०६६ आषाढ मसान्त देखि २०७३ आषाढ मसान्त सम्म उद्योगले रू. ५ करोड को साँवा चूक्ता गरिसकेको छ । उद्योगको वित्तीय विवरण अनुसार चालु आर्थिक वर्ष सम्म मध्यम तथा दीर्घकालिन ञ्ग रू. १ अर्ब ७२ करोड ५० लाख रहेको छ । उद्योगले दिनु पर्ने देखिएको ऋण तथा व्याज र नेपाल सरकारले देखाएको ऋण तथा व्याज हिसाबमा(उद्योगको सारभूत लेखानीति (३.१०) तथा लेखाको टिप्पणी (४.४) मा उल्लेखित) फरक पर्न गएको छ । साथै, उद्योगको लेखा अनुसार यस आ.व. मा रू. ८ करोड ६२ लाख ५० हजार र गत आ.व. मा रू. ८ करोड ६२ लाख ५० हजार व्याज खर्च लेखिएको छ । यद्यपि सो ऋण तथा व्याज रकम महालेखा नियन्त्रक कार्यालयको रेकर्डसंग भिडान गरिएको छैन ।(उद्योगको लेखाको टिप्पणी (४.५) मा उल्लेखित)

४.९ भिडान हुन बाँकी हिसाव

उद्योगले विगत लामो समयदेखि चालू सम्पति र चालू दायित्वमा मिलान हुन बाँकी रहेको रू. २६ लाख ८७ हजार बराबरको रकमलाई मिलान हुन बाँकी हिसाव (उद्योगको सारभूत लेखानीतिहरू (३.११) मा उल्लेखित) मा समायोजन गरी आर्थिक विवरण तयार गरिएको छ ।

४.१० नगद तथा बैंक मौज्जात

उद्योगले बैंक हिसाव मिलान विवरण अद्यावधिक गर्ने गरेको भएता पनि बैंक स्टेटमेन्टको मौज्जात र उद्योगले वित्तीय विवरणमा देखाएको मौज्जातको फरक रकम रू. ४९ लाख ९९ हजार (म्भदष्ट) तथा ७ लाख १५ हजार को कैफियतहरूको मिलान गरेको छैन । वासलतमा देखिएको नगद मौज्जात रू २ करोड ४५ लाख ८६ हजार रकमलाई व्यवस्थापनले प्रमाणित गरे अनुसार वित्तीय विवरणमा देखाईएको छ ।(उद्योगको लेखाको टिप्पणी (४.२) मा उल्लेखित)

४.११ विगत वर्ष सम्बन्धित हिसाब

उद्योगले विगत वर्षमा नै हिसाब मिलान हुनु पर्ने रकम रू. ८ करोड ३५ लाख ६१ हजार लाई यस वर्षको नाफा-नोक्सान हिसाबमा समायोजन गरिएको छ । (उद्योगको लेखाको टिप्पणी (४.९) मा उल्लेखित)

५. व्यवस्थापन पत्र

व्यवस्थापनले सुधार गर्नपर्ने थप व्यहोरा यसैसाथ संलग्न व्यवस्थापन पत्रमा दर्शाइएको छ ।

६. लेखापरीक्षकको राय
हाम्रो रायमा कौफियत सहितको लेखापरीक्षण राय व्यक्त गर्ने आधारका रुपमा बूदा नं. ४ मा औल्याइएका विषयले वित्तीय विवरणहरुमा पर्ने असर बाहेक, संलग्न वित्तीय विवरणले उदयपुर सिमेन्ट उद्योग लिमिटेडको २०२७४।७५ असार मसान्तको वित्तीय स्थिति, सोही मितिमा समाप्त भएको वर्षको संचालन नतिजा र नगद प्रवाह विवरणको नेपाल लेखामान बमोजिम सही र यथार्थ चित्रण गर्दछ ।
६. कम्पनी ऐन, २०६३ को प्रावधानको पालना सम्बन्धी प्रतिवेदन
- ६.१ लेखापरीक्षणको लागि हाम्रो जानकारी तथा विश्वास अनुसार आवश्यक सुचना स्पष्टिकरण प्राप्त भयो ।
- ६.२ पेश भएको वासलात एवं नाफा नोक्सान हिसाब उद्योगले राखेको श्रेस्तासंग दुरुस्त रहेको छ ।
- ६.३ उद्योगको हिसाब किताब एवं श्रेस्ता लेखापरीक्षण अन्तिम प्रतिवेदनमा उल्लेख भएका टिप्पणी बाहेक प्रचलित कानून बमोजिम राखिएका छैन ।
- ६.४ हामीलाई प्राप्त भएको विवरण गरिएको सोधनी तथा हामीलाई उपलब्ध सुचनाको आधारमा उद्योगका कर्मचारी तथा सञ्चालकले उद्योगलाई हानी नोक्सानी गरे/गराएको हाम्रो जनाकारीमा आएको छैन ।

औद्योगिक व्यवसाय विकास प्रतिष्ठान (२०७३।७४)

१. वार्षिक वित्तीय विवरणउपर प्रतिवेदन: हामीले औद्योगिक व्यवसाय विकास प्रतिष्ठानको २०७४ आषाढ मसान्तको वासलात एवं सोही मितिमा समाप्त भएको आर्थिक वर्षको नाफा नोक्सान हिसाब, नगद प्रवाह विवरण तथा ईक्विटीमा भएका परिवर्तन सम्बन्धी विवरण र तत्सम्बन्धी लेखा नीति तथा लेखा टिप्पणी समावेश भएको वित्तीय विवरणको लेखापरीक्षण सम्पन्न गरेका छौं ।
२. वित्तीय विवरण उपर व्यवस्थापनको जिम्मेवारी : नेपाल लेखामान, सम्बन्धित ऐन, नियम, कानून अभ्यास अनुरूप यी वित्तीय विवरण तयारी गर्ने एवं उचित रुपमा प्रस्तुतिकरण गर्ने जिम्मेवारी व्यवस्थापनमा रहेको छ । यस्तो जिम्मेवारी अन्तर्गत वित्तीय विवरण जालसाजी, त्रुटी लगायत सारभूत रुपमा गलत आङकडारहित प्रस्तुतिकरण, आवश्यक आन्तरिक नियन्त्रण प्रणाली निरन्तर प्रभावकारी रुपमा कार्यान्वयन हुने गरी स्थापित गर्ने, उपयुक्त लेखा नीतिको छनौट तथा कार्यान्वयन गर्ने र आवश्यकता अनुसार उचित लेखा अनुमानहरु लागु गर्ने पर्दछन् ।
३. लेखापरीक्षकको जिम्मेवारी : हाम्रो जिम्मेवारी प्रस्तुत वित्तीय विवरणहरु उपर लेखापरीक्षणको आधारमा राय व्यक्त गर्नु हो । हामीले नेपाल लेखापरीक्षणमान र महालेखापरीक्षकको कार्यालयले जारी गरेको मार्गदर्शनका आधारमा लेखापरीक्षण सम्पन्न गरेका छौं । ती लेखापरीक्षणमान तथा मार्गदर्शन अनुसार व्यवसायिक आचार संहिताको पालना गर्ने र वित्तीय विवरणहरु सारभूत रुपमा गलत आंकडारहित प्रस्तुती भएको छ भन्ने कुरामा यथोचित आश्वस्तता प्रदान गर्ने लेखापरीक्षण योजना तर्जुमा गरी तदनुसार लेखापरीक्षण सम्पन्न गर्ने कार्य पर्दछन् ।

वित्तीय विवरणमा उल्लेखित रकम तथा खुलासा गरिएका सूचना लगायत अन्य विवरण बारे पुष्ट्याईका यथेष्ट प्रमाण संकलन गर्ने, प्रमाणको पूर्ण वा आंशिक वा छुट्टे परीक्षण गर्ने कार्यविधि लेखापरीक्षणमा समावेश हुन्छ । यसरी अवलम्बन गरिएका लेखापरीक्षण कार्यविधिमा वित्तीय विवरण जालसाजी वा त्रुटिबाट सारभूत रुपमा गलत आंकडासहित प्रस्तुत हुनसक्ने कुरामा अवलम्बन गरिने लेखापरीक्षणको जोखिम मूल्यान व्यवसायिक विवेकमा निर्भर हुन्छ । लेखापरीक्षणबाट जोखिम मूल्यान गर्ने क्रममा

निकायको आन्तरिक नियन्त्रणको उपयुक्तता बारेमा परीक्षण गरिएता पनि यस्तो आन्तरिक नियन्त्रण प्राणालीको प्रभावकारीता बारे लेखापरीक्षणबाट राय व्यक्त गर्ने प्रयोजन राखिएको छैन । व्यवस्थापनले वित्तीय विवरण तयार गर्दा प्रयोग गरेका लेखा नीतिको सान्दर्भिकता, विश्लेषण र लेखा अनुमानको उपयुक्तताको साथै वित्तीय विवरणको समग्र स्थितिको मूल्यान गर्नु समेत लेखापरीक्षण अन्तर्गत पर्दछ । हामीले प्राप्त गरेका प्रमाणहरूले लेखापरीक्षण राय व्यक्त गर्ने सन्दर्भमा पर्याप्त र उपयुक्त आधार प्रदान गर्दछ भन्ने कुरामा हामी विश्वस्त छौं ।

४. **कैफियतसहितको राय व्यक्त गर्ने आधार:** कैफियत सहितको राय व्यक्त गर्ने आधारका रूपमा वित्तीय विवरणमा सारभूत असर पार्ने व्यहोरा निम्नानुसार छन् :

४.१ **अवकाश दायित्व :** नेपाल लेखामान १ तथा १२ बमोजिम वित्तीय विवरण सही र दुरुस्त हुनको लागि सबै किसिमका दायित्व समावेश गर्नुपर्दछ । प्रतिष्ठानले कर्मचारी दायित्व मध्ये कर्मचारी अवकाश भएका वखत भुक्तानी गर्नुपर्ने दायित्व वासलातमा समावेश गरेको देखिन्छ तर त्यसको लागि पर्याप्त कोष खडा गरेको छैन । आर्थिक वर्ष २०७३/७४ अन्त्यसम्मको कुल अवकाश दायित्व रु. ३,६९,००,०६११४ रहेको छ भने सम्बन्धित बैंक कोष रु. १,१७,९८,७३१।०६ रहेको छ ।

कर्मचारी व्यवस्थापन विनियम २०५७, संसोधन २०७३ बमोजिम कर्मचारीको उपदान तथा संचित बिदाको रकम वापत प्रति वर्ष खाइपाइ आएको तलबको औषतमा पचास दिन बराबरको रकम अवकाश कोषमा जम्मा गर्नुपर्ने व्यवस्था भएपनि सो अनुरूप कोषमा जम्मा गरेको देखिदैन ।

४.२ **सम्पत्तिको हास कट्टी :** यस आर्थिक वर्ष २०७३/०७४ मा खरिद गरेको स्थिर सम्पत्ति यसै सालमा प्रयोगमा ल्याएको भएतापनि उक्त सम्पत्तिसँग सम्बन्धित हासकट्टीको खर्च नेपाल लेखामान ६ मा गरिएको व्यवस्था अनुसार यसै आर्थिक वर्ष २०७३/०७४ मा लेखाङ्कन गरेको देखिदैन ।

५. **व्यवस्थापन पत्र :**

व्यवस्थापनले सुधार गर्नुपर्ने थप व्यहोराहरू यसैसाथ संलग्न व्यवस्थापन पत्रमा उल्लेख गरिएको छ ।

६. **लेखापरीक्षकको राय :**

हाम्रो रायमा संलग्न वित्तीय विवरणहरूले माथि अनुच्छेद ४ मा उल्लेखित व्यहोराले पार्न सक्ने असर बाहेक औद्योगिक व्यवसाय विकास प्रतिष्ठानको २०७४ आषाढ मसान्तको वित्तीय स्थिति र सो मितिमा अन्त्य भएको आर्थिक वर्षको संचालन नतिजा, नगदप्रवाहको विवरण तथा ईक्विटीमा भएको परिवर्तन सम्बन्धी विवरणको नेपाल लेखामान बमोजिम सही र यथार्थ चित्रण गर्दछ ।

कर्मचारी संचय कोष (२०७४।७५)

१. **वार्षिक वित्तीय विवरण उपर प्रतिवेदन**

हामीले कर्मचारी सञ्चय कोष, २०७५, आषाढ मसान्त सम्मको वासलात, सो मितिमा समाप्त भएको आर्थिक वर्षको नाफा नोक्सान हिसाब, नगद प्रवाह विवरण तथा ईक्विटीमा भएको परिवर्तन सम्बन्धी विवरण र तत्सम्बन्धी लेखा नीति तथा लेखा टिप्पणी समावेश भएका वित्तीय विवरणको लेखापरीक्षण सम्पन्न गरेका छौं ।

२. वित्तीय विवरण उपर व्यवस्थापनको जिम्मेवारी
नेपाल लेखामान, सम्बन्धित ऐन, नियम, कानून अभ्यास अनुरूप यी वित्तीय विवरण तयारी गर्ने एवं उचित रुपमा प्रस्तुतिकरण गर्ने जिम्मेवारी व्यवस्थापनमा रहेको छ । यस्तो जिम्मेवारी अन्तर्गत वित्तीय विवरण जालसाजी, त्रुटी लगायत सारभूत रुपमा गलत आँकडासहित प्रस्तुतिकरण, आवश्यक आन्तरिक नियन्त्रण प्रणाली निरन्तर प्रभावकारी रुपमा कार्यान्वयन हुने गरी स्थापित गर्ने, उपयुक्त लेखा नीतिको छनौट तथा कार्यान्वयन गर्ने र आवश्यकता अनुसार उचित लेखा अनुमानहरु लागु गर्ने पर्दछन् ।

३. लेखापरीक्षकको जिम्मेवारी
हाम्रो जिम्मेवारी प्रस्तुत वित्तीय विवरणहरु उपर लेखापरीक्षणको आधारमा राय व्यक्त गर्नु हो । हामीले नेपाल लेखापरीक्षणमान र महालेखा परीक्षकको कार्यालयले जारी गरेको मार्गदर्शनका आधारमा लेखापरीक्षण सम्पन्न गरेका छौं । ती लेखापरीक्षणमान तथा मार्गदर्शन अनुसार व्यवसायिक आचार संहिताको पालना गर्ने र वित्तीय विवरणहरु सारभूत रुपमा गलत आँकडासहित प्रस्तुती भएको छ भन्ने कुरामा यथोचित आश्वस्तता प्रदान गर्ने लेखापरीक्षण योजना तर्जुमा गरी तदनुसार लेखापरीक्षण सम्पन्न गर्ने कार्य पर्दछन् ।

वित्तीय विवरणमा उल्लेखित रकम तथा खुलासा गरिएका सूचना लगायत अन्य विवरण बारे पुष्ट्याईका यथेष्ट प्रमाण संकलन गर्ने, प्रमाणको पूर्ण वा आंशिक वा छड्के परीक्षण गर्ने कार्यविधि लेखापरीक्षणमा समावेश हुन्छ । यसरी अवलम्बन गरिएका लेखापरीक्षण कार्यविधिमा वित्तीय विवरण जालसाजी वा त्रुटिबाट सारभूत रुपमा गलत आँकडासहित प्रस्तुत हुनसक्ने कुरामा अवलम्बन गरिने लेखापरीक्षणको जोखिम मूल्याङ्कन व्यवसायिक विवेकमा निर्भर हुन्छ । लेखापरीक्षणबाट जोखिम मूल्याङ्कन गर्ने क्रममा निकायको आन्तरिक नियन्त्रणको उपयुक्तता बारेमा परीक्षण गरिएतापनि यस्तो आन्तरिक नियन्त्रण प्रणालीको प्रभावकारीता बारे लेखापरीक्षणबाट राय व्यक्त गर्ने प्रयोजन राखिएको छैन । व्यवस्थापनले वित्तीय विवरण तयार गर्दा प्रयोग गरेका लेखा नीतिको सान्दर्भिकता, विश्लेषण र लेखाअनुमानको उपयुक्तताको साथै वित्तीय विवरणको समग्र स्थितिको मूल्याङ्कन गर्नु समेत लेखापरीक्षण अन्तर्गत पर्दछ ।

हामीले प्राप्त गरेका प्रमाणहरुले लेखापरीक्षण राय व्यक्त गर्ने सन्दर्भमा पर्याप्त र उपयुक्त आधार प्रदान गर्दछ भन्ने कुरामा हामी विश्वस्त छौं ।

४. कैफियत सहितको राय व्यक्त गर्ने आधार:
कैफियत सहितको लेखापरीक्षण राय व्यक्त गर्ने आधारका रुपमा वित्तीय विवरणमा सारभूत असर पर्ने व्यहोरा निम्नानुसार छन् :

४.१ विमान खरिद कर्जा : नेपाल वायुसेवा निगमलाई वाइडबडी विमान खरिद गर्न कोषले रु. १२ अर्बको जमानत कर्जा प्रवाह गरेको छ । कर्जा प्रवाह गर्नु पूर्व विस्तृत अध्ययन, जोखिम विश्लेषण, परियोजनाको सबल तथा दुर्बल पक्षहरु तथा कर्जा लिनेको व्यवसायिक मूल्यांकन प्रतिवेदनको आवश्यक विश्लेषण नगरी कर्जा प्रवाह गरेको देखिन्छ । ठुला र दीर्घकालिन परियोजनाहरुमा लगानी गर्दा यस्ता विषयहरुमा अध्ययन, विश्लेषण र मूल्यांकन गरेर मात्र कर्जा प्रवाह गर्नुपर्दछ ।

- ४.२ जलविद्युत कम्पनीमा कर्जा : माथिल्लो तामाकोशी हाइड्रोपावर कम्पनी लिमिटेड, मध्य भोटेकोशी जलविद्युत कम्पनी लिमिटेड र सान्जेन जल विद्युत कम्पनी लिमिटेडमा कोषले रु.२१ अर्ब ६३ करोड १० लाख कर्जा लगानि गरेको छ । यी कम्पनीमा पहिलो पटक ऋण सम्झौता गर्दा आयोजना निर्माण अवधि कर्जाको पहिलो किस्ता प्रवाह भएको मितिले ५ वर्षको हुने, सो पछि ऋण भुक्तानी शुरु हुने र अर्को १० वर्षमा सम्पूर्ण ऋण भुक्तानी भइसक्ने उल्लेख छ । आयोजनाहरुको निर्माण अवधि बढेर ८ वर्ष पुग्ने तथा लागत पनि बढ्ने अवस्था छ । तर ऋण भुक्तानी तालिकामा पर्ने प्रभाव संशोधित लागत अनुमान र संशोधित लागतले ऋण पूँजी अनुपातमा पर्ने प्रभाव बारे अध्ययन गरेको पाइएन । मध्ये भोटेकोशी जलविद्युत कम्पनी लिमिटेडमा कूल संचयकर्ता मध्ये अन्य कार्यालयका कर्मचारीलाई भन्दा कोषका कर्मचारीलाई बढी शेयर लगानी गर्न सक्ने गरी अग्राधिकार सुनिश्चित गरिएको छ । यस प्रकारको कर्जा लगानीले कोषको लगानीमा कर्मचारीको व्यक्तिगत स्वार्थ जोडिएको देखिन्छ । कोषका कर्मचारीको व्यक्तिगत स्वार्थ जोडिने गरी लगानी गर्ने कार्य नियन्त्रण गर्नु पर्दछ ।
- ४.३ मुद्दती निक्षेप : कोषको कुल कर्जा तथा लगानी रु.२ खर्ब ५४ अर्ब ८५ करोड मध्ये रु.५४ अर्ब ६९ करोड (२१ प्रतिशत) विभिन्न बैंकको मुद्दतिमा लगानी गरेको छ । निक्षेपमा लगानी गर्दा प्रतिस्पर्धात्मक व्याजदर र लगानीका विभिन्न सूचकांक जस्तै खराब कर्जाको अंश, पूँजी पर्याप्तता अनुपात, कर्जा एवं पूँजी निक्षेप अनुपात, खुद तरलता अनुपात आदिको विश्लेषण गरी लगानी गर्नुपर्नेमा केही बैंकहरुबाट सूचना मार्फत प्रस्ताव लिई लगानी गरेको पारदर्शी देखिएन । सालवसाली रुपमा सञ्चयकर्तालाई आवश्यक पर्ने रकम छुट्याई बाँकी रकम प्रतिस्पर्धात्मक रुपमा सञ्चयकर्ताको हित तथा सुरक्षा सम्बन्धी कार्यक्रममा लगानी गर्नुपर्दछ ।
- ४.४ भवन भाडा असुली : सुन्धाराको घर भाडा संझौता गर्दा २०७३।१०।६ देखिको प्रथम तीन महिनाको अग्रिम भाडा रु. ८ करोड १३ लाख र २०७५ जेष्ठमा रु. २ करोड ७१ लाख समेत रु १० करोड ८४ लाख ४५ हजार मात्र बुझाएको पाइयो । कोषले भाडा रकम नियमित बुझाउन भाडावालालाई विभिन्न मितिमा पत्राचार गर्दा नबुझाए पछि २०७५।१।५ मा रु. ३२ करोड ५३ लाखको बैंक जमानत जफत गरेको र बक्यौता रकम चुक्ता गर्न सार्वजनिक सूचना प्रकाशित गरेको पाइयो । जमानत जफत गरिएको रकम कटाई २०७५ आषाढ सम्ममा रु १० करोड ५८ लाख उठाउन बाँकी रहेको छ । सोही भवनको अर्को एक भाडावालसँगको सम्झौता २०७२ आश्विनमा भंग गरेकोमा रु १० करोड ८३ लाख भाडा उठाउन बाँकी रहेको छ । बक्यौता भाडा रकम ब्याज तथा जरिवाना समेत असुल गर्नुपर्दछ ।
- ४.५ साँवा ब्याज असुली - कर्जा प्रवाह गरेको रकममध्ये कोषले एक सुगर मिलसँग साँवा र ब्याज रु. ६ करोड ६९ लाख, पोखरास्थित अर्को कम्पनीसँग साँवा ब्याज रु.२६ करोड समेत ३२ करोड ६९ लाख असुल गर्न बाँकी छ । त्यसै गरी एक प्रा.लि.को २०६३।६।४ मा सम्पत्ति लिलाम पश्चात् बाँकी साँवा एवं ब्याज रु ३ करोड ७४ लाख यो वर्ष पनि असुल गरेको छैन । सम्पत्ती लिलाम गरे पश्चात् धितो संरक्षणमा रहेका दुई व्यक्तिको जमानीउपर दावी गर्नुपर्नेमा सो समेत गरेको छैन । गत वर्षको प्रतिवेदनमा सो व्यहोरा औल्याए तापनि स्थिति यथावत छ । ब्याज नबढ्ने गरी स्थिर गर्ने र साँवा, ब्याज तथा जरिवाना असुली नगर्ने कार्य उचित देखिएन ।
- ४.६ बैंक हिसाव भिडान: कोषको सेस्ताले देखाएको र बैंक खाताले देखाएको मौज्जात भिडान गर्न बैंक हिसाव मिलान विवरण तयार गर्नुपर्दछ । सेस्ताको मौज्जात र बैंक मौज्जात भिडान नभएको रकम

२०७२।७३ मा रु. १ अर्ब ५६ करोड ३३ लाख, २०७३।७४ मा रु. १ अर्ब ९० करोड ८८ लाख र २०७४।७५ सम्म रु. १ अर्ब ९७ करोड १६ लाख पुगेको पाइयो । बैंक हिसाव भिडान नहुँदा रकम हिनामिना भएमा समयमै पत्ता नलाग्ने अवस्था रहन्छ । बैंक हिसाव भिडान नहुने अवस्थाको निवारण गर्नु पर्नेमा प्रत्येक वर्ष रकम बृद्धि भएकोले सम्बन्धित पदाधिकारीलाई जिम्मेवार बनाई हिसाव भिडान गर्नु पर्दछ ।

- ४.७ जगेडा कोष : कर्मचारी सञ्चय कोषको साधारण जगेडा कोषमा २०७५ आषाढ मसान्तमा रु.१ अर्ब ३३ करोड २४ लाख मौज्दात रहेको देखिन्छ । आर्थिक वर्ष २०६६।६७ मा जगेडा कोषको रकम संचयकर्तालाई बितरण गरेको थियो । हाल ठूलो रकम जगेडा कोषमा रहेको र उक्त कोषमा रकम राख्नुको औचित्य स्पष्ट नभएकोले संचयकर्तालाई वितरण गर्नु पर्दछ ।
- ४.८ एन.एफ.आर.एस पालना: कर्मचारी अवकाश खर्चको व्यवस्था बिमांकिय मुल्याङ्कन अनुसार गरिएको छैन । कर्जा लगानी सम्बन्धी व्यवस्था गर्दा NFRS 39 अनुसार incurred loss model प्रयोग गरी हानी नोक्सानीको अनुमान (Impairment Testing) नगरी कोषको नीति अनुसार व्यवस्था गरिएको छ । कर्मचारी कर्जाको परिशोधित लागत (Amortized Cost) गणना गर्दा ब्याज खर्चलाई नगद प्रवाहमा समावेश नगरी गणना गरिएको छ ।

५. व्यवस्थापन पत्र

व्यवस्थापनले सुधार गर्नुपर्ने थप व्यहोरा यसै साथ संलग्न व्यवस्थापन पत्रमा उल्लेख गरिएको छ ।

६. लेखापरीक्षकको राय

हाम्रो रायमा माथि कैफियत सहितको रायको आधारका अनुच्छेद,४ अन्तर्गत उल्लेखित व्यहोराहरुबाट पर्ने असर बाहेक संलग्न वित्तीय विवरणले संस्थाको ३२ आषाढ, २०७५ को वित्तीय स्थिति र सोही मितिमा समाप्त भएको आर्थिक वर्षको आय व्यय विवरण र नगद प्रवाह विवरणले नेपाल लेखामान बमोजिम सही र यथार्थ चित्रण गर्दछ ।

काठमाण्डौ उपत्यका खानेपानी बोर्ड (२०७४।७५)

१. वार्षिक वित्तीयविवरण उपर प्रतिवेदन

हामीले काठमाण्डौ उपत्यका खानेपानी व्यवस्थापन बोर्डको २०७५ अषाढ मसान्तको वासलात, सो मितिमा समाप्त भएको आर्थिक वर्षको नाफा नोक्सानहिसाब, नगदप्रवाह विवरण तथा इक्विटीमा भएको परिवर्तन सम्बन्धी विवरण र तत्सम्बन्धी लेखानीति तथा लेखा टिप्पणी समावेश भएका वित्तीय विवरणको लेखापरीक्षण सम्पन्न गरेका छौं ।

२. वित्तीय विवरण उपर व्यवस्थापनको जिम्मेवारी

नेपाल लेखामान, सम्बन्धित ऐन, नियम, कानून अभ्यास अनुरूप यी वित्तीय विवरण तयारी गर्ने एवं उचित रूपमा प्रस्तुतिकरण गर्ने जिम्मेवारी व्यवस्थापनमा रहेको छ । यस्तो जिम्मेवारी अन्तर्गत वित्तीय विवरण जालसाजी, त्रुटी लगायत सारभूत रूपमा गलत आँकडारहित प्रस्तुतिकरण, आवश्यक आन्तरिक नियन्त्रण प्रणाली निरन्तर प्रभावकारी रूपमा कार्यान्वयन हुने गरी स्थापित गर्ने, उपयुक्त लेखा नीतिको छनौट तथा कार्यान्वयन गर्ने र आवश्यकता अनुसार उचित लेखा अनुमानहरु लागु गर्ने पर्दछन् ।

३. लेखापरीक्षकको जिम्मेवारी

हाम्रो जिम्मेवारी प्रस्तुत वित्तीय विवरणहरू उपर लेखापरीक्षणको आधारमा राय व्यक्त गर्नु हो । हामीले नेपाल लेखापरीक्षणमान र महालेखा परीक्षकको कार्यालयले जारी गरेको मार्गदर्शनका आधारमा लेखापरीक्षण सम्पन्न गरेका छौं । ती लेखापरीक्षणमान तथा मार्गदर्शन अनुसार व्यवसायिक आचार संहिताको पालना गर्ने र वित्तीय विवरणहरू सारभूत रूपमा गलत आँकडासहित प्रस्तुती भएको छ भन्ने कुरामा यथोचित आश्वस्तता प्रदान गर्ने लेखापरीक्षण योजना तर्जुमा गरी तदनुसार लेखापरीक्षण सम्पन्न गर्ने कार्य पर्दछन् ।

वित्तीय विवरणमा उल्लेखित रकम तथा खुलासा गरिएका सूचना लगायत अन्य विवरण बारे पुष्ट्याईका यथेष्ट प्रमाण संकलन गर्ने, प्रमाणको पूर्ण वा आंशिक वा छड्के परीक्षण गर्ने कार्यविधि लेखापरीक्षणमा समावेश हुन्छ । यसरी अवलम्बन गरिएका लेखापरीक्षण कार्यविधिमा वित्तीय विवरण जालसाजी वा त्रुटिबाट सारभूत रूपमा गलत आँकडासहित प्रस्तुत हुनसक्ने कुरामा अवलम्बन गरिने लेखापरीक्षणको जोखिम मूल्याङ्कन व्यवसायिक विवेकमा निर्भर हुन्छ । लेखापरीक्षणबाट जोखिम मूल्याङ्कन गर्ने क्रममा निकायको आन्तरिक नियन्त्रणको उपयुक्तता बारेमा परीक्षण गरिएतापनि यस्तो आन्तरिक नियन्त्रण प्राणालीको प्रभावकारीता बारे लेखापरीक्षणबाट राय व्यक्त गर्ने प्रयोजन राखिएको छैन । व्यवस्थापनले वित्तीय विवरण तयार गर्दा प्रयोग गरेका लेखा नीतिको सान्दर्भिकता, विश्लेषण र लेखाअनुमानको उपयुक्तताको साथै वित्तीय विवरणको समग्र स्थितिको मूल्याङ्कन गर्नु समेत लेखापरीक्षण अन्तर्गत पर्दछ । हामीले प्राप्त गरेका प्रमाणहरूले लेखापरीक्षण राय व्यक्त गर्ने सन्दर्भमा पर्याप्त र उपयुक्त आधार प्रदान गर्दछ भन्ने कुरामा हामी विश्वस्त छौं ।

४. कैफियतसहितको रायव्यक्तगर्ने आधार:

कैफियतसहितको लेखापरीक्षण राय व्यक्तगर्ने आधारका रूपमा वित्तीय विवरणमा सारभूत असर पर्ने व्यहोरा निम्नानुसार छन् :

४.१. सिमितता

बोर्डले नेपाल सरकारबाट ऋण प्राप्त गरी आयोजना कार्यान्वयनका लागि निकास गर्ने र सोही प्रदान गरिएको रकमलाई पेशकी भनी लेखाडकन गर्ने गरिएको छ । उक्त पेशकी खर्च भएको विवरण प्राप्त भएन ।

४.२ लेखामानको पालना

बोर्डले पालना नगरेका केही लेखामानको संक्षिप्त विवरण यसप्रकार छन् ।

- नेपाल लेखामान १ "Presentation of Financial Statements" बुँदा नं.३.४, ३.९, ३.१०, ३.११
- नेपाल लेखामान २०, "Accounting for Government Grants and Disclosure of Government Assistance" बुँदा नं. ३.३, ३.५
- नेपाल लेखामान १६, "Property Plant and Equipment" बुँदा नं.३.८, ३.१२
- नेपाल लेखामान २३, "Borrowing Cost" बुँदानं. ३.८, ३.१०
- नेपाल लेखामान ३७, "Provisions, Contingent Liabilities and Contingent Assets" बुँदा नं. ३.६, ३.९

४.३ बोर्डको कोष

नेपाल लेखामान २०, "Accounting for Government Grants and Disclosure of Government Assistance" अनुरूप बिगतका वर्षहरूमा अनुदान वापत नेपाल सरकारबाट प्राप्त रकम रु.६६,७१२,७४७-कुन कुन परियोजनाको लागि कति कति खर्च गरिएको भन्ने विस्तृत विवरण उपलब्ध नभएको तथा सो अनुदान रकम अपलेखन गरी सम्बन्धित सम्पत्तिको हास खर्च/खर्चसँग मिलान हुनेगरी प्रत्येक वर्ष आम्दानी बाँध्नु पर्नेमा आम्दानी नै बाँधेको पाईएना बोर्डले आर्थिक वर्ष २०७१/७२ मा महालेखा नियन्त्रक कार्यालय, बजेट कार्यान्वयन शाखामार्फत ओफिडबाट सोधभर्ना हुने ऋणको रूपमा २०७२/०२/११ मा रु.७०,३३३,०००-र २०७२/०३/२१

मा रु.३५,१६७,०००/- गरी जम्मा रु. १०५,५००,०००/- निकास प्राप्त गरेको र सो रकमको ८० प्रतिशतले हुन आउने रकम रु. ८४,४००,०००/- स्थगन अनुदान लेखाङ्कन गरिएको पाईयो । यसरी ८० प्रतिशत अनुदानको रुपमा लेखाङ्कन गर्नुका आधार, शर्त तथा यस आ.व. सम्म सो रकमको उपयोग कुन क्षेत्रमा कति मात्रामा गरियो सो को विवरण तथा प्रमाण लेखापरीक्षणार्थ प्राप्त भएन ।

४.४ दीर्घकालीन ऋण

बोर्डले आयोजना कार्यान्वयनका लागि प्राप्त गर्ने ऋणको मुख्य सम्झौता नेपाल सरकार र एसियाली विकास बैंक बीच हुने गरेको तर सहायक सम्झौता नेपाल सरकारसँग हुने र सो सम्झौतामा अधिकार प्रत्यायोजन तथा बोर्डको विशेष दायित्व अन्तर्गतका बुँदाहरूमा मूल सम्झौताको अधिनमा रही आयोजना सञ्चालन गर्ने र सोही बमोजिमका दायित्व पूरा गर्ने तथा मूल सम्झौताको अधिनमा रही आयोजनाका सम्बन्धमा गरेको खर्चको छुट्टै हिसाब किताब सर्वमान्य लेखाप्रणाली अनुरूप राखी सोको वार्षिक रुपमा लेखा परीक्षण गराई लेखापरीक्षण प्रतिवेदन सरकार र बैंकलाई अनिवार्य रुपमा उपलब्ध गराउने भनी उल्लेख भएकोमा आयोजनाहरूको लेखापरीक्षण प्रतिवेदन लेखापरीक्षणार्थ प्राप्त नभएकाले बोर्डले दायित्व पूरा गरे नगरेको यकिन गर्न सकिएन । अर्थ मन्त्रालय(आर्थिक नीति विश्लेषण महाशाखा) र बोर्ड बीच भएको सहायक ऋण सम्झौता, अर्थ मन्त्रालय(वजेट तथा कार्यक्रम महाशाखा) को रकम निकासको पत्र, महालेखा नियन्त्रक कार्यालय(वजेट कार्यान्वयन शाखा) को रकम निकासको पत्र र अर्थ मन्त्रालय(आर्थिक नीति विश्लेषण महाशाखा) ले बोर्डलाई पठाएको तमसुकका शर्त तथा मापदण्डहरूमा ऋण र अनुदान लेखाङ्कनका आधारहरू फरक भएका कारण ऋणदाता र प्रयोगकर्ताले गणना गर्ने व्याज र वित्तीय विवरणमा प्रस्तुत गरिने ऋण र अनुदान रकम यकिन गर्न सकिएन । साथै बोर्डले दीर्घकालीन ऋण अन्तर्गत लेखाङ्कन गरेको नेपाल सरकारको ऋण रु.९,७६०,७८८,७८४/- एसियाली विकास बैंकको ऋण रकम रु. ६,४४१,३८८,२००/- र ओफिडको ऋण रु. ५१,१००,०००/-सम्बन्धित पक्षहरूबाट रकम प्रमाणिकरण गर्ने पत्र प्राप्त नभएकाले सो रकमहरूको यथार्थता यकिन गर्न सकिएन ।

लेखापरीक्षणार्थ बोर्ड व्यवस्थापनबाट प्राप्त, अर्थ मन्त्रालयले खानेपानी तथा सरसफाई मन्त्रालयलाई प्रतिवेदन कार्यान्वयन सम्बन्धमा पठाएको पत्र मिति २०७४/०६/३१ च. नं. ७७ (०७४/७५) अनुसार जाइका जापान ऋण तर्फ आर्थिक वर्ष २०६४/६५ सम्ममा टर्न कि प्रोजेक्ट अन्तर्गत सम्झौता भई लगानी भएको रु. ३८८,२८४,९७१/- तथा सम्झौता नभई लगानी भएको रु. ७२२,८५१,०००/- गरी जम्मा रु. १,१११,१३५,९७१/- रहेको तर सो रकमलाई बोर्डले वित्तीय विवरणमा लेखाङ्कन गरेको पाईएन । यसरी हालसम्म पनि दीर्घकालीन ऋणमा लेखाङ्कन नगर्नुले बोर्डको यथार्थ दायित्व नै यकिन गर्न नसकिने देखिन्छ ।

यसैगरी काठमाण्डौं उपत्यका खानेपानी व्यवस्थापन बोर्डमा आर्थिक वर्ष २०६४/६५ मा भएको सोभै भुक्तानी रु.६३,०००,०००/- समेत बोर्डले लेखाङ्कन गरे नगरेको यकिन गर्न सकिएन । साथै उल्लेखित अर्थ मन्त्रालयले खानेपानी तथा सरसफाई मन्त्रालयलाई प्रतिवेदन कार्यान्वयन सम्बन्धमा पठाएको पत्र अनुसारका ऋण रकममा व्याजको गणना र लेखाङ्कन गरिएको पाईएन । बोर्डले दीर्घकालीन ऋण दायित्व अन्तर्गतको रकममध्ये आगामी १ वर्षभित्र तिर्नुपर्ने ऋण रकमलाई चालु दायित्व अन्तर्गत लेखाङ्कन गरेको पनि पाईएन ।

४.५ पुँजीगत जगेडा कोष

बोर्डले पुँजीगत जगेडा कोष अन्तर्गत लेखाङ्कन गरेको रु.२,३६,०७४,०५७४७ मध्ये रु.२२,३७,७३,४००/२५लाई प्रतिनिधित्व गर्ने सम्पूर्ण सम्पत्तिहरूको छुट्टै विवरण तयार नगरेको हुँदा हासकट्टी रकम र स्थगन आय रकम यकिन गर्न सकिएन । बोर्डले लेखाका सर्वमान्य सिद्धान्त विपरीत पुँजीगत जगेडा कोषको रकम आम्दानी बाँध्दा समग्रमा रु. ६६,६५१/३३ को सम्पत्ति तर्फ कुनै पनि समायोजन नगरि सोभै खुद सञ्चिति सोही रकम बराबरले बढाएको पाईयो ।

- ४.६ दायित्व व्यवस्था
 बोर्डले यस आ.व.मा आफ्नो संस्थामा कर्मचारीहरुको स्थायी दरबन्दी परिपूर्ति नगरेका कारण कर्मचारीहरुको अवकाशकोष भुक्तानीका निमित्त अवकाश कोषको व्यवस्था गरेको पाईएन । तथापि बोर्डले तत्कालिन नेपाल खानेपानी संस्थान (काठमाण्डौ उपत्यका मात्र) मातहत रहेका कर्मचारीहरुका लागि बोर्ड एक छुट्टै संस्थाको रुपमा स्थापना भएको मितिसम्मका लागि अवकाश कोष र जीवन बीमा कोष व्यवस्था गरी सो कोषका रकमहरु भुक्तानी गर्दै आएको छ । यस आर्थिक वर्षमा काठमाण्डौ उपत्यका खानेपानी व्यवस्थापन बोर्डतर्फको बजेट उपशिर्षक नं. ५०११२८ बाट रु.१४ करोडको कर्मचारी अवकाश कोषको लागि रकम व्यवस्था गरेकोमा रु.५ करोड ६० लाख काठमाण्डौ उपत्यका खानेपानी लिमिटेड लाई सो संस्थाका स्थाई कर्मचारीहरुको २०६४ माघ मसान्त पश्चातको अवकाश कोष रकम भुक्तानीका लागि ऋण स्वरुप रकम उपलब्ध गराएको र बाँकी रकम रु. ८ करोड ४० लाख बोर्ड आफैले सोही कर्मचारीहरुको २०६४ माघ मसान्तभन्दा पहिलेको अवकाश व्यवस्था वापत भुक्तानीका लागि खर्च लेखाइकन गरेको पाईयो । यसरी खर्च लेखाइकन गर्दा आर्थिक वर्ष २०६४/६५ को अवकाश कोष व्यवस्था र जिवन बिमा कोष व्यवस्था रकमको अनुपातको आधारमा गरेको पाईया । जसमा बहालवाला कर्मचारीको संख्या र खाईपाई आएको तलवमानको पूर्ण विवरण प्राप्त नगरी अनुपातको आधारमा मात्रै खर्च व्यवस्था गर्दा लेखाइकित रकमको यथार्थता यकिन गर्न सकिएन ।
- ४.७ अचल सम्पत्ति
 बोर्डले अचल सम्पत्ति सम्बन्धी विस्तृत विवरण खुल्नेगरी अलग्गै खाता (Fixed Assets Register) नराखेको तथा अचल सम्पत्तिहरुमा पूर्ण रुपमा कोडिंग पनि नगरेकोले बोर्डको अचल सम्पत्तिहरुको भौतिक परीक्षण गरी प्रमाणीकरण गर्न सक्ने स्थिति छैन ।
- ४.८ निर्माणाधिन सम्पत्ति
 नेपाल लेखामान २३" Borrowing Cost" अनुसार बोर्डले कार्य सञ्चालन बजेटबाट साना आयोजनामा खर्च गरेको रकममा लाग्ने व्याज सो सम्पत्तिहरुमा पुँजीकृत गरेको पाईएन ।
- ४.९ आसामी
 बोर्डले यस आर्थिक वर्षमा काठमाण्डौ उपत्यका खानेपानी लिमिटेडबाट प्राप्त गर्नुपर्ने लिज फि अन्तर्गतको रकम आसामी शिर्षक अन्तर्गत लेखाइकन गरेको पाईएन । बोर्डको स्थापना हुँदाको अवस्थामा कायम रहेको उपत्यकाभित्रको आसामी रकमको शंकास्पद आसामी व्यवस्था गर्दा १० प्रतिशतको दरले कायम गर्ने गरेको पाईयो । यसरी व्यवस्था कायम गर्दा उठन बाँकी आसामीको आयुगत विवरण र ती आसामी रकमहरु उठ्न सक्ने अवस्थाकाहुन कि होईनन् भन्ने कुनै पनि अध्ययन तथा विश्लेषण गरिएको पाईएन जसका कारण व्यवस्था गरेको रकम पर्याप्त हो या होईन यकिन गर्न सकिएन ।
 बोर्डले अधिल्लो आर्थिक वर्ष सँग सम्बन्धित आसामी अपलेखन खर्च रकम रु. १४,५६५,२१७।९ लाई यस वर्षको खर्चको रुपमा देखाएको पाईयो ।
- ४.१० पेशकी तथा धरौटी
 बोर्डले प्राप्त गर्नुपर्ने स्थिर सम्पत्ति तथा आयको लिज फि, लगानीको व्याज, असुल भएका आसामी रकमहरु तथा जरिवाना र पुँजीगत निर्माणको लागि प्रदान गरिएको रकमहरुलाई अलग अलग शिर्षक अन्तर्गत लेखाइकन नगरी काठमाण्डौ उपत्यका खानेपानी लिमिटेड शिर्षक अन्तर्गत एकमुष्ट लेखाइकन गर्ने गरेकाले प्रत्येक शिर्षक अन्तर्गतको कुल वक्यौता रकम कति हो यकिन गर्न सकिएन । साथै कुनै आ.व. मा असुल उपर भएको रकम कुन शिर्षक अन्तर्गत असुल भएको हो सो समेत यकिन गर्न सकिने अवस्था रहेन । बोर्डले यस आ.व. मा काठमाण्डौ उपत्यका खानेपानी लिमिटेडबाट रु.२,०७७,५७७,३६७।७२ प्राप्त गर्नुपर्ने भनी लेखाइकन गरेको पाईयो तर सो रकम प्रमाणित गर्ने विवरण सम्बन्धित पक्षबाट प्राप्त गरेको पाईएन ।

यस आर्थिक वर्ष सम्ममा आयोजना कार्यान्वयन निर्देशनालयलाई प्रदान गरिएको पेशकी रकम रु.११,६६,२१,२१,६४९।११ लाई प्रमाणित गर्ने समर्थन पत्र सो निकायबाट प्राप्त नभएकाले प्रदान गरिएको सो पेशकी रकमको यथार्थता यकिन गर्न सकिएन । साथै पेशकी तथा धरौटी शिर्षक अन्तर्गत नै लेखाडकन गरिएको आयोजना कार्यान्वयन निर्देशनालय (व्याज- प्रगती भुक्तानी) रकम रु.२,३१४,३०७,३४४।८५ मा सोही ऋणसँग सम्बन्धित व्याज आम्दानी रकम समायोजन नगरी व्याज खर्चलाई मात्र पूजिकृत गर्ने प्रयोजनार्थ लेखाडकन गरेको पाईयो । आयोजना कार्यान्वयन निर्देशनालयलाई भुक्तानी गर्नुपर्ने रकम बोर्डको बैंक खातामा के कति अवधि मौज्जात रत्यो सो को विस्तृत विवरण खुल्ने कागजात बोर्ड व्यवस्थापनबाट प्राप्त नभएकाले समायोजन गर्नुपर्ने व्याज रकम यकिन गर्न सकिएन ।

बोर्ड व्यवस्थापनले दिएको जानकारी अनुसार तत्कालीन नेपाल खानेपानी संस्थान अस्तित्वमा रहँदा कर्मचारीहरुले लिएको सापटी रकम रु.१,६०,१९,७०८।७२ जिवन बीमा कोष सापटीशिर्षक अन्तर्गत लेखाडकन गरिएको छ तर सो सापटी रकम कर्मचारी अवकाश हुँदा कट्टा गरिए नगरिएको विवरण बोर्ड व्यवस्थापनले अभिलेख राखेको पाईएन साथै सो रकमको यथार्थता बारे बोर्ड व्यवस्थापन समेत पूर्ण जानकार रहेको पाईएन ।

बोर्ड व्यवस्थापनले दिएको जानकारी अनुसार काठमाण्डौं उपत्यका खानेपानी व्यवस्थापन बोर्डको स्वामित्वमा रहेका कतिपय सम्पत्ति नेपाल खानेपानी संस्थानको अधिनमा रहेको र ती सम्पत्तिहरुको कायम हुन जाने रकम रु.१८,०२,४८८।७६ भएको भनेतापनि उक्त रकमको विस्तृत विवरण बोर्डले अद्यावधिक गरेको पाईएन ।

४.११ कर

बोर्ड आयकर छुट संस्था भनी कतै व्यवस्था नभएको तथा बोर्ड आयकर मा दर्ता पनि नभएको र कर छुट प्रमाणपत्र पनि नलिएको सन्दर्भमा भविष्यमा अनावश्यक कर दायित्व सृजना हुन सक्ने देखिन्छ । बोर्डले स्थाई लेखा नम्बर नलिएकोले कर विवरण पेश नगरेको साथै सम्बन्धित आर्थिक वर्षमा अग्रीम कर भुक्तानीको रकम दाबी नगरेका कारणले अग्रीम कर भनी लेखाडकन गरिएको रकम रु.१५,७२,३७,९६८।९२ दाबीयोग्य देखिँदैन ।

४.१२ हास कट्टी

नेपाल लेखामान १६, “Property Plant and Equipment” अनुसार स्थिर सम्पत्ति प्रयोगमा ल्याईएको दिनदेखि हास कट्टी गर्नुपर्ने भएता पनि बोर्डले चालु अवस्थामा आईसकेका सम्पत्तिहरुलाई पुँजीकृत गरि हासकट्टी गरेको पाईएन ।

४.१३ आम्दानी (लिज फि)

उपभोगमा रहेका सम्पत्तिहरुमध्ये बोर्डको नाममा सम्पत्ति हस्तान्तरण भएका र नभएका सम्पत्तिहरुको विवरण सहितको अद्यावधिक सम्पत्ति रजिष्टर नभएकाले के कति सम्पत्तिहरु बोर्डको स्वामित्वमा छन्, यकिन नहुँदा काठमाण्डौं उपत्यका खानेपानी लिमिटेडबाट पाउनु पर्ने लिज फि वापतको आम्दानीमा नोक्सानी भईरहेको देखिन्छ ।

५. व्यवस्थापन पत्र

व्यवस्थापनले सुधार गर्नुपर्ने थप व्यहोरा यसैसाथ संलग्न व्यवस्थापन पत्रमा उल्लेख गरिएको छ ।

६. लेखापरीक्षकको राय:

हाम्रो रायमा माथि कैफियत सहितको रायको आधारका अनुच्छेद ४ अन्तर्गत उल्लेखित व्यहोराहरुबाट पर्ने असर बाहेक संलग्न वित्तीय विवरणले संस्थाको ३१ आषाढ, २०७५ को वित्तीय स्थिति र सोही

मितिमा समाप्त भएको आर्थिक वर्षको आय व्यय विवरण र नगद प्रवाह विवरणले नेपाल लेखामान बमोजिम सही र यथार्थ चित्रण गर्दछ।

कानून किताव व्यवस्था समिति (२०७४।७५)

१. वार्षिक वित्तीयविवरण उपर प्रतिवेदन

हामीले कानून किताव व्यवस्था समितिको २०७५, आषाढ मसान्त सम्मको वासलात, सो मितिमा समाप्त भएको आर्थिक वर्षको नाफा नोक्सान हिसाब, नगदप्रवाह विवरण तथा ईक्विटीमा भएको परिवर्तन सम्बन्धी विवरण र तत्सम्बन्धी लेखानीति तथा लेखा टिप्पणी समावेश भएका वित्तीय विवरणको लेखापरीक्षण सम्पन्न गरेका छौं।

२. वित्तीय विवरण उपर व्यवस्थापनको जिम्मेवारी

नेपाल लेखामान, सम्बन्धित ऐन, नियम, कानून अभ्यास अनुरूप यी वित्तीय विवरण तयारी गर्ने एवं उचित रूपमा प्रस्तुतिकरण गर्ने जिम्मेवारी व्यवस्थापनमा रहेको छ। यस्तो जिम्मेवारी अन्तर्गत वित्तीय विवरण जालसाजी, त्रुटी लगायत सारभूत रूपमा गलत आँकडारहित प्रस्तुतिकरण, आवश्यक आन्तरिक नियन्त्रण प्रणाली निरन्तर प्रभावकारी रूपमा कार्यान्वयन हुने गरी स्थापित गर्ने, उपयुक्त लेखा नीतिको छनौट तथा कार्यान्वयन गर्ने र आवश्यकता अनुसार उचित लेखा अनुमानहरू लागु गर्ने पर्दछन्।

३. लेखापरीक्षकको जिम्मेवारी

हाम्रो जिम्मेवारी प्रस्तुत वित्तीय विवरणहरू उपर लेखापरीक्षणको आधारमा राय व्यक्त गर्नु हो। हामीले नेपाल लेखापरीक्षणमान र महालेखा परीक्षकको कार्यालयले जारी गरेको मार्गदर्शनका आधारमा लेखापरीक्षण सम्पन्न गरेका छौं। ती लेखापरीक्षणमान तथा मार्गदर्शन अनुसार व्यवसायिक आचार संहिताको पालना गर्ने र वित्तीय विवरणहरू सारभूत रूपमा गलत आँकडारहित प्रस्तुती भएको छ भन्ने कुरामा यथोचित आश्वस्तता प्रदान गर्ने लेखापरीक्षण योजना तर्जुमा गरी तदनुसार लेखापरीक्षण सम्पन्न गर्ने कार्य पर्दछन्।

वित्तीय विवरणमा उल्लेखित रकम तथा खुलासा गरिएका सूचना लगायत अन्य विवरण बारे पुष्ट्याईका यथेष्ट प्रमाण संकलन गर्ने, प्रमाणको पूर्ण वा आंशिक वा छड्के परीक्षण गर्ने कार्यविधि लेखापरीक्षणमा समावेश हुन्छ। यसरी अवलम्बन गरिएका लेखापरीक्षण कार्यविधिमा वित्तीय विवरण जालसाजी वा त्रुटिबाट सारभूत रूपमा गलत आँकडासहित प्रस्तुत हुनसक्ने कुरामा अवलम्बन गरिने लेखापरीक्षणको जोखिम मूल्याङ्कन व्यवसायिक विवेकमा निर्भर हुन्छ। लेखापरीक्षणबाट जोखिम मूल्याङ्कन गर्ने क्रममा निकायको आन्तरिक नियन्त्रणको उपयुक्तता बारेमा परीक्षण गरिएतापनि यस्तो आन्तरिक नियन्त्रण प्रणालीको प्रभावकारीता बारे लेखापरीक्षणबाट राय व्यक्त गर्ने प्रयोजन राखिएको छैन। व्यवस्थापनले वित्तीय विवरण तयार गर्दा प्रयोग गरेका लेखा नीतिको सान्दर्भिकता, विश्लेषण र लेखाअनुमानको उपयुक्तताको साथै वित्तीय विवरणको समग्र स्थितिको मूल्याङ्कन गर्नु समेत लेखापरीक्षण अन्तर्गत पर्दछ।

हामीले प्राप्त गरेका प्रमाणहरूले लेखापरीक्षण राय व्यक्त गर्ने सन्दर्भमा पर्याप्त र उपयुक्त आधार प्रदान गर्दछ भन्ने कुरामा हामी विश्वस्त छौं।

४. व्यवस्थापनपत्र

व्यवस्थापनले सुधार गर्नुपर्ने थपव्यहोरा यसैसाथ संलग्न व्यवस्थापनपत्रमा उल्लेख गरिएको छ।

५. लेखापरीक्षकको राय

हाम्रो रायमा माथि कैफियत सहितको रायको आधारका अनुच्छेद ४ अन्तर्गत उल्लेखित व्यहोराहरूबाट पर्ने असर बाहेक संलग्न वित्तीय विवरणले संस्थाको ३२आषाढ, २०७५ को वित्तीय स्थिति र सोहीमितिमा समाप्त भएको आर्थिक वर्षको आयव्यय विवरण र नगदप्रवाह विवरणले नेपाल लेखामान बमोजिम सही र यथार्थ चित्रण गर्दछ ।

६. कम्पनी ऐन २०६३, तथा अन्य प्रचलित ऐन अनुसारको प्रतिवेदन :

- (१) हामीले लेखापरीक्षण सम्पन्नगर्न आवश्यक ठानेका सूचना, स्पष्टीकरण र जवाफपाएका छौं ।
- (२) हामीले लेखापरीक्षण गरेका श्रेस्ताहरूको आधारमा हाम्रो रायमा संस्थानको हिसाबकिताब सम्बन्धित ऐन बमोजिम ठीकसंग राखिएको छ ।
- (३) यो प्रतिवेदनसंग सम्बन्धित संलग्न वासलात, नाफानोक्सान हिसाब र नगदप्रवाह विवरण र संलग्न अनुसूचीहरू सम्बन्धित ऐनले तोकेको ढाँचा र तरिका अनुसार तयार गरिनुका साथै संस्थानले राखेको हिसाबकिताब, वहीखाता श्रेस्ता र लेखासंग दुरुस्त रहेका छन् ।
- (४) समितिमा लेखा सम्बन्धी कुनै जालसाजी गरेको हाम्रो जानकारीमा आएन ।

कृषि सामग्री कम्पनी लिमिटेड (२०७४।७५)

१. **वार्षिक वित्तीय विवरणउपर प्रतिवेदन** :हामीले यसै प्रतिवेदनसाथ संलग्न नेपाल नागरिक उड्डयन प्राधिकरणको २०७५ आषाढ मसान्तको वासलात एवं सोही मितिमा समाप्त भएको आर्थिक वर्षको नाफा नोक्सान हिसाब, नगद प्रवाह विवरण तथा ईक्विटीमा भएका परिवर्तन सम्बन्धी विवरण र तत्सम्बन्धी लेखा नीति तथा लेखा टिप्पणी समावेश भएको वित्तीय विवरणको लेखापरीक्षण सम्पन्न गरेका छौं ।
२. **वित्तीय विवरण उपर व्यवस्थापनको जिम्मेवारी** : नेपाल लेखामान, सम्बन्धित ऐन, नियम, कानून अभ्यास अनुरूप यी वित्तीय विवरण तयारी गर्ने एवं उचित रूपमा प्रस्तुतिकरण गर्ने जिम्मेवारी व्यवस्थापनमा रहेको छ । यस्तो जिम्मेवारी अन्तर्गत वित्तीय विवरण जालसाजी, त्रुटी लगायत सारभूत रूपमा गलत आडकडारहित प्रस्तुतिकरण, आवश्यक आन्तरिक नियन्त्रण प्रणाली निरन्तर प्रभावकारी रूपमा कार्यान्वयन हुने गरी स्थापित गर्ने, उपयुक्त लेखा नीतिको छनौट तथा कार्यान्वयन गर्ने र आवश्यकता अनुसार उचित लेखा अनुमानहरू लागु गर्ने पर्दछन् ।
३. **लेखापरीक्षकको जिम्मेवारी** : हाम्रो जिम्मेवारी प्रस्तुत वित्तीय विवरणहरू उपर लेखापरीक्षणको आधारमा राय व्यक्त गर्नु हो । हामीले नेपाल लेखापरीक्षणमान र महालेखापरीक्षकको कार्यालयले जारी गरेको मार्गदर्शनका आधारमा लेखापरीक्षण सम्पन्न गरेका छौं । ती लेखापरीक्षणमान तथा मार्गदर्शन अनुसार व्यवसायिक आचार संहिताको पालना गर्ने र वित्तीय विवरणहरू सारभूत रूपमा गलत आडकडारहित प्रस्तुती भएको छ भन्ने कुरामा यथोचित आश्वस्तता प्रदान गर्ने लेखापरीक्षण योजना तर्जुमा गरी तदनुसार लेखापरीक्षण सम्पन्न गर्ने कार्य पर्दछन् ।

वित्तीय विवरणमा उल्लेखित रकम तथा खुलासा गरिएका सूचना लगायत अन्य विवरण बारे पुष्ट्याईका यथेष्ट प्रमाण र्कलन गर्ने, प्रमाणको पूर्ण वा आंशिक वा छड्के परीक्षण गर्ने कार्यविधि लेखापरीक्षणमा समावेश हुन्छ । यसरी अवलम्बन गरिएका लेखापरीक्षण कार्यविधिमा वित्तीय विवरण जालसाजी वा त्रुटिबाट सारभूत रूपमा गलत आंकडासहित प्रस्तुत हुनसक्ने कुरामा अवलम्बन गरिने

लेखापरीक्षणको जोखिम मूल्याङ्कन व्यवसायिक विवेकमा निर्भर हुन्छ । लेखापरीक्षणबाट जोखिम मूल्याङ्कन गर्ने क्रममा निकायको आन्तरिक नियन्त्रणको उपयुक्तता बारेमा परीक्षण गरिएतापनि यस्तो आन्तरिक नियन्त्रण प्राणालीको प्रभावकारीता बारे लेखापरीक्षणबाट राय व्यक्त गर्ने प्रयोजन राखिएको छैन । व्यवस्थापनले वित्तीय विवरण तयार गर्दा प्रयोग गरेका लेखा नीतिको सान्दर्भिकता, विश्लेषण र लेखाअनुमानको उपयुक्तताको साथै वित्तीय विवरणको समग्र स्थितिको मूल्याङ्कन गर्नु समेत लेखापरीक्षण अन्तर्गत पर्दछ ।

हामीले प्राप्त गरेका प्रमाणहरूले लेखापरीक्षण राय व्यक्त गर्ने सन्दर्भमा पर्याप्त र उपयुक्त आधार प्रदान गर्दछ भन्ने कुरामा हामी विश्वस्त छौं ।

४. **कैफियतसहितको राय व्यक्त गर्ने आधार:** कैफियत सहितको राय व्यक्त गर्ने आधारका रूपमा वित्तीय विवरणमा सारभूत असर पार्ने व्यहोरा निम्नानुसार छन् :

४.१ नेपाल सरकारको स्वामित्वमा रहेका कम्पनीहरूको वित्तीय विवरणहरू मिति २०१६ जुलाई १६ देखि नेपाल लेखामान बोर्डबाट जारी भएको नेपाल वित्तीय प्रतिवेदन मानानुसार तयार गर्नुपर्नेमा कृषि सामग्री कम्पनी लिमिटेडले उपरोक्त वित्तीय विवरणहरू सो अनुरूप तयार गरिएको छैन ।

४.२ आषाढ मसान्तमा नेपाल राष्ट्र बैंकले निर्धारण गरेको विनिमय दरको अनुसार लेखाङ्कन नगरी आ.व. को आषाढ मसान्तपछि भूक्तानी गर्दाको विनिमय दरमा लेखाङ्कन गर्दा खरिद रकम र भूक्तानी गर्न बाकी रकम रु. १,५३,१७,९९३।७५ बढि लेखाङ्कन गरिएको छ ।

४.३ कर्मचारीको आ.व. २०६९।७० को रु. ५८,६६,९६०।०० नपूग कर कट्टी संचालक समितिको मिति २०७५।०१।२० को ६५९ औं बैठकबाट निर्णय गरी कम्पनीमा खर्च लेखी भूक्तानी गरिएको नियमसंगत देखिएन । यसबाट कम्पनीको नाफा रु. ५८,६६,९६०।०० ले न्युन भएको छ ।

४.४ गत वर्षको खर्च रु. ५,९७,७७८।४५ यस वर्षको आय व्यय हिसाबमा लेखाङ्कन गरिएको छ । उपरोक्त खर्च रकमहरू नगद प्रणालीको आधारमा आ.व. २०७४/७५ मा खर्च लेखाङ्कन नेपाल लेखामानको सिद्धान्त विपरित गरिएको छ ।

४.५ आ.व. २०७४।७५ को सम्पूर्ण खरिदहरूमा म्याद थप गरी मलको आपूर्तीमा ढिलाई भएको देखियो । विनियमावलीमा उल्लेख भएको म्याद थपको व्यवस्थाहरू नकार्न नसकिने असहज परिस्थितिलाई सहज बनाउन गरिएको व्यवस्था हो तर आ.व.को प्रत्येक खरिदको हकमा निर्यातकर्ताले भने बमोजिम, परिस्थितीको आवश्यक विश्लेषण विना म्याद थप गरी आपूर्ती ढिला हुने र देशमा मलको अभाव हुनुमा कम्पनीको व्यवस्थापनले गर्नुपर्ने आवश्यक योजना, मल प्राप्तीमा हुन सक्ने सम्भावित कठिनाई र मल प्राप्तमा हुने ढिलाइबाट कम्पनी र देशले व्यहोर्नु पर्ने घाटालाई आंकलन नगरी म्याद थप प्रकृत्यालाई सामान्य रूपमा अधि वढाउनु तर्कसंगत देखिदैन । यसरी म्याद बढाइनु आपूर्तीकर्तालाई सहज गर्न तथा नियम बमोजिम आपूर्ती देखाई म्याद थप नगरिएको अवस्थामा आपूर्तीकर्तालाई लाग्ने रु. ७,८४,४८,६०६।९९ सम्भावित हर्जानाबाट बचाउन मात्र गरिएको देखिन्छ। दरभाउपत्र माग गर्दा आपूर्तीका लागि लिइने धरौटीहरू निकै कम भई बजारमा मलको मुल्य बढ्दा हुने घाटा बढी भएको कारण मलको आपूर्ती नै नहुने अवस्था देखिएबाट म्याद थप गरिएको देखिएकोमा कम्पनीले दरभाउपत्र स्विकृत गर्दा मलको आपूर्ती समय अनुसार नै गर्न लगाउने व्यवस्था हुनुपर्ने देखिन्छ। यस अलावा धेरै जसो अवस्थामा म्याद थप गरेबाट विदेशी मुद्राको मुल्य समेत बढ्न गइ कम्पनीलाई थप आर्थिक भार पर्ने गरेको देखिन्छ ।

- ४.६ अन्तिम मौज्जातको मुल्याङ्कन गर्दा विक्रीका बखत प्रदान गरिने विक्री कमिशन प्रती मे.टन रु. २५०।०० मौज्जात मूल्यमा न्यून गरि मौज्जातको अन्तिम मूल्य लेखाङ्कन भएको हुंदा यसले अन्तिम मौज्जातको मुल्याङ्कनमा रु. ६७,२६,१३७।५० ले बढी हुन गई आय व्यय विवरणमा असर पर्न गएको छ ।
- ४.७ २०७०।७१ देखी मार्गस्थल मौज्जातमा देखाइएको रु.२,६३,२५०।०० को डि.ए.पी. ५.८५० मे.टन ग्लोब ढुवानी सेवाले तथा रु.९,०९,०३४।९६ को २१.३५० मे.टन निहारिका ढुवानी सेवाले गरी जम्मा रु. ११,५८,११४।८० मार्गस्थलमा भनी देखाइएको औचित्य यकिन हुन सकेन, उक्त रकम लिनुपर्ने हिसाबमा देखाउनु पर्ने भएकोले कम्पनीको मौज्जात तर्फ रु.११,५८,११४।८० अधिक देखाइएको छ ।
- ४.८ भारत सरकारले तोकेको आपूर्तिकर्ताबाट जिटूजी अन्तर्गत रु.६७,५२,००,०१४।२४ को युरिया तथा रु.३१,६३,७१,४६७।८३ को डिएपी बिना टेण्डर सिधै खरिद गरिएको छ ।
- ४.९ नेपाल सरकारबाट यस वर्ष अनूदान बापत रु.३६,३९,५४५,४९९।३५ निर्धारण गरी सो लाई आम्दानीमा देखाइएकोमा यस आ.ब. सम्म रु. ३१,९५,५३३,०००।००मात्र प्राप्त भएको छ । आर्थिक वर्ष २०७३।७४ को फरफारक प्रतिवेदन अनुसार यस कम्पनीलाई नपूग भएको अनूदान रकम रु. २०,८७,५७,१९५।१५ तथा उपरोक्त हिसाब अनुसार आर्थिक वर्ष २०७४।७५ को नपूग अनूदान रकम रु. ४४,४०,१२,४९९।३५ समेत जम्मा रु. ६५,२७,६९,६९४।५० कृषि तथा पशुपन्छी विकास मन्त्रालयसंग लिनुपर्ने हिसाबमा देखाइएको छ ।
- ४.१० प्रतितपत्र हिसाब अन्तर्गत हिमालयन बैंक लिमिटेडले विक्रेतालाई प्रतितपत्र अन्तर्गत गलत तरिकाले भूक्तानी दिएको रु. ७२,२२,९००।०० धेरै वर्षहरुदेखि अशूली बिना लिनुपर्ने देखाइएको तथा सो रकम हिमालयन बैंकबाट असुलीको लागि सर्वोच्च अदालतमा मूद्दा दायर गरेकोमा सर्वोच्च अदालतबाट मूद्दा कम्पनीको पक्षमा फैसला भई सो रकम अशूलीका लागि कम्पनीले पूनः पूनरावेदन अदालतमा मूद्दा दायर गरी सो अदालतबाट पनि मिति २०७५।०५।३१ कम्पनीको पक्षमा फैसला भएकोमा चालु आर्थिक वर्ष २०७५।७६ मा रु. २,१०,९१,४७९।३१ प्राप्त भएको देखिन्छ। सो रकम चालु आ.ब. मा प्राप्त भई सकेकोले प्रस्तुत आ.ब.(२०७४/७५) सम्मको आम्दानी तथा खर्चहरु यसै वर्षको हिसाबमा प्रस्तुत हुनुपर्ने देखिन्छ ।
- ४.११ कृषि सामग्री कम्पनी लिमिटेडले विदेशबाट करार सम्भौता गरी आयात गरेको मलहरुको भूक्तानीमा आयकर ऐनको दफा ८९ को उपदफा ३ क अनुसार भूक्तानी रकममा ५ प्रतिशत अग्रीम आयकर कट्टी गर्नुपर्नेमा सो गरेको छैन । यस वर्षको खरिद रु. ८,४५,४७,९८,९७६।६२ मा ५ प्रतिशत ले हुने रु. ४२,२७,३९,९४८।८३ कर कट्टी नगरि पूरा भूक्तानी भएको हुदा सो बराबरको रकमको थप दायित्व सिर्जना भएकोमा सो को लागी हिसाबमा कूनै व्यवस्था गरिएको छैन ।
- ४.१२ विशेष सापटी अन्तर्गत कम्पनीमा कार्यरत स्थायी कर्मचारीहरुलाई रु. ५,००,०००।०० (पांच लाख) उपलब्ध गराउने निर्णय गरेकोमा कम्पनीको नियमावलीको दफा २१.४ बमोजिमसोको नेपाल सरकारबाट स्वीकृत लिएको पाइएन । यस आ.ब.को अन्त्यसम्म उपरोक्त शिर्षक अन्तर्गत कर्मचारीहरुबाट रु. ४,९४१२,३८०।६५ असुली बांकी देखिएको छ ।

- ४.१३ धरौटी, पेशकी तथा सापटी रु. ८०,६१,६०,८७७।०६ को आयुगत विवरण तथा सम्बन्धित पार्टीहरूबाट समर्थन पत्र समेत उपलब्ध नभएबाट सो रकमहरूको वास्तविक स्थिती यकिन हुन सकिएन ।
- ४.१४ चालु दायित्व तर्फको रु.१,५४,५७,०७,५०४।०० को आयुगत विवरण तथा सम्बन्धित पार्टीहरूबाट समर्थन पत्र समेत उपलब्ध नभएबाट सो रकमहरूको वास्तविक स्थिती यकिन हुन सकिएन ।
- ४.१५ कम्पनीको विभिन्न स्थानमा रहेका जग्गाहरूको मुल्य छुट्टाछुट्टै यकिन गरि नराखेको तथा कतिपय स्थानहरूमा जग्गा अतिक्रमण भई अवस्था यकिन गरि नराखेबाट सो जग्गाहरूको वास्तविक अवस्था तथा मुल्य यकिनका साथ भन्न सक्ने अवस्था छैन। यस अतिरिक्त जग्गा हिसाबमा निम्न कैफियतहरू देखिएको छ :
- क. जग्गाको स्वामित्व हस्तान्तरणको समयमा उल्लेख गरेको जग्गाहरूमा रु.२,८७,३०,१७०।०० लेखाङ्कन गर्न छुट भएकोमा सो लेखान हुनुपर्ने ।
- ख. स्वामित्व हस्तान्तरणको विवरणमा हेटौडा र भैरहवाको जग्गा उल्लेख नभएकोमा भैरहवाको जग्गाहरूको मुल्य रु.२,८७,३०,१७०।०० र हेटौडाको जग्गाहरूको मुल्यरु. ८६,८३,२००।०० गरी जम्मा रु.३,६३,६४,४५०.०० देखिएकोमा सो को लेखाङ्कन कसरी भएको हो यकिन गर्ने कूनै कागजातहरू उपलब्ध भएन ।
- ग. २०५९ सालमा जग्गाहरूको हस्तान्तरण भइ हालसम्म लालपूर्जा प्राप्त हुन नसकेको धरान स्थित जग्गाको रु.३०,३५,२५०।०० र पोखरा पादी स्थित जग्गाको रु. २,४४,३७,८००।०० गरी जम्मा रु.२,७४,७३,०५०।०० को जग्गाहरू कम्पनीको हिसाबमा राखिनूको औचित्य यकिन हुन सकेन ।
- घ. जग्गाको सम्पूर्ण हिसाबहरू भिडान गर्दा हिसाबमा रु.६,५३,२३,३५९।८९ कम देखिएकोमा सो को यकिन गरी आवश्यक हिसाब मिलान हुनुपर्ने देखिन्छ ।
- ४.१६ घर जग्गाको सम्पती कर कून कून कार्यालयले कहिले सम्म तिरेको सो को आध्यावधिक विवरण तयार नभएबाट यस्ता तिर्न बाकी रहेका करहरूको दायित्वका लागी हिसाबमा यथेष्ट व्यवस्था भएको छैन ।
- ४.१७ कम्पनीको स्वामित्वमा रहेको भवनहरूको नक्सापास नगरिएको कारणले भवन शिर्षक अन्तर्गत देखाइएको ह्रास कट्टीपछीको मूल्य रु.२१,०५,८९,२८३।९३ यकिन गर्ने कूनै कानुनी आधार छैन ।
- ४.१८ यस वर्ष मूद्दासम्बन्धि क्षतिपूर्ति बापत रु.५,००,००,०००।०० को हिसाबमा व्यवस्था गरिएको छ । दायित्व नै यकिन भै नसकेको रकमका लागि हिसाबमा व्यवस्था गरिनूको औचित्य यकिन हुन सकेना यस्ता दायित्व यकिन नभएका रकमहरूलाई वासलातमा नदेखाई लेखा सम्बन्धि टिप्पणीमा भविष्यमा आउन सक्ने दायित्वको शिर्षकमा मात्र उल्लेख गर्नुपर्ने देखिन्छ ।
- ४.१९ कम्पनीको स्वामित्वमा रहेको भवनहरू तथा अन्य सम्पतीहरूको बिमा नगरिएको हुदा यी सम्पतीहरू उच्च जोखिममा रहेको छ ।
- ४.२० कम्पनीका कर्मचारीहरूको उपदान, जीवन बीमा कोष तथा निवृत्ति भरण वापतको रकम अनुमानित आधारमा खर्च लेख्ने व्यवस्था कायम रहेको छ । नेपाल लेखामान अनुसार यस्ता रकमहरू एकचूरीयल पद्धतीको आधारमा व्यवस्था हुनु पर्नेमा अनुमानित आधारमा रकमको व्यवस्था गरेबाट यसको पर्याप्ततावारे यकिन हुन सकिएन ।

४.२१ कम्पनीले कृषी विकास बैकको शेयरमा गरेको लगानीको कूनै कागजात उपलब्ध नभएका तथा कृषी विकास बैकले यस कम्पनीको नाममा कूनै शेयर नरहेको प्रतिउत्तर प्राप्त भएको मा सो लगानी बापतको रकम अपलेखन गर्नुपर्ने देखिन्छ ।

४.२२ कम्पनीले सहकारी मार्फत बिक्री गरिएको मलखादहरु सो सहकारीहरुले बिक्री गरेको किसानको नाम तथा मात्रा उल्लेख गरी विवरण बुझाउनु पर्नेमा त्यस्ता विवरणहरुमा कतिपय अवस्थामा यस्ता विवरणहरु प्राप्त नभएको तथा प्राप्त भएको विवरणहरुको समेत विश्वसनियता यकिन गर्ने आधार नभएको देखिन्छ ।

५. व्यवस्थापन पत्र:

व्यवस्थापनले सुधार गर्नुपर्ने थप व्यहोरा यसैसाथ संलग्न व्यवस्थापन पत्रमा उल्लेख गरिएको छ ।

६. लेखापरीक्षकको राय

हाम्रो रायमा संलग्न वित्तीय विवरणहरुले माथि अनुच्छेद ४ मा उल्लेखित व्यहोराले पार्न सक्ने असर बाहेक जनकपुर चुरोट कारखाना लिमिटेडको २०७५, आषाढमसान्तको वित्तीय स्थिति र सो मितिमा अन्त्य भएको आर्थिक वर्षको संचालन नतिजा, नगद प्रवाहको विवरण तथा ईक्विटीमा भएको परिवर्तन सम्बन्धी विवरणको नेपाल लेखामान बमोजिम सही र यथार्थ चित्रण गर्दछ ।

७. कम्पनी ऐन २०६३, को प्रावधानहरु पालना सम्बन्धी प्रतिवेदन

क) हामीले लेखापरीक्षण सम्पन्न गर्न आवश्यक ठानेका सूचना तथा स्पष्टीकरणहरु पाएका छौं ।

ख) अनुच्छेद ४ मा उल्लेख गरिए बाहेक कम्पनीले आफ्नो हिसाब किताब र अभिलेखहरु प्रचलित कानून बमोजिम राखेको छ ।

ग) संलग्न बासलात, आय विवरण, नगद प्रवाह विवरण कम्पनी ऐन, २०६३ को प्रावधान अनुसार तयार भएको तथा कम्पनीले राखेको हिसाब किताब, श्रेस्ता र लेखासँग दुरुस्त रहेका छन् ।

घ) हामीलाई उपलब्ध गराइएको सूचना तथा स्पष्टीकरणको आधारमा अनुच्छेद ४ मा उल्लेख गरेको बाहेक, संचालक समिति वा कुनै संचालक वा कर्मचारीले कानूनको प्रावधान विपरित वा अनियमित कार्य गरेको वा कम्पनीको हानी नोक्सानी गरे गराएको कुरा हाम्रो जानकारीमा आएन ।

गुठी संस्थान (२०६४।६५)

१. वार्षिक वित्तीय विवरण उपर प्रतिवेदन

हामीले गुठी संस्थानको २०६५, आषाढ मसान्तको बासलात एवं सोही मितिमा समाप्त भएको आर्थिक वर्षको आय विवरण, नगद प्रवाह विवरण तथा ईक्विटीमा भएको परिवर्तन विवरण र तत्सम्बन्धी लेखा नीति तथा लेखा टिप्पणी समावेश भएको वित्तीय लेखापरीक्षण गर्नको लागि संस्थानले वित्तीय विवरण तयार नगरेकाले नगद आधारमा लेखा राखी तयार गरेको आर्थिक विवरणको मात्र लेखापरीक्षण गरेको छौं ।

२. वित्तीय विवरण उपर व्यवस्थापनको जिम्मेवारी

नेपाल लेखामान, सम्बन्धित ऐन लगायत अन्य ऐन, नियम, कानून अभ्यास अनुरूप यी वित्तीय विवरण तयारी गर्ने एवं उचित रुपमा प्रस्तुतिकरण गर्ने जिम्मेवारी व्यवस्थापनमा रहेको छ । यस्तो जिम्मेवारी अन्तर्गत वित्तीय विवरण जालसाजी, त्रुटि लगायत सारभूत रुपमा गलत आँकडारहित प्रस्तुतिकरण गर्ने, आवश्यक आन्तरिक नियन्त्रण प्रणाली निरन्तर प्रभावकारी रुपमा कार्यान्वयन हुनेगरी स्थापित गर्ने, उपयुक्त लेखा नीतिको छनौट तथा कार्यान्वयन गर्ने र आवश्यकता अनुसार उचित लेखा अनुमान लागु गर्ने कार्य पर्दछन् ।

३ लेखापरीक्षकको जिम्मेवारी

हाम्रो जिम्मेवारी प्रस्तुत वित्तीय विवरणहरु उपर लेखापरीक्षणको आधारमा राय व्यक्त गर्नु हो । नेपाल लेखापरीक्षणमान र महालेखा परीक्षकको कार्यालयले जारी गरेको मार्गदर्शनका आधारमा हामीले लेखापरीक्षण गरेका छौं । ती लेखापरीक्षणमान तथा मार्गदर्शन अनुसार व्यवसायिक आचार संहिताको पालना गर्ने र वित्तीय विवरणहरु सारभूत रुपमा गलत आँकडासहित प्रस्तुती भएको छ भन्ने कुरामा यथोचित आश्वस्तता प्रदान गर्ने लेखापरीक्षण योजना तर्जुमा गरी तदनुसार लेखापरीक्षण सम्पन्न गर्ने कार्य पर्दछन् ।

वित्तीय विवरणमा उल्लेखित रकम तथा खुलासा गरिएका सूचना लगायत अन्य विवरण बारे पुष्ट्याईका यथेष्ट प्रमाण संकलन गर्ने, प्रमाणको पूर्ण वा आंशिक वा छद्मके परीक्षण गर्ने कार्यविधि लेखापरीक्षणमा समावेश हुन्छ । यसरी अवलम्बन गरिएका लेखापरीक्षण कार्यविधिमा वित्तीय विवरण जालसाजी वा त्रुटिबाट सारभूत रुपमा गलत आँकडासहित प्रस्तुत हुनसक्ने कुरामा अवलम्बन गरिने लेखापरीक्षणको जोखिम मूल्याङ्कन व्यवसायिक विवेकमा निर्भर हुन्छ । लेखापरीक्षणबाट जोखिम मूल्याङ्कन गर्ने क्रममा निकायको आन्तरिक नियन्त्रणको उपयुक्तता बारेमा परीक्षण गरिएतापनि यस्तो आन्तरिक नियन्त्रण प्राणालीको प्रभावकारीता बारे लेखापरीक्षणबाट राय व्यक्त गर्ने उद्देश्य राखिएको छैन । व्यवस्थापनले वित्तीय विवरण तयार गर्दा प्रयोग गरेका लेखा नीतिको सान्दर्भिकता, विश्लेषण र लेखाअनुमानको उपयुक्तताको साथै वित्तीय विवरणको समग्र स्थितिको मूल्याङ्कन गर्नु समेत लेखापरीक्षण अन्तर्गत पर्दछ ।

हामीले प्राप्त गरेका प्रमाणहरुले लेखापरीक्षण राय व्यक्त गर्ने सन्दर्भमा पर्याप्त र उपयुक्त आधार प्रदान गर्दछ भन्ने कुरामा हामी विश्वस्त छौं ।

४ कैफियत सहितको लेखापरीक्षण राय व्यक्त गर्ने आधार

कैफियत सहितको लेखापरीक्षण राय व्यक्त गर्ने आधारका रुपमा वित्तीय विवरणमा सारभूत असर पार्ने व्यहोरा निम्नानुसार छन् :

४.१. आर्थिक विवरणका ढाँचा : संस्थानले नेपाल लेखामान तथा लेखाको प्रचलित अभ्यास अनुसार आर्थिक वर्षको अन्त्यमा संस्थानको सम्पत्ति तथा दायित्वको यथार्थ स्थिति चित्रण गर्ने वासलात तथा आर्थिक वर्षको संचालन नतिजा चित्रण गर्ने नाफा नोक्सान हिसाब, नगद प्रवाह चित्रण गर्ने नगद प्रवाह विवरण र इक्विटीमा भएको परिवर्तन चित्रण गर्ने इक्विटीमा भएको परिवर्तन सम्बन्धी विवरण तयार गरेको छैन । लेखापरीक्षणका लागी पेश भएको आर्थिक विवरणमा संस्थानका आर्थिक स्थिति तथा संचालन चित्रण गर्ने विवरण समावेश भएको छैन । साथै संस्थानले आर्थिक विवरणको तयारीको आधार, लेखा नीति तथा प्रस्तुति सम्बन्धी खुलासा गरेको छैन ।

४.२. लेखा प्रणाली : संस्थानले कारोबारको भौचर तयार गर्दा दोहोरो लेखा प्रणाली अवलम्बन गरेको भएतापनि कतिपय सम्पत्ति, दायित्व, खर्च तथा आम्दानीको बहिखाता तयार नगरेको, भौचर अनुसार बहिखातामा प्रविष्टी नभएको, सन्तुलन परीक्षण तयार नगरेको कारण संस्थानको लेखा दोहोरा लेखा प्रणालीको आधारमा राखिएकोमा विश्वस्त हुन सकिएन । त्यस्तै संस्थानले सम्पत्ति, दायित्व, आम्दानी, खर्च र इक्विटीको लेखाङ्कन नीति तयार गरेको पाइएन जसले गर्दा आर्थिक विवरणमा प्रस्तुत रकमहरुको मापन, लेखाङ्कन आधार, नीति तथा प्रस्तुतिकरण उचित भए नभएको यकिन गर्न सकिएन ।

- ४.३. स्थिर सम्पत्ति : संस्थानले आफ्नो स्वमित्वमा भएको कार्यालय उपकरण, भवन, जग्गा तथा अन्य स्थिर तथा अचल सम्पत्तिको लगत दुरुस्त तथा अधावधिक राखेको पाइएन । संस्थानले आफ्नो सम्पत्तिको संरक्षण तथा नियन्त्रणका लागि भौतिक परीक्षण, संकेत सहितको लगत राख्ने जस्ता अभ्यास लागु गरेको देखिएन । संस्थाले आर्थिक विवरणमा स्थिर सम्पत्ति प्रस्तुत गरेको छैन ।
- ४.४. आम्दानी : संस्थानको आम्दानी लेखा प्रभावकारी रहेको पाइएन । संस्थानले घर पसल बहाल, तैनाथी जग्गा, बगैँचा, पोखरी आदिको ठेक्का बापत प्राप्त गर्न बाँकी रकम दुरुस्त देखिने गरी हिसाब राखेको छैन जसबाट संस्थानको आय प्रोदभावी आधारमा लेखाङ्कन भएकोमा विश्वस्त हुन सकिएन । त्यस्तै संस्थानले आर्थिक विवरणमा शाखा तथा मालपोत कार्यालयबाट निकासी फिर्ता भएको रकमलाई समेत आयको रूपमा प्रस्तुत गरेको छ । संस्थानले समयमानै बैंक हिसाब मिलान विवरण तयार नगर्ने तथा आवश्यक हिसाब समायोजन नगर्ने तथा कुनै आधार बिना श्रोत नखुलेका बैंक दाखिला रकमलाई आर्थिक विवरणमा अस्पष्ट आम्दानी लेखाङ्कन गरेको देखिन्छ भने आर्थिक विवरणमा आयको लेखाङ्कनको आधार खुलासा गरेको छैन । यसबाट आर्थिक विवरणमा प्रस्तुत आयले संस्थानको आयको चित्रण गर्नेमा विश्वस्त हुन सकिएन ।
- ४.५. खर्च : संस्थानले विभिन्न खर्चको निम्ति भुक्तान गरेको पेशकी रकमलाई समेत खर्च लेखाङ्कन गरेको देखिन्छ भने खर्चको लेखाङ्कन नीति समेत खुलासा गरेको छैन ।
- ४.६. निकासी : संस्थानले विनियोजन कोषको आर्थिक विवरण (आर्थिक विवरणको अनुसूची ९) मा निकासी दिएको सम्पूर्ण रकमलाई खर्च देखाई बाँकी फिर्ता गरेको रकमलाई पुनः आम्दानी जनाउने गरेको देखिन्छ ,
- ४.७. पेशकी रकम : एउटै कामको लागि विभिन्न कर्मचारीलाई पेशकी दिने गरेको, पहिले दिएको पेशकी फछ्यौट नगरी पटक पटक थप पेशकी दिने गरेको, पेशकी असुल फछ्यौटमा पेशकी लिने दिने सक्रिय नरहेको, अनावश्यक तथा आवश्यक भन्दा बढी पेशकी दिने गरेको कारणले वर्षेनि पेशकीमा बृद्धि भएको देखिन्छ । अतः समयमै पेशकी असुल फछ्यौट गर्न सक्रिय नभए कालान्तरमा पेशकी असुल हुन नसक्ने अवस्था सिर्जना हुनसक्छ ।
- ४.८. लिनु पर्ने हिसाब : संस्थानले विगतमा उपलब्ध गराएको विवरण अनुसार नेपाल सरकार तथा अन्य संस्थाहरूसंग रु १ अर्ब १७ करोड ८० लाख ५२ हजार लिनुपर्ने देखाएको छ । त्यस्तै संस्थानले नेपाल सरकारलाई तिर्न बाँकी छ छैन त्यसको विवरण पेश गरेको छैन । नेपाल सरकारले साना किसानलाई रैकर जग्गामा मालपोत छुट दिए सरह संस्थानले गुठी रैतान नम्बरीमा छुट दिएको रकमको हिसाब गरी नेपाल सरकारबाट सोधभर्ना प्राप्त हुने व्यवस्था भएकोमा यस्तो छुट दिएको रकम कति सोधभर्ना पाउने हो त्यसको हिसाब तयार गरी सोधभर्ना माग हुन सकेको छैन । संस्थानले सरकार तथा अन्य संस्थाहरुबाट प्राप्त हुनुपर्ने भनि देखाएको रकम मध्ये यो वर्ष कुनै रकम प्राप्त भएको देखिदैन । यो रकम प्राप्त गर्न ठोस कारबाही गर्न सम्बन्धित पदाधिकारीलाई जिम्मेवार बनाउनुपर्दछ ।
- ४.९. मालपोत छुट : गुठी संस्थान कार्य व्यवस्था विनियमको दफा २६ अनुसार गुठी रैतान नम्बरी जग्गा कमाउने जग्गावालाहरुबाट प्राप्त हुनुपर्ने मालपोत रकम पुरै हिसाब गरी लगत तयार गर्नुपर्ने र यस्तो जग्गावालाहरुलाई नेपाल सरकारले दिएको भिन्हा छुट बराबरको रकम संस्थानले पनि छुट दिई यसरी छुट दिएको रकम नेपाल सरकारबाट सोधभर्ना प्राप्त गर्नुपर्नेमा यस सम्बन्धी लेखा अध्यावधिक नराखेबाट के कति सोधभर्ना प्राप्त हुनुपर्ने

मध्ये के कति प्राप्त भई, कति बाँकी छ उल्लेख गर्न सक्ने स्थिति भएन । लगत तयार नगर्ने पदाधिकारीहरुलाई जिम्मेवार बनाउनुपर्दछ ।

५ व्यवस्थापन पत्र

व्यवस्थापनले सुधार गर्नु पर्ने थप व्यहोरा यसै साथ संलग्न व्यवस्थापन पत्रमा दर्शाइएको छ ।

६ लेखापरीक्षकको राय

कैफियत सहितको लेखापरीक्षण राय व्यक्त गर्ने आधारका रुपमा बुँदा नं. ४ अन्तर्गत औल्याइएका विषयले पर्ने असरबाहेक, समष्टिगत आर्थिक विवरणले संस्थानको २०६५ आषाढ मसान्त तथा सो मितिमा समाप्त भएको आर्थिक वर्षको सम्बन्धित ऐन नियम र कानून अनुसार आय व्यय स्थितिको सहि र यथार्थ चित्रण गर्दछ । तर नेपाल लेखामान अनुसार वित्तीय स्थिति, संञ्चालन नतिजा, नगद प्रवाह, ईक्विटीमा परिवर्तन र आवश्यक लेखा नीति टिप्पणी तथा खुलासाको सही र यथार्थ चित्रण गर्दैन ।

गुठी संस्थान (२०६५।६६)

१ वार्षिक वित्तीय विवरण उपर प्रतिबेदन

हामीले गुठी संस्थानको २०६६ आषाढ मसान्तको वासलात एवं सोही मितिमा समाप्त भएको आर्थिक वर्षको आय विवरण, नगद प्रवाह विवरण तथा ईक्विटीमा भएको परिवर्तन विवरण र तत्सम्बन्धी लेखा नीति तथा लेखा टिप्पणी समावेश भएको वित्तीय लेखापरीक्षण गर्नको लागि संस्थानले वित्तीय विवरण तयार नगरेकाले नगद आधारमा लेखा राखी तयार गरेको आर्थिक विवरणको मात्र लेखापरीक्षण गरेको छौं ।

२ वित्तीय विवरण उपर व्यवस्थापनको जिम्मेवारी

नेपाल लेखामान, सम्बन्धित ऐन लगायत अन्य ऐन, नियम, कानून अभ्यास अनुरूप यी वित्तीय विवरण तयारी गर्ने एवं उचित रुपमा प्रस्तुतिकरण गर्ने जिम्मेवारी व्यवस्थापनमा रहेको छ । यस्तो जिम्मेवारी अन्तर्गत वित्तीय विवरण जालसाजी, त्रुटि लगायत सारभूत रुपमा गलत आँकडारहित प्रस्तुतिकरण गर्ने, आवश्यक आन्तरिक नियन्त्रण प्रणाली निरन्तर प्रभावकारी रुपमा कार्यान्वयन हुनेगरी स्थापित गर्ने, उपयुक्त लेखा नीतिको छनौट तथा कार्यान्वयन गर्ने र आवश्यकता अनुसार उचित लेखा अनुमान लागु गर्ने कार्य पर्दछन् ।

३ लेखापरीक्षकको जिम्मेवारी

हाम्रो जिम्मेवारी प्रस्तुत वित्तीय विवरणहरु उपर लेखापरीक्षणको आधारमा राय व्यक्त गर्नु हो । नेपाल लेखापरीक्षणमान र महालेखा परीक्षकको कार्यालयले जारी गरेको मार्गदर्शनका आधारमा हामीले लेखापरीक्षण गरेका छौं । ती लेखापरीक्षणमान तथा मार्गदर्शन अनुसार व्यवसायिक आचार संहिताको पालना गर्ने र वित्तीय विवरणहरु सारभूत रुपमा गलत आँकडारहित प्रस्तुती भएको छ भन्ने कुरामा यथोचित आश्वस्तता प्रदान गर्ने लेखापरीक्षण योजना तर्जुमा गरी तदनुसार लेखापरीक्षण सम्पन्न गर्ने कार्य पर्दछन् ।

वित्तीय विवरणमा उल्लेखित रकम तथा खुलासा गरिएका सूचना लगायत अन्य विवरण बारे पुष्ट्याईका यथेष्ट प्रमाण संकलन गर्ने, प्रमाणको पूर्ण वा आशिक वा छद्मके परीक्षण गर्ने कार्यविधि लेखापरीक्षणमा समावेश हुन्छ । यसरी अवलम्बन गरिएका लेखापरीक्षण कार्यविधिमा वित्तीय विवरण जालसाजी वा त्रुटिबाट सारभूत रुपमा गलत आँकडासहित प्रस्तुत हुनसक्ने कुरामा अवलम्बन गरिने लेखापरीक्षणको जोखिम मूल्याङ्कन व्यवसायिक विवेकमा निर्भर हुन्छ । लेखापरीक्षणबाट जोखिम मूल्याङ्कन गर्ने क्रममा निकायको आन्तरिक नियन्त्रणको उपयुक्तता बारेमा परीक्षण

गरिएतापनि यस्तो आन्तरिक नियन्त्रण प्राणालीको प्रभावकारीता बारे लेखापरीक्षणबाट राय व्यक्त गर्ने उद्देश्य राखिएको छैन । व्यवस्थापनले वित्तीय विवरण तयार गर्दा प्रयोग गरेका लेखा नीतिको सान्दर्भिकता, विश्लेषण र लेखाअनुमानको उपयुक्तताको साथै वित्तीय विवरणको समग्र स्थितिको मूल्याङ्कन गर्नु समेत लेखापरीक्षण अन्तर्गत पर्दछ ।

हामीले प्राप्त गरेका प्रमाणहरूले लेखापरीक्षण राय व्यक्त गर्ने सन्दर्भमा पर्याप्त र उपयुक्त आधार प्रदान गर्दछ भन्ने कुरामा हामी विश्वस्त छौं ।

४ कैफियत सहितको लेखापरीक्षण राय व्यक्त गर्ने आधार

कैफियत सहितको लेखापरीक्षण राय व्यक्त गर्ने आधारका रूपमा वित्तीय विवरणमा सारभूत असर पार्ने व्यहोरा निम्नानुसार छन् :

४.१ आर्थिक विवरणका ढाँचा : संस्थानले नेपाल लेखामान तथा लेखाको प्रचलित अभ्यास अनुसार आर्थिक वर्षको अन्त्यमा संस्थानको सम्पत्ति तथा दायित्वको यथार्थ स्थिति चित्रण गर्ने वासलात तथा आर्थिक वर्षको संचालन नतिजा चित्रण गर्ने नाफा नोक्सान हिसाब, नगद प्रवाह चित्रण गर्ने नगद प्रवाह विवरण र इक्विटीमा भएको परिवर्तन चित्रण गर्ने इक्विटीमा भएको परिवर्तन सम्बन्धी विवरण तयार गरेको छैन । लेखापरीक्षणका लागी पेश भएको आर्थिक विवरणमा संस्थानका आर्थिक स्थिति तथा संचालन चित्रण गर्ने विवरण समावेश भएको छैन । साथै संस्थानले आर्थिक विवरणको तयारीको आधार, लेखा नीति तथा प्रस्तुति सम्बन्धी खुलासा गरेको छैन ।

४.२ लेखा प्रणाली : संस्थानले कारोबारको भौचर तयार गर्दा दोहोरो लेखा प्रणाली अवलम्बन गरेको भएतापनि कतिपय सम्पत्ति, दायित्व, खर्च तथा आम्दानीको वहिखाता तयार नगरेको, भौचर अनुसार बहिखातामा प्रविष्टी नभएको, सन्तुलन परीक्षण तयार नगरेको कारण संस्थानको लेखा दोहोरा लेखा प्रणालीको आधारमा राखिएकोमा विश्वस्त हुन सकिएन । त्यस्तै संस्थानले सम्पत्ति, दायित्व, आम्दानी, खर्च र इक्विटीको लेखाङ्कन नीति तयार गरेको पाइएन जसले गर्दा आर्थिक विवरणमा प्रस्तुत रकमहरूको मापन, लेखाङ्कन आधार, नीति तथा प्रस्तुतिकरण उचित भए नभएको यकिन गर्न सकिएन ।

४.३ स्थिर सम्पत्ति : संस्थानले आफ्नो स्वमित्वमा भएको कार्यालय उपकरण, भवन, जग्गा तथा अन्य स्थिर तथा अचल सम्पत्तिको लगत दुरुस्त तथा अधावधिक राखेको पाइएन । संस्थानले आफ्नो सम्पत्तिको संरक्षण तथा नियन्त्रणका लागि भौतिक परीक्षण, संकेत सहितको लगत राख्ने जस्ता अभ्यास लागु गरेको देखिएन । संस्थाले आर्थिक विवरणमा स्थिर सम्पत्ति प्रस्तुत गरेको छैन ।

४.४ आम्दानी : संस्थानको आम्दानी लेखा प्रभावकारी रहेको पाइएन । संस्थानले घर पसल बहाल, तैनाथी जग्गा, बगैँचा, पोखरी आदिको ठेक्का बापत प्राप्त गर्न बाँकी रकम दुरुस्त देखिने गरी हिसाब राखेको छैन जसबाट संस्थानको आय प्रोदभावी आधारमा लेखाङ्कन भएकोमा विश्वस्त हुन सकिएन । त्यस्तै संस्थानले आर्थिक विवरणमा शाखा तथा मालपोत कार्यलयबाट निकास फिर्ता भएको रकमलाई समेत आयको रूपमा प्रस्तुत गरेको छ । संस्थानले समयमानै बैंक हिसाब मिलान विवरण तयार नगर्ने तथा आवश्यक हिसाब समायोजन नगर्ने तथा कुनै आधार बिना श्रोत नखुलेका बैंक दाखिला रकमलाई आर्थिक विवरणमा अस्पष्ट आम्दानी लेखाङ्कन गरेको देखिन्छ भने आर्थिक विवरणमा आयको लेखाङ्कनको आधार खुलासा गरेको छैन । यसबाट आर्थिक विवरणमा प्रस्तुत आयले संस्थानको आयको चित्रण गर्नेमा विश्वस्त हुन सकिएन ।

४.५ खर्च : संस्थानले विभिन्न खर्चको निमित्त भुक्तान गरेको पेशकी रकमलाई समेत खर्च लेखाङ्कन गरेको देखिन्छ भने खर्चको लेखाङ्कन नीति समेत खुलासा गरेको छैन ।

४.६ निकास : संस्थानले विनियोजन कोषको आर्थिक विवरण (आर्थिक विवरणको अनुसूची ९) मा निकास दिएको सम्पूर्ण रकमलाई खर्च देखाई बाँकी फिर्ता गरेको रकमलाई पुनः आम्दानी जनाउने गरेको देखिन्छ ।

४.७ पेशकी रकम : एउटै कामको लागि विभिन्न कर्मचारीलाई पेशकी दिने गरेको, पहिले दिएको पेशकी फछ्यौट नगरी पटक पटक थप पेशकी दिने गरेको, पेशकी असुल फछ्यौटमा पेशकी लिने दिने सक्रिय नरहेको, अनावश्यक तथा आवश्यक भन्दा बढी पेशकी दिने गरेको कारणले वर्षेनि पेशकीमा बृद्धि भएको देखिन्छ । अतः समयमै पेशकी असुल फछ्यौट गर्न सक्रिय नभए कालान्तरमा पेशकी असुल हुन नसक्ने अवस्था सिर्जना हुनसक्छ ।

४.८ लिनु पर्ने हिसाब : संस्थानले विगतमा उपलब्ध गराएको विवरण अनुसार नेपाल सरकार तथा अन्य संस्थाहरूसंग रु १ अर्ब १७ करोड ८० लाख ५२ हजार लिनुपर्ने देखाएको छ । त्यस्तै संस्थानले नेपाल सरकारलाई तिर्न बाँकी छ छैन त्यसको विवरण पेश गरेको छैन । नेपाल सरकारले साना किसानलाई रैकर जग्गामा मालपोत छुट दिए सरह संस्थानले गुठी रैतान नम्बरीमा छुट दिएको रकमको हिसाब गरी नेपाल सरकारबाट सोधभर्ना प्राप्त हुने व्यवस्था भएकोमा यस्तो छुट दिएको रकम कति सोधभर्ना पाउने हो त्यसको हिसाब तयार गरी सोधभर्ना माग हुन सकेको छैन । संस्थानले सरकार तथा अन्य संस्थाहरुबाट प्राप्त हुनुपर्ने भनि देखाएको रकम मध्ये यो वर्ष कुनै रकम प्राप्त भएको देखिदैन । यो रकम प्राप्त गर्न ठोस कारबाही गर्न सम्बन्धित पदाधिकारीलाई जिम्मेवार बनाउनुपर्दछ ।

४.९ मालपोत छुट : गुठी संस्थान कार्य व्यवस्था विनियमको दफा २६ अनुसार गुठी रैतान नम्बरी जग्गा कमाउने जग्गावालाहरुबाट प्राप्त हुनुपर्ने मालपोत रकम पुरै हिसाब गरी लगत तयार गर्नुपर्ने र यस्तो जग्गावालाहरुलाई नेपाल सरकारले दिएको मिन्हा छुट बराबरको रकम संस्थानले पनि छुट दिई यसरी छुट दिएको रकम नेपाल सरकारबाट सोधभर्ना प्राप्त गर्नुपर्नेमा यस सम्बन्धी लेखा अध्यावधिक नराखेबाट के कति सोधभर्ना प्राप्त हुनुपर्ने मध्ये के कति प्राप्त भई ,कति बाँकी छ उल्लेख गर्न सक्ने स्थिति भएन । लगत तयार नगर्ने पदाधिकारीहरुलाई जिम्मेवार बनाउनुपर्दछ ।

५ व्यवस्थापन पत्र

व्यवस्थापनले सुधार गर्नु पर्ने थप व्यहोरा यसै साथ संलग्न व्यवस्थापन पत्रमा दर्शाइएको छ ।

६ लेखापरीक्षकको राय

कैफियत सहितको लेखापरीक्षण राय व्यक्त गर्ने आधारका रूपमा वुंदा नं. ४ मा औल्याइएका विषयले वित्तीय विवरणहरुमा पर्ने असरबाहेक, समष्टिगत आर्थिक विवरणले संस्थानको २०६६ आषाढ मसान्त तथा सो मितिमा समाप्त भएको आर्थिक वर्षको सम्बन्धित ऐन नियम र कानून अनुसार आय व्यय स्थितिको सहि र यथार्थ चित्रण गर्दछ । तर नेपाल लेखामान अनुसार वित्तीय स्थिति, संञ्चालन नतिजा, नगद प्रवाह, ईक्विटीमा परिवर्तन र आवश्यक लेखानीति टिप्पणी तथा खुलासाको सही र यथार्थ चित्रण गर्दैन ।

गुठी संस्थान (२०६६।६७)

१ वार्षिक वित्तीय विवरण उपर प्रतिबेदन

हामीले गुठी संस्थानको २०६७ आषाढ मसान्तको वासलात एवं सोही मितिमा समाप्त भएको आर्थिक वर्षको आय विवरण, नगद प्रवाह विवरण तथा इक्विटीमा भएको परिवर्तन विवरण र तत्सम्बन्धी लेखा नीति तथा लेखा टिप्पणी समावेश भएको वित्तीय लेखापरीक्षण गर्नको लागि संस्थानले वित्तीय विवरण तयार नगरेकाले नगद आधारमा लेखा राखी तयार गरेको आर्थिक विवरणको मात्र लेखापरीक्षण गरेको छौं ।

२ वित्तीय विवरण उपर व्यवस्थापनको जिम्मेवारी

नेपाल लेखामान, सम्बन्धित ऐन लगायत अन्य ऐन, नियम, कानून अभ्यास अनुरूप यी वित्तीय विवरण तयारी गर्ने एवं उचित रूपमा प्रस्तुतिकरण गर्ने जिम्मेवारी व्यवस्थापनमा रहेको छ । यस्तो जिम्मेवारी अन्तर्गत वित्तीय विवरण जालसाजी, त्रुटि लगायत सारभूत रूपमा गलत आँकडारहित प्रस्तुतिकरण गर्ने, आवश्यक आन्तरिक नियन्त्रण प्रणाली निरन्तर प्रभावकारी रूपमा कार्यान्वयन हुनेगरी स्थापित गर्ने, उपयुक्त लेखा नीतिको छनौट तथा कार्यान्वयन गर्ने र आवश्यकता अनुसार उचित लेखा अनुमान लागु गर्ने कार्य पर्दछन् ।

३ लेखापरीक्षकको जिम्मेवारी

हाम्रो जिम्मेवारी प्रस्तुत वित्तीय विवरणहरू उपर लेखापरीक्षणको आधारमा राय व्यक्त गर्नु हो । नेपाल लेखापरीक्षणमान र महालेखा परीक्षकको कार्यालयले जारी गरेको मार्गदर्शनका आधारमा हामीले लेखापरीक्षण गरेका छौं । ती लेखापरीक्षणमान तथा मार्गदर्शन अनुसार व्यवसायिक आचार संहिताको पालना गर्ने र वित्तीय विवरणहरू सारभूत रूपमा गलत आँकडारहित प्रस्तुती भएको छ भन्ने कुरामा यथोचित आश्वस्तता प्रदान गर्ने लेखापरीक्षण योजना तर्जुमा गरी तदनुसार लेखापरीक्षण सम्पन्न गर्ने कार्य पर्दछन् ।

वित्तीय विवरणमा उल्लेखित रकम तथा खुलासा गरिएका सूचना लगायत अन्य विवरण बारे पुष्ट्याईका यथेष्ट प्रमाण संकलन गर्ने, प्रमाणको पूर्ण वा आंशिक वा छड्के परीक्षण गर्ने कार्यविधि लेखापरीक्षणमा समावेश हुन्छ । यसरी अवलम्बन गरिएका लेखापरीक्षण कार्यविधिमा वित्तीय विवरण जालसाजी वा त्रुटिबाट सारभूत रूपमा गलत आँकडासहित प्रस्तुत हुनसक्ने कुरामा अवलम्बन गरिने लेखापरीक्षणको जोखिम मूल्याङ्कन व्यवसायिक विवेकमा निर्भर हुन्छ । लेखापरीक्षणबाट जोखिम मूल्याङ्कन गर्ने क्रममा निकायको आन्तरिक नियन्त्रणको उपयुक्तता बारेमा परीक्षण गरिएतापनि यस्तो आन्तरिक नियन्त्रण प्राणालीको प्रभावकारीता बारे लेखापरीक्षणबाट राय व्यक्त गर्ने उद्देश्य राखिएको छैन । व्यवस्थापनले वित्तीय विवरण तयार गर्दा प्रयोग गरेका लेखा नीतिको सान्दर्भिकता, विश्लेषण र लेखाअनुमानको उपयुक्तताको साथै वित्तीय विवरणको समग्र स्थितिको मूल्याङ्कन गर्नु समेत लेखापरीक्षण अन्तर्गत पर्दछ ।

हामीले प्राप्त गरेका प्रमाणहरूले लेखापरीक्षण राय व्यक्त गर्ने सन्दर्भमा पर्याप्त र उपयुक्त आधार प्रदान गर्दछ भन्ने कुरामा हामी विश्वस्त छौं ।

४ कैफियत सहितको लेखापरीक्षण राय व्यक्त गर्ने आधार

कैफियत सहितको लेखापरीक्षण राय व्यक्त गर्ने आधारका रूपमा वित्तीय विवरणमा सारभूत असर पार्ने व्यहोरा निम्नानुसार छन् :

४.१ आर्थिक विवरणका ढाँचा : संस्थानले नेपाल लेखामान तथा लेखाको प्रचलित अभ्यास अनुसार आर्थिक वर्षको अन्त्यमा संस्थानको सम्पत्ति तथा दायित्वको यथार्थ स्थिति चित्रण गर्ने वासलात तथा आर्थिक वर्षको संचालन नतिजा

चित्रण गर्ने नाफा नोक्सान हिसाब, नगद प्रवाह चित्रण गर्ने नगद प्रवाह विवरण र इक्विटीमा भएको परिवर्तन चित्रण गर्ने इक्विटीमा भएको परिवर्तन सम्बन्धी विवरण तयार गरेको छैन । लेखापरीक्षणका लागि पेश भएको आर्थिक विवरणमा संस्थानका आर्थिक स्थिति तथा संचालन चित्रण गर्ने विवरण समावेश भएको छैन । साथै संस्थानले आर्थिक विवरणको तयारीको आधार, लेखा नीति तथा प्रस्तुति सम्बन्धी खुलासा गरेको छैन ।

४.२ लेखा प्रणाली : संस्थानले कारोबारको भौचर तयार गर्दा दोहोरो लेखा प्रणाली अवलम्बन गरेको भएतापनि कतिपय सम्पत्ति, दायित्व, खर्च तथा आम्दानीको वहिखाता तयार नगरेको, भौचर अनुसार बहिखातामा प्रविष्टी नभएको, सन्तुलन परीक्षण तयार नगरेको कारण संस्थानको लेखा दोहोरा लेखा प्रणालीको आधारमा राखिएकोमा विश्वस्त हुन सकिएन । त्यस्तै संस्थानले सम्पत्ति, दायित्व, आम्दानी, खर्च र इक्विटीको लेखाङ्कन नीति तयार गरेको पाइएन जसले गर्दा आर्थिक विवरणमा प्रस्तुत रकमहरूको मापन, लेखाङ्कन आधार, नीति तथा प्रस्तुतिकरण उचित भए नभएको यकिन गर्न सकिएन ।

४.३ स्थिर सम्पत्ति : संस्थानले आफ्नो स्वमित्वमा भएको कार्यालय उपकरण, भवन, जग्गा तथा अन्य स्थिर तथा अचल सम्पत्तिको लगत दुरुस्त तथा अधावधिक राखेको पाइएन । संस्थानले आफ्नो सम्पत्तिको संरक्षण तथा नियन्त्रणका लागि भौतिक परीक्षण, संकेत सहितको लगत राख्ने जस्ता अभ्यास लागु गरेको देखिएन । संस्थाले आर्थिक विवरणमा स्थिर सम्पत्ति प्रस्तुत गरेको छैन ।

४.४ आम्दानी : संस्थानको आम्दानी लेखा प्रभावकारी रहेको पाइएन । संस्थानले घर पसल बहाल, तैनाथी जग्गा, बगैँचा, पोखरी आदिको ठेक्का बापत प्राप्त गर्न बाँकी रकम दुरुस्त देखिने गरी हिसाब राखेको छैन जसबाट संस्थानको आय प्रोदभावी आधारमा लेखाङ्कन भएकोमा विश्वस्त हुन सकिएन । त्यस्तै संस्थानले आर्थिक विवरणमा शाखा तथा मालपोत कार्यालयबाट निकास फिर्ता भएको रकमलाई समेत आयको रूपमा प्रस्तुत गरेको छ ।

संस्थानले समयमानै बैंक हिसाब मिलान विवरण तयार नगर्ने तथा आवश्यक हिसाब समायोजन नगर्ने तथा कुनै आधार बिना श्रोत नखुलेका बैंक दाखिला रकमलाई आर्थिक विवरणमा अस्पष्ट आम्दानी लेखाङ्कन गरेको देखिन्छ भने आर्थिक विवरणमा आयको लेखाङ्कनको आधार खुलासा गरेको छैन । यसबाट आर्थिक विवरणमा प्रस्तुत आयले संस्थानको आयको चित्रण गर्नेमा विश्वस्त हुन सकिएन ।

४.५ खर्च : संस्थानले विभिन्न खर्चको निमित्त भुक्तान गरेको पेशकी रकमलाई समेत खर्च लेखाङ्कन गरेको देखिन्छ भने खर्चको लेखाङ्कन नीति समेत खुलासा गरेको छैन ।

४.६ निकास : संस्थानले विनियोजन कोषको आर्थिक विवरण (आर्थिक विवरणको अनुसूची ९) मा निकास दिएको सम्पूर्ण रकमलाई खर्च देखाई बाँकी फिर्ता गरेको रकमलाई पुनः आम्दानी जनाउने गरेको देखिन्छ ।

४.७ पेशकी रकम : एउटै कामको लागि विभिन्न कर्मचारीलाई पेशकी दिने गरेको, पहिले दिएको पेशकी फछ्यौट नगरी पटक पटक थप पेशकी दिने गरेको, पेशकी असुल फछ्यौटमा पेशकी लिने दिने सक्रिय नरहेको, अनावश्यक तथा आवश्यक भन्दा बढी पेशकी दिने गरेको कारणले वर्षेनि पेशकीमा बृद्धि भएको देखिन्छ । अतः समयमै पेशकी असुल फछ्यौट गर्न सक्रिय नभए कालान्तरमा पेशकी असुल हुन नसक्ने अवस्था सिर्जना हुनसक्छ ।

४.८ लिनु पर्ने हिसाब : संस्थानले विगतमा उपलब्ध गराएको विवरण अनुसार नेपाल सरकार तथा अन्य संस्थाहरूसँग देहाय बमोजिम रु १ अर्ब १७ करोड ८० लाख ५२ हजार लिनुपर्ने देखाएको छ । त्यस्तै संस्थानले नेपाल सरकारलाई तिर्न बाँकी छ छैन त्यसको विवरण पेश गरेको छैन । नेपाल सरकारले साना किसानलाई रैकर जग्गामा मालपोत छुट

दिए सरह संस्थानले गुठी रैतान नम्बरीमा छुट दिएको रकमको हिसाब गरी नेपाल सरकारबाट सोधभर्ना प्राप्त हुने व्यवस्था भएकोमा यस्तो छुट दिएको रकम कति सोधभर्ना पाउने हो त्यसको हिसाब तयार गरी सोधभर्ना माग हुन सकेको छैन । संस्थानले सरकार तथा अन्य संस्थाहरुबाट प्राप्त हुनुपर्ने भनि देखाएको रकम मध्ये यो वर्ष कुनै रकम प्राप्त भएको देखिदैन । यो रकम प्राप्त गर्न ठोस कारबाही गर्न सम्बन्धित पदाधिकारीलाई जिम्मेवार बनाउनुपर्दछ ।

४.९ मालपोत छुट : गुठी संस्थान कार्य व्यवस्था विनियमको दफा २६ अनुसार गुठी रैतान नम्बरी जग्गा कमाउने जग्गाबालाहरुबाट प्राप्त हुनुपर्ने मालपोत रकम पुरै हिसाब गरी लगत तयार गर्नुपर्ने र यस्तो जग्गाबालाहरुलाई नेपाल सरकारले दिएको भिन्हा छुट बराबरको रकम संस्थानले पनि छुट दिई यसरी छुट दिएको रकम नेपाल सरकारबाट सोधभर्ना प्राप्त गर्नुपर्नेमा यस सम्बन्धी लेखा अध्यावधिक नराखेबाट के कति सोधभर्ना प्राप्त हुनुपर्ने मध्ये के कति प्राप्त भई, कति बाँकी छ उल्लेख गर्न सक्ने स्थिति भएन । लगत तयार नगर्ने पदाधिकारीहरुलाई जिम्मेवार बनाउनुपर्दछ ।

५ व्यवस्थापन पत्र

व्यवस्थापनले सुधार गर्नु पर्ने थप व्यहोरा यसै साथ संलग्न व्यवस्थापन पत्रमा दर्शाइएको छ ।

६ लेखापरीक्षकको राय

हाम्रो रायमा कैफियत सहितको लेखापरीक्षण राय व्यक्त गर्ने आधारका रूपमा बुँदा नं. ४ मा औल्याइएका विषयले वित्तीय विवरणहरुमा पर्ने असरबाहेक, समष्टिगत आर्थिक विवरणले संस्थानको २०६७ आषाढ मसान्त तथा सो मितिमा समाप्त भएको आर्थिक वर्षको सम्बन्धित ऐन नियम र कानून अनुसार आय व्यय स्थितिको सहि र यथार्थ चित्रण गर्दछ । तर नेपाल लेखामान अनुसार वित्तीय स्थिति, संञ्चालन नतिजा, नगद प्रवाह, इक्विटीमा परिवर्तन र आवश्यक लेखा नीति टिप्पणी तथा खुलासाको सही र यथार्थ चित्रण गर्दैन ।

गुठी संस्थान (२०६७/६८)

१ वित्तीय विवरण उपर प्रतिवेदन

हामीले गुठी संस्थानको २०६८, आषाढ मसान्तको वासलात एवं सोही मितिमा समाप्त भएको आर्थिक वर्षको आय विवरण, नगद प्रवाह विवरण तथा इक्विटीमा भएको परिवर्तन विवरण र तत्सम्बन्धी लेखा नीति तथा लेखा टिप्पणी समावेश भएको वित्तीय विवरण संस्थानले तयार गरी लेखापरीक्षणको लागि उपलब्ध गराउनुपर्नेमा सो नगरेकोले संस्थानले नगद आधारमा लेखा राखी तयार गरेको आर्थिक विवरणको लेखापरीक्षण गरेका छौं ।

२. वित्तीय विवरण प्रति व्यवस्थापनको जिम्मेवारी

नेपाल लेखामान, सम्बन्धित ऐन, नियम, कानून अभ्यास अनुरूप वित्तीय विवरण तयारी गर्ने एवं उचित रूपमा प्रस्तुतिकरण गर्ने जिम्मेवारी व्यवस्थापनमा रहेको छ । यस्तो जिम्मेवारी अन्तर्गत वित्तीय विवरण जालसाजी, त्रुटिलगायत सारभूतरूपमा गलत आंकडारहित प्रस्तुतिकरण गर्ने, आवश्यक आन्तरिक नियन्त्रण प्रणाली निरन्तर प्रभावकारी रूपमा कार्यान्वयन हुने गरी स्थापित गर्ने, उपयुक्त लेखा नीतिको छनौट तथा कार्यान्वयन गर्ने र आवश्यकता अनुसार उचित लेखा अनुमान लागु गर्ने कार्य पर्दछन् ।

३. लेखापरीक्षकको जिम्मेवारी

हाम्रो जिम्मेवारी प्रस्तुत वित्तीय विवरणहरू उपर लेखापरीक्षणको आधारमा राय व्यक्त गर्नु हो । हामीले नेपाल लेखापरीक्षणमान र महालेखा परीक्षकको कार्यालयले जारी गरेको मार्गदर्शनका आधारमा लेखापरीक्षण सम्पन्न गरेका छौं । ती लेखापरीक्षणमान तथा मार्गदर्शन अनुसार व्यवसायिक आचार संहिताको पालना गर्ने र वित्तीय विवरणहरू सारभूत रूपमा गलत आकडारहित प्रस्तुती भएको छ भन्ने कुरामा यथोचित आश्वस्तता प्रदान गर्ने लेखापरीक्षण योजना तर्जुमा गरी तदनुसार लेखापरीक्षण सम्पन्न गर्ने कार्य पर्दछन् ।

वित्तीय विवरणमा उल्लेखित रकम तथा खुलासा गरिएका सूचना लगायत अन्य विवरण बारे पुष्ट्याईका यथेष्ट प्रमाण संकलन गर्ने, प्रमाणको पूर्ण वा आंशिक वा छुड्के परीक्षण गर्ने कार्यविधि लेखापरीक्षणमा समावेश हुन्छ । यसरी अवलम्बन गरिएका लेखापरीक्षण कार्यविधिमा वित्तीय विवरण जालसाजी वा त्रुटिबाट सारभूत रूपमा गलत आकडासहित प्रस्तुत हुनसक्ने कुरामा अवलम्बन गरिने लेखापरीक्षणको जोखिम मूल्यांकन व्यवसायिक विवेकमा निर्भर हुन्छ । लेखापरीक्षणबाट जोखिम मूल्यांकन गर्ने क्रममा निकायको आन्तरिक नियन्त्रणको उपयुक्तता बारेमा परीक्षण गरिएतापनि यस्तो आन्तरिक नियन्त्रण प्राणालीको प्रभावकारीता बारे लेखापरीक्षणबाट राय व्यक्त गर्ने प्रयोजन राखिएको छैन । व्यवस्थापनले वित्तीय विवरण तयार गर्दा प्रयोग गरेका लेखा नीतिको सान्दर्भिकता, विश्लेषण र लेखा अनुमानको उपयुक्तताको साथै वित्तीय विवरणको समग्र स्थितिको मूल्यांकन गर्नु समेत लेखापरीक्षण अन्तर्गत पर्दछ ।

हामीले प्राप्त गरेका प्रमाणहरूले लेखापरीक्षण राय व्यक्त गर्ने सन्दर्भमा पर्याप्त र उपयुक्त आधार प्रदान गर्दछ भन्ने कुरामा हामी विश्वस्त छौं ।

४. कैफियत सहितको राय व्यक्त गर्ने आधार :

कैफियत सहितको लेखापरीक्षण राय व्यक्त गर्ने आधारका रूपमा वित्तीय विवरणमा सारभूत असर पार्ने व्यहोरा निम्नानुसार छन् :

४.१ **लेखा प्रणाली तथा नेपाल लेखामानको पालना** : संस्थानले नेपाल लेखामान बमोजिम प्रोदभावी आधारमा लेखा, वासलात, आय विवरण, नगद प्रवाह विवरण, इन्विटीमा भएको परिवर्तन विवरण, तत्सम्बन्धी लेखा नीति तथा लेखा टिप्पणी तयार पारेको छैन । संस्थानले नगदको आधारमा लेखा राख्दा संचालन नतिजा, सम्पत्ति तथा दायित्वको यथार्थ स्थिति चित्रण हुन सकेको छैन । साथै संस्थानले आर्थिक विवरणको तयारीको आधार, लेखा नीति तथा प्रस्तुति सम्बन्धी खुलासा गरेको छैन ।

४.२ **स्थिर सम्पत्ति** : संस्थानले आफ्नो स्वामित्वमा भएको कार्यालय उपकरण, भवन, जग्गा तथा अन्य स्थिर तथा अचल सम्पत्तिको लगत दूरस्त तथा अद्यावधिक राखेको पाइएन । संस्थानले आफ्नो सम्पत्तिको संरक्षणका तथा तथा नियन्त्रणका लागि भौतिक परीक्षण, संकेत सहितको लगत राख्ने जस्ता अभ्यास लागु नगरेकोले सुधार गर्नुपर्दछ ।

४.३ **मालपोत दायित्व** : गुठी संस्थान ऐन २०३३ को प्रावधान अनुसार गुठी नम्बरी जग्गामा संस्थानले जग्गावालाको हैसियतले नेपाल सरकारलाई मालपोत बुझाउनु पर्ने हुदा गुठी नम्बरी जग्गाको मालपोत संस्थान आफैले असुल गर्दै आएकोमा कति मालपोत सरकारलाई बुझाउनुपर्ने हो सो यकिन गरी विवरण नराख्दा सो वापत के कति दायित्व हो यकिन हुन सकेन ।

४.४ **बैंक हिसाब भिडान** : शाखा कार्यालय भक्तपुर अन्तर्गत नेपाल एस.बि.आई. बैंक लिमिटेडको खाता नं. २०७३५२४०९००००४ को बैंक विवरण अनुसार रु. ५३ लाख ६७ हजार देखिएको तथा

कार्यालयले राखेको नगद असुली विवरण खाता अनुसार रु. ८० लाख ३ हजार रहेकोमा फरक रकम रु. २६ लाख ३६ हजारको आवश्यक भिडान गरी हिसाव मिलान गर्नुपर्दछ ।

४.५ **घर पसल बहाल** : घर पसल बहाल बापतको रकम बहालवालाले वर्षौदेखि नतिर्ने गरेको र वर्षे पिच्छे वक्यौता रकम बढ्दै गएकोले सोको असुलउपर गर्नेतर्फ प्रभावकारी कदम चालिएको देखिएन । वक्यौता रकम शाखा कार्यालय त्रिपुरेश्वर अन्तर्गत विभिन्न २० स्थानको रु. १ करोड २७ लाख ८२ हजार, शाखा कार्यालय भक्तपुरमा २७ जनाको रु. ४८ लाख ३१ हजार र जनकपुरमा ३४ जनाको रु. २८ लाख ७७ हजार रहेको छ । साथै अन्य शाखा कार्यालयहरूले वक्यौता विवरण समेत नबनाउने गरेकोले संस्थानको कुल वक्यौता रकम यकिन छैन । नियमानुसार पाउनु पर्ने रकम नउठाउनाले संस्थानको आयमा समेत असर परेकोले सो रकम असुल गर्न सम्बन्धित पदाधिकारीलाई जिम्मेवार बनाउनुपर्दछ ।

४.६ **अग्रिम कर कट्टी सोधभर्ना** : संस्थानले नेपालको अन्तरिम संविधान २०६३ को धारा ९० मा उल्लेख भए बमोजिम गुठीको रकम सरकारी राजश्वमा नजाने भनि गुठीको रकम लगानी गरी प्राप्त व्याजमा आयकर छुट तथा सोही बमोजिम अग्रिम आयकर कर कट्टी फिर्ता हुनुपर्ने भनी गत वर्ष सम्म रु. १ करोड २८ लाख ७९ हजार र चालु वर्षमा थप रु. १ करोड ३३ लाख ४ हजार समेत गरी जम्मा रु. २ करोड ६१ लाख ८३ हजार सोधभर्ना हुनुपर्ने भनि करकट्टी विवरणमा देखाएको छ ।

अन्तरिम संविधान, २०६३ को धारा ९० मा स्पष्ट रूपमा आयकर बारे उल्लेख नभएको तथा आयकर ऐन, २०५८ बमोजिम कर छुटको लागि कर छुट संस्थानको रूपमा दर्ता हुनुपर्ने व्यवस्था रहेको तथा आयकर ऐनको दफा ९२.१.ड(२) बमोजिम कर छुट पाउने संस्थालाई भुक्तानी गरीएको व्याज अन्तिम कर कट्टीको रूपमा हुने व्यवस्था रहेकोमा सो रकम फिर्ता हुने अवस्था देखिएन ।

५. **व्यवस्थापन पत्र**

व्यवस्थापनले सुधार गर्नुपर्ने थप व्यहोरा यसैसाथ संलग्न व्यवस्थापन पत्रमा दर्शाइएको छ ।

६. **लेखापरीक्षकको राय**

कैफियत सहितको राय व्यक्त गर्ने आधारका रूपमा हाम्रो रायमा माथि बुँदा नं ४ मा उल्लेखित व्यहोराहरूले पर्ने असर बाहेक, समष्टिगत आर्थिक विवरणले संस्थानको २०६८ आषाढ मसान्त तथा सो मितिमा समाप्त भएको आर्थिक वर्षको सम्बन्धित ऐन नियम र कानून अनुसार आय व्यय स्थितिको सहि र यथार्थ चित्रण गर्दछ । तर नेपाल लेखामान अनुसार वित्तीय स्थिति, सञ्चालन नतिजा, नगद प्रवाह, इक्विटीमा परिवर्तन र आवश्यक लेखानीति टिप्पणी तथा खुलासाको सही र यथार्थ चित्रण गर्दैन ।

गुठी संस्थान (२०६८/६९)

१ **वित्तीय विवरण उपर प्रतिवेदन**

हामीले गुठी संस्थानको २०६९ आषाढ मसान्तको वासलात एवं सोही मितिमा समाप्त भएको आर्थिक वर्षको आय विवरण, नगद प्रवाह विवरण तथा इक्विटीमा भएको परिवर्तन विवरण र तत्सम्बन्धी लेखा नीति तथा लेखा टिप्पणी समावेश भएको वित्तीय विवरण संस्थानले तयार गरी लेखापरीक्षणको लागि उपलब्ध गराउनुपर्नेमा सो नगरेकोले संस्थानले नगद आधारमा लेखा राखी तयार गरेको आर्थिक विवरणको लेखापरीक्षण गरेका छौं ।

२. वित्तीय विवरण प्रति व्यवस्थापनको जिम्मेवारी

नेपाल लेखामान, सम्बन्धित ऐन, नियम, कानून अभ्यास अनुरूप वित्तीय विवरण तयारी गर्ने एवं उचित रूपमा प्रस्तुतिकरण गर्ने जिम्मेवारी व्यवस्थापनमा रहेको छ । यस्तो जिम्मेवारी अन्तर्गत वित्तीय विवरण जालसाजी, त्रुटिलगायत सारभूतरूपमा गलत आंकडारहित प्रस्तुतिकरण गर्ने, आवश्यक आन्तरिक नियन्त्रण प्रणाली निरन्तर प्रभावकारी रूपमा कार्यान्वयन हुने गरी स्थापित गर्ने, उपयुक्त लेखा नीतिको छनौट तथा कार्यान्वयन गर्ने र आवश्यकता अनुसार उचित लेखा अनुमान लागु गर्ने कार्य पर्दछन् ।

३. लेखापरीक्षकको जिम्मेवारी

हाम्रो जिम्मेवारी प्रस्तुत वित्तीय विवरणहरू उपर लेखापरीक्षणको आधारमा राय व्यक्त गर्नु हो । हामीले नेपाल लेखापरीक्षणमान र महालेखा परीक्षकको कार्यालयले जारी गरेको मार्गदर्शनका आधारमा लेखापरीक्षण सम्पन्न गरेका छौं । ती लेखापरीक्षणमान तथा मार्गदर्शन अनुसार व्यवसायिक आचार संहिताको पालना गर्ने र वित्तीय विवरणहरू सारभूत रूपमा गलत आंकडारहित प्रस्तुती भएको छ भन्ने कुरामा यथोचित आश्वस्तता प्रदान गर्ने लेखापरीक्षण योजना तर्जुमा गरी तदनुसार लेखापरीक्षण सम्पन्न गर्ने कार्य पर्दछन् ।

वित्तीय विवरणमा उल्लेखित रकम तथा खुलासा गरिएका सूचना लगायत अन्य विवरण बारे पुष्ट्याईका यथेष्ट प्रमाण संकलन गर्ने, प्रमाणको पूर्ण वा आंशिक वा छडुके परीक्षण गर्ने कार्यविधि लेखापरीक्षणमा समावेश हुन्छ । यसरी अवलम्बन गरिएका लेखापरीक्षण कार्यविधिमा वित्तीय विवरण जालसाजी वा त्रुटिबाट सारभूत रूपमा गलत आंकडासहित प्रस्तुत हुनसक्ने कुरामा अवलम्बन गरिने लेखापरीक्षणको जोखिम मूल्यांकन व्यवसायिक विवेकमा निर्भर हुन्छ । लेखापरीक्षणबाट जोखिम मूल्यांकन गर्ने क्रममा निकायको आन्तरिक नियन्त्रणको उपयुक्तता बारेमा परीक्षण गरिएतापनि यस्तो आन्तरिक नियन्त्रण प्राणालीको प्रभावकारीता बारे लेखापरीक्षणबाट राय व्यक्त गर्ने प्रयोजन राखिएको छैन । व्यवस्थापनले वित्तीय विवरण तयार गर्दा प्रयोग गरेका लेखा नीतिको सान्दर्भिकता, विश्लेषण र लेखा अनुमानको उपयुक्तताको साथै वित्तीय विवरणको समग्र स्थितिको मूल्यांकन गर्नु समेत लेखापरीक्षण अन्तर्गत पर्दछ ।

हामीले प्राप्त गरेका प्रमाणहरूले लेखापरीक्षण राय व्यक्त गर्ने सन्दर्भमा पर्याप्त र उपयुक्त आधार प्रदान गर्दछ भन्ने कुरामा हामी विश्वस्त छौं ।

४. कैफियत सहितको राय व्यक्त गर्ने आधार :

कैफियत सहितको लेखापरीक्षण राय व्यक्त गर्ने आधारका रूपमा वित्तीय विवरणमा सारभूत असर पार्ने व्यहोरा निम्नानुसार छन् :

४.१ **लेखा प्रणाली तथा नेपाल लेखामानको पालना :** संस्थानले नेपाल लेखामान बमोजिम प्रोदभावी आधारमा लेखा, वासलात, आय विवरण, नगद प्रवाह विवरण, इक्विटीमा भएको परिवर्तन विवरण, तत्सम्बन्धी लेखा नीति तथा लेखा टिप्पणी तयार पारेको छैन । संस्थानले नगदको आधारमा लेखा राख्दा संचालन नतिजा, सम्पत्ति तथा दायित्वको यथार्थ स्थिति चित्रण हुन सकेको छैन । साथै संस्थानले आर्थिक विवरणको तयारीको आधार, लेखा नीति तथा प्रस्तुति सम्बन्धी खुलासा गरेको छैन ।

४.२ **स्थिर सम्पत्ति :** संस्थानले आफ्नो स्वामित्वमा भएको कार्यालय उपकरण, भवन, जग्गा तथा अन्य स्थिर तथा अचल सम्पत्तिको लगत दूरुस्त तथा अद्यावधिक राखेको पाइएन । संस्थानले आफ्नो सम्पत्तिको संरक्षणका तथा तथा नियन्त्रणका लागि भौतिक परीक्षण, संकेत सहितको लगत राख्ने जस्ता अभ्यास लागु नगरेकोले सुधार गर्नुपर्दछ ।

- ४.३ **मालपोत दायित्व** : गुठी संस्थान ऐन, २०३३ को प्रावधान अनुसार गुठी नम्बरी जग्गामा संस्थानले जग्गावालाको हैसियतले नेपाल सरकारलाई मालपोत बुझाउनु पर्ने हुदा गुठी नम्बरी जग्गाको मालपोत संस्थान आफैले असुल गर्दै आएकोमा कति मालपोत सरकारलाई बुझाउनुपर्ने हो सो यकिन गरी विवरण नराख्दा सो वापत के कति दायित्व हो यकिन हुन सकेन ।
- ४.४ **बैंक हिसाब भिडान** : शाखा कार्यालय भक्तपुर अन्तर्गत नेपाल एस.बि.आई. बैंक लिमिटेडको खाता नं. २०७३५२४०१००००४ को बैंक विवरण अनुसार रु. २३ लाख ६१ हजार देखिएको तथा कार्यालयले राखेको नगद असुली विवरण खाता अनुसार रु. १६ लाख ५१ हजार रहेकोमा फरक रकम रु. ७ लाख १० हजारको आवश्यक भिडान गरी हिसाव मिलाउन गर्नुपर्दछ ।
- ४.५ **घर पसल बहाल** : घर पसल बहाल वापतको रकम बहालवालाले वर्षौदेखि नतिर्ने गरेको र वर्षे पिच्छे वक्यौता रकम बढ्दै गएकोले सोको असुलउपर गर्नेतर्फ प्रभावकारी कदम चालिएको छैन । वक्यौता रकम शाखा कार्यालय त्रिपुरेश्वर अन्तर्गत विभिन्न १९ स्थानको रु. १ करोड ३३ लाख ५५ हजार, शाखा कार्यालय भक्तपुरमा २७ जनाको रु. ४९ लाख १८ हजार र जनकपुरमा ४० जनाको रु. २९ लाख ४३ हजार रहेको छ । साथै अन्य शाखा कार्यालयहरूले वक्यौता विवरण समेत नबनाउने गरेकोले संस्थानको कुल वक्यौता रकम यकिन छैन । नियमानुसार पाउनु पर्ने रकम नउठाउनाले संस्थानको आयमा समेत असर परेकोले सो रकम असुल गर्न सम्बन्धित पदाधिकारीलाई जिम्मेवार बनाउनुपर्दछ ।
- ४.६ **अग्रिम कर कट्टी सोधभर्ना** : संस्थानले नेपालको अन्तरिम संविधान, २०६३ को धारा ९० मा उल्लेख भए बमोजिम गुठीको रकम सरकारी राजश्वमा नजाने भनि गुठीको रकम लगानी गरी प्राप्त व्याजमा आयकर छुट तथा सोही बमोजिम अग्रिम आयकर कर कट्टी फिर्ता हुनुपर्ने भनी गत वर्ष सम्म रु. २ करोड ६१ लाख ८३ हजार र चालु वर्षमा थप रु. २ करोड २३ लाख ७१ हजार समेत गरी जम्मा रु. ४ करोड ८५ लाख ५४ हजार सोधभर्ना हुनुपर्ने भनि करकट्टी विवरणमा देखाएको छ ।

अन्तरिम संविधान, २०६३ को धारा ९० मा स्पष्ट रूपमा आयकर बारे उल्लेख नभएको तथा आयकर ऐन, २०५८ बमोजिम कर छुटको लागि कर छुट संस्थानको रूपमा दर्ता हुनुपर्ने व्यवस्था रहेको तथा आयकर ऐनको दफा ९२.१.ड(२) बमोजिम कर छुट पाउने संस्थालाई भुक्तानी गरीएको व्याज अन्तिम कर कट्टीको रूपमा हुने व्यवस्था रहेकोमा सो रकम फिर्ता हुन अवस्था देखिएन ।

५. व्यवस्थापन पत्र

व्यवस्थापनले सुधार गर्नुपर्ने थप व्यहोरा यसैसाथ संलग्न व्यवस्थापन पत्रमा दर्शाइएको छ

६. लेखापरीक्षकको राय

कैफियत सहितको राय व्यक्त गर्ने आधारका रूपमा हाम्रो रायमा माथि बुँदा नं ४ मा उल्लेखित व्यहोराहरूले पर्ने असर बाहेक, समष्टिगत आर्थिक विवरणले संस्थानको २०६९ आषाढ मसान्त तथा सो मितिमा समाप्त भएको आर्थिक वर्षको सम्बन्धित ऐन नियम र कानून अनुसार आय व्यय स्थितिको सहि र यथार्थ चित्रण गर्दछ । तर नेपाल लेखामान अनुसार वित्तीय स्थिति,

सञ्चालन नतिजा, नगद प्रवाह, इक्विटीमा परिवर्तन र आवश्यक लेखानीति टिप्पणी तथा खुलासाको सही र यथार्थ चित्रण गर्दैन ।

गुठी संस्थान (२०६९।७०)

१ वित्तीय विवरण उपर प्रतिवेदन

हामीले गुठी संस्थानको २०७० आषाढ मसान्तको वासलात एवं सोही मितिमा समाप्त भएको आर्थिक वर्षको आय विवरण, नगद प्रवाह विवरण तथा इक्विटीमा भएको परिवर्तन विवरण र तत्सम्बन्धी लेखा नीति तथा लेखा टिप्पणी समावेश भएको वित्तीय विवरण संस्थानले तयार गरी लेखापरीक्षणको लागि उपलब्ध गराउनुपर्नेमा सो नगरेकोले संस्थानले नगद आधारमा लेखा राखी तयार गरेको आर्थिक विवरणको लेखापरीक्षण गरेका छौं ।

२. वित्तीय विवरण प्रति व्यवस्थापनको जिम्मेवारी

नेपाल लेखामान, सम्बन्धित ऐन, नियम, कानून अभ्यास अनुरूप वित्तीय विवरण तयारी गर्ने एवं उचित रूपमा प्रस्तुतिकरण गर्ने जिम्मेवारी व्यवस्थापनमा रहेको छ । यस्तो जिम्मेवारी अन्तर्गत वित्तीय विवरण जालसाजी, त्रुटिलगायत सारभूतरूपमा गलत आंकडारहित प्रस्तुतिकरण गर्ने, आवश्यक आन्तरिक नियन्त्रण प्रणाली निरन्तर प्रभावकारी रूपमा कार्यान्वयन हुने गरी स्थापित गर्ने, उपयुक्त लेखा नीतिको छनौट तथा कार्यान्वयन गर्ने र आवश्यकता अनुसार उचित लेखा अनुमान लागु गर्ने कार्य पर्दछन् ।

३. लेखापरीक्षकको जिम्मेवारी

हाम्रो जिम्मेवारी प्रस्तुत वित्तीय विवरणहरू उपर लेखापरीक्षणको आधारमा राय व्यक्त गर्नु हो । हामीले नेपाल लेखापरीक्षणमान र महालेखा परीक्षकको कार्यालयले जारी गरेको मार्गदर्शनका आधारमा लेखापरीक्षण सम्पन्न गरेका छौं । ती लेखापरीक्षणमान तथा मार्गदर्शन अनुसार व्यवसायिक आचार संहिताको पालना गर्ने र वित्तीय विवरणहरू सारभूत रूपमा गलत आंकडारहित प्रस्तुती भएको छ भन्ने कुरामा यथोचित आश्वस्तता प्रदान गर्ने लेखापरीक्षण योजना तर्जुमा गरी तदनुसार लेखापरीक्षण सम्पन्न गर्ने कार्य पर्दछन् ।

वित्तीय विवरणमा उल्लेखित रकम तथा खुलासा गरिएका सूचना लगायत अन्य विवरण बारे पुष्ट्याईका यथेष्ट प्रमाण संकलन गर्ने, प्रमाणको पूर्ण वा आंशिक वा छुड्के परीक्षण गर्ने कार्यविधि लेखापरीक्षणमा समावेश हुन्छ । यसरी अवलम्बन गरिएका लेखापरीक्षण कार्यविधिमा वित्तीय विवरण जालसाजी वा त्रुटिबाट सारभूत रूपमा गलत आंकडासहित प्रस्तुत हुनसक्ने कुरामा अवलम्बन गरिने लेखापरीक्षणको जोखिम मूल्यांकन व्यवसायिक विवेकमा निर्भर हुन्छ । लेखापरीक्षणबाट जोखिम मूल्यांकन गर्ने क्रममा निकायको आन्तरिक नियन्त्रणको उपयुक्तता बारेमा परीक्षण गरिएतापनि यस्तो आन्तरिक नियन्त्रण प्राणालीको प्रभावकारीता बारे लेखापरीक्षणबाट राय व्यक्त गर्ने प्रयोजन राखिएको छैन । व्यवस्थापनले वित्तीय विवरण तयार गर्दा प्रयोग गरेका लेखा नीतिको सान्दर्भिकता, विश्लेषण र लेखा अनुमानको उपयुक्तताको साथै वित्तीय विवरणको समग्र स्थितिको मूल्यांकन गर्नु समेत लेखापरीक्षण अन्तर्गत पर्दछ ।

हामीले प्राप्त गरेका प्रमाणहरूले लेखापरीक्षण राय व्यक्त गर्ने सन्दर्भमा पर्याप्त र उपयुक्त आधार प्रदान गर्दछ भन्ने कुरामा हामी विश्वस्त छौं ।

४. **कैफियत सहितको राय व्यक्त गर्ने आधार :**
कैफियत सहितको लेखापरीक्षण राय व्यक्त गर्ने आधारका रूपमा वित्तीय विवरणमा सारभूत असर पार्ने व्यहोरा निम्नानुसार छन् :
- ४.१ **लेखा प्रणाली तथा नेपाल लेखामानको पालना :** संस्थानले नेपाल लेखामान बमोजिम प्रोदभावी आधारमा लेखा, वासलात, आय विवरण, नगद प्रवाह विवरण, इक्विटीमा भएको परिवर्तन विवरण, तत्सम्बन्धी लेखा नीति तथा लेखा टिप्पणी तयार पारेको छैन । संस्थानले नगदको आधारमा लेखा राख्दा संचालन नतिजा, सम्पत्ति तथा दायित्वको यथार्थ स्थिति चित्रण हुन सकेको छैन । साथै संस्थानले आर्थिक विवरणको तयारीको आधार, लेखा नीति तथा प्रस्तुति सम्बन्धी खुलासा गरेको छैन ।
- ४.२ **स्थिर सम्पत्ति :** संस्थानले आफ्नो स्वामित्वमा भएको कार्यालय उपकरण, भवन, जग्गा तथा अन्य स्थिर तथा अचल सम्पत्तिको लगत दूरुस्त तथा अद्यावधिक राखेको पाइएन । संस्थानले आफ्नो सम्पत्तिको संरक्षणका तथा तथा नियन्त्रणका लागि भौतिक परीक्षण, संकेत सहितको लगत राख्ने जस्ता अभ्यास लागु नगरेकोले सुधार गर्नुपर्दछ ।
- ४.३ **मालपोत दायित्व :** गुठी संस्थान ऐन, २०३३ को प्रावधान अनुसार गुठी नम्बरी जग्गामा संस्थानले जग्गावालाको हैसियतले नेपाल सरकारलाई मालपोत बुझाउनु पर्ने हुदा गुठी नम्बरी जग्गाको मालपोत संस्थान आफैले असुल गर्दै आएकोमा कति मालपोत सरकारलाई बुझाउनुपर्ने हो सो यकिन गरी विवरण नराख्दा सो वापत के कति दायित्व हो यकिन हुन सकेन ।
- ४.४ **घर पसल बहाल :** घर पसल बहाल वापतको रकम बहालवालाले वर्षौदेखि नतिर्ने गरेको र वर्षे पिच्छे वक्यौता रकम बढ्दै गएकोले सोको असुलउपर गर्नेतर्फ प्रभावकारी कदम चालिएको देखिएन । वक्यौता रकम शाखा कार्यालय त्रिपुरेश्वर अन्तर्गत विभिन्न १९ स्थानको रु. १ करोड ४७ लाख ९५ हजार, शाखा कार्यालय भक्तपुरमा २७ जनाको रु. ४९ लाख १८ हजार र जनकपुरमा ४० जनाको रु. ३४ लाख ३९ हजार रहेको छ । साथै अन्य शाखा कार्यालयहरूले वक्यौता विवरण समेत नबनाउने गरेकोले संस्थानको कुल वक्यौता रकम यकिन छैन । नियमानुसार पाउनु पर्ने रकम नउठाउनाले संस्थानको आयमा समेत असर परेकोले सो रकम असुल गर्न सम्बन्धित पदाधिकारीलाई जिम्मेवार बनाउनुपर्दछ ।
- ४.५ **अग्रिम कर कट्टी सोधभर्ना :** संस्थानले नेपालको अन्तरिम संविधान, २०६३ को धारा ९० मा उल्लेख भए बमोजिम गुठीको रकम सरकारी राजश्वमा नजाने भनि गुठीको रकम लगानी गरी प्राप्त व्याजमा आयकर छुट तथा सोही बमोजिम अग्रिम आयकर कर कट्टी फिर्ता हुनुपर्ने भनी गत वर्ष सम्म रु. ४ करोड ८५ लाख ५४ हजार र चालु वर्षमा थप रु. ३५ लाख ८० हजार समेत गरी जम्मा रु. ५ करोड २१ लाख ३४ हजार सोधभर्ना हुनुपर्ने भनि करकट्टी विवरणमा देखाएको छ ।

अन्तरिम संविधान २०६३ को धारा ९० मा स्पष्ट रूपमा आयकर बारे उल्लेख नभएको तथा आयकर ऐन २०५८ बमोजिम कर छुटको लागि कर छुट संस्थानको रूपमा दर्ता हुनुपर्ने व्यवस्था रहेको तथा आयकर ऐनको दफा ९२.१.ड(२) बमोजिम कर छुट पाउने संस्थालाई

भुक्तानी गरीएको व्याज अन्तिम कर कट्टीको रूपमा हुने व्यवस्था रहेकोमा सो रकम फिर्ता हुने यकिन अवस्था देखिएन ।

४.६ पेशकी : शाखा कार्यालय त्रिपुरेश्वरमा जयभद्र ढकालको नाममा रहेको पेशकी रु. ५ लाख १३ हजार २०६९.०९.२३ मा विल भर्पाई आदिको प्रमाण विना फछ्यौट गरेकोले उक्त पेशकी फछ्यौटलाई नियमित भएको भन्न सकिएन । विना प्रमाण पेशकी फछ्यौट गर्ने पदाधिकारी समेतलाई जिम्मेवार बनाई सो रकम असुल गर्नुपर्दछ ।

५. व्यवस्थापन पत्र
व्यवस्थापनले सुधार गर्नुपर्ने थप व्यहोरा यसैसाथ संलग्न व्यवस्थापन पत्रमा दर्शाइएको छ ।

६. लेखापरीक्षकको राय
कैफियत सहितको राय व्यक्त गर्ने आधारका रूपमा हाम्रो रायमा माथि बुँदा नं ४ मा उल्लेखित व्यहोराहरूले पर्ने असर बाहेक, समष्टिगत आर्थिक विवरणले संस्थानको २०७० आषाढ मसान्त तथा सो मितिमा समाप्त भएको आर्थिक वर्षको संम्बन्धित ऐन नियम र कानून अनुसार आय व्यय स्थितिको सहि र यथार्थ चित्रण गर्दछ । तर नेपाल लेखामान अनुसार वित्तीय स्थिति, संञ्चालन नतिजा, नगद प्रवाह, इक्विटीमा परिवर्तन र आवश्यक लेखानीति टिप्पणी तथा खुलासाको सही र यथार्थ चित्रण गर्दैन ।

गुठी संस्थान (२०७०।७१)

१. वार्षिक वित्तीय विवरण उपर प्रतिबेदन
हामीले गुठी संस्थानको २०७१ आषाढ मसान्तको वासलात एंव सोही मितिमा समाप्त भएको आर्थिक वर्षको आय विवरण, नगद प्रवाह विवरण तथा इक्विटीमा भएको परिवर्तन विवरण र तत्सम्बन्धी लेखा नीति तथा लेखा टिप्पणी समावेश भएको वित्तीय विवरणको लेखापरीक्षण गर्नको लागि संस्थानले वित्तीय विवरण तयार नगरेकाले नगद आधारमा लेखा राखी तयार गरेको आर्थिक विवरणको मात्र लेखापरीक्षण गरेको छौं ।

२. वित्तीय विवरण उपर व्यवस्थापनको जिम्मेवारी
नेपाल लेखामान, सम्बन्धित ऐन लगायत प्रचलित अन्य ऐन, नियम, अभ्यास अनुरूप वित्तीय विवरण तयारी गर्ने एवं उचितरूपमा प्रस्तुतिकरण गर्ने जिम्मेवारी व्यवस्थापनमा रहेको छ । यस्तो जिम्मेवारी अन्तर्गत वित्तीय विवरण जालसाजी, त्रुटिलगायत सारभूतरूपमा गलत आंकडारहित प्रस्तुतिकरण गर्ने, आवश्यक आन्तरीक नियन्त्रण प्रणाली निरन्तर प्रभावकारी रूपमा कार्यान्वयन हुने गरी स्थापीत गर्ने, उपयुक्त लेखा नीतिको छनौट तथा कार्यान्वयन गर्ने र आवश्यकता अनुसार उचित लेखा अनुमान लागु गर्ने कार्य पर्दछन् ।

३. लेखापरीक्षकको जिम्मेवारी
व्यवस्थापनद्वारा प्रस्तुत वित्तीय विवरणहरू उपर लेखापरीक्षणको आधारमा राय व्यक्त गर्नु हाम्रो जिम्मेवारी हो । नेपाल लेखापरीक्षणमान र महालेखा परीक्षकको कार्यालयले जारी गरेको मार्गदर्शनका आधारमा लेखा परीक्षण गरेका छौं । ती लेखापरीक्षणमान तथा मार्गदर्शन अनुसार व्यावसायिक आचारसंहिताको पालना गर्ने र वित्तीय विवरणहरू सारभूतरूपमा गलत आंकडारहित

प्रस्तुती भएको छ भन्ने कुरामा यथोचित आश्वस्तता प्रदान गर्न लेखापरीक्षण योजाना तर्जुमा गरी तदनुसार लेखापरीक्षण सम्पन्न गर्ने कार्य पर्दछन् ।

वित्तीय विवरणमा उल्लेखित रकम तथा खुलासा गरिएको सूचना लगायत अन्य विवरणका बारेमा पुष्ट्याईका यथेष्ट प्रमाण संकलन गर्ने, प्रमाणको पूर्ण वा आशिक वा छड्के परीक्षण गर्ने कार्यविधि लेखापरीक्षणमा समावेश हुन्छ । यसरी अवलम्बन गरिएको लेखापरीक्षण कार्यविधिमा वित्तीय विवरण जालसाजी वा त्रुटिबाट सारभूतरूपमा गलत आंकडा प्रस्तुती हुनसक्ने कुरामा अवलम्बन गरिने लेखापरीक्षणको जोखिम मुल्याङ्कन व्यवसायिक बिबेकमा निर्भर हुन्छ । लेखापरीक्षणबाट जोखिम मुल्याङ्कन गर्ने क्रममा निकायको वित्तीय विवरण तयारी तथा यथार्थ प्रस्तुतिकरणको लागि आवश्यक पर्ने आन्तरिक नियन्त्रणको उपयुक्तताबारेमा परीक्षण गरिएको छ तापनी त्यस्तो आन्तरिक नियन्त्रण प्रणालीको प्रभावकारिताको बारेमा लेखापरीक्षणबाट राय व्यक्त गर्ने उद्देश्य राखिएको छैन । व्यवस्थापनले वित्तीय विवरण तयार गर्दा प्रयोग गरेको लेखा नीतिको सान्दर्भिकता, बिश्लेषण र लेखा अनुमानको उपयुक्तताका साथै वित्तीय विवरणको समग्र स्थितिको मूल्याङ्कन गर्नु समेत लेखापरीक्षण अन्तरगत पर्दछ । हामीले प्राप्त गरेका प्रमाणहरूले कैफियत सहितको लेखापरीक्षण राय व्यक्त गर्ने सन्दर्भमा पर्याप्त र उपयुक्त आधार प्रदान गर्दछ भन्ने कुरामा हामी विश्वस्त छौ ।

४. कैफियत सहितको लेखापरीक्षण राय व्यक्त गर्ने आधार
कैफियत सहितको लेखापरीक्षण राय व्यक्त गर्ने आधारका रूपमा वित्तीय विवरणमा सारभूत असर पार्ने व्यहोरा निम्नानुसार छन :

४.१ आर्थिक विवरणको ढाचा : संस्थानले नेपाल लेखामान तथा लेखाको प्रचलित अभ्यास अनुसार आ.ब.को. अन्त्यमा सम्पत्ति तथा दायित्वको यथार्थ स्थिति चित्रण गर्ने वासलात तथा आ.ब.को संचालन नतिजा चित्रण गर्ने नाफा नोक्सान हिसाब, नगद प्रवाह चित्रण गर्ने नगद प्रवाह विवरण र इक्विटीमा भएको परिवर्तन चित्रण गर्ने इक्विटीमा भएको परिवर्तन सम्बन्धि विवरण तयार गरेको छैन । लेखापरीक्षणका लागि पेश भएको आर्थिक विवरणमा संस्थानको आर्थिक स्थिति तथा संचालन चित्रण गर्ने विवरण समावेश भएको छैन । साथै संस्थानले आर्थिक विवरणको तयारीको आधार, लेखा नीति तथा प्रस्तुति सम्बन्धि खुलासा गरेको छैन ।

४.२ लेखा प्रणाली : संस्थानले कारोबारको भौचर तयार गर्दा दोहोरो लेखा प्रणाली अवलम्बन गरेको भएता पनि कतिपय सम्पत्ति, दायित्व, खर्च तथा आमदानीको बहिखाता तयार नगरेको, भौचर अनुसार बहिखातामा प्रविष्टी नभएको, सन्तुलन परीक्षण तयार नगरेको कारण संस्थानको लेखा दोहोरो लेखा प्रणालीको आधारमा राखिएकोमा विश्वस्त हुन सकिएन । त्यस्तै संस्थानले सम्पत्ति, दायित्व, आमदानी, खर्च र इक्विटीको लेखांकन नीति तयार गरेको पाइएन । जसले गर्दा आर्थिक विवरणमा प्रस्तुत रकमहरूको मापन, लेखांकन आधार, नीति तथा प्रस्तुतिकरण उचित भए नभएको यकिन गर्न सकिएन ।

४.३ स्थिर सम्पत्ति : संस्थानले आफ्नो स्वमिन्त्वमा भएको कार्यालय उपकरण, भवन, जग्गा तथा अन्य स्थिर तथा अचल सम्पत्तिको लगत दुरूस्त तथा अधावधिक राखेको पाइएन । संस्थानले आफ्नो सम्पत्तिको संरक्षण तथा नियन्त्रणका लागि भौतिक परीक्षण, संकेत सहितको लगत राख्ने जस्ता अभ्यास लागू गरेको देखिएन । संस्थाले आर्थिक विवरणमा स्थिर सम्पत्ति प्रस्तुत गरेको छैन ।

४.४ आमदानी : संस्थानको आमदानीसंग सम्बन्धि लेखा प्रभावकारी रहेको पाइएन । संस्थानले घर पसल बहाल, तैनाथी जग्गा, बगैँचा, पोखरी आदिको ठेक्का बापत प्राप्त गर्न बाँकी रकम दुरूस्त देखिने गरी हिसाब राखेको छैन जसबाट संस्थानको आय प्रोदभावी आधारमा लेखाङ्कन भएकोमा विश्वस्त

हुन सकिएन । त्यस्तै संस्थानले आर्थिक विवरणमा शाखा तथा मालपोत कार्यलयबाट निकास फिर्ता भएको रकमलाई समेत आयको रूपमा प्रस्तुत गरेको छ ।

संस्थानले समयमानै बैंक हिसाब मिलान विवरण तयार नगर्ने तथा आवश्यक हिसाब समायोजन नगर्ने तथा कुनै आधार बिना श्रोत नखुलेका बैंक दाखिला रकमलाई आर्थिक विवरणमा अस्पष्ट आम्दानी लेखांकन गरेको देखिन्छ भने अर्थिक विवरणमा आयको लेखांकनको आधार खुलासा गरेको छैन । यसबाट आर्थिक विवरणमा प्रस्तुत आयले संस्थानको आयको चित्रण गर्नेमा विश्वस्त हुन सकिएन ।

- ४.५ **खर्च** : संस्थानले विभिन्न खर्चको निम्ति भुक्तानी गरेको पेशकी रकमलाई समेत खर्च लेखांकन गरेको देखिन्छ भने खर्चको लेखाङ्कन नीति समेत खुलासा गरेको छैन ।
- ४.६ **निकास** : संस्थानले विनियोजन कोषको आर्थिक विवरण (आर्थिक विवरणको अनुसूची ९)मा निकास दिएको सम्पूर्ण रकमलाई खर्च देखाई बाँकी फिर्ता गरेको रकमलाई पुनः आम्दानी जनाउने गरेको देखिन्छ ।
५. **व्यवस्थापन पत्र**: व्यवस्थापनले सुधार गर्नु पर्ने थप व्यहोरा यसै साथ संलग्न व्यवस्थापन पत्रमा दर्शाइएको छ ।

- ६ **लेखापरीक्षकको राय**
हाम्रो रायमा कैफियत सहितको लेखापरीक्षण राय व्यक्त गर्ने आधारका रूपमा वृंदा नं. ४.१ देखि ४.६ अन्तर्गत औल्याइएका विषयले वित्तीय विवरणहरूमा पर्ने असरबाहेक, समष्टिगत आर्थिक विवरणले संस्थानको २०७१ आषाढ मसान्त तथा सो मितिमा समाप्त भएको आर्थिक वर्षको सम्बन्धित ऐन नियम र कानून अनुसार आय व्यय स्थितिको सहि र यथार्थ चित्रण गर्दछ । तर नेपाल लेखामान अनुसार वित्तीय स्थिति संञ्चालन नतिजा, नगद प्रवाह, ईबिबिटीमा परिवर्तन र आवश्यक लेखानीति टिप्पणी तथा खुलासाको सही र यथार्थ चित्रण गर्दैन ।

गुठी संस्थान (२०७१।७२)

- १ **वार्षिक वित्तीय विवरण उपर प्रतिबेदन**
हामीले गुठी संस्थानको २०७२ आषाढ मसान्तको वासलात एवं सोही मितिमा समाप्त भएको आर्थिक वर्षको आय विवरण, नगद प्रवाह विवरण तथा ईबिबिटीमा भएको परिवर्तन विवरण र तत्सम्बन्धी लेखा नीति तथा लेखा टिप्पणी समावेश भएको वित्तीय विवरणको लेखापरीक्षण गर्नको लागि संस्थानले वित्तीय विवरण तयार नगरेकाले नगद आधारमा लेखा राखी तयार गरेको आर्थिक विवरणको मात्र लेखापरीक्षण गरेको छौं ।
२. **वित्तीय विवरण उपर व्यवस्थापनको जिम्मेवारी**
नेपाल लेखामान, सम्बन्धित ऐन लगायत प्रचलित अन्य ऐन, नियम, अभ्यास अनुरूप वित्तीय विवरण तयारी गर्ने एवं उचितरूपमा प्रस्तुतिकरण गर्ने जिम्मेवारी व्यवस्थापनमा रहेको छ । यस्तो जिम्मेवारी अन्तर्गत वित्तीय विवरण जालसाजी, त्रुटिलगायत सारभुतरूपमा गलत आंकडारहित प्रस्तुतिकरण गर्ने, आवश्यक आन्तरीक नियन्त्रण प्रणाली निरन्तर प्रभावकारी रूपमा कार्यान्वयन हुने गरी स्थापीत गर्ने, उपयुक्त लेखा नीतिको छनौट तथा कार्यान्वयन गर्ने र आवश्यकता अनुसार उचित लेखा अनुमान लागु गर्ने कार्य पर्दछन् ।

३. लेखापरीक्षकको जिम्मेवारी

व्यवस्थापनद्वारा प्रस्तुत वित्तीय विवरणहरु उपर लेखापरीक्षणको आधारमा राय व्यक्त गर्नु हाम्रो जिम्मेवारी हो । नेपाल लेखापरीक्षणमान र महालेखा परीक्षकको कार्यालयले जारी गरेको मार्गदर्शनका आधारमा लेखा परीक्षण गरेका छौं । ती लेखापरीक्षणमान तथा मार्गदर्शन अनुसार व्यावसायिक आचारसंहिताको पालना गर्ने र वित्तीय विवरणहरु सारभूतरूपमा गलत आंकडारहित प्रस्तुती भएको छ भन्ने कुरामा यथोचित आश्वस्तता प्रदान गर्न लेखापरीक्षण योजाना तर्जुमा गरी तदनुसार लेखापरीक्षण सम्पन्न गर्ने कार्य पर्दछन् ।

वित्तीय विवरणमा उल्लेखित रकम तथा खुलासा गरिएको सूचना लगायत अन्य विवरणका बारेमा पुष्ट्याईका यथेष्ट प्रमाण संकलन गर्ने, प्रमाणको पूर्ण वा आशिक वा छड्के परीक्षण गर्ने कार्यविधि लेखापरीक्षणमा समावेश हुन्छ । यसरी अवलम्बन गरिएको लेखापरीक्षण कार्यविधिमा वित्तीय विवरण जालसाजी वा त्रुटिबाट सारभूतरूपमा गलत आंकडा प्रस्तुती हुनसक्ने कुरामा अवलम्बन गरिने लेखापरीक्षणको जोखिम मुल्याङ्गन व्यावसायिक बिबेकमा निर्भर हुन्छ । लेखापरीक्षणबाट जोखिम मुल्याङ्गन गर्ने क्रममा निकायको वित्तीय विवरण तयारी तथा यथार्थ प्रस्तुतिकरणको लागि आवश्यक पर्ने आन्तरिक नियन्त्रणको उपयुक्तताबारेमा परीक्षण गरीएको छ तापनी त्यस्तो आन्तरिक नियन्त्रण प्रणालीको प्रभावकारिताको बारेमा लेखापरीक्षणबाट राय व्यक्त गर्ने उद्देश्य राखिएको छैन । व्यवस्थापनले वित्तीय विवरण तयार गर्दा प्रयोग गरेको लेखा नीतिको सान्दर्भिकता, विश्लेषण र लेखा अनुमानको उपयुक्तताका साथै वित्तीय विवरणको समग्र स्थितिको मूल्याङ्गन गर्नु समेत लेखापरीक्षण अन्तरगत पर्दछ ।

हामीले प्राप्त गरेका प्रमाणहरुले कैफियत सहितको लेखापरीक्षण राय व्यक्त गर्ने सन्दर्भमा पर्याप्त र उपयुक्त आधार प्रधान गर्दछ भन्ने कुरामा हामी विश्वस्त छौं ।

४. कैफियत सहितको लेखापरीक्षण राय व्यक्त गर्ने आधार

कैफियत सहितको लेखापरीक्षण राय व्यक्त गर्ने आधारका रूपमा वित्तीय विवरणमा सारभूत असर पार्ने व्यहोरा निम्नानुसार छन :

४.१ **आर्थिक विवरणको ढाँचा** : संस्थानले नेपाल लेखामान तथा लेखाको प्रचलित अभ्यास अनुसार आ.व.को अन्त्यमा संस्थानको सम्पत्ति तथा दायित्वको यथार्थ स्थिति चित्रण गर्ने वासलात तथा आ.व.को संचालन नतिजा चित्रण गर्ने नाफा नोक्सान हिसाब, नगद प्रवाह चित्रण गर्ने नगद प्रवाह विवरण र इक्विटीमा भएको परिवर्तन चित्रण गर्ने इक्विटीमा भएको परिवर्तन सम्बन्धि विवरण तयार गरेको छैन । लेखापरीक्षणका लागि पेश भएको आर्थिक विवरणमा संस्थानको आर्थिक स्थिति तथा संचालन चित्रण गर्ने विवरण समावेश भएको छैन । साथै संस्थानले आर्थिक विवरणको तयारीको आधार, लेखा नीति तथा प्रस्तुति सम्बन्धि खुलासा गरेको छैन ।

४.२ **लेखा प्रणाली** : संस्थानले कारोबारको भौचर तयार गर्दा दोहोरो लेखा प्रणाली अवलम्बन गरेको भएता पनि कतिपय सम्पत्ति, दायित्व, खर्च तथा आमदानीको वहिखाता तयार नगरेको, भौचर अनुसार वहिखातामा प्रविष्टी नभएको, सन्तुलन परीक्षण तयार नगरेको कारण संस्थानको लेखा दोहोरो लेखा प्रणालीको आधारमा राखिएकोमा विश्वस्त हुन सकिएन । त्यस्तै संस्थानले सम्पत्ति, दायित्व, आमदानी, खर्च र इक्विटीको लेखा निति तयार गरेको पाइएन । जसले गर्दा आर्थिक विवरणमा प्रस्तुत रकमहरुको मापन, लेखा निति आधार, नीति तथा प्रस्तुतिकरण उचित भए नभएको यकिन गर्न सकिएन ।

- ४.३ **स्थिर सम्पत्ती** : संस्थानले आफ्नो स्वमित्वमा भएको कार्यालय उपकरण, भवन, जग्गा तथा अन्य स्थिर तथा अचल सम्पत्तिको लगत दूरुस्त तथा अधावधिक राखेको पाइएन । संस्थानले आफ्नो सम्पत्तिको संरक्षणका तथा तथा नियन्त्रणका लागि भौतिक परीक्षण, संकेत सहितको लगत राख्ने जस्ता अभ्यास लागु गरेको देखिएन । संस्थाले आर्थिक विवरणमा स्थिर सम्पत्ती प्रस्तुत गरेको छैन ।
- ४.४ **आम्दानी** : संस्थानको आम्दानीसंग सम्वन्धित लेखा प्रभावकारी रहेको पाइएन । संस्थानले घर पसल बहाल, तैनाथी जग्गा, बगैँचा, पोखरी आदिको ठेक्का बापत प्राप्त गर्न बाक्ली रकम दूरुस्त देखिने गरी हिसाब राखेको छैन जसबाट संस्थानको आय प्रोदभावी आधारमा लेखा नभएकोमा विश्वस्त हुन सकिएन । संस्थानले आर्थिक विवरणमा शाखा तथा मालपोत कार्यलयबाट निकास फिर्ता भएको रकमलाई समेत आयको रूपमा प्रस्तुत गरेको छ । संस्थानले समयमानै बैंक हिसाब मिलान विवरण तयार नगर्ने तथा आवश्यक हिसाब समायोजन नगर्ने तथा कूनै आधार बिना श्रोत नखुलेका बैंक दाखिला रकमलाई आर्थिक विवरणमा अस्पष्ट आम्दानी लेखा नगरेको देखिन्छ, भने आर्थिक विवरणमा आयको लेखा नभएको आधार खुलासा गरेको छैन । यसबाट आर्थिक विवरणमा प्रस्तुत आयले संस्थानको आयको चित्रण गर्नेमा विश्वस्त हुन सकिएन ।
- ४.५ **खर्च**: संस्थानले विभिन्न खर्चको निम्ति भुक्तान गरेको पेशकी रकमलाई समेत खर्च लेखा नगरेको देखिन्छ भने खर्चको लेखा नीति समेत खुलाशा गरेको छैन ।
- ४.६ **निकास** : संस्थानले विनियोजन कोषको आर्थिक विवरण (आर्थिक विवरणको अनुसूची ९) मा निकास दिएको सम्पूर्ण रकमलाई खर्च देखाई बाक्ली फिर्ता गरेको रकमलाई पूनः आम्दानी जनाउने गरेको देखिन्छ ।
५. **व्यवस्थापन पत्र** : व्यवस्थापनले सुधार गर्नु पर्ने थप व्यहोरा यसै साथ संलग्न व्यवस्थापन पत्रमा दर्शाइएको छ ।
- ६ **लेखापरीक्षकको राय**
हाम्रो रायमा कैफियत सहितको लेखापरीक्षण राय व्यक्त गर्ने आधारका रूपमा बुंदा नं. ४.१ देखि ४.६ अन्तर्गत औल्याइएका विषयले वित्तीय विवरणहरुमा पर्ने असरबाहेक, समष्टिगत आर्थिक विवरणले संस्थानको २०७२ आषाढ मसान्त तथा सो मितिमा समाप्त भएको आर्थिक वर्षको सम्वन्धित ऐन नियम र कानून अनुसार आय व्यय स्थितिको सहि र यथार्थ चित्रण गर्दछ । तर नेपाल लेखामान अनुसार वित्तीय स्थिति संञ्चालन नतिजा, नगद प्रवाह, ईक्विटीमा परिवर्तन र आवश्यक लेखानीति टिप्पणी तथा खुलासाको सही र यथार्थ चित्रण गर्दैन ।

गुठी संस्थान (२०७२।७३)

१. **वार्षिक वित्तीय विवरण उपर प्रतिवेदन**
हामीले गुठी संस्थानको २०७३ आषाढ मसान्तको वासलात एंव सोही मितिमा समाप्त भएको आर्थिक वर्षको आय विवरण, नगद प्रवाह विवरण तथा ईक्विटीमा भएको परिवर्तन विवरण र तत्सम्बन्धी लेखा नीति तथा लेखा टिप्पणी समावेश भएको वित्तीय विवरणको लेखापरीक्षण गर्नको लागि संस्थानले वित्तीय विवरण तयार नगरेकाले नगद आधारमा लेखा राखी तयार गरेको आर्थिक विवरणको मात्र लेखापरीक्षण गरेको छौं ।

२. वित्तीय विवरण उपर व्यवस्थापनको जिम्मेवारी
नेपाल लेखामान, सम्बन्धित ऐन लगायत प्रचलित अन्य ऐन, नियम, अभ्यास अनुरूप वित्तीय विवरण तयारी गर्ने एवं उचितरूपमा प्रस्तुतिकरण गर्ने जिम्मेवारी व्यवस्थापनमा रहेको छ । यस्तो जिम्मेवारी अन्तर्गत वित्तीय विवरण जालसाजी, त्रुटिलगायत सारभूतरूपमा गलत आंकडारहित प्रस्तुतिकरण गर्ने, आवश्यक आन्तरीक नियन्त्रण प्रणाली निरन्तर प्रभावकारी रूपमा कार्यान्वयन हुने गरी स्थापीत गर्ने, उपयुक्त लेखा नीतिको छनौट तथा कार्यान्वयन गर्ने र आवश्यकता अनुसार उचित लेखा अनुमान लागु गर्ने कार्य पर्दछन् ।

३. लेखापरीक्षकको जिम्मेवारी
हाम्रो जिम्मेवारी व्यवस्थापनद्वारा प्रस्तुत वित्तीय विवरणहरु उपर लेखापरीक्षणको आधारमा राय व्यक्त गर्नु हो । नेपाल लेखापरीक्षणमान र महालेखा परीक्षकको कार्यालयले जारी गरेको मार्गदर्शनका आधारमा लेखा परीक्षण गरेका छौं । ती लेखापरीक्षणमान तथा मार्गदर्शन अनुसार व्यावसायिक आचारसंहिताको पालना गर्ने र वित्तीय विवरणहरु सारभूतरूपमा गलत आंकडारहित प्रस्तुती भएको छ भन्ने कुरामा यथोचित आश्वस्तता प्रदान गर्न लेखापरीक्षण योजाना तर्जुमा गरी तदनुसार लेखापरीक्षण सम्पन्न गर्ने कार्य पर्दछन् ।

वित्तीय विवरणमा उल्लेखित रकम तथा खुलासा गरिएको सूचना लगायत अन्य विवरणका बारेमा पुष्ट्याईका यथेष्ट प्रमाण संकलन गर्ने, प्रमाणको पूर्ण वा आशिक वा छड्के परीक्षण गर्ने कार्यविधि लेखापरीक्षणमा समावेश हुन्छ । यसरी अवलम्बन गरिएको लेखापरीक्षण कार्यविधिमा वित्तीय विवरण जालसाजी वा त्रुटिबाट सारभूतरूपमा गलत आंकडा प्रस्तुती हुनसक्ने कुरामा अवलम्बन गरिने लेखापरीक्षणको जोखिम मुल्याङ्गन व्यावसायिक बिबेकमा निर्भर हुन्छ । लेखापरीक्षणबाट जोखिम मुल्याङ्गन गर्ने क्रममा निकायको वित्तीय विवरण तयारी तथा यथार्थ प्रस्तुतिकरणको लागि आवश्यक पर्ने आन्तरिक नियन्त्रणको उपयुक्तताबारेमा परीक्षण गरीएको छ तापनी त्यस्तो आन्तरिक नियन्त्रण प्रणालीको प्रभावकारिताको बारेमा लेखापरीक्षणबाट राय व्यक्त गर्ने उद्देश्य राखिएको छैन । व्यवस्थापनले वित्तीय विवरण तयार गर्दा प्रयोग गरेको लेखा नीतिको सान्दर्भिकता, विश्लेषण र लेखा अनुमानको उपयुक्तताका साथै वित्तीय विवरणको समग्र स्थितिको मूल्याङ्गन गर्नु समेत लेखापरीक्षण अन्तर्गत पर्दछ ।

हामीले प्राप्त गरेका प्रमाणहरुले कैफियत सहितको लेखापरीक्षण राय व्यक्त गर्ने सन्दर्भमा पर्याप्त र उपयुक्त आधार प्रधान गर्दछ भन्ने कुरामा हामी विश्वस्त छौं ।

४. कैफियत सहितको लेखापरीक्षण राय व्यक्त गर्ने आधार
कैफियत सहितको लेखापरीक्षण राय व्यक्त गर्ने आधारका रूपमा वित्तीय विवरणमा सारभूत असर पार्ने व्यहोरा निम्नानुसार छन :

४.१ आर्थिक विवरणको ढाँचा : संस्थानले नेपाल लेखामान तथा लेखाको प्रचलित अभ्यास अनुसार आ.ब.को. अन्त्यमा संस्थानको सम्पति तथा दायित्वको यथार्थ स्थिति चित्रण गर्ने वासलात तथा आ.ब.को संचालन नतिजा चित्रण गर्ने नाफा नोक्सान हिसाब, नगद प्रवाह चित्रण गर्ने नगद प्रवाह विवरण र इक्विटीमा भएको परिवर्तन चित्रण गर्ने इक्विटीमा भएको परिवर्तन सम्बन्धि विवरण तयार गरेको छैन । लेखापरीक्षणका लागि पेश भएको आर्थिक विवरणमा संस्थानको आर्थिक स्थिति तथा संचालन चित्रण गर्ने विवरण समावेश भएको छैन । साथै संस्थानले आर्थिक विवरणको तयारीको आधार, लेखा नीति तथा प्रस्तुति सम्बन्धी खुलासा गरेको छैन ।

४.२ **लेखा प्रणाली** : संस्थानले कारोबारको भौचर तयार गर्दा दोहोरो लेखा प्रणाली अवलम्बन गरेको भएता पनि कतिपय सम्पत्ति, दायित्व, खर्च तथा आम्दानीको बहिखाता तयार नगरेको, भौचर अनुसार बहिखातामा प्रविष्टी नभएको, सन्तुलन परीक्षण तयार नगरेको कारण संस्थानको लेखा दोहोरो लेखा प्रणालीको आधारमा राखिएकोमा विश्वस्त हुन सकिएन । त्यस्तै संस्थानले सम्पत्ति, दायित्व, आम्दानी, खर्च र इक्विटीको लेखाङ्कन नीति तयार गरेको पाइएन । जसले गर्दा आर्थिक विवरणमा प्रस्तुत रकमहरूको मापन, लेखाङ्कन आधार, नीति तथा प्रस्तुतिकरण उचित भए नभएको यकिन गर्न सकिएन ।

४.३ **स्थिर सम्पत्ति** : संस्थानले आफ्नो स्वमित्वमा भएको कार्यालय उपकरण, भवन, जग्गा तथा अन्य स्थिर तथा अचल सम्पत्तिको लगत दुरूस्त तथा अधावधिक राखेको पाइएन । संस्थानले आफ्नो सम्पत्तिको संरक्षणका तथा तथा नियन्त्रणका लागि भौतिक परीक्षण, संकेत सहितको लगत राख्ने जस्ता अभ्यास लागू गरेको देखिएन । संस्थाले आर्थिक विवरणमा स्थिर सम्पत्ति प्रस्तुत गरेको छैन ।

४.४ **आम्दानी** : संस्थानको आम्दानीसंग सम्बन्धी लेखा प्रभावकारी रहेको पाइएन । संस्थानले घर पसल बहाल, तैनाथी जग्गा, बगैँचा, पोखरी आदिको ठेक्का बापत प्राप्त गर्न बाँकी रकम दुरूस्त देखिने गरी हिसाब राखेको छैन जसबाट संस्थानको आय प्रोदभावी आधारमा लेखाङ्कन भएकोमा विश्वस्त हुन सकिएन । त्यस्तै संस्थानले आर्थिक विवरणमा शाखा तथा मालपोत कार्यलयबाट निकास फिर्ता भएको रकमलाई समेत आयको रूपमा प्रस्तुत गरेको छ ।

संस्थानले समयमानै बैंक हिसाब मिलान विवरण तयार नगर्ने तथा आवश्यक हिसाब समायोजन नगर्ने तथा कुनै आधार बिना श्रोत नखुलेका बैंक दाखिला रकमलाई आर्थिक विवरणमा अस्पष्ट आम्दानी लेखाङ्कन गरेको देखिन्छ भने अर्थिक विवरणमा आयको लेखाङ्कनको आधार खुलासा गरेको छैन । यसबाट आर्थिक विवरणमा प्रस्तुत आयले संस्थानको आयको चित्रण गर्नेमा विश्वस्त हुन सकिएन ।

४.५ **खर्च** : संस्थानले विभिन्न खर्चको निमित्त भूक्तान गरेको पेशकी रकमलाई समेत खर्च लेखाङ्कन गरेको देखिन्छ भने खर्चको लेखाङ्कन नीति समेत खुलासा गरेको छैन ।

४.६ **निकास** : संस्थानले विनियोजन कोषको आर्थिक विवरण (आर्थिक विवरणको अनुसूची ९)मा निकास दिएको सम्पूर्ण रकमलाई खर्च देखाई बाँकी फिर्ता गरेको रकमलाई पुनः आम्दानी जनाउने गरेको देखिन्छ ।

५. **व्यवस्थापन पत्र**: व्यवस्थापनले सुधार गर्नु पर्ने थप व्यहोरा यसै साथ संलग्न व्यवस्थापन पत्रमा दर्शाइएको छ ।

६ **लेखापरीक्षकको राय**

हाम्रो रायमा कैफियत सहितको लेखापरीक्षण राय व्यक्त गर्ने आधारका रूपमा बुँदा नं. ४.१ देखि ४.६ अन्तर्गत औल्याइएका विषयले वित्तीय विवरणहरूमा पर्ने असरबाहेक, समष्टिगत आर्थिक विवरणले संस्थानको २०७३ आषाढ मसान्त तथा सो मितिमा समाप्त भएको आर्थिक वर्षको सम्बन्धित ऐन नियम र कानून अनुसार आय व्यय स्थितिको सहि र यथार्थ चित्रण गर्दछ । तर नेपाल लेखामान

अनुसार वित्तीय स्थिति सञ्चालन नतिजा, नगद प्रवाह, ईक्विटीमा परिवर्तन र आवश्यक लेखानीति टिप्पणी तथा खुलासाको सही र यथार्थ चित्रण गर्दैन ।

जनक शिक्षा सामाग्री केन्द्र लिमिटेड (२०७३।७४)

१. **बार्षिक वित्तीय विवरण उपर प्रतिवेदन**
हामीले यसैसाथ संलग्न जनक शिक्षा सामाग्री केन्द्र लिमिटेडको २०७४ आषाढ मसान्तको वासलात एवं सोही मितिमा समाप्त भएको आर्थिक वर्षको आय विवरण, नगद प्रवाह विवरण तथा ईक्विटीमा भएको परिवर्तनको विवरण, तत्सम्बन्धी लेखानीति तथा लेखा टिप्पणी समावेश भएको वित्तीय विवरणको लेखापरीक्षण सम्पन्न गरेको छौं ।
२. **वित्तीय विवरण उपर व्यवस्थापनको जिम्मेवारी**
नेपाल लेखामान, सम्बन्धित ऐन र अन्य ऐन, नियम, कानुनी अभ्यास अनुरूप यी वित्तीय विवरण तयार गर्ने एवं उचित रूपमा प्रस्तुतीकरण गर्ने जिम्मेवारी व्यवस्थापनमा रहेको छ । यस्तो जिम्मेवारी अन्तर्गत वित्तीय विवरण जालसाजी, त्रुटी लगायत सारभूतरूपमा गलत आंकडारहित प्रस्तुतीकरण गर्ने, आवश्यक आन्तरिक नियन्त्रण प्रणाली निरन्तर प्रभावकारी रूपमा कार्यान्वयन हुनेगरी स्थापित गर्ने, उपयुक्त लेखा नीतिको छनौट तथा कार्यान्वयन गर्ने र आवश्यकता अनुसार उचित लेखा अनुमान लागु गर्ने कार्य पर्दछन् ।
३. **लेखापरीक्षकको जिम्मेवारी**
हाम्रो जिम्मेवारी प्रस्तुत वित्तीय विवरणहरु उपर लेखापरीक्षणको आधारमा राय व्यक्त गर्नु हो । हामीले नेपाल लेखापरीक्षणमान र महालेखा परीक्षकको कार्यालयले जारी गरेको मार्गदर्शनका आधारमा लेखापरीक्षण सम्पन्न गरेका छौं । ती लेखापरीक्षणमान तथा मार्गदर्शन अनुसार व्यवसायिक आचार संहिताको पालना गर्ने र वित्तीय विवरणहरु सारभूत रूपमा गलत आंकडारहित प्रस्तुती भएको छ भन्ने कुरामा यथोचित आश्वस्तता प्रदान गर्ने लेखापरीक्षण योजना तर्जुमा गरी तदनुसार लेखापरीक्षण सम्पन्न गर्ने कार्य पर्दछन् ।

वित्तीय विवरणमा उल्लेखित रकम तथा खुलासा गरिएका सूचना लगायत अन्य विवरण बारे पुष्ट्याईका यथेष्ट प्रमाण संकलन गर्ने, प्रमाणको पूर्ण वा आंशिक वा छड्के परीक्षण गर्ने कार्यविधि लेखापरीक्षणमा समावेश हुन्छ । यसरी अवलम्बन गरिएका लेखापरीक्षण कार्यविधिमा वित्तीय विवरण जालसाजी वा त्रुटिबाट सारभूत रूपमा गलत आंकडासहित प्रस्तुत हुनसक्ने कुरामा अवलम्बन गरिने लेखापरीक्षणको जोखिम मूल्याङ्कन व्यवसायिक विवेकमा निर्भर हुन्छ । लेखापरीक्षणबाट जोखिम मूल्याङ्कन गर्ने क्रममा निकायको आन्तरिक नियन्त्रणको उपयुक्तता बारेमा परीक्षण गरिएतापनि यस्तो आन्तरिक नियन्त्रण प्रणालीको प्रभावकारीता बारे लेखापरीक्षणबाट राय व्यक्त गर्ने प्रयोजन राखिएको छैन । व्यवस्थापनले वित्तीय विवरण तयार गर्दा प्रयोग गरेका लेखा नीतिको सान्दर्भिकता, विश्लेषण र लेखाअनुमानको उपयुक्तताको साथै वित्तीय विवरणको समग्र स्थितिको मूल्याङ्कन गर्नु समेत लेखापरीक्षण अन्तर्गत पर्दछ ।

हामीले प्राप्त गरेका प्रमाणहरुले लेखापरीक्षण राय व्यक्त गर्ने सन्दर्भमा पर्याप्त र उपयुक्त आधार प्रदान गर्दछ भन्ने कुरामा हामी विश्वस्त छौं ।
४. **कैफियतसहितको राय ब्यक्त गर्ने आधार**
कैफियत सहितको लेखापरीक्षण राय व्यक्तगर्ने आधारका रूपमा वित्तीय विवरणमा सारभूत असर पर्ने व्यहोरा निम्नानुसार छन् :

- ४.१. लेखामानको पालना
संस्थाले प्रचलित लेखा सिद्धान्त एवं लेखामानको पूर्ण पालना गरेको पाइएन । संस्थाले पालना नगरेको केही लेखामानको संक्षिप्त विवरण यस प्रकार छन् ।
- ४.१.१ हामीले लेखापरीक्षण गरेको हदसम्म, व्यवस्थापनले उपलब्ध गराएको कर्मचारी ऋणको विवरण अनुसार कुल रकम रु २२,३९,७८२.७८ क्रेडिट ऋणमा देखिएको छ र सो रकमलाई डेबिट ऋण रकम रु ८३,०१,६९८.९० सँग मिलान गरेर वित्तीय विवरणमा रकम रु ६०,६१,९१६.१२ मात्र देखाइएको छ । वित्तीय विवरणको अनुसूची ९ मा अप्रिम कर वापतको रकम रु. ४९,४१,२०४.७७ देखाउनु पर्नेमा संस्थाले सो रकमलाई कर्मचारीको विदाको रकम भुक्तानीमा कट्टा गरेको कर र ठूला करदाता कार्यालयको बहिखातासँग मिलान गरेर देखाएको पाईयो । संस्थाले अधिल्लो आ.व. सँग सम्बन्धित खर्च रकम रु. १३,८१,५६८.३४ र २०७४/७५ सँग सम्बन्धित बीमा खर्च रकम रु. २,९९,६८३.०९ लाई यस वर्षको खर्चको रूपमा देखाएको पाईयो । तिर्नबाँकी हिसावमा रकम रु ६०,५९,७०५.८७ को डेबिट मौज्जातलाई रकम रु १८,३३,३७,३८४.६३ को क्रेडिट मौज्जातसँग मिलान गरेको तथा कर्मचारी पेशकी हिसावमा रकम रु १६,९३,५८५.२६ को क्रेडिट मौज्जातलाई रकम रु २,१९,६३,३८९.७६ डेबिट मौज्जातसँग मिलान गरेको जस्ता कारणहरूले संस्थाले लेखामान १ को परिपालना गरी लेखा राखेको पाइएन । साथै कर्मचारी ऋण क्रेडिट, तिर्न बाँकी डेबिट, कर्मचारी पेशकी क्रेडिट जस्ता उल्टो लेखाङ्कन गरिएको रकमको वास्तविकता यकिन गरी हिसाब दुरुस्त राख्नु पर्दछ ।
- ४.१.२ आ.व २०७३/७४ को जिन्सी मौज्जात संस्थाको मूल्याङ्कन विवरण भन्दा संस्थाको वित्तीय विवरणमा रु ५,१३,४६,७८८.३३ ले कम लेखाङ्कन गरेको पाईयो । साथै संस्थाले अन्तिम मौज्जातको मूल्याङ्कन गर्दा कोर्ष आउट पाठ्यपुस्तकहरूलाई जिन्सी मौज्जात मूल्याङ्कन विवरणमा समावेश गरेको पाइएन । तसर्थ संस्थाले नेपाल लेखामान २ "Inventories"को पालना गरेको देखिएन ।
- ४.१.३ नेपाल लेखामान १२ "Income Taxes" अनुसार संस्थाले स्थगनकर सम्पत्ति वा दायित्व गणना गरेको छैन ।
- ४.१.४ नेपाल लेखामान १६ "Property Plant and Equipment" अनुसार स्थिर सम्पत्ति को बिक्रीबाट भएको खुद नाफा वा नोक्सानी संस्थाले आफ्नो नाफा/नोक्सान हिसाबमा लेखाङ्कन गरी सो सम्पत्तिको किताबी मूल्य स्थिर सम्पत्ति को जम्मा carrying value बाट घटाउनु पर्नेमा संस्थाले बिगतका वर्षहरूमा लिलाम बिक्री गरिएका सम्पत्तिहरू हालसम्म पनि नघटाएकाले निसर्ग भैसकेका सम्पत्तिहरूको पनि ह्रासकट्टी हुँदै आएको पाईयो । साथै, संस्थाले खरिद गरिएका सामानहरूमा कुल ह्रास आधार जनाउँदा आयकर ऐन, २०५८ अनुसार दुई तिहाई र एक तिहाइको नीति लिएको हुनाले नेपाल लेखामान १६ अनुसारको ह्रास कट्टी गणना भएको छैन ।
- ४.१.५ नेपाल लेखामान २० "Accounting for Government Grants and Disclosure of Government Assistance" अनुरूप विगतका वर्षहरूमा अनुदान वापत प्राप्त मेसिनहरूको वार्षिक ह्रास कट्टीका आधारमा क्रमशः सो अनुदान रकमलाई आम्दानीमा लेखांकन गर्नुपर्नेमा संस्थाले २०७२/७३ र २०७३/७४ को कुल ह्रासकट्टी बराबरको एकमुष्ट रकम रु २२,७४,९२६.८३ डेनिडा अनुदानबाट यस आर्थिक वर्षको वित्तीय विवरणमा आम्दानी बाँधेको पाईयो । साथै संस्थाले निर्वाचन आयोगबाट प्राप्त अनुदानमा २०७२/७३ र २०७३/७४ को १५% का दरले क्रमशः रु ८५,१०,२९९.११ र रु ७२,३३,७५४.२४ गरि कुल रु १,५७,४४,०५३.३५ यस वर्ष आम्दानी बाँधेको पाईयो ।

४.१.६ नेपाल लेखामान ३७“Provisions,Contingent Liabilities and Contingent Assets”मा व्यवस्था एवं सम्भावित दायित्वको उचित मूल्याङ्कन तथा प्रस्तुति गर्नुपर्दछ भनि उल्लेख गरिएको भएतापनि सो अनुरूप संस्थाले उचित तवरले लेखा राखेको पाइएन । संस्थाले रु २५,५२,३२१.७४ बराबरको पारिश्रमिक कर र रु २,२३,९४५.९६ बराबरको सामाजिक सुरक्षा कर कम कट्टी गरेको पाइयो । यसरी कर रकम कम कट्टी गरेको साथै कर रकम ढिला बुझाए वापत लाग्ने व्याज रकम रु ३,४७,०३३ को समेत व्यवस्था नगरेको पाइयो । साथै विगत वर्षदेखि अ.ल्या.हुँदै आएका कर दायित्वहरू भुक्तानी नगरेकाले त्यसमा लाग्ने व्याजको गणना गरी सो रकमको व्यवस्था समेत नगरेको पाइयो । ऐन बमोजिम कर रकम असुल गरी समयमा दाखिला गर्नुपर्दछ । कर रकम ढिला बुझाएवापत तिर्नुपर्ने जरिवाना वा शुल्क कार्यालयले व्यहोर्नुको सट्टा जिम्मेवार कर्मचारीले व्यहोर्ने व्यवस्था मिलाउनु पर्दछ ।

४.२. उपदान
उपदान तथा संचित बिदाको प्रयोजनका निमित्त संस्थाले वित्तीय विवरणमा क्रमशः रु. ४८,४७,९७,३२३.८८ र रु. ६,९५,२६,३८८.६६ को व्यवस्था लेखाङ्कन गरेको भएतापनि कर्मचारीहरूको नियुक्तिका फाईल लेखापरीक्षणार्थ प्राप्त नभएकाले संस्थाले गरेको उपदान तथा संचित विदा व्यवस्था एवं खर्च रकम प्रमाणीकरण गर्न सक्ने स्थिति छैन ।

४.३ स्थिर सम्पत्ति
संस्थाले स्थिर सम्पत्ति सम्बन्धी बिस्तृत विवरण खुल्नेगरी अलगगै खाता (Fixed Assets Register) नराखेको तथा स्थिर सम्पत्तिहरूमा कोडिङ्ग पनि नगरेकोले संस्थाको स्थिर सम्पत्तिहरूको भौतिक परीक्षण गरी प्रमाणीकरण गर्न सक्ने स्थिति छैन ।

४.४ व्यापारिक तथा अन्य प्राप्य रकम
आसामी मौज्जातमा साभा प्रकाशन सँग सम्बन्धित रहेको मौज्जात रकम रु ८,१९,९५,९५६.५१ २०७०।७१ बाट जिम्मेवारी सादै आएकोमा सो मौज्जात रकमको उक्त प्रकाशनबाट समर्थन पत्र प्राप्त गरेको पाइएन । साथै बक्यौता रकम असुलउपर गर्न संस्थाद्वारा कुनै कारबाही नभएको तथा उक्त रकम असुलउपर हुन नसक्ने भए यथेष्ट प्रकृया पुरा गरी अधिकार प्राप्त समितिको निर्णयबाट अपलेखन तथा व्यवस्था गर्ने कार्य पनि नभएको पाइयो ।

संस्थाले विगत लामो समयदेखि सप्लायर्स तथा बिबिध पार्टीबाट प्राप्त गर्नुपर्ने देखिएका केहि पेशकी रकम असुल उपर तथा फछ्यौट गर्न आवश्यक कारबाही गरेको पाइएन । साथै ती सप्लायर्स पेशकी अन्तर्गतको बिगतका बर्षहरूदेखि प्रत्येक वर्ष जिम्मेवारी सादै ल्याएको पुराना पेशकी रकमको बिस्तृत विवरण लेखापरीक्षणार्थ उपलब्ध हुन नसकेका कारणले कहिले र कुन प्रयोजनको लागि पेशकी प्रदान गरिएको र के कति कारणले सो पेशकी फछ्यौट हुन बाँकी रहेको हो यकिन गर्न नसकिएको र लामो समयसम्म फछ्यौट हुननसकेकोले त्यस्ता पेशकी शांकास्पद देखिएका छन् । संस्थाले आ.व. २०६४/६५ को छुट कर वापतको रकम रु. २२,१४,८११ मिति २०६९/११/३० मा दाखिला गरेको र सो रकमलाई ठूला करदाता कार्यालय बहिखातामा लेखांकन गरेको पाइयो । तर २०७२/०६/२१ को कर फछ्यौट आयोग र संस्था बिच भएको कर बक्यौता फछ्यौट सम्बन्धी सम्झौता अनुसार आ.व. २०५७/५८ देखी २०६६/६७ सम्म मिलान नभएका रकम समेत आगामी वर्षमा दाबी गर्न नपाउने भएकाले उक्त रकमको कुनै औचित्य नभएकाले सो रकमलाई अपलेखन गर्नुपर्नेमागरेको पाइएन ।

- ४.५ व्यापारिक तथा अन्य भुक्तानी गर्नुपर्ने रकम
व्यापारिक तथा अन्य भुक्तानी गर्नुपर्ने वित्तीय विवरण अनुसारको रकम रु. १२,९३,४६,९३८.०७ (धरौटी र नेपाल सरकारबाट अग्रिम प्राप्त रकम समेत) को विस्तृत आयुगत विवरण तथाभुक्तानी गर्नुपर्ने बाँकी हिसाव रकम रु. ११,१३,२९,७०२.०३ को सम्बन्धित दोस्रो पक्षबाट बक्यौता रकमको समर्थन पत्र उपलब्ध नभएकोले उपरोक्त रकम वास्तविक रूपमा भुक्तानी गर्नुपर्ने सहि रकम हो भन्ने बारे यकिन गर्न सकिएन ।
- ४.६ बिक्री रकम
संस्थाको लेखापरीक्षणको क्रममा बजार व्यवस्था बिभागले तयार पारेको बिक्री खाता र लेखा शाखाले तयार पारेको बिक्री खाताको रकम हिसाब मिलान गरेको छैन । बिक्री रकम, बजार व्यवस्था बिभाग अनुसार रु १,०७,६३,९४,४८३.४९, वित्तीय विवरण अनुसार रु १,०७,०७,३३,१५९.०४ र मूल्य अभिवृद्धि कर विवरण अनुसार रु ९४,६३,३०,४९९ रहेको छ ।
- ४.७ अविच्छिन्नता
संस्था आर्थिक वर्ष २०६३/६४ देखि निरन्तर घाटामा संचालन भैरहेको र आ.व. २०६८/६९ देखि संस्थाको नेटवर्थ लगातार नकारात्मक रहेको छ । यस आ.व. को अन्त्य सम्ममा कूल संचित नोक्सानी रु. २,०३,३८,३२,२८७ र नकारात्मक नेटवर्थ रु. १,५२,२०,३३,४४२। पुगीसकेको छ । यस प्रकार निरन्तरको व्यवसायिक घाटा, नकारात्मक नेटवर्थ एवं संस्थाको व्यवस्थापन पक्षबाट योजनागत दुरदर्शिता र प्रभावकारी कार्यान्वयनको अभावले गर्दा संस्थाको अविच्छिन्नताको विषय नेपाल सरकारको पूर्ण स्वामित्व रहेको संस्था भएकोले नेपाल सरकारको निर्णयमा भर पर्दछ ।
- ४.८ कम्पनी ऐन, २०६३ को पालना
दफा ७६ अनुसार प्रत्येक कम्पनीले आर्थिक वर्ष समाप्त भएको ६ महिनाभित्र वार्षिक साधारण सभा गर्नु पर्नेमा २०६५/६६ पछिको साधारण सभा बसेको देखिएन । दफा ७८ बमोजिमको प्रतिवेदनहरु पनि कम्पनी रजिस्ट्रार कार्यालयमा पेश गरिएको छैन । कम्पनी ऐन २०६३ को दफा १६४ (१)बमोजिम लेखा समितिको गठन तथा क्रियाशिलताका सम्बन्धमा कुनै जानकारी उपलब्ध भएन । व्यवस्थापनबाट प्राप्त जानकारी अनुसार २०६८/६९ पश्चात लेखा समिति अस्तित्वमा रहेको पाईएन । संस्थाको खुद सम्पत्ति (नेट वर्थ) घट्न गई ऋणात्मक समेत भईसक्दा कम्पनी ऐन को दफा ६० अनुसार सञ्चालकहरुले उपयुक्त रणनीति तयार पारेको देखिएन । दफा ६० अनुसार पब्लिक कम्पनीको खुद सम्पत्ति घट्न गई चुक्ता पुँजीको आधा वा सो भन्दा कम हुन गएमा सञ्चालकहरुले कम्पनी तथा शेयरधनी समेतको हितको लागी रणनीति तयार गरी साधारण सभामा पेश गर्नुपर्ने, यसको लागी आवश्यक परे यथाशीघ्र साधारण सभा बोलाउनुपर्ने, अन्यथा कम्पनीका सञ्चालकलाई यस ऐन बमोजिम सजाय हुने एवं लापरबाही पूर्वक नेट वर्थ घट्न गएकोमा सञ्चालकबाट क्षतिपूर्ति तिर्नुपर्ने व्यवस्था छ । यसर्थ कम्पनी ऐनको उक्त प्रावधान पालना गर्न गराउन सम्बन्धित पदाधिकारीलाई जिम्मेवार बनाउनुपर्ने अवस्था देखियो ।
५. व्यवस्थापन पत्र
व्यवस्थापनले सुधार गर्नुपर्ने थप व्यहोरा यसैसाथ संलग्न व्यवस्थापन पत्रमा उल्लेख गरिएको छ ।
६. लेखापरीक्षकको राय
हाम्रो रायमा माथि कैफियत सहितको रायको आधारका अनुच्छेद ४ अर्न्तगत उल्लेखित व्यहोराहरुबाट पर्ने असर बाहेक संलग्न वित्तीय विवरणले संस्थाको ३१ आषाढ, २०७४ को वित्तीय स्थिति र सोही मितिमा समाप्त भएको आर्थिक वर्षको आय व्यय विवरण र नगद प्रवाह विवरणले नेपाल लेखामान बमोजिम सही र यथार्थ चित्रण गर्दछ ।

७. कम्पनी ऐन, २०६३ को प्रावधान सम्बन्धी प्रतिवेदन
हामीद्वारा सम्पन्न गरिएको परीक्षणको आधारमा प्रतिवेदन पेश गर्दछौं कि :
- क) यसप्रतिवेदनको बुँदा नं. ४ मा उल्लेखित कैफियतहरु बाहेक हामीले लेखापरीक्षण सम्पन्न गर्न आवश्यक ठानेका सूचना, स्पष्टीकरण र जवाफ पाएका छौं ।
- ख) यसप्रतिवेदनको बुँदा नं. ४ मा उल्लेखित कैफियतहरु बाहेक हामीले लेखापरीक्षण गरेका श्रेस्ताहरुको आधारमा हाम्रो रायमा कम्पनीको हिसाब किताब, ऐन बमोजिम ठिक संग राखिएको छ ।
- ग) यसप्रतिवेदनको बुँदा नं. ४ मा उल्लेखित कैफियतहरु बाहेक यो प्रतिवेदनसंग सम्बन्धित संलग्न बासलात, नाफा नोक्सान हिसाब, नगद प्रवाह विवरण कम्पनीले राखेको हिसाब किताब, बहीखाता श्रेस्ता र लेखासंग दुरुस्त रहेका छन् ।
- घ) हाम्रो लेखापरीक्षणको समयमा कम्पनीको संचालक समितिका पदाधिकारी वा कुनै कर्मचारीले प्रचलित कानून विपरित लेखा सम्बन्धी कुनै काममा अनियमित कार्य गरेको वा कम्पनीको सम्पत्ति हिनामिना गरेको वा कम्पनीको हानी नोक्सानी गरे गराएको हाम्रो जानकारीमा आएन ।
- ङ) कम्पनीले गरेको कार्य आफ्नो कार्यक्षेत्र भित्र रहेको पाईयो ।
- च) कम्पनीमा लेखा सम्बन्धी कुनै जालसाजी गरेको हाम्रो जानकारीमा आएन ।

जनक शिक्षा सामाग्री केन्द्र लिमिटेड (२०७४।७५)

१. वार्षिक वित्तीय विवरण उपर प्रतिवेदन
हामीले यसैसाथ संलग्न जनक शिक्षा सामाग्री केन्द्र लिमिटेडको २०७५ आषाढ मसान्तको वासलात एवं सोही मितिमा समाप्त भएको आर्थिक वर्षको आय विवरण, नगद प्रवाह विवरण तथा ईक्विटीमा भएको परिवर्तनको विवरण, तत्सम्बन्धी लेखानीति तथा लेखा टिप्पणी समावेश भएको वित्तीय विवरणको लेखापरीक्षण सम्पन्न गरेको छौं ।
२. वित्तीय विवरण उपर व्यवस्थापनको जिम्मेवारी
नेपाल लेखामान, सम्बन्धित ऐन र अन्य ऐन, नियम, कानुनी अभ्यास अनुरूप यी वित्तीय विवरण तयार गर्ने एवं उचित रूपमा प्रस्तुतीकरण गर्ने जिम्मेवारी व्यवस्थापनमा रहेको छ । यस्तो जिम्मेवारी अन्तर्गत वित्तीय विवरण जालसाजी, त्रुटी लगायत सारभूतरूपमा गलत आँकडारहित प्रस्तुतीकरण गर्ने, आवश्यक आन्तरिक नियन्त्रण प्रणाली निरन्तर प्रभावकारी रूपमा कार्यान्वयन हुनेगरी स्थापित गर्ने, उपयुक्त लेखा नीतिको छनौट तथा कार्यान्वयन गर्ने र आवश्यकता अनुसार उचित लेखा अनुमान लागु गर्ने कार्य पर्दछन् ।
३. लेखापरीक्षकको जिम्मेवारी
हाम्रो जिम्मेवारी प्रस्तुत वित्तीय विवरणहरु उपर लेखापरीक्षणको आधारमा राय व्यक्त गर्नु हो । हामीले नेपाल लेखापरीक्षणमान र महालेखा परीक्षकको कार्यालयले जारी गरेको मार्गदर्शनका आधारमा लेखापरीक्षण सम्पन्न गरेका छौं । ती लेखापरीक्षणमान तथा मार्गदर्शन अनुसार व्यवसायिक आचार संहिताको पालना गर्ने र वित्तीय विवरणहरु सारभूत रूपमा गलत आँकडारहित प्रस्तुती भएको छ भन्ने कुरामा यथोचित आश्वस्तता प्रदान गर्ने लेखापरीक्षण योजना तर्जुमा गरी तदनुसार लेखापरीक्षण सम्पन्न गर्ने कार्य पर्दछन् ।

वित्तीय विवरणमा उल्लेखित रकम तथा खुलासा गरिएका सूचना लगायत अन्य विवरण बारे पुष्ट्याईका यथेष्ट प्रमाण संकलन गर्ने, प्रमाणको पूर्ण वा आंशिक वा छड्के परीक्षण गर्ने कार्यविधि लेखापरीक्षणमा समावेश हुन्छ । यसरी अवलम्बन गरिएका लेखापरीक्षण कार्यविधिमा वित्तीय विवरण जालसाजी वा त्रुटिबाट सारभूत रूपमा गलत आँकडा सहित प्रस्तुत हुनसक्ने कुरामा अवलम्बन गरिने लेखापरीक्षणको जोखिम मूल्याङ्कन व्यवसायिक विवेकमा निर्भर हुन्छ । लेखापरीक्षणबाट जोखिम मूल्याङ्कन गर्ने क्रममा निकायको आन्तरिक नियन्त्रणको उपयुक्तता बारेमा परीक्षण गरिएतापनि यस्तो आन्तरिक नियन्त्रण प्राणालीको प्रभावकारीता बारे लेखापरीक्षणबाट राय व्यक्त गर्ने

प्रयोजन राखिएको छैन । व्यवस्थापनले वित्तीय विवरण तयार गर्दा प्रयोग गरेका लेखा नीतिको सान्दर्भिकता, विश्लेषण र लेखाअनुमानको उपयुक्तताको साथै वित्तीय विवरणको समग्र स्थितिको मूल्याङ्कन गर्नु समेत लेखापरीक्षण अन्तर्गत पर्दछ ।

हामीले प्राप्त गरेका प्रमाणहरूले लेखापरीक्षण राय व्यक्त गर्ने सन्दर्भमा पर्याप्त र उपयुक्त आधार प्रदान गर्दछ, भन्ने कुरामा हामी विश्वस्त छौं ।

४. कौफियत सहितको राय व्यक्त गर्ने आधार
कौफियत सहितको लेखापरीक्षण राय व्यक्त गर्ने आधारका रूपमा वित्तीय विवरणमा सारभूत असर पर्ने व्यहोरा निम्नानुसार छन् :

४.१ नेपाल लेखामानको पालना

४.१.१ नेपाल चार्टर्ड एकाउन्टेन्ट्स संस्थाले जारी गरेको सूचना अनुसार नेपाल सरकारको स्वामित्वमा रहेको सार्वजनिक संस्थाहरूले आ.व २०७३/७४ देखि वित्तीय विवरण नेपाल वित्तीय प्रतिवेदन मान अनुसार तयार गर्नुपर्ने व्यवस्था भएपनि केन्द्रले सो अनुसार वित्तीय विवरण तयार गरेको पाईएन ।

४.१.२ नेपाल लेखामान १, “Presentation of Financial Statements” अनुसार संस्थाले आय तथा खर्च प्रोदभावी आधार अनुसार लेखाङ्कन गर्नुपर्ने व्यवस्था रहेकोमा संस्थाले उक्त लेखामान अनुरूप लेखाङ्कन गरेको पाईएन । गत वर्ष (आ.व. २०७३/७४) को केही खर्चहरूलाई यस वर्ष (आ.व. २०७४/७५) मा लेखाङ्कन गरेको र पछिल्लो वर्ष (आ.व. २०७५/७६) मा मात्र उपभोग हुने बस्तु वा सेवालाई यस आ.व. मा लेखाङ्कन गरी लेखामानको पालना गरेको पाइएन ।

४.१.३ नेपाल लेखामान १२, “Income Taxes” अनुसार ह्रास कट्टी खर्च, बिदाको व्यवस्था तथा उपदान कोष व्यवस्थामा पर्न गएको फरक रकममा नेपाल लेखामान १२ “आय कर” अनुसार गणना गर्नुपर्ने स्थगन कर सम्पत्ति/(दायित्व) को हिसाब नगरिएकोले संस्थानको आषाढ मसान्तको वासलातले नेपाल लेखामानको पालना गरेको पाइएन ।

४.१.४ नेपाल लेखामान १९, “Employee Benefits” अनुसार संस्थाले कर्मचारीलाई भुक्तानी गर्नुपर्ने उपदान र सञ्चित बिदा वापतको रकमलाई उपयुक्त व्यवस्था गरी दायित्वका रूपमा लेखाङ्कन गर्नुपर्ने उल्लेख भएता पनि वार्षिक दायित्वको गणना गरी खर्चको लेखा राखेको पाईएन ।

४.१.५ नेपाल लेखामान ३७, “Provisions, Contingent Liabilities and Contingent Assets” को व्यवस्था अनुसार व्यवस्था भन्नाले समय वा रकम अनिश्चित भएको दायित्वलाई जनाउँदछ तर समय वा रकम अनुमान गर्न भने सक्नुपर्दछ । नेपाल लेखामान १ अनुसार आय तथा खर्च प्रोदभावी अनुसार लेखाङ्कन गर्नुपर्ने व्यवस्था रहेको छ र यस वर्ष बिक्री बितरण वा आय लेखाङ्कन गरेको छ भने सो सम्बन्धी खर्च पनि यस वर्षमा नै लेखाङ्कन गर्नुपर्ने हुन्छ । यस वर्षमा नै खर्च नभएको तर खर्च हुने निश्चित भएमा त्यस वापत व्यवस्था गर्नुपर्ने हुन्छ तर व्यवस्था रकम चाही अनुमान गर्न सक्नुपर्दछ । कम्पनीले पाठ्यपुस्तक बिक्री बितरण गर्दा बिक्रेताले पाठ्यपुस्तक तथा शैक्षिक सामग्री बिक्री बितरण निर्देशिका, २०७० (संशोधन २०७४) दफा ८(२) अनुसार तोकिएको सिमित जिल्लाका विद्यालयलाई पाठ्यपुस्तक बिक्री गरेको प्रमाण पेश गरेको आधारमा बिक्रेतालाई यातायात खर्च वापत थप तोकिएको दररेटले कमिशन दिने व्यवस्था छ । उक्त कमिशन पाठ्यपुस्तक बिक्री बितरण गरेको आर्थिक वर्षमा खर्च देखाउनुपर्ने व्यवस्था रहेकोमा नेपालगञ्ज क्षेत्रीय कार्यालयले सो बमोजिमको पाठ्यपुस्तक बिक्री बितरण गर्दा खर्च देखाएको पाईएन ।

४.२ केन्द्र यस आ.व.मा नाफामा सञ्चालन भए पनि आ.व २०६३/६४ देखि निरन्तर घाटामा सञ्चालन भैरहेको छ र आ.व.२०६८/६९ देखि केन्द्रको नेटवर्थ लगातार ऋणात्मक रहेको देखिन्छ ।

रकम (रु)

आ.व.	यस आ.व.को नोक्सानी	आ.व. को अन्तको सञ्चित नोक्सानी	नकारात्मक नेटवर्थ
२०६३/६४	(३०,११,७९,७७२)	(२,८९,६३,०४७)	
२०६४/६५	(८,३६,९३,८००)	(११,२६,५६,८४८)	
२०६५/६६	(१३,२७,३१,४३४)	(२४,५३,८८,२८२)	
२०६६/६७	(६,३१,२०,९०८)	(३०,८५,०९,१९१)	
२०६७/६८	(१५,८१,५७,१७४)	(४६,६६,६६,३६६)	
२०६८/६९	(१८,५७,२७,०२३)	(६५,२३,९३,३८९)	(६,९७,६७,६३३)
२०६९/७०	(१७,५१,७३,०४६)	(८२,७५,६६,४३५)	(२४,४९,४०,६७९)
२०७०/७१	(१७,२१,९९,१९५)	(९९,९७,६५,६३१)	(४३,४७,५६,९५०)
२०७१/७२	(५७,०६,४२,४५१)	(१,५७,०४,०८,०८३)	(१,०४,६९,७०,८८३)
२०७२/७३	(१९,३२,०९,७४९)	(१,७६,३६,१७,८३३)	(१,३०,७२,३७,२०८)
२०७३/७४	(२७,०२,१४,४५४)	(२,०३,३८,३२,२८७)	(१,५७,७४,५१,६६२)
२०७४/७५	१२,७४,३९,२९१	(१,९०,६३,९२,९९६)	(१,४५,००,१२,३७१)

नेपाल लेखामान १, “Presentation of Financial statements” अनुसार व्यवस्थापनले संस्था निरन्तर चलिरहन्छ भन्ने अवधारणा अनुसार वित्तीय विवरण तयार गर्नुपर्ने भएपनि ऋणात्मक नेटवर्थको कारण संस्थाको अविच्छिन्नतामा प्रश्न चिन्ह खडा भएको छ ।

४.३ स्थिर सम्पत्ति

लेखाका सर्वमान्य सिद्धान्त बमोजिम कुनै पनि संस्थाले स्थिर सम्पत्ति सम्बन्धी छुट्टै खाता (Fixed assets Register) बनाई प्रत्येक सम्पत्तिको पहिचान नं (Coding Number) , स्थान (Location), मुल्य (Cost), आपूर्तिकर्ताको नाम (Suppliers Name), खरिद वा निर्माण (Date of purchase or Construction) मिति , ह्रासकट्टी (Depreciation) ,निसर्ग (Disposal) लगायतका विवरण अद्यावधिक गरी राख्नुपर्ने तथा प्रत्येक आर्थिक वर्षमा स्थिर सम्पत्तिको भौतिक परीक्षण गर्नुपर्ने हुन्छ । तर केन्द्रले स्थिर सम्पत्तिको विवरण खुल्ने गरी तयार गरेको खातामा (Fixed assets Register), सम्पत्तिको पहिचान नं (Coding Number), स्थान (Location), आपूर्तिकर्ताको नाम (Suppliers Name), निसर्ग (Disposal) लगायतको विवरण अद्यावधिक गरी राखेको पाइएन ।

स्थिर सम्पत्तिको ह्रास कट्टी भन्नाले स्थिर सम्पत्तिको मूल्यलाई स्थिर सम्पत्तिको अनुमानित प्रयोग अवधि (useful life) अनुसार वितरण (allocation) गर्नु हो । नेपाल लेखामान १६ अनुसार कुनै पनि स्थिर सम्पत्तिको खरिद भएपछि जुन मितिदेखि प्रयोग गर्न उपलब्ध भएको हो त्यही मितिदेखि सम्पत्तिमा ह्रास कट्टी गर्नुपर्ने व्यवस्था छ । नेपाल लेखामान १६ अनुसार स्थिर सम्पत्तिको अनुमानित प्रयोग अवधि यकिन गरी ह्रास कट्टी गर्नुपर्छ । तर संस्थाको आर्थिक प्रशासन विनियमावलीमा स्थिर सम्पत्तिको ह्रास कट्टी सम्बन्धी कुनै कुरा उल्लेख गरिएको पाइएन । साथै संस्थाले स्थिर सम्पत्तिको अनुमानित प्रयोग अवधि यकिन गरी ह्रासकट्टी नगरी आयकर ऐन, २०५८ अनुसार ह्रासकट्टी गर्ने नीति लिएको पाइयो ।

४.४ व्यापारिक तथा अन्य प्राप्य रकम (साभा प्रकाशन)
साभा प्रकाशनबाट प्राप्त हुनुपर्ने रकम विगत वर्षदेखि अ.ल्या. हुदै आएकोमा यस आ.व.को शुरुमा रु. ८,१९,९५,९५६।५१ देखिन्छ । प्राप्त हुनुपर्ने रकमबाट आ.व २०७४।७५.मा साभा प्रकाशनले स्रोतमा कट्टी गरेको कर रकम रु ३,१५,००० लाई घटाई आ.व. को अन्त्यमा ८,१६,८०,९५६।५१ लिनुपर्ने देखिन्छ । साभा प्रकाशनबाट प्राप्त हुनुपर्ने रकमको समर्थनपत्र लेखापरीक्षणार्थ प्राप्त भएन । प्राप्त हुनुपर्ने रकम वास्तवमा हो वा होइन यकिन गरी असुल गर्न कुनै तारताकेता गरेको पाईएन ।

४.५ आपूर्तिकर्ता तथा अन्यलाई अग्रिम भुक्तानी
केन्द्रले विगत लामो समयदेखि सप्लायर्स तथा विविध पार्टीबाट प्राप्त गर्नुपर्ने देखिएको केही पेशकी रकम असुल उपर तथा फर्छ्यौट गर्न आवश्यक पहल गरेको पाईएन । केन्द्रले विभिन्न व्यक्ति तथा संस्थालाई विभिन्न कार्यका लागि उपलब्ध गराएको पेशकी रकम रु ३,५०,५६,६९०।३७ को आयुगत विवरण तथा समर्थन पत्र उपलब्ध भएन ।

४.६ मुल्य अभिवृद्धि कर कम दाखिला
मुल्य अभिवृद्धि कर ऐन २०५२ दफा १७ मा दर्ता भएको व्यक्तिले आफ्नो कर लाग्ने कारोवारसँग सम्बन्धित वस्तु वा सेवा आयात वा प्राप्त गर्दा तिरेको वा तिर्नुपर्ने गरेको रकम आफूले उठाएको गरेको रकमबाट कट्टी गर्न सक्ने व्यवस्था छ । कुनै महिनामा कारोवार भएको वस्तु वा सेवाको पूर्ण अंश कर लाग्ने कारोवारमा प्रयोग नभएमा उक्त वस्तु वा सेवामा पहिले तिरेको कर कट्टी सो वस्तु वा सेवाको कर लाग्ने कारोवारमा प्रयोग भएको अंशमा मात्र तोकिए बमोजिम प्रदान गरिने व्यवस्था छ ।

यसै अनुरूप केन्द्रले मुल्य अभिवृद्धि कर गणना गर्दा प्रत्येक महिनाभरीको करयोग्य र कर छुट कारोवारको अनुपातका आधारमा कर गणना गर्ने गरेको पाइयो । यसरी चैत्र महिनादेखि मुल्य अभिवृद्धि कर गणना गर्दा निम्न बमोजिम कम कर दाखिला भएको पाईयो । यसरी कम कर दाखिला भएको रकम समाजोजन गर्नुपर्दछ ।

महिना	भुक्तानी गर्नुपर्ने रकम रु.	भुक्तानी भएको रकम रु.	कम दाखिला भएको रकम रु.
चैत्र	१३,६१,०३१।०१	-	१३,६१,०३१।०१
बैशाख	२६,२३,१८२।३१	३५१,१४३।००	२२,७२,०३९.३१
जेष्ठ	३,६७,९४१।०२	-	३,६७,९४१.०२
आषाढ	४८९,२६९।२६	-	४,८९,२६९.२६
जम्मा	४८,४१,४२३।६०	३,५१,१४३।००	४४,९०,२८०।६०

५ व्यवस्थापन पत्र
व्यवस्थापनले सुधार गर्नुपर्ने थप व्यहोरा यसैसाथ संलग्न व्यवस्थापन पत्रमा उल्लेख गरिएको छ ।

६. लेखापरीक्षकको राय
हाम्रो रायमा माथि कैफियत सहितको रायको आधारका अनुच्छेद ४ अर्न्तगत उल्लेखित व्यहोराहरूबाट पर्ने असर बाहेक संलग्न वित्तीय विवरणले संस्थाको ३२ आषाढ, २०७५ को वित्तीय स्थिति र सोही मितिमा समाप्त भएको आर्थिक वर्षको आय व्यय विवरण र नगद प्रवाह विवरणले नेपाल लेखामान बमोजिम सही र यथार्थ चित्रण गर्दछ ।

जनकपुर चुरोट कारखाना लिमिटेड (२०७४।७५)

१. वार्षिक वित्तीयविवरण उपर प्रतिवेदन
हामीले जनकपुर चुरोट कारखाना लिमिटेडको २०७५ आषाढ मसान्तको वासलात, सो मितिमा समाप्त भएको आर्थिक वर्षको नाफा नोक्सान हिसाब, नगद प्रवाह विवरण तथा ईबिबिटीमा भएको परिवर्तन सम्बन्धी विवरण र तत्सम्बन्धी लेखा नीति तथा लेखा टिप्पणी समावेश भएका वित्तीय विवरणको लेखापरीक्षण सम्पन्न गरेका छौं ।
२. वित्तीय विवरण उपर व्यवस्थापनको जिम्मेवारी
नेपाल लेखामान, सम्बन्धित ऐन, नियम, कानून अभ्यास अनुरूप यी वित्तीय विवरण तयारी गर्ने एवं उचित रूपमा प्रस्तुतिकरण गर्ने जिम्मेवारी व्यवस्थापनमा रहेको छ । यस्तो जिम्मेवारी अन्तर्गत वित्तीय विवरण जालसाजी, त्रुटी लगायत सारभूत रूपमा गलत आँकडासहित प्रस्तुतिकरण, आवश्यक आन्तरिक नियन्त्रण प्रणाली निरन्तर प्रभावकारी रूपमा कार्यान्वयन हुने गरी स्थापित गर्ने, उपयुक्त लेखा नीतिको छनौट तथा कार्यान्वयन गर्ने र आवश्यकता अनुसार उचित लेखा अनुमानहरु लागु गर्ने पर्दछन् ।
३. लेखापरीक्षकको जिम्मेवारी
हाम्रो जिम्मेवारी प्रस्तुत वित्तीय विवरणहरु उपर लेखापरीक्षणको आधारमा राय व्यक्त गर्नु हो । हामीले नेपाल लेखापरीक्षणमान र महालेखा परीक्षकको कार्यालयले जारी गरेको मार्गदर्शनका आधारमा लेखापरीक्षण सम्पन्न गरेका छौं । ती लेखापरीक्षणमान तथा मार्गदर्शन अनुसार व्यवसायिक आचार संहिताको पालना गर्ने र वित्तीय विवरणहरु सारभूत रूपमा गलत आँकडासहित प्रस्तुती भएको छ भन्ने कुरामा यथोचित आश्वस्तता प्रदान गर्ने लेखापरीक्षण योजना तर्जुमा गरी तदनुसार लेखापरीक्षण सम्पन्न गर्ने कार्य पर्दछन् ।

वित्तीय विवरणमा उल्लेखित रकम तथा खुलासा गरिएका सूचना लगायत अन्य विवरण बारे पुष्ट्याईका यथेष्ट प्रमाण संकलन गर्ने, प्रमाणको पूर्ण वा आंशिक वा छड्के परीक्षण गर्ने कार्यविधि लेखापरीक्षणमा समावेश हुन्छ । यसरी अवलम्बन गरिएका लेखापरीक्षण कार्यविधिमा वित्तीय विवरण जालसाजी वा त्रुटिबाट सारभूत रूपमा गलत आँकडासहित प्रस्तुत हुनसक्ने कुरामा अवलम्बन गरिने लेखापरीक्षणको जोखिम मूल्याङ्कन व्यवसायिक विवेकमा निर्भर हुन्छ । लेखापरीक्षणबाट जोखिम मूल्याङ्कन गर्ने क्रममा निकायको आन्तरिक नियन्त्रणको उपयुक्तता बारेमा परीक्षण गरिएतापनि यस्तो आन्तरिक नियन्त्रण प्राणालीको प्रभावकारीता बारे लेखापरीक्षणबाट राय व्यक्त गर्ने प्रयोजन राखिएको छैन । व्यवस्थापनले वित्तीय विवरण तयार गर्दा प्रयोग गरेका लेखा नीतिको सान्दर्भिकता, विश्लेषण र लेखाअनुमानको उपयुक्तताको साथै वित्तीय विवरणको समग्र स्थितिको मूल्याङ्कन गर्नु समेत लेखापरीक्षण अन्तर्गत पर्दछ ।

हामीले प्राप्त गरेका प्रमाणहरुले लेखापरीक्षण राय व्यक्त गर्ने सन्दर्भमा पर्याप्त र उपयुक्त आधार प्रदान गर्दछ भन्ने कुरामा हामी विश्वस्त छौं ।
४. कैफियतसहितको रायव्यक्तगर्ने आधार:
कैफियतसहितको लेखापरीक्षण रायव्यक्तगर्ने आधारका रूपमा वित्तीय विवरणमा सारभूत असर पर्ने व्यहोरा निम्नानुसार छन् :

४.१ ऋण : यस वर्ष कारखानालाई नेपाल सरकारले रु.९ करोड ४७ लाख ९१ हजार ३ सय ५३ रुपैयां थप ऋण लगानी गरेको छ । विगत वर्षहरुको ऋण समेत गरेर नेपाल सरकारसँग कूल ऋण रु.२ अर्ब ९४ करोड ६२ लाख ७७ हजार ३ सय १२ रुपैया रहेको छ । कारखानाले ऋण तमसुक बमोजिम व्याज खर्चको भुक्तानी गरेको छैन तथा वित्तीय विवरणमा लेखाङ्कन समेत गरेको छैन । ऋणको तुलनामा कारखानाको आम्दानीबाट हुने नगदप्रवाह न्यून रहेकाले भुक्तानी हुने अवस्था देखिँदैन ।

- ४.२ स्थिर सम्पत्ति : कारखानाको देश भरका विभिन्न २१ स्थानमा जग्गा तथा भवन रहेको छ । जनकपुर स्थित मुख्य कार्यालय रहेको घर जग्गा कर र महेन्द्रनगर स्थित जग्गाकोमात्र कर तिरेको पाईयो । १९ ठाँउमा भएको जग्गाको कर नतिरेको र करको व्यवस्था पनि नगरेको पाईयो । कारखानाले आफ्नो स्वामित्वमा रहेको चालु स्थितिमा रहेका ५ सवारी बाहेक अन्य मुल्यवान स्थिर सम्पत्तिको बीमा गरेको पाइएन । सम्पत्तिमा हुन सक्ने क्षतिबाट हानी न्यूनीकरण गर्न बीमाको व्यवस्था गर्नुपर्ने देखिन्छ । कारखानामा रहेका विभिन्न प्रयोगमा नआउने जग्गा बाहेकका स्थिर सम्पत्ति लिलाम बिक्रि गर्नुपर्ने देखिन्छ ।
- ४.३ नेपाल लेखामान तथा वित्तिय प्रतिवेदनमानको पालना :
- ४.३.१ नेपाल लेखामान २ अनुसार अन्तिममौज्दातको मूल्याङ्कन परल मूल्य र खूद प्राप्य मूल्य मध्ये कममा गर्नु पर्नेमा गत वर्षको मौज्दात रु.९ करोड १ लाख ५५ हजारलाई नै यो वर्ष पनि अ.ल.या. गरेको पाईयो जुन नेपाल लेखामान अनुरूप नरहेको पाईयो । अन्तिम मौज्दातको भौतिक परिक्षण समेत नगरेको कारण सो मौज्दात रहेकोमा यकिन गर्न सकिएन ।
- ४.३.२ आन्तरिक नियन्त्रण प्रणालीलाई चुस्तपार्नको लागि कम्पनीको नाममा भएको सम्पत्तीहरुको भौतिक परिक्षण गरिनु पर्ने भएता पनि सो गरेको पाईएन ।
- ४.३.३ नेपाल लेखामान बमोजिम एक आर्थिक वर्ष भन्दा बढी समय उपयोग हुने सामानहरुको उचित आयु अनुमान गरी सुरु खर्च पूँजीकरण गरी हरेक वर्ष हास कट्टागर्दै जानु पर्दछ ।
- ४.३.४ नेपाल लेखामान १२ बमोजिम स्थगन गरेको व्यवस्था गरेको छैन ।
- ४.३.५ कारखानाले नेपाल लेखामान १८ बमोजिम सम्पत्तिमा हुने क्षयिकरणको गणना नगरेकोले सो वापत वित्तीय विवरणमा पर्न जान सक्ने असरको बारे यकिन गर्न सकिएन । कारखानामा रहेका बहुमूल्य मेसिनरी औजारहरु कारखाना बन्द भए देखि प्रयोगमा नरहेको तथा नियमित मर्मत संभार नहुँदा हाल उपयोग र संरक्षण सम्बन्धमा यकिन गर्न सकिएन ।
- ४.३.६ सरकारी स्वामित्वका निकायलाई लागु हुने वित्तिय प्रतिवेदनको ढाँचा साविकको नेपाल लेखामानबाट २०७३ श्रावण १ देखि नेपाल वित्तिय प्रतिवेदन मानमा परिवर्तन भएको छ । वित्तिय प्रतिवेदनको ढाँचा परिवर्तन हुदा संक्रमणकालिन व्यवस्था अनुरूप तुलनात्मक जानकारी सहित २०७२ आषाढ मसान्त र कम्तिमा तिनवटा आर्थिक अवस्थाको विवरण, दुईवटा नाफावा नोक्सानको विवरण, दुईवटा नगद प्रवाह विवरण, दुईवटा ईक्विटीमा भएको परिवर्तनको विवरण र सम्बन्धित टिप्पणी आवश्यक पर्दछ । वित्तिय विवरणहरु नेपाल वित्तिय प्रतिवेदनमान ०१ को संक्रमणकालिन व्यवस्था अनुरूप तयार गरीएको छैन । सो व्यवस्था अनुरूप नयाँ लेखा नीतिहरुका आधारमा वित्तिय सुचनाको पहिचान, पुर्नस्थापना, प्रस्तुतिकरण र खुलासा आवश्यक पर्दछ । नेपाल वित्तिय प्रतिवेदनमान अनुरूप वित्तिय सुचनाको पुर्नस्थापना, प्रस्तुतिकरण र खुलासाको सञ्चित असर अनिश्चित साथै सारभुत र व्यापकहुन सक्दछ ।
- ४.३.७ व्यवस्थापनले वित्तिय विवरण तयार गर्दा कम्पनी निरन्तर रुपमा सञ्चालनहुने अनुमान गरीएको छ । जुन अनुमानलाई हालको परिस्थितीको विश्लेषण गर्दा हामीले विश्वास गर्ने आधार प्राप्त गर्न सकेनौ ।
- ४.४ कम्पनी ऐन, २०६३ को पालना : यस सम्बन्धी देखिएका व्यहोरा निम्नानुसार छन् :
- ४.४.१ ऐनको दफा १४(१) को अनुसार कुनै पनि पब्लिक कम्पनीको शेयरधनीको संख्या सात भन्दा कम भएमा , उपदफा (१) बमोजिमको अवस्था परेमा सम्बन्धित पब्लिक कम्पनीले छ महिना भित्र आफ्नो प्रबन्धपत्र र

नियमावलीमा आवश्यक संशोधन गरी प्राइभेट कम्पनीमा परिणत गर्नु पर्नेछ । उपदफा (२) बमोजिम संशोधन भएको प्रबन्धपत्र र नियमावलीको प्रतिलिपि संलग्न राखी सम्बन्धित पब्लिक कम्पनीले प्राइभेट कम्पनीमा परिणत हुनको लागि त्यसरी संशोधन भएको तीस दिन भित्र कार्यालय समक्ष तोकिए बमोजिमको दस्तुर सहित तोकिए बमोजिमको ढाँचामा निवेदन दिनु पर्ने भएता पनि त्यसो गरेको देखिएन ।

४.४.२ दफा७६(१) बमोजिम पब्लिक कम्पनीले आर्थिक वर्ष पूरा भएको ६ महिना भित्र वार्षिक साधारण सभा गर्नु पर्नेमा २०५८ देखि वार्षिक साधारण सभा गरेको पाईएन । त्यसै गरी दफा७८ र ८० बमोजिम कम्पनी रजिष्ट्रार कार्यालयमा वार्षिक रुपमा बुझाउनु पर्ने कागजातहरु बुझाएको हो होईन सोबारे यकिनहुन सकिएन ।

५. व्यवस्थापन पत्र
व्यवस्थापनले सुधार गर्नुपर्ने थप व्यहोरा यसैसाथ संलग्न व्यवस्थापन पत्रमा उल्लेख गरिएको छ ।

६. लेखापरीक्षकको राय
हाम्रो रायमा संलग्न वित्तीय विवरणहरुले माथि अनुच्छेद ४ मा उल्लेखित व्यहोराले पार्न सक्ने असर बाहेक जनकपुर चुरोट कारखाना लिमिटेडको २०७५ आषाढ मसान्तको वित्तीय स्थिति र सो मितिमा अन्त्य भएको आर्थिक वर्षको संचालन नतिजा, नगदप्रवाहको विवरण तथा ईक्विटीमा भएको परिवर्तन सम्बन्धी विवरणको नेपाल लेखामान बमोजिम सही र यथार्थ चित्रण गर्दछ ।

७. कम्पनी ऐन २०६३ को प्रावधानहरु पालना सम्बन्धी प्रतिवेदन
क) हामीले लेखापरीक्षण सम्पन्न गर्न आवश्यक ठानेका सूचना तथा स्पष्टीकरणहरु पाएका छौं ।

ख) अनुच्छेद ४ मा उल्लेख गरिए बाहेक कम्पनीले आफ्नो हिसाब किताब र अभिलेखहरु प्रचलित कानून बमोजिम राखेको छ ।

ग) संलग्न वासलात, आय विवरण, नगद प्रवाह विवरण कम्पनी ऐन, २०६३ को प्रावधान अनुसार तयार भएको तथा कम्पनीले राखेको हिसाब किताब, श्रेस्ता र लेखासँग दुरुस्त रहेका छन् ।

घ) हामीलाई उपलब्ध गराइएको सूचना तथा स्पष्टीकरणको आधारमा अनुच्छेद ४ मा उल्लेख गरेको बाहेक, संचालक समिति वा कुनै संचालक वा कर्मचारीले कानूनको प्रावधान विपरित वा अनियमित कार्य गरेको वा कम्पनीको हानी नोक्सानी गरे गराएको कुरा हाम्रो जानकारीमा आएन ।

तनहुँ हाइड्रोपावर कम्पनी लिमिटेड (२०७४।७५)

1 Report on the financial statements

We have audited the accompanying financial statements of Tanahu Hydropower Ltd, Trade Tower, Thapathali, which comprise the balance sheet as at 32nd.Asadh, 2075 (16th.July 2018) and the Income statement, the statement of changes in equity and cash flow statement for the year then ended, and significant accounting policies and other explanatory notes.

2 Management responsibility for the financial statements

Management is responsible for the preparation and fair presentation of these financial statements in accordance with Nepal Accounting Standards (NAS). This responsibility includes: designing, implementing and maintaining internal control relevant to the preparation and fair presentation of financial statements that are free from material misstatement, whether due to fraud or error; selecting and applying appropriate accounting policies; and making accounting estimates that are reasonable in the circumstances.

3 Auditor's responsibility

Our responsibility is to express an opinion on these financial statements based on our audit. We conducted our audit in accordance with Nepal Standards on Auditing. Those standards require that we comply with ethical requirements and plan and perform the audit to obtain reasonable assurance whether financial statements are free from material misstatement.

An Audit involves performing procedures to obtain audit evidence about the amounts and disclosures in the financial statements. The procedures selected depend on the auditor's judgment, including the assessment of the risks of material misstatement of the financial statements, whether due to fraud or error. In making those risk assessments, the auditor considers internal control relevant to the entity's preparation and fair presentation of the financial statements in order to design audit procedures that are appropriate in the circumstances, but not for the purpose of expressing an opinion on the effectiveness of the entity's internal control. An audit also includes evaluating the appropriateness of the accounting policies used and the reasonableness of accounting estimates made by management, as well as evaluating the overall presentation of the financial statements. We believe that the audit evidence we have obtained is sufficient and appropriate to provide a basis for our qualified opinion.

4 Basis for Qualified Opinion

4.1 According to the provisions of section 4,5, 12 and 13 etc. of the Land Acquisition Act 2034, the decision of the Government of Nepal has to be obtained for the acquisition of approximately 1828 Ropani Land and according to that decision a committee consisting of the Chief District Officer and other specified members has to acquire land and also make disbursement of the payment; despite those provisions the said decision was made by the Cabinet minister and the land acquisition rate was determined by the committee headed by the Chief District Officer and thereby; upto 074/075 total Rs.1,12,30,22,164.95 were paid for land acquisition expenses of 1213-4-02-02 Ropani land; which was found not in conformity with the provisions of Land acquisition Act 2034 and Public Procurement Act 2063.

4.2 Following goods and services have been procured as per ADB's guidelines instead of the provision of Public Procurement Act 2063 and Rules 2064. For the procurement of those goods and services, the entity has followed the threshold amounts of shopping for works and goods as mentioned in the Guidelines.

Descriptions	Amounts Rs
Purchase of two Ford automobiles	49,50,000.00
Paid to an NGO for submitting the report on land acquisition	19,71,675.00
Construction of community water facilities	21,55,783.44
Construction of building	1,62,10,00,000.00

4.3 Rs.59.50 lakhs were paid for expense for fisheries and environment consultancy without having certification by the management of its impact assessment on people and environment of project area and therefore, the propriety of such expenses could not be ascertained.

4.4 Rs. 39,15,680.00 were paid in FY 074/075 for providing technical training to the residents affected by land acquisition of the project area. Payment has been made without the report with facts as to how many families and people were given such training.

4.5 Nepal Electricity Authority the sole shareholder has not paid adequate paid up capital out of the issued capital for project construction works and overhead expenses, that caused to

- incur Rs.114 lakhs up to FY 074/075 for interest during construction period which appears not appropriate and need to be recovered from Nepal Electricity Authority.
- 4.6 At the time of the formation of the company the contract in between the promoters and Tanahu Hydropower Ltd. for bearing the pre-incorporation expenses was not registered with the Registrar of Company, payment of Rs.42,28,590 made in past to Nepal Electricity Authority as reimbursement have not yet been recovered.
- 4.7 For completing its own hydropower project within specified period, Tanahu hydropower Ltd. took loan and paid interest because of not having adequate paid up and working capital, despite this situation Rs. 2,08,56,272 were paid for survey of developing another hydropower at the downstream which from the point of view of economy and propriety did not appear appropriate.
- 4.8 Confirmations of balances at the end of FY 074/075 for outstanding amounts of employees' loan Rs.24.80 lakh, Advance to Nepal Electricity Authority Tanahu Sales Centre, of Rs.3.39 lakhs, Deposit with Nepal Rastra Bank Rs.10 lakhs total Rs.38.19 lakhs were not obtained from the concerned and therefore, the status of their recovery could not be ascertained.
- 4.9 At the end of FY 074/075, age wise details and confirmations of balances payable to government of Nepal, Nepal Electricity and contractors etc. were not obtained and therefore, the status of liability could not be ascertained.
- 4.10 Besides the payment of retirement benefit to the employees of Nepal Electricity Authority on deputation, Rs.108.74 lakhs were paid without having appropriately calculated the amount of retirement benefits, as "overhead expenses" and additional provision of Rs.102.98 lakhs total Rs.210.92 lakhs have been provided for this year retirement benefit expenses. In accordance with the provisions of Nepal Accounting Standards -NAS 19 "Employee Benefits", the amount of the said retirement benefits was not appropriately calculated and not kept in a separate retirement benefit fund beyond the control of the employer.
- 4.11 Rs.118.04 lakhs were paid as wage expenses to daily wage employees. These employees have been appointed without creation and approval of the positions of staff to be required in this Tanahu hydropower Limited.
- 4.12 Contrary to the provisions of the "Articles of Association" and "Employees Service Rules", employees and drivers were paid at the rate of Rs. 200 to 2000 each total Rs.76,100, as board meeting allowance besides tiffin expenses and found not economical and appropriate.
- 4.13 According to Section 3.2 of the Company Act 2063 at least seven shareholders are required for the formation of a company despite that Nepal Electricity Authority the sole shareholder is operating the Tanahu hydropower Limited since the date of formation of this limited; which appeared not appropriate.
- 4.14 According to the provisions of section 108 and 109 of the Company Act 2063, Tanahu hydropower Limited has to prepare its financial statements for FY 074/075 in conformity with the provisions of Nepal Accounting Standards (NAS) however, provisions of NAS-1,2,5,6,9,12,13,14,16,18 and 27 were found not appropriately complied with.

5 Management Letter

A separate management letter consisting of detailed audit observations and recommendations on issues related to financial statements, weaknesses in accounting and internal control system, and

compliances with laws and regulations has been issued to the management along with this report for improving financial management.

6 Qualified Opinion

In our opinion, except for the possible effects of the matters described in the bases for qualified opinion paragraphs 4.1 to 4.10, the financial statements give true and fair view of financial position of Tanahu Hydropower Ltd, Trade Tower, Thapathali, Kathmandu, as at 32nd.Asadh, 2075 (16th. July, 2018) and its financial performance and its Cash flows for the year then ended in accordance with Nepal Accounting Standards and relevant provisions of Company Act 2063.

7 Report on the compliance with the provisions of the company Act 2063

- a) We have obtained prompt replies to our queries and explanations asked for;
- b) The company maintained its books of accounts and records in accordance with the prevailing laws;
- c) The enclosed balance sheet, Income statement and cash flow statement are prepared in accordance with the provisions of the Company Act 2063 and the books of accounts and records are complete;
- d) On the basis of information and explanations given to us the board of directors or any employee of the company has not acted contrary to the legal provisions nor done any irregularity that came to our notice.

तामाकोशी जलविद्युत कम्पनी लिमिटेड (२०७३।७४)

१ वार्षिक वित्तीय विवरण उपर प्रतिवेदन

हामीले तामाकोशी जलविद्युत कम्पनी लिमिटेडको २०७४ आषाढ मसान्तको वासलात, सो मितिमा समाप्तभएको आर्थिक वर्षको नाफा नोक्सान हिसाब, नगद प्रवाह विवरण तथा इन्क्विटीमा भएको परिवर्तन सम्बन्धी विवरण र तत्सम्बन्धी लेखा नीति तथा लेखा टिप्पणी समावेश भएका वित्तीय विवरणको लेखापरीक्षण सम्पन्न गरेका छौं ।

२ वित्तीय विवरण उपर व्यवस्थापनको जिम्मेवारी

नेपाल लेखामान, सम्बन्धित ऐन, नियम, कानून अभ्यास अनुरूप यी वित्तीय विवरण तयारी गर्ने एवं उचित रूपमा प्रस्तुतिकरण गर्ने जिम्मेवारी व्यवस्थापनमा रहेको छ । यस्तो जिम्मेवारी अन्तर्गत वित्तीय विवरण जालसाजी, त्रुटी लगायत सारभूत रूपमा गलत आँकडारहित प्रस्तुतिकरण, आवश्यक आन्तरिक नियन्त्रण प्रणाली निरन्तर प्रभावकारी रूपमा कार्यान्वयन हुने गरी स्थापित गर्ने, उपयुक्त लेखानीतिको छनौट तथा कार्यान्वयन गर्ने र आवश्यकता अनुसार उचित लेखा अनुमानहरू लागु गर्ने पर्दछन् ।

३ लेखापरीक्षकको जिम्मेवारी

हाम्रो जिम्मेवारी प्रस्तुत वित्तीय विवरणहरू उपर लेखापरीक्षणको आधारमा राय व्यक्त गर्नु हो । हामीले नेपाल लेखापरीक्षणमान र महालेखापरीक्षकको कार्यालयले जारी गरेको मार्गदर्शनका आधारमा लेखापरीक्षण सम्पन्न गरेका छौं । ती लेखापरीक्षणमान तथा मार्गदर्शन अनुसार व्यवसायिक आचार संहिताको पालना गर्ने र वित्तीय विवरणहरू सारभूत रूपमा गलत आँकडारहित प्रस्तुती भएको छ भन्ने कुरामा यथोचित आश्वस्तता प्रदान गर्ने लेखापरीक्षण योजना तर्जुमा गरी तदनुसार लेखापरीक्षण सम्पन्न गर्ने कार्य पर्दछन् ।

वित्तीय विवरणमा उल्लेखित रकम तथा खुलासा गरिएका सूचना लगायत अन्य विवरण बारे पुष्ट्याईका यथेष्ट प्रमाण संकलन गर्ने, प्रमाणको पूर्ण वा आंशिक वा छड्के परीक्षण गर्ने कार्यविधि लेखापरीक्षणमा समावेश हुन्छ । यसरी अवलम्बन गरिएका लेखापरीक्षण कार्यविधिमा वित्तीय विवरण जालसाजी वा त्रुटिबाट सारभूत रूपमा गलत

आँकडासहित प्रस्तुत हुन सक्ने कुरामा अवलम्बन गरिने लेखापरीक्षणको जोखिम मूल्याङ्कन व्यवसायिक विवेकमा निर्भर हुन्छ । लेखापरीक्षणबाट जोखिम मूल्याङ्कन गर्ने क्रममा निकायको आन्तरिक नियन्त्रणको उपयुक्तता बारेमा परीक्षण गरिए तापनि यस्तो आन्तरिक नियन्त्रण प्राणालीको प्रभावकारीता बारे लेखापरीक्षणबाट राय व्यक्त गर्ने प्रयोजन राखिएको छैन । व्यवस्थापनले वित्तीय विवरण तयार गर्दा प्रयोग गरेका लेखानीतिको सान्दर्भिकता, विश्लेषण र लेखा अनुमानको उपयुक्तताको साथै वित्तीय विवरणको समग्र स्थितिको मूल्याङ्कन गर्नु समेत लेखापरीक्षण अन्तर्गत पर्दछ ।

हामीले प्राप्त गरेका प्रमाणहरूले लेखापरीक्षण राय व्यक्त गर्ने सन्दर्भमा पर्याप्त र उपयुक्त आधार प्रदान गर्दछ भन्ने कुरामा हामी विश्वस्त छौं ।

४ कैफियत सहितको राय व्यक्त गर्ने आधार:

कैफियत सहितको लेखापरीक्षण राय व्यक्त गर्ने आधारका रूपमा वित्तीय विवरणमा सारभूत असर पर्ने व्यहोरा निम्नानुसार छन् :

४.१ प्रबन्धपत्रको दफा ११(१)मा उल्लेख भए अनुरूप कम्पनीको संस्थापनको खर्च कम्पनीले व्यहोने भएता पनि त्यस तर्फको खर्चलाई कम्पनीको आ.व. २०७३/७४ को आय व्ययमा लेखांकन गरिएको छैन । कम्पनीको संस्थापनको सबै खर्चहरू नेपाल विद्युत प्राधिकरणबाट नै भुक्तानी गरिएकोले कम्पनीको खर्चमा समावेश गरिएको छैन । दर्ता वापत खर्चको विवरण यथार्थ यकिन गरी उपलब्ध नगराएको हुनाले उक्त रकम उल्लेख गर्न सकिएन तर कम्पनी दर्ता व्यवस्था अनुसार ५ अर्ब अधिकृत पूँजीको कम्पनी दर्ताको लागी कम्पनी रजिष्ट्रारको कार्यालयलमा राजश्व दस्तुर मार्फत भुक्तानी गर्नु पर्ने रकम रु. १५,१०,०००।०० हुन्छ ।

४.२ कम्पनीको प्रमुख उद्देश्य तामाकोशी पाचौं जलविद्युत आयोजना सर्वेक्षण, निर्माण, उत्पादन, संचालन र व्यवस्थापन गर्नु रहेको भएता पनि नेपाल विद्युत प्राधिकरणबाट आयोजना अन्तर्गत आ.व. २०६७/६८ देखि खर्चहरू भद्गरहेको छ । कम्पनीको स्थापना पश्चात् पनि नेपाल विद्युत प्राधिकरणबाट आयोजना अन्तर्गत गरेको सम्पूर्ण खर्चहरू यस कम्पनीमा सेयर रकम मार्फत हस्तान्तरण भई कम्पनिमा लेखांकन हुनु पर्नेमा सो अनुरूप भएको छैन । नेपाल विद्युत प्राधिकरणले आ.व. २०६७/०६८ देखि आ.व. २०७३/७४ सम्ममा उक्त आयोजना अन्तर्गत विभिन्न शिर्षकमा रु. ६५,१६,३५,६४७९२ बराबरको खर्चहरू लेखांकन गरेको पाईयो ।

५. व्यवस्थापनपत्र

व्यवस्थापनले सुधार गर्नुपर्ने थप व्यहोरा यसैसाथ संलग्न व्यवस्थापन पत्रमा उल्लेख गरिएको छ ।

६. लेखापरीक्षकको राय

हाम्रो रायमा संलग्न वित्तीय विवरणहरूले माथि अनुच्छेद ४ मा उल्लेखित व्यहोराले पार्न सक्ने असर बाहेक तामाकोशी जलविद्युत कम्पनी लिमिटेडको २०७४ आषाढ मसान्तको वित्तीय स्थिति र सो मितिमा अन्त्य भएको आर्थिक वर्षको संचालन नतिजा, नगद प्रवाहको विवरण तथा ईक्विटीमा भएको परिवर्तन सम्बन्धी विवरणको नेपाल लेखामान बमोजिम सही र यथार्थ चित्रण गर्दछ ।

७. कम्पनी ऐन २०६३ को प्रावधानहरू पालना सम्बन्धी प्रतिवेदन :

(क) हामीले लेखापरीक्षण सम्पन्न गर्न आवश्यक ठानेका सूचना, स्पष्टीकरण र जवाफ पाएका छौं ।

(ख) हामीले लेखापरीक्षण गरेका श्रेस्ताहरूको आधारमा हाम्रो रायमा संस्थानको हिसाव किताब सम्बन्धित ऐन बमोजिम ठीकसंग राखिएको छ ।

(ग) यो प्रतिवेदनसंग सम्बन्धित संलग्न वासलात, नाफा नोक्सान हिसाब र नगद प्रवाह विवरण र संलग्न अनुसूचीहरु सम्बन्धित ऐनले तोकेको ढाँचा र तरिका अनुसार तयार गरिनुका साथै संस्थानले राखेको हिसाब किताब, वहीखाता श्रेस्ता र लेखासंग दुरुस्त रहेका छन् ।

(घ) संस्थानमा लेखा सम्बन्धी कुनै जालसाजी गरेको हाम्रो जानकारीमा आएन ।

तारागाँउ विकास समिति (२०७३।७४)

१. वित्तीय विवरण उपर प्रतिवेदन

हामीले संलग्न तारागाँउ विकास समितिको २०७४ आषाढ मसान्तको वासलात, सो मितिमा समाप्त भएको आर्थिक वर्षको नाफा नोक्सान हिसाब, नगद प्रवाह विवरण तथा ईक्विटीमा भएको परिवर्तन सम्बन्धी विवरण र तत्सम्बन्धी लेखानीतितथा लेखा टिप्पणी समावेश भएका वित्तीय विवरणको लेखापरीक्षण सम्पन्न गरेका छौं ।

२. वित्तीय विवरण उपर व्यवस्थापनको जिम्मेवारी

नेपाल लेखामान, सम्बन्धित ऐन, नियम, कानून अभ्यास अनुरूप यी वित्तीय विवरण तयारी गर्ने एवं उचित रूपमा प्रस्तुतिकरण गर्ने जिम्मेवारी व्यवस्थापनमा रहेको छ । यस्तो जिम्मेवारी अन्तर्गत वित्तीय विवरण जालसाजी, त्रुटी लगायत सारभूत रूपमा गलत आँकडारहित प्रस्तुतिकरण, आवश्यक आन्तरिक नियन्त्रण प्रणाली निरन्तर प्रभावकारी रूपमा कार्यान्वयन हुने गरी स्थापित गर्ने, उपयुक्त लेखा नीतिको छनौट तथा कार्यान्वयन गर्ने र आवश्यकता अनुसार उचित लेखा अनुमानहरु लागु गर्ने कार्य पर्दछन् ।

३. लेखापरीक्षकको जिम्मेवारी

हाम्रो जिम्मेवारी प्रस्तुत वित्तीय विवरणहरु उपर लेखापरीक्षणको आधारमा राय व्यक्त गर्नु हो । हामीले नेपाल लेखापरीक्षणमान र महालेखा परीक्षकको कार्यालयले जारी गरेको मार्गदर्शनका आधारमा लेखापरीक्षण सम्पन्न गरेका छौं । ती लेखापरीक्षणमान तथा मार्गदर्शन अनुसार व्यवसायिक आचार संहिताको पालना गर्ने र वित्तीय विवरणहरु सारभूत रूपमा गलत आँकडारहित प्रस्तुती भएको छ भन्ने कुरामा यथोचित आश्वस्तता प्रदान गर्ने लेखापरीक्षण योजना तर्जुमा गरी तदनुसार लेखापरीक्षण सम्पन्न गर्ने कार्य पर्दछन् ।

वित्तीय विवरणमा उल्लेखित रकम तथा खुलासा गरिएका सूचना लगायत अन्य विवरण बारे पुष्ट्याईका यथेष्ट प्रमाण संकलन गर्ने, प्रमाणको पूर्ण वा आंशिक वा छड्के परीक्षण गर्ने कार्यविधि लेखापरीक्षणमा समावेश हुन्छ । यसरी अवलम्बन गरिएका लेखापरीक्षण कार्यविधिमा वित्तीय विवरण जालसाजी वा त्रुटिबाट सारभूत रूपमा गलत आँकडासहित प्रस्तुत हुनसक्ने कुरामा अवलम्बन गरिने लेखापरीक्षणको जोखिम मूल्याङ्कन व्यवसायिक विवेकमा निर्भर हुन्छ । लेखापरीक्षणबाट जोखिम मूल्याङ्कन गर्ने क्रममा निकायको आन्तरिक नियन्त्रणको उपयुक्तता बारेमा परीक्षण गरिएतापनि यस्तो आन्तरिक नियन्त्रण प्राणालीको प्रभावकारीता बारे लेखापरीक्षणबाट राय व्यक्त गर्ने प्रयोजन राखिएको छैन । व्यवस्थापनले वित्तीय विवरण तयार गर्दा प्रयोग गरेका लेखा नीतिको सान्दर्भिकता, विश्लेषण र लेखाअनुमानको उपयुक्तताको साथै वित्तीय विवरणको समग्र स्थितिको मूल्याङ्कन गर्नु समेत लेखापरीक्षण अन्तर्गत पर्दछ ।

हामीले प्राप्त गरेका प्रमाणहरुले लेखापरीक्षण राय व्यक्त गर्ने सन्दर्भमा पर्याप्त र उपयुक्त आधार प्रदान गर्दछ भन्ने कुरामा हामी विश्वस्त छौं ।

४. कैफियत सहितको राय व्यक्त गर्ने आधार

कैफियत सहितको लेखापरीक्षण राय व्यक्त गर्ने आधारका रूपमा वित्तीय विवरणमा सारभूत असर पर्ने व्यहोरा निम्नानुसार छन् :

४.१ नेपाल वित्तीय प्रतिवेदन मान (NFRS)सम्बन्धमा

नेपाल चार्टर्ड एकाउनटेण्टस संस्थाले आ.व.२०७३।७४ बाट नेपाल सरकारको पुर्ण स्वामित्व (State Owned Enterprises) कम्पनीलाई लागू हुने गरी प्रभावकारी वित्तीय रिपोर्टिङ रुपरेखा नेपाल लेखामान देखि नेपाल वित्तीय प्रतिवेदन मान (NFRS) मा परिवर्तन गरेको छ । यद्यपि सलग्न गरिएका वित्तीय विवरण नेपाल वित्तीय प्रतिवेदन मान (NFRS)अनुसार तयार गरिएको छैन जसको प्रभाव अनिश्चित छ र त्यो प्रभाव महत्वपूर्ण हुन सक्छ ।

४.२ सम्पूर्ण पसल भाडा नउठेको सम्बन्धमा

तारागाउँ विकास समितिले आफ्नो स्वामित्वमा रहेको न्युरोडमा अवस्थित भवन राम गृहका विभिन्न पसलहरू पिंकी इन्टरनेसनलबाट रु. १,९२७,७८९।९६, अजन्ता इन्टरप्राइजेसबाट रु. ८,८६,५३१।९९ र सुलुक्ष सेन्टरबाट रु.१,७३,१,४२४।०१गरी जम्मा रु. ४५,४५,७४५।९६ भाडा उठेको छैन । यसमा भाडा सम्झौता तथा प्रचलित कानून अनुसार कारवाही गरी व्याज समेत असुल गर्नु पर्दछ ।

संस्थाको नाम	आ.व.०२०७२।०७३	आ.व.२०७३।७४	मासिक भाडा
पिंकी इन्टरनेशनल	१५९८०००।	१९२७७८९।९६	१६५४०८।
अजन्ता इन्टरप्राइजेस	४६००००।	८८६५३१।९९	१६५०००।
सुलुक्ष सेन्टर	१८१९०००।	१७३१४२४।०१	२७०७३८।

४.३ तारागाउँ रेजेन्सी होटल लिमिटेडसंग भएको जग्गा कारोबार सम्बन्धमा

समितिले होटललाई शेयर वापत दिएको उक्त घर र जग्गाको यथार्थ मूल्यांकन हुन नसकेको तर होटल सञ्चालन गर्ने सम्झौता भैसकेकोले तारागाउँ विकास समितिले आफ्नो हितलाई ध्यानमा राखी कारवाही अगाडि बढाउन भनी २०५०।१।२१ र २०५०।१।१५ को सार्वजनिक लेखा समितिको बैठकले निर्णय गरी निर्देशन भएको देखिन्छ । तारागाउँ विकास समितिले सार्वजनिक लेखा समितिको निर्देशन अनुसार आफ्नो हितलाई ध्यानमा राखेर यस सम्बन्धमा कुनै कारवाही अगाडि बढाएको पाइएन । यसर्थ घर जग्गाको यथार्थ मूल्यांकन हुन नसकेको व्यहोरा सार्वजनिक लेखा समितिको निर्णयमा उल्लेख गरेको र नेपाल सरकारले तारागाउँ विकास समिति मार्फत होटललाई ३९.७७ प्रतिशत शेयर वापत दिएको घर तथा जग्गाको बजार मूल्यको आधारमा विशेषज्ञबाट पुर्णमूल्यांकन नगरेकोले मनासिव कारण बेगर थप लगानी कायम नगरी शेयर घटाएर ९.०१ प्रतिशत तारागाउँ विकास समितिको शेयर स्वामित्व कायम गरेको सार्वजनिक लेखासमितिको निर्णय बमोजिम र सिद्धान्ततः समेत अनुपयुक्त देखिएको छ ।

तारागाउँ विकास समिति र तारा गाउँ रेजेन्सी बीच जग्गा पट्टा सम्झौता १९ मे, १९९४ मा सम्पन्न भएको थियो । सम्झौता पत्रको अनुच्छेद ६.१ बमोजिम होटलको प्रोमोटर तारागाउँ विकास समितिले सुपर डिलक्स पाँच तारे होटल संचालन गर्न ३०४ रोपनी जग्गामध्ये २९८ रोपनी प्रयोग को लागि प्रदान गरिने उल्लेख छ । तारागाउँ विकास समितिको नाममा रहेको ३०४ रोपनी जग्गा मध्ये १४९ रोपीनी ०५ आना १ पैसा ०३ दाम (१५० रोपनी लगभग) जग्गा को मुल्यांकन रु. १५ करोड तथा त्यसमा भएको घरको मुल्यांकन रु. २ करोड गरी जम्मा रु. १७ करोडको तारा गाउँ रिजेन्सी होटल्स लिमिटेडको साधारण शेयरमा लगानी गरिएको छ रत्येस वापत कूल लगानी रु. ४२.७५ कराडको ३९.७७ प्रतिशत शेयर हुन आउछ । साथै, बाँकी १४८ रोपनी पट्टामा दिने र होटल संचालनको ५ वर्ष भित्र १७% अग्राधिकार शेयर वा साधारण शेयरमा लगानी पर्नु पर्ने व्यवस्था रहेको छ ।

सम्झौता अनुसार, प्रत्येक वर्ष तारागाउँ विकास बोर्डमा होटलले १०,००० रुपैयाँ प्रति रोपनी प्रति वर्ष भाडा अग्रिम रुपमा तिर्नेछ ।सम्झौताको अवधि ४९ वर्षको रहेछ र सम्झौता हस्ताक्षर भएको मितिबाट पहिलो १० वर्षको समयमा पट्टा जमीनको भाडा बढाइनेछैन । पहिलो १० वर्षको म्याद समाप्त भएपछि, भाडाको रु. १०,००० प्रति रोपनी प्रति वर्ष को आधारमा १०% प्रति रोपनी प्रति वर्षले बढाइने छ जुन मार्केटको चलनचल्ती अनुसार धेरै कम रहेको छ ।

तारागाउँ रेजेन्सी होटलले समितिलाई लेखेको मिति २०६४/४/१६ को पत्र अनुसार तारा गाउँ विकास समितिको स्वामित्व ३९.७७% भएकोमा सो स्वामित्व घटेर मात्र १०.०१% भएको छ। त्यस पछि कुनै औपचारिक पत्र होटलबाट प्राप्त भएको छैन। आर्थिक वर्ष २०७२/७३ को तारागाउँ रेजेन्सी होटल लिमिटेडको वार्षिक प्रतिवेदन अध्ययन गर्दा तारा गाउँ विकास समितिको स्वामित्व ९.०१% मात्र रहेको पाईयो।

आर्थिक वर्ष २०७३/७४ मा तारा गाउँ रेजेन्सी होटलको लेखा परिक्षण विवरण अनुसार होटलको नेट वर्थ रु. २०२.७२ करोड रहेको छ। तारागाउँ रेजेन्सी होटलमा तारा गाउँ विकास समितिको शेयरहोल्डिंग प्रतिशत ९.०१% को हिसाबले लगानीको आधारमा तारागाउँ विकास समितिको नेट वर्थ रु. १८.२६ करोड रुपैयाँ पुग्छ जबकि तारागाउँ विकास समितिद्वारा शुरुवातको लगानी रु. १७ करोड रुपैयाँ थियो। लगानी भएको २५ वर्ष पश्चात पनि समितिले खासै वित्तीय लाभ प्राप्त गरेको छैन।

व्यावसायिक दृष्टिकोणबाट लगानीमा लाभ उठाउनको लागि निम्न कार्य महत्वपूर्ण देखिन्छ।

- सार्वजनिक लेखासमितिको निर्णय कार्यान्वयन गरी सम्पूर्ण ३०४ रोपनीलाई उचित मूल्यकमा दिनु वा लगानी गर्नु पर्दछ। तारागाउँ विकास समितिको ६ रोपनीको जग्गा खाली बसेको छ त्यसबाट कुनै पनि आर्जन गर्नु पर्दछ।
- शेयरहोल्डिङ ३९.७७% बाट घटेर ९.०१% मा पुगनुले समितिको लगानीमा ह्रास आएको बुझिन्छ। यसको लागि समितिका सम्बन्धित पदाधिकारीलाई जिम्मेवार बनाउनु पर्दछ।
- जग्गा पट्टाका शर्तहरू दुबै पक्षलाई मान्य हुने गरी सम्झौता वर्तमान बजार मूल्य अनुसार नवीकरण गर्नुपर्दछ।
- तारागाउँ विकास समितिले आफ्नो सम्पतिको मूल्यमा ह्रास आई शेयरहोल्डिङ घटाएको वास्तविक कारण पत्ता लगाउनको लागि Due Diligence Audit(DDA)गराउनु पर्दछ र सो अनुसार बाँकी जग्गा शेयरमा परिणत गर्ने कि नगर्ने भन्ने निर्णय लिनु पर्दछ।

४.४ विवादित जग्गा सम्बन्धमा

बौद्धमा अवस्थित कित्ता नं. १८, २०६, २३२, २१२, २१४, २३५, ३३, १५, १६, ६७, ९० का जग्गाहरु विवादमा छन् र अदालतमा मुद्दा चलिरहेको पाईयो।

क्र.सं.	मिति	कित्ता नं.	क्षेत्रफल	वादी	प्रतिवादी	मुद्दाका विषय	अदालत
१	२०६७.०३.०२	१८	४.२.१.०	राम वहादुर तामाङ्ग	तारागाउँ विकास समिति	पर्खाल भत्काउनको लागि	सर्वोच्च अदालत
		२०६	१.१४.०.१				
२	२०६८.०४.१२	२३२	०.१३.३.०	तारागाउँ विकास समिति	पशुपति अमल्कोट	दोहोरो दर्ता वदर	सर्वोच्च अदालत
		२१२, २१४, २३५	२.१२.०.०				
		कि.नं.१३ बाट कि.का भएका)					
३	२०७२.१०.०७	६	४.१२.०.०	तारागाउँ विकास समिति	शक्ति शम्सेर थापा	उत्प्रेरणा युक्त परमादेश	सर्वोच्च अदालत
		९	६.१.०.०				
		१०	७.०.१.०				
		११	४.०.२.०				
		१२	२.४.०.०				
		१३	१.१०.०.०				
		१४	१.०.०.०				
		१७	४.११.०.०				
		१८	३.०.०.०				
४	२०७२.१०.१७	१५	१२.०.०.०	तारागाउँ	बलराम	मोही कायमको	भूमि सुधार

		१६	०.५.०.०	विकास समिति	शर्मा	लागि माग	
		१७	३.४.०.०				
		९०	१.८.०.०				
		हालको कि.नं १०३ र २१					

४.५ संचयकोष, नागरिक लगानी कोष र औषधी उपचार भत्ता सम्बन्धि खर्च सम्बन्धमा तारा गाउँ विकास समितिले यस आर्थिक वर्षमा कर्मचारी संचय कोष, नागरिक लगानी कोष र औषधी उपचारमा क्रमशः रु. १७,९३,११२।९८, रु. ८,४५,७५०।४० र रु.८,९६,५५६।४९ कट्टी गरेको देखिन्छ। समितिद्वारा गरिएको सो कट्टी रकम बैंकको खाताहरूमा जम्मा गरेको छैन तसर्थ सो रकम यथासिघ्र जम्मा गर्नुपर्ने देखिन्छ ।

४.६ अग्रिम करकट्टी समयमै दाखिला नगरेको

आयकर ऐन २०५८ को दफा ८७, ८८, ८९ बमोजिम अग्रिम कर कट्टी भएको रकम अर्को महिनाको २५ गतेभित्र आन्तरिक राजश्व विभागमा दाखिला गर्नु पर्ने व्यवस्था सोही ऐनको दफा ९० मा उल्लेख छ । तर, समितिले त्यसरी कट्टी गरेको अग्रिम कर सो समय सिमा भित्र जम्मा गरेको छैन । जसले गर्दा आयकर ऐन २०५८ को दफा ११७ र ११९ बमोजिम शुल्क तथा जरिवाना पर्न जाने देखिन्छ । समितिले सामाजिक सुरक्षा कर रु. ३,७६५.४६, पारिश्रमिक कर रु. ९,६५,२४०.८१ तथा अग्रिम कर कट्टी रु. २३,८९९.०४ जम्मा गर्न बाँकी रहेको छ । तसर्थ, समितिले बाँकी रहेको सामाजिक सुरक्षा कर, पारिश्रमिक कर तथा अग्रिम कर कट्टीको रकम यथासिघ्र जम्मा गरी व्याज तथा जरिवाना र शुल्क रकम जम्मा गर्न ढिलाई गर्ने सम्बन्धीत पदाधिकारीबाट असूल गर्नु पर्दछ ।

४.७ नेपाल लेखामान सिद्धान्त २ (NAS 02 –Inventories) पालना नगरिएको

नेपाल लेखामान सिद्धान्त २ अनुसार कम्पनीसँग भएको सामानको मौज्जातको मूल्यांकन गर्दा परल मूल्य वा बजार मूल्य मध्ये जुन कम हुन्छ त्यहि अनुसार मूल्यांकन गरेर वित्तीय विवरणमा समावेश गरिनु पर्छ । तर समितिले आफूसँग भएको मौज्जातको मूल्यांकन गर्दा परल मूल्यको आधारमा गरेको छ र बजार मूल्यलाई आधार मानेको छैन । तसर्थ,सामानको मौज्जातको मूल्यांकन यथार्थ देखिएन ।

५. व्यवस्थापन पत्र

व्यवस्थापनले सुधार गर्नुपर्ने व्यहोरा यसैसाथ संलग्न व्यवस्थापन पत्रमा दर्शाइएको छ ।

६. लेखापरीक्षणको राय

हाम्रो रायमा संलग्न वित्तीय विवरणहरूले माथि अनुच्छेद ४ मा उल्लेख अर्न्तगत व्यहोराले पार्न सक्ने असर बाहेक, तारागाउँ विकास समितिको २०७४ आषाढ मसान्तको वित्तीय स्थिति र सो मितिमा अन्त्य भएको आर्थिक वर्षको संचालन नतिजा नगद प्रवाहको विवरण तथा इक्विटीमा भएको परिवर्तन सम्बन्धी नेपाल लेखामान बमोजिम सही र यथार्थ चित्रण गर्दछ ।

द टिम्बर कर्पोरेसन अफ नेपाल लिमिटेड (२०७४।७५)

१ वित्तीय विवरण उपर प्रतिवेदन

हामीले द टिम्बर कर्पोरेसन अफ नेपाल लिमिटेडको २०७५ आषाढ मसान्तको वासलात, सो मितिमा समाप्त भएको आर्थिक वर्षको आय व्यय विवरण, नगद प्रवाह विवरण तथा इक्विटीमा भएको परिवर्तन सम्बन्धी विवरण र प्रमुख लेखा नीति तथा लेखा सम्बन्धी टिप्पणीहरूको लेखापरीक्षण सम्पन्न गरेका छौं ।

२. वित्तीय विवरणहरु उपर व्यवस्थापनको जिम्मेवारी
नेपाल प्रतिवेदन मान (NFRS), सम्बन्धित ऐन, नियम, कानून अभ्यास अनुरूप यी वित्तीय विवरण तयार गर्ने एवं उचित रूपमा प्रस्तुतिकरण गर्ने जिम्मेवारी व्यवस्थापनमा रहेको छ । यस्तो जिम्मेवारी अन्तर्गत वित्तीय विवरण जालसाजी, त्रुटि लगायत सारभूत रूपमा गलत आँकडारहित प्रस्तुतिकरण गर्ने, प्रभावकारी आन्तरिक नियन्त्रण प्रणाली तर्जुमा गर्ने, उपयुक्त लेखा नीतिको छनौट तथा कार्यान्वयन गर्ने र आवश्यकता अनुसार उचित लेखा अनुमानहरु लागू गर्ने पर्दछन् ।

३. लेखापरीक्षकको जिम्मेवारी
हाम्रो जिम्मेवारी प्रस्तुत वित्तीय विवरणहरु उपर लेखापरीक्षणको आधारमा राय व्यक्त गर्नु हो । नेपाल लेखापरीक्षणमान र महालेखा परीक्षकको कार्यालयले जारी गरेको मार्गदर्शनका आधारमा लेखापरीक्षण गरेका छौं । ती लेखापरीक्षणमान तथा मार्गदर्शन अनुसार व्यवसायिक आचार संहिताको पालना गर्ने र वित्तीय विवरणहरु सारभूत रूपमा गलत आँकडारहित प्रस्तुती भएको छ भन्ने कुरामा यथोचित आश्वस्तता प्रदान गर्न लेखापरीक्षण योजना तर्जुमा गरी तदनुसार लेखापरीक्षण सम्पन्न गर्ने कार्य पर्दछन् ।

वित्तीय विवरणमा उल्लेखित रकम तथा खुलासा गरिएका सूचना लगायत अन्य विवरणका बारेमा पुष्ट्याईका यथेष्ट प्रमाण संकलन गर्ने, प्रमाणको पूर्ण वा आंशिक वा छड्के परीक्षण गर्ने कार्यविधि लेखापरीक्षणमा समावेश हुन्छ । यसरी अवलम्बन गरिएका लेखापरीक्षण कार्यविधिमा वित्तीय विवरण जालसाजी वा त्रुटिबाट सारभूतरूपमा गलत आँकडा सहित प्रस्तुती हुन सक्ने कुरामा अवलम्बन गरिने लेखापरीक्षणको जोखिम मूल्यांकन व्यवसायिक विवेकमा निर्भर हुन्छ । लेखापरीक्षणबाट जोखिम मूल्यांकन गर्ने क्रममा निकायको वित्तीय विवरण तयारी तथा यथार्थ प्रस्तुतिकरणको लागि आवश्यक लेखापरीक्षण कार्यविधि निर्धारण एवं परीक्षण गर्ने भएतापनि आन्तरिक नियन्त्रण प्रभावकारिता बारे लेखापरीक्षणबाट राय व्यक्त गर्ने प्रयोजन रहेको छैन ।

व्यवस्थापनले वित्तीय विवरण तयार गर्दा प्रयोग गरेका लेखा नीतिको सान्दर्भिकता, विश्लेषण र लेखा अनुमानको उपयुक्तताका साथै वित्तीय विवरणको समग्र स्थितिको मूल्यांकन गर्नु समेत लेखापरीक्षण अन्तर्गत पर्दछ । हामीले प्राप्त गरेका प्रमाणहरुले कौफियत सहितको लेखापरीक्षण राय व्यक्त गर्ने सन्दर्भमा पर्याप्त र उपयुक्त आधार प्रदान गर्दछ भन्ने कुरामा हामी विश्वस्त छौं ।

४. कौफियत सहितको राय व्यक्त गर्ने आधार :
कौफियत सहितको लेखापरीक्षण राय व्यक्त गर्ने आधारका रूपमा वित्तीय विवरणमा सारभूत असर पार्ने व्यहोरा निम्नानुसार छन् :

क). कर्पोरेसनले जिन्सी मौज्जात सम्बन्धि कारोबारको उपयुक्त तरिकाबाट तथा समुचित अभिलेख जस्तै भण्डार दाखिला, नेपाल लेखामान ४ जिन्सीको प्रावधानहरु अनुरूप विक्री बिल, माग फारम, जिन्सी खर्च आदिको आधारमा परिमाण तथा लागत परल मोलमा दैनिक कारोबार देखिने गरि लेखांकन नगर्ने तथा सो अभिलेखहरु रित पुर्बक तरिकाले नराख्ने गरे बाट कम्पनीको जिन्सी मौज्जातको लेखांकन तथा अभिलेखहरु विश्वशानिय तथा भरपर्दो नरहेको साथै २०७४/७५ अषाढ मसान्तमा रहेको मौज्जात रकम रु ३४,४९,५१,८७०, भौतिक परिक्षण उपयुक्त तरिकाबाट सम्पादन नगरेकाले यथार्थ स्थिति यकिन गर्न सकिएन ।

ख). केन्द्रीय कार्यालय तथा शाखाहरु बिचको आवधिक रूपमा हिसाब मिलान नगर्ने परिपाटीले २०७५ अषाढ मसान्तमा रु. १५,४३,३२४ ले शाखा हिसाब मिलान भएको छैन ।

ग). जिन्सी मौज्जात रु.३४,४९,५१,८७० को विभिन्न जोखिमबाट सुरक्षित राख्नको लागि बिमा नगराईएकोले यी जिन्सी मौज्जातहरु सुरक्षित रहेको देखिएन ।

- घ) पेस्की सापटी धरौटी तथा असुल गर्न बाकि रु. २७,४८,९८,४७८ को नाम सहितको बर्षानुक्रमको विवरण तथा सम्बन्धित पक्षहरुबाट मौज्जात समर्थन पत्र नलीइएकोले सो को असुलीको यथार्थ स्थिति यकिन गर्न सकिएन ।
- ड) भुक्तानी गर्नुपर्ने रु. ५,६०,४५,८९४ को नाम सहितको बर्षानुक्रम विवरण तथा मौज्जात समर्थन पत्र नरहेकोले उक्त तिर्नु पर्ने रकम तर्फको कम्पनीको दायित्वको यथार्थ स्थिति यकिन गर्न सकिएन ।
- च) जय श्री बाराही निर्माण सेवाले कपीरेसन संग काठ खरिद गर्न लिलाम सकार गरि म्याद भित्र सकार रकम जम्मा नगरेकोमा सकार रकमको १०% ले हुने रकम धरौटी जफत गरि बैकग्यारेन्टीको रकम कपीरेसनको खातामा दाखिला गर्नु पर्नेमा बैक ग्यारेन्टीको म्याद समाप्त भएकाले कपीरेसनमा दाखिला हुन नसकेको रकम रु. १,०६,४५० संस्थालाई नोक्सानी भएको देखिन्छ । समयमै बैक ग्यारेन्टीको रकम माग नगर्ने सम्बन्धित अधिकार प्राप्त व्यक्तिलाई जिम्मेवार बनाई सो रकम असुल गर्नु गराउनु पर्दछ ।
- छ) कपीरेसनले नेपाल प्रतिवेदन मान १९ (NAS 19) अनुसार कर्मचारी को विभिन्न दिर्घकालीन दायित्वहरुको Actuarial Valuation गर्नुपर्ने भएतापनी कपीरेसनले Notes to the accounts मा उल्लेखित बुदा न 3.12b अनुसार संस्थाको कर्मचारी सेवा सर्त नियमावलीलाई नै पालन गरिएको पाइयो ।
५. लेखापरीक्षकको राय :
- कैफियत सहितको लेखापरीक्षण राय व्यक्त गर्ने आधारको रुपमा हाम्रो रायमा माथि बुदा नं. ४ मा औल्याईएका विषयले वित्तिय विवरणहरुमा पर्ने असरबाहेक, संलग्न वित्तिय विवरणले द टिम्बर कपीरेसन अफ नेपालको २०७५ आषाढ मसान्तको वित्तिय स्थिति र सोही मितिमा समाप्त भएको वर्षको नाफा नोक्सान हिसाब, नगद प्रवाह र ईबिबिटीमा भएको परिवर्तनको नेपाल प्रतिवेदन मान (NFRS) बमोजिम सही र यथार्थ चित्रण गर्दछ ।
६. कम्पनी ऐन, २०६३ को प्रावधानहरुको पालना सम्बन्धी प्रतिवेदन :
- क) हामीले सोधनी तथा कैफियत तलब गरेका कुराहरुको जवाफ यथाशीघ्र पायौं ।
- ख) कम्पनीले आफ्नो हिसाब किताब र अभिलेखहरु प्रचलित कानून बमोजिम राखेको छ ।
- ग) संलग्न वासलात, आय विवरण, तथा नगद प्रवाह विवरण कम्पनी ऐन, २०६३ को प्रावधान अनुसार तयार भएको तथा कम्पनीले राखेको हिसाब किताब अभिलेखन र विवरणहरु दुरुस्त छन् ।
- घ) हामीलाई उपलब्ध गराइएको जानकारी तथा स्पष्टीकरणको आधारमा पहिले हिनामिनाको कारबाहीमा परेको बाहेक, संचालक समिति वा कुनै संचालक वा कर्मचारीले कानूनको प्रावधान विपरीत वा अनियमित कार्य गरेको कुरा हाम्रो जानकारीमा आएन ।
- ड) संलग्न वासलात, आय विवरण तथा नगद प्रवाह विवरण कम्पनी ऐन, २०६३ को प्रावधान अनुसार तयार भएको तथा कम्पनीले राखेको हिसाब किताब अभिलेखन र विवरणहरु दुरुस्त छन् ।
७. व्यवस्थापनले महत्व दिनुपर्ने विषयहरु :
- क) कम्पनी ऐन, २०६३ को दफा १६४ अन्तर्गत २०७४/०७५ मा लेखापरीक्षण समिति गठन गरिएता पनि सो प्रावधानहरुको कार्यान्वयनको लागि आफ्नो कार्यविधि नियमित नगरेको, आन्तरिक लेखापरीक्षक एक जना कर्मचारी रहेता पनि कार्य समापन गर्न ढिलाई भएको पाइयो । लेखापरीक्षण समितिले आन्तरिक लेखापरीक्षणको वार्षिक लेखापरीक्षण कार्यक्रम र कार्यविधि बनाएको पाइएन । दक्ष तथा अनुभवी कर्मचारी, कार्यविधि सम्बन्धी नियमावलीहरुको अभावले आन्तरिक नियन्त्रण कमजोर रहेको छ ।
- ख) संस्थाको खर्चमा मितव्ययिता ल्याउन संस्थाले बनाईएको वार्षिक बजेट कार्यक्रममा कुनै थपघट गर्नुपर्ने भएमा वर्षको अन्त्यमा रकामान्तर मार्फत स्वीकृत गराउने परिपाटीको अन्त्य गर्नु पर्ने देखिन्छ ।

- ग) मु.अ.करको खरिद विवरण अडिटेड वासलातमा देखिएको खर्च बिचको मु.अ.कर. भिडान गरि संस्थालाई थप व्यय ब्यहोर्न बाट मुक्त गर्नुपर्ने देखिन्छ ।
- घ) बाँके राष्ट्रिय निकुञ्ज संगको विवादित काठको संकलन खर्च र भ्याट रकमको सोधभर्ना सम्बन्धित पक्ष संग समन्वय गरि हिसाब मिलान राखिनु पर्ने देखिन्छ ।
- ङ) अग्नि बाट हुन आउने भैपरी क्षतिको न्युनिकरण गर्न अग्नि संरक्षक खर्च र अग्नि बिमा खर्च बीच लाभ लागत विश्लेषण गरि कार्य अगाडी बढाउनु पर्ने देखिन्छ ।
- च) जिल्ला बन कार्यालय र टि.सी.एन बीच रोयल्टी काठ दाउरा हस्तान्तरण र कटान मुद्दानको सोधभर्नाको हिसाब मिलान नभएकाले भरतपुर जिल्ला बन कार्यालय बाट चलान नं २५२७०७३१७४ र २३७२१०७३१७४ बाट रु. ६,६७,७२३ र रु .५१,०९,३०४ बेरुजु फछ्छिट गरि कटान मुद्दान वापत पाउनुपर्ने रकममा मिलान गरिएको जानकारी उपर कुनै कारवाही नभएकाले यथासिद्ध रुपमा हिसाब मिलान गरिनुपर्ने देखिन्छ ।

दुग्ध विकास संस्थान (२०७४।७५)

१. बार्षिक वित्तीय विवरण उपर प्रतिवेदन
हामीले दुग्ध विकास संस्थानको २०७५, असाढ मसान्तको वासलात, सो मितिमा समाप्त भएको आर्थिक बर्षको नाफा नोक्सान हिसाब, नगद प्रवाह विवरण र तत्सम्बन्धि लेखा नीति तथा लेखा टिप्पणी समावेश भएका वित्तीय विवरणको लेखापरिक्षण सम्पन्न गरेका छौ ।
  २. वित्तीय विवरणहरु प्रति व्यवस्थापनको जिम्मेवारी
नेपाल लेखामान, सम्बन्धित ऐन लगायत प्रचलित अन्य ऐन, नियम, कानून अभ्यास अनुरूप यी वित्तीय विवरण तयारी गर्ने एवं उचित रुपमा प्रस्तुतिकरण गर्ने जिम्मेवारी व्यवस्थापनमा रहेको छ । यस्तो जिम्मेवारी अन्तर्गत वित्तीय विवरण जालसाजी, त्रुटी लगायत सारभूत रुपमा गलत आंकडासहित प्रस्तुतिकरण गर्ने आवश्यक आन्तरिक नियन्त्रण प्रणाली निरन्तर प्रभावकारी रुपमा कार्यान्वयन हुनेगरी स्थापित गर्ने, उपयुक्त लेखा नीतिको छनौट तथा कार्यान्वयन गर्ने र आवश्यकता अनुसार उचित लेखा अनुमान गर्ने कार्य पर्दछन् ।
  ३. लेखापरीक्षकको जिम्मेवारी
हाम्रो जिम्मेवारी प्रस्तुत वित्तीय विवरणहरु उपर लेखापरीक्षणको आधारमा राय व्यक्त गर्नु हो । हामीले त्यस संस्थानको लेखापरीक्षण नेपाल लेखापरीक्षणमान र महालेखा परीक्षकको कार्यालयले जारी गरेको मार्गदर्शनका आधारमा लेखापरीक्षण सम्पन्न गरेका छौ । ती लेखापरीक्षणमान तथा मार्गदर्शन अनुसार व्यवसायिक आचार संहिताको पालना गर्ने र वित्तीय विवरणहरु सारभूत रुपमा गलत आंकडारहित प्रस्तुति भएको छ भन्ने कुरामा यथोचित आश्वस्सतता प्रदान गर्ने लेखापरीक्षण योजना तर्जुमा गरी तदनुसार लेखापरीक्षण सम्पन्न गर्ने कार्य पर्दछन् ।
- वित्तीय विवरणमा उल्लेखित रकम तथा खुलासा गरिएको सूचना लगायत अन्य विवरण बारे पुष्ट्याइएको यथेष्ट प्रमाण संकलन गर्ने, प्रमाणको पूर्ण वा आंशिक वा छड्के परिक्षण गर्ने कार्यविधि लेखापरीक्षणमा समावेश हुन्छ । यसरी अवलम्बन गरिएका लेखापरीक्षण कार्यविधिमा वित्तीय विवरण जालसाजी वा त्रुटीबाट सारभूत रुपमा गलत आंकडारहित प्रस्तुत हुनसक्ने कुरामा अवलम्बन गरिने लेखापरिक्षणको जोखिम मुल्यांकन व्यवसायिक विवेकमा निर्भर हुन्छ । लेखापरीक्षणबाट जोखिम मुल्यांकन गर्ने क्रममा निकायको आन्तरिक नियन्त्रणको उपयुक्तता बारेमा परिक्षण गरिएतापनि यस्तो आन्तरिक नियन्त्रण प्रणालीको प्रभावकारिता बारे लेखापरीक्षणबाट राय व्यक्त गर्ने प्रयोजन राखिएको छैन । व्यवस्थापनले वित्तीय विवरण तयार गर्दा प्रयोग गरेका लेखा नीतिको सान्दर्भिकता, विश्लेषण र लेखा अनुमानको उपयुक्तताको साथै वित्तीय विवरणको समग्र स्थितिको मुल्यांकन गर्नु समेत लेखापरीक्षण अन्तर्गत पर्दछ ।

हामीले प्राप्त गरेका प्रमाणहरूले लेखापरीक्षण राय व्यक्त गर्ने सन्दर्भमा पर्याप्त र उपयुक्त आधार प्रदान गर्दछ भन्ने कुरामा हामी विश्वस्त छौं । त्यसै अनुसार यस वर्षसम्म संस्थानले अन्तिम वित्तीय विवरण तयार गरिसकेको छ साथै २०७५।११।३० को पत्रमार्फत हामीलाई सञ्चालक समितिको जवाफ पेश गरेको छ ।

४. कैफियत सहितको राय व्यक्त गर्ने आधार

कैफियत सहितको लेखापरीक्षण राय व्यक्त गर्ने आधारका रूपमा वित्तीय विवरणमा सारभूत असर पर्ने व्यहोरा निम्ननुसार छन् :

४.१ दुध प्याकिङ्ग पोलिथिन फिल्म सम्बन्धमा

संस्थान अन्तर्गतका आयोजनाहरूबाट उत्पादन हुने दूध प्याकिङ्ग गर्ने पोलिथिन फिल्म साविक स्पेशिफिकेशनमा ईल्ड प्रति के.जि. पोलिथिन फिल्मबाट ५०० एम.एल. को ३८८ पाकेट उत्पादन हुनुपर्ने भनि २०६७।०९।१४ मा प्राविधिक उपसमितिले सिफारिस गरेको पाइन्छ । उक्त ३८८ पाकेट निर्धारण गर्दा ८ प्रतिशत नर्मल लस हुन्छ, अर्थात् ० प्रतिशत क्षति हुदा ४२१ पाकेट उत्पादन हुनुपर्ने भनि सिफारिस गरेको पाइयो तर आ.व २०६८।६९ देखि २०७३।०७।४ सम्म कुनै पनि आ.व.मा सो नर्मस अनुसार उत्पादन नभएकोले संचालन समितिको मिति २०७३।१०।१८ को निर्णय बमोजिम नर्मस पुनरावलोकन गर्न गठित कमिटिको प्रतिवेदनमा प्राविधिक विभाग तथा गुणस्तर विभागले असहमती जनाए पश्चात पनि १३ प्रतिशत भन्दा बढी नर्मल लसलाई स्विकृति दिई संचालक समितिले २०७४।०८।१४ को बैठकबाट प्रति के.जी फिल्मबाट ३६५ पाकेट दूध उत्पादन हुनुपर्ने भनि गरेको निर्णय औचित्य पूर्ण देखिदैन । संस्थानको स्विकृत स्पेशिफिकेशन बमोजिम पोलिथिन फिल्ममा भएको लागत र दुध वा दहि उत्पादनमा हुने यथार्थ क्षतिको निर्धारणको लागी स्वतन्त्र निकायबाट अध्ययन गराई नर्मस निर्धारण गरी प्याकिङ्ग समान खपत अनुसारको परिमाणमा दुध दही हिनामिना भएको सम्बन्धमा छानविन गरी सम्बन्धीतबाट असुल गर्नु पर्दछ, साथै गत वर्ष महालेखापरीक्षक कार्यालयको प्रतिवेदनमा बढी खपत वापत रु ३७ लाख ९४ हजार ४६७ रुपैया असुल उपर गर्नुपर्ने भनी कैफियत जनाएता पनि हालसम्म सो रकम असुल उपर नभएकोले संस्थान प्रमुखलाई जिम्मेवार बनाउनुपर्ने देखिन्छ ।

४.२ दैनिक भर्पाइ तथा ज्यालादारीको खर्च सम्बन्धमा

संस्थानमा २०५३ साल देखिनै दैनिक भर्पाइ तथा ज्यालादारीमा कर्मचारी कार्यरत रहेकोले २०७२ सालमा उक्त कार्य गराउन सक्ने कर्मचारी प्रशासन विनियमावली, २०६३ को दफा ३१ खारेज गरेको पाइयो । उक्त व्यवस्था खारेज भए पश्चात पनि आ.व २०७४।०७।५ मा २४७ जनालाई दैनिक भर्पाइ तथा ज्यालादारी मार्फत गरेको खर्च रु. ६ करोड ११ लाख १४ हजार ३७८ नियम संगत देखिदैन ।

कर्मचारी प्रशासन विनियमावली विपरित आयोजना प्रमुखहरूले ज्यालादारी भर्पाइमा कर्मचारी राखी कार्य गराएको , उक्त कर्मचारीहरूको हाजिर मासिक रूपमा मात्र प्रमाणित भएको, उत्पादन नभएको दिनमा वा न्यून उत्पादन भएको दिनको समेत भुक्तानी गरिएको, एउटा व्यक्तिलाई वर्षौंदेखि ज्यालादारी वा भर्पाइमा प्रयोग गरेको भएतापनि उनीहरूको परिचय खुल्ने कागजात नरहेको र सम्पूर्ण रकम नगदै भुक्तानी भएकाले सम्बन्धित आयोजना प्रमुखहरूलाई जिम्मेवार बनाउनु पर्ने देखिन्छ ।

४.३ लेखामान बिपरित अन्तिम मौज्जात मुल्यांकन सम्बन्धमा

नेपाल लेखामान ४ अनुसार मौज्जातको मुल्यांकन गर्दा बस्तुको लागत वा खुद बिक्रि मूल्य मध्ये जुन कम हुन्छ सोहि लिनु पर्नेमा संस्थानले प्रशोधनमा रहेको होल मिल्कको मुल्यांकन गर्दा कारखाना प्राप्त मुल्यमा र स्ट्याण्डर्ड दुधको मुल्यांकन गर्दा बुथम्यान बिक्रि मूल्यमा बिक्रि खर्च र प्याकिंग खर्च कटाइ मुल्यांकन गरेको छ । कोल्ड स्टोरमा रहेको तयारी दुध (होल मिल्क र स्ट्याण्डर्ड मिल्क) को मुल्यांकन गर्दा बुथम्यान बिक्रि मूल्यमा बिक्रि खर्च कटाइ गरिएका तथा बिक्रि कक्षमा रहेको दुधको मुल्यांकन उपभोक्ता मूल्यबाट मुल्यांकन गरेको छ । प्रशोधन तथा कोल्ड स्टोरमा रहेको खुल्ला मखनको मुल्यांकन गर्दा घिउमा परिणत गरि घिउको डीस्ट्रीब्युटर मूल्यमा मुल्यांकन गरेका छ । स्किम मिल्क पाउडरको मुल्यांकन गर्दा संस्थानले निर्धारण गरेको मूल्य (अन्तर आयोजना मूल्य प्रति के.जी. रु. ४००) अनुसार र कोल्ड स्टोरमा रहेको अन्य दुध पदार्थहरूको मुल्यांकन गर्दा डीस्ट्रीब्युटर मूल्यमा गरिएको र बिक्रि कक्षमा रहेको दुध पदार्थको मुल्यांकन उपभोक्ता मूल्यमा गरेको छ । स्किम मिल्क पाउडरको मुल्यांकन गर्न कुनै बैज्ञानिक

आधार लिइएको देखिदैन । संस्थानले अन्तिम मौज्दात मुल्यांकन गर्नको लागि अपनाइएको नीति नेपाल लेखामान बिपरित रहेकोले संस्थानको नाफा नोक्सान हिसाबमा देखिएको संचालन नाफाको वास्तविकता यकिन गर्ने सकिदैन ।

४.४ जग्गाको स्वामित्व सम्बन्धमा

२०७२।१।१३ मा घादिङ जिल्ला अदालतको निर्णय बमोजिम कटुन्जे स्थित वडा न. ३(घ) कि.न. २७ पर्ने २-२-२-२ क्षेत्रफल भएको जग्गा मिति २०७२।१।२।८ मा भएको डाक लिलाम बढाबढमा संस्थानले सकार गरिसकेको भएतापनि हालसम्म पनि उक्त जग्गाको स्वामित्व संस्थानसंग नरहेकाले सम्पत्तिमा लेखांकन नगरेको देखियो । नेपाल अधिराज्यभरि संस्थानको स्वामित्वमा रहेको विभिन्न जग्गाहरूको लालपुर्जा, चारकिल्ला प्रमाणित लगायतका स्वामित्व सम्बन्धी कागजात अध्यावधिक गरेको पाइएन । संस्थानसंग रहेको विभिन्न जग्गाहरूको वास्तविक स्थितिको बारेमा यकिन गर्न र जग्गाहरूको लालपुर्जा, चारकिल्ला प्रमाणित लगायतका कागजात अध्यावधिक गर्न सम्बन्धित कर्मचारीलाई जिम्मेवार बनाउनु पर्ने देखिन्छ ।

४.५ किसानलाई कम भुक्तानी गरिएको सम्बन्धमा :

संस्थानको उद्देश्य बमोजिम संगठित दुग्ध व्यवसायलाई बढी प्रभावकारी बनाई ग्रामिण क्षेत्रका कृषकहरूद्वारा उत्पादित दूधको लागि सुरक्षित बजार र शहरी क्षेत्रका उपभोक्ताहरूलाई गुणस्तरयुक्त प्रशोधित दूध तथा दुग्ध पदार्थ आपूर्ति गरी ग्रामिण कृषकहरूको आर्थिक उन्नतिमा अहम भूमिका खेल्न संस्थानको स्थापना भएकोमा यस संस्थानले किसान तथा सहकारी संस्थाहरूबाट दुध खरिद गर्दा दुधलाई लिटरमा नापी खरिद गरिएको देखिन्छ । उक्त दुध विभिन्न उपकरणद्वारा परिक्षण गरि प्रति लिटर घृतांश, एस.एन.एफ., टि.एस. को प्रतिशत गणना गरि खरिद दर प्रति के.जी. दुधको आधारमा निर्धारण गरिन्छ । तर दुध खरिद लिटरको हिसाबले भएकोले लिटर परिमाणलाई के.जी.मा परिवर्तन गरि के.जी.मा आएको परिमाणको आधारमा घृतांश, एस.एन.एफ., टि.एस. निर्धारण गरि मूल्य दरको आधारमा खरिद गर्नु पर्ने देखिन्छ । दुधको घनत्व अलि बढी भएकोले १ लिटर दुध बराबर १.०३ के.जी. दुध हुन्छ । लिटरमा जोखिएको दुधलाई १ लिटर बराबर १ के.जी. दुध मानी घृतांश, एस.एन.एफ., टि.एस.को खरिद दर प्रति के.जी. को आधारमा किसानलाई भुक्तानी गरिएको देखिन्छ । लिटरको आधारमा सहकारीहरूलाई भुक्तानी गर्दा किसानहरूले प्रति इकाई रु.०.०३ कम भुक्तानी पाएको देखिन्छ । संस्थानले आफ्नो उद्देश्य र मापदण्ड बिपरित किसानहरूलाई आ.ब. २०७४।०७।५ मा रु. ८ करोड १४ लाख ७३ हजार ०४७ रुपैयाँ कम भुक्तानी गरेको पाईयो ।

४.६ बिक्री फिर्ता लेखांकन नभएको सम्बन्धमा :

यस संस्थानमा बिक्री भइसके पश्चात फिर्ता गर्ने नीति नरहेता पनि यस आ.ब. मा बिक्री फिर्ता गरेको देखियो बिक्री भइसके पश्चात फिर्ता हुँदा बिक्री शाखा मार्फत नै फिर्ता हुनुपर्ने र सो पदार्थको उपयोगिताको आधारमा सम्बन्धित शाखामा अभिलेख राखी लेखांकन गर्नुपर्नेमा संस्थानले दुध तथा दुध जन्य पदार्थ बिक्री फिर्ता बिक्री शाखामा अभिलेख नगरी सिधै प्रसोधन वा कोल्ड स्टोरमा नोक्सानीको मापदण्डको अधिनमा रही नोक्सानी देखाएकोले दुधको क्षति र कुल बिक्रीमा बिक्री फिर्ताले गर्ने असरको यकिन हुन सकेन साथै बिक्री फिर्ता सम्बन्धि नीति नियम बनाई कार्यान्वयन गर्ने सम्बन्धित पधाधिकारीलाई जिम्मेवार बनाउनु पर्ने देखिन्छ ।

४.७ मुद्दती निक्षेप सम्बन्धमा

राष्ट्रिय बाणिज्य बैंकमा भएको ३ मुद्दती खातामा रु.२ करोड २६ लाख मौज्दात रहेको छ ती खाताहरूको म्याद २०६५ भाद्र १६ मा सकिएकोमा नविकरण गरिएको छैन । सो मुद्दतीको रसिद पनि संस्थानमा नराखी बैंकलाई नै बुझाएको पाइयो । यस सम्बन्धमा आवश्यक कारवाही गरि बैंकमा जम्मा गरेको रकम सुरक्षित रहेको छ भन्ने प्रमाण संस्थानसंग रहनु पर्नेमा भएको पाइएन । साथै संस्थानको आ.व. २०७४।०७।५ को असाठ मसान्त सम्म रु.२१ करोड ८६ लाख निक्षेप रहेको छ । मुद्दती निक्षेपमा रकम लगानी गर्नुपूर्व स्वतन्त्र प्रतिस्पर्धा मार्फत उच्च प्रतिफल प्राप्त हुने गरी लगानी गर्नुपर्नेमा नगरिएको र सो लगानी सम्बन्धि नीति नियम नभएकोले एक बैंकले बढी ब्याज दरमा निक्षेप स्विकार्दा पनि कम ब्याज दिने बैंकमा समेत निक्षेप लगानी गरिएकोले संस्थानले रु. ४२ लाख ६५ हजार ५ सय (उच्चतम ब्याजदर १०.५ प्रतिशतको दरले) नोक्सानी व्यहोर्नु परेको देखिन्छ । तसर्थ मुद्दती लगानी सम्बन्धि नीति नियम बनाई कार्यान्वयन गर्न र राष्ट्रिय बाणिज्य बैंकको सावा र ब्याज प्राप्त गर्न सम्बन्धित पधाधिकारीलाई जिम्मेवार बनाउनु पर्ने देखिन्छ ।

- ४.८ कर्मचारी संचित बिदा वापत व्यवस्था रकमको कोष नभएको सम्बन्धमा संस्थानले संचित बिदा वापत रु.२२ करोड २७ लाख रुपैया व्यवस्था गरेको छ । सो व्यवस्था रकम प्रत्येक कर्मचारीको खाता खोलेर स्वीकृत अवकाश कोष खातामा राख्नु पर्नेमा राखिएको छैन, प्रत्येक कर्मचारीको खाता खोलेर स्वीकृत अवकाश कोष खातामा राख्नु पर्ने देखिन्छ ।
- ४.९ वित्तीय विवरण तयार गर्ने सम्बन्धमा आर्थिक बर्ष २०७४।७५ को वित्तीय विवरणहरु गत बिगत बर्ष अनुसार नै ऐतिहासिक लागत को आधारमा तयार गरिएको छ । संस्थानलाई आर्थिक बर्ष २०७३।७४ देखि नेपाल वित्तीय प्रतिवेदन मान (NFRS)लागु भैसकेकोमा नेपाल वित्तीय प्रतिवेदनमान अनुसार वित्तीय विवरण तयार गर्नुपर्नेमा तयार गरिएको पाइएन ।
- ४.१० लगानी सम्बन्धमा बिगत बर्षहरु देखि चितवन मिल्क लिमिटेडमा रु.२ करोड, कृषि सामग्री कम्पनी लिमिटेडमा रु. २० लाख १ हजार ७ सय र दोलखा डेरी उद्योगमा रु. १ करोड २७ लाख ५० हजार शेयर लगानी गरेकोमा चितवन मिल्क लिमिटेड र दोलखा डेरी उद्योगबाट शेयर प्रमाणपत्र प्राप्त गरेको पाइएन । संस्थानले उक्त लगानिबाट हालसम्म लाभांश पनि प्राप्त गरेको छैन । बिगत बर्षहरुको लेखापरीक्षण प्रतिवेदनमा कैफियत जनाएतापनि संस्थानबाट सो कार्यान्वयन गर्न पहल नगरेकोले सम्बन्धित पदाधिकारीलाई जिम्मेवार बनाउनु पर्ने देखिन्छ ।
- ४.११ पेशकी सम्बन्धमा आर्थिक विनियमावली, २०६६ मा सहकारी संस्थाहरुलाई पेशकी दिने प्राबधान नभए अनुसार यस आ.व.मा पेशकी नदिएको तर बिगतमा विभिन्न सहकारी संस्थालाई दिएको पेशकी पूर्ण रुपमा फछ्यौट नगरेको पाइयो । त्यसै गरि कर्मचारीलाई दिइएको कार्यालय प्रयोजनको पेशकी रकम तलबबाट काटने गरेको, एउटा पेशकी फछ्यौट नभइ अर्को पेशकी दिइएको, बिगत बर्षको पेशकी फछ्यौट नगरिएको लगायतका कैफियत बिगत बर्षका लेखापरीक्षण प्रतिवेदनमा समेत भएतापनि विनियामवाली बिपरित पेशकी दिने र सहकारी संस्थाहरुलाई दिएको पेशकी फछ्यौट नगर्ने सम्बन्धित पदाधिकारिलाई जिम्मेवार बनाई सम्पूर्ण पेशकी यथाशिघ्र विनियामवाली बमोजिम फछ्यौट गर्नुपर्ने देखिन्छ ।
५. व्यवस्थापन पत्र व्यवस्थापनले सुधार गर्नुपर्ने थप व्यहोराहरु यसै साथ संलग्न व्यवस्थापन पत्रमा उल्लेख गरिएको छ ।
६. लेखापरीक्षकको राय कैफियत सहितको लेखापरीक्षण राय व्यक्त गर्ने आधारका रुपमा हाम्रो रायमा माथि बुदा नं. ४.१ देखि ४.११ सम्म औल्याइएका विषयले वित्तीय विवरणहरुमा पर्ने असर बाहेक, संलग्न वित्तीय विवरणले दुग्ध विकास संस्थानको २०७५ असार मसान्तको वित्तीय स्थिति, सोहि मितिमा समाप्त भएको आर्थिक बर्षको संचालन नतिजा र नगद प्रवाहको नेपाल लेखमान बमोजिम समग्रमा सहि र यथार्थ चित्रण गर्दछ ।
७. कम्पनी ऐन तथा अन्य प्रचलित ऐन तथा कानूनको प्राबधानहरु पालना सम्बन्धी प्रतिवेदन :
- (१) हामीले लेखापरीक्षण सम्पन्न गर्न आवश्यक ठानेका सूचना,स्पष्टीकरण र जवाफ पाएका छौं ।
  - (२) हामीले लेखापरीक्षण गरेका श्रेस्ताहरुको आधारमा हाम्रो रायमा संस्थानको हिसाव किताब सम्बन्धित ऐन बमोजिम ठीकसंग राखिएको छ ।
  - (३) यो प्रतिवेदनसंग सम्बन्धित संलग्न वासलात, नाफा नोक्सान हिसाब र नगद प्रवाह विवरण र संलग्न अनुसूचीहरु सम्बन्धित ऐनले तोकेको ढाँचा र तरिका अनुसार तयार गरिनुका साथै संस्थानले राखेको हिसाब किताब, वही खाता श्रेस्ता र लेखासंग दुरुस्त रहेका छन् ।
  - (४) समितिमा लेखा सम्बन्धी कुनै जालसाजी गरेको हाम्रो जानकारीमा आएन ।

नगर विकास कोष (२०७४।७५)

१. वार्षिक वित्तीयविवरण उपर प्रतिवेदन
हामीले नगर विकास कोषको २०७५ आषाढ मसान्तको वासलात, सो मितिमा समाप्त भएको आर्थिक वर्षको नाफा नोक्सान हिसाब, नगद प्रवाह विवरण तथा ईबिबिटीमा भएको परिवर्तन सम्बन्धी विवरण र तत्सम्बन्धी लेखा नीति तथा लेखा टिप्पणी समावेश भएका वित्तीय विवरणको लेखापरीक्षण सम्पन्न गरेका छौं ।
२. वित्तीय विवरण उपर व्यवस्थापनको जिम्मेवारी
नेपाल लेखामान, सम्बन्धित ऐन, नियम, कानून अभ्यास अनुरूप यी वित्तीय विवरण तयारी गर्ने एवं उचित रूपमा प्रस्तुतिकरण गर्ने जिम्मेवारी व्यवस्थापनमा रहेको छ । यस्तो जिम्मेवारी अन्तर्गत वित्तीय विवरण जालसाजी, त्रुटी लगायत सारभूत रूपमा गलत आँकडाहित प्रस्तुतिकरण, आवश्यक आन्तरिक नियन्त्रण प्रणाली निरन्तर प्रभावकारी रूपमा कार्यान्वयन हुने गरी स्थापित गर्ने, उपयुक्त लेखा नीतिको छनौट तथा कार्यान्वयन गर्ने र आवश्यकता अनुसार उचित लेखा अनुमानहरु लागु गर्ने पर्दछन् ।
३. लेखापरीक्षकको जिम्मेवारी
हाम्रो जिम्मेवारी प्रस्तुत वित्तीय विवरणहरु उपर लेखापरीक्षणको आधारमा राय व्यक्त गर्नु हो । हामीले नेपाल लेखापरीक्षणमान र महालेखा परीक्षकको कार्यालयले जारी गरेको मार्गदर्शनका आधारमा लेखापरीक्षण सम्पन्न गरेका छौं । ती लेखापरीक्षणमान तथा मार्गदर्शन अनुसार व्यवसायिक आचार संहिताको पालना गर्ने र वित्तीय विवरणहरु सारभूत रूपमा गलत आँकडाहित प्रस्तुती भएको छ भन्ने कुरामा यथोचित आश्वस्तता प्रदान गर्ने लेखापरीक्षण योजना तर्जुमा गरी तदनुसार लेखापरीक्षण सम्पन्न गर्ने कार्य पर्दछन् ।

वित्तीय विवरणमा उल्लेखित रकम तथा खुलासा गरिएका सूचना लगायत अन्य विवरण बारे पुष्ट्याईका यथेष्ट प्रमाण संकलन गर्ने, प्रमाणको पूर्ण वा आंशिक वा छड्के परीक्षण गर्ने कार्यविधि लेखापरीक्षणमा समावेश हुन्छ । यसरी अवलम्बन गरिएका लेखापरीक्षण कार्यविधिमा वित्तीय विवरण जालसाजी वा त्रुटिबाट सारभूत रूपमा गलत आँकडासहित प्रस्तुत हुनसक्ने कुरामा अवलम्बन गरिने लेखापरीक्षणको जोखिम मूल्याङ्कन व्यवसायिक विवेकमा निर्भर हुन्छ । लेखापरीक्षणबाट जोखिम मूल्याङ्कन गर्ने क्रममा निकायको आन्तरिक नियन्त्रणको उपयुक्तता बारेमा परीक्षण गरिएतापनि यस्तो आन्तरिक नियन्त्रण प्राणालीको प्रभावकारीता बारे लेखापरीक्षणबाट राय व्यक्त गर्ने प्रयोजन राखिएको छैन । व्यवस्थापनले वित्तीय विवरण तयार गर्दा प्रयोग गरेका लेखा नीतिको सान्दर्भिकता, विश्लेषण र लेखाअनुमानको उपयुक्तताको साथै वित्तीय विवरणको समग्र स्थितिको मूल्याङ्कन गर्नु समेत लेखापरीक्षण अन्तर्गत पर्दछ ।

हामीले प्राप्त गरेका प्रमाणहरुले लेखापरीक्षण राय व्यक्त गर्ने सन्दर्भमा पर्याप्त र उपयुक्त आधार प्रदान गर्दछ भन्ने कुरामा हामी विश्वस्त छौं ।
४. कैफियतसहितको रायव्यक्तगर्ने आधार:
नेपाल सरकारले समपुरक अनुदान अन्तर्गत उपलब्ध गराएको रकम कोषले आयोजनाहरुलाई कार्य प्रगतिका आधारमा अनुदान निकासी गर्ने गरेको छ । आयोजनाहरुलाई अनुदान रकम उपलब्ध गराउँदा लेखांकन गरिएको प्राप्य रकम (सम्पत्ति) र सो रकम बराबर कोषलाई अनुदान प्राप्त हुँदा लेखांकन गरिएको दिनुपर्ने रकम (दायित्व) मध्येबाट एक आपसमा हिसाब मिलान गरी राफसाफ गर्नुपर्ने हुन्छ । तर कोषले आयोजनाहरुलाई विगत वर्ष देखि आ.व. २०७४/७५ को अन्त्य सम्ममा उपलब्ध गराएको जम्मा रकम मध्ये रु. ४०,९९,०८,५०६।५३ हाल सम्म पनि सम्पत्ति अन्तर्गतको अनुदान रकम सँग हिसाब मिलान नगरी दायित्व र सम्पत्ति अन्तर्गत देखाइरहेकोले कोषको सम्पत्ति र दायित्व अनावश्यक रूपले बढ्न गएको छ ।
५. व्यवस्थापन पत्र
व्यवस्थापनले सुधार गर्नुपर्ने थप व्यहोरा यसैसाथ संलग्न व्यवस्थापन पत्रमा उल्लेख गरिएको छ ।

६. लेखापरीक्षकको रायः

हाम्रो रायमा संलग्न वित्तीय विवरणले माथि अनूच्छेद ४ मा उल्लेखित व्यहोरा ले पार्न सक्ने असर बाहेक कोषको ३२ आषाढ, २०७५ को वित्तीय स्थिति र सोही मितिमा समाप्त भएको आर्थिक वर्षको आय व्यय विवरण र नगद प्रवाह विवरणले नेपाल लेखामान बमोजिम सही र यथार्थ चित्रण गर्दछ

नेपाल नागरिक उड्डयन प्राधिकरण (२०७३/७४)

१. वार्षिक वित्तीय विवरण उपर प्रतिवेदन

हामीले यसै प्रतिवेदनसाथ संलग्न नेपाल नागरिक उड्डयन प्राधिकरणको २०७४ आषाढ मसान्तको वासलात एवं सोही मितिमा समाप्त भएको आर्थिक वर्षको नाफा नोक्सान हिसाब, नगद प्रवाह विवरण तथा ईक्विटीमा भएका परिवर्तन सम्बन्धी विवरण र तत्सम्बन्धी लेखा नीति तथा लेखा टिप्पणी समावेश भएको वित्तीय विवरणको लेखापरीक्षण सम्पन्न गरेका छौं।

२. वित्तीय विवरण उपर व्यवस्थापनको जिम्मेवारी

नेपाल लेखामान, सम्बन्धित ऐन, नियम, कानून अभ्यास अनुरूप यी वित्तीय विवरण तयारी गर्ने एवं उचित रूपमा प्रस्तुतिकरण गर्ने जिम्मेवारी व्यवस्थापनमा रहेको छ। यस्तो जिम्मेवारी अन्तर्गत वित्तीय विवरण जालसाजी, त्रुटी लगायत सारभूत रूपमा गलत आडकडारहित प्रस्तुतिकरण, आवश्यक आन्तरिक नियन्त्रण प्रणाली निरन्तर प्रभावकारी रूपमा कार्यान्वयन हुने गरी स्थापित गर्ने, उपयुक्त लेखा नीतिको छनौट तथा कार्यान्वयन गर्ने र आवश्यकता अनुसार उचित लेखा अनुमानहरू लागु गर्ने पर्दछन्।

३. लेखापरीक्षकको जिम्मेवारी

हाम्रो जिम्मेवारी प्रस्तुत वित्तीय विवरणहरू उपर लेखापरीक्षणको आधारमा राय व्यक्त गर्नु हो। हामीले नेपाल लेखापरीक्षणमान र महालेखा परीक्षकको कार्यालयले जारी गरेको मार्गदर्शनका आधारमा लेखापरीक्षण सम्पन्न गरेका छौं। ती लेखापरीक्षणमान तथा मार्गदर्शन अनुसार व्यवसायिक आचार संहिताको पालना गर्ने र वित्तीय विवरणहरू सारभूत रूपमा गलत आडकडारहित प्रस्तुती भएको छ भन्ने कुरामा यथोचित आश्वस्तता प्रदान गर्ने लेखापरीक्षण योजना तर्जुमा गरी तदनुसार लेखापरीक्षण सम्पन्न गर्ने कार्य पर्दछन्।

वित्तीय विवरणमा उल्लेखित रकम तथा खुलासा गरिएका सूचना लगायत अन्य विवरण बारे पुष्ट्याईका यथेष्ट प्रमाण संकलन गर्ने, प्रमाणको पूर्ण वा आंशिक वा छुड्के परीक्षण गर्ने कार्यविधि लेखापरीक्षणमा समावेश हुन्छ। यसरी अवलम्बन गरिएका लेखापरीक्षण कार्यविधिमा वित्तीय विवरण जालसाजी वा त्रुटिबाट सारभूत रूपमा गलत आंकडासहित प्रस्तुत हुनसक्ने कुरामा अवलम्बन गरिने लेखापरीक्षणको जोखिम मूल्याङ्कन व्यवसायिक विवेकमा निर्भर हुन्छ। लेखापरीक्षणबाट जोखिम मूल्याङ्कन गर्ने क्रममा निकायको आन्तरिक नियन्त्रणको उपयुक्तता बारेमा परीक्षण गरिएतापनि यस्तो आन्तरिक नियन्त्रण प्राणालीको प्रभावकारीता बारे लेखापरीक्षणबाट राय व्यक्त गर्ने प्रयोजन राखिएको छैन। व्यवस्थापनले वित्तीय विवरण तयार गर्दा प्रयोग गरेका लेखा नीतिको सान्दर्भिकता, विश्लेषण र लेखाअनुमानको उपयुक्तताको साथै वित्तीय विवरणको समग्र स्थितिको मूल्याङ्कन गर्नु समेत लेखापरीक्षण अन्तर्गत पर्दछ।

हामीले प्राप्त गरेका प्रमाणहरूले लेखापरीक्षण राय व्यक्त गर्ने सन्दर्भमा पर्याप्त र उपयुक्त आधार प्रदान गर्दछ भन्ने कुरामा हामी विश्वस्त छौं।

४. **कैफियतसहितको राय व्यक्त गर्ने आधार:** कैफियत सहितको राय व्यक्त गर्ने आधारका रूपमा वित्तीय विवरणमा सारभूत असर पार्ने व्यहोरा निम्नानुसार छन् :

४.१ शेर पँजी:

नेपाल सरकारबाट हस्तान्तरित सम्पत्ती रु.१३,१२,८६,५३,०२६।- मध्ये रु. ३,३८,१६,०९,४३१।- गणितीय त्रुटि भनी शेरमा घटाएको देखिन्छ । प्राधिकरणले शेर रजिष्टर र शेर किताव नराखेको, शेर प्रमाणपत्र नभएको साथै नेपाल सरकारलाई शेर प्रमाणपत्र समेत वितरण नगरेको र नेपाल सरकारबाट शेर लगानीको समर्थन पनि लिएको नदेखिएकोले शेरमा देखाइएको रु.२५,४८,९७,२२,८४५। - सम्बन्धमा एकिन हुन सकिएन ।

४.२ स्थिर सम्पत्ति :

४.२.१ **निर्माणाधिन विमानस्थल एवं कार्य प्रगति:** वित्तीय प्रतिवेदनको अनुसूची २.३ मा स्थिर सम्पत्तिमा पूँजिकृत गर्न बाँकी रहेको निर्माणाधिन सडक र बाटोको कूल रकम रु.२,३१,११,२५९।- भएकोमा रु.१७,५८,३३,४३६।- स्थिर सम्पत्तिमा पूँजिकृत गरिएको कारणले रु १५,२७,२२,१७६।- बढी पूँजिकृत भएको देखिन्छ ।

४.३ नेपाल नागरिक उड्डयन प्राधिकरणले NFRS अनुसारको बासलात पेश गरेको भएता पनि राख्नु पर्ने सम्पत्ति रजिष्टरको व्यवस्था नगरेको, भौतिक परीक्षणबाट स्थिर सम्पत्तिको मोल नखुलेको र अधिकांश सम्पत्तिको बीमापनि नगरेकोले बासलातमा देखाइएको सम्पत्तिको मूल्याङ्कन र त्यसमा गरिएको हास कट्टीमा एकिन हुन सकिएन ।

४.४ **वायुसेवा सञ्चालन कोष:** नेपाल नागरिक उड्डयन प्राधिकरण अन्तर्गत कायम रहेको वायुयान संचालन कोषमा रु.५१,३२,९५,७४२।- देखाइएको छ । उक्त कोषको रकम बैंकमा रहेको भनिएतापनि यो कोषको रकम एकिन हुने हिसाव राखेको देखिदैन ।

४.५ **आसामी:** प्राधिकरणले रु. २,४०,२४,६५,४४१।- आसामी असुल उपर गर्नुपर्ने मध्ये रु. ९०,६९,८१,४८०।- शंकास्पद आसामी व्यवस्था गरी नाफा नोक्सान हिसावमा घटाएको देखिन्छ । समर्थनविना भईरहेका आसामीको व्यवस्थित रूपमा विश्लेषण नगरी उमेर अवधिको आधारमा शंकास्पद आसामी कायम गरकोले यसबाट नाफा नोक्सान हिसावमा असर पर्ने देखिन्छ । आसामी रकम उठाउने ठोस कार्य योजना तयार गरी कार्यान्वयन गर्न सम्बन्धित पदाधिकारीलाई जिम्मेवार बनाउनु पर्दछ ।

४.६ **बैंक:** प्राधिकरणले बासलातमा देखाएको बैंक बांकी रु.२,२५,१६,२२,५११।- को सम्बन्धमा प्राधिकरणका अधिकांश कार्यालयहरूले बैंक हिसाबको भिडान गरी बैंक बांकी एकिन गरेको देखिदैन । प्राधिकरणका हिसाव भिडान नभएका सबै बैंक खाताहरूको पूर्णरूपमा हिसाव भिडान भएपछि यसबाट यथार्थ बैंक बांकीको एकिन भई प्राधिकरणको बासलात तथा नाफा नोक्सान हिसावमा फेरबदल हुनसक्ने देखिन्छ ।

४.७ **बोनस व्यवस्था:** बोनस ऐन, २०३० अनुसार प्राधिकरणले मुनाफाबाट कर्मचारी बोनस बापत छुट्ट्याइएको रकम रु. ७७,५२,४९,५९५।- आर्थिक वर्ष २०६८।६९, २०६९।७०, २०७०।७१, २०७१।७२, २०७२।७३ र २०७३।७४ को रहेको छ । नेपाल सरकारको पूर्वस्वीकृति प्राप्त गरी बोनस व्यवस्था गरी सोही अनुसार कर्मचारीहरूलाई बोनस ऐन, २०३० अनुसार बोनस वितरण गर्नु पर्नेमा हालसम्म पनि नेपाल सरकारबाट बोनस व्यवस्था तथा वितरण सम्बन्धमा स्वीकृति प्राप्त भएको देखिदैन । बोनस ऐन २०३० को दफा ९ अनुसार आर्थिक वर्ष सकिएको ८ महिनाभित्र बोनस वितरण गर्नुपर्ने साथै दुई वर्षभन्दा बढी अवधि भएको बोनस वितरण गर्न मिल्ने अवस्था नभएकोले उक्त रकम प्राधिकरणले आम्दानी बाधनुपर्दछ ।

- ४.८ **अन्तर कार्यालय हिसावमा फरक** : प्राधिकरण अन्तर्गतका प्रधान कार्यालय र सो अन्तर्गतका कार्यालयहरूको एक आपसको हिसाव भिडान नभएको कारणबाट रू. ४३,४३,७०,७९४। नमिलेको हिसावमा रहेको छ । पेण्डिङ रकमको हिसाव भिडान गर्न सम्बन्धित पदाधिकारीलाई जिम्मेवार बनाउनु पर्दछ ।
- ४.९ **पुरानो प्रतितपत्र पेशकी बांकी** : प्राधिकरणको वासलातमा देखाइएको प्रतितपत्र पेशकी मध्ये रू. ७,२५,९४,११७।२३ बिगत आर्थिक वर्ष २०५६।५७ देखि २०६६।६७ सम्मको रहेको तथा उक्त प्रतितपत्रको कुनै रिकर्ड तथा हिसाव नभएकोले सो प्रतितपत्रहरू फछ्यौट हुने अवस्थामा देखिदैन । यसको हिसाव अद्यावधिक गर्न सम्बन्धित पदाधिकारीलाई जिम्मेवार बनाउनु पर्दछ ।
- ४.१० **कर्मचारी कल्याणकारी कोष**: प्राधिकरणका कर्मचारीहरूको सेवाका सर्त र सुविधासम्बन्धी नियमावली, २०५६ अनुसार कर्मचारीहरूको हितलाई ध्यानमा राखी कर्मचारी कल्याणकारी कोष स्थापना गरी समितिको निर्णय अनुसार हालसम्म रु ३५ करोड २३ लाख यस कोषमा जम्मा गरेको देखिन्छ । उक्त कोषलाई दिएको रकम प्राधिकरणले आफ्नो हिसावमा पेशकी देखाएको छ । बांकी रहेको पेशकी फछ्यौट गरी हिसाव राफसाफ गर्न सम्बन्धित पदाधिकारीलाई जिम्मेवार बनाउनु पर्दछ ।
- ४.११ **सम्भावित दायित्व**: प्राधिकरणले ठेक्का तोडेवापतको एक बोलपत्रदाताको दावी रू. १८ अर्ब ८० करोड सम्भावित दायित्व अन्तर्गत रहेको छ । उक्त दावी सम्बन्धमा मध्यस्थता परिषदमा विचाराधिन रहेकोले सोको अन्तिम फैसला हुदां प्राधिकरणको आर्थिक विवरणमा सारभूत रूपमा फरक पर्ने देखिएको छ ।
- ४.१२ **नेपाल सरकारसँगको पुरानो हिसाव**: हवाई विभाग तर्फको प्राधिकरणले तिर्नु पर्ने रू. १,१८,९९,३९८।- र नेपाल सरकारको तर्फबाट व्यहोर्ने गरी फिर्ता प्राप्त हुने सुरक्षा खर्च रू. १४,४५,४२,४२३।- को हिसाव ववसलातमा देखाएको छ तापनि नेपाल सरकारबाट समर्थन नलिएकोले सो रकम एकिन हुन सकेन ।
- ४.१३ **जायजेथा, संयन्त्र र उपकरणहरू**: NFRS अनुसारको वित्तीय विवरणमा जायजेथा, संयन्त्र र उपकरणहरूको अनुसूचि २.३ मा २०७२ श्रावण ०१ को कुल पुन मूल्यांकित जायजेथा, संयन्त्र र उपकरण लेख्नु पर्नेमा घटाउ लगानीयोग्य सम्पत्तिमा हस्तान्तरण गरिएको भनि लेखिएको छ ।
- ४.१४ **स्थिर सम्पत्तिको क्षय**: NAS ३६ (सम्पत्तिको क्षय) अनुसार जायजेथा, संयन्त्र र उपकरणमा आएको क्षयलाई त्यसै वर्ष नाफा वा नोक्सान विवरणमा सार्नु पर्नेमा पुन मूल्यांकन जगेडा समायोजन गरी अन्य कम्प्रीहेन्सीब आम्दानीमा देखाएको छ । NFRS अनुसारको आर्थिक विवरणमा रु. १०,४३,१५,४९२।- (टर्मिनल तथा अन्य भवनमा भएको क्षयलाई) जग्गा तथा जग्गा विकासमा भएको पुन मूल्यांकन जगेडा रु. १,२९,४९,१०,५०,०३७।- मा समायोजन गरी बांकी अन्य कम्प्रीहेन्सीब आम्दानीमा देखाएको छ ।
५. **व्यवस्थापन पत्र** : व्यवस्थापनले सुधार गर्नुपर्ने थप व्यहोराहरू यसैसाथ संलग्न व्यवस्थापन पत्रमा उल्लेख गरिएको छ ।
६. **लेखापरीक्षकको राय** : हाम्रो रायमा संलग्न वित्तीय विवरणहरूले माथि अनुच्छेद ४ मा उल्लेखित व्यहोराले पार्न सक्ने असर बाहेक नेपाल नागरिक उड्डयन प्राधिकरणको २०७४ आषाढ मसान्तको वित्तीय स्थिति र सो मितिमा अन्त्य भएको आर्थिक वर्षको संचालन नतिजा, नगदप्रवाहको विवरण तथा ईभिवटीमा भएको परिवर्तन सम्बन्धी विवरणको नेपाल लेखामान बमोजिम सही र यथार्थ चित्रण गर्दछ ।

नागरिक लागानी कोष (२०७३।७४)

१. वार्षिक वित्तिय विवरण उपर प्रतिवेदन :

हामीले यसै साथ नागरिक लागानी कोषको २०७४ आषाढ मसान्तको वासलात एवम् सोही मितिमा समाप्त भएको आर्थिक वर्षको नाफा नोक्सान हिसाब, नगद प्रवाह विवरण तथा इक्विटीमा परिवर्तन सम्बन्धि विवरण र तत्सम्बन्धि संलग्न लेखा नीति तथा टिप्पणी सहितको वित्तिय विवरणको लेखापरीक्षणसम्पन्न गरेका छौं ।

२. वित्तिय विवरण उपर व्यवस्थापनको जिम्मेवारी :

नेपाल लेखामान, सम्बन्धित ऐन लगायत अन्य ऐन, नियम, कानून अभ्यास अनुरूप यी वित्तिय विवरण तयारी गर्ने एवम् उचित रूपमा प्रस्तुतिकरण गर्ने जिम्मेवारी व्यवस्थापनमा रहेको छ । यस्तो जिम्मेवारी अन्तर्गत वित्तिय विवरण जालसाजी, त्रुटि लगायत सारभूत रूपमा गलत आँकडा रहित प्रस्तुतिकरण गर्ने, आवश्यक आन्तरिक नियन्त्रण प्रणाली निरन्तर प्रभावकारी रूपमा कार्यान्वयन हुनेगरी स्थापित गर्ने, उपयुक्त लेखा नीतिको छनौट तथा कार्यान्वयन गर्ने र आवश्यकता अनुसार उचित लेखा अनुमान लागू गर्ने कार्य पर्दछन् ।

३. लेखापरीक्षकको जिम्मेवारी :

हाम्रो जिम्मेवारी प्रस्तुत वित्तिय विवरणहरु उपर लेखापरीक्षणको आधारमा राय व्यक्त गर्नु हो । हामीले नेपाल लेखापरीक्षणमान र महालेखा परीक्षकको कार्यालयले जारी गरेको मार्गदर्शन बमोजिम लेखापरीक्षण सम्पन्न गरेका छौं । ती लेखापरीक्षणमान तथा मार्गदर्शन अनुसार हामीलाई व्यवसायिक आचार संहिताको पालना गर्ने तथा वित्तिय विवरणहरु सारभूत रूपमा त्रुटिरहित भएको बारेमा मनासिब आश्वास्तता प्राप्त गर्न लेखापरीक्षणको योजना तर्जुमा गरी तदनुसार लेखापरीक्षण सम्पन्न गर्ने कार्य पर्दछन् ।

लेखापरीक्षण अन्तर्गत वित्तिय विवरणमा उल्लेखित रकम र खुलासा गरिएका सूचना लगायत अन्य विवरणका बारेमा पुष्ट्याई गर्ने यथेष्ट प्रमाण प्राप्त गर्ने, प्रमाणको पूर्ण वा आंशिक वा छड्के परीक्षण गर्ने कार्यविधि लेखापरीक्षणमा संलग्न हुन्छ । यसरी अवलम्बन गरिएका लेखापरीक्षण कार्यविधिमा वित्तिय विवरण जालसाजी वा त्रुटिबाट सारभूत रूपमा गलत आँकडा प्रस्तुती हुन सक्ने कुरामा अवलम्बन गरिने लेखापरीक्षणको जोखिम मूल्याङ्कन व्यवसायिक विवेकमा निर्भर हुन्छ । लेखापरीक्षणबाट जोखिम मूल्याङ्कन गर्ने क्रममा निकायको वित्तिय विवरण तयार गरी यथार्थ प्रस्तुतिकरणको लागि आवश्यक पर्ने आन्तरिक नियन्त्रणको उपयुक्तता बारेमा परीक्षण गरिएको छ तापनि त्यस्तो आन्तरिक नियन्त्रण प्रणालीको प्रभावकारिता बारे लेखापरीक्षणबाट राय व्यक्त गर्ने प्रयोजन राखिएको छैन । व्यवस्थापनले वित्तिय विवरण तयार गर्दा प्रयोग गरेका लेखा नीतिको सान्दर्भिकता विश्लेषण र लेखा अनुमानको उपयुक्तताका साथै वित्तिय विवरणको समग्र स्थितिको मूल्याङ्कन गर्नु समेत लेखापरीक्षण अन्तर्गत पर्दछ ।

लेखापरीक्षणमा प्राप्त प्रमाणहरुले कैफियत सहितको लेखापरीक्षण राय व्यक्त गर्ने सन्दर्भमा पर्याप्त र उपयुक्त आधार प्रदान गर्दछ भन्ने कुरामा हामी विश्वस्त छौं ।

४. लेखापरीक्षण राय व्यक्त गर्ने आधार

लेखापरीक्षणबाट कैफियत सहितको राय व्यक्त गर्ने आधारका रूपमा वित्तिय विवरणमा सारभूत असर पार्ने व्यहोरा निम्नानुसार छन् :

४.१. सफ्टवेयर र तथ्याङ्क सुरक्षा :

कोषले प्रयोगमा ल्याएका कम्प्यूटर प्रणालीमा (Oracle Software / PCS Software / Fox-Pro Software) पहिले पोष्टिङ गरेको रकम पछि आएर सच्याउने वा हटाउन मिल्ने व्यवस्था रहेको देखिएकाले तथ्याङ्क सही छ भन्ने आधार छैन । साथै प्रणाली परीक्षण (System Audit) समेत

गरेको देखिदैन । कम्प्युटर सफ्टवेयरको लागत अनुमान मात्र गरेको डाटा बेस (Data Base)को छनौट सिस्टम एडमिनिष्ट्रेशन (System Administration Enhancement) सूचना प्रविधि कानून (IT-Law) आदि समेटिने गरी सूचना प्रविधि सञ्चालन निर्देशिका बनाई सञ्चालक समितिबाट स्वीकृत गराई कार्यान्वयन तथा अनुगमन समेत गर्नु पर्नेमा सो नभएको पाईयो । ओर्याकल डाटा बेस (Oracle database) को भिजुवलाईजेशन (Visualisation) तयार गर्ने कार्य गरिएको छैन । कर्मचारी बचत वृद्धि सम्बन्धी योजनाको कमजोर Data Base - Fox Pro लाई परिमार्जन गर्ने सम्बन्धी कार्य पूरा नभएको र सबै शाखा कार्यालयसंग सूचना सम्पर्क (Data Connectivity) नजोडिएको अवस्था रहेको छ ।

४.२. लगानी लक्ष्य बमोजिम नभएको

कोषको कुल लगानी रकममा १९.७ प्रतिशतले वृद्धिगरी यस वर्ष रू.८१ अरब २० करोड ९९ लाख पुऱ्याउने लक्ष्य रहेकोमा लक्ष्यको तुलनामा १२ प्रतिशतले कमी आई रू.७१ अरब ४५ करोड ८९ लाख मात्र लगानी गर्न सकेको देखिन्छ । बैंक तथा वित्तीय संस्थामा मुद्दति निक्षेप लगानी बाहेक अन्य क्षेत्रको लगानी लक्ष्य अनुसार प्रगति गर्न सकेको देखिएन । समयकालीन कर्जा (Term Loan) लगानी अरू लगानीको तुलनामा न्यून रहेको छ । कोषले खुद कोष परिचालनमा वृद्धि गरे अनुसार लगानीमा पनि क्रमशः वृद्धि गर्दै लैजानुपर्ने देखिन्छ । साथै कोषले लगानी शाखालाई दक्ष बनाउन सुदृढ गर्नु पर्ने देखिन्छ । कोषले पुँजीबजारको गतिशीलता ल्याउने सम्बन्धमा प्रभावकारी रूपमा कार्य गरेको देखिदैन । कोषले लगानी रकम मध्ये ५३.२५ प्रतिशत मुद्दति निक्षेपमा लगानी गर्ने लक्ष्य राखेकोमा ७५.६० प्रतिशत प्रगति गरेको देखिन्छ । तर अन्य क्षेत्रमा ४६.७५ प्रतिशत लगानी गर्ने लक्ष्य रहेकोमा २४.४० प्रतिशत मात्र प्रगति गरेको छ । लगानीलाई विविधिकरण गरी अधिकतम प्रतिफल प्राप्त हुने र जोखिम कम हुने किसिमका लगानीका क्षेत्रहरू पहिचान गरी लगानीको व्यवस्थापन गर्न जरूरी देखिन्छ ।

४.३. सम्पत्तिको भौतिक परीक्षण र लिलामी

आर्थिक कार्यविधि विनियमावली, २०६८ को दफा क ३४ अनुसार प्रत्येक वर्ष कार्यालय प्रमुख आफूले वा भण्डारको जिम्मा लिने कर्मचारी बाहेका अन्य कर्मचारीद्वारा जिन्सी मालसामानको भौतिक निरीक्षण गराई त्यसको प्रतिवेदन एक तह माथिको अधिकारी मार्फत कार्यालय प्रमुख समक्ष पेश गर्नुपर्ने भन्ने प्रावधान उल्लेख भएकोमा कोषले अर्थिक वर्ष २०७३/७४ मा चल अचल सम्पत्तिको भौतिक परीक्षण गरेको पाइएन ।

४.४. कोषको लगानी हरहिसाब

नागरिक लगानी कोषको लेखातर्फको अभिलेख अनुसार केन्द्रीय हिसाव र विभिन्न ११ कार्यक्रम/योजनाहरू समेत १२ वटा योजनाको आआफ्नो विवरण अनुसार आर्थिक वर्ष २०७३/७४ सम्ममा कुल रू.७१,४५,८८,६९,८९५। लगानी रहेको देखिन्छ । तर लगानी विभागको अभिलेख अनुसार रू.६५,२२,२०,२२,३९८। मात्र देखिएकोले लगानी तर्फ फरक देखिएको रू.६,२३,६८,३९,४९७। का सम्बन्धमा एकिन गरी फरफारक गरेको देखिएन । यस पूर्वको लेखापरीक्षणको प्रतिवेदनमा पनि उल्लेख भएकोमा समस्या यस वर्ष पनि यथावत रहेको पाइयो र कोही कसैले जिम्मेवारी लिएको अवस्था पनि देखिएन ।

कोषको हाल सम्म कुल रू.७१,४५,८८,६९,८९५। विभिन्न कार्यक्रम/योजनाहरूमा लगानीमा रहेको देखिन्छ । कोषका सम्बन्धित कार्यक्रम/योजनाहरूमा लगानी गर्न लगानीको अनुपात मिलाइ रकम बाडफाड गर्ने नीति तथा आधार तयार गरी अख्तियार प्राप्त अधिकारीबाट स्वीकृत गराउनु पर्नेमा कुनै स्वीकृत नीति तथा आधार बेगर संचालक समितिको बैठकको पटके निर्णयको आधारमा लगानी गरेको देखिन्छ ।

४.५. शेरमा लगानी अद्यावधिक नभएको

कोषले विगत वर्षहरूमा विभिन्न बैंक तथा वित्तीय संस्थाहरूमा शेरमा लगानी गरेकोमा मर्ज भएका संस्थाको विवरण अद्यावधिक नगरिएको र कोषको लगानी अनुसारको विवरणमा २१,७५०,७०१ कित्ता र शेरमा अभौतिकिकरण (DMAT) अनुसारको विवरणमा १६,००७,७५५ कित्ता शेरमा भएकाले ५,७४२,९४६ कित्ता शेरमा फरक परेको छ । विवरण भिडान गर्ने कार्य भएको देखिदैन । लगत अद्यावधिक नराखेको कारण कुन कुन कम्पनी मर्ज भएका हुन् र हालको कायम भएको नाम तथा सो को शेरमा बजारको भाउ र के कति रकम व्यवस्था गर्नुपर्ने छ भन्ने यकिन गर्न समेत नसकिने अवस्था रहेको छ ।

४.६. मुद्दति निक्षेपमा लगानी रकम भिडान नगरेको

लगानी शाखाले तयार गरेको लगानी विवरण अनुसार विभिन्न योजना तथा कार्यक्रमहरूको २०७४ आषाढ मसान्तमा विभिन्न बैंकको मुद्दती निक्षेपमा रू. ६२ अर्ब ३० करोड मौज्जात रहेको उल्लेख छ । यसरी बैंकमा मौज्जात रहेको रकमको आ.व.को अन्त्यमा सम्बन्धित बैंकबाट समर्थन पत्र लिनु पर्नेमा कोषले बैंकमा रहेको भनि खुलाइएको विवरण मध्ये रू.२२ अर्ब ४५ करोड मौज्जातको सम्बन्धित बैंकहरूबाट समर्थन पत्र लिएको पाइएन । बैंकबाट प्राप्त सम्कल समर्थन पत्र लेखापरीक्षणमा उपलब्ध गराउनु पर्नेमा समर्थन पत्र बेगर मौज्जातको यकिन गर्न सकिएन । साथै प्राप्त भएको व्याज र प्राप्त हुन बाँकी व्याज प्रष्ट हुने गरी बैंक हिसाव मिलान विवरण तयार गर्ने नगरेको तथा मुद्दति रसिद लगबुक तयार गर्ने, श्रेस्ता खडा गर्ने, तालुक निकायले स्वीकृत गरेको लगानी सम्बन्धि विनियमावली नभएको र आफैले सामान्य निर्देशिका तयार गरी कार्यगर्ने गरेको अवस्था रहेको पाइयो । समग्रमा लगानी विभागले तयार गरेको विवरणमा रू. ५६,३०३,०००,००० र अन्य योजनाले तयार गरेको वित्तीय विवरण अनुसार जम्मा रू.६२,०३०,०००,००० रहेकोले रू. ५ अर्ब ७२ करोड ७० लाख रकम फरक रहेको देखिन्छ ।

४.७. समस्याग्रस्त वित्तीय संस्थामा गरिएको लगानी

केही बैंक तथा वित्तीय संस्थाहरू समस्याग्रस्त घोषित हुँदा ती संस्थामा रहेको रू ८० करोड २० लाख वापत जोखिम व्यवस्था गरेको देखिन्छ । जस मध्ये सावां व्याज असुल भएको विवरण खुल्ने गरी श्रेस्ता खडा गरेको छैन । साथै लेजरमा पनि असुल गरेको रकम कटाई खुद बाँकी रकमको अभिलेख अद्यावधिक गरेको देखिएन । जोखिम व्यवस्थामा रहेको खुद रकम अविलम्ब यकिन गरी असुल गर्नुपर्ने देखिन्छ । समस्याग्रस्त बैंक तथा वित्तीय संस्थाबाट पाउनु पर्ने व्याज रू ६१ करोड ९९ लाख ८० हजार मुलतवीमा राखी पाउनु पर्ने हिसाबमा समावेश गरेको देखिन्छ । सो रकम असुल उपर गर्न सम्बन्धित पदाधिकारीलाई जिम्मेवार बनाउनु पर्ने देखिन्छ ।

४.८. ब्याज आय असुली

कोषको केन्द्रिय हिसाब बमोजिम विभिन्न ११ कार्यक्रम/योजनाहरूको मुद्दति निक्षेपमा लगानी गरेको मध्ये समस्याग्रस्त बैंक तथा वित्तीय संस्थाहरूमा वर्षान्तसम्मको पाकेको व्याज रू.६१ करोड ९९ लाख असुल हुन बाँकी रहेको देखिन्छ । यस प्रकार असुल उपर हुन बाँकी व्याजको आर्थिक वर्षको अवधि अनुसार वर्गिकरण गरिएको छ । उक्त भाखा नाघेको मुद्दति निक्षेपको पाकेको व्याज असुल उपर तर्फ तदारूकता अपनाएको देखिदैन । विभिन्न बैंकको मुद्दति निक्षेपमा लगानी गरेको रकम सम्भौता अनुसार म्याद भुक्तान भएको ३ दिन भित्र कोषको खातामा फिर्ता दाखिला गर्नुपर्नेमा लेखापरीक्षणको क्रममा ३ वटा बैंकहरूबाट लिनु पर्ने रू १ करोड ४ लाख सम्बन्धित बैंकहरूबाट असुल उपर गरेको पाइएन । बैंकहरूले सम्भौता अनुसारको म्याद भित्र रकम फिर्ता दाखिला गरेको पाइएन । कोषको तर्फबाट पनि समयमा

रकम फिर्ता दाखिला भयो भएन भन्ने सम्बन्धमा अनुगमन गरेको देखिएन । यसबाट बैंकहरूले लामो अवधिसम्म सो रकम अनधिकृत रूपमा प्रयोग गरी अनावश्यक लाभ लिएको देखिन्छ । यस्तो रकमवाट हुने क्षति वापतको रकम हिसाव गरी सम्बन्धित पदाधिकारीवाट असुल गर्नु पर्दछ ।

४.९. नगद तथा बैंक मौज्जात

क) कोषले तयार गरेको वित्तीय विवरण अनुसार बैंकसंगको कारोवार कार्यालयको हिसाबसंग मिलान गरी बैंक हिसाब मिलान विवरण तयार गर्ने नगरिएको र तयार गर्ने भनि कोषले गरेका हालसम्मका प्रयासहरू नतिजा उन्मुख देखिएन । विगत वर्षको मात्र नभएर आगामी वर्षहरूमा पनि यस समस्याको असर रहने अवस्था देखिएकोले तत्काल सुधार हुनु पर्ने देखिन्छ । नगद तथा बैंक मौज्जातको अन्तिम मौज्जात केन्द्रको मात्र रू १ अर्ब ४७ करोड ३९ लाख ७८ हजार ३५८ ऋणात्मक बैंक मौज्जात रहेको देखिन्छ । यस रकममा उल्लेख नभएको कर्मचारी बचत बृद्धि अवकाश कोष कार्यक्रमको रू १ अर्ब २६ करोड २६ लाख ३७ हजार १२३ बराबरको नकारात्मक मौज्जात वासलातमा नै नकारात्मक रूपमा देखाइएको छ ।

कोषको केन्द्रले विभिन्न १४ बैंकमा खाताखोली ४० बैंक खाताबाट कारोवार गरेको देखिन्छ । बैंकबाट भएका हरेक कारोवार आवधिक (कम्तिमा पनि मासिक) रूपमा रिक्न्सिलेसन गरी हिसाबअद्यावधिक गर्नु पर्नेमा रिक्न्सिलेसनको काम अद्यावधिक नभएकोले कोषको कार्यालयले राखेका बैंक खाताको मौज्जात रकम र सम्बन्धित बैंकले उपलब्ध गराएको सो खाताको मौज्जात प्रमाणित रकममा ठूलो अन्तर परेको देखिन्छ । कतिपय बैंक खाताको स्टेटमेन्ट लिएको समेत पाइएन । बैंक मौज्जातको हिसाव मिलान गर्न बांकी रहेको स्थितिमा तयार भएको वित्तीय विवरणले कोषको आर्थिक कारोवारको यथार्थ चित्रण नगर्ने हुदा तत्काल बैंक हिसाव मिलान गर्नु पर्ने देखिन्छ ।

(ख) कोषको केन्द्रीय हिसाव अन्तर्गत रहेका ४० बैंक खाताको लेजर हिसाबमा वर्षान्तसम्ममा खुद रकम रू ४३ करोड ८२ लाख ६५ हजार ५७६ रहेको देखिन्छ । उक्त बैंक हिसाव मध्ये ऋणात्मक (क्रेडिट) मौज्जात रू १ अर्ब ४७ करोड ३९ लाख ७८ हजार ३५८ रहेको छ ।

(ग) कोषको ४० बैंक खातामा लेजर हिसाव अनुसार मौज्जात रू.४३ करोड ८२ लाख ६५ हजार ५७६ रहेकोमा बैंक स्टेटमेन्ट अनुशार जम्मा बैंक मौज्जात रू.१ अर्ब १० करोड १७ लाख ७१ हजार ९३६ रहेकोले खुद फरक रू ६६ करोड ३५ लाख ६ हजार ३६० बैंक स्टेटमेन्ट अनुसार बढी रहेको छ ।

(घ) खाताहरूको समग्र तथ्यांक अध्ययन गर्दा खुद रू.६६ करोड ३५ लाख ६ हजार ३६० कोषको हिसावमा भन्दा बैंकमा मौज्जात बढी रकम भई फरक परेको देखिन्छ । कोषले सञ्चालन अन्य कार्यक्रम तथा योजनाहरूको पनि बैंक हिसाव फरक परेको छ । ती विवरणहरू अलग अलग आन्तरिक प्रतिवेदनमा जनाईएको छ ।

यस कोषले सञ्चालन गरेको विभिन्न योजनाहरूमा समेत बैंक हिसाव मिलान विवरण तयार गर्ने नगरिएको र विवरणमा ठूलो भिन्नता रहेकोले समयावधि र जिम्मेवारी समेत तोकी तत्काल हिसाव मिलान विवरण तयार गर्नु पर्दछ अन्यथा कार्य सम्पन्न नगर्ने पदाधिकारी र कर्मचारी जिम्मेवार हुनु पर्ने व्यहोरा अधिल्लो लेखापरिक्षणप्रतिवेदनमा उल्लेख गरिएकोमा समस्या यथावत रहेको छ ।

४.१०. **संकटग्रस्त वित्तीय संस्थाबाट प्राप्त हुनु पर्ने मुद्धति निक्षेप र ब्याज**

लेखापरीक्षणको क्रममा उपलब्ध विवरण अनुसार केन्द्रीय हिसाबको अतिरिक्त विभिन्न कार्यक्रमयोजनाहरूको विभिन्न बैंक तथा वित्तीय संस्थाहरूमा मुद्धती निक्षेपमा लगानी गरेको मध्ये नेपाल राष्ट्र बैंकबाट समस्याग्रस्त घोषित र शिघ्र सुधारात्मक कदम चालिएका बैंक तथा वित्तीय संस्थाहरूमा लगानी, लगानीमा क्षति वापतको व्यवस्था र सो लगानीको वर्षान्त सम्मको पाउनुपर्ने ब्याज मुलतवी वापतको रकम निम्न बमोजिम रहेको देखिन्छ ।

विवरण	लगानी रकम रू.	ब्याज मुलतवी रकम रू.
केन्द्रिय हिसाव	३०,०००,०००	२१,३६३,२८७.६७
क.व.वृ.योजना	५५०,०००,०००	३९९,४७५,९२७.१२
उपदान कोष योजना	१२५,०००,०००	१०८,९१०.२९.३५४
लगानीकर्ता हिसाव योजना	५५,०००,०००	५२,०५३,१६०.४६
शिक्षक विमा योजना	५०,०००,०००	२२,९३०,६८६.१०
नगरिक एकांक योजना	१०,०००,०००	७,४५३,४४४.१०
निजामती विमा योजना	१०,०००,०००	७,७९३.८५.६४
जम्मा	८३०,०००,०००	६१९,९८०,६४५

नेपाल लेखामान र सर्वमान्य लेखा सिद्धान्त अनुसार उक्त लगानीमा हानी वापत शत प्रतिशतले हुने रू.८३०,०००,०००। जोखिम व्यवस्था गर्नु पर्नेमा कोषले प्रत्येक वर्ष २० प्रतिशतका दरले जोखिम व्यवस्था गर्ने नीति अवलम्बन गरेको छ । जस अनुसार वर्षान्तसम्ममा केन्द्रीय हिसावले रू.३०,०००,०००।०० र अरू कार्यक्रम र योजनाहरूले रू. ७७२,०००,०००।०० जोखिम व्यवस्था गरेकोले रू.२८,०००,०००।०० जोखिम व्यवस्था कम भएको देखिन्छ । यसरी जोखिम व्यवस्था कम गरेकाले कोषको खुद नाफामा सोही रकमले घटी हुने देखिन्छ ।

समस्याग्रस्त बैंक तथा वित्तीय संस्थाहरूमा भूक्तानी अवधि नाघेको मुद्धती निक्षेप रू. ३ करोड लाई नेपाल लेखामान अनुसार वित्तीय विवरणको अनुसुची ६ मा चालु सम्पती (लिनुपर्ने हिसाब) अन्तर्गत प्रस्तुत गर्नुपर्नेमा अनुसुची ४ लगानी शिर्षक अन्तर्गत प्रस्तुत गरेको देखिन्छ ।

४.११. **अन्तर शाखा लेनदेन हर हिसाब फर्छ्यौट नगरेको**

कोषका विभिन्न कार्यक्रम/योजनाहरू छुट्टा छुट्टै संचालन भई वित्तीय विवरणहरू पनि अलग अलग तयार गर्ने गरेको देखिन्छ । यस्तो अवस्थामा सबै कार्यक्रम/योजनाहरूको आम्दानी, खर्च र अन्य कारोबारको विवरण सहितको अभिलेख छुट्टा छुट्टै राखी हिसाब अद्यावधिक गर्नु पर्नेमा कोषले एक योजनाको आम्दानी अर्को योजनामा जम्मा गर्ने र खर्च तथा भूक्तानी पनि यसै किसिमले अर्को योजनाबाट गरेको देखिन्छ । त्यस्तो आम्दानी खर्चलाई लेनदेन हिसाबमा देखाउने गरेकोछ । लेनदेन हिसाब आवधिक रूपमा भिडान गर्नु पर्नेमा लामो समय सम्म पेण्डिङ राखेको पाइयो । जसले गर्दा अन्तर कार्यक्रम योजनातर्फको हिसाब भिडान नभई निरन्तर रूपमा फरक पर्ने गरेको देखिन्छ । यस्तो अवस्था रहेबाट आन्तरिक नियन्त्रण प्रणाली अत्यन्त कमजोर रहेको पाइयो ।

४.१२. **कोषको अन्तर योजना हिसाबमा रहेको भिन्नता**

कोष अन्तर्गतका एक योजनाले देखाएको लिनुपर्ने हिसाब र अर्को योजनाले देखाएको तिर्नुपर्ने हिसाब बराबर हुनुपर्नेमा केन्द्रीय कोषले अन्य योजना (नागरिक एकांक योजना, निजामती विमा कोष, शिक्षक विमा कोष, सैनिक विमा कोष, नार्क विमा कोष, सशस्त्र प्रहरी विमा, नेपाल प्रहरी विमा) संग लिनुपर्ने हिसाबमा रू. १,२९४,४३९,६७७।०० र उक्त कोषले दिनुपर्ने हिसाबमा रू. १,१२५,७४९,८४४।६८ देखाएको छ । जसले गर्दा १६ करोड ८६ लाख फरक देखिन्छ । अन्य योजनालाई (क.व.वृ.का.उपदान कोष योजना, लगानीकर्ता हिसाब योजना, पेन्सन कोष)

दिनुपर्ने हिसाबमा केन्द्रले रू.८१२,३३१,२२५।०० देखाएको र उक्त कोषले लिनुपर्ने हिसाबमा रू. २,०६९,७६९,१३४।५८ देखाएको कारणले रू. १ अर्ब २५ करोड ७४ लाख फरक देखिन्छ । अन्तर कार्यालयको हिसाबमा यति ठूलो रकम फरक रहेको र एक अर्काको लेनदेन हर हिसाब यकिन हुन सकेन । अन्तर कोष हिसाब विगत वर्षहरू देखिनै मिलान गर्न बाँकी रहदै आएकोले हिसाब मिलान नगर्ने तथा नगराउने पदाधिकारीलाई जिम्मेवार बनाउनु पर्दछ ।

४.१३. कोष नियन्त्रण र परिचालन

नागरिक लगानी कोष आर्थिक कार्यविधि विनियमावली, २०६८ को विनियम ४ अनुसार कोषको फण्डमा प्राप्तहुने सम्पूर्ण रकमहरू संचालक समितिले तोकिदिएको बाणिज्य बैंकहरूमा कार्यक्रमगत (Scheme wise) रूपमा एक वा एक भन्दा बढी आम्दानी/प्राप्ति (non operative) खाता खोली जम्मा गर्नुपर्ने, सो कोषबाट हुने खर्च /भुक्तानी प्रयोजनको लागि कार्यक्रमगत (Scheme wise) खाता खोल्नुपर्ने र नन्अप्रेटिभ खातामा जम्मा भएको रकम खर्च/भुक्तानी खातामा ट्रान्सफर गरी खर्च /भुक्तानी गर्नु पर्ने, कोषकोफण्ड खाताहरूको संचालन कार्यकारी निर्देशक वा निजले तोकेको विभागीय प्रमुख र वित्त प्रमुखको दस्तखतबाट संचालन हुने उल्लेख छ । तर कोषले आम्दानी/प्राप्ति (non operative) खाता संचालन गरेको देखिएन । प्राप्त भएका सबै आम्दानी/प्राप्ति अप्रेटिभ खातामा जम्मा गरी खर्च /भुक्तानी गरेको देखिन्छ । यसबाट कोषले विनियमावलीमा उल्लेख भएको व्यवस्था भन्दा भिन्न किसिमले आर्थिक कारोबार गरेको देखिन्छ । विनियमावली भन्दा फरक किसिमले कारोबार गर्दा वित्त नियन्त्रण समेतमा प्रभावकारिता देखिएन । विनियमावलीको उल्लंघन गर्नेलाई उचित कारवाही गर्नुपर्दछ ।

४.१४. कम्प्युटर सफ्टवेयर लेखा प्रणाली

कोषले प्रयोगमा ल्याएको सफ्टवेयरमा प्रयोगकर्ताले आफूखुसी रकम परिवर्तन गर्न सक्ने र लेखा परिमार्जन गर्ने गरिएकोले श्रेस्ताको रकम फरक फरक समयमा फरक फरक रकम सफ्टवेयरले देखाउने हुदा रूजु हुन सक्ने अवस्था रहेको छैन । जसले गर्दा कुनै पनि समयमा वित्तीय विवरण बदल्न सक्ने र त्यसको बारेमा लेखापरीक्षण गर्दा पत्ता नलाग्ने देखिन्छ ।

कोषले चेक जांचको भरपर्दो व्यवस्था गर्नुपर्नेमा कोषका कर्मचारीबाट रूजु नगरी सिधै लेजर खातामा प्रविष्ट गर्ने गरेको छ । यसबाट लेखा नियन्त्रण प्रणालीको न्यूनतम संहिता पनि परिपालना नभएको देखिन्छ । त्यस्तै गरी लाभार्थीले जम्मा गरेको रकम प्रविष्टी हुन ६ महिना वा सो भन्दा पनि बढी समय लाग्ने गरेको पाइयो । कोषको मुख्य व्यवसाय पद्धति लाई बाह्य स्रोतबाट गराउनु, ६ महिना पहिले देखिको लाभार्थीले जम्मा गरेको रकमको अभिलेख राख्ने काम बक्यौता रहनु र रकम संकलन गर्ने बैंक खाताको बैंक रिकन्सिलेशन विवरण समेत तयार गर्ने नगरिएकोले संचालन जोखिम बढ्ने हुदा विस्तृत छानविन गर्नु पर्ने अवस्था देखिन्छ । यसको लागि सम्बन्धित पदाधिकारीलाई जिम्मेवार बनाउनुपर्दछ ।

४.१५. न्यासधारी उप समितिमा बिज्ञको उपस्थिति नरहेको

नागरिक लगानी कोष ऐनको दफा ४३ मा प्राविधिक उप समितिको व्यवस्था रहेको छ । कोषले सञ्चालन गरेको नागरिक एकांक योजना तथा लगानीकर्ता हिसाब योजनाको दक्ष व्यवस्थापन र कोषले सञ्चालन गरेका यस्तै खालका अन्य योजनाहरू सञ्चालन गर्न प्राविधिक समुह संलग्न राखि उप समितिको गठन गर्ने व्यवस्था भएको देखिदैन । यस्ता कार्य सञ्चालनमा विश्लेषण गर्न सक्ने योग्यता पुगेका बिज्ञहरू संलग्न रहेको अवस्था देखिदैन । (Financial Analyst) को प्रतिवेदन नलिई ठूलो निर्णय गर्नु उचित हुदैन । व्यवस्थापन विनियमावली, २०४८ को दफा ३१ मा उल्लेख भएको र ऐनको दफा ४३ बमोजिम नागरिक एकांक योजना तथा लगानीकर्ता बचत हिसाबको दक्ष व्यवस्थापनको निमित्त सञ्चालक समितिले एक न्यासधारी प्राविधिक उप समिति

गठन गर्न सक्ने व्यवस्था छ । कम्तिमा दुई जना सदस्य वित्त, अर्थ वाणिज्य वा लेखा वा कानूनमा स्नातक भई पुजी बजार सम्बन्धि खनुभवी र दुई जना विभागिय प्रमुख संलग्न रहने व्यवस्था रहेको छ । यो व्यवस्थाको पालना भएको देखिदैन ।

४.१६. प्रतिवेदन र नीतिगत बिषय नेपाल सरकारमा पेश नगरेको ।

दफा ४७ बमोजिम कोषले आ.ब. समाप्त भएको नौ महिना भित्र लेखा परिक्षणको प्रतिवेदन र कोषको काम तथा कारोबारसंग सम्बन्धित कुराको एकिकृत प्रतिवेदन (Composit Report) नेपाल सरकार समक्ष पेश गर्नु पर्नेमा सो भएको देखिदैन । ऐनको दफा १९ (१) मा लगानीकर्ता हिसाब योजनामा कोषले प्रत्येक आ.ब. मा दिने प्रतिफल दर नेपाल सरकारले समय समयमा सुचना प्रकाशित गरी तोकिएको बमोजिम हुने व्यवस्था रहेतापनि प्रस्तुत सन्दर्भमा नेपाल सरकारले तोकिएको अवस्था देखिदैन । दफा १९ को ३ बमोजिमको प्रतिफल दिन नेपाल सरकारले प्रतिबद्धता गरेको छ । बीमा योजना लगायत अन्य महत्वपूर्ण नीतिगत निर्णयमा सरकारको सहमति वा स्वीकृति लिएको अवस्था देखिदैन । नीतिगत निर्णयमा नेपाल सरकार समावेश नभएको बिषयमा जिम्मेवारीमा मात्र समावेश हुनु उपयुक्त देखिएन ।

४.१७. नेपाल बायुसेवा निगमलाई बिमान खरिदका लागी ऋण लगानी सम्बन्धमा ।

मिति २०७४ बैशाख १७ गते बसेको सञ्चालक समितिको २१७४ को निर्णय बमोजिम ना.ल. कोष ऐन, २०४७ तथा व्यवस्थापन विनियमावली, २०४८ बमोजिम कोषलाई नेपाल सरकारको निर्देशनको अधिनमा रही एयरबस खरिदको लागि आवश्यक पर्ने रकम मध्ये कोषको तर्फबाट रू १२ अर्ब ऋण रकम १५ वर्ष अवधिको लागि त्रैमासिक रूपमा सांवा ब्याज भुक्तानी हुने गरी वार्षिक नौ प्रतिशत ब्याजदरमा समयकालिन ऋण लगानी गर्ने सम्बन्धमा आवश्यक निर्णयको लागि व्यवस्थापनको सिफारीसमा सञ्चालक समितिबाट निर्णय भएको देखिन्छ । ब्याज दर तय गर्दा कुनै विश्लेषण भएको देखिदैन ।

४.१८. घर जग्गा कर लगायत तिरो तिरान

मिति २०७३०३१२ मा महानगरपालिकालाई कामनपा वडा नं २४ स्थित कि.नं २२४,४० र २५४ मा घर जग्गा कर दायित्व निर्धारण गरिएको छ । तिर्नु पर्ने दायित्व भएको रू ४२,२८४,९०१।३८ मध्ये अग्रिम भुक्तानी गरिएको रकम रू २१,१४५,०५५।६९ घटाइ बांकीरू. २१,१३९,८४५।६९ मिति २०७३०३१२ मा भुक्तानी पठाईएको छ । कुल भुक्तानी मध्ये रू ५,६००। जरिवाना समेत संलग्न रहेको र समयमै यस्ता अनिवार्य दायित्व भुक्तानी गरेको भए जरिवाना तिर्नु नपर्ने हुदा सो रकम भुक्तानी ढिलाई गर्ने कर्मचारीबाट असुल गर्नुपर्दछ । घर जग्गाको कर लगायत सबै जग्गाको मालपोत समयमा नतिरेकोले भविष्यमा भुक्तानी गर्दा जरिवाना व्ययभार पर्ने अवस्था देखिएको छ ।

४.१९. नेपाल राष्ट्र बैंक संग सोधभर्ना

नेपाल राष्ट्र बैंकबाट सोधभर्ना प्राप्त हुनु पर्ने रकम रू १ करोड ४९ लाख ग्राहकहरूलाई भुक्तानी गरेको ऋण पत्र /वचतपत्रको सावां र ब्याज रकमको व्यक्तिगत अभिलेख राखि सोको आधारमा बिबरण तयार गरी नेपाल राष्ट्र बैंकबाट अद्यावधिक रूपमा सोधभर्ना लिने कार्य गरेको छैन । सोधभर्ना लिने कार्य नगर्ने सम्बन्धित पदाधिकारीलाई जिम्मेवार बनाउनु पर्दछ ।

४.२०. ब्याज आम्दानी

कोषले पिपुल्स फाइनान्स लि. मा रहेको निक्षेप बापतको सांवा रकम प्राप्त भएतापनि पाउनु पर्ने ब्याज रू १ करोड ७८ लाख प्राप्त भएको छैन । सावां असुल गरेपछि पनि ब्याज असुल गर्न बांकी राख्ने सम्बन्धित पदाधिकारीलाई जिम्मेवार बनाइनु पर्ने व्यहोरा गत वर्षको प्रतिवेदनमा

उल्लेख गरिएकोमा अवस्था यथावत रहेकोले यस सम्बन्धमा संचालक समितिका पदाधिकारीलाई जिम्मेवार बनाउनु पर्ने अवस्था देखियो ।

४.२१. NFRS कार्यान्वयन सम्बन्धमा:

कोषले तयार गरेको वित्तीय विवरणहरू नेपाल लेखामान बोर्ड (Accounting Standard Board of Nepal) बाट जारी नेपाल वित्तीय प्रतिवेदनमानहरू (Nepal Financial Reporting Standard)अनुसार छैनन् जुन सुचिकृत सार्वजनिक संस्थाको लागी आ.व. २०७२।७३ देखि लागू गरिएको छ ।

४.२२. कर्मचारी उपदान रकमको बास्तबिक अनुमान सम्बन्धमा :कर्मचारी उपदान व्यवस्था दीर्घकालीन सुविधा भएकाले नेपाल लेखामान अनुसार ब्यतगचर्षा ख्वगिबतप्यल गराउनु पर्ने देखिन्छ । ब्यतगचर्षा ख्वगिबतप्यल को प्रतिवेदन बिना व्यवस्था गरिएकोले रकम पर्याप्त छ/छैन एकिन हुन सक्ने अवस्था छैन ।

४.२३. प्राप्त हुन बाँकी ब्याज :

कोषको केन्द्रिय हिसाब तथा कोषले संचालन गरेका योजना तथा कार्यक्रमहरूमा कुल प्राप्त हुन बाँकी ब्याज रू. ४अर्ब ७२ करोड ९ लाख (केन्द्रिय हिसाबको २ करोड ९४ लाख) मध्ये समस्याग्रस्त वित्तीय संस्थामा मुद्धती निक्षेप लगानीको ब्याज ६३ करोड २ लाख (केन्द्रिय हिसाबको २ करोड ६२ लाख) असुल उपर तर्फ पहल भएको पाइएन । असुल उपर नगर्ने सम्बन्धित पदाधिकारीलाई जिम्मेवार बनाउनुपर्दछ ।

४.२४. जिन्सी मौज्जात कायम नगरेको

कोषले खरिद गरेका खर्च भएर जाने जिन्सी मालसामान खरिद भई स्टोरमा दाखिला गरीएको दाखिला प्रतिवेदन को आधारमा लेखाबाट भुक्तानी गरी खर्च लेख्ने गरेको देखिन्छ । खरिद भएको माल समानको मूल्य खुलाई जिन्सी मौज्जातमा आम्दानी गरी माग फाराम स्वीकृत भई स्टोरबाट निकासी भएपछि मात्र खर्च लेख्नु पर्नेमा खरिद गर्दाकै अवस्थामा सम्बन्धित शिर्षकहरूमा खर्च लेखांकन गर्ने गरेकोले जिन्सी मौज्जात शून्य हुने गरेको देखिन्छ । यसबाट खरिद भएका माल सामानको समुचित प्रयोगको आधार नहुने र सर्वमान्य सिद्धान्त अनुरूपको लेखा नराखेकोले वित्तीय विवरणमा वास्तविक खर्च चित्रण नहुने स्थिति रहेको देखिन्छ ।

४.२५. कर्मचारी बोनस बितरण

बोनस ऐन, २०३० को दफा ७ माबोनसको किसिम र सो वितरण गर्ने अवधिको व्यवस्था रहेको छ । उक्त व्यवस्था अनुसार बोनस ऐन अर्न्तगत वितरण गरिने बोनस नगदको रूपमा वितरण गर्नुपर्ने र आर्थिक वर्ष समाप्त भएको आठ महीनाभित्र बोनस वितरण गर्नुपर्छ भन्ने व्यवस्था रहेको छ । साथै यस्तो बोनस आर्थिक वर्ष समाप्त भएको आठ महिना भित्र वितरण गर्न नसक्ने भएमा सोको कारण उल्लेख गरी श्रम कार्यालय समक्ष निवेदन गरेमा श्रम कार्यालयले बढीमा ३ महिना म्याद बढाई दिने गरी वा अर्को आर्थिक वर्षमा एकै साथ दुई वर्षको बोनस बाण्ड्ने स्वीकृति दिन सक्ने व्यवस्था रहेको छ । यस्तो प्रावधानको विपरीत कोषले आर्थिक वर्ष २०७०।७१ को कर्मचारी बोनस व्यवस्था वापतको रकम दुई वर्ष पछि आ.व. २०७३।०९।२७ मा बढी वितरण गरिएको बोनस रू.४४६,५२१।५१ बोनस ऐन २०३० विपरीत देखिन्छ । उक्त रकम असुलउपर गरी कोषमा आम्दानी वाध्न सम्बन्धित कर्मचारीलाई जिम्मेवार बनाउनुपर्दछ ।

४.२६. प्रस्तावित लाभांश तथा बोनस

चालु आर्थिक वर्षमा खुद मुनाफा रु. २९,६२,००,४३३।०० आर्जन गरेकोमा २० प्रतिशत साधारण जगेडा कोषमा छुट्टयाई शेयरधनीहरूलाई २२.०६ प्रतिशत लाभांश बापतको बोनस शेयर वितरण गर्न प्रस्ताव गरेको देखिन्छ । त्यस्तै कर्मचारीहरूको लागि रु.३,१९,४७,०४२।०० बोनस व्यवस्था गरेको पाईयो । केन्द्रीय कोषले अन्य कोषहरू व्यवस्थापन गरेबापत नियमानुसार प्राप्त गर्ने सेवा शुल्क नै मुख्य आम्दानीको श्रोत हो । अन्य कोषहरूको अपरिस्कृत वित्तीय विवरणको आधारमा केन्द्रीय कोषले सेवा शुल्क आम्दानी वाधने, बैक हिसाव मिलान नगर्ने, कोषहरू वीचको लिनुदिनु पर्ने हिसावको यकिन बर्षो देखि नगर्ने स्थिती रहेकोले वित्तीय विवरणले यथार्थ नाफा चित्रण नगर्ने अवस्थामा कोषले बोनस र लाभांश प्रस्ताव गरी वितरण गर्नु नियम संगत हुदैन । बैक हिसाव मिलान तथा कोषहरू वीचको हिसाव मिलान गर्दा दायित्वको सृजना भएमा वा खर्च लेखनुपर्ने भई नोक्सानीको अवस्था परेमा कोषलाई नोक्सानी पर्न सक्ने अवस्था देखिन्छ । अतः कोषको सम्पूर्ण हर हिसाव चुस्त दुरूस्त राख्ने, बैक हिसाव मिलान गर्ने तथा विभिन्न कोषहरू वीचको लिनु दिनुपर्ने हिसाव मिलान गरी कोषको वित्तीय विवरणले यथार्थ चित्रण नगरेसम्म बोनस तथा लाभांश वितरण गर्ने कार्य स्थगन गर्न कोषका पदाधिकारीलाई जिम्मेदार बनाउनु पर्ने देखिन्छ ।

४.२७. शुल्क तथा जरिवाना सम्बन्धमा

कोषले आ.ब. २०६९/७०, २०७०/७१, २०७१/७२ र २०७२/७३ सम्मको आय विवरण आन्तरिक राजश्व विभागमा बुझाएको देखिदैन । समयमा नबुझाए बापत आयकर ऐन, २०५८ को दफा ११७, ११८ र ११९ अनुसार विलम्ब शुल्क, जरिवाना र ढीलो विवरण बुझाउदा लाग्ने ब्याज रकमको खर्च व्यवस्था सिर्जना गरेको पाइएन । यसरी समयमानै कर दायित्व बापतको रकम एकिन गरी भुक्तानी नगर्दा आयकर ऐन २०५८ को दफा ११७ अनुसार विलम्ब शुल्क तथा जरिवानाले कोषलाई बढी आर्थिक भार हुंदा कर दायित्व बापतको रकम एकिन हुनुपर्ने देखिन्छ ।

५. व्यवस्थापन पत्र

व्यवस्थापनले सुधार गर्नुपर्ने थप व्यहोरा यसैसाथ संलग्न व्यवस्थापन पत्रमा उल्लेख गरिएको छ ।

६. कैफियत सहितको लेखापरीक्षण राय व्यक्त गर्ने आधारका रूपमा हाम्रो रायमा , माथि बुंदा नं. ४ अर्न्तगत औल्याएका विषयले वित्तीय विवरणहरूमा पर्ने असरबाहेक, संलग्न वित्तीय विवरणले कोषको २०७४ आषाढ मसान्तको वित्तीय स्थिति र सोही मितिमा समाप्त भएको वर्षको आय व्यय हिसाव, नगद प्रवाह र इक्वीटीमा भएको परिवर्तनले नेपाल लेखामान बमोजिम सहि र यथार्थ चित्रण गर्दछ ।

नागरिक लगानी कोष (२०७४।७५)

१. वार्षिक वित्तीय विवरण उपर प्रतिवेदन

हामीले नागरिक लगानी कोषको यसै साथ संलग्न २०७५, आषाढ मसान्तको बासलात, सोही मितिमा समाप्त भएको आर्थिक वर्षको नाफा नोक्सान हिसाब तथा नगद प्रवाह विवरण र लेखा सम्बन्धी टिप्पणीहरूको लेखापरीक्षण सम्पन्न गरेका छौं ।

२. वित्तीय विवरणहरू सम्बन्धमा व्यवस्थापनको जिम्मेवारी

नेपाल लेखामान, सम्बन्धित प्रचलित अन्य ऐन, नियम, कानून अभ्यास अनुरूप यी वित्तीय विवरण तयार गर्ने एवं उचित रूपमा प्रस्तुतिकरण गर्ने जिम्मेवारी व्यवस्थापनको रहेको छ । यस्तो जिम्मेवारी अन्तर्गत वित्तीय विवरण

तयार गर्ने सिलसिलामा जालसाजी, त्रुटी लगायतका सारभुत रुपमा गलत आंकडा रहित प्रस्तुतिकरण गर्ने, आवश्यक आन्तरिक नियन्त्रण प्रणाली निरन्तर प्रभावकारी रुपमा कार्यन्वयन हुने गरी स्थापित गर्ने, उपयुक्त लेखा नीतिको छनौट तथा कार्यन्वयन गर्ने र आवश्यकता अनुसार उचित लेखा अनुमान लागु गर्ने कार्य पर्दछन् ।

३ लेखापरीक्षकको जिम्मेवारी

हाम्रो जिम्मेवारी प्रस्तुत वित्तीय विवरण उपर लेखापरीक्षणको आधारमा राय व्यक्त गर्नु हो । हामीले नेपालको लेखापरीक्षण मान तथा महालेखापरीक्षकको कार्यालयले जारी गरेको मार्गदर्शनको आधारमा सम्पन्न गरेका छौं । ती लेखापरीक्षण मान मार्गदर्शन अनुसार व्यवसायिक आचारसंहिताको पालना गर्ने र वित्तीय विवरणहरु सारभुत रुपमा गलत आंकडा रहित प्रस्तुति गर्ने कुरामा यथोचित आश्वस्थता प्रदान गर्न लेखापरीक्षण योजना तर्जुमा गरी तदनुसार लेखापरीक्षण सम्पन्न गर्ने कार्य पर्दछन् ।

वित्तीय विवरणमा उल्लेखित रकम र खुलासा गरिएका सूचना लगाएत अन्य विवरण बारेमा पुष्ट्याई गर्ने यथेष्ट प्रमाण संकलन गर्ने, प्रमाणको पूर्ण वा आंशिक वा छड्के परीक्षण गर्ने कार्यविधि लेखापरीक्षणमा समावेश हुन्छ । यसरी अवलम्बन गरिएका लेखापरीक्षण कार्यविधिमा वित्तीय विवरण जालसाजी वा त्रुटीको कारण सारभुत रुपमा गलत आंकडा सहित प्रस्तुत हुन सक्ने कुरामा अवलम्बन गरिने लेखापरीक्षणको जोखिम मूल्याङ्कन सहितको व्यवसायिक विवेकमा निर्भर हुन्छ । लेखापरीक्षणबाट जोखिम मूल्याङ्कन गर्ने क्रममा निकायको वित्तीय विवरण तयारी यथार्थ प्रस्तुतिकरणको लागि आवश्यक पर्ने आन्तरिक नियन्त्रण प्रणालीको उपयुक्तता बारे लेखापरीक्षणबाट राय व्यक्त गर्ने उद्देश्य राखिएको छैन । व्यवस्थापनले वित्तीय विवरण तयार गर्दा प्रयोग गरेको लेखानीतिको सान्दर्भिकता, विश्लेषण र लेखाअनुगमनको उपयुक्तता साथै वित्तीय विवरणको समग्र स्थितिको मूल्याङ्कन गर्ने कार्य समेत लेखापरीक्षकको जिम्मेवारी अन्तर्गत पर्दछ ।

हामीले प्राप्त गरेका प्रमाणहरुले कैफियत सहितको लेखापरीक्षण राय व्यक्त गर्ने सन्दर्भमा पर्याप्त र उपयुक्त आधार प्रदान गर्दछ भन्ने कुरामा हामी विश्वस्त छौं ।

४ कैफियत सहितको लेखापरीक्षण राय व्यक्त गर्ने आधार

लेखापरीक्षणबाट कैफियत सहितको लेखापरीक्षण राय व्यक्त गर्ने आधारका रुपमा वित्तीय विवरणमा सारभुत असर पर्ने व्यहोरा निम्नानुसार छन् :

४.१ प्रतिवेदन : नागरिक लगानी कोष ऐन, २०४७ को दफा ४७ बमोजिम कोषले आर्थिक बर्ष समाप्त भएको नौ महिना भित्र लेखापरीक्षणको प्रतिवेदन र कोषको काम तथा कारोबारसंग सम्बन्धित विवरण नेपाल सरकार समक्ष पेश गर्नु पर्नेमा गरेको देखिदैन । त्यस्तै ऐनको दफा १९(१) मा लगानीकर्तालाई प्रत्येक आर्थिक बर्षमा दिने प्रतिफल दर नेपाल सरकारले समय समयमा सुचना प्रकाशित गरी तोकिएका बमोजिम हुने ब्यबस्था रहेतापनि नेपाल सरकारले तोकिएको देखिएन । नेपाल सरकारको सहमति वेगर कोषले प्रतिफल निर्धारण गरेको उचित देखिएन । ऐनको व्यवस्था अनुसार प्रतिवेदन दिने र प्रतिफलको निर्धारण गर्ने व्यवस्था कार्यन्वयन गर्नु पर्दछ ।

४.२ अन्तर स्किम हिसाब : कोषको अन्तर स्किम कारोबार भिडान नहुँदा क्रेडिट तर्फ रु. ७८ करोड ९८ लाख फरक तथा डेबिट तर्फ रु.१ अर्ब २८ करोड ११ लाख फरक भई खुद रु.४९ करोड १३ लाख डेबिट फरक रहेको छ । हिसाब भिडान नगरी तयार गरेको वित्तीय विवरणले कोषको वित्तीय स्थितिको यथार्थ चित्रण गर्ने अवस्था देखिदैन । फरक नपर्ने गरी स्किमको कारोबार गर्नुपर्दछ ।

४.३ बैंक हिसाब मिलान: कोषको आर्थिक कार्यविधि विनियमावली, २०६८ को नियम ८ बमोजिम सेस्ताले देखाएको हिसाब र बैंक विवरण मासिक रुपमा भिडाई हिसाब अद्यावधिक गर्नुपर्दछ । केन्द्रीय कोषतर्फ विभिन्न १४ बैंकमा ४१ खाताहरु रहेकोमा २०७५ आषाढ मसान्तको वित्तीय विवरण अनुसार कुल बैंक

मौज्दात रु. ८६ करोड १४ लाख देखिए तापनि बैक विवरणसँग भिडान गरेको पाइएन । केन्द्रीय कोष र विभिन्न स्किमहरुको ४२८ बैकखातामा रु. २ अर्ब ९३ करोड ४२ लाख मौज्दात रहेको मध्ये ५४ बैकखातामा रु.११ अर्ब ३१ करोड ९४ लाख ऋणात्मक मौज्दात रहेको छ । समयमै बैक हिसाव मिलान विवरण तयार नगर्ने र हिसाव भिडान नगर्ने प्रवृत्तिको कारण सँस्थाको सेस्ता तथा बैक विवरणले देखाएको रकम फरक पर्ने, मौज्दात ऋणात्मक देखिने र रकम हिनामिना भएमा पत्ता नलाग्ने स्थिति देखिन्छ । समयमै हिसाव मिलान गर्न गत वर्ष समेत औल्याएकोमा यो वर्ष पनि सुधार भएको छैन ।

- ४.४ आवधिक वित्तीय विवरण : कोषको आर्थिक प्रशासन सम्बन्धी विनियमावली, २०६८ को विनियम २१ बमोजिम जिम्मेवार व्यक्तिले आम्दानी, खर्च तथा धरौटीको दैनिक, साप्ताहिक, मासिक र वार्षिक लेखाको विवरण बुझाउनुपर्ने व्यवस्था गरेको छ । त्यस्तै विनियमावलीको विनियम २३ बमोजिम कोषको वार्षिक नाफा नोक्सान सहितको बासालात तयार गरी आर्थिक वर्ष समाप्त भएको पैतालीस दिन भित्र कार्यकारी निर्देशक समक्ष पेश गर्नु पर्ने व्यवस्था रहेको छ । तर कोषले उल्लेख भए बमोजिमको विवरणहरु समयमा तयार नगरेकोले कानूनको पालना भएको छैन । तोकिएको समयभित्र वित्तीय विवरण तयार गर्नु पर्दछ ।
- ४.५ कोष परिचालन: आर्थिक कार्यविधि विनियमावली, २०६८ को विनियम ४ अनुसार कोषमा प्राप्त हुने रकमहरु संचालक समितिले तोकेको बाणिज्य बैकहरुमा कार्यक्रमगत रुपमा ननुअप्रेटिभ खाता खोली जम्मा गर्नुपर्ने र भुक्तानी प्रयोजनको लागि कार्यक्रमगत कार्य संचालन खाता राख्नुपर्ने व्यवस्था छ । ननुअप्रेटिभ खातामा जम्मा भएको रकम भुक्तानी खातामा ट्रान्सफर गरी खर्च गर्नु पर्ने उल्लेख भएकोमा कोषले ननु अपरेटिभ खाता संचालन नगरी प्राप्त भएका सबै आम्दानी कार्यसंचालन खातामा जम्मा गरी खर्च गरेको छ । यसबाट विनियमावलीमा उल्लेख भएको व्यवस्था पालना भएको छैन । विनियमावलीको पालना नभएको एवं वित्त नियन्त्रणमा प्रभावकारिता नदेखिएको ब्यहोरा गत बर्षको प्रतिवेदनमा उल्लेख गरिएकोमा यस बर्ष पनि अवस्था यथावत छ ।
- ४.६ कर्मचारी बोनस: बोनस ऐन, २०३० अन्तर्गत वितरण गरिने बोनस आर्थिक वर्ष समाप्त भएको आठ महिना भित्र वितरण गर्नुपर्ने व्यवस्था छ । यस्तो बोनस आर्थिक वर्ष समाप्त भएको आठ महिना भित्र वितरण गर्न नसक्ने भएमा सोको कारण उल्लेख गरी श्रम कार्यालय समक्ष निवेदन गरि श्रम कार्यालयले बढीमा तीन महिना म्याद थप गर्नसक्ने वा अर्को आर्थिक वर्षमा एकै साथ दुई वर्षको बोनस बाँड्ने स्वीकृति दिन सक्ने व्यवस्था छ । कोषले २०७२।७३ को कर्मचारी बोनस व्यवस्था वापतको रु. ७५ लाख ९३ हजार रकम दुई बर्ष पछि २०७५ जेष्ठ महिनामा वितरण गरेको देखियो । ऐन विपरित बोनस वितरण गरेको रकम असुल गर्नु पर्दछ ।
- ४.७ तिर्नुपर्ने लाभांश रकम: चिलिमे जलविद्युत कम्पनी लिमिटेडको शेयर रजिष्ट्रारको कार्यभार सम्हाल्दै आएको यो कोषले उक्त कम्पनीको विगतदेखिकै तिर्नुपर्ने रकम रु. १ करोड ६४ लाख जिम्मेवारी सार्दै आएको देखिन्छ । कम्पनी ऐन, २०६३ को दफा १८२ को व्यवस्था अनुसार ५ वर्षभन्दा अधिका भूक्तानी दिन बाकी लाभांश वापतको रकम राष्ट्रिय स्तरको पत्रिकामा सुचना प्रकाशित गरी कुनै शेयर धनीहरुले दावी नगरेमा सो रकम लगानीकर्ता सुरक्षण कोषमा जम्मा गर्नुपर्ने उल्लेख छ । कम्पनी ऐनको ब्यवस्था अनुसार तिर्नुपर्ने बाकी रकम लगानीकर्ता सुरक्षण कोषमा जम्मा गर्नु गराउनु पर्ने देखिन्छ ।
- ४.८ लगानी : लगानी नीति तथा आधार तयार नगरी संचालक समितिको बैठकको पटके निर्णयको आधारमा लगानी गर्ने गरेको छ । कोषको केन्द्रीय हिसाव र विभिन्न ११ योजनाहरू समेत १२ योजनाको वित्तीय विवरण अनुसार २०७४।७५ सम्म कुल रु. ७३ अर्ब ४ करोड ७३ लाख लगानी रहेकोमा लगानी विभागको अभिलेख अनुसार रु. ७१ अर्ब ३९ करोड देखिएकोले रु.१ अर्ब ६५ करोड ७३ लाख फरक परेको छ ।

समस्याग्रस्त घोषित भएका ११ वित्तीय संस्थामा रु १ अर्ब १२ करोड मुद्दती निक्षेप रहेको देखिन्छ । उक्त रकममध्ये अवधि समाप्त भएको मुद्दती निक्षेप रु. ३ करोड छ । कोषको लगानी अभिलेखमा २ करोड ६० लाख ३२ हजार ९९७ कित्ता शेयर रहेको तथा अभौतिकिकरण (डीम्याट) अभिलेखमा १ करोड ७७ लाख ४४ हजार ३८४ कित्ता शेयर भएकाले ८२ लाख ८८ हजार ६१३ कित्ता शेयर घटी देखिएको छ । लगानी नीति तयार गर्नुपर्ने, फरक परेको हिसाव मिलाउन गनुपर्ने, मुद्दती निक्षेपको रकम सुरक्षित गर्नुपर्ने र शेयर लगत अद्यावधिक गर्नुपर्दछ ।

कोषले ४५६ मेघावाट विद्युत उत्पादन क्षमता रहेको माथिल्लो तामाकोशी हाइड्रोपावर कम्पनिमा रु.२ अर्ब कर्जा र रु. २१ करोड १८ लाख शेयर लगानी गरेको छ । परियोजनाको सुरु लागत रु. ३५ अर्ब रहेकोमा २०७५ आषाढ सम्म रु. ४९ अर्ब ३० करोड पुगेको छ । कोषले १५ वर्षको लागि गरेको ऋण सम्भौताको अवधि मध्ये ८ वर्ष परियोजना निर्माण कार्यमा व्यतीत भैसकेको छ । ऋण लगानीका शर्त अनुसार बाँकी ७ वर्ष भित्र कोषको ऋण चुक्ता हुने अवस्था रहेको छैन ।

४.९ विमान खरिद कर्जा : नेपाल वायुसेवा निगमसंग २०७४।२।२९ मा गरेको ऋण सम्भौता अनुसार वाइडबडी विमान खरिद गर्न कोषले रु.१२ अर्बको ऋण प्रवाह गरेको छ । निगमले २०७५ को पुष मसान्तमा किस्ता रकम चुक्ता गरेको देखिदैन । ठूला र दीर्घकालिन परियोजनाहरूमा लगानी गर्दा विस्तृत अध्ययन, जोखिम विश्लेषण, परियोजनाको सबल तथा दुर्बल पक्षहरू तथा कर्जा लिनेको व्यवसायिक मूल्यांकन प्रतिवेदन जस्ता विषयहरूमा अध्ययन, विश्लेषण र मूल्यांकन भएको पाइएन ।

४.१० सूचना प्रणाली : सूचना प्रणालीको प्रयोग भरपर्दो र विश्वसनीय हुनुपर्दछ । कोषले प्रयोग गरेको सूचना प्रणालीको सफ्टवेयरमा प्रयोगकर्ताले आफूखुसी तथ्यांक परिवर्तन गर्न सक्ने, सबै शाखासंग प्रणाली नजोडिएको र सूचना प्रविधि परीक्षण समेत गरेको छैन । जसले गर्दा लाभग्राहीको रकम समयमा प्रविष्ट नहुने अन्तरशाखा हिसाव फरक पर्ने देखिन्छ । सूचना प्रविधिको उचित व्यवस्थापन गरी कार्य सञ्चालन गर्नु पर्दछ ।

५ व्यवस्थापन पत्र

व्यवस्थापनले सुधार गर्नुपर्ने थप व्यहोरा यसै साथ संलग्न व्यवस्थापन पत्रमा उल्लेख गरिएको छ ।

६ लेखापरीक्षकको राय

हाम्रो रायमा माथि कैफियत सहितको रायको आधारका अनुच्छेद ४ अर्न्तगत उल्लेखित व्यहोराहरूबाट पर्ने असर बाहेक संलग्न वित्तीय विवरणले संस्थाको ३२ आषाढ, २०७५ को वित्तीय स्थिति र सोही मितिमा समाप्त भएको आर्थिक वर्षको आय व्यय विवरण र नगद प्रवाह विवरणले नेपाल लेखामान बमोजिम सही र यथार्थ चित्रण गर्दछ ।

निक्षेप तथा कर्जा सुरक्षण कोष (२०७४।७५)

१. वार्षिक वित्तीय विवरण उपर प्रतिवेदन

हामीले निक्षेप तथा कर्जा सुरक्षण कोषको २०७५ आषाढ मसान्तको वासलात, सो मितिमा समाप्त भएको आर्थिक वर्षको नाफा नोक्सान हिसाब, नगद प्रवाह विवरण तथा ईक्विटीमा भएको परिवर्तन सम्बन्धी विवरण र तत्सम्बन्धी लेखा नीति तथा लेखा टिप्पणी समावेश भएका वित्तीय विवरणको लेखापरीक्षण सम्पन्न गरेका छौं ।

२. वित्तीय विवरण उपर व्यवस्थापनको जिम्मेवारी

नेपाल वित्तीय प्रतिवेदनमान, सम्बन्धित ऐन, नियम, कानून अभ्यास अनुरूप यी वित्तीय विवरण तयारी गर्ने एवं उचित रूपमा प्रस्तुतिकरण गर्ने जिम्मेवारी व्यवस्थापनमा रहेको छ । यस्तो जिम्मेवारी अन्तर्गत वित्तीय विवरण जालसाजी, त्रुटी लगायत सारभूत रूपमा गलत आँकडासहित प्रस्तुतिकरण, आवश्यक आन्तरिक नियन्त्रण प्रणाली निरन्तर प्रभावकारी रूपमा कार्यान्वयन हुने गरी स्थापित गर्ने, उपयुक्त लेखा नीतिको छनौट तथा कार्यान्वयन गर्ने र आवश्यकता अनुसार उचित लेखा अनुमानहरु लागु गर्ने पर्दछन् ।

३. लेखापरीक्षकको जिम्मेवारी

हामीले जिम्मेवारी प्रस्तुत वित्तीय विवरणहरु उपर लेखापरीक्षणको आधारमा राय व्यक्त गर्नु हो । हामीले नेपाल लेखापरीक्षणमान र महालेखा परीक्षकको कार्यालयले जारी गरेको मार्गदर्शनका आधारमा लेखापरीक्षण सम्पन्न गरेका छौं । ती लेखापरीक्षणमान तथा मार्गदर्शन अनुसार व्यवसायिक आचार संहिताको पालना गर्ने र वित्तीय विवरणहरु सारभूत रूपमा गलत आँकडासहित प्रस्तुती भएको छ भन्ने कुरामा यथोचित आश्वस्तता प्रदान गर्ने लेखापरीक्षण योजना तर्जुमा गरी तदनुसार लेखापरीक्षण सम्पन्न गर्ने कार्य पर्दछन् ।

वित्तीय विवरणमा उल्लेखित रकम तथा खुलासा गरिएका सूचना लगायत अन्य विवरण बारे पुष्ट्याईका यथेष्ट प्रमाण संकलन गर्ने, प्रमाणको पूर्ण वा आंशिक वा छड्के परीक्षण गर्ने कार्यविधि लेखापरीक्षणमा समावेश हुन्छ । यसरी अवलम्बन गरिएका लेखापरीक्षण कार्यविधिमा वित्तीय विवरण जालसाजी वा त्रुटिबाट सारभूत रूपमा गलत आँकडासहित प्रस्तुत हुनसक्ने कुरामा अवलम्बन गरिने लेखापरीक्षणको जोखिम मूल्याङ्कन व्यवसायिक विवेकमा निर्भर हुन्छ । लेखापरीक्षणबाट जोखिम मूल्याङ्कन गर्ने क्रममा निकायको आन्तरिक नियन्त्रणको उपयुक्तता बारेमा परीक्षण गरिएतापनि यस्तो आन्तरिक नियन्त्रण प्राणालीको प्रभावकारीता बारे लेखापरीक्षणबाट राय व्यक्त गर्ने प्रयोजन राखिएको छैन । व्यवस्थापनले वित्तीय विवरण तयार गर्दा प्रयोग गरेका लेखा नीतिको सान्दर्भिकता, विश्लेषण र लेखाअनुमानको उपयुक्तताको साथै वित्तीय विवरणको समग्र स्थितिको मूल्याङ्कन गर्नु समेत लेखापरीक्षण अन्तर्गत पर्दछ ।

हामीले प्राप्त गरेका प्रमाणहरुले लेखापरीक्षण राय व्यक्त गर्ने सन्दर्भमा पर्याप्त र उपयुक्त आधार प्रदान गर्दछ भन्ने कुरामा हामी विश्वस्त छौं ।

४. कैफियतसहितको रायव्यक्तगर्ने आधार:

कैफियत सहितको लेखापरीक्षण राय व्यक्तगर्ने आधारका रूपमा वित्तीय विवरणमा सारभूत असर पर्ने व्यहोरा निम्नानुसार छन् :

४.१ निक्षेप तथा कर्जा सुरक्षण कोष ऐन, २०७३ को दफा ३९ (४) अनुसार सुरक्षित निक्षेपको दावी भुक्तानी वा शोधभर्ना गर्न बाहेक अन्य प्रयोजनमा खर्च गर्न नसकिने निक्षेप सुरक्षण जोखिम कोषमा रहेको रकम रु २ अर्ब ५४ करोड ७७ लाख नेपाल सरकार, अर्थ मन्त्रालयको २०७५।१।२।२९ को निर्देशन बमोजिम चुक्ता पूँजीमा यस्तो रकम रकमान्तर गरेको ऐनको प्राबधान विपरित छ ।

४.२ नेपाल वित्तीय प्रतिवेदन मान बमोजिम तयार गरेको प्रस्तुत वित्तीय विवरणमा नेपाल लेखामान १९ बमोजिम कर्मचारी उपदान वापतको दायित्वको Actuary valuation नभएकोले कोषको सञ्चालन नतिजा तथा दायित्वमा पर्न जाने असरको एकिन गर्न सक्ने अवस्था रहेन ।

५. व्यवस्थापन पत्र

व्यवस्थापनले सुधार गर्नुपर्ने थप व्यहोरा यसैसाथ संलग्न व्यवस्थापन पत्रमा उल्लेख गरिएको छ ।

६. लेखापरीक्षकको राय:

हाम्रो रायमा संलग्न वित्तीय विवरणले माथि अनुच्छेद ४ मा उल्लेखित व्यहोराले पर्ने असर बाहेक कोषको ३२ आषाढ, २०७५ को वित्तीय स्थिति र सोही मितिमा समाप्त भएको आर्थिक वर्षको आय व्यय विवरण, नगद प्रवाह विवरण तथा इक्विटीमा भएको परिवर्तन सम्बन्धी विवरणले नेपाल वित्तीय प्रतिवेदनमान बमोजिम सही र यथार्थ चित्रण गर्दछ ।

७. ऐन तथा नियमहरूको पालनाउपर प्रतिवेदन

हामीलाई उपलब्ध जानकारी, स्पष्टिकरण, सूचनाहरू र हाम्रो लेखापरीक्षणको आधारमा निम्न अनुसार प्रतिवेदन पेश गर्दछौं :

क) हामीले लेखापरीक्षण सम्पन्न गर्न आवश्यक ठानेका सूचना, स्पष्टिकरण र जवाफ उपलब्ध भयो ।

ख) यस प्रतिवेदनसंग संलग्न वित्तीय विवरणहरू निक्षेप तथा कर्जा सुरक्षण ऐन २०७३ र अन्य प्रचलित कानून बमोजिम तयार भएको र कोषले राखेको लेखा दुरुस्त रहेको छ ।

ग) हाम्रो रायमा कोषबाट पाएको विवरणहरू लेखापरीक्षणका निमित्त पर्याप्त छन् ।

घ) लेखापरीक्षणको सिलसिलामा पाएको सूचना एवं हामीलाई दिइएको जानकारी र स्पष्टिकरण तथा कोषको हिसाब किताबको परीक्षणको आधारमा कोषको संचालक समिति वा प्रतिनिधि वा कुनै पदाधिकारी वा कुनै कर्मचारीले प्रचलित कानून विपरति काम गरेको वा अनियमित कार्य गरेको वा कोषको सम्पत्ति हिनामिना गरेको वा विरुद्ध कार्य गरेको हाम्रो जानकारीमा आएन ।

नेपाल औषधि लिमिटेड (२०७२।७३)

१. वार्षिक वित्तीय विवरण उपर प्रतिवेदन

हामीले यसैसाथ संलग्न नेपाल नेपाल औषधि लिमिटेडको २०७३ साल असार मसान्तको वासलात तथा सोही मितिमा समाप्त भएको आर्थिक वर्षको आय विवरण, नगद प्रवाह विवरण, इक्विटीमा भएको परिवर्तन र तत्सम्बन्धी लेखा नीति तथा लेखा टिप्पणी समावेश भएको वित्तीय विवरणको लेखापरीक्षण सम्पन्न गरेका छौं ।

२. वित्तीय विवरण उपर व्यवस्थापनको जिम्मेवारी

नेपाल लेखामान, सम्बन्धित ऐन लगायत प्रचलित अन्य ऐन, नियम, कानूनी अभ्यास अनुरूप यी वित्तीय विवरण तयारी गर्ने एवं उचित रूपमा प्रस्तुतिकरण गर्ने जिम्मेवारी व्यवस्थापनमा रहेको छ । यस्तो जिम्मेवारी अन्तर्गत वित्तीय विवरण जालसाजी, त्रुटी लगायत सारभूत रूपमा गलत आंकडारहित प्रस्तुतिकरण गर्ने, आवश्यक आन्तरिक नियन्त्रण प्रणाली निरन्तर प्रभावकारी रूपमा कार्यान्वयन हुनेगरी स्थापित गर्ने, उपयुक्त लेखा नीतिको छनौट तथा कार्यान्वयन गर्ने र आवश्यकता अनुसार उचित लेखा अनुमान लागू गर्ने कार्यहरू पर्दछन् ।

३. लेखापरीक्षकको जिम्मेवारी

हाम्रो जिम्मेवारी प्रस्तुत वित्तीय विवरणहरू उपर लेखापरीक्षणको आधारमा राय व्यक्त गर्नु हो । हामीले नेपाल लेखापरीक्षणमान र महालेखापरीक्षकको कार्यालयले जारी गरेको मार्गदर्शनका आधारमा लेखापरीक्षण गरेका छौं । ती लेखापरीक्षणमान तथा मार्गदर्शन अनुसार व्यवसायिक आचार संहिताको पालना गर्ने र वित्तीय विवरणहरू सारभूत रूपमा गलत आंकडारहित प्रस्तुती भएको छ भन्ने कुरामा यथोचित आश्वस्तता प्रदान गर्ने लेखापरीक्षण योजना तर्जुमा गरी तदनुसार लेखापरीक्षण सम्पन्न गर्ने कार्यहरू पर्दछन् ।

वित्तीय विवरणमा उल्लेखित रकम तथा खुलासा गरिएका सूचना लगायत अन्य विवरणका बारेमा पुष्ट्याईका यथेष्ट प्रमाण संकलन गर्ने, प्रमाणको पूर्ण वा आंशिक वा छुडुके परीक्षण गर्ने कार्यविधि लेखापरीक्षणमा समावेश हुन्छ। यसरी अवलम्बन गरिएका लेखापरीक्षण कार्यविधिमा वित्तीय विवरण जालसाजी वा त्रुटिबाट सारभूत रूपमा गलत आंकडा प्रस्तुती हुन सक्ने कुरामा अवलम्बन गरिने लेखापरीक्षणको जोखिम मूल्याङ्कन व्यवसायिक विवेकमा निर्भर हुन्छ। लेखापरीक्षणबाट जोखिम मूल्याङ्कन गर्ने क्रममा निकायको वित्तीय विवरण तयारी तथा यथार्थ प्रस्तुतीकरणको लागि आवश्यक पर्ने आन्तरिक नियन्त्रणको उपयुक्तता बारेमा परीक्षण गरिएको छ तापनि यस्तो आन्तरिक नियन्त्रण प्रणालीको प्रभावकारीता बारे लेखापरीक्षणबाट राय व्यक्त गर्ने प्रयोजन राखिएको छैन। व्यवस्थापनले वित्तीय विवरण तयार गर्दा प्रयोग गरेका लेखा नीतिको सान्दर्भिकता, विश्लेषण र लेखाअनुमानको उपयुक्तताको साथै वित्तीय विवरणको समग्र स्थितिको मूल्यांकन गर्नु समेत लेखापरीक्षण अन्तर्गत पर्दछ।

हामीले प्राप्त गरेका प्रमाणहरूले लेखापरीक्षण राय व्यक्त गर्ने सन्दर्भमा पर्याप्त र उपयुक्त आधार प्रदान गर्दछ भन्ने कुरामा हामी विश्वस्त छौ।

४. कैफियत सहितको लेखापरीक्षण राय व्यक्त गर्ने आधार:

लेखापरीक्षणबाट कैफियतसहितको राय व्यक्त गर्ने आधारका रूपमा वित्तीय विवरणमा सारभूत असर पार्ने व्यहोरा निम्नानुसार छन्:

४.१ कम्पनी रजिष्ट्रार कार्यालयबाट स्वीकृत कम्पनीको प्रबन्धपत्र र नियमावली अनुसारको अधिकृत पूँजीएबम चुक्ता पूँजीरु.१,५०,००,०००। (एक करोड पचास लाख) बाट बढाएर रु. १५,००,००,०००।- (पन्ध्र करोड) कायमगर्ने गरी साधारण सभाबाट निर्णयभएको, तर कम्पनी ऐन २०६३को दफा ४२ अनुसार कम्पनीले अधिकृत पूँजी बढाउन चाहेमा सो बारे साधारण सभामा विशेष प्रस्ताव पारित गरी कार्यालयको स्वीकृतिलिई अधिकृत पूँजी बढाउन र सोबमोजिम प्रबन्धपत्र र नियमावलीमा आवश्यक हेरफेर गर्नु पर्ने प्रावधान रहेकोमा कम्पनीले उक्त प्रावधान अनुरूप अधिकृत पूँजी बढाएको देखिएन।

४.२ कम्पनीले नेपाल सरकारबाट प्राप्त गरेको अनुदान अन्तर्गत सिर्जित स्थिर सम्पतिको मूल्य रु.२,४९,२३,३५७।३ मा कम्पनीको नीतिअनुसार गरिएको हासकट्टी नाफा नोक्सान हिसाबमा खर्च जनाइएको तर नेपाल लेखामान २० (अनुदान) अनुसार पूँजीगत अनुदानको रकमलाई खर्चको अनुपातमा आम्दानी बाध्ने गरेको छैन।

४.३ कम्पनीले तयारी सामानको मूल्यांकन बिक्री मूल्यमा र अन्य जिन्सी मौज्जातको मूल्यांकन परल मुल्यमा गर्ने गरे अनुसार यो वर्षको अन्तिम मौज्जात रु. २,७५,०८,८४६।६६ वित्तीय विवरणमा देखाएको छ। तर सो मूल्यांकन नेपाल लेखामान २ अनुसार परल या खुद प्राप्य मूल्य मध्ये जुन कम हुन्छ सोमा हुनु पर्नेमा व्यवस्थापनले तयारी सामानको परल मूल्य र अन्य जिन्सी मौज्जातको खुद प्राप्य मूल्य नखुलाएको कारण लेखामान अनुसारको मूल्यांकन गर्न सकिएन।

५. व्यवस्थापन पत्र

व्यवस्थापनले सुधार गर्नुपर्ने थप व्यहोरा यसैसाथ संलग्न व्यवस्थापन पत्रमा उल्लेख गरिएको छ।

६. लेखापरीक्षकको राय

हाम्रो रायमा, संलग्न वित्तीय विवरणले माथी अनुच्छेद ४ मा उल्लेखित व्यहोराले पार्न सक्ने असर बाहेक, नेपाल औषधि लिमिटेडको २०७३ असार मसान्तको वित्तीय स्थिति र सोही मितिमा अन्त्य भएको आर्थिक वर्षको सञ्चालन नतिजा, नगद प्रवाहको विवरण तथा इक्वीटीमा भएको परिवर्तन सम्बन्धी विवरणको नेपाल लेखामान वमोजिम सही र यथार्थ चित्रण गर्दछ।

नेपाल औषधी लिमिटेड (२०७३।७४)

१. वार्षिक वित्तीय विवरण उपर प्रतिवेदन

हामीले नेपाल औषधी लिमिटेडको २०७४, आषाढ मसान्त सम्मको वासलात, सो मितिमा समाप्त भएको आर्थिक वर्षको नाफा नोक्सान हिसाब, नगद प्रवाह विवरण तथा ईक्विटीमा भएको परिवर्तन सम्बन्धी विवरण र तत्सम्बन्धी लेखा नीति तथा लेखा टिप्पणी समावेश भएका वित्तीय विवरणको लेखापरीक्षण सम्पन्न गरेका छौं ।

२. वित्तीय विवरण उपर व्यवस्थापनको जिम्मेवारी

नेपाल लेखामान, सम्बन्धित ऐन, नियम, कानून अभ्यास अनुरूप यी वित्तीय विवरण तयारी गर्ने एवं उचित रूपमा प्रस्तुतिकरण गर्ने जिम्मेवारी व्यवस्थापनमा रहेको छ । यस्तो जिम्मेवारी अन्तर्गत वित्तीय विवरण जालसाजी, त्रुटी लगायत सारभूत रूपमा गलत आँकडा रहित प्रस्तुतिकरण, आवश्यक आन्तरिक नियन्त्रण प्रणाली निरन्तर प्रभावकारी रूपमा कार्यान्वयन हुने गरी स्थापित गर्ने, उपयुक्त लेखा नीतिको छनौट तथा कार्यान्वयन गर्ने र आवश्यकता अनुसार उचित लेखा अनुमानहरू लागु गर्ने पर्दछन् ।

३. लेखापरीक्षकको जिम्मेवारी

हाम्रो जिम्मेवारी प्रस्तुत वित्तीय विवरणहरू उपर लेखापरीक्षणको आधारमा राय व्यक्त गर्नु हो । हामीले नेपाल लेखापरीक्षणमान र महालेखा परीक्षकको कार्यालयले जारी गरेको मार्गदर्शनका आधारमा लेखापरीक्षण सम्पन्न गरेका छौं । ती लेखापरीक्षणमान तथा मार्गदर्शन अनुसार व्यवसायिक आचार संहिताको पालना गर्ने र वित्तीय विवरणहरू सारभूत रूपमा गलत आँकडारहित प्रस्तुती भएको छ भन्ने कुरामा यथोचित आश्वस्तता प्रदान गर्ने लेखापरीक्षण योजना तर्जुमा गरी तदनुसार लेखापरीक्षण सम्पन्न गर्ने कार्य पर्दछन् ।

वित्तीय विवरणमा उल्लेखित रकम तथा खुलासा गरिएका सूचना लगायत अन्य विवरण बारे पुष्ट्याईका यथेष्ट प्रमाण संकलन गर्ने, प्रमाणको पूर्ण वा आंशिक वा छड्के परीक्षण गर्ने कार्यविधि लेखापरीक्षणमा समावेश हुन्छ । यसरी अवलम्बन गरिएका लेखापरीक्षण कार्यविधिमा वित्तीय विवरण जालसाजी वा त्रुटिबाट सारभूत रूपमा गलत आँकडासहित प्रस्तुत हुनसक्ने कुरामा अवलम्बन गरिने लेखापरीक्षणको जोखिम मूल्याङ्कन व्यवसायिक विवेकमा निर्भर हुन्छ । लेखापरीक्षणबाट जोखिम मूल्याङ्कन गर्ने क्रममा निकायको आन्तरिक नियन्त्रणको उपयुक्तता बारेमा परीक्षण गरिएतापनि यस्तो आन्तरिक नियन्त्रण प्राणालीको प्रभावकारीता बारे लेखापरीक्षणबाट राय व्यक्त गर्ने प्रयोजन राखिएको छैन । व्यवस्थापनले वित्तीय विवरण तयार गर्दा प्रयोग गरेका लेखा नीतिको सान्दर्भिकता, विश्लेषण र लेखाअनुमानको उपयुक्तताको साथै वित्तीय विवरणको समग्र स्थितिको मूल्याङ्कन गर्नु समेत लेखापरीक्षण अन्तर्गत पर्दछ ।

हामीले प्राप्त गरेका प्रमाणहरूले लेखापरीक्षण राय व्यक्त गर्ने सन्दर्भमा पर्याप्त र उपयुक्त आधार प्रदान गर्दछ भन्ने कुरामा हामी विश्वस्त छौं ।

४. कैफियत सहितको राय व्यक्त गर्ने आधार:

कैफियत सहितको लेखापरीक्षण राय व्यक्त गर्ने आधारका रूपमा वित्तीय विवरणमा सारभूत असर पर्ने व्यहोरा निम्नानुसार छन् :

- ४.१. लिमिटेडको प्रबन्धपत्र र नियमावली अनुसारको अधिकृत पूंजी एवं चुक्ता पुंजी रू.१ करोड पचास लाखबाट बढाएर रू. १५ करोड कायम गर्ने गरी साधारण सभाबाट निर्णय भएको, तर कम्पनी ऐन २०६३ को प्रावधान अनुरूप पूंजी बृद्धिको औपचारिक प्रक्रिया नचालेको ।

- ४.२. लिमिटेडले विगतमा पुंजीगत अनुदान अन्तर्गत युनिसेफवाट रु. १८९१५३५३।७० तथा यूनिडोवाट रु. ६००८००३।४३ प्राप्त गरेको रकमलाई जगेडा तथा नाफा अन्तर्गत वित्तीय विवरणमा देखाएको छ । नेपाल लेखामान २०, Accounting For grants and disclosures of government Assistance अनुसार सम्पत्तिका लागि प्राप्त भएको अनुदानलाई स्थिर सम्पत्तिको लागतबाट घटाई हासयोग्य सम्पत्तिमा हास खर्च लेख्ने वा अनुदानलाई Deferred income कायम गरी प्रत्येक वर्ष सम्पत्तिको Useful economic life भित्र उचित र क्रमवद्ध विधिले आम्दानी वांधुपने व्यवस्था रहेको भएतापनि सो नगरी हालसम्म जगेडा र नाफा अन्तर्गत नै देखाएको प्रचलित लेखामान अनुसार भएको पाईएन ।
- ४.३. यस लिमिटेडबाट उत्पादन भएको तयारी वस्तु डिष्टील वाटर र ग्लिसिरिनको मूल्यांकन बिक्री मूल्यमा र अन्य जिन्सी मौज्दातको मूल्यांकन परल मूल्यमा गरेको छ । तर सो मूल्याङ्कन नेपाल लेखामान ०२ अनुसार परल या खुद प्राप्य मूल्य मध्ये जुन कम हुन्छ त्यस मूल्यमा लेखाङ्कन गर्नुपर्नेमा कुनमा विधिमा भएको हो भन्ने प्रमाणित गर्ने आधार देखिएन ।
- ४.४. यस लिमिटेडले गत बर्ष कर्मचारी तर्फको खर्च रु. २५,४७२,३९९।१३ लेखाङ्कन गरेकोमा यस बर्ष वढोत्तरी भई उक्त खर्च रु. ३३९,२२७८५।०३ भएको पाइयो । उत्पादन नभएको कारण बिक्री नगन्य छ । संस्था निरन्तर घाटामा गएको वित्तीय विवरणले चित्रण गर्दछ । तर संस्थाको ठूलो हिस्सा तलव भत्तामा खर्च भएको देखिएको छ ।

५. व्यवस्थापन पत्र

व्यवस्थापनले सुधार गर्नुपर्ने थप व्यहोरा यसैसाथ संलग्न व्यवस्थापन पत्रमा उल्लेख गरिएको छ ।

६. लेखापरीक्षकको राय

हाम्रो रायमा माथि कैफियत सहितको रायको आधारका अनुच्छेद ४ अन्तर्गत उल्लेखित व्यहोराहरूबाट पर्ने असर बाहेक संलग्न वित्तीय विवरणले संस्थाको ३२ आषाढ, २०७४ को वित्तीय स्थिति र सोही मितिमा समाप्त भएको आर्थिक वर्षको आय व्यय विवरण र नगद प्रवाह विवरणले नेपाल लेखामान बमोजिम सही र यथार्थ चित्रण गर्दछ ।

नेपाल औषधी लिमिटेड (२०७४।७५)

१. वार्षिक वित्तीय विवरण उपर प्रतिवेदन

हामीले नेपाल औषधी लिमिटेडको २०७५, आषाढ मसान्त सम्मको वासलात, सो मितिमा समाप्त भएको आर्थिक वर्षको नाफा नोक्सान हिसाब, नगद प्रवाह विवरण तथा ईक्विटीमा भएको परिवर्तन सम्बन्धी विवरण र तत्सम्बन्धी लेखा नीति तथा लेखा टिप्पणी समावेश भएका वित्तीय विवरणको लेखापरीक्षण सम्पन्न गरेका छौं । नेपाल औषधी लिमिटेडले नेपाल वित्तीय प्रतिवेदन मान Nepal Financial Reporting Standards (NFRS), अनुरूप वित्तीय विवरणहरू तयार गर्नुपर्ने भनि नेपाल चार्टर्ड एकाउन्टेन्टस संस्थाबाट निर्देशन जारी गरिएको सन्दर्भमा, NFRS, अपनाइसकेको अवस्था नरहेको हुंदा यस प्रतिवेदनसंग संलग्न वित्तीय विवरणहरू विगतमा अपनाइएका लेखानीतिहरू अनुरूपनै तयार गरिएका छन् । तसर्थ ती विवरणहरूले NFRS अनुरूप वित्तीय सूचना प्रवाह गर्दैन ।

२. वित्तीय विवरण उपर व्यवस्थापनको जिम्मेवारी

नेपाल लेखामान, सम्बन्धित ऐन, नियम, कानून अभ्यास अनुरूप यी वित्तीय विवरण तयारी गर्ने एवं उचित रूपमा प्रस्तुतिकरण गर्ने जिम्मेवारी व्यवस्थापनमा रहेको छ । यस्तो जिम्मेवारी अन्तर्गत वित्तीय विवरण जालसाजी, त्रुटी लगायत सारभूत रूपमा गलत आँकडा रहित प्रस्तुतिकरण, आवश्यक आन्तरिक नियन्त्रण प्रणाली निरन्तर

प्रभावकारी रूपमा कार्यान्वयन हुने गरी स्थापित गर्ने, उपयुक्त लेखा नीतिको छनौट तथा कार्यान्वयन गर्ने र आवश्यकता अनुसार उचित लेखा अनुमानहरू लागु गर्ने पर्दछन् ।

३. लेखापरीक्षकको जिम्मेवारी

हाम्रो जिम्मेवारी प्रस्तुत वित्तीय विवरणहरू उपर लेखापरीक्षणको आधारमा राय व्यक्त गर्नु हो । हामीले नेपाल लेखापरीक्षणमान र महालेखा परीक्षकको कार्यालयले जारी गरेको मार्गदर्शनका आधारमा लेखापरीक्षण सम्पन्न गरेका छौं । ती लेखापरीक्षणमान तथा मार्गदर्शन अनुसार व्यवसायिक आचार संहिताको पालना गर्ने र वित्तीय विवरणहरू सारभूत रूपमा गलत आँकडासहित प्रस्तुती भएको छ भन्ने कुरामा यथोचित आश्वस्तता प्रदान गर्ने लेखापरीक्षण योजना तर्जुमा गरी तदनुसार लेखापरीक्षण सम्पन्न गर्ने कार्य पर्दछन् ।

वित्तीय विवरणमा उल्लेखित रकम तथा खुलासा गरिएका सूचना लगायत अन्य विवरण बारे पुष्ट्याईका यथेष्ट प्रमाण संकलन गर्ने, प्रमाणको पूर्ण वा आंशिक वा छड्के परीक्षण गर्ने कार्यविधि लेखापरीक्षणमा समावेश हुन्छ । यसरी अवलम्बन गरिएका लेखापरीक्षण कार्यविधिमा वित्तीय विवरण जालसाजी वा त्रुटिबाट सारभूत रूपमा गलत आँकडासहित प्रस्तुत हुनसक्ने कुरामा अवलम्बन गरिने लेखापरीक्षणको जोखिम मूल्याङ्कन व्यवसायिक विवेकमा निर्भर हुन्छ । लेखापरीक्षणबाट जोखिम मूल्याङ्कन गर्ने क्रममा निकायको आन्तरिक नियन्त्रणको उपयुक्तता बारेमा परीक्षण गरिएतापनि यस्तो आन्तरिक नियन्त्रण प्राणालीको प्रभावकारीता बारे लेखापरीक्षणबाट राय व्यक्त गर्ने प्रयोजन राखिएको छैन । व्यवस्थापनले वित्तीय विवरण तयार गर्दा प्रयोग गरेका लेखा नीतिको सान्दर्भिकता, विश्लेषण र लेखाअनुमानको उपयुक्तताको साथै वित्तीय विवरणको समग्र स्थितिको मूल्याङ्कन गर्नु समेत लेखापरीक्षण अन्तर्गत पर्दछ ।

हामीले प्राप्त गरेका प्रमाणहरूले लेखापरीक्षण राय व्यक्त गर्ने सन्दर्भमा पर्याप्त र उपयुक्त आधार प्रदान गर्दछ भन्ने कुरामा हामी विश्वस्त छौं ।

४. कैफियत सहितको राय व्यक्त गर्ने आधार:

कैफियत सहितको लेखापरीक्षण राय व्यक्तगर्ने आधारका रूपमा वित्तीय विवरणमा सारभूत असर पर्ने व्यहोरा निम्नानुसार छन् :

- क. कम्पनी रजिष्ट्रार कार्यालयबाट स्वीकृत कम्पनीको प्रबन्धपत्र र नियमावली अनुसारको अधिकृत पूंजी एबम चुक्ता पूंजी रू.१ करोड ५० लाखबाट बढाएर रू. १५ करोड कायम गर्ने गरी साधारण सभाबाट निर्णय भएको, तर कम्पनी ऐन २०६३ को प्रावधान अनुरूप पूंजी बृद्धिको औपचारिक प्रक्रिया चालेको पाईएन ।
- ख. लिमिटेडले विगतमा पूंजीगत अनुदान अन्तर्गत युनिसेफबाट रु १,८९,१५,३५३।७० तथा युनिडोबाट रु ६०,०८,००३।४३ प्राप्त गरेको रकमलाई जगेडा तथा नाफा अन्तर्गत वित्तीय विवरणमा देखाएको छ । नेपाल लेखामान २०, Accounting For grants and disclosures of government Assistance अनुसार सम्पत्तिका लागि प्राप्त भएको अनुदानलाई स्थिर सम्पत्तिको लागतबाट घटाई हासयोग्य सम्पत्तिमा हास खर्च लेख्ने वा अनुदानलाई Deferred income कायम गरी प्रत्येक वर्ष सम्पत्तिको Useful economic life भित्र उचित र क्रमवद्ध विधिले आम्दानी वांछनुपर्ने व्यवस्था रहेको भएतापनि सो नगरी हालसम्म जगेडा र नाफा अन्तर्गत नै देखाएको प्रचलित लेखामान अनुसार भएको पाईएन ।
- ग. यस लिमिटेडबाट उत्पादन भएको तयारी वस्तु डिष्टील वाटर,सिटामोल,जिवनजल र गिलसिरिनको मूल्यांकन बिक्री मूल्यमा र अन्य जिन्सी मौज्जातको मूल्यांकन परल मुल्यमा गरेको छ । तर सो मूल्याङ्कन नेपाल लेखामान ०२, अनुसार परल या खुद प्राप्य मूल्य मध्ये जुन कम हुन्छ त्यस मूल्यमा लेखाङ्कन गर्नुपर्नेमा कुनमा विधिमा भएको हो भन्ने प्रमाणित गर्ने आधार देखिएन ।

५. व्यवस्थापन पत्र
व्यवस्थापनले सुधार गर्नुपर्ने थप व्यहोरा यसै साथ संलग्न व्यवस्थापन पत्रमा उल्लेख गरिएको छ ।
६. लेखापरीक्षकको राय
यस प्रतिवेदनको प्रथम परिच्छेदमा उल्लेख भइसकेको सन्दर्भलाई स्मरण गर्दै, संस्थाले NFRS, अपनाइसकेको अवस्था नरहेको हुँदा ती विवरणहरूले NFRS अनुरूप वित्तीय सूचना प्रवाह नभएको विषयलाई ध्यानाकर्षण गर्दै हामी राय व्यक्त गर्दछौं कि, माथि बुँदा नं.४ मा उल्लिखित कैफियतका बिषयले वित्तीय विवरणमा पर्ने असर बाहेक, संगलन नेपाल औषधि लिमिटेडको २०७५, आषाढ मसान्तको वासलात, सोही मितिमा समाप्त भएको वर्षको नाफा नोक्सान हिसाव, नगद प्रवाह विवरण तथा इक्वीटीमा भएको परिवर्तन सम्बन्धी विवरण र महत्वपूर्ण लेखानीति तथा लेखा टिप्पणीले विगतमा अपनाइएका लेखानीतिहरू र नेपाल लेखामान बमोजिम सही र यथार्थ चित्रण गर्दछ ।

नेपाल खाद्य संस्थान (२०६७६८)

१. वित्तीय विवरण उपर प्रतिवेदन
हामीले यसैसाथ संलग्न नेपाल खाद्य संस्थानको २०६८ आषाढ मसान्तको वासलात एवं सोही मितिमा समाप्त भएको आर्थिक वर्षको नाफा नोक्सान हिसाव, नगद प्रवाह विवरण र तत्सम्बन्धी लेखा नीति तथा लेखा टिप्पणी समावेश भएको वित्तीय विवरणको लेखापरीक्षण सम्पन्न गरेका छौं ।
२. वित्तीय विवरण उपर व्यवस्थापनको जिम्मेवारी
नेपाल लेखामान, सम्बन्धित ऐन र अन्य ऐन, नियम, कानून अभ्यास अनुरूप यी वित्तीय विवरण तयार गर्ने एवं उचित रूपमा प्रस्तुतीकरण गर्ने जिम्मेवारी व्यवस्थापनमा रहेको छ । यस्तो जिम्मेवारी अन्तर्गत वित्तीय विवरण जालसाजी, त्रुटी लगायत सारभूतरूपमा गलत आंकडा रहित प्रस्तुतीकरण गर्ने, आवश्यक आन्तरिक नियन्त्रण प्रणाली निरन्तर प्रभावकारी रूपमा कार्यान्वयन हुनेगरी स्थापित गर्ने, उपयुक्त लेखा नीतिको छनौट तथा कार्यान्वयन गर्ने र आवश्यकता अनुसार उचित लेखा अनुमान लागु गर्ने कार्य पर्दछन् ।
३. लेखापरीक्षकको जिम्मेवारी
हाम्रो जिम्मेवारी प्रस्तुत वित्तीय विवरणहरू उपर लेखापरीक्षणको आधारमा राय व्यक्त गर्नु हो । हामीले नेपाल लेखापरीक्षणमान र महालेखा परीक्षकको कार्यालयले जारी गरेको मार्गदर्शन बमोजिम लेखापरीक्षण सम्पन्न गरेका छौं । ती लेखापरीक्षणमान तथा मार्गदर्शन अनुसार हामीलाई व्यवसायिक आचार संहिताको पालना गर्ने तथा वित्तीय विवरणहरू सारभूत रूपमा त्रुटिरहित भएको बारेमा मनासिब आश्वास्तता प्राप्त गर्न लेखापरीक्षणको योजना तर्जुमा गरी तदनुसार लेखापरीक्षण सम्पन्न गर्ने कार्य पर्दछन् ।

लेखापरीक्षण अन्तर्गत वित्तीय विवरणमा उल्लेखित रकम र खुलासा गरिएका सूचना लगायत अन्य विवरणका बारेमा पुष्ट्याई गर्ने यथेष्ट प्रमाण प्राप्त गर्ने, प्रमाणको पूर्ण वा आंशिक वा छड्के परीक्षण गर्ने कार्यविधि लेखापरीक्षणमा संगलन हुन्छ । यसरी अवलम्बन गरिएका लेखापरीक्षण कार्यविधिमा वित्तीय विवरण जालसाजी वा त्रुटिबाट सारभूत रूपमा गलत आँकडा प्रस्तुती हुन सक्ने कुरामा अवलम्बन गरिने लेखापरीक्षणको जोखिम मूल्याङ्कन व्यवसायिक विवेकमा निर्भर हुन्छ । लेखापरीक्षणबाट जोखिम मूल्याङ्कन गर्ने क्रममा निकायको वित्तीय विवरण तयार गरी तथा यथार्थ प्रस्तुतिकरणको लागि आवश्यक पर्ने आन्तरिक नियन्त्रणको उपयुक्तता बारेमा परीक्षण गरिएको छ तापनि त्यस्तो आन्तरिक नियन्त्रण प्रणालीको प्रभावकारिता बारे लेखापरीक्षणबाट राय व्यक्त गर्ने प्रयोजन राखिएको छैन । व्यवस्थापनले वित्तीय विवरण तयार गर्दा प्रयोग गरेका लेखा नीतिको सान्दर्भिकता विश्लेषण र लेखा अनुमानको उपयुक्तताका साथै वित्तीय विवरणको समग्र स्थितिको मूल्याङ्कन गर्नु समेत लेखापरीक्षण अन्तर्गत पर्दछ ।

लेखापरीक्षणमा प्राप्त प्रमाणहरूले कैफियत सहितको लेखापरीक्षण राय व्यक्त गर्ने सन्दर्भमा पर्याप्त र उपयुक्त आधार प्रदान गर्दछ भन्ने कुरामा हामी विश्वस्त छौं ।

४. कैफियत सहितको लेखापरीक्षण राय व्यक्त गर्ने आधार : कैफियत सहितको राय व्यक्त गर्ने आधारका रूपमा वित्तीय विवरणमा सारभूत असर पर्ने व्यहोरा निम्नानुसार छन् :

४.१ शेर पंजी: आर्थिक वर्ष २०६२/६३ को प्रारम्भिक लेखापरीक्षण प्रतिवेदनमा उल्लेख भए अनुसार महालेखा नियन्त्रक कार्यालयको विवरणमा नेपाल सरकारको ऋण लगानी रु. ४२,४३,११७३५ र शेर लगानी रु. ९९,९२,६१,०३५।९ रहेकोमा संस्थानले ऋण लगानी वापतको रकम रु. ४२,४३,११७३५ को लेखाङ्कन गरेको छैन भने शेर लगानीमा रु. ८७,६६,०००।४१ घटी लेखाङ्कन गरेको छ । यस सम्बन्धमा महालेखा नियन्त्रक कार्यालयको अभिलेखसँग हिसाब भिडान गरी वास्तविक शेर लगानी कायम गर्नुपर्ने संस्थानबाट श्री महालेखा नियन्त्रक कार्यालयमा मिति २०६४/४/२३ मा पठाईएको पत्रमा उक्त शेर पंजीको फरकबारे जानकारी माग गरिएको भनिए तापनि उक्त फरक रकमबारे हालसम्म श्री महालेखा नियन्त्रक कार्यालयबाट कुनै जवाफ प्राप्त भएको पाइएन । यसरी शेर पंजी रकमको यथार्थ चित्रण गर्ने गरी लेखाङ्कन गर्न यस आर्थिक वर्षमा पनि कुनै कारबाही नभएको र माथि उल्लेखित रकम नै फरक कायम भएकोले संचालक समिति लगायतका सम्बन्धित पदाधिकारीलाई जिम्मेवार बनाउनु पर्दछ ।

४.२ चालु दायित्व तथा व्यवस्था : चालु दायित्व अन्तर्गत रहेको धरौटी, विविध साहुहरु, कर्मचारी तथा पार्टी हिसाब, सरकारी कार्यालय, वैदेशिक सहयोग हिसाब तथा अन्य हिसाब मध्ये कतिपय रकमहरु विगत वर्षहरुदेखि यथावत जिम्मेवारी सार्दै आएको पाइयो । उपरोक्त पार्टीहरुमध्ये कतिपयसँग लिनुपर्ने पनि देखिएकोले सोको हिसाब मिलान गरी बाँकी रकम भुक्तानी गर्नुपर्ने नपर्ने यकिन गरी दिनु नपर्ने भए आम्दानी बाँधी हिसाब मिलान गर्ने तर्फ आवश्यक कारबाही गर्नुपर्ने देखिन्छ । संस्थानको नियम अनुसार सम्पूर्ण कर्मचारीलाई दिनुपर्ने कर्मचारी कल्याण, उपदान र घर तथा विरामी विदा वापतको रकम हिसाब गरी सो रकम वापतको व्यवस्था गरिनु पर्नेमा सो अनुसार गरिएको पाइएन ।

४.३ स्थिर सम्पत्ति : संस्थानका कतिपय अंचल तथा शाखा कार्यालयहरुको सम्पत्ति विवरणमा ती कार्यालयहरुमा अवस्थित जग्गाहरुको मूल्य नै समावेश नगरिएको पाइएकोले उक्त सम्पत्तिको कुल मूल्यको यथार्थ चित्रण भएको पाइएन । यस्तो जग्गाहरुको विवरण अंचल तथा शाखा कार्यालयहरुको प्रतिवेदनमा भने उल्लेख गरिएको छ । संस्थानको प्रधान कार्यालय, अंचल एवं शाखा कार्यालयहरुमा स्थिर सम्पत्तिको सम्पत्ति रजिष्टर राखिए तापनि विस्तृत अभिलेख सहितको सम्पत्ति रजिष्टर राखिएको पाइएन । सम्पत्ति रजिष्टरमा सम्पत्तिको नाम, हास कट्टी रकम र बाँकी मूल्य उल्लेख गरिएको भए तापनि खरिद मिति, सामानको ब्राण्ड, साईज, सिरियल नं., च्यासिस नं., सामान रहेको स्थान आदि उल्लेख गरिएको पाइएन । हास कट्टी रकम उल्लेख गरिए तापनि कतिपय कार्यालयहरुमा हास कट्टी दर नै नमिलेको पाइएको छ । हास कट्टीको नीति संस्थानको सम्पूर्ण कार्यालयहरुमा एकरूपता रहेको पाइएन ।

४.४ लगानी : संस्थानले शेर लगानी गरेको कुल रकम रु. ९२,४०,७००।- मध्ये सुचीकृत कम्पनीमा रु. १५,००,०००।- र सुचीकृत नभएको कम्पनीमा रु. ७७,४०,७००।- लगानी गरेको छ । संस्थानले शेर लगानी गरेको कुल रकम रु. ९२,४०,७००।- मध्ये रु. ५२,७८,६००।- सम्भावित नोक्सानीको व्यवस्था गरिएको छ । लगानी गरिएका कम्पनीहरु विघटन भईसकेको भए र लगानी फिर्ता हुने संभावना नरहेमा लगानीको लागि व्यवस्था गरेको सम्भावित नोक्सानी र लगानीको आवश्यक समायोजन गरी हिसाब मिलान गर्नुपर्दछ । लगानी गरिएका बाँकी अन्य कम्पनीहरु मध्ये कोशी व्यापार कम्पनी मात्र संचालनमा रहेको र अन्य निम्न सात कम्पनीहरु विघटनको प्रकृत्यामा रहेको जानकारी प्राप्त भएको छ :

विवरण	रकम रु.
मेची धान चामल निर्यात कम्पनी	६,५२,५००.००
सगरमाथा धान चामल निर्यात कम्पनी	५,७८,३००.००
नारायणी धान चामल निर्यात कम्पनी	७,२१,६००.००
जनकपुर धान चामल निर्यात कम्पनी	७,०३,९००.००
लुम्बिनी धान चामल निर्यात कम्पनी	१५,७३,९००.००
सुदुर पश्चिमाञ्चल धान चामल निर्यात कम्पनी	५,४८,४००.००
सेती महाकाली धान चामल निर्यात कम्पनी	५,००,०००.००
जम्मा	५२,७८,६००.००

- ४.५ जिन्सी मौज्जात : जिन्सी मौज्जात अन्तर्गत रहेको गोदाम मौज्जातमध्ये नष्ट गर्नुपर्ने भनी जनाईएको रु. २६,२७,१४२/७९ बराबरको खाद्यान्न नष्ट नगरी विगत वर्षदेखि मौज्जातमा देखाई आएको छ । मार्गस्थल मौज्जातमध्ये निकै वर्ष अगाडिदेखि जिम्मेवारी मात्र सादै आएको रकम रु. ३,०१,२०,५८३।६४ समावेश छ । त्यसतै, कारबाही मौज्जात अन्तर्गत गत आ. व. सम्मको बाँकी रु. २,५२,४४,५५३।७१ मध्ये कतिपय रकमहरु आ. व. २०३७/३८ देखि जिम्मेवारी मात्र सादै आएको छ । तसर्थ, यी मध्ये अदालतमा मुद्दा चलिरहेको बाहेक अन्य रकम असुल गर्न सम्बन्धित पदाधिकारीलाई जिम्मेवार बनाउनु पर्दछ ।
- ४.६ व्यापारिक तथा अन्य प्राप्य रकम : आसामी हिसाबको विस्तृत विवरण अनुसार कुल रकम रु. १६,८१,४८,५६७।०६ मध्ये ढुवानी अनुदान कार्यक्रम अन्तर्गत संस्थानले नेपाल सरकारबाट यस आ. व. को स्वीकृत ढुवानी अनुदान रु. ५३,५०,००,०००।- तथा गत आर्थिक वर्षको लिन बाँकी ढुवानी अनुदान रु. ६,५७,००,०००।- गरी जम्मा रु. ६०,०७,००,०००।- मध्ये रु. ४९,२७,००,०००।- प्राप्त गरीबाँकी रकम रु. १०,८०,००,०००।- नेपाल सरकारसँग लिन बाँकी देखिन आएको छ । कतिपय रकमहरु निकै पुराना रहेका छन् । आसामी वापत देखाईएको रकमहरुको सम्बन्धित पक्षबाट समर्थन पनि लिएको नपाईएकोले उक्त आसामी रकमको यकिन गर्ने स्थिति रहेको छैन । उक्त रकम एकिन गरी हिसाब फरफारक गर्नका लागि सम्बन्धित पदाधिकारीलाई जिम्मेवार बनाउनु पर्ने देखिन्छ ।
- ४.७ नगद तथा बैंक मौज्जात : नगद मौज्जात अन्तर्गत मार्गस्थलको मौज्जात रकम रु. १९,२९,०५३।५३ रहेकोमासो रकम कसरी मौज्जातमा जम्मा हुन नगएको हो समयमा नै पत्ता नलगाएको कारणले हाल आएर यसको स्थिति यकिन गर्न नसक्ने अवस्था रहेकोले सम्बन्धित पदाधिकारीबाट असुल गरी हिसाब राफसाफ गर्नुपर्दछ ।
- ४.८ अग्रिम भुक्तानी रकम र पेशकी, सापटी, धरौटी : यस शीर्षक अन्तर्गत रहेको कतिपय रकमहरु असुल हुने संभावना निकै कम रहेकोले छानबिन सहित आवश्यक कारबाही गर्नुपर्दछ ।
- ४.९ स्थगन कर सम्पत्ति/(दायित्व) : हासकट्टी खर्च तथा उपदान कोष व्यवस्थामा पर्न गएको फरक रकममा नेपाल लेखामान ०९ अनुसार गणना गर्नुपर्ने स्थगन कर सम्पत्ति/(दायित्व) को हिसाब नगरिएकोले संस्थानको अषाढ मसान्तको वासलात नेपाल लेखामान अनुसारभएको पाइएन ।
- ४.१० वैदेशिक अनुदान : नेपाल सरकार र जापान सरकार बीच February 9, 2010 (K.R. 2009) मा भएको सम्झौता अनुसार जापान सरकारको अन्तराष्ट्रिय सहयोग नियोग JICA ले नेपाल खाद्य संस्थानलाई खाद्यान्नको FOB परल मोलको कम्तिमा २/३ (दुई तिहाई) रकम तिर्ने गरी खाद्यान्न उपलब्ध गराउने र १/३ (एक तिहाई) रकम छुट दिने व्यवस्था रहेको छ । सो छुट रकम खरिद मूल्य घटाई सोभै आम्दानी बाँध्नुभन्दा ट्याण्डलिङ्ग चार्ज शीर्षक अन्तर्गत लेखाङ्कन गरी आम्दानी बाँध्दा उपयुक्त हुने देखिन्छ । (जस अन्तर्गत प्राप्त कुल खाद्यान्न परिमाण ११,१८४।९९ मेट्रिक टन को FOB परल मोल रु ४०,३०,५४,९९९।५० लाई खरिद लेखाङ्कन गरी १/३ (एक तिहाई) छुट रकमलाई ट्याण्डलिङ्ग चार्ज आम्दानी लेखाङ्कन गर्दा उपयुक्त हुनेमा, संस्थाले परल मोलको २/३ (दुई तिहाई) रकम रु २६,८७,०४,३७३।२९ मात्र खरिद लेखाङ्कन गरेको छ ।) यसरी लेखाङ्कन गर्दा संस्थाको खुद मुनाफा (Net Profit) मा फरक नपरेता पनि कुल मुनाफा (Gross Profit) बढी देखिएको पाईयो ।

- ४.११ हासकट्टी व्यवस्था : संस्थानले स्थिर सम्पत्तिहरूको हास कट्टी आयकर ऐन, २०५८ मा उल्लेख गरिएको दर अनुसार नै गर्ने गरिएको छ । तर नेपालगंज र राजापुर शाखा कार्यालयहरूमा प्लान्ट तथा मेशीनरीमा क्रमशः २५ र ५ प्रतिशतका दरले हास कट्टी गरिएको पाईयो । त्यस्तै अंचल कार्यालय धनगढी, आधुनिक चामल कारखाना राजापुर तथा शाखा कार्यालय सुर्खेतमा कार्यालय मालसामानमा १५ प्रतिशतका दरले हास कट्टी गरिएको छ । साथै प्रधान कार्यालयले वैशाखदेखि जेष्ठसम्ममा खरिद गरिएका सम्पत्तिहरूको लागत मूल्यको १/४ लाई हास आधार मानी हास खर्च कट्टा गर्ने गरेको पाइयो भने प्रधान कार्यालय र कतिपय अंचल तथा शाखा कार्यालयहरूले आषाढमा खरिद गरिएको सम्पत्तिहरूमा हास कट्टी नै नगरिएको पाईयो । हास कट्टीको नीति संस्थानको सम्पूर्ण कार्यालयहरूमा एकरूपता रहेको पाइएन । समग्रमा संस्थानले गर्ने गरेको सम्पत्तिको वर्गीकरण तथा निर्धारण गरिएको हास कट्टीको दर पुनरावलोकन तथा परिमार्जन गरी स्थापित लेखामान अनुरूप परिष्कृत गर्दै लैजानुपर्ने देखिन्छ ।
- ४.१२ उपदान, कर्मचारी कल्याणकोष र घर तथा विरामी विदा खर्च : हरेक वर्ष उपदान तथा कर्मचारी कल्याणकोष वापतको रकम हिसाब गरी अधिल्लो वर्षको व्यवस्था गरेको रकममा नपुग रकम हुन आउने रकम खर्च लेख्नुपर्नेमासंस्थानको नियम अनुसार कर्मचारीलाई दिनुपर्ने घर तथा विरामी विदा वापतको रकम हिसाब गरी सो वापत खर्च देखाईएको पाइएन । यसले गर्दा संस्थानको नाफा-नोक्सान हिसाबमा असर गर्दछ ।
- ४.१३ नेपाल लेखामानको पालना :नेपाल लेखामान बमोजिम इक्विटीमा भएको परिवर्तन विवरण वित्तीय विवरणको अभिन्न अंगको रूपमा रहने भएकोमा संस्थाले सो विवरण समावेश गरेको छैन ।

५. व्यवस्थापन पत्र

व्यवस्थापनले सुधार गर्नुपर्ने व्यहोरा यसैसाथ संलग्न व्यवस्थापन पत्रमा समावेश छ ।

६. लेखापरीक्षकको राय:

कैफियत सहितको लेखापरीक्षण राय व्यक्त गर्ने आधारका रूपमा माथि बुँदा ४ मा उल्लेख भएको व्यहोरा आवश्यक ठानी गरेको समायोजनको परीक्षण गर्न पाएको भए त्यसबाट पर्ने असर बाहेक, हाम्रो रायमा वित्तीय विवरणले २०६८ आषाढ मसान्तको वित्तीय स्थिति, सो मितिमा समाप्त भएको आर्थिक वर्षको सञ्चालन नतिजा र नगद प्रवाह स्थितिको नेपाल लेखामान बमोजिम सही र यथार्थ चित्रण गरेको छ ।

नेपाल खाद्य संस्थान (२०६८।६९)

१. वित्तीय विवरण उपर प्रतिवेदन

हामीले यसैसाथ संलग्न नेपाल खाद्य संस्थानको २०६९, आषाढ मसान्तको वासलात एवं सोही मितिमा समाप्त भएको आर्थिक वर्षको नाफा नोक्सान हिसाब, नगद प्रवाह विवरण र तत्सम्बन्धी लेखा नीति तथा लेखा टिप्पणी समावेश भएको वित्तीय विवरणको लेखापरीक्षण सम्पन्न गरेका छौं ।

२. वित्तीय विवरण उपर व्यवस्थापनको जिम्मेवारी

नेपाल लेखामान, सम्बन्धित ऐन र अन्य ऐन, नियम, कानून अभ्यास अनुरूप यी वित्तीय विवरण तयार गर्ने एवं उचित रूपमा प्रस्तुतीकरण गर्ने जिम्मेवारी व्यवस्थापनमा रहेको छ । यस्तो जिम्मेवारी अन्तर्गत वित्तीय विवरण जालसाजी, त्रुटी लगायत सारभूतरूपमा गलत आंकडा रहित प्रस्तुतीकरण गर्ने, आवश्यक आन्तरिक नियन्त्रण प्रणाली निरन्तर प्रभावकारी रूपमा कार्यान्वयन हुनेगरी स्थापित गर्ने, उपयुक्त लेखा नीतिको छनौट तथा कार्यान्वयन गर्ने र आवश्यकता अनुसार उचित लेखा अनुमान लागु गर्ने कार्य पर्दछन् ।

३. लेखापरीक्षकको जिम्मेवारी

हाम्रो जिम्मेवारी प्रस्तुत वित्तीय विवरणहरू उपर लेखापरीक्षणको आधारमा राय व्यक्त गर्नु हो । हामीले नेपाल लेखापरीक्षणमान र महालेखा परीक्षकको कार्यालयले जारी गरेको मार्गदर्शन बमोजिम लेखापरीक्षण सम्पन्न गरेका छौं । ती लेखापरीक्षणमान तथा मार्गदर्शन अनुसार हामीलाई व्यवसायिक आचार संहिताको पालना गर्ने तथा

वित्तीय विवरणहरु सारभूत रुपमा त्रुटिरहित भएको बारेमा मनासिब आश्वास्तता प्राप्त गर्न लेखापरीक्षणको योजना तर्जुमा गरी तदनुसार लेखापरीक्षण सम्पन्न गर्ने कार्य पर्दछन् ।

लेखापरीक्षण अन्तर्गत वित्तीय विवरणमा उल्लेखित रकम र खुलासा गरिएका सूचना लगायत अन्य विवरणका बारेमा पुष्ट्याई गर्ने यथेष्ट प्रमाण प्राप्त गर्ने, प्रमाणको पूर्ण वा आंशिक वा छड्के परीक्षण गर्ने कार्यविधि लेखापरीक्षणमा संगलन हुन्छ । यसरी अवलम्बन गरिएका लेखापरीक्षण कार्यविधिमा वित्तीय विवरण जालसाजी वा त्रुटिबाट सारभूत रुपमा गलत आँकडा प्रस्तुती हुन सक्ने कुरामा अवलम्बन गरिने लेखापरीक्षणको जोखिम मूल्याङ्कन व्यवसायिक विवेकमा निर्भर हुन्छ । लेखापरीक्षणबाट जोखिम मूल्याङ्कन गर्ने क्रममा निकायको वित्तीय विवरण तयार गरी तथा यथार्थ प्रस्तुतिकरणको लागि आवश्यक पर्ने आन्तरिक नियन्त्रणको उपयुक्तता बारेमा परीक्षण गरिएको छ तापनि त्यस्तो आन्तरिक नियन्त्रण प्रणालीको प्रभावकारिता बारे लेखापरीक्षणबाट राय व्यक्त गर्ने प्रयोजन राखिएको छैन । व्यवस्थापनले वित्तीय विवरण तयार गर्दा प्रयोग गरेका लेखा नीतिको सान्दर्भिकता विश्लेषण र लेखा अनुमानको उपयुक्तताका साथै वित्तीय विवरणको समग्र स्थितिको मूल्याङ्कन गर्नु समेत लेखापरीक्षण अन्तर्गत पर्दछ ।

लेखापरीक्षणमा प्राप्त प्रमाणहरुले कैफियत सहितको लेखापरीक्षण राय व्यक्त गर्ने सन्दर्भमा पर्याप्त र उपयुक्त आधार प्रदान गर्दछ भन्ने कुरामा हामी विश्वस्त छौं ।

४. कैफियत सहितको लेखापरीक्षण राय व्यक्त गर्ने आधार : कैफियत सहितको राय व्यक्त गर्ने आधारका रुपमा वित्तीय विवरणमा सारभूत असर पर्ने व्यहोरा निम्नानुसार छन् :

४.१ शेर पुँजी : आर्थिक वर्ष २०६२/६३ को प्रारम्भिक लेखापरीक्षण प्रतिवेदनमा उल्लेख भएअनुसार महालेखा नियन्त्रक कार्यालयको विवरणमा नेपाल सरकारको ऋण लगानी रु.४२,४३,११७३५ र शेर लगानी रु.९९,९२,६१,०३५।५९ रहेकोमा संस्थानले ऋण लगानी वापतको रकम रु.४२,४३,११७३५ को लेखाङ्कन गरेको छैन भने शेर लगानीमा रु.८७,६६,०००।४१ घटी लेखाङ्कन गरेको छ । यस सम्बन्धमा महालेखा नियन्त्रक कार्यालयको अभिलेखसँग हिसाब भिडान गरी वास्तविक शेर लगानी कायम गर्नुपर्ने उल्लेख भएकोमा संस्थानबाट श्री महालेखा नियन्त्रक कार्यालयमा मिति २०६४/४/२३ मा पठाईएको पत्रमाउक्त शेर पुँजीको फरक बारे जानकारी माग गरिएको भनिएतापनि उक्त फरक रकमबारे हालसम्म श्री महालेखा नियन्त्रक कार्यालयबाट कुनै जवाफ प्राप्त भएको पाइएन । यसरी शेर पुँजी रकमको यथार्थ चित्रण गर्ने गरी लेखाङ्कन गर्न यस आ. व. मा पनि कुनै कारबाही नभएको र माथि उल्लेखित रकम नै फरक कायम भएकोले संचालक समितिबाट आवश्यक निर्देशन गरी शेर पुँजी रकमको यथार्थ चित्रण गर्ने गरी लेखाङ्कन गर्नुपर्नेमा सो भएको पाइएन ।

४.२ चालु दायित्व तथा व्यवस्था : चालु दायित्व अन्तर्गत रहेको धरौटी, विविध साहुहरु, कर्मचारी तथा पार्टी हिसाब, सरकारी कार्यालय, वैदेशिक सहयोग हिसाब तथा अन्य हिसाबमध्ये कतिपय रकमहरु विगत वर्षहरुदेखि यथावत जिम्मेवारी सादै आएको पाइयो । उपरोक्त पार्टीहरुमध्ये कतिपयसँग लिनुपर्ने पनि देखिएकोले सोको हिसाब मिलान गरी बाँकी रकम भुक्तानी गर्नुपर्ने नपर्ने यकिन गरी दिनु नपर्ने भए आम्दानी बाँधी हिसाब मिलान गर्ने तर्फ आवश्यक कारबाही गर्नुपर्ने देखिन्छ ।

संस्थानको नियम अनुसार सम्पूर्ण कर्मचारीलाई दिनुपर्ने कर्मचारी कल्याण, उपदान र घर तथा विरामी विदा वापतको रकम हिसाब गरी सो रकम वापतको व्यवस्था गरिनु पर्नेमा सो अनुसार गरिएको पाइएन । यसले गर्दा संस्थानको वासलातले वास्तविक चित्रण गरेको छ भन्न सकिने आधार देखिएन ।

४.३ स्थिर सम्पत्ति : संस्थानका कतिपय अंचल तथा शाखा कार्यालयहरुको सम्पत्ति विवरणमा ती कार्यालयहरुमा अवस्थित जग्गाहरुको मूल्य नै समावेश नगरिएको पाइएकोले उक्त सम्पत्तिको कुल मूल्यको यथार्थ चित्रण भएको पाइएन । यस्तो जग्गाहरुको विवरण अंचल तथा शाखा कार्यालयहरुको प्रतिवेदनमा भने उल्लेख गरिएको छ ।

संस्थानको प्रधान कार्यालय, अंचल एवं शाखा कार्यालयहरूमा स्थिर सम्पत्तिको सम्पत्ति रजिष्टर राखिए तापनि विस्तृत अभिलेख सहितको सम्पत्ति रजिष्टर राखिएको पाइएन । सम्पत्ति रजिष्टरमा सम्पत्तिको नाम, हास कट्टी रकम र बाँकी मूल्य उल्लेख गरिएको भए तापनि खरिद मिति, सामानको ब्राण्ड, साईज, सिरियल नं., च्यासिस नं., सामान रहेको स्थान आदि उल्लेख गरिएको पाइएन । हास कट्टी रकम उल्लेख गरिए तापनि कतिपय कार्यालयहरूमा हास कट्टी दर नै नभएको पाइएको छ । हास कट्टीको नीति संस्थानको सम्पूर्ण कार्यालयहरूमा एकरूपता रहेको पाइएन ।

- ४.४ लगानी : संस्थानले शेयर लगानी गरेको कुल रकम रु. ९२,४०,७००/- मध्ये सुचीकृत कम्पनीमा रु. १५,००,०००/- र सुचीकृत नभएको कम्पनीमा रु. ७७,४०,७००/- लगानी गरेको छ । संस्थानले शेयर लगानी गरेको कुल रकम रु. ९२,४०,७००/- मध्ये रु. ५२,७८,६००/- सम्भावित नोक्सानीको व्यवस्था गरिएको छ । लगानी गरिएका कम्पनीहरू विघटन भईसकेको भए र लगानी फिर्ता हुने संभावना नरहेमा लगानीको लागि व्यवस्था गरेको सम्भावित नोक्सानी र लगानीको आवश्यक समायोजन गरी हिसाब मिलान गर्नुपर्दछ । लगानी गरिएका बाँकी अन्य कम्पनीहरू मध्ये कोशी व्यापार कम्पनी मात्र संचालनमा रहेको र अन्य निम्न सात कम्पनीहरू विघटनको प्रकृत्यामा रहेको जानकारी प्राप्त भएको छ :

विवरण	रकम रु.
मेची धान चामल निर्यात कम्पनी	६,५२,५००.००
सगरमाथा धान चामल निर्यात कम्पनी	५,७८,३००.००
नारायणी धान चामल निर्यात कम्पनी	७,२९,६००.००
जनकपुर धान चामल निर्यात कम्पनी	७,०३,९००.००
लुम्बिनी धान चामल निर्यात कम्पनी	१५,७३,९००.००
सुदुर पश्चिमाञ्चल धान चामल निर्यात कम्पनी	५,४८,४००.००
सेती महाकाली धान चामल निर्यात कम्पनी	५,००,०००.००
जम्मा	५२,७८,६००.००

- ४.५ जिन्सी मौज्जात : जिन्सी मौज्जात अन्तर्गत रहेको गोदाम मौज्जातमध्ये नष्ट गर्नुपर्ने भनी जनाईएको केही खाद्यान्न नष्ट नगरी विगत वर्षदेखि मौज्जातमा देखाई आएको छ । मार्गस्थल मौज्जातमध्ये निकै वर्ष अगाडिदेखि जिम्मेवारी मात्र सादै आएको रकम रु. ३,०९,२०,५८३.६४ समावेश छ । त्यस्तै कारबाही मौज्जातअन्तर्गत गतआ. व. सम्मको बाँकी रु. २,५०,३२,३७२.६९मध्ये कतिपय रकमहरू आ. व. २०३७/३८ देखि जिम्मेवारी मात्र सादै आएको छ । तसर्थ यीमध्ये अदालतमा मुद्दा चलिरहेको बाहेक अन्य रकम असुल हुने नहुने यकिन गरी असुल हुने रकम असुली गर्ने र असुल गर्न सम्बन्धित पदाधिकारीलाई जिम्मेवार बनाउनु पर्दछ ।

- ४.६ व्यापारिक तथा अन्य प्राप्य रकम : आसामी हिसाबको विस्तृत विवरण अनुसार कुल रकम रु. १८,५५,३५,६७६/५० मध्ये कतिपय रकमहरू निकै पुराना रहेका छन् । सरकारी कार्यालयसँग लिनुपर्ने भनी देखाइएको रकम रु. १३,३९,४९,४२९।७६, संघसंस्थासँग लिनुपर्ने शीर्षकमा देखाइएको रकम रु. १,९९,८०,२८९।९९ र विभिन्न पार्टीहरूसँग लिनुपर्ने शीर्षक अन्तर्गत देखाइएको रकम रु. ४,०४,०५,९५७।५५ मध्ये कतिपय रकमहरू निकै पुराना रहेकोमा उक्त रकम असुल गर्ने तर्फ ठोस प्रयास भएको पाइएन । आसामी वापत देखाइएको रकमहरूको सम्बन्धित पक्षबाट समर्थन पनि लिएको नपाईएकोले उक्त आसामी रकमको यकिनगर्न तथा असुल गर्न गराउन सम्बन्धित पदाधिकारीलाई जिम्मेवार बनाउनुपर्दछ ।

- ४.७ नगदतथा बैंक मौज्जात : बैंक मौज्जात अन्तर्गत आ. व. २०३४/३५ देखिको संस्थानको खातामा आम्दानी देखाईएको तर बैंकमा आम्दानी नदेखिएको विवरण रहेको छ, संस्थानको खातामा र बैंक सर्टिफिकेटमा फरक पर्नुको कारण समयमा नै पत्ता लगाउनु पर्नेमा सो अनुसार गरेको पाइएन । तत्कालिन कृषि खरिद बिक्री संस्थानबाट सरिआएको केही बैंक मौज्जात रकमहरू बैंकको कुन शाखामा रहेको भन्ने समेत पत्ता लागेको देखिएन । नगद मौज्जात अन्तर्गत मार्गस्थलको मौज्जात रकम रु. २६,३८,७८६।०३ रहेकोमा सो रकम कसरी

मौज्दातमा जम्मा हुन नगएको हो समयमा नै पत्ता नलगाएको कारणले हाल आएर यसको स्थिति यकिन गर्न नसक्ने अवस्था रहेकाले सम्बन्धित पदाधिकारीहरुलाई जिम्मेवार बनाउनुपर्दछ ।

- ४.८ अग्रिमभुक्तानी रकम र पेशकी, सापटी, धरौटी : यस शीर्षक अन्तर्गत रहेको कतिपय रकमहरु असुल हुने संभावना निकै कम रहेकोले सम्बन्धित पदाधिकारीलाई जिम्मेवार बनाई असुल गर्नेतर्फ आवश्यक कारबाही गर्नुपर्दछ ।
- ४.९ स्थगन कर सम्पत्ति/(दायित्व) : हासकट्टी खर्च तथा उपदानकोष व्यवस्थामा पर्न गएको फरक रकममा नेपाल लेखामान १२ “आय कर” अनुसार गणना गर्नुपर्ने स्थगन कर सम्पत्ति/(दायित्व) को हिसाब नगरिएकोले संस्थानको आषाढ मसान्तको वासलात नेपाल लेखामान अनुसार भएको पाइएन ।
- ४.१० ढुवानी अनुदान हिसाब : नेपाल सरकारबाट यस आ. व. को स्वीकृत ढुवानी अनुदान रु. ४८,००,००,०००/- रहेकोमा संस्थानले नेपाल सरकारबाट रु. ४२,००,००,०००/- प्राप्त गरेको एवम् रु. ३८,०१,०२,०७५७० बराबरको मात्रदुर्गम ढुवानी खर्च भएकाले बाँकी रकम रु. ३,९८,९७,९२२।३० नेपाल सरकारलाई फिर्ता गर्नुपर्ने देखिन्छ । गतआ. व. को लिनबाँकी ढुवानी अनुदान रु. १०,८०,५९,१४६।- यस आ. व. मा पनि यथावत रहेको छ । संस्थानले तयार पारेको विवरणमा विभिन्न सेक्टरहरुको खाद्यान्न परिमाण र रकम दोहोरो दाबीभएको पाईयो । जसले गर्दा बास्तविक खाद्यान्न ढुवानी परिमाण ११८,८५९.३३ विवन्टल र ढुवानी खर्च रकम रु. ३७,८१,३६,९६८.२६ हुन्छ । त्यसैले बढी दाबी गरिएको रकम रु.९४,१६,९८३।२८ नेपाल सरकारलाई फिर्ता गर्नुपर्ने देखिन्छ ।
- ४.११ हासकट्टी व्यवस्था : संस्थानले स्थिर सम्पत्तिहरुको हास कट्टी आयकर ऐन, २०५८ मा उल्लेख गरिएको दर अनुसार नै गर्ने गरिएको छ । तर काठमाडौं,गोरखा,राजापुर, धनगढी रमहेन्द्रनगर शाखा कार्यालयहरुमा प्लान्ट तथा मेशिनरीमा २५ प्रतिशतका दरले हास कट्टी गरिएको पाईयो । त्यस्तै प्रधान कार्यालय र कतिपय अंचल तथा शाखा कार्यालयहरुले आषाढमा खरिद गरिएको सम्पत्तिहरुमा हास कट्टी नै नगरिएको पाईयो । हास कट्टीको नीति संस्थानको सम्पूर्ण कार्यालयहरुमा एकरूपता रहेको पाइएन । समग्रमा संस्थानले गर्ने गरेको सम्पत्तिको वर्गीकरण तथा निर्धारण गरिएको हासकट्टीको दर पुनरावलोकनतथा परिमार्जन गरी स्थापित लेखामानअनुरूप परिष्कृत गर्दै लैजानुपर्ने देखिन्छ ।
- ४.१२ उपदान, कर्मचारी कल्याणकोष र घर तथा विरामी विदा खर्च : हरेक वर्ष उपदान तथा कर्मचारी कल्याणकोष वापतको रकम हिसाब गरी अधिल्लो वर्षको व्यवस्था गरेको रकममा नपुग रकम हुन आउने रकम खर्च लेख्नुपर्नेमा सो अनुसार गरिएको पाइएन । संस्थानको नियम अनुसार कर्मचारीलाई दिनुपर्ने घर तथा विरामी विदा वापतको रकम हिसाब गरी सो वापत खर्च देखाईएको पाइएन । यसले गर्दा संस्थानको नाफा-नोक्सान हिसाबमा असर पर्ने देखिन्छ ।
- ४.१३ नेपाल लेखामानको पालना : नेपाल लेखामान बमोजिम इक्विटीमा भएको परिवर्तन विवरण वित्तीय विवरणको अभिन्न अंगको रूपमा रहने भएकोमा संस्थाले सो विवरण समावेश गरेको छैन ।

५. व्यवस्थापन पत्र

व्यवस्थापनले सुधार गर्नुपर्ने व्यहोरा यसैसाथ संलग्न व्यवस्थापन पत्रमा समावेश छ ।

६. लेखापरीक्षकको राय

कैफियत सहितको लेखापरीक्षण राय व्यक्त गर्ने आधारका रूपमा माथि बुँदा ४ मा उल्लेख भएको व्यहोरा आवश्यक ठानी गरेको समायोजनको परीक्षण गर्न पाएको भए त्यसबाट पर्ने असर बाहेक, हाम्रो रायमा वित्तीय विवरणले २०६९ आषाढ मसान्तको वित्तीय स्थिति, सो मितिमा समाप्त भएको आर्थिक वर्षको सञ्चालन नतिजा र नगद प्रवाह स्थितिको नेपाल लेखामान बमोजिम सही र यथार्थ चित्रण गरेको छ ।

नेपाल खाद्य संस्थान (२०६९।७०)

१. वित्तीय विवरण उपर प्रतिवेदन
हामीले यसैसाथ संलग्न नेपाल खाद्य संस्थानको २०७० आषाढ मसान्तको वासलात एवं सोही मितिमा समाप्त भएको आर्थिक वर्षको नाफा नोक्सान हिसाव, नगद प्रवाह विवरण र तत्सम्बन्धी लेखा नीति तथा लेखा टिप्पणी समावेश भएको वित्तीय विवरणको लेखापरीक्षण सम्पन्न गरेका छौं ।

२. वित्तीय विवरण उपर व्यवस्थापनको जिम्मेवारी
नेपाल लेखामान, सम्बन्धित ऐन र अन्य ऐन, नियम, कानुनी अभ्यास अनुरूप यी वित्तीय विवरण तयार गर्ने एवं उचित रूपमा प्रस्तुतीकरण गर्ने जिम्मेवारी व्यवस्थापनमा रहेको छ । यस्तो जिम्मेवारी अन्तर्गत वित्तीय विवरण जालसाजी, त्रुटी लगायत सारभूतरूपमा गलत आंकडा रहित प्रस्तुतीकरण गर्ने, आवश्यक आन्तरिक नियन्त्रण प्रणाली निरन्तर प्रभावकारी रूपमा कार्यान्वयन हुनेगरी स्थापित गर्ने, उपयुक्त लेखा नीतिको छनौट तथा कार्यान्वयन गर्ने र आवश्यकता अनुसार उचित लेखा अनुमान लागु गर्ने कार्य पर्दछन् ।

३. लेखापरीक्षकको जिम्मेवारी
हाम्रो जिम्मेवारी प्रस्तुत वित्तीय विवरणहरु उपर लेखापरीक्षणको आधारमा राय व्यक्त गर्नु हो । हामीले नेपाल लेखापरीक्षणमान र महालेखा परीक्षकको कार्यालयले जारी गरेको मार्गदर्शन बमोजिम लेखापरीक्षण सम्पन्न गरेका छौं । ती लेखापरीक्षणमान तथा मार्गदर्शन अनुसार हामीलाई व्यवसायिक आचार संहिताको पालना गर्ने तथा वित्तीय विवरणहरु सारभूत रूपमा त्रुटिरहित भएको बारेमा मनासिब आश्वस्तता प्राप्त गर्न लेखापरीक्षणको योजना तर्जुमा गरी तदनुसार लेखापरीक्षण सम्पन्न गर्ने कार्य पर्दछन् ।

लेखापरीक्षण अन्तर्गत वित्तीय विवरणमा उल्लेखित रकम र खुलासा गरिएका सूचना लगायत अन्य विवरणका बारेमा पुष्ट्याई गर्ने यथेष्ट प्रमाण प्राप्त गर्ने, प्रमाणको पूर्ण वा आंशिक वा छड्के परीक्षण गर्ने कार्यविधि लेखापरीक्षणमा संलग्न हुन्छ । यसरी अवलम्बन गरिएका लेखापरीक्षण कार्यविधिमा वित्तीय विवरण जालसाजी वा त्रुटिबाट सारभूत रूपमा गलत आंकडा प्रस्तुती हुन सक्ने कुरामा अवलम्बन गरिने लेखापरीक्षणको जोखिम मूल्याङ्कन व्यवसायिक विवेकमा निर्भर हुन्छ । लेखापरीक्षणबाट जोखिम मूल्याङ्कन गर्ने क्रममा निकायको वित्तीय विवरण तयार गरी तथा यथार्थ प्रस्तुतिकरणको लागि आवश्यक पर्ने आन्तरिक नियन्त्रणको उपयुक्तता बारेमा परीक्षण गरिएको छ तापनि त्यस्तो आन्तरिक नियन्त्रण प्रणालीको प्रभावकारिता बारे लेखापरीक्षणबाट राय व्यक्त गर्ने प्रयोजन राखिएको छैन । व्यवस्थापनले वित्तीय विवरण तयार गर्दा प्रयोग गरेका लेखा नीतिको सान्दर्भिकता विश्लेषण र लेखा अनुमानको उपयुक्तताका साथै वित्तीय विवरणको समग्र स्थितिको मूल्याङ्कन गर्नु समेत लेखापरीक्षण अन्तर्गत पर्दछ ।

लेखापरीक्षणमा प्राप्त प्रमाणहरुले कैफियत सहितको लेखापरीक्षण राय व्यक्त गर्ने सन्दर्भमा पर्याप्त र उपयुक्त आधार प्रदान गर्दछ भन्ने कुरामा हामी विश्वस्त छौं ।

४. कैफियत सहितको लेखापरीक्षण राय व्यक्त गर्ने आधार : कैफियत सहितको राय व्यक्त गर्ने आधारका रूपमा वित्तीय विवरणमा सारभूत असर पर्ने व्यहोरा निम्नानुसार छन् :

४.१ शेरर पुँजी : आर्थिक वर्ष २०६२/६३ को प्रारम्भिक लेखापरीक्षण प्रतिवेदनमा उल्लेख भएअनुसार महालेखा नियन्त्रक कार्यालयको विवरणमा नेपाल सरकारको ऋण लगानी रु.४२,४३,११७.३५ र शेरर लगानी रु.९९,९२,६९,०३५.५९ रहेकोमा संस्थानले ऋण लगानी वापतको रकम रु. ४२,४३,११७.३५ लेखाङ्कन गरेको छैन भने शेरर लगानीमा रु.८७,६६,०००।४१ घटी लेखाङ्कन गरेको छ । यस सम्बन्धमा महालेखा नियन्त्रक कार्यालयको अभिलेखसँग हिसाब भिडान गरी वास्तविक शेरर लगानी कायम गर्नुपर्ने देखिन्छ । संस्थानबाट महालेखा नियन्त्रक कार्यालयमा मिति २०६४/४/२३ मा पठाईएको पत्रमाउक्त शेरर पुँजीको फरकबारे जानकारी माग गरिएको भनिँता पनि उक्त फरक रकमबारे हालसम्म महालेखा नियन्त्रक कार्यालयबाट कुनै जवाफ प्राप्त भएको पाइएन । यसरी शेरर पुँजी रकमको यथार्थ चित्रण गर्ने गरी लेखाङ्कन गर्न यस आ. व. मापनिकुनै कारबाही

नभएको र माथि उल्लेखित रकम नै फरक कायम भएकोले संचालक समिति लगायत सम्बन्धित पदाधिकारीलाई जिम्मेवार बनाउनुपर्दछ ।

- ४.२ चालु दायित्व तथा व्यवस्था : चालु दायित्वअन्तर्गत रहेको धरौटी, विविध साहुहरु, कर्मचारी तथा पार्टी हिसाब, सरकारी कार्यालय, वैदेशिक सहयोग हिसाब तथा अन्य हिसाबमध्ये कतिपय रकमहरु विगत वर्षहरुदेखि यथावत जिम्मेवारी सार्दै आएको पाइयो । उपरोक्त पार्टीहरुमध्ये कतिपयसँग लिनुपर्ने पनि देखिएकोले सोको हिसाब मिलान गरी बाँकी रकम भुक्तानी गर्नुपर्ने नपर्ने यकिन गरी दिनु नपर्ने भए आम्दानीबाँधी हिसाबमिला नगर्ने तर्फ आवश्यक कारबाही गर्नुपर्ने देखिन्छ । संस्थानको नियम अनुसार सम्पूर्ण कर्मचारीलाई दिनुपर्ने कर्मचारी कल्याण, उपदान र घर तथा विरामी विदा वापतको रकम हिसाब गरी सो रकम वापतको व्यवस्था गरिनु पर्नेमा सो अनुसार गरिएको पाइएन ।
- ४.३ स्थिर सम्पत्ति : संस्थानका कतिपय अंचल तथा शाखा कार्यालयहरुको सम्पत्ति विवरणमा ती कार्यालयहरुमा अवस्थित जग्गाहरुको मूल्य नै समावेश नगरिएको पाइएकोले उक्त सम्पत्तिको कुल मूल्यको यथार्थ चित्रण भएको पाइएन । यस्तो जग्गाहरुको विवरण अंचल तथा शाखा कार्यालयहरुको प्रतिवेदनमा भने उल्लेख गरिएको छ । संस्थानको प्रधान कार्यालय, अंचल एवं शाखा कार्यालयहरुमा स्थिर सम्पत्तिको सम्पत्ति रजिष्टर राखिए तापनि विस्तृत अभिलेख सहितको सम्पत्ति रजिष्टर राखिएको पाइएन । सम्पत्ति रजिष्टरमा सम्पत्तिको नाम, हास कट्टी रकम र बाँकी मूल्य उल्लेख गरिएको भए तापनि खरिद मिति, सामानको ब्राण्ड, साईज, सिरियल नं., च्यासिस नं., सामान रहेको स्थान आदि उल्लेख गरिएको पाइएन । हास कट्टी रकम उल्लेख गरिए तापनि कतिपय कार्यालयहरुमा हास कट्टी दर नै नमिलेको पाइएको छ । हास कट्टीको नीति संस्थानको सम्पूर्ण कार्यालयहरुमा एकरूपता रहेको पाइएन ।
- ४.४ हासकट्टी व्यवस्था : संस्थानले स्थिर सम्पत्तिहरुको हास कट्टी आयकर ऐन, २०५८ मा उल्लेख गरिएको दर अनुसार नै गर्ने गरेको छ । तर अंचल कार्यालय काठमाण्डौं, अंचल कार्यालय धनगढी, अंचल कार्यालय नेपालगंज, आधुनिक चामल कारखाना राजापुर र शाखा कार्यालय भैरहवामा प्लान्ट तथा मेशीनरीमा २५ प्रतिशतका दरले समेत हास कट्टी गरिएको पाइयो । त्यस्तै प्रधान कार्यालय र कतिपय अंचल तथा शाखा कार्यालयहरुले आषाढमा खरिद गरिएको सम्पत्तिहरुमा हास कट्टी नै नगरिएको पाइयो । हास कट्टीको नीति संस्थानको सम्पूर्ण कार्यालयहरुमा एकरूपता रहेको पाइएन । समग्रमा संस्थानले गर्ने गरेको सम्पत्तिको वर्गीकरण तथा निर्धारण गरिएको हासकट्टीको दर पुनरावलोकन तथा परिमार्जन गरी स्थापित लेखामान अनुरूप परिष्कृत गर्दै लैजानुपर्ने देखिन्छ ।
- ४.५ लगानी : संस्थानले शेयर लगानी गरेको कुल रकम रु. ९२,४०,७००।- मध्ये सुचीकृत कम्पनीमा रु. १५,००,०००।- र सुचीकृत नभएको कम्पनीमा रु. ७७,४०,७००।- लगानी गरेको छ । संस्थानले शेयर लगानी गरेको कुल रकम रु. ९२,४०,७००।- मध्ये रु. ५२,७८,६००।- सम्भावित नोक्सानीको व्यवस्था गरिएको छ । लगानी गरिएका कम्पनीहरु विघटन भईसकेको भए र लगानी फिर्ता हुने संभावना नरहेमा लगानीको लागि व्यवस्था गरेको सम्भावित नोक्सानी र लगानीको आवश्यक समायोजन गरी हिसाब मिलान गर्नुपर्दछ । लगानी गरिएका बाँकी अन्य कम्पनीहरु मध्ये कोशी व्यापार कम्पनी मात्र संचालनमा रहेको र अन्य निम्न सात कम्पनीहरु विघटनको प्रकृत्यामा रहेको जानकारी प्राप्त भएको छ :

विवरण	रकम रु.
मेची धान चामल निर्यात कम्पनी	६,५२,५००.००
सगरमाथा धान चामल निर्यात कम्पनी	५,७८,३००.००
नारायणी धान चामल निर्यात कम्पनी	७,२९,६००.००
जनकपुर धान चामल निर्यात कम्पनी	७,०३,९००.००
लुम्बिनी धान चामल निर्यात कम्पनी	१५,७३,९००.००
सुदुर पश्चिमाञ्चल धान चामल निर्यात कम्पनी	५,४८,४००.००
सेती महाकाली धान चामल निर्यात कम्पनी	५,००,०००.००
जम्मा	५२,७८,६००.००

४.६ जिन्सी मौज्जात : जिन्सीमौज्जातअन्तर्गत रहेको गोदाममौज्जातमध्ये नष्ट गर्नुपर्ने भनीजनाईएको केहीखाद्यान्न नष्ट नगरी विगतवर्षदेखि मौज्जातमा देखाई आएको छ । मार्गस्थलमौज्जातमध्ये निकै वर्ष अगाडिदेखि जिम्मेवारी मात्र सादै आएको रकम रु. ३,०१,२०,५८३६४ समावेश छ । त्यस्तैकारबाहीमौज्जातअन्तर्गत गतआ. व. सम्मको बाँकी रु. २,७३,०५,२९८।४९मध्ये कतिपय रकमहरु आ. व. २०३७/३८ देखिजिम्मेवारी मात्र सादै आएको छ । तसर्थ यीमध्ये अदालतमा मुद्दा चलिरहेको बाहेक अन्य रकमअसुलहुने नहुने यकिन गरी असुलफछ्यौट गर्नु पर्ने देखिन्छ ।

४.७ व्यापारिक तथा अन्य प्राप्य रकम : आसामी हिसाबको विस्तृत विवरण अनुसार कुल रकम रु. १८,३९,००,४९८।९५मध्ये कतिपय रकमहरु निकै पुराना रहेका छन् । सरकारी कार्यालसँग लिनुपर्ने भनी देखाइएको रकमरु. १४,३१,१७,७१९।७१, संघ संस्थासँग लिनुपर्ने शीर्षकमा देखाईएको रकम रु. १,२७,४०,७३६।८८ र विभिन्न पार्टीहरूसँग लिनुपर्ने शीर्षक अन्तर्गत देखाईएको रकम रु. २,८०,४२,०४२।३६मध्ये कतिपय रकमहरु निकै पुराना रहेकोमा उक्त रकम असुल गर्नेतर्फ ठोस प्रयास भएको पाइएन । आसामीवापत देखाईएको रकमहरुको सम्बन्धित पक्षबाट समर्थन पनि लिएको नपाईएकोले सम्बन्धित पदाधिकारीलाई जिम्मेवार बनाई आसामी हिसाब यकिन गर्नुपर्दछ ।

४.८ नगद तथा बैंक मौज्जात : बैंक मौज्जात अन्तर्गत आ. व. २०३४/३५ देखिको संस्थानको खातामा आम्दानी देखाईएको तर बैंकमा आम्दानी नदेखिएको विवरण रहेको छ, संस्थानको खातामा र बैंक सर्टिफिकेटमा फरक पर्नुको कारण समयमा नै पत्ता लगाउनु पर्नेमा सो अनुसार गरेको पाइएन । तत्कालिन कृषि खरिद बिक्री संस्थानबाट सरिआएको केही बैंक मौज्जात रकमहरु बैंकको कुन शाखामा रहेको भन्ने समेत पत्ता लागेको देखिएन । नगद मौज्जात अन्तर्गत मार्गस्थलको मौज्जात रकम रु.७४,६६,०५३।५३ रहेकोमासो रकम कसरी मौज्जातमा जम्मा हुन नगएको हो समयमा नै पत्ता नलगाएको कारणले हाल आएर यसको स्थिति यकिन गर्न नसक्ने अवस्था रहेकोले सम्बन्धित पदाधिकारीलाई जिम्मेवार बनाउनु पर्दछ ।

४.९ अग्रिम भुक्तानी रकम र पेशकी, सापटी, धरौटी : यस शीर्षक अन्तर्गत रहेको कतिपय रकमहरु सामान्य प्रक्रियाबाट असुल हुने संभावना निकै कम देखिन्छ । सेवामा नरहेका १९९ जना कर्मचारीहरूसँग असुल गर्नुपर्ने रकम रु. ६१,५१,६९५।९३ छ । यी बाँकी रकमहरु धेरैजसो १२ वर्षभन्दा अगाडिको छ । यसमध्ये धेरैजसो कर्मचारीहरु अस्थायी सेवामा नियुक्ति भई स्टोरतर्फ काम गरेको र सेवाबाट निवृत्त हुँदा बरबुभारथ गरी अवकाश दिनुपर्नेमा सो नगरिएकोले र पछि स्टोरमा देखिएको सर्टज वापतको रकम डेविट गरिएकोले यी हिसाब बाँकी हुन आएको देखिन्छ । सम्बन्धित पदाधिकारीलाई जिम्मेवार बनाइ यी रकमहरु सरकारी बाँकी सरह असुल गर्नुपर्दछ ।

४.१० स्थगन कर सम्पत्ति/(दायित्व)

हासकट्टीखर्च तथाउपदानकोष व्यवस्थामा पर्न गएको फरक रकममा नेपाल लेखामान१२ “आय कर”अनुसार गणना गर्नुपर्ने स्थगन कर सम्पत्ति/(दायित्व) को हिसाबनगरिएकोले संस्थानको आषाढ मसान्तको वासलात नेपाल लेखामान अनुसारभएको पाइएन ।

४.११ ढुवानी अनुदान हिसाब : नेपाल सरकारबाट यस आ.व. को स्वीकृत ढुवानी अनुदान रु. ४२,००,००,०००/- प्राप्त गरेको भएतापनि रु. ४०,८४,०८,५०९।५४ बराबर रकमको मात्रढुवानी खर्च भएको देखिन्छ । गतआ.व. को बढीप्राप्त ढुवानी अनुदान रु. ३,९८,९७,९२२।३० मध्ये यस आ.व.मा रु २,१६,५४,०००/- फिर्ता भएकाले बाँकी रु १,८२,४३,९२२।३० रहेको छ । संस्थानले तयार पारेको विवरणमा विभिन्नदुर्गम क्षेत्रबाट अन्यदुर्गम क्षेत्रमा ढुवानी हुँदाको परिमाण दोहोरो गणना गरिएकोले निम्न सेक्टरहरुको खाद्यान्न परिमाण दुर्गम ढुवानी अन्तर्गत दोहोरो गणना भएको पाइयो :

सेक्टर		परिमाण (क्विन्टल)
देखि	सम्म	
कोल्टी	श्रीनगर	२९४.००
मुगु	सर्गेगाड	७२५.१०

मुगु	सिमीकोट	४९.८०
जुफाल एयरपोर्ट	लोकल ढुवानी	१,२९८.८०
जुम्ला	मुगु	१३४.६०
बाजुरा	श्रीकोट गम्या	१००.००
जुम्ला	काइगाउँ	२,३००.००
कालीकोट	धिर्पु	४९८.२०
कालीकोट	पदमघाट	१६५.३०
जम्मा		५,५६५.७०

जसले गर्दा संस्थानले १,३९,७३४।४३ क्वीन्टल खाद्यन्न ढुवानी गरेको भनी ढुवानी खर्च लेखेकोमा बास्तविकखाद्यन्न ढुवानी परिमाण १३४,१६८.७३ क्वीन्टल हुन्छ। त्यसैले दुर्गम ढुवानीमा दोहोरो ढुवानी ५,५६५।७० क्वीन्टलको रु. ९७,३६,८७५।७० नेपाल सरकारसंग बढी दाबी गरी संस्थानले भुक्तानी लिएको रकम नेपाल सरकारलाई तिर्नको लागि सम्बन्धित पदाधिकारीलाई जिम्मेवार बनाउनु पर्दछ।

४.१२ उपदान, कर्मचारी कल्याणकोष र घर तथा विरामी विदाखर्च : हरेक वर्ष उपदानतथाकर्मचारी कल्याणकोष वापतको रकमहिसाब गरी अधिल्लो वर्षको व्यवस्था गरेको रकममानपुग रकमहुनआउने रकमखर्च लेख्नुपर्नेमा सो अनुसार गरिएको पाइएन। संस्थानको नियम अनुसार कर्मचारीलाई दिनुपर्ने घर तथा विरामी विदा वापतको रकम हिसाब गरी सो वापत खर्च देखाईएको पाइएन। यसले गर्दा संस्थानको नाफा-नोक्सान हिसाबमा असर पर्ने देखिन्छ।

४.१३ नेपाल लेखामानको पालना : नेपाल लेखामान बमोजिम इक्विटीमा भएको परिवर्तन विवरण वित्तीय विवरणको अभिन्न अंगको रूपमा रहने भएकोमा संस्थाले सो विवरण समावेश गरेको छैन।

५. व्यवस्थापन पत्र

व्यवस्थापनले सुधार गर्नुपर्ने व्यहोरा यसैसाथ संलग्न व्यवस्थापन पत्रमा समावेश छ।

६. लेखापरीक्षकको राय:

कैफियत सहितको लेखापरीक्षण राय व्यक्त गर्ने आधारका रूपमा माथि बुँदा ४ अर्न्तगत उल्लेख भएको व्यहोराले पार्ने असर बाहेक, हाम्रो रायमा वित्तीय विवरणले २०७० आषाढ मसान्तको वित्तीय स्थिति, सो मितिमा समाप्त भएको आर्थिक वर्षको सञ्चालन नतिजा र नगद प्रवाह स्थितिको नेपाल लेखामान बमोजिम सही र यथार्थ चित्रण गरेको छ।

नेपाल खाद्य संस्थान (२०७०।७१)

१. वार्षिक वित्तीयविवरण उपर प्रतिवेदन

हामीले नेपाल खाद्य संस्थानको २०७१, आषाढ मसान्तको वासलात, सो मितिमा समाप्त भएको आर्थिक वर्षको नाफा नोक्सान हिसाब, नगद प्रवाह विवरण तथा ईक्विटीमा भएको परिवर्तन सम्बन्धी विवरण र तत्सम्बन्धी लेखा नीति तथा लेखा टिप्पणी समावेश भएका वित्तीय विवरणको लेखापरीक्षण सम्पन्न गरेका छौं।

२. वित्तीय विवरण उपर व्यवस्थापनको जिम्मेवारी

नेपाल लेखामान, सम्बन्धित ऐन, नियम, कानून अभ्यास अनुरूप यी वित्तीय विवरण तयारी गर्ने एवं उचित रूपमा प्रस्तुतिकरण गर्ने जिम्मेवारी व्यवस्थापनमा रहेको छ। यस्तो जिम्मेवारी अर्न्तगत वित्तीय विवरण जालसाजी, त्रुटी लगायत सारभूत रूपमा गलत आँकडाहित प्रस्तुतिकरण, आवश्यक आन्तरिक नियन्त्रण प्रणाली निरन्तर प्रभावकारी

रुपमा कार्यान्वयन हुने गरी स्थापित गर्ने, उपयुक्त लेखा नीतिको छनौट तथा कार्यान्वयन गर्ने र आवश्यकता अनुसार उचित लेखा अनुमानहरू लागु गर्ने पर्दछन् ।

३. लेखापरीक्षकको जिम्मेवारी

हाम्रो जिम्मेवारी प्रस्तुत वित्तीय विवरणहरू उपर लेखापरीक्षणको आधारमा राय व्यक्त गर्नु हो । हामीले नेपाल लेखापरीक्षणमान र महालेखा परीक्षकको कार्यालयले जारी गरेको मार्गदर्शनका आधारमा लेखापरीक्षण सम्पन्न गरेका छौं । ती लेखापरीक्षणमान तथा मार्गदर्शन अनुसार व्यवसायिक आचार संहिताको पालना गर्ने र वित्तीय विवरणहरू सारभूत रुपमा गलत आँकडासहित प्रस्तुती भएको छ भन्ने कुरामा यथोचित आश्वस्तता प्रदान गर्ने लेखापरीक्षण योजना तर्जुमा गरी तदनुसार लेखापरीक्षण सम्पन्न गर्ने कार्य पर्दछन् ।

वित्तीय विवरणमा उल्लेखित रकम तथा खुलासा गरिएका सूचना लगायत अन्य विवरण बारे पुष्ट्याईका यथेष्ट प्रमाण संकलन गर्ने, प्रमाणको पूर्ण वा आंशिक वा छड्के परीक्षण गर्ने कार्यविधि लेखापरीक्षणमा समावेश हुन्छ । यसरी अवलम्बन गरिएका लेखापरीक्षण कार्यविधिमा वित्तीय विवरण जालसाजी वा त्रुटिबाट सारभूत रुपमा गलत आँकडासहित प्रस्तुत हुनसक्ने कुरामा अवलम्बन गरिने लेखापरीक्षणको जोखिम मूल्याङ्कन व्यवसायिक विवेकमा निर्भर हुन्छ । लेखापरीक्षणबाट जोखिम मूल्याङ्कन गर्ने क्रममा निकायको आन्तरिक नियन्त्रणको उपयुक्तता बारेमा परीक्षण गरिएतापनि यस्तो आन्तरिक नियन्त्रण प्राणालीको प्रभावकारीता बारे लेखापरीक्षणबाट राय व्यक्त गर्ने प्रयोजन राखिएको छैन । व्यवस्थापनले वित्तीय विवरण तयार गर्दा प्रयोग गरेका लेखा नीतिको सान्दर्भिकता, विश्लेषण र लेखाअनुमानको उपयुक्तताको साथै वित्तीय विवरणको समग्र स्थितिको मूल्याङ्कन गर्नु समेत लेखापरीक्षण अन्तर्गत पर्दछ ।

हामीले प्राप्त गरेका प्रमाणहरूले लेखापरीक्षण राय व्यक्त गर्ने सन्दर्भमा पर्याप्त र उपयुक्त आधार प्रदान गर्दछ भन्ने कुरामा हामी विश्वस्त छौं ।

४. कैफियत सहितको राय व्यक्त गर्ने आधार:

कैफियत सहितको लेखापरीक्षण रायव्यक्तगर्ने आधारका रुपमा वित्तीय विवरणमा सारभूत असर पर्ने व्यहोरा निम्नानुसार छन् :

- ४.१. महालेखा नियन्त्रक कार्यालयको विवरणमा नेपाल सरकारको ऋण लगानी रु.४२ लाख ४३ हजार र शेयर लगानी रु. ९९ करोड ९२ लाख ६१ हजार रहेको भनी जनाइएको तर संस्थानले शेयर पूँजि वापत रु.९९ करोड ४ लाख ९५ हजार मात्र लेखाङ्कन गरेको तथा ऋण लगानी वापत कुनै पनि रकम लेखाङ्कन नगरेको अवस्था देखिन्छ ।
- ४.२. शंकास्पद आसामी व्यवस्था वापत रु.१ करोड १६ लाख १७ हजार विगत धेरै वर्ष अगाडि नै व्यवस्था गरेको तर संस्थानले असुल हुन नसक्ने रकमहरूको अपलेखन गरेको पाइएन । असुल हुन नसक्ने प्रकृतिका रकमहरू समेत चालु सम्पत्तिमा समावेश हुन जानाले संस्थानको चालु सम्पत्तिको मौज्दात अनावश्यक रुपमा वृद्धि भएको देखिन्छ ।
- ४.३. विभिन्न दातृ संस्था तथा विदेशी सहयोग अन्तर्गत आर्थिक वर्ष २०३४/०३५ देखिको भुक्तानी गर्नु पर्ने भनी देखाईएको रकम रु. १४ करोड ३ लाख ५१ हजार तथा भारतीय खाद्यान्न काउण्टर पार्ट फण्ड लाई भुक्तानी गर्नु पर्ने भनी देखाईएको रकम रु. ११ करोड ५७ लाख १८ हजार भुक्तानी गर्नुपर्ने हो वा होइन यकिन गरि हिसाब मिलान गर्ने तर्फ कारवाही गरेको छैन ।

- ४.४. संस्थानमा रहेको धरौटी अन्तर्गत रु. ५ करोड ९ लाख ६९ हजार रहेकोमा कतिपय रकमहरु निकै वर्ष पुरानो रहेको र कतिपय पार्टीहरु निकै वर्षदेखि सम्पर्कमा नै नरहेको अवस्थामा धरौटी फिर्ता गर्नुपर्ने हो वा होइन यकिन गरी आम्दानी बाँध्ने वा हिसाबमिलान गर्नेतर्फ कारबाही अगाडि बढाउनुपर्ने देखिन्छ ।
- ४.५. संस्थानको पार्टी हिसाबमा गत वर्ष रु.४ करोड ६० लाख ९४ हजार रहेकामा कतिपय रकमहरु विगत केही वर्ष देखि जिम्मेवारी मात्रै साँदै आएको तथा सोही पार्टीहरूसँग लिनुपर्ने पनि देखिएकाले सो को हिसाब मिलान गरी बाँकी रकम भुक्तानी गर्न नपर्ने रकम भएमा अपलेखन गर्ने तर्फ कारबाही अगाडी बढाउन पर्ने देखिन्छ ।
- ४.६. संस्थानको उज्राती हिसाब (दिनुपर्ने) अन्तर्गत रु.४ लाख ३० हजार रहेकोमा उक्त रकम विगत धेरै वर्षदेखि जिम्मेवारी मात्र साँदै आएको र सो रकम कसलाई के वापत दिनुपर्ने भन्ने स्पष्ट नभएकोले यस सम्बन्धमा आवश्यक छानबिन गरी दिनु नपर्ने भए आम्दानी गरी हिसाब मिलान गर्नुपर्ने देखिन्छ ।
- ४.७. संस्थानका अवकाश प्राप्त १९७ कर्मचारीहरुबाट प्रशासकिय पेशकी अन्तर्गत विगत धेरै वर्षदेखि रु.६० लाख २ हजार लिनुपर्ने तथा रु.५ लाख ७७ हजार दिनुपर्ने देखिदै आएको छ । सम्बन्धित व्यक्तिहरूसँग सम्पर्क नै हुन नसकेको अवस्थामा उक्त रकमहरु सरकारी बाँकी सरह असुल गर्नु गराउनु पर्ने देखिन्छ ।
- ४.८. संस्थानले विभिन्न संस्थामा लगानी गरेको कुल रकम रु.९२ लाख ४० हजार मध्ये सात कम्पनिहरु विघटनको प्रकृत्यामा रहेकाले सो लगानी वापत संभावित नोक्सानी रु.५२ लाख ७९ हजार ब्यवस्था रहेकोमा उक्त संस्थाहरु विघटन भएको यकिन गरी ब्यवस्था गरेको रकम समायोजन गर्नुपर्नेमा सो गरेको छैन ।
- ४.९. विगतका केहि आर्थिक वर्षहरुमा विद्युत तथा पानीको बिलहरु भुक्तानी गर्दा प्राप्त रिबेटको रकमलाई खर्चमा नघटाई संस्थान कोषमा राखेको रु. २ लाख ४८ हजार जिम्मेवारी साँदै ल्याइएको छ । हाल यस किसिमको प्रकृत्या नरहेको कारणले यो रकमलाई आम्दानी बाँध्नुपर्नेमा सो गरेको पाईएन ।
- ४.१०. खाद्यान्नमा भएको असामान्य नोक्सानीको लागि गरिएको जर्तिसुक्ती ब्यवस्था वापत रु ८ लाख ५६ हजार रहेको छ । उक्त रकम विभिन्न शाखाहरुबाट विगत बीसौं वर्षदेखि साँदै ल्याइएकोमा सो सम्बन्धि विवरण संस्थानमा नरहेकाले सो को वास्तविकता यकिन गर्न सकिएन ।
- ४.११. संस्थानको वित्तीय विवरण अनुसार बर्षान्तमा हासकट्टी पश्चातको स्थिर सम्पत्ति रु. २५ करोड ७५ लाख ३१ हजार रहेकोमा कतिपय अञ्चल तथा शाखा कार्यालयहरुको सम्पत्ति विवरणमा ति कार्यालयहरुको अधिनमा रहेका जग्गाहरुको विवरण (क्षेत्रफल) तथा मूल्य नै समावेश गरिएको छैन । साथै, सम्पूर्ण विवरण सहितको स्थिर सम्पत्ति रजिस्टर अद्यावधिक नगरिएकाले लेखापरीक्षणका दौरान स्थिर सम्पत्तिहरुको भौतिक परिक्षण गर्न सकिएन । संस्थानले विभिन्न समयमा नेपाल सरकारबाट प्राप्त गरेको तथा अदालतको फैसला अनुसार प्राप्त गरेको (रु. १ करोड ५४ लाख १२ हजार बराबरको, जम्मा १५ विगाह ७ कठ्ठा १.५ धुर तथा ११९८ रोपनी १० आना २ पैसा १ दाम) जग्गाहरु मध्ये सम्पूर्ण जग्गाहरुको धनीपूजा संस्थानको नाममा नामसारी नभइसकेको तथा यथेष्ट प्रमाणको अभावमा उक्त जग्गाहरु मध्ये कति जग्गाहरु संस्थानको सम्पत्ति विवरणमा समावेश गरिएको तथा सो वापत कति रकम पूँजिकरण भएको हो भन्ने यकिन गर्न सकिएन ।
- ४.१२. संस्थानले नेपाल सरकार, नेपाल सरकारको स्वामित्व भएका विभिन्न संस्थानहरुलाई बिक्री गरिसकेको जग्गा समेत क्रेतालाई हस्तान्तरण नभएको तथा उक्त जग्गाको परल मूल्य समेत लगत कट्टा नगरेकोले स्थिर सम्पत्ति (३३ रोपनी ३ पैसा क्षेत्रफल) रु.१ लाख ६५ हजार २ सय ३५ ले अधिक लेखांकन भएको छ ।

- ४.१३. मार्गस्थल नगद मौज्जात रु. ३३ लाख ६४ हजार मध्ये रु. १९ लाख २९ हजार विगत १८ वर्ष भन्दा बढि पुरानो रहेकोमा सो को कारण समयमा नै पत्ता नलगाएकाले हाल यसको स्थिति यकिन गर्न नसक्ने अवस्था रहेको छ । उक्त रकम प्राप्त गर्न गराउन सम्बन्धितलाई जिम्मेवार बनाउनु पर्छ ।
- ४.१४. मार्गस्थल मौज्जात रु.३ करोड ७६ लाख १७ हजार मध्ये रु. ३ करोड १ लाख २० हजार सम्भौतामा तोकिएको समय र शर्त अनुसार खाच्चान्नु दुवानी नगर्ने ठेकेदारहरुलाई कारवाही तथा निजहरुबाट असुल नगरी आर्थिक वर्ष २०३७३८ देखि ठेकेदार भागी पत्ता नलागेको र मुद्दा मामिला परेको जनाई हरेक वर्ष जिम्मेवारी मात्रै सादै आएको रकम पनि समावेश रहेकाले यसमा संचालन समितिबाट अदालतमा मुद्दा चलेका बाहेक अन्य रकम असुल हुने नहुने यकिन गरी सरकारी बाँकी सरह असुल गर्न गराउन आवश्यक कारवाही गरिएको छैन ।
- ४.१५. कारवाही मौज्जात अन्तर्गत गत आ.व सम्मको बाँकी रु.३ करोड १ हजार मध्ये कतिपय रकमहरु आर्थिक वर्ष २०३७३८ देखि जिम्मेवारी मात्र सादै आएकाले अदालतमा मुद्दा चलिरहेका बाहेक अन्य रकम असुल हुने नहुने यकिन गरी सरकारी बाँकी सरह असुल गर्न गराउन आवश्यक कारवाही गरिएको छैन ।
- ४.१६. हरेक वर्ष उपदान, कर्मचारी कल्याणकोष वापतको रकम हिसाब गरी अधिल्लो वर्षको व्यवस्था गरेको रकममा नपुग रकम हुन आउने रकम खर्च लेख्नुपर्नेमा सो अनुसार गरिएको पाइएन । कर्मचारी उपदान तथा सञ्चित विदाको रकमको आषाढ मसान्तसम्ममा व्यवस्थापनले रु. ६३ करोड दायित्व सृजना हुने अनुमान गरेको देखिन्छ । यद्यपि उपदानकोषमा रु.२० करोड १ लाख ३७ हजार मात्र व्यवस्था गरिएको छ । संस्थानको नियमानुसार सम्पूर्ण कर्मचारीलाई दिनुपर्ने कर्मचारी कल्याण, उपदान तथा सञ्चित विदा वापतको रकम हिसाब गरी सो रकम वापतको व्यवस्था गरिनुपर्नेमा सो अनुसार गरेको देखिएन ।
- ४.१७. व्यवस्था हिसाब अन्तर्गत देखाईएको रकम रु.३ लाख ८१ हजार अर्थिक वर्ष २०३९/०४० देखि जिम्मेवारी सारी आएकोमा सो रकम के वापतको हो यकिन गरिएको छैन । साथै उक्त रकम असुल उपर गर्नुपर्ने भए असुली गर्ने वा हिसाब मिलान गर्नुपर्ने देखिन्छ ।
- ४.१८. वि.सं.२०३१ मा खाच्च व्यवस्था समिति तथा कृषि खरीद बिक्री संस्थान यस खाच्च संस्थानसँग गाभिएकोमा यस संस्थानले लिनुपर्ने रकम रु.९५ लाख ४ हजार तथा दिनुपर्ने रकम रु.४४ लाख ४१ हजार जम्मा लिनुपर्ने रकम रु.५० लाख ६३ हजार विगत चालीसौं वर्षदेखि खातामा देखाइएको छ । उक्त रकम बारे सम्पूर्ण विवरण नभएको, दिनुपर्ने वा लिनुपर्ने पार्टीको विवरण उपलब्ध हुन नसकेकाले सम्पत्ति तथा दायित्व रकमको निक्यौल गर्न नसकिएको अवस्था रहेको छ ।
- ४.१९. नेपाल लेखामान १ अनुसार वित्तीय विवरणको अभिन्न अंग रहेको इक्विटीमा भएको परिवर्तनको विवरण सस्थांनले वित्तीय विवरणमा समावेश गरेको छैन । ह्यासकट्टी खर्च तथा उपदान कोष व्यवस्थामा पर्न गएको फरक रकममा नेपाल लेखामान १२ “आय कर” अनुसार गणना गर्नुपर्ने स्थगन कर सम्पत्ति / दायित्व को हिसाब गरिएको छैन । यसैले संस्थानको आषाढ मसान्तको वासलातले नेपाल लेखामानको पालना गरेको पाइएन ।

५. व्यवस्थापन पत्र

व्यवस्थापनले सुधार गर्नुपर्ने थप व्यहोरा यसैसाथ संलग्न व्यवस्थापन पत्रमा उल्लेख गरिएको छ ।

६. लेखापरीक्षकको राय

हाम्रो रायमा संलग्न वित्तीय विवरणहरुले माथि अनुच्छेद ४ मा उल्लेखित व्यहोराले पार्न सक्ने असर बाहेक नेपाल खाद्य संस्थानको २०७१ आषाढ मसान्तको वित्तीय स्थिति र सो मितिमा अन्त्य भएको आर्थिक वर्षको संचालन नतिजा तथा नगदप्रवाहको नेपाल लेखामानबमोजिम सही र यथार्थ चित्रण गर्दछ ।

नेपाल खाद्य संस्थान (आर्थिक वर्ष २०७१/७२)

१. वार्षिक वित्तीयविवरण उपर प्रतिवेदन

हामीले नेपाल खाद्य संस्थानको २०७२, आषाढ मसान्तको वासलात, सो मितिमा समाप्त भएको आर्थिक वर्षको नाफा नोक्सान हिसाब, नगद प्रवाह विवरण तथा ईक्विटीमा भएको परिवर्तन सम्बन्धी विवरण र तत्सम्बन्धी लेखा नीति तथा लेखा टिप्पणी समावेश भएका वित्तीय विवरणको लेखापरीक्षण सम्पन्न गरेका छौं ।

२. वित्तीय विवरण उपर व्यवस्थापनको जिम्मेवारी

नेपाल लेखामान, सम्बन्धित ऐन, नियम, कानून अभ्यास अनुरूप यी वित्तीय विवरण तयारी गर्ने एवं उचित रूपमा प्रस्तुतिकरण गर्ने जिम्मेवारी व्यवस्थापनमा रहेको छ । यस्तो जिम्मेवारी अन्तर्गत वित्तीय विवरण जालसाजी, त्रुटी लगायत सारभूत रूपमा गलत आँकडारहित प्रस्तुतिकरण, आवश्यक आन्तरिक नियन्त्रण प्रणाली निरन्तर प्रभावकारी रूपमा कार्यान्वयन हुने गरी स्थापित गर्ने, उपयुक्त लेखा नीतिको छनौट तथा कार्यान्वयन गर्ने र आवश्यकता अनुसार उचित लेखा अनुमानहरु लागु गर्ने पर्दछन् ।

३. लेखापरीक्षकको जिम्मेवारी

हाम्रो जिम्मेवारी प्रस्तुत वित्तीय विवरणहरु उपर लेखापरीक्षणको आधारमा राय व्यक्त गर्नु हो । हामीले नेपाल लेखापरीक्षणमान र महालेखा परीक्षकको कार्यालयले जारी गरेको मार्गदर्शनका आधारमा लेखापरीक्षण सम्पन्न गरेका छौं । ती लेखापरीक्षणमान तथा मार्गदर्शन अनुसार व्यवसायिक आचार संहिताको पालना गर्ने र वित्तीय विवरणहरु सारभूत रूपमा गलत आँकडारहित प्रस्तुती भएको छ भन्ने कुरामा यथोचित आश्वस्तता प्रदान गर्ने लेखापरीक्षण योजना तर्जुमा गरी तदनुसार लेखापरीक्षण सम्पन्न गर्ने कार्य पर्दछन् ।

वित्तीय विवरणमा उल्लेखित रकम तथा खुलासा गरिएका सूचना लगायत अन्य विवरण बारे पुष्ट्याईका यथेष्ट प्रमाण संकलन गर्ने, प्रमाणको पूर्ण वा आंशिक वा छड्के परीक्षण गर्ने कार्यविधि लेखापरीक्षणमा समावेश हुन्छ । यसरी अवलम्बन गरिएका लेखापरीक्षण कार्यविधिमा वित्तीय विवरण जालसाजी वा त्रुटिबाट सारभूत रूपमा गलत आँकडासहित प्रस्तुत हुनसक्ने कुरामा अवलम्बन गरिने लेखापरीक्षणको जोखिम मूल्याङ्कन व्यवसायिक विवेकमा निर्भर हुन्छ । लेखापरीक्षणबाट जोखिम मूल्याङ्कन गर्ने क्रममा निकायको आन्तरिक नियन्त्रणको उपयुक्तता बारेमा परीक्षण गरिएतापनि यस्तो आन्तरिक नियन्त्रण प्राणालीको प्रभावकारीता बारे लेखापरीक्षणबाट राय व्यक्त गर्ने प्रयोजन राखिएको छैन । व्यवस्थापनले वित्तीय विवरण तयार गर्दा प्रयोग गरेका लेखा नीतिको सान्दर्भिकता, विश्लेषण र लेखाअनुमानको उपयुक्तताको साथै वित्तीय विवरणको समग्र स्थितिको मूल्याङ्कन गर्नु समेत लेखापरीक्षण अन्तर्गत पर्दछ ।

हामीले प्राप्त गरेका प्रमाणहरुले लेखापरीक्षण राय व्यक्त गर्ने सन्दर्भमा पर्याप्त र उपयुक्त आधार प्रदान गर्दछ भन्ने कुरामा हामी विश्वस्त छौं ।

४. कैफियत सहितको राय व्यक्तगर्ने आधार:

कैफियत सहितको लेखापरीक्षण रायव्यक्तगर्ने आधारका रूपमा वित्तीय विवरणमा सारभूत असर पर्ने व्यहोरा निम्नानुसार छन् :

- ४.१. हिसाब किताब पेश गरिएको : अख्तियार दुरुपयोग अनुसन्धान आयोगको मिति २०७२/११/१८ को पत्रानुसार, अञ्चल कार्यालय काठमाण्डौका सम्पूर्ण विल भौचर तथा खाताहरु सोहि आयोगलाई पठाइएको र पटक पटक ताकेता गर्दा पनि फिर्ता नआएको भनि अञ्चल कार्यालय काठमाण्डौ को मिति २०७४/०७/१६ को पत्र मार्फत जानकारी गराएको तथा शाखा कार्यालय सुर्खेतको हवाई ढुवानी सम्बन्धी सम्पूर्ण फायलहरु पनि सोही आयोगमा रहेको भनि मिति २०७४/०७/०७ को पत्र मार्फत जानकारी गराएको हुनाले अञ्चल कार्यालय काठमाण्डौको तथा शाखा कार्यालय सुर्खेतको हवाई ढुवानीको लेखापरिक्षण गरिएको छैन ।
- ४.२. आर्थिक वर्ष २०६२/६३ को प्रारम्भिक लेखापरीक्षणमा उल्लेख भए अनुसार महालेखा नियन्त्रक कार्यालयको विवरणमा नेपाल सरकारको ऋण लगानी रु.४२ लाख ४३ हजार र शेयर लगानी रु. ९९ करोड ९२ लाख ६१ हजार रहेको भनी जनाइएको तर संस्थानले शेयर पूँजि वापत रु.९९ करोड ४ लाख ९५ हजार मात्र लेखाङ्कन गरेको तथा ऋण लगानी वापत कुनै पनि रकम लेखाङ्कन गरेको छैन ।
- ४.३. शंकास्पद आसामी व्यवस्था वापत रु.१ करोड १६ लाख १७ हजार विगत धेरै वर्ष अगाडि नै व्यवस्था गरेको तर संस्थानले असुल हुन नसक्ने रकमहरुको अपलेखन गरेको पाइएन । असुल हुन नसक्ने प्रकृतिका रकमहरु समेत चालु सम्पत्तिमा समावेश हुन जानाले संस्थानको चालु सम्पत्तिको मौज्जात अनावश्यक रुपमा वृद्धि भएको देखिन्छ ।
- ४.४. विभिन्न दातृ संस्था तथा विदेशी सहयोग अन्तर्गत आर्थिक वर्ष २०३४/०३५ देखिको भुक्तानी गर्नु पर्ने भनी देखाईएको रु. १४ करोड ३ लाख ५१ हजार तथा भारतीय खाद्यान्न काउण्टर पार्ट फण्ड लाई भुक्तानी गर्नु पर्ने भनी देखाईएको रकम रु. ११ करोड ५७ लाख १८ हजार भुक्तानी गर्नुपर्ने हो वा होइन यकिन गरी हिसाब मिलान गर्ने तर्फ कारवाही गरेको छैन । साथै, जापानीज काउण्टर पार्ट फण्ड (आ. व.२०६९/२०७०) लाई दिनुपर्ने रकम रु. ४७ करोड ७७ लाख ६० हजारको व्यवस्था गरेकोमा उपलब्ध Japan International Cooperation System (JICS) को Food Aid Project 2010 सम्बन्धि नेपाल सरकारसंग भएको करार अनुसार (April 12, 2012 मा JICS बाट प्राप्त पत्रानुसार) संस्थानले भुक्तानी गर्नुपर्ने रू. ४५ करोड ३८ लाख ८६ हजार मात्र रहेको पाइएकाले सो बढी लेखाङ्कन भएको दायित्व रकमको आवश्यक रुजु गरी रू. २ करोड ३८ लाख ७३ हजार लाई-समायोजन गर्नुपर्ने देखिन्छ । यसरी समायोजन गर्दा सोही रकमले दायित्व रकम घट्न जाने देखिन्छ ।
- ४.५. संस्थानका अवकाश प्राप्त १९७ कर्मचारीहरुबाट प्रशासकिय पेशकी अन्तर्गत विगत धेरै वर्षदेखि रु.६० लाख २ हजार लिनुपर्ने तथा रु.५ लाख ७७ हजार दिनुपर्ने देखिदै आएको छ । सम्बन्धित व्यक्तिहरूसंग सम्पर्क नै हुन नसकेको अवस्थामा उक्त असुल गर्नुपर्ने रकमहरु सरकारी बाँकी सरह असुल गर्नु गराउनु पर्दछ ।
- ४.६. संस्थानले विभिन्न संस्थामा लगानी गरेको कुल रकम रु.९२ लाख ४० हजार मध्ये सात कम्पनीहरु विघटनको प्रकृत्यामा रहेकाले सो लगानी वापत संभावित नोक्सानी रु.५२ लाख ७९ हजार ब्यवस्था रहेकोमा उक्त संस्थाहरु विघटन भएको यकिन गरी ब्यवस्था गरेको रकम समायोजन गर्नुपर्नेमा गरेको छैन ।
- ४.७. विगतका केहि आर्थिक वर्षहरुमा विद्युत तथा पानीको बिलहरु भुक्तानी गर्दा प्राप्त रिबेटको रकमलाई खर्चमा नघटाई संस्थान कोषमा राखेको रु. २ लाख ४८ हजार जिम्मेवारी सादै ल्याइएको छ । संस्थानमा हाल यस किसिमको प्रकृत्या नरहेको कारणले उक्त रकमलाई आम्दानी बाँध्नुपर्नेमा सो गरेको पाईएन ।

- ४.८. खाद्यान्नमा भएको असामान्य नोक्सानीको लागि गरिएको जर्तिसुख्ती व्यवस्था बापत रु. ८ लाख ५६ हजार रहेको छ । उक्त रकम विभिन्न शाखाहरुबाट विगत बीसौं वर्षदेखि सादै ल्याइएकोमा सो सम्बन्धि विवरण संस्थानमा नरहेकाले सो को वास्तविकता यकिन गर्न सकिएन ।
- ४.९. संस्थानको वित्तीय विवरण अनुसार बर्षान्तमा हासकट्टी पश्चातको स्थिर सम्पत्ति रु. २५ करोड ७५ लाख ४२ हजार रहेकोमा कतिपय अञ्चल तथा शाखा कार्यालयहरुको सम्पत्ति विवरणमा ती कार्यालयहरुको अधिनमा रहेका जग्गाहरुको विवरण (क्षेत्रफल) तथा मूल्य नै समावेश नगरिएको अवस्था छ । साथै, सम्पूर्ण विवरण सहितको स्थिर सम्पत्ति रजिस्टर अद्यावधिक नगरिएकाले लेखापरीक्षणका क्रममा स्थिर सम्पत्तिहरुको भौतिक परिक्षण गर्न सकिएन ।
- ४.१०. संस्थानले विभिन्न समयमा नेपाल सरकारबाट प्राप्त गरेको तथा अदालतको फैसला बमोजिम (रु. १ करोड ५४ लाख १२ हजार बराबरको, जम्मा १५ विगाह ७ कठ्ठा १.५ धुर तथा ११९८ रोपनी १० आना २ पैसा १ दाम) जग्गाहरु मध्ये सम्पूर्ण जग्गाहरुको धनीपूजा संस्थानको नाममा नामसारी नभइसकेको तथा यथेष्ट प्रमाणको अभावमा उक्त जग्गाहरु मध्ये कति जग्गाहरु संस्थानको सम्पत्ति विवरणमा समावेश गरिएको तथा सो बापत कति रकम पूँजिकरण भएको हो भन्ने यकिन गर्न सकिएन ।
- ४.११. संस्थानले नेपाल सरकार तथा नेपाल सरकारको स्वामित्व भएका विभिन्न संस्थानहरुलाई बिक्री गरिसकेको जग्गा समेत क्रेतालाई हस्तान्तरण नभएको तथा उक्त जग्गाको परल मूल्य समेत लगत कट्टा नगरेकोले स्थिर सम्पत्ति (३३ रोपनी ३ पैसा क्षेत्रफल) रु.१ लाख ६५ हजार २ सय ३५ ले अधिक लेखांकन भएको छ ।
- ४.१२. नेपाली सेनाले सडक निर्माण गर्दा परेको संस्थानको भद्रकालीस्थित जग्गा १६-४-२-३ रोपनीको सम्बन्धमा विभिन्न सरोकारवाला निकाय तथा मन्त्रालयसँगको समन्वय पश्चात नेपाल सरकार(सचिवस्तर) २०७१/२/९ को निर्णयानुसार भौतिक पूर्वाधार तथा यातायात मन्त्रालयको २०७१/२/१२ को पत्र मार्फत अर्थ मन्त्रालयलाई उक्त जग्गाको मुआब्जा बापत रु. ८३ करोड ४७ लाख २६ हजार आ.व. २०७१/७२ मा बजेट ब्यवस्था गर्न अनुरोध गरेको पाइयो । तर उक्त रकम हालसम्मको वजेटमा भएको देखिएन ।
- ४.१३. नेपालगञ्ज कार्यालयको गोदाम २/३ वर्ष भन्दा अघि नै निर्माण सम्पन्न भएता पनि सम्बन्धित निर्माण खर्चको विल भौचर उपलब्ध नभएको तथा हालसम्म हस्तान्तरण नभएकाले हालसम्म पनि निर्माणाधिन सम्पत्तिमा देखाइएको छ । विभिन्न कार्यालयहरुमा निर्माण सम्पन्न भएर पनि निर्माणाधिन सम्पत्ति अन्तर्गत रहेका सम्पत्तिहरुलाई आवश्यक प्रकृया पुऱ्याई निर्माणाधिन सम्पत्तिबाट अपलेखन गरी सम्पत्तिमा लेखाइकन गर्नुपर्ने हुन्छ ।
- ४.१४. मार्गस्थल नगद मौज्दात रु. २२ लाख ७३ हजार मध्ये रु. १९ लाख २९ हजार विगत १९ वर्ष भन्दा बढि पुरानो रहेकोमा सो को कारण समयमा नै पत्ता नलगाएका अवस्था छ । उक्त रकम सम्बन्धितवाट असुल गर्नु गराउनुपर्दछ ।
- ४.१५. मार्गस्थल मौज्दात रु.५ करोड ८५ लाख ८९ हजार मध्ये रु. ३ करोड १ लाख २० हजार सम्फौतामा तोकिएको समय र शर्त अनुसार खाद्यान्न ढुवानी नगर्ने ठेकेदारहरुलाई कारवाही तथा निजहरुबाट असुल नगरी आर्थिक बर्ष २०३७/३८ देखि ठेकेदार भागी पत्ता नलागेको र मुद्दा मामिला परेको जनाई हरेक बर्ष जिम्मेवारी मात्रै सादै आएको रकम पनि समावेश रहेकाले यसमा संचालक समितिबाट अदालतमा मुद्दा चलेका बाहेक अन्य रकम असुल हुने नहुने यकिन गरी सरकारी बाँकी सरह असुल गर्न गराउन आवश्यक कारवाही भएको छैन ।

- ४.१६. कारबाही मौज्जात अन्तर्गत गत आ.व सम्मको बाँकी रु.३ करोड ३१ लाख ६३ हजार मध्ये कतिपय रकमहरु आर्थिक वर्ष २०३७/३८ देखि जिम्मेवारी मात्र सादैँ आएकोले अदालतमा मुद्दा चलिरहेका बाहेक अन्य रकम असुल हुने नहुने यकिन गरी सरकारी बाँकी सरह असुल गर्नु गराउनु पर्ने देखिन्छ ।
- ४.१७. संस्थानमा रहेको धरौटी अन्तर्गत रु. ५ करोड ५३ लाख ४८ हजार कतिपय रकमहरु निकै वर्ष पुरानो रहेको र कतिपय पार्टीहरु निकै वर्षदेखि सम्पर्कमा नै नरहेको अवस्थामा धरौटी फिर्ता गर्नुपर्ने हो वा होइन यकिन गरी आम्दानी बाँच्ने वा हिसाबमिलान गर्नेतर्फ कारबाही अगाडि बढाउनुपर्ने देखिन्छ ।
- ४.१८. संस्थानको पार्टी हिसाबमा रु.४ करोड १२ लाख ८ हजार रहेकामा कतिपय रकमहरु विगत केही वर्ष देखि जिम्मेवारी मात्रै सादैँ आएको तथा सोही पार्टीहरूसँग लिनुपर्ने पनि देखिएकोले सो को हिसाब मिलान गरी बाँकी रकम भुक्तानी गर्न नपर्ने रकम भएमा अपलेखन गर्ने तर्फ कारबाही अगाडी बढाउन पर्ने देखिन्छ ।
- ४.१९. संस्थानको उजाती हिसाब अन्तर्गत रु.४ लाख ३० हजार रहेकोमा उक्त रकम विगत धेरै वर्षदेखि जिम्मेवारी मात्र सादैँ आएको र सो रकम कसलाई के वापत दिनुपर्ने भन्ने स्पष्ट नभएकोले यस सम्बन्धमा आवश्यक छानबिन गरी दिनु नपर्ने भए आम्दानी बाँधी हिसाब मिलान गर्नुपर्ने देखिन्छ ।
- ४.२०. जग्गा भाडा अन्तर्गत होङ्गयाङ्ग होटल प्रा.लि. तथा मनोज ड्राइभिङ्ग बाट जम्मा भाडा आम्दानी रु.१३ लाख २६ हजार लेखाइकन गर्नुपर्नेमा रु.७ लाख ७७ हजार मात्रै लेखाइकन भएकाले रु.५ लाख ४९ हजारले जग्गा भाडा आम्दानी कम लेखाइकन भएको छ । गोदाम भाडा आम्दानी अन्तर्गत प्रधान कार्यालयका विभिन्न गोदामहरुको भाडा वापत रु. ६ लाख ७० हजार लेखाइकन गर्नुपर्नेमा रु.४ लाख ७४ हजार मात्रै लेखाइकन भएकाले रु.२ लाख ४ हजारले गोदाम भाडा आम्दानी कम लेखाइकन भएको छ । सो रकम असुल गर्नु गराउनु पर्दछ ।
- ४.२१. हरेक वर्ष उपदान, कर्मचारी कल्याणकोष वापतको रकम हिसाब गरी अधिल्लो वर्षको व्यवस्था गरेको रकममा नपुग रकम हुन आउने रकमलाई खर्च लेख्नुपर्नेमा सो अनुसार गरिएको पाइएन । कर्मचारी उपदान तथा सञ्चित विदाको रकमको आषाढ मसान्तसम्ममा रु. ६३ करोड दायित्व सृजना हुने अनुमान गरेको छ । यद्यपि उपदानकोषमा रु.२४ करोड ७६ लाख ४ हजार मात्र व्यवस्था गरिएको छ । संस्थानको नियमानुसार सम्पूर्ण कर्मचारीलाई दिनुपर्ने कर्मचारी कल्याण, उपदान तथा सञ्चित विदा वापतको रकम हिसाव गरी सो रकम वापतको व्यवस्था गरिनुपर्नेमा सो अनुसार गरेको देखिएन ।
- ४.२२. व्यवस्था हिसाब अन्तर्गत देखाईएको रकम रु.३ लाख ४५ हजार अर्थिक वर्ष २०३९/०४० देखि जिम्मेवारी सारी आएकोमा सो रकम के वापतको हो यकिन गरिएको छैन । साथै उक्त रकम असुल उपर गर्नुपर्ने भए असुली गर्ने वा हिसाब मिलान गर्नुपर्ने देखिन्छ ।
- ४.२३. वि.सं.२०३१, मा खाद्य व्यवस्था समिति तथा कृषि खरिद बिक्री संस्थान यस खाद्य संस्थानसँग गाभिएकोमा यस संस्थानले लिनुपर्ने रकम रु. ९५ लाख ४ हजार तथा दिनुपर्ने रकम रु.४४ लाख ४१ हजार मिलान गर्दा लिनुपर्ने रु.५० लाख ६३ हजार विगत चालीसौं वर्षदेखि खातामा देखाइएको छ । उक्त रकम बारे सम्पूर्ण विवरण नभएको, दिनुपर्ने वा लिनुपर्ने पार्टीको विवरण उपलब्ध हुन नसकेकाले सम्पत्ति तथा दायित्व रकमको निक्क्यौल गर्न नसकिएको तथा उक्त रकमले वित्तिय विवरणको यथार्थ चित्रणमा असर गर्ने भएकाले आवश्यक समायोजन गर्नुपर्नेमा सो गरेको छैन ।

४.२४. नेपाल लेखामान १ अनुसार वित्तीय विवरणको अभिन्न अंग रहेको इक्विटीमा भएको परिवर्तनको विवरण सस्थानले वित्तीय विवरणमा समावेश गरेको छैन । हासकट्टी खर्च तथा उपदान कोष व्यवस्थामा पर्न गएको फरक रकममा नेपाल लेखामान १२ “आय कर” अनुसार गणना गर्नुपर्ने स्थगन कर सम्पत्ति/दायित्व को हिसाब गरिएको छैन । यसैले संस्थानको आषाढ मसान्तको वासलातले नेपाल लेखामानको पालना गरेको पाइएन ।

५. व्यवस्थापन पत्र

व्यवस्थापनले सुधार गर्नुपर्ने थप व्यहोरा यसैसाथ संलग्न व्यवस्थापन पत्रमा उल्लेख गरिएको छ ।

६. लेखापरीक्षकको राय

हाम्रो रायमा संलग्न वित्तीय विवरणहरूले माथि अनुच्छेद ४ मा उल्लेखित व्यहोराले पार्न सक्ने असर बाहेक नेपाल खाद्य संस्थानको २०७२, आषाढ मसान्तको वित्तीय स्थिति र सो मितिमा अन्त्य भएको आर्थिक वर्षको संचालन नतिजा तथा नगदप्रवाहको नेपाल लेखामानबमोजिम सही र यथार्थ चित्रण गर्दछ ।

नेपाल खाद्य संस्थान (२०७२।७३)

१. वार्षिक वित्तीयविवरण उपर प्रतिवेदन

हामीले नेपाल खाद्य संस्थानको २०७३, आषाढ मसान्तको वासलात, सो मितिमा समाप्त भएको आर्थिक वर्षको नाफा नोक्सान हिसाब, नगद प्रवाह विवरण तथा इक्विटीमा भएको परिवर्तन सम्बन्धी विवरण र तत्सम्बन्धी लेखा नीति तथा लेखा टिप्पणी समावेश भएका वित्तीय विवरणको लेखापरीक्षण सम्पन्न गरेका छौं ।

२. वित्तीय विवरण उपर व्यवस्थापनको जिम्मेवारी

नेपाल लेखामान, सम्बन्धित ऐन, नियम, कानून अभ्यास अनुरूप यी वित्तीय विवरण तयारी गर्ने एवं उचित रूपमा प्रस्तुतिकरण गर्ने जिम्मेवारी व्यवस्थापनमा रहेको छ । यस्तो जिम्मेवारी अन्तर्गत वित्तीय विवरण जालसाजी, त्रुटी लगायत सारभूत रूपमा गलत आँकडासहित प्रस्तुतिकरण, आवश्यक आन्तरिक नियन्त्रण प्रणाली निरन्तर प्रभावकारी रूपमा कार्यान्वयन हुने गरी स्थापित गर्ने, उपयुक्त लेखा नीतिको छनौट तथा कार्यान्वयन गर्ने र आवश्यकता अनुसार उचित लेखा अनुमानहरू लागु गर्ने पर्दछन् ।

३. लेखापरीक्षकको जिम्मेवारी

हाम्रो जिम्मेवारी प्रस्तुत वित्तीय विवरणहरू उपर लेखापरीक्षणको आधारमा राय व्यक्त गर्नु हो । हामीले नेपाल लेखापरीक्षणमान र महालेखा परीक्षकको कार्यालयले जारी गरेको मार्गदर्शनका आधारमा लेखापरीक्षण सम्पन्न गरेका छौं । ती लेखापरीक्षणमान तथा मार्गदर्शन अनुसार व्यवसायिक आचार संहिताको पालना गर्ने र वित्तीय विवरणहरू सारभूत रूपमा गलत आँकडासहित प्रस्तुती भएको छ भन्ने कुरामा यथोचित आश्वस्तता प्रदान गर्ने लेखापरीक्षण योजना तर्जुमा गरी तदनुसार लेखापरीक्षण सम्पन्न गर्ने कार्य पर्दछन् ।

वित्तीय विवरणमा उल्लेखित रकम तथा खुलासा गरिएका सूचना लगायत अन्य विवरण बारे पुष्ट्याईका यथेष्ट प्रमाण संकलन गर्ने, प्रमाणको पूर्ण वा आंशिक वा छड्के परीक्षण गर्ने कार्यविधि लेखापरीक्षणमा समावेश हुन्छ । यसरी अवलम्बन गरिएका लेखापरीक्षण कार्यविधिमा वित्तीय विवरण जालसाजी वा त्रुटिबाट सारभूत रूपमा गलत आँकडासहित प्रस्तुत हुनसक्ने कुरामा अवलम्बन गरिने लेखापरीक्षणको जोखिम मूल्याङ्कन व्यवसायिक विवेकमा निर्भर हुन्छ । लेखापरीक्षणबाट जोखिम मूल्याङ्कन गर्ने क्रममा निकायको आन्तरिक नियन्त्रणको उपयुक्तता बारेमा परीक्षण गरिएतापनि यस्तो आन्तरिक नियन्त्रण प्रणालीको प्रभावकारीता बारे लेखापरीक्षणबाट राय व्यक्त गर्ने प्रयोजन राखिएको छैन । व्यवस्थापनले वित्तीय विवरण तयार गर्दा प्रयोग गरेका लेखा नीतिको सान्दर्भिकता,

विश्लेषण र लेखाअनुमानको उपयुक्तताको साथै वित्तीय विवरणको समग्र स्थितिको मूल्याङ्कन गर्नु समेत लेखापरीक्षण अन्तर्गत पर्दछ ।

हामीले प्राप्त गरेका प्रमाणहरूले लेखापरीक्षण राय व्यक्त गर्ने सन्दर्भमा पर्याप्त र उपयुक्त आधार प्रदान गर्दछ भन्ने कुरामा हामी विश्वस्त छौं ।

४. कैफियत सहितको राय व्यक्तगर्ने आधार:

कैफियत सहितको लेखापरीक्षण रायव्यक्तगर्ने आधारका रूपमा वित्तीय विवरणमा सारभूत असर पर्ने व्यहोरा निम्नानुसार छन् :

- ४.१. हिसाब किताब पेश नगरिएको : अख्तियार दुरुपयोग अनुसन्धान आयोगको २०७२/११/१८ को पत्रानुसार, अञ्चल कार्यालय काठमाण्डौका आर्थिक बर्ष २०७१/७२ का सम्पूर्ण विल भौचर तथा खाताहरू सोहि आयोगलाई पठाइएको र पटक पटक ताकेता गर्दा पनि फिर्ता नआएको भनि अञ्चल कार्यालय काठमाण्डौको २०७४/०७/१६ को पत्र मार्फत जानकारी गराएको तथा शाखा कार्यालय सुर्खेतको आर्थिक बर्ष २०७१/७२ को हवाई दुवानी सम्बन्धी सम्पूर्ण फायलहरू पनि सोही आयोगमा रहेको भनि २०७४/०७/०७ को पत्र मार्फत जानकारी गराएको हुनाले आर्थिक बर्ष २०७१/७२ को अञ्चल कार्यालय काठमाण्डौको तथा शाखा कार्यालय सुर्खेतको हवाई दुवानीको लेखापरीक्षण यस आर्थिक बर्षमा पनि गरिएको छैन ।
- ४.२. महालेखा नियन्त्रक कार्यालयको विवरणमा नेपाल सरकारको ऋण लगानी रु.४२ लाख ४३ हजार र शेयर लगानी रु. ९९ करोड ९२ लाख ६१ हजार रहेको जनाइएको तर संस्थानले शेयर पूँजि वापत रु.९९ करोड ४ लाख ९५ हजार मात्र लेखाङ्कन गरेको तथा ऋण लगानी वापत कुनै पनि रकम लेखाङ्कन गरेको छैन ।
- ४.३. संस्थानको पार्टी हिसाबमा गत वर्ष रु.४ करोड ६० लाख ९४ हजार रहेकामा कतिपय रकमहरू विगत केही बर्ष देखि जिम्मेवारी मात्रै साँदै आएको तथा सोही पार्टीहरूसँग लिनुपर्ने पनि देखिएकाले सो को हिसाब मिलान गरी बाँकी रकम भुक्तानी गर्न नपर्ने रकम भएमा अपलेखन गर्ने तर्फ कारवाही अगाडी बढाउन पर्ने देखिन्छ ।
- ४.४. शंकास्पद आसामी व्यवस्था वापत रु.१ करोड १६ लाख १७ हजार विगत धेरै वर्ष अगाडि नै व्यवस्था गरेको तर संस्थानले असुल हुन नसक्ने रकमहरूको एकिन गरेको पाइएन । असुल हुन नसक्ने प्रकृतिका रकमहरू समेत चालु सम्पत्तिमा समावेश हुन जानाले संस्थानको चालु सम्पत्तिको मौज्जात अनावश्यक रूपमा वृद्धि भएको देखिन्छ ।
- ४.५. आर्थिक वर्ष २०३४/०३५ देखिको विभिन्न दातृ संस्था तथा विदेशी सहयोग अर्न्तगत भुक्तानी गर्नु पर्ने भनी देखाईएको रु. १४ करोड ३ लाख ५१ हजार तथा भारतीय खाद्यान्न काउण्टर पार्ट फण्ड लाई भुक्तानी गर्नु पर्ने भनी देखाईएको रकम रु. ११ करोड ५७ लाख १८ हजार भुक्तानी गर्नुपर्ने हो वा होइन यकिन गरी हिसाब मिलान गर्ने तर्फ कारवाही गरेको छैन । साथै, जापानीज काउण्टर पार्ट फण्ड (आ. व.२०६९/२०७०) लाई दिनुपर्ने रकम रु. ४७ करोड ७७ लाख ६० हजारको व्यवस्था गरेकोमा उपलब्ध Japan International Cooperation System (JICS) को Food Aid Project 2010 सम्बन्धि नेपाल सरकारसंग भएको करार अनुसार (April 12, 2012 मा JICS बाट प्राप्त पत्रानुसार) संस्थानले भुक्तानी गर्नुपर्ने रू. ४५ करोड ३८ लाख ८६ हजार मात्र रहेको पाइएकाले सो बढी लेखाङ्कन भएको दायित्व रकम एकिन गरी रू. २ करोड ३८ लाख ७३ हजार समायोजन गर्नुपर्ने देखिन्छ । यसरी समायोजन गर्दा सोही रकमले दायित्व रकम घटन जाने देखिन्छ ।
- ४.६. संस्थानका अवकाश प्राप्त १९७ कर्मचारीहरूबाट प्रशासकिय पेशकी अन्तर्गत विगत धेरै वर्षदेखि रु.६० लाख २ हजार लिनुपर्ने तथा रु.५ लाख ७७ हजार दिनुपर्ने देखिदै आएको छ । सम्बन्धित व्यक्तिहरूसँग सम्पर्क नै हुन नसकेको अवस्थामा उक्त रकमहरू सरकारी बाँकी सरह असुल गर्नुपर्ने देखिन्छ ।

- ४.७. संस्थानले विभिन्न संस्थामा लगानी गरेको कुल रु.९२ लाख ४० हजार मध्ये सात कम्पनीहरु विघटनको प्रकृत्यामा रहेकाले सो लगानी वापत संभावित नोक्सानी रु.५२ लाख ७९ हजार ब्यवस्था रहेकोमा उक्त संस्थाहरु विघटन भएको यकिन गरी ब्यवस्था गरेको रकम समायोजन गर्नुपर्नेमा गरेको छैन ।
- ४.८. विगतका केहि आर्थिक वर्षहरुमा विद्युत तथा पानीको बिलहरु भुक्तानी गर्दा प्राप्त रिबेटको रकमलाई खर्चमा नघटाई संस्थान कोषमा राखेको रु. २ लाख ४८ हजार जिम्मेवारी सादै ल्याएको छ । हाल यस किसिमको प्रकृत्या नरहेको कारणले यो रकमलाई आम्दानी बाँध्नुपर्नेमा सो गरेको पाईएन ।
- ४.९. खाद्यान्नमा भएको असामान्य नोक्सानीको लागि गरिएको जर्तिसुद्धी ब्यवस्था वापत रु. ८ लाख ५६ हजार रहेको छ । उक्त रकम विभिन्न शाखाहरुबाट विगत बीसौं वर्षदेखि सादै ल्याइएकोमा सो सम्बन्धि विवरण संस्थानमा नरहेकाले सो को वास्तविकता यकिन गर्न सकिएन ।
- ४.१०. दिनुपर्ने सरकारी कार्यालय अन्तर्गत विभिन्न सरकारी कार्यालयहरुलाई दिनुपर्ने देखाइएको रु. ६० करोड ७७ लाख ५७ हजार मध्ये विभिन्न कार्यालयहरुलाई दिनुपर्ने भनि विगत दश वर्ष भन्दा धेरै समय देखी जिम्मेवारी सादै ल्याएको रकम रु.४६ करोड ७ लाख ८८ हजार रहेको छ । कतिपय कार्यालयहरु हाल अस्तित्वमा नै नरहेकाले उल्लेखित जिम्मेवारी सादै ल्याएका दिनुपर्ने रकमलाई ब्यवस्थापनले उचित निर्णय गरी फरफारक गराउनुपर्दछ ।
- ४.११. संस्थानको वित्तीय विवरण अनुसार बर्षान्तमा हासकट्टी पश्चातको स्थिर सम्पत्ति रु. २५ करोड ७५ लाख ४२ हजार रहेको छ । कतिपय अञ्चल तथा शाखा कार्यालयहरुको सम्पत्ति विवरणमा ती कार्यालयहरुको अधिनमा रहेका जग्गाहरुको विवरण (क्षेत्रफल) तथा मूल्य समावेश नगरिएको कारणले सम्पत्तिको कुल मूल्यको यथार्थ चित्रण भएको छैन । साथै, सम्पूर्ण विवरण सहितको स्थिर सम्पत्ति रजिस्टर अद्यावधिक नगरिएकाले लेखापरीक्षणका दौरान स्थिर सम्पत्तिहरुको भौतिक परिक्षण गर्न सकिएन ।
- ४.१२. संस्थानले विभिन्न समयमा नेपाल सरकारबाट प्राप्त गरेको र विवादित जग्गाहरुको हकमा अदालतको फैसला अनुसार सकार गरेको (रु. १ करोड ५४ लाख १२ हजार बराबरको, जम्मा १५ विगाह ७ कठ्ठा १.५ धुर तथा ११९८ रोपनी १० आना २ पैसा १ दाम) जग्गाहरु मध्ये सम्पूर्ण जग्गाहरुको धनीपूजा संस्थानको नाममा नामसारी नभइसकेको तथा लेखाङ्कन भएको यथेष्ट प्रमाणको अभावमा उक्त जग्गाहरु पूर्ण रुपमा संस्थानको सम्पत्ति विवरणमा समावेश गरिएको पाईएन ।
- ४.१३. संस्थानले नेपाल सरकार तथा नेपाल सरकारको स्वामित्व भएका विभिन्न संस्थानहरुलाई बिक्री गरिसकेको जग्गा समेत क्रेतालाई हस्तान्तरण नभएको तथा उक्त जग्गाको परल मूल्य समेत लगत कट्टा नगरेकोले स्थिर सम्पत्ति (३३ रोपनी ३ पैसा क्षेत्रफल) रु.१ लाख ६५ हजार २ सय ३५ ले अधिक लेखांकन भएको छ ।
- ४.१४. नेपाली सेनाले सडक निर्माण गर्दा भद्रकाली स्थित परेको संस्थानको जग्गा १६-४-२-३ रोपनीको सम्बन्धमा विभिन्न सरोकारवाला निकाय तथा मन्त्रालयसँगको समन्वय पश्चात नेपाल सरकार (सचिवस्तर) ०७१/२/९ को निर्णयानुसार भौतिक पूर्वाधार तथा यातायात मन्त्रालयको २०७१/२/१२ को पत्र मार्फत अर्थ मन्त्रालयलाई उक्त जग्गाको मुआब्जा वापत रु. ८३ करोड ४७ लाख २६ हजार आ.व. २०७१/७२ मा बजेट ब्यवस्था गर्न अनुरोध गरेको पाइयो । तर उक्त रकम हालसम्मको बजेटमा ब्यवस्था भएको देखिएन ।
- ४.१५. संस्थानका केही कार्यालय अन्तर्गतका केही भवन तथा गोदाम सम्पत्ति खातामा समावेश नगरिएको तथा केही कार्यालयहरुमा सम्पत्ति खातामा समावेश गरेता पनि उक्त भवन तथा गोदामको मुल्याङ्कन शून्य गरेको पाईयो । वित्तीय विवरणमा उल्लेखित रकम मध्ये नेपालगंज कार्यालयको गोदाम जिन्सी खाता अनुसार रु. ८९,१७,१०८।०० रहेकोमा भौतिक परीक्षण प्रतिवेदनमा सो गोदामलाई रु. ७२,७७,७४८।५५ देखाएको छ । सो फरकलाई पुष्टि गर्ने कुनैपनि कागजात नै उपलब्ध नभएको हुंदा वास्तविक मूल्य यकिन गर्न सकिएन । साथै प्रधान कार्यालय,काठमाण्डौमा रु.५,६४,४०,०२९।२८ मूल्य वरावरको गोदाम लेखामा देखाए पनि भौतिक परीक्षण

प्रतिवेदनमा सो सम्बन्धि कुनै पनि विवरण उल्लेख भएको छैन । यस्ता सम्पत्तिहरुको व्यवस्थापनले छानविन गरी अभिलेख दुरुस्त राख्नुपर्ने देखिन्छ ।

- ४.१६. निर्माणाधिन सम्पत्ती अन्तर्गत रु.७ करोड ५ लाख ३५ हजार रहेकोमा संस्थानले लामो समय देखि जिम्मेवारी सादैं ल्याइएको प्रधान कार्यालयको रु. ५ करोड ५४ लाख ४० हजार समेत समावेश भएको पाइयो । प्रधान कार्यालयमा निर्माणाधिन सम्पत्ती सम्बन्धि कुनै पनि विवरण नरहेकाले निर्माणाधिन सम्पत्तिको वास्तविकता यकिन हुन सकेन । वास्तविक निर्माणाधिन सम्पत्तिको यकिन गरी समयमा नै पूँजिकरण गर्ने तथा पुष्टि हुन नसक्ने रकमलाई अपलेखन गर्नुपर्ने हुन्छ । समयमा नै पूँजिकृत नगरेको हुनाले संस्थानलाई हास कट्टि वापतको रकम खर्चकट्टि नोक्सान भइरहेको तथा ढिला पूँजिकरण गर्दा हासकट्टि प्रयोजनको लागी सम्पत्तिको उपयोगयोग्य अवधि कम हुने भएकाले संस्थानलाई थप नोक्सान हुने देखिन्छ । साथै, पुष्टि हुन नसक्ने रकम निर्माणाधिन सम्पत्तिमा प्रस्तुत गर्दा सोही रकमले सम्पत्ति अधिक मुल्याङ्कन हुने देखिन्छ ।
- ४.१७. मार्गस्थल नगद मौज्जात रु.१९ लाख २९ हजार विगत २० वर्ष भन्दा बढि पुरानो रहेकोमा सो को कारण समयमा नै पत्ता नलगाएको अवस्था रहेको छ । उक्त रकम सम्बन्धितवाट असुल गर्नु गराउनु पर्छ ।
- ४.१८. व्यापारिक तथा अन्य प्राप्त रकम (सरकारी कार्यालय, संघ संस्था र पार्टी हिसाब), अग्रिम भुक्तानी, पेशकी तथा सापटी र धरौटी लगायतका लिन बाँकी रकमहरु मध्ये केहि रकम निकै पुराना रहेको तथा सम्बन्धित पार्टीहरुबाट सर्भथन समेत नगराइएकाले वासलातमा देखाइएका लिन बाँकी रकमहरुले वास्तविक स्थिति चित्रण गर्छ भन्ने यकिन हुने आधार देखिएन ।
- ४.१९. मार्गस्थल मौज्जात रु.७ करोड ३ लाख ३४ हजार मध्ये रु. ३ करोड १ लाख २० हजार सम्भौतामा तोकिएको समय र शर्त अनुसार खाद्यान्न ढुवानी नगर्ने ठेकेदारहरुलाई कारवाही तथा निजहरुबाट असुल नगरी आर्थिक बर्ष २०३७३८ देखि ठेकेदार भागी पत्ता नलागेको र मुद्दा मामिला परेको जनाई हरेक बर्ष जिम्मेवारी मात्रै सादैं आएको रकम पनि समावेश रहेको छ । रकम असुल हुने नहुने यकिन गरी सम्बन्धितलाई जिम्मेवार बनाई सरकारी बाँकी सरह असुल उपर गर्नुपर्दछ ।
- ४.२०. कारवाही मौज्जात अन्तर्गत गत आर्थिक बर्ष सम्मको बाँकी रु.३ करोड ५१ लाख ७३ हजार मध्ये कतिपय रकमहरु आर्थिक बर्ष २०३७३८ देखि जिम्मेवारी मात्र सादैं आएकाले अदालतमा मुद्दा चलिरहेका बाहेक अन्य रकम असुल हुने नहुने यकिन गरी सरकारी बाँकी सरह असुल गर्नुपर्दछ ।
- ४.२१. संस्थानले विभिन्न कार्यालयहरुमा रहेको जापान सरकारबाट प्राप्त जापानिज अमेरिकन चामल (जम्मा १६७९३ बोरा प्रति बोरा ३० के.जी) तथा चिन सरकारबाट प्राप्त खाने तेल (१०६०० लिटर) संस्थानको गोदाममा रहेता पनि अन्तिम मौज्जातमा सो वापतको रकम समावेश गरेको छैन । जसले गर्दा अन्तिम मौज्जातको कम मुल्याङ्कन भएको देखिन्छ ।
- ४.२२. नेपाल सरकारबाट विभिन्न शिर्षक अन्तर्गत प्राप्त अनुदान रकम रु.५६ करोड ९९ लाख ९९ हजार रहेकोमा खर्च भएर बाँकी रहेको रकम बर्षान्तमा रु.११ करोड ९१ लाख ८३ हजार छ । सो रकम उद्योग वाणिज्य आपुर्ती मन्त्रालयलाई फिर्ता गनुपर्ने देखिन्छ ।
- ४.२३. गोदाम मर्मत सम्भार अनुदान अन्तर्गत रु.१ करोड २४ लाख खर्च भएकोमा सो खर्च सम्बन्धि अभिलेख लेखापरीक्षणको लागी उपलब्ध नगराइएकाले सो खर्चको लेखापरीक्षण हुन सकेन ।
- ४.२४. हरेक बर्ष उपदान, कर्मचारी कल्याणकोष वापतको रकम हिसाब गरी अधिल्लो बर्षको व्यवस्था गरेको रकममा नपुग रकम हुन आउने रकम खर्च लेख्नुपर्नेमा सो अनुसार गरिएको पाइएन । कर्मचारी उपदान तथा सञ्चित विदाको रकमको आषाढ मसान्तसम्ममा रु. ५० करोड दायित्व सृजना हुने अनुमान गरेको देखिन्छ । यद्यपि उपदानकोषमा रु.२५ करोड ५८ लाख २२ हजार मात्र व्यवस्था गरिएको छ । संस्थानको नियमानुसार सम्पूर्ण

कर्मचारीलाई दिनुपर्ने कर्मचारी कल्याण, उपदान तथा सञ्चित विदा वापतको रकम हिसाव गरी सो रकम वापतको व्यवस्था गरिनुपर्नेमा सो अनुसार गरेको देखिएन ।

- ४.२५. वि.सं.२०३१ मा खाद्य व्यवस्था समिति तथा कृषि खरिद बिक्री संस्थान यस खाद्य संस्थानसँग गाभिएकोमा यस संस्थानले लिनुपर्ने रकम रु.९५ लाख ४ हजार तथा दिनुपर्ने रकम रु.४४ लाख ४१ मिलान गर्दा लिनुपर्ने रकम रु.५० लाख ६३ हजार विगत चालीसौं वर्षदेखि खातामा देखाइएको छ । उक्त रकम बारे सम्पूर्ण विवरण नभएको, दिनुपर्ने वा लिनुपर्ने पार्टीको विवरण उपलब्ध हुन नसकेकाले सम्पत्ति तथा दायित्व रकमको निक्कौल गर्न नसकिएको स्थिति छ ।
- ४.२६. नेपाल लेखामान १ अनुसार वित्तीय विवरणको अभिन्न अंग रहेको इक्विटीमा भएको परिवर्तनको विवरण संस्थानले वित्तीय विवरणमा समावेश गरेको छैन । हासकट्टी खर्च तथा उपदान कोष व्यवस्थामा पर्ने गएको फरक रकममा नेपाल लेखामान १२ “आय कर” अनुसार गणना गर्नुपर्ने स्थगन कर सम्पत्ति/दायित्व को हिसाब गरिएको छैन । यसैले नेपाल लेखामानको पालना गरेको पाइएन ।

५. व्यवस्थापन पत्र

व्यवस्थापनले सुधार गर्नुपर्ने थप व्यहोरा यसैसाथ संलग्न व्यवस्थापन पत्रमा उल्लेख गरिएको छ ।

६. लेखापरीक्षकको राय

हाम्रो रायमा संलग्न वित्तीय विवरणहरूले माथि अनुच्छेद ४ मा उल्लेखित व्यहोराले पार्न सक्ने असर बाहेक नेपाल खाद्य संस्थानको २०७३ आषाढ मसान्तको वित्तीय स्थिति र सो मितिमा अन्त्य भएको आर्थिक वर्षको संचालन नतिजा तथा नगदप्रवाहको नेपाल लेखामान बमोजिम सही र यथार्थ चित्रण गर्दछ ।

नेपाल खानेपानी संस्थान (२०७१।७२)

१. वार्षिक वित्तीयविवरण उपर प्रतिवेदन

हामीले नेपाल खाद्य संस्थानको २०७२, आषाढ मसान्तको वासलात, सो मितिमा समाप्त भएको आर्थिक वर्षको नाफा नोक्सान हिसाब, नगद प्रवाह विवरण तथा इक्विटीमा भएको परिवर्तन सम्बन्धी विवरण र तत्सम्बन्धी लेखा नीति तथा लेखा टिप्पणी समावेश भएका वित्तीय विवरणको लेखापरीक्षण सम्पन्न गरेका छौं ।

२. वित्तीय विवरण उपर व्यवस्थापनको जिम्मेवारी

नेपाल लेखामान, सम्बन्धित ऐन, नियम, कानून अभ्यास अनुरूप यी वित्तीय विवरण तयारी गर्ने एवं उचित रूपमा प्रस्तुतिकरण गर्ने जिम्मेवारी व्यवस्थापनमा रहेको छ । यस्तो जिम्मेवारी अन्तर्गत वित्तीय विवरण जालसाजी, त्रुटी लगायत सारभूत रूपमा गलत आँकडारहित प्रस्तुतिकरण, आवश्यक आन्तरिक नियन्त्रण प्रणाली निरन्तर प्रभावकारी रूपमा कार्यान्वयन हुने गरी स्थापित गर्ने, उपयुक्त लेखा नीतिको छनौट तथा कार्यान्वयन गर्ने र आवश्यकता अनुसार उचित लेखा अनुमानहरू लागु गर्ने पर्दछन् ।

३. लेखापरीक्षकको जिम्मेवारी

हाम्रो जिम्मेवारी प्रस्तुत वित्तीय विवरणहरू उपर लेखापरीक्षणको आधारमा राय व्यक्त गर्नु हो । हामीले नेपाल लेखापरीक्षणमान र महालेखा परीक्षकको कार्यालयले जारी गरेको मार्गदर्शनका आधारमा लेखापरीक्षण सम्पन्न गरेका छौं । ती लेखापरीक्षणमान तथा मार्गदर्शन अनुसार व्यवसायिक आचार संहिताको पालना गर्ने र वित्तीय विवरणहरू सारभूत रूपमा गलत आँकडारहित प्रस्तुती भएको छ भन्ने कुरामा यथोचित आश्वस्तता प्रदान गर्ने लेखापरीक्षण योजना तर्जुमा गरी तदनुसार लेखापरीक्षण सम्पन्न गर्ने कार्य पर्दछन् ।

वित्तीय विवरणमा उल्लेखित रकम तथा खुलासा गरिएका सूचना लगायत अन्य विवरण बारे पुष्ट्याईका यथेष्ट प्रमाण संकलन गर्ने, प्रमाणको पूर्ण वा आंशिक वा छड्के परीक्षण गर्ने कार्यविधि लेखापरीक्षणमा समावेश हुन्छ । यसरी अवलम्बन गरिएका लेखापरीक्षण कार्यविधिमा वित्तीय विवरण जालसाजी वा त्रुटिबाट सारभूत रुपमा गलत आँकडासहित प्रस्तुत हुनसक्ने कुरामा अवलम्बन गरिने लेखापरीक्षणको जोखिम मूल्याङ्कन व्यवसायिक विवेकमा निर्भर हुन्छ । लेखापरीक्षणबाट जोखिम मूल्याङ्कन गर्ने क्रममा निकायको आन्तरिक नियन्त्रणको उपयुक्तता बारेमा परीक्षण गरिएतापनि यस्तो आन्तरिक नियन्त्रण प्राणालीको प्रभावकारीता बारे लेखापरीक्षणबाट राय व्यक्त गर्ने प्रयोजन राखिएको छैन । व्यवस्थापनले वित्तीय विवरण तयार गर्दा प्रयोग गरेका लेखा नीतिको सान्दर्भिकता, विश्लेषण र लेखाअनुमानको उपयुक्तताको साथै वित्तीय विवरणको समग्र स्थितिको मूल्याङ्कन गर्नु समेत लेखापरीक्षण अन्तर्गत पर्दछ ।

हामीले प्राप्त गरेका प्रमाणहरूले लेखापरीक्षण राय व्यक्त गर्ने सन्दर्भमा पर्याप्त र उपयुक्त आधार प्रदान गर्दछ भन्ने कुरामा हामी विश्वस्त छौं ।

४. कैफियत सहितको राय व्यक्तगर्ने आधार:

कैफियत सहितको लेखापरीक्षण रायव्यक्तगर्ने आधारका रुपमा वित्तीय विवरणमा सारभूत असर पर्ने व्यहोरा निम्नानुसार छन् :

- ४.१. हिसाब किताब पेश गरिएको : अख्तियार दुरुपयोग अनुसन्धान आयोगको मिति २०७२/११/१८ को पत्रानुसार, अञ्चल कार्यालय काठमाण्डौका सम्पूर्ण विल भौचर तथा खाताहरू सोहि आयोगलाई पठाइएको र पटक पटक ताकेता गर्दा पनि फिर्ता नआएको भनि अञ्चल कार्यालय काठमाण्डौ को मिति २०७४/०७/१६ को पत्र मार्फत जानकारी गराएको तथा शाखा कार्यालय सुर्खेतको हवाई ढुवानी सम्बन्धी सम्पूर्ण फायलहरू पनि सोही आयोगमा रहेको भनि मिति २०७४/०७/०७ को पत्र मार्फत जानकारी गराएको हुनाले अञ्चल कार्यालय काठमाण्डौको तथा शाखा कार्यालय सुर्खेतको हवाई ढुवानीको लेखापरीक्षण गरिएको छैन ।
- ४.२. आर्थिक वर्ष २०६२/६३ को प्रारम्भिक लेखापरीक्षणमा उल्लेख भए अनुसार महालेखा नियन्त्रक कार्यालयको विवरणमा नेपाल सरकारको ऋण लगानी रु.४२ लाख ४३ हजार र शेयर लगानी रु. ९९ करोड ९२ लाख ६१ हजार रहेको भनी जनाइएको तर संस्थानले शेयर पूँजि वापत रु.९९ करोड ४ लाख ९५ हजार मात्र लेखाङ्कन गरेको तथा ऋण लगानी वापत कुनै पनि रकम लेखाङ्कन गरेको छैन ।
- ४.३. शंकास्पद आसामी व्यवस्था वापत रु.१ करोड १६ लाख १७ हजार विगत धेरै वर्ष अगाडि नै व्यवस्था गरेको तर संस्थानले असुल हुन नसक्ने रकमहरूको अपलेखन गरेको पाइएन । असुल हुन नसक्ने प्रकृतिका रकमहरू समेत चालु सम्पत्तिमा समावेश हुन जानाले संस्थानको चालु सम्पत्तिको मौज्जात अनावश्यक रुपमा वृद्धि भएको देखिन्छ ।
- ४.४. विभिन्न दातृ संस्था तथा विदेशी सहयोग अर्न्तगत आर्थिक वर्ष २०३४/०३५ देखिको भुक्तानी गर्नु पर्ने भनी देखाईएको रु. १४ करोड ३ लाख ५१ हजार तथा भारतीय खाद्यान्न काउण्टर पार्ट फण्ड लाई भुक्तानी गर्नु पर्ने भनी देखाईएको रकम रु. ११ करोड ५७ लाख १८ हजार भुक्तानी गर्नुपर्ने हो वा होइन यकिन गरी हिसाब मिलान गर्ने तर्फ कारवाही गरेको छैन । साथै, जापानीज काउण्टर पार्ट फण्ड (आ. व.२०६९/२०७०) लाई दिनुपर्ने रकम रु. ४७ करोड ७७ लाख ६० हजारको व्यवस्था गरेकोमा उपलब्ध Japan International Cooperation System (JICS) को Food Aid Project 2010 सम्बन्धि नेपाल सरकारसंग भएको करार अनुसार (April 12, 2012 मा JICS बाट प्राप्त पत्रानुसार) संस्थानले भुक्तानी गर्नुपर्ने रू. ४५ करोड ३८ लाख ८६ हजार मात्र रहेको पाइएकाले सो बढी लेखाङ्कन भएको दायित्व रकमको आवश्यक रुजु गरी रू. २ करोड ३८ लाख ७३

हजार लाई-समायोजन गर्नुपर्ने देखिन्छ । यसरी समायोजन गर्दा सोही रकमले दायित्व रकम घट्न जाने देखिन्छ ।

- ४.५. संस्थानका अवकाश प्राप्त १९७ कर्मचारीहरुबाट प्रशासकिय पेशकी अन्तर्गत विगत धेरै बर्षदेखि रु.६० लाख २ हजार लिनुपर्ने तथा रु.५ लाख ७७ हजार दिनुपर्ने देखिदै आएको छ । सम्बन्धित व्यक्तिहरूसँग सम्पर्क नै हुन नसकेको अवस्थामा उक्त असुल गर्नुपर्ने रकमहरु सरकारी बाँकी सरह असुल गर्नु गराउनु पर्दछ ।
- ४.६. संस्थानले विभिन्न संस्थामा लगानी गरेको कुल रकम रु.९२ लाख ४० हजार मध्ये सात कम्पनीहरु विघटनको प्रकृत्यामा रहेकाले सो लगानी वापत संभावित नोक्सानी रु.५२ लाख ७९ हजार व्यवस्था रहेकोमा उक्त संस्थाहरु विघटन भएको यकिन गरी व्यवस्था गरेको रकम समायोजन गर्नुपर्नेमा गरेको छैन ।
- ४.७. विगतका केहि आर्थिक वर्षहरुमा विद्युत तथा पानीको बिलहरु भुक्तानी गर्दा प्राप्त रिबेटको रकमलाई खर्चमा नघटाई संस्थान कोषमा राखेको रु. २ लाख ४८ हजार जिम्मेवारी सादै ल्याइएको छ । संस्थानमा हाल यस किसिमको प्रकृत्या नरहेको कारणले उक्त रकमलाई आम्दानी बाँध्नुपर्नेमा सो गरेको पाईएन ।
- ४.८. खाद्यान्नमा भएको असामान्य नोक्सानीको लागि गरिएको जर्तिसुख्ती व्यवस्था वापत रु. ८ लाख ५६ हजार रहेको छ । उक्त रकम विभिन्न शाखाहरुबाट विगत बीसौं वर्षदेखि सादै ल्याइएकोमा सो सम्बन्धि विवरण संस्थानमा नरहेकाले सो को वास्तविकता यकिन गर्न सकिएन ।
- ४.९. संस्थानको वित्तीय विवरण अनुसार बर्षान्तमा हासकट्टी पश्चातको स्थिर सम्पत्ति रु. २५ करोड ७५ लाख ४२ हजार रहेकोमा कतिपय अञ्चल तथा शाखा कार्यालयहरुको सम्पत्ति विवरणमा ती कार्यालयहरुको अधिनमा रहेका जग्गाहरुको विवरण (क्षेत्रफल) तथा मूल्य नै समावेश नगरिएको अवस्था छ । साथै, सम्पूर्ण विवरण सहितको स्थिर सम्पत्ति रजिस्टर अद्यावधिक नगरिएकाले लेखापरीक्षणका क्रममा स्थिर सम्पत्तिहरुको भौतिक परिक्षण गर्न सकिएन ।
- ४.१०. संस्थानले विभिन्न समयमा नेपाल सरकारबाट प्राप्त गरेको तथा अदालतको फैसला वमोजिम (रु. १ करोड ५४ लाख १२ हजार बराबरको, जम्मा १५ विगाह ७ कठ्ठा १.५ धुर तथा ११९८ रोपनी १० आना २ पैसा १ दाम) जग्गाहरु मध्ये सम्पूर्ण जग्गाहरुको धनीपूजा संस्थानको नाममा नामसारी नभइसकेको तथा यथेष्ट प्रमाणको अभावमा उक्त जग्गाहरु मध्ये कति जग्गाहरु संस्थानको सम्पत्ति विवरणमा समावेश गरिएको तथा सो वापत कति रकम पूँजिकरण भएको हो भन्ने यकिन गर्न सकिएन ।
- ४.११. संस्थानले नेपाल सरकार तथा नेपाल सरकारको स्वामित्व भएका विभिन्न संस्थानहरुलाई बिक्री गरिसकेको जग्गा समेत क्रेतालाई हस्तान्तरण नभएको तथा उक्त जग्गाको परल मूल्य समेत लगत कट्टा नगरेकोले स्थिर सम्पत्ति (३३ रोपनी ३ पैसा क्षेत्रफल) रु.१ लाख ६५ हजार २ सय ३५ ले अधिक लेखांकन भएको छ ।
- ४.१२. नेपाली सेनाले सडक निर्माण गर्दा परेको संस्थानको भद्रकालीस्थित जग्गा १६-४-२-३ रोपनीको सम्बन्धमा विभिन्न सरोकारवाला निकाय तथा मन्त्रालयसँगको समन्वय पश्चात नेपाल सरकार(सचिवस्तर) २०७१/२/९ को निर्णयानुसार भौतिक पूर्वाधार तथा यातायात मन्त्रालयको २०७१/२/१२ को पत्र मार्फत अर्थ मन्त्रालयलाई उक्त जग्गाको मुआब्जा वापत रु. ८३ करोड ४७ लाख २६ हजार आ.व. २०७१/७२ मा बजेट व्यवस्था गर्न अनुरोध गरेको पाइयो । तर उक्त रकम हालसम्मको वजेटमा भएको देखिएन ।

- ४.१३. नेपालगञ्ज कार्यालयको गोदाम २/३ वर्ष भन्दा अघि नै निर्माण सम्पन्न भएता पनि सम्बन्धित निर्माण खर्चको विल भौचर उपलब्ध नभएको तथा हालसम्म हस्तान्तरण नभएकाले हालसम्म पनि निर्माणाधिन सम्पत्तिमा देखाइएको छ । विभिन्न कार्यालयहरूमा निर्माण सम्पन्न भएर पनि निर्माणाधिन सम्पत्ति अन्तर्गत रहेका सम्पत्तिहरूलाई आवश्यक प्रकृया पुऱ्याई निर्माणाधिन सम्पत्तिबाट अपलेखन गरी सम्पत्तिमा लेखाइकन गर्नुपर्ने हुन्छ ।
- ४.१४. मार्गस्थल नगद मौज्दात रु. २२ लाख ७३ हजार मध्ये रु. १९ लाख २९ हजार विगत १९ वर्ष भन्दा बढि पुरानो रहेकोमा सो को कारण समयमा नै पत्ता नलगाएका अवस्था छ । उक्त रकम सम्बन्धितवाट असुल गर्नु गराउनुपर्दछ ।
- ४.१५. मार्गस्थल मौज्दात रु.५ करोड ८५ लाख ८९ हजार मध्ये रु. ३ करोड १ लाख २० हजार सम्भौतामा तोकिएको समय र शर्त अनुसार खाच्चान्न दुवानी नगर्ने ठेकेदारहरूलाई कारवाही तथा निजहरूबाट असुल नगरी आर्थिक वर्ष २०३७३८ देखि ठेकेदार भागी पत्ता नलागेको र मुद्दा मामिला परेको जनाई हरेक वर्ष जिम्मेवारी मात्रै सादै आएको रकम पनि समावेश रहेकाले यसमा संचालक समितिबाट अदालतमा मुद्दा चलेका बाहेक अन्य रकम असुल हुने नहुने यकिन गरी सरकारी बाँकी सरह असुल गर्न गराउन आवश्यक कारवाही भएको छैन ।
- ४.१६. कारवाही मौज्दात अन्तर्गत गत आ.व सम्मको बाँकी रु.३ करोड ३१ लख ६३ हजार मध्ये कतिपय रकमहरू आर्थिक वर्ष २०३७३८ देखि जिम्मेवारी मात्र सादै आएकाले अदालतमा मुद्दा चलिरहेका बाहेक अन्य रकम असुल हुने नहुने यकिन गरी सरकारी बाँकी सरह असुल गर्नु गराउनु पर्ने देखिन्छ ।
- ४.१७. संस्थानमा रहेको धरौटी अन्तर्गत रु. ५ करोड ५३ लाख ४८ हजार कतिपय रकमहरू निकै वर्ष पुरानो रहेको र कतिपय पार्टीहरू निकै वर्षदेखि सम्पर्कमा नै नरहेको अवस्थामा धरौटी फिर्ता गर्नुपर्ने हो वा होइन यकिन गरी आम्दानी बाँच्ने वा हिसाबमिलान गर्नेतर्फ कारवाही अगाडि बढाउनुपर्ने देखिन्छ ।
- ४.१८. संस्थानको पार्टी हिसाबमा रु.४ करोड १२ लाख ८ हजार रहेकामा कतिपय रकमहरू विगत केही वर्ष देखि जिम्मेवारी मात्रै सादै आएको तथा सोही पार्टीहरूसँग लिनुपर्ने पनि देखिएकाले सो को हिसाव मिलान गरी बाँकी रकम भुक्तानी गर्न नपर्ने रकम भएमा अपलेखन गर्ने तर्फ कारवाही अगाडी बढाउन पर्ने देखिन्छ ।
- ४.१९. संस्थानको उजाती हिसाब अन्तर्गत रु.४ लाख ३० हजार रहेकोमा उक्त रकम विगत धेरै वर्षदेखि जिम्मेवारी मात्र सादै आएको र सो रकम कसलाई के वापत दिनुपर्ने भन्ने स्पष्ट नभएकोले यस सम्बन्धमा आवश्यक छानबिन गरी दिनु नपर्ने भए आम्दानी बाँधी हिसाब मिलान गर्नुपर्ने देखिन्छ ।
- ४.२०. जग्गा भाडा अन्तर्गत होङ्गयाङ्ग होटल प्रा.लि. तथा मनोज ड्राइभिङ्ग बाट जम्मा भाडा आम्दानी रु.१३ लाख २६ हजार लेखाइकन गर्नुपर्नेमा रु.७ लाख ७७ हजार मात्रै लेखाइकन भएकाले रु.५ लाख ४९ हजारले जग्गा भाडा आम्दानी कम लेखाइकन भएको छ । गोदाम भाडा आम्दानी अन्तर्गत प्रधान कार्यालयका विभिन्न गोदामहरूको भाडा वापत रु. ६ लाख ७० हजार लेखाइकन गर्नुपर्नेमा रु.४ लाख ७४ हजार मात्रै लेखाइकन भएकाले रु.२ लाख ४ हजारले गोदाम भाडा आम्दानी कम लेखाइकन भएको छ । सो रकम असुल गर्नु गराउनु पर्दछ ।
- ४.२१. हरेक वर्ष उपदान, कर्मचारी कल्याणकोष वापतको रकम हिसाब गरी अधिल्लो वर्षको व्यवस्था गरेको रकममा नपुग रकम हुन आउने रकमलाई खर्च लेख्नुपर्नेमा सो अनुसार गरिएको पाइएन । कर्मचारी उपदान तथा सञ्चित विदाको रकमको आषाढ मसान्तसम्ममा रु. ६३ करोड दायित्व सृजना हुने अनुमान गरेको छ । यद्यपि उपदानकोषमा रु.२४ करोड ७६ लाख ४ हजार मात्र व्यवस्था गरिएको छ । संस्थानको नियमानुसार सम्पूर्ण

कर्मचारीलाई दिनुपर्ने कर्मचारी कल्याण, उपदान तथा सञ्चित विदा वापतको रकम हिसाब गरी सो रकम वापतको व्यवस्था गरिनुपर्नेमा सो अनुसार गरेको देखिएन ।

- ४.२२. व्यवस्था हिसाब अन्तर्गत देखाईएको रकम रु.३ लाख ४५ हजार अर्धक वर्ष २०३१/०४० देखि जिम्मेवारी सारी आएकोमा सो रकम के वापतको हो यकिन गरिएको छैन । साथै उक्त रकम असुल उपर गर्नुपर्ने भए असुली गर्ने वा हिसाब मिलान गर्नुपर्ने देखिन्छ ।
- ४.२३. वि.सं.२०३१, मा खाद्य व्यवस्था समिति तथा कृषि खरिद बिक्री संस्थान यस खाद्य संस्थानसँग गाभिएकोमा यस संस्थानले लिनुपर्ने रकम रु. ९५ लाख ४ हजार तथा दिनुपर्ने रकम रु.४४ लाख ४१ हजार मिलान गर्दा लिनुपर्ने रु.५० लाख ६३ हजार विगत चालीसौं वर्षदेखि खातामा देखाइएको छ । उक्त रकम बारे सम्पूर्ण विवरण नभएको, दिनुपर्ने वा लिनुपर्ने पार्टीको विवरण उपलब्ध हुन नसकेकाले सम्पत्ति तथा दायित्व रकमको निक्कौल गर्न नसकिएको तथा उक्त रकमले वित्तीय विवरणको यथार्थ चित्रणमा असर गर्ने भएकाले आवश्यक समायोजन गर्नुपर्नेमा सो गरेको छैन ।
- ४.२४. नेपाल लेखामान १ अनुसार वित्तीय विवरणको अभिन्न अंग रहेको इक्विटीमा भएको परिवर्तनको विवरण संस्थानले वित्तीय विवरणमा समावेश गरेको छैन । हासकट्टी खर्च तथा उपदान कोष व्यवस्थामा पर्न गएको फरक रकममा नेपाल लेखामान १२ “आय कर” अनुसार गणना गर्नुपर्ने स्थगन कर सम्पत्ति/दायित्व को हिसाब गरिएको छैन । यसैले संस्थानको आषाढ मसान्तको वासलातले नेपाल लेखामानको पालना गरेको पाइएन ।

५. व्यवस्थापन पत्र

व्यवस्थापनले सुधार गर्नुपर्ने थप व्यहोरा यसैसाथ संलग्न व्यवस्थापन पत्रमा उल्लेख गरिएको छ ।

६. लेखापरीक्षकको राय

हाम्रो रायमा संलग्न वित्तीय विवरणहरूले माथि अनुच्छेद ४ मा उल्लेखित व्यहोराले पार्न सक्ने असर बाहेक नेपाल खाद्य संस्थानको २०७२, आषाढ मसान्तको वित्तीय स्थिति र सो मितिमा अन्त्य भएको आर्थिक वर्षको संचालन नतिजा तथा नगदप्रवाहको नेपाल लेखामानबमोजिम सही र यथार्थ चित्रण गर्दछ ।

नेपाल टेलिभिजन (२०७३।७४)

१. वार्षिक वित्तीय विवरण उपर प्रतिवेदन

हामीले नेपाल टेलिभिजन संस्थानको,२०७४ आषाढ मसान्तको वासलात, सो मितिमा समाप्त भएको आर्थिक वर्षको नाफानोक्सान हिसाब, नगदप्रवाह विवरण तथा इक्विटीमा भएको परिवर्तन सम्बन्धी विवरण र तत्सम्बन्धी लेखानीति तथा लेखा टिप्पणी समावेश भएका वित्तीय विवरणको लेखापरीक्षण सम्पन्न गरेका छौं ।

२. वित्तीयविवरण उपर व्यवस्थापनको जिम्मेवारी

नेपाल लेखामान, सम्बन्धित ऐन, नियम, कानून अभ्यास अनुरूपी वित्तीय विवरण तयारी गर्ने एवं उचित रूपमा प्रस्तुतिकरण गर्ने जिम्मेवारी व्यवस्थापनमा रहेको छ । यस्तो जिम्मेवारी अन्तर्गत वित्तीय विवरण जालसाजी, त्रुटी लगायत सारभूत रूपमा गलत आँकडारहित प्रस्तुतिकरण, आवश्यक आन्तरिक नियन्त्रण प्रणाली निरन्तर प्रभावकारी रूपमा कार्यान्वयन हुने गरी स्थापित गर्ने, उपयुक्त लेखानीतिको छनौट तथा कार्यान्वयन गर्ने र आवश्यकताअनुसार उचित लेखा अनुमानहरू लागु गर्ने पर्दछन् ।

३. लेखापरीक्षकको जिम्मेवारी

हाम्रो जिम्मेवारी प्रस्तुत वित्तीय विवरणहरू उपर लेखापरीक्षणको आधारमा रायव्यक्त गर्नु हो । हामीले नेपाल लेखापरीक्षणमान र महालेखापरीक्षकको कार्यालयले जारी गरेको मार्गदर्शनका आधारमा लेखापरीक्षण सम्पन्न गरेका छौं । ती लेखापरीक्षणमान तथा मार्गदर्शन अनुसार व्यवसायिक आचार संहिताको पालनागर्ने र वित्तीय विवरणहरू सारभूत रुपमागलत आँकडासहित प्रस्तुती भएको छ भन्ने कुरामा यथोचित आश्वस्तता प्रदानगर्ने लेखापरीक्षण योजना तर्जुमा गरी तदनुसार लेखापरीक्षण सम्पन्न गर्ने कार्य पर्दछन् ।

वित्तीय विवरणमा उल्लेखित रकम तथा खुलासा गरिएका सूचना लगायत अन्य विवरण बारे पुष्ट्याईका यथेष्ट प्रमाण संकलन गर्ने, प्रमाणको पूर्ण वाआंशिक वा छड्के परीक्षण गर्ने कार्यविधि लेखापरीक्षणमा समावेश हुन्छ । यसरी अवलम्बन गरिएका लेखापरीक्षण कार्यविधिमा वित्तीय विवरण जालसाजी वा त्रुटिबाट सारभूत रुपमागलत आँकडासहित प्रस्तुत हुनसक्ने कुरामा अवलम्बन गरिने लेखापरीक्षणको जोखिम मूल्याङ्कन व्यवसायिक विवेकमा निर्भर हुन्छ । लेखापरीक्षणबाट जोखिम मूल्याङ्कन गर्ने क्रममा निकायको आन्तरिक नियन्त्रणको उपयुक्तता बारेमा परीक्षण गरिएतापनि यस्तो आन्तरिक नियन्त्रण प्राणालीको प्रभावकारीता बारे लेखापरीक्षणबाट रायव्यक्त गर्ने प्रयोजन राखिएको छैन । व्यवस्थापनले वित्तीय विवरण तयार गर्दा प्रयोग गरेका लेखानीतिको सान्दर्भिकता, विश्लेषण र लेखा अनुमानको उपयुक्तताको साथै वित्तीय विवरणको समग्र स्थितिको मूल्याङ्कन गर्नु समेत लेखापरीक्षण अन्तर्गत पर्दछ ।

हामीले प्राप्त गरेका प्रमाणहरूले लेखापरीक्षण रायव्यक्त गर्ने सन्दर्भमा पर्याप्त र उपयुक्तआधार प्रदान गर्दछ भन्ने कुरामा हामी विश्वस्त छौं ।

४. कैफियत सहितको रायव्यक्तगर्ने आधार:

कैफियतसहितको लेखापरीक्षण रायव्यक्तगर्ने आधारका रुपमा वित्तीय विवरणमा सारभूत असर पर्ने व्यहोरा निम्नानुसार छन् :

- ४.१ स्टोर सम्बन्धमा : स्टोर विवरण कम्प्युटरमा नभई परम्परागत शैलीमै रजिष्टरमा राखिएको पाइयो ।
- ४.२ स्थिर सम्पत्ति सम्बन्धमा : स्थिर सम्पत्ति कुन ठाउँमा अवस्थित छन् भनी विवरण तयार पारिएको तर प्रत्येक स्थिर सम्पत्तिको कोडिङ नगरिएको पाइयो ।
- ४.३ समाचार महाशाखा सम्बन्धमा : समाचार महाशाखा व्यवसायिक रुपमा संस्थागत हुन नसकेको ।
- ४.४ कार्यक्रम महाशाखा सम्बन्धमा : संस्थानको कार्यक्रमउत्पादन, समय बिक्रीको अनुपातमा धेरै न्युन रहेको पाइयो । संस्थान कार्यक्रमको हकमा अधिकतम बाट्य एजेन्सिहरूमा निर्भर रहेको र धेरै कार्यक्रम पुनः प्रसारण भएको पाइयो जसले गर्दा संस्थानको दीर्घकालीन कार्यक्रम सञ्चालनमा असर पुग्ने देखिन्छ ।
- ४.५ व्यापार प्रबर्धन सम्बन्धमा: व्यापार प्रबर्धन उद्देश्यका निमित्त नेपाल टेलिभिजनका बजार प्रतिनिधिको प्राइभेट संस्थासंगको व्यापारमा प्रत्यक्ष सक्रियता भएको पाइएन । प्राइभेट संस्थासंगको व्यापारमा एजेन्सिमा नै निर्भर रहेको पाइयो ।
- ४.६ आन्तरिक लेखापरीक्षण सम्बन्धमा : संस्थानमा आन्तरिक लेखापरीक्षण शाखा भएपनिअन्तरिक लेखापरीक्षण शाखा सशक्त नरहेको पाइयो ।
- ४.७ संस्थानबाट तयार पारिएका स्थिर सम्पत्तिको विवरण र स्थिर सम्पत्तिमा हासकट्टी नीति नेपाल लेखामान -१६ अनुरूप रहेको छैन ।
- ४.८ संस्थानबाट नेपाल लेखामान -१२ अनुसार स्थगन करको व्यवस्था तयार पारिएको छैन ।

४.९ संस्थानले नेपाल लेखामान- २ अनुसार जिन्सी सामानहरु जो प्रयोगमा नआउने सामानहरुको मुल्यांकन परल मुल्य अथवा बजार मुल्य जुनकम छ सो रकममा मूल्यांकन हुनु पर्नेमा परल मुल्यमा गरेको पाइयो ।

५. व्यवस्थापन पत्र

व्यवस्थापनले सुधार गर्नुपर्ने थपव्यहोरा यसैसाथ संलग्न व्यवस्थापन पत्रमा उल्लेख गरिएको छ ।

६. लेखापरीक्षकको राय

हाम्रो रायमा संलग्न वित्तीय विवरणहरुले माथि अनुच्छेद ४ मा उल्लेखित व्यहोराले पार्न सक्ने असर बाहेक नेपाल टेलिभिजन संस्थानको २०७४ आषाढ मसान्तको वित्तीय स्थिति र सो मितिमा अन्त्य भएको आर्थिक वर्षको संचालन नतिजा, नगद प्रवाहको विवरण तथा ईक्विटीमा भएको परिवर्तन सम्बन्धी विवरणको नेपाल लेखामान बमोजिम सही र यथार्थ चित्रण गर्दछ ।

७. कम्पनीऐन २०६३ को प्रावधानहरु पालना सम्बन्धीप्रतिवेदन :

(क) हामीले लेखापरीक्षण सम्पन्न गर्न आवश्यक ठानेका सूचना, स्पष्टीकरण र जवाफपाएका छौं ।

(ख) हामीले लेखापरीक्षण गरेका श्रेस्ताहरुको आधारमा हाम्रो रायमा संस्थानको हिसाबकिताब सम्बन्धित ऐन बमोजिम ठीकसंग राखिएको छ ।

(ग) यो प्रतिवेदनसंग सम्बन्धित संलग्न वासलात, नाफानोक्सान हिसाब र नगदप्रवाह विवरण र संलग्न अनुसूचीहरु सम्बन्धित ऐनले तोकेको ढाँचा र तरिका अनुसार तयार गरिनुका साथै संस्थानले राखेको हिसाबकिताब, वहीखाता श्रेस्ता र लेखासंग दुरुस्त रहेका छन् ।

(घ) संस्थानमा लेखा सम्बन्धी कुनै जालसाजी गरेको हाम्रो जानकारीमा आएन ।

नेपाल टेलिभिजन (२०७४।७५)

१. वार्षिक वित्तीयविवरण उपर प्रतिवेदन

हामीले नेपाल टेलिभिजनको २०७५, आषाढ मसान्त सम्मको वासलात, सो मितिमा समाप्त भएको आर्थिक वर्षको नाफा नोक्सान हिसाब, नगदप्रवाह विवरण तथा ईक्विटीमा भएको परिवर्तन सम्बन्धी विवरण र तत्सम्बन्धी लेखानीति तथा लेखा टिप्पणी समावेश भएका वित्तीय विवरणको लेखापरीक्षण सम्पन्न गरेका छौं ।

२. वित्तीय विवरण उपर व्यवस्थापनको जिम्मेवारी

नेपाल लेखामान, सम्बन्धित ऐन, नियम, कानून अभ्यास अनुरूप यी वित्तीय विवरण तयारी गर्ने एवं उचित रुपमा प्रस्तुतिकरण गर्ने जिम्मेवारी व्यवस्थापनमा रहेको छ । यस्तो जिम्मेवारी अन्तर्गत वित्तीय विवरण जालसाजी, त्रुटी लगायत सारभूत रुपमा गलत आँकडारहित प्रस्तुतिकरण, आवश्यक आन्तरिक नियन्त्रण प्रणाली निरन्तर प्रभावकारी रुपमा कार्यान्वयन हुने गरी स्थापित गर्ने, उपयुक्त लेखा नीतिको छनौट तथा कार्यान्वयन गर्ने र आवश्यकता अनुसार उचित लेखा अनुमानहरु लागु गर्ने पर्दछन् ।

३. लेखापरीक्षकको जिम्मेवारी

हाम्रो जिम्मेवारी प्रस्तुत वित्तीय विवरणहरु उपर लेखापरीक्षणको आधारमा राय व्यक्त गर्नु हो । हामीले नेपाल लेखापरीक्षणमान र महालेखा परीक्षकको कार्यालयले जारी गरेको मार्गदर्शनका आधारमा लेखापरीक्षण सम्पन्न गरेका छौं । ती लेखापरीक्षणमान तथा मार्गदर्शन अनुसार व्यवसायिक आचार संहिताको पालना गर्ने र वित्तीय विवरणहरु सारभूत रुपमा गलत आँकडारहित प्रस्तुती भएको छ भन्ने कुरामा यथोचित आश्वस्तता प्रदान गर्ने लेखापरीक्षण योजना तर्जुमा गरी तदनुसार लेखापरीक्षण सम्पन्न गर्ने कार्य पर्दछन् ।

वित्तीय विवरणमा उल्लेखित रकम तथा खुलासा गरिएका सूचना लगायत अन्य विवरण बारे पुष्ट्याईका यथेष्ट प्रमाण संकलन गर्ने, प्रमाणको पूर्ण वा आंशिक वा छड्के परीक्षण गर्ने कार्यविधि लेखापरीक्षणमा समावेश हुन्छ । यसरी अवलम्बन गरिएका लेखापरीक्षण कार्यविधिमा वित्तीय विवरण जालसाजी वा त्रुटिबाट सारभूत रुपमा गलत आँकडासहित प्रस्तुत हुनसक्ने कुरामा अवलम्बन गरिने लेखापरीक्षणको जोखिम मूल्याङ्कन व्यवसायिक विवेकमा निर्भर हुन्छ । लेखापरीक्षणबाट जोखिम मूल्याङ्कन गर्ने क्रममा निकायको आन्तरिक नियन्त्रणको उपयुक्तता बारेमा परीक्षण गरिएतापनि यस्तो आन्तरिक नियन्त्रण प्रणालीको प्रभावकारीता बारे लेखापरीक्षणबाट राय व्यक्त गर्ने प्रयोजन राखिएको छैन । व्यवस्थापनले वित्तीय विवरण तयार गर्दा प्रयोग गरेका लेखा नीतिको सान्दर्भिकता, विश्लेषण र लेखाअनुमानको उपयुक्तताको साथै वित्तीय विवरणको समग्र स्थितिको मूल्याङ्कन गर्नु समेत लेखापरीक्षण अन्तर्गत पर्दछ ।

हामीले प्राप्त गरेका प्रमाणहरूले लेखापरीक्षण राय व्यक्त गर्ने सन्दर्भमा पर्याप्त र उपयुक्त आधार प्रदान गर्दछ भन्ने कुरामा हामी विश्वस्त छौं ।

४. कैफियत सहितको राय व्यक्त गर्ने आधार:

कैफियतसहितको लेखापरीक्षण राय व्यक्त गर्ने आधारका रुपमा वित्तीय विवरणमा सारभूत असर पर्ने व्यहोरा निम्नानुसार छन् :

४.१ नेपाल टेलिभिजनको व्यापार समायोजन शिर्षक अन्तर्गत लेखा शाखाको खर्च खाता तथा आय लेखाशाखाको आयखाता विचको डेबिट क्रेडिट समायोजन गर्न प्रयोग गरिन्छ र यो व्यापार समायोजन शिर्षक अन्तर्गत आ.ब.को अन्त्यमा लेखा र आय लेखाशाखाको व्यापार समायोजन शिर्षक अन्तर्गतको डेबिट र क्रेडिट बराबर भई हिसाब मिलान हुनुपर्ने हुन्छ । तर लेखाशाखाको सन्तुलन परीक्षणमा अ.ल्या तथा थप भई आएको व्यापार समायोजन रु. १,०४,५१,३५,१३५।७२ रहेको देखिन्छ, जसमध्ये यस आ.ब. को व्यापार समायोजन क्रे. रकम रु. ३६,८४,३६,३७२।३ रहेको र लेखाशाखाको व्यापार समायोजन डे. रकम रु. २,४३,०९,०७८।१६ रहेको देखिन्छ । यसरी हेर्दा लेखाशाखा र आय लेखाशाखाको व्यापार समायोजन शिर्षक अन्तर्गतको रकमान्तर रु. ३४,४१,२७,२९४।१४ ले समायोजन नभएको पाईएकोले रु. ३४,४१,२७,२९४।१४ को हिसाब समायोजन गरी वासलात तयार गर्नुपर्ने देखिन्छ ।

४.२ सन्तुलन परीक्षण विवरण अनुसार टेलिभिजनको आ.ब. २०७४।७५ को असार महिनामा तिर्नुपर्ने मुल्य अभिवृद्धि कर रु. ३१,३३,८५।७८३ रहेको देखिन्छ तर आन्तरिक राजश्व कार्यालयको मास्केवारी विवरण पेश गर्ने बेला असार मसान्तको तिर्नुपर्ने मु.अ.कर रु. ६३,२२,६५।१०० पेश गरिएको र भुक्तानी गरिएको देखिन्छ । यसरी लेजर खाता र मास्केवारी विवरणमा परेको भिन्नताको लागि मु.अ.कर हिसाब मिलान विवरण समेत तयार पारेको पाइएन । तसर्थ मु.अ.कर समायोजन विवरणको पुष्ट्याई गरी रु. ३१,८८,७९।१७ प्रमाण पेश हुनुपर्ने देखिन्छ ।

४.३ टेलिभिजनले यस वर्ष रोयल्टी शिर्षकमा रु. ३,२२,६०,८२०।०० खर्च लेखेको छ, जुन रकम अधिल्ला आ.ब. २०६९।७० देखि २०७१।७२ सम्मको रोयल्टी खर्च समेत हुन आउंछ । तसर्थ अधिल्ला आ.ब.मा भएको खर्चलाई यस वर्ष खर्च लेखाङ्कन गरी एकमुष्ट खर्च जनाइएको हुनाले सो रकम यस वर्षको खर्चमा मान्यहुने देखिदैन ।

४.४ टेलिभिजनले लामो समयदेखि चलिआएका आसामीका बक्यौता रकम असुल उपर नभएको पाइयो । साथै असुलउपर गर्न समय समयमा पत्र, टेलिफोन, बार्ता तथा अन्य कानुनी प्रकृया समेत गर्ने नगरेको साथै हिसाब समायोजनका निमित्त हिसाब मिलान समिति गठन भएतापनि समितिले सो कार्यमा देखाएको प्रभावकारिता न्युन रहेको पाईयो । तसर्थ आर्थिक वर्ष २०७४।०७५ सम्मको उठ्न बाँकी रु. २५,५४,६२,३६३।८० सम्बन्धित संस्थाहरूबाट असुल गर्नुपर्ने देखिन्छ ।

४.५ नेपाल टेलिभिजनको आर्थिक विनियमावली, २०६६ को नियम७० को (४) अनुसार जिन्सीनिरीक्षण प्रतिवेदनमा पूरानो भई काममा आउन नसक्ने वा लिलाम बिक्री गर्नुपर्ने वा धुल्याउनुपर्ने मालसामान भएका कार्यालयहरूले कम्तीमा

वर्षको एकपटक लिलामविक्री वा धुल्याउने व्यवस्था गर्नुपर्नेछ भनि उल्लेखभए तापनि वर्षौदेखि प्रयोगमा नआएका जिन्सी सामानहरु यतिकै अवस्थामा रहेको पाइयो जसले गर्दा स्टोरमा अन्य उपयोगी जिन्सी सामान राख्नमिल्ने स्थान ओगट्नुका साथै हरेक आ.ब.मा उपयोगमा नआउने भएतापनि अनावश्यक रुपमा लेखा अ.ल्या. गरिरहनु परेको देखियो । अधिल्लो आ.ब देखिको रु.३२,९४,४५८।५६ रकम बराबरको स्पेयर पार्ट्सहरु कुनै पनि प्रयोगमा आएको पाइएन । साथै नेपाल लेखामान २ अनुसार जिन्सी सामानहरुको मुल्यांकन परल मुल्य अथवा बजार मुल्य जुन कम छ, त्यसमा गर्नुपर्नेमा यसरी धेरै पहिले खरिद गरिएको तर हाल प्रयोगमा नआउने सामानहरुको मुल्यांकन बजार मुल्यमा (बेच्दापाइने मुल्य) नभई परल मुल्यमा भएको पाइयो ।

४.६ वित्तीय विवरणको अनुसूची-११ मा आसामी वर्ल्ड भिजन मिडिया बाईडहाउस प्रा.लि. सम्बन्धि व्यवस्था रकम रु. ५,०८,७७,०००।०० उल्लेख गरिएको छ तर वास्तवमा सो रकम व्यवस्थाका रुपमा यस लेखामान अनुसार प्रस्तुतिकरण गर्न मिल्दैन । कुनै पनि संस्थानले भुतकालमा गरेका कार्यहरुका कारणले वर्तमान समयमा त्यस संस्थामाथि तिर्नुपर्ने दायित्व सिर्जना गर्दछ र यस्तो दायित्वले गर्दा संस्थानको श्रोत र साधनहरुको बाट्य प्रवाह हुन जान्छ भने त्यस्ता दायित्वलाई नेपाल लेखामान ३७ ले ओगट्छ । तर माथि व्यवस्था गरिएको रकमको हकमा यो कुनै दायित्व नभई असुलउपर गर्नुपर्ने आसामी रकम भएको हुनाले उक्त रकम सम्बन्धित पदाधिकारीलाई जिम्मेवार बनाई असुलउपर गरिनुपर्दछ ।

४.७ टेलिभिजनको व्यापार निर्देशिका, २०६१ (छैठौ संशोधन २०७४) को निर्देशन ११ (ख) को नियम ३ मा “उधारो सुविधा र बैंक ग्यारेण्टीले खामेको रकम भन्दा बढी रकम उधारो रहने अवस्था सिर्जना भएमा आर्थिक प्रशासन महाशाखाबाट ७ दिनको म्याद दिई विज्ञापनदाताहरुलाई भुक्तानीगर्न वा बैंक ग्यारेण्टी पेश गर्न सूचना दिनुपर्ने व्यवस्था छ । यसरी सूचना दिँदा पनि भुक्तानी वा थप बैंक ग्यारेण्टी प्राप्त हुन नआएको अवस्थामा कार्यक्रम वा विज्ञापन वा दुवै रोक्काको लागि आर्थिक प्रशासन महाशाखाबाट प्रकृया अगाडी बढाई कार्यालय प्रमुखको स्वीकृतिमा प्रसारण भैरहेको विज्ञापन/कार्यक्रम रोक्का गरिनेछ । कार्यक्रम र विज्ञापन रोक्का गरी सूचना दिदा पनि रोक्का भएको मितिले ३० दिनको समय सम्ममा भुक्तानी वा बैंक ग्यारेण्टी प्राप्त हुन नआएको अवस्थामा विज्ञापनदातासंग भएको सम्झौता स्वतभंग हुनेछ र बाँकी रकम असूल उपरका लागि प्रचलित कानूनबमोजिम कारवाही अगाडि बढाईनेछ ।

तर एक प्रा.लि.को व्यापार निर्देशिकामा उल्लेख भए विपरीत उधारो सुविधा र बैंक ग्यारेण्टीले खामेको रकमभन्दा बढी रकम उधारो रहने अवस्था रहदा समेत उक्त एजेन्सी उपर व्यापार निर्देशिका बमोजिम प्रकृया अगाडी बढाइएको पाइएन । साथै यसरी रकमको भुक्तानीगर्नमा ढिलाई गर्दा समेत बैंक ग्यारेण्टी बैंक मार्फत दावी गरेतापनि बैंकलाई भुक्तानीको लागि ताकेता गरेको पाईएन । तसर्थ, मिडिया हब संग उधारो सुविधा भन्दा बढी बन्धौता रहेको रु. १,४२,३५,९८८।०० सम्बन्धितवाट असुल गरी राजस्व दाखिला गर्नुपर्दछ ।

४.८. मूल्यअभिवृद्धि कर राजस्व दाखिला नगरेको :

मूल्य अभिवृद्धिकर ऐन, २०५२ को दफा ७ बमोजिम असूल गरेको मू.अ.कर विवरण अर्को महिनाको २५ गते भित्र सम्बन्धित आन्तरिक राजस्व कार्यालयमा पेश गर्नु पर्ने व्यवस्था छ । यस वर्ष टेलिभिजनले ट्रान्सफर्मर खरिद वापत जे एच कन्स्ट्रक्सन प्रा.लि.लाई रु. १४,४६,५००।- भुक्तानी गरेकोमा उक्त प्रा.लि.ले लिएको मू.अ.कर रु. १,८८,०४५।- आन्तरिक राजस्व विभागको वेवसाइट खोजीगर्दा उक्त प्रा.लि.ले हाल सम्म आन्तरिक राजस्व कार्यालयमा बुझाउनु पर्ने विवरण नबुझाएको ले मू.अ.कर राजस्व दाखिला नगरेको अवस्था छ । टेलिभिजनबाट भुक्तानी भएको मू.अ.कर रकम राजस्व दाखिला गर्न गराउन उक्त प्रा.लि.तथा संस्थानका सम्बन्धित पदाधिकारीलाई जिम्मेवार बनाउनुपर्दछ ।

५. व्यवस्थापन पत्र

व्यवस्थापनले सुधार गर्नुपर्ने थप व्यहोरा यसैसाथ संलग्न व्यवस्थापन पत्रमा उल्लेख गरिएको छ ।

६. लेखापरीक्षकको राय

हाम्रो रायमा माथि कैफियत सहितको रायको आधारका अनुच्छेद ४ अर्न्तगत उल्लेखित व्यहोराहरूबाट पर्ने असर बाहेक संलग्न वित्तीय विवरणले संस्थाको ३२ आषाढ, २०७५ को वित्तीय स्थिति र सोही मितिमा समाप्तभएको आर्थिक वर्षको आयव्यय विवरण र नगदप्रवाह विवरणले नेपाल लेखामान बमोजिम सही र यथार्थ चित्रण गर्दछ ।

७. कम्पनीऐन २०६३, तथा अन्य प्रचलित ऐन अनुसारको प्रतिवेदन :

- १) हामीले लेखापरीक्षण सम्पन्न गर्न आवश्यक ठानेका सूचना, स्पष्टीकरण र जवाफ पाएका छौं ।
- २) हामीले लेखापरीक्षण गरेका श्रेस्ताहरूको आधारमा हाम्रो रायमा संस्थानको हिसाबकिताब सम्बन्धित ऐन बमोजिम ठीकसंग राखिएको छ ।
- ३) यो प्रतिवेदनसंग सम्बन्धित संलग्न वासलात, नाफानोक्सान हिसाब र नगदप्रवाह विवरण र संलग्न अनुसूचीहरू सम्बन्धित ऐनले तोकेको ढाँचा र तरिकाअनुसार तयार गरिनुका साथै संस्थानले राखेको हिसाबकिताब, वहीखाता श्रेस्ता र लेखासंग दुरुस्त रहेका छन् ।
- ४) नेपाल टेलिभिजनमा लेखा सम्बन्धीकुनै जालसाजी गरेको हाम्रो जानकारीमा आएन ।

नेपाल राष्ट्र बैंक (२०७४।७५)

1. Report on the Financial Statements

We have examined the accompanying financial statements of Nepal Rastra Bank (NRB) which comprises the Statement of Financial Position at Ashad 32nd, 2075 (July 16, 2018), Statement of Net Income and Other Comprehensive Income, Statement of Cash Flows, Statement of Changes in Equity for the period then ended and Notes comprising of significant accounting policies and explanatory information.

2. Management's Responsibility for the Financial Statements

Management is responsible for the preparation and fair presentation of these financial statements in accordance with Nepal Financial Reporting Standard (NFRS) and International Financial Reporting Standard (IFRS) wherever applicable NFRS has not been pronounced/updated and for such internal control as management determines is necessary to enable the preparation of financial statements that are free from material misstatement, whether due to fraud or error.

3. Auditor's Responsibility

Our responsibility is to express an opinion in these financial statements based on our audit. We conducted our audit in accordance with Nepal Standards on Auditing (NSA). Those standards require that we plan and perform the audit to obtain reasonable assurance about whether the financial statements are free of material misstatement. An audit includes examining, on a test basis, evidence supporting the amounts and disclosures in the financial statements. The procedures selected depend on our judgment including assessment of the risks of material misstatement of financial statements, whether due to fraud or error. In making those risk assessments, we consider internal control relevant to the entity's

preparation and fair presentation of the financial statements in order to design audit procedures that are appropriate in the circumstances, but not for the purpose of expressing an opinion on the effectiveness of the entity's internal control. An audit also includes assessing the accounting policies used and significant estimates made by management, as well as evaluating the overall financial statements presentation.

We believe that our audit provides a reasonable basis for our unqualified opinion.

4. Management Letter

A separate Management Letter consisting of additional audit observations has been issued to the management for improvement.

5. Audit Opinion: In our opinion, financial statements, read with notes, give in all material aspects, true and fair view of the financial position of NRB as at Ashad 32nd 2075 (corresponding to July 16, 2018), its financial performance, cash flow and changes in equity for the year then ended in accordance with NFRSs and IFRSs where applicable.

6. Without qualifying our opinion, we draw attention to followings matters:

- a. that testing of purity /quality and quantity of physical gold, silver including gold/silver coins etc. held at NRB premises has not been carried out,
- b. that there exists inconsistency in accounting and valuation of financial assets on initial recognition, and
- c. that interest receivable of Rs. 1010 million from Government of Nepal pending recovery for long.

नेपाल विद्युत प्राधिकरण (२०७४।७५)

1. Report on the Financial Statements

We have audited the accompanying Financial Statements of Nepal Electricity Authority (NEA), which comprise Statement of Financial Position as at 32nd Ashad 2075 (July 16, 2018), Statement of Profit or Loss, Statement of Cash Flow sand Statement of Changes in Equity for the year then ended, and Significant Accounting Policies and Explanatory Notes.

2. Management's Responsibility for the Financial Statements

NEA management is responsible for the preparation and fair presentation of these financial statements, in accordance with Nepal Financial Reporting Standards (NFRS) and for such internal control as NEA management determines is necessary to enable the preparation of the financial statements that are free from material misstatement, whether due to fraud or error.

3. Auditors' Responsibility

Our responsibility is to express an opinion on these financial statements based on our audit. We conducted our audit in accordance with Nepal Standards on Auditing, "Directives to the Auditors for the Audit of Public Sector Enterprises" and International Organization of Supreme Audit Institution (INTOSAI) Standards. Those Standards require that we comply with ethical requirements and plan

and perform the audit to obtain reasonable assurance about whether the financial statements are free from material misstatement.

An audit involves performing procedures to obtain audit evidence about the amounts and disclosures in the financial statements. The procedures selected depend on our professional judgment, including the assessment of the risks of material misstatement of the financial statements, whether due to fraud or error. In making those risk assessments, we considered the internal control relevant to NEA's preparation and fair presentation of the financial statements in order to design audit procedures that are appropriate in the circumstances, but not for the purpose of expressing an opinion on NEA's internal control. An audit also includes evaluating the appropriateness of the accounting policies used and the reasonableness of accounting estimates made by NEA management, as well as evaluating the overall presentation of the financial statements.

We believe that the audit evidence we have obtained is sufficient and appropriate to provide a basis for our qualified audit opinion.

4. Basis for Qualified Opinion

4.1. Legality of Subsidiaries/Associates Companies

NEA has incorporated public limited subsidiaries companies having single ownership or promoters having less than seven. As per the requirement of Companies Act, 2063 (Including Amendments), minimum number of promoters to incorporate a public company is seven. Provision of the Companies Act, 2063 has not been fulfilled at the time of incorporation of such subsidiary companies and legality of such companies has not been verified during the fiscal year 2074/75 by NEA.

4.2. Functions of Board of Directors

Standard operating procedures of Board of Directors meeting have not been formulated as delegated by Section 15 (5) of the Nepal Electricity Authority Act, 2041. Similarly, some of the decisions to be made by Board of Directors have been decided by Managing Director and only the ratification was made by Board of Directors.

4.3. Financial Statements not prepared according to applicable Reporting Framework

The accompanying financial statements have not been prepared based on provisions of Nepal Financial Reporting Standards (NFRSs) and provisions of 16 different applicable NFRSs and Nepal Accounting Standards (NASs) have not been fully complied with while recognizing, measuring and disclosing financial transactions in the financial statements, including preparation of Consolidated Financial Statements.

4.4. Property Plant and Equipment (PPE)

i) Status and Carrying Amount of PPE

Physical verification of PPE has not been conducted since long. NEA has not maintained and updated consolidated statements of assets owned by it detailing cost, location and condition. Further, various assets under Hydraulic Plant and Machinery of NPR. 49,304.95 Million has capitalized cumulatively since fiscal year 2060/61 without further details and various damaged assets including vehicles were not derecognized.

Various items capitalized earlier under distribution or transmission lines were replaced and costs of replacement were charged off to revenue based on budget allocation without assessing the life or capacity of such items and costs of replaced items were not decapitalized. Also, NEA has incurred expenses for various repairs/maintenance activities to rectify damages caused by the massive earthquake of 2072 and has booked such expenses as revenue expenses. A comprehensive assessment of damages caused by the earthquake and cost estimate to rebuild/repair of damaged assets has not been done.

Land records are updated only up-to fiscal year 2069/70. Status of land acquired/ disposed/ encroached etc. after fiscal year 2069/70 is not verifiable. Out of 31,707-11-03-00 *Ropanies* of land recorded in NEA central records, 1,881-15-2-2 land area (almost 6%) does not have ownership document in the name of NEA. Similarly, land of 1,474-3-1-0 has been encroached by government organizations, public roads, semi government organizations, private organizations and general public.

NEA has made a provision of NPR. 479.02 million against loss on fixed assets in earlier years without details available and re-assessment of adequacy of provisions made has not been done based on current status.

Credit balance of the carrying amount of NPR 583.71 Million observed in distribution line. Status of the said assets under distribution line and reason for the credit balance unidentified.

ii) Comprehensive Insurance of PPE

NEA has owned gross PPE of NPR. 168,233.83 Million against which an insurance reserve fund of NPR. 400 Million has been created; however, there was no separate insurance made for PPE and only vehicles were insured for third party liability.

iii) Depreciation of PPE

NEA has a policy to charge depreciation on assets procured during the year at a flat 50% of the rate of the specified assets prescribed in its Accounts Manual, irrespective of the date of capitalization. Also, same rate of depreciation as fixed has been charged without assessing the remaining useful life of assets. Further, the categories of assets specified by NEA have various separable items that are significant to the total assets and may have variable useful life-span, but depreciated as one single

item, for example, Hydel Power Plant, Transmission and Distribution Lines, Sub-stations, Vehicles, Heavy Equipment, Solar Power Plant.

There is an unexplained difference in depreciation amount accounted for in the statement of profit or loss and difference between provision for depreciation of current and previous year shown in Schedule 1 of the Financial Statements by NPR. 345.92 Million (short charged in the statement of profit or loss).

4.5. Capital Work in Progress (CWIP)

i) Status and Carrying Amount of PPE

NEA has not carried out physical verification of CWIP to identify the existence, location, condition as per the Financial Administration By laws, 2068 (Including Amendments). Further, no impairment testing for old, damaged and obsolete CWIP has been performed and accounted.

NEA has made a provision of NPR. 287.91 Million against obsolescence on CWIP in fiscal year 2070/71 without details of items against which such provision was made and re-assessment of adequacy of provisions made has not been done based on current status. Further, schedule 2 of Financial Statements of NEA shows opening balance of CWIP, addition and capitalized during the year; however, individual details of CWIP has not been provided.

ii) Completed Projects Capitalization

NEA has capitalized CWIP of NPR. 27,199.54 Million as PPE during the fiscal year 2074/75; however, there is no details maintained at central office showing individual projects/items capitalized. Further, there are various sub projects with total CWIP of NPR. 975.73 Million which have been completed but pending for capitalization. This has resulted in under reporting of fixed assets and under charging of depreciation to Statement of Profit or Loss. Also, Hetauda Diesel Plant Rehabilitation Project that started in fiscal year 2066/67 and completed in fiscal year 2068/69; however, it has not yet capitalized.

CWIP of NPR 1,623.13 Million have been carried over since long period of time. No progress has been made on such capital works during fiscal year 2074/75.

iii) Excess Interest included in CWIP

In various projects, interest on total loans outstanding from Asian Development Bank (ADB) and Government of Nepal (GoN) is being charged to CWIP although sub-projects have purchased such funded fixed assets of NPR. 2,403.86 Million and put to use for project implementation. This has inflated CWIP and short charging of interest expenses on statement of profit or loss, the amount of which is not quantifiable on want of detailed information.

iv) Capitalization of Administrative and General Expenses to CWIP

NEA has continued to book administrative and other general expenses in CWIP, without segregating expenses that are directly attributable to qualifying assets against the provision of NAS 16:

"Property, Plant and Equipment". Total of such amount as at the reporting date is NPR. 574.47 Million, net of Interest during construction (IDC), depreciation and miscellaneous income. Further, NEA has stopped charging off head-office expenses to CWIP from fiscal year 2072/73; however, such expenses charged to CWIP till fiscal year 2072/73 were not reversed. Total expenses of head office charged to CWIP till fiscal year 2074/75 is NPR. 5.18 Million.

v) Interest Charged on Government of Nepal Loan and Booked under IDC

The loan principal and interest on Government of Nepal loan is not accounted for by projects based on actual amount received by the projects for use in project activities but on the basis of allocation made by NEA head office. This has resulted in receivable balance from central office implying that such funds are held and used by NEA for other purposes.

vi) Interest Booking

Interest payable to Government of Nepal and Asian Development Bank combined worth of NPR 72.43 Million has not been booked by 6 Sub-Project under Energy Access and Efficiency Improvement Project (EAEIP) Funded by Asian Development Bank (ADB).

vii) CWIP with Credit Balance

CWIP with credit balance of NPR. 27.87 Million has been noticed under various Distribution and Consumer Services (DCSs) and the same has been netted off from debit balance of CWIP and understated CWIP balance.

4.6. Investment

i) Approval from Government of Nepal for Investment

Section 5A of Nepal Electricity Authority Act, 2041 states that NEA may purchase share of industries connected with electricity in accordance with the approval of Government of Nepal. NEA has neither obtained prior approval from Government of Nepal nor obtained ratification of investment made in associates/subsidiaries companies from Government of Nepal.

Further, Section 24 of Nepal Electricity Authority Act, 2041 states that NEA shall not sell or otherwise transfer any immovable assets and any movable assets worth more than NPR. 100,000 to any other person without the prior approval of Government of Nepal. NEA has incorporated associates/subsidiaries companies and transferred NEA assets to various associates/subsidiaries companies without prior approval of Government of Nepal indicating legal ownership of assets in the name of NEA despite possession of the assets in the name of associates/subsidiaries companies incorporated by NEA.

ii) Valuation of Investment

NEA Investment includes investment in shares of subsidiaries, associates and other corporate bodies, loans to subsidiary and Joint Venture Companies and loans/deposits for special purpose. Although, accounting policies on investment states that all investments in the form of shares and long-term loans are carried at cost and write downs are made for impairment. However, there was no evidence

of assessing impairment of the investments in shares (e.g. calculation of net assets from audited financial statements of investee) and calculation of amortized costs for debt instruments. Amount lent to its subsidiaries as loan payable in fixed installments (NPR. 17,778.97 Million) and in the nature of deposits (NPR. 1,815.84 Million) are also included in investment.

iii) Loans Provided to Subsidiaries against Bank and Financial Institutions Act, 2073

NEA has provided loan of NPR. 14,535.73 Million to Upper Tamakoshi Hydropower Co. Ltd. and NPR. 956.96 Million in Power Transmission Company Nepal Ltd. against the provision of Section 31 of Banking and Financial Institutions Act, 2073 which states that "no one other than a bank or financial institution shall carry on the financial transactions."

iv) Share Certificates

Share certificates from 18 investee companies worth NPR.994.04 Million have not been obtained.

4.7. Inventory

i) Valuation of inventory

NEA has valued its inventory at cost and none of the offices has carried out assessment of net realizable value of its inventory, on account of obsolescence and usefulness.

NEA has made a provision of NPR. 331.38 Million (4.21 % of total inventory) against provision for loss and obsolescence many years ago, without details available. Inventories shortage pending inquiry of NPR. 19.72 Million has been observed, no any effort has been made to settle pending inquiry and make provision for such items of inventories.

4.8. Trade Receivables

i) Recoverability Status

Against total receivables of NPR. 16,113.99 Million, NEA has made a provision for doubtful debts of NPR. 567 Million few years ago without further details. Although there has been increase in debtors outstanding, NEA has not assessed the recoverability status and adequacy of the provision made.

ii) Reconciliation and Confirmation

There are huge differences in balances of debtors between accounting software (CAIS) and Revenue Software (M-Power). Differences could not be quantified as the figures in M-Power kept on changing due to adjustment made in subsequent period. There was excess balance in M-power in some units and vice versa. Also, advance collected from customer of NPR. 124.86 Million has been netted off against receivables. The accuracy of debtor's balance as recognized in financial statements could not be commented upon. Net credit balance of NPR. 15.57 Million reported under rechargeable works have been carried forward since long period of time and due to absence of adequate supporting documents, the given account balances could not be verified.

4.9. Cash and Cash Equivalents

i) Exact Cash/Bank Balance

Balance of NPR. 34,530.02 Million under cash and cash equivalents as at the reporting date includes cash in transit balance of NPR.262.43Million being carried forward since long period of time detail of which was not available. In the absence of bank confirmation certificate/bank statement and timely reconciliation, bank balance of NPR. 112.05 Million could not be verified and reconciled. Unknown deposit of NPR 18.84 Million was noted in bank reconciliation statement as at year end, adjustment of which has not been made It was not possible to comment on the accuracy of the balances reported.

Furthermore, a provision for loss in lieu of shortage of NPR. 35.39 Million has provided in earlier years without details. There were also instances where bank reconciliation statements were not prepared and bank confirmations were not obtained. It was not possible to comment on the accuracy of the balances reported.

4.10. Prepaid Advance, Loan and Deposits

i) Balance under Payroll and Account Reconciliation

There is a huge difference of NPR. 270.89 Million in staff loan balance as per accounting software (CAIS) and payroll software and such huge differences has not been verified and reconciled till 32nd Ashad 2075.

ii) Recoverability Status

Recovery of "Index Loan" of outstanding balance of NPR.60 Million is not assessed. Advance to staff in the various budget center of NPR. 42.44 Million has been remained unsettled. Further, NPR. 281.12 Million under other claim receivable and NPR. 344.52 Million under Claim Recoverable from GON are pending since long period. Claim Recoverable from other included Shortage on collection NPR. 5.71 Million. There is no confirmation of balances from the parties with respect to deposits and receivables.

NEA has not prepared aging analysis of loan and advances to determine recover ability status and adequacy of the provision made in earlier year of NPR. 88.65 Million.

iii) Disclosure of Outstanding Balances

In the absence of adequate details of reasonable judgments based on the latest available reliable information, the reasonableness and adequacy of the accounting estimate for the provision so made could not be confirmed. Term loan provided to staffs are not segregated to current and non-current portion but included in current liability.

4.11. Share Capital

i) Balances under Share Capital

The government confirmation for amount of Share Capital of NPR. 102,437.63 Million which includes share allotment of NPR. 65,072.72 Million has been transferred to Share Capital during the Fiscal Year 2074/75. Neither confirmation nor reconciliation of the share capital amount of GoN has been made.

ii) Updated Share Capital Status as per Financial Comptroller General Office (FCGO)

Share amount provided by GoN during the year is NPR. 20,342.83 Million and the additional share capital as per financial statements is NPR 19, 182.39 Million (including share suspense allotment and grant in ad-reserve). Share amount of NPR. 1,160.44 Million is not reconciled with GoN.

4.12. Reserves and Accumulated Profit: Capital Reserve

i) Adjustment in Consumer Contribution

Consumer contribution balances have been increased by NPR. 106.46 Million. However, there has no details regarding the adjustment made.

As per NEA accounting policy, contributions received from consumers for installation/commissioning of PPE are to be shown as Capital Reserve and subsequently adjusted to income in the same proportion as the depreciation charged on the assets acquired out of said grants/consumer contribution. However, details of assets acquired out of grant/consumer contribution and depreciation thereof are not available to comment on the accuracy of the capital reserve and compliance with its own policy.

ii) Adjustment in Grant-in-Aid Reserve Account

There was a balance of NPR. 1.67 Million carried over in grant-in-aid reserve account since fiscal year 2068/69 without further details. Further, documents relating to Grant-in-Aid-Reserve amounting to NPR. 4,328.28 Million appearing in financial statements were not verifiable.

4.13. Non-current Liabilities

i) Loans Obtained by NEA

NEA has obtained loans from Government/Funding Agencies for construction of hydroelectricity projects against the provision of Section 7 of Nepal Electricity Authority Act, 2041, that states that NEA may obtain necessary loans in cash or in kind or accept grants for use as working capital with the approval of Government of Nepal.

ii) Confirmation of Long-Term Borrowings

NEA has not reconciled and obtained conformation for long term borrowings (loans) from GoN of NPR. 120,261.15 Million outstanding as at 32nd Ashad 2075 under the subsidiary loan agreement for various projects financed by funding agencies.

iii) Presentation of Current and Non-Current Portion of Loans

The loan deeds (*Tamasukha*) with GoN loans for the projects have repayment schedule with bi-annual payment of principal and interest for 20 years and also for other loans after the commencement of projects. However, NEA has not prepared a statement with the loans and interest payable within 12 months and/or overdue amounts and whole of the loans and interest amounts are shown under non-current borrowings and current liabilities/Provisions/IDC, respectively.

iv) Calculation of Deferred Tax Assets/Liabilities

Balance in deferred tax liabilities of NPR. 693.2 Million has been carried forward since fiscal year 2065/66 and re-calculation of deferred tax assets/liabilities not done on account of losses during the periods without assessing certainty of realization of unused tax losses in future.

4.14. Sundry Creditor and Other Payable

i) Liability to be Booked

NEA has not booked liability for claims made by Independent Power Producers (IPPs) for posted rate on account that they have not received amount from GoN related to this claim made by NEA. There is balance of NPR. 1,116.14 Million payables to various IPPs by NEA.

ii) Assessment of Payable Status

There was no practice of preparing ageing analysis of payables and initiate the process of adjusting the balances. There were long pending payables outstanding of NPR. 143.10 Million in respect of employees as at the reporting date.

iii) Reconciliation of Inter-Unit Account

There were huge balances remain unreconciled for previous years. Out of net debit balance of NPR. 791.115 Million, NPR. 56,532.14 Million in Debit balances and NPR. 55,741.02 Million in Credit balances remained unreconciled. In the absence of reconciliation, it is not possible to ascertain impact on assets, liabilities, income and expenses reported in the financial statements.

4.15. Provisions

i) Provision for Employee Benefits

NEA has made provisions for retirement benefit plans such as gratuity, pension, leave encashment and medical benefits based on actuary valuation. However, actuary valuation for last four fiscal years has not been done and NPR. 2,500 Million has been provisioned on ad-hoc basis during this fiscal year.

ii) Late Submission of Income Tax Returns

NEA has reported net Profit of NPR. 2,848.11 Million for fiscal year 2074/75. Since, NEA has accumulated losses of NPR. 26,334.85 Million up to fiscal year 2073/74, there is no income tax liability under Section 3 of Income Tax Act, 2058 and hence provision for income tax is not required. However, NEA has not calculated fee of NPR. 31.39 Million under Section 117 for late submission of

income tax returns as per Income Tax Act 2058 up to Chaitra end 2075. This has resulted in overstatement of profit for the year.

4.16. Revenue

i) Netting off of Cost Against Revenue

Sale of electricity goods of NPR. 166.34 Million has been accounted on net basis i.e. sale price less cost, resulting understatement of revenue and cost. Complete lists of cost price and selling price of electricity goods are not provided by NEA management and hence impact on Statement of Profit or Loss is not quantifiable.

ii) VAT on Sale of Taxable Transactions

Under group 11 of schedule 1, Value Added Tax Act, 2052 has provided exemption for electricity supply only. However, NEA has not collected VAT on sale of electricity goods, rental income, meter sales, rechargeable works, consultancy service, feasibility study, tender of other inventories etc.

iii) Reconciliation of incomes

In most of the Distribution and Consumer Services (DCSs) visited, income recorded in revenue software (M-Power) and accounting software (CAIS) were not reconciled and huge differences were noted. It was not possible to assess the impact of reconciliation on revenue recognized.

iv) Accrual of Rental Income

The entity shall present its financial statements using the accrual basis of accounting except cash flow information whereas NEA has booked rental income from pole rent on cash basis in all Distribution Consumer Services (DCSs). Further, joint verification of pole used by cable network provider has not been done to date.

4.17. Expenses

i) Confirmation of Interest Expenses

Interest expenses are calculated on the loan outstanding stated in NEA record which is pending reconciliation and confirmation with GON. Thus, appropriateness of interest expenses booked cannot be confirmed.

ii) Property Tax

Majority offices have not paid/made provision for property taxes since fiscal year 2065/66 and only few offices have paid/made provision for this fiscal year. NPR. 46.81 Million provision made till fiscal year 2065/66 has not been deposited till the end of fiscal year 2073/2074. Further, additional provision made by few offices of NPR. 15.66 Million made during fiscal year 2073/74 which has been increased in fiscal year 2074/75 by NPR. 0.97 Million whereas same has also not been deposited.

iii) Prior Period Income/Expenses

Income/expenses related to previous year (Expenses of NPR. 570.30 Million and income of NPR. 66.42 Million) were booked in current year and adjusted directly with Accumulated Profits/(Losses) under Reserve and Accumulated Profits. Previous year figures in the statement of profit or loss are not restated.

iv) Other

In the absence of complete details from the units not visited during the audit, it is not possible to ensure that the information in respect of these units, included in the financial statements, are complete and accurate. Information in respect of such is incorporated in the financial statements on the basis of management representation.

5. Qualified Opinion

In our opinion, except for the possible effects of the matter described in Basis for Qualified Opinion, the financial statements present fairly, in all material respects, the financial position of Nepal Electricity Authority (NEA) as at 32nd Ashad 2075 (Corresponding July 16, 2018) and financial performance and its cash flows for the year then ended are in accordance with Nepal Financial Reporting Standards.

6. Management Letter

A separate management letter consisting of detailed audit observations and recommendations on issues related to financial statements, internal control and compliances with applicable laws and regulations has been issued to the management along with this report for improving financial management of NEA.

नेपाल पशु चिकित्सा परिषद् (२०७४।७५)

१. वार्षिक वित्तीय विवरण उपर प्रतिवेदन
हामीले नेपाल पशु चिकित्सा परिषद्को २०७५ आषाढ मसान्तको वासलात, सो मितिमा समाप्त भएको आर्थिक वर्षको नाफा नोक्सान हिसाब, नगद प्रवाह विवरण तथा ईक्विटीमा भएको परिवर्तन सम्बन्धी विवरण र तत्सम्बन्धी लेखा नीति तथा लेखा टिप्पणी समावेश भएका वित्तीय विवरणको लेखापरीक्षण सम्पन्न गरेका छौं ।
२. वित्तीय विवरण उपर व्यवस्थापनको जिम्मेवारी
नेपाल लेखामान, सम्बन्धित ऐन, नियम, कानून अभ्यास अनुरूप यी वित्तीय विवरण तयारी गर्ने एवं उचित रूपमा प्रस्तुतिकरण गर्ने जिम्मेवारी व्यवस्थापनमा रहेको छ । यस्तो जिम्मेवारी अन्तर्गत वित्तीय विवरण जालसाजी, त्रुटी लगायत सारभूत रूपमा गलत आँकडाहित प्रस्तुतिकरण, आवश्यक आन्तरिक नियन्त्रण प्रणाली निरन्तर प्रभावकारी रूपमा कार्यान्वयन हुने गरी स्थापित गर्ने, उपयुक्त लेखानीतिको छनौट तथा कार्यान्वयन गर्ने र आवश्यकता अनुसार उचित लेखा अनुमानहरु लागु गर्ने पर्दछन् ।

३. लेखापरीक्षकको जिम्मेवारी

हामीले प्रस्तुत वित्तीय विवरणहरू उपर लेखापरीक्षणको आधारमा राय व्यक्त गर्नु हो । हामीले नेपाल लेखापरीक्षणमान र महालेखापरीक्षकको कार्यालयले जारी गरेको मार्गदर्शनका आधारमा लेखापरीक्षण सम्पन्न गरेका छौं । ती लेखापरीक्षणमान तथा मार्गदर्शन अनुसार व्यवसायिक आचार संहिताको पालना गर्ने र वित्तीय विवरणहरू सारभूत रूपमा गलत आँकडासहित प्रस्तुती भएको छ भन्ने कुरामा यथोचित आश्वस्तता प्रदान गर्ने लेखापरीक्षण योजना तर्जुमा गरी तदनुसार लेखापरीक्षण सम्पन्न गर्ने कार्य पर्दछन् । वित्तीय विवरणमा उल्लेखित रकम तथा खुलासा गरिएका सूचना लगायत अन्य विवरण बारे पुष्ट्याईका यथेष्ट प्रमाण संकलन गर्ने, प्रमाणको पूर्ण वा आंशिक वा छड्के परीक्षण गर्ने कार्यविधि लेखापरीक्षणमा समावेश हुन्छ । यसरी अवलम्बन गरिएका लेखापरीक्षण कार्यविधिमा वित्तीय विवरण जालसाजी वा त्रुटिबाट सारभूत रूपमा गलत आँकडासहित प्रस्तुत हुन सक्ने कुरामा अवलम्बन गरिने लेखापरीक्षणको जोखिम मूल्याङ्कन व्यवसायिक विवेकमा निर्भर हुन्छ । लेखापरीक्षणबाट जोखिम मूल्याङ्कन गर्ने क्रममा निकायको आन्तरिक नियन्त्रणको उपयुक्तता बारेमा परीक्षण गरिए तापनि यस्तो आन्तरिक नियन्त्रण प्राणालीको प्रभावकारीता बारे लेखापरीक्षणबाट राय व्यक्त गर्ने प्रयोजन राखिएको छैन । व्यवस्थापनले वित्तीय विवरण तयार गर्दा प्रयोग गरेका लेखानीतिको सान्दर्भिकता, विश्लेषण र लेखा अनुमानको उपयुक्तताको साथै वित्तीय विवरणको समग्र स्थितिको मूल्याङ्कन गर्नु समेत लेखापरीक्षण अन्तर्गत पर्दछ ।

हामीले प्राप्त गरेका प्रमाणहरूले लेखापरीक्षण राय व्यक्त गर्ने सन्दर्भमा पर्याप्त र उपयुक्त आधार प्रदान गर्दछ भन्ने कुरामा हामी विश्वस्त छौं ।

४. कैफियत सहितको राय व्यक्त गर्ने आधार:

कैफियत सहितको लेखापरीक्षण राय व्यक्त गर्ने आधारका रूपमा वित्तीय विवरणमा सारभूत असर पर्ने व्यहोरा निम्नानुसार छन् :

४.१ संचालन नतिजा: नेपाल पशु चिकित्सा परिषद्को गत वर्षसम्म रु.७०,१७,४२५।८९ वचत रहेकोमा यो वर्ष रु.१७,०१,७०२।१७ वचत भई वर्षान्तको वचत रु.८७,१९,१२८।०६ वासलातमा देखाइएको छ ।

४.२ औषधि उपचार खर्च: कर्मचारीहरूलाई मासिक खाईपाई आएको तलवमा १० प्रतिशतले हुने रकम औषधि उपचार वापतको रकम प्रत्येक महिनामा सम्बन्धित कर्मचारीहरूको नाममा नागरिक लगानी कोषमा जम्मा गर्दै आएको देखियो । यसरी कर्मचारीहरूलाई दिइने औषधि उपचार वापतको रकम निजामती सेवा नियमावली, २०५० अनुसार निश्चित अवधि तोकी परिषद्को सेवा अवधिको अन्त्यमा खर्च लेख्नु पर्ने व्यहोरा गत वर्षको लेखापरीक्षणको प्रतिवेदनमा औल्याइएकोमा परिषद्को २०७३।१०।०६ को बैठकको निर्णयानुसार कर्मचारी प्रशासन विनियमावली, २०६७ को विनियम २६ मा व्यवस्था गरेको पाइयो । कर्मचारीहरूले पाउने खाईपाई आएको तलवको १० प्रतिशतले हुने रकम औषधि उपचार वापतको रकम मासिक रूपले रकम कायम गरी महिना महिनामा उपदान कोषमा जम्मा गर्ने गरेको देखियो । सो औषधि उपचार वापतको रु.२,००,५२३।६० उपदान कोषमा जम्मा गरेको देखियो । सो व्यहोरा गत विगत वर्षको वार्षिक प्रतिवेदनमा समावेश भै राखेकोले यो वर्ष पनि सुधार भएको छैन ।

४.३ परिषद् भवनको मूल्यांकन सम्बन्धमा: परिषद् भवनको माथिल्लो तलामा नयाँ तला थपी तला थपेको परलमूल्य रु.२०,८८,१५१।४६ मा गत वर्षसम्मको हासकट्टी पछि बाकी रहेको रु.१७,६०,४९०।०५ गत आर्थिक वर्षको वासलातमा सम्पत्ति तथा जायजेथा कायम गरिएकोमा परिषद्को पुरानो र नयाँ तला थपेको भवनको वास्तविक मूल्यांकन कायम गरी सम्पत्ति विवरणमा समावेश गरेको देखिएन भनि गत वर्षको लेखापरीक्षण प्रतिवेदनमा देखाइएकोमा परिषद्को २०७४।७।२२ को निर्णयानुसार वासलातको सम्पत्ति महल अन्तरगत परिषद्को भवनमा नयाँ तला थपेको भवनको मूल्यलाई

अनुदान श्रोतबाट प्राप्त सम्पत्ति विवरण र सो अनुसार यस आर्थिक वर्षको वासलातबाट समेत हटाइएको पाइयो । पुनः २०७५।०८।२६ मा परिषद्बाट सो नयां तला थपेको मुख्य समावेश गरेर परिमार्जित वित्तीय विवरण प्राप्त भएको जसमा यस आर्थिक वर्षमा हासकट्टी पछि रु.१६,७२,४६५।५५ कायम गरिएको देखियो । गत विगत वर्षको वार्षिक प्रतिवेदनमा समेत परिषद् भवनको मूल्यांकन सम्बन्धमा व्यहोरा समावेश भई राखेकोले यो वर्ष पनि सुधार भएको छैन ।

५. व्यवस्थापन पत्र

व्यवस्थापनले सुधार गर्नुपर्ने थप व्यहोरा यसैसाथ संलग्न व्यवस्थापन पत्रमा उल्लेख गरिएको छ ।

६. लेखापरीक्षकको राय

हाम्रो रायमा संलग्न वित्तीय विवरणहरूले माथि अनुच्छेद ४ मा उल्लेखित व्यहोराले पार्न सक्ने असर बाहेक नेपाल पशु चिकित्सा परिषद्को २०७५ आषाढ मसान्तको वित्तीय स्थिति र सो मितिमा अन्त्य भएको आर्थिक वर्षको संचालन नतिजा, नगद प्रवाहको विवरण तथा ईक्विटीमा भएको परिवर्तन सम्बन्धी विवरणको नेपाल लेखामान बमोजिम सही र यथार्थ चित्रण गर्दछ ।

७. कम्पनी ऐन, २०६३ को प्रावधानहरू पालना सम्बन्धी प्रतिवेदन :

(क) हामीले लेखापरीक्षण सम्पन्न गर्न आवश्यक ठानेका सूचना, स्पष्टीकरण र जवाफ पाएका छौं ।

(ख) हामीले लेखापरीक्षण गरेका श्रेस्ताहरूको आधारमा हाम्रो रायमा संस्थानको हिसाब किताब सम्बन्धित ऐन बमोजिम ठीकसंग राखिएको छ ।

(ग) यो प्रतिवेदनसंग सम्बन्धित संलग्न वासलात, नाफा नोक्सान हिसाब र नगद प्रवाह विवरण र संलग्न अनुसूचीहरू सम्बन्धित ऐनले तोकेको ढाँचा र तरिका अनुसार तयार गरिनुका साथै संस्थानले राखेको हिसाब किताब, वही खाता श्रेस्ता र लेखासंग दुरुस्त रहेका छन् ।

(घ) समितिमा लेखा सम्बन्धी कुनै जालसाजी गरेको हाम्रो जानकारीमा आएन ।

नेपाल रेल्वे कम्पनी लिमिटेड (२०७२।७३)

१. वार्षिक वित्तीय विवरणउपर प्रतिवेदन: हामीले नेपाल रेल्वे कम्पनी लिमिटेडको २०७३ आषाढ मसान्तको वासलात एवं सोही मितिमा समाप्त भएको आर्थिक वर्षको नाफा नोक्सान हिसाब, नगद प्रवाह विवरण तथा ईक्विटीमा भएका परिवर्तन सम्बन्धी विवरण र तत्सम्बन्धी लेखा नीति तथा लेखा टिप्पणी समावेश भएको वित्तीय विवरणको लेखापरीक्षण सम्पन्न गरेका छौं ।

२. वित्तीय विवरण उपर व्यवस्थापनको जिम्मेवारी : नेपाल लेखामान, सम्बन्धित ऐन, नियम, कानून अभ्यास अनुरूप यी वित्तीय विवरण तयारी गर्ने एवं उचित रूपमा प्रस्तुतिकरण गर्ने जिम्मेवारी व्यवस्थापनमा रहेको छ । यस्तो जिम्मेवारी अन्तर्गत वित्तीय विवरण जालसाजी, त्रुटी लगायत सारभूत रूपमा गलत आडकडारहित प्रस्तुतिकरण, आवश्यक आन्तरिक नियन्त्रण प्रणाली निरन्तर प्रभावकारी रूपमा कार्यान्वयन हुने गरी स्थापित गर्ने, उपयुक्त लेखा नीतिको छनौट तथा कार्यान्वयन गर्ने र आवश्यकता अनुसार उचित लेखा अनुमानहरू लागु गर्ने पर्दछन् ।

३. लेखापरीक्षकको जिम्मेवारी : हाम्रो जिम्मेवारी प्रस्तुत वित्तीय विवरणहरू उपर लेखापरीक्षणको आधारमा राय व्यक्त गर्नु हो । हामीले नेपाल लेखापरीक्षणमान र महालेखापरीक्षकको कार्यालयले जारी गरेको

मार्गदर्शनका आधारमा लेखापरीक्षण सम्पन्न गरेका छौं । ती लेखापरीक्षणमान तथा मार्गदर्शन अनुसार व्यवसायिक आचार संहिताको पालना गर्ने र वित्तीय विवरणहरू सारभूत रूपमा गलत आंकडासहित प्रस्तुती भएको छ भन्ने कुरामा यथोचित आश्वस्तता प्रदान गर्ने लेखापरीक्षण योजना तर्जुमा गरी तदनुसार लेखापरीक्षण सम्पन्न गर्ने कार्य पर्दछन् ।

वित्तीय विवरणमा उल्लेखित रकम तथा खुलासा गरिएका सूचना लगायत अन्य विवरण बारे पुष्ट्याईका यथेष्ट प्रमाण संकलन गर्ने, प्रमाणको पूर्ण वा आंशिक वा छुट्टै परीक्षण गर्ने कार्यविधि लेखापरीक्षणमा समावेश हुन्छ । यसरी अवलम्बन गरिएका लेखापरीक्षण कार्यविधिमा वित्तीय विवरण जालसाजी वा त्रुटिबाट सारभूत रूपमा गलत आंकडासहित प्रस्तुत हुनसक्ने कुरामा अवलम्बन गरिने लेखापरीक्षणको जोखिम मूल्यांन व्यवसायिक विवेकमा निर्भर हुन्छ । लेखापरीक्षणबाट जोखिम मूल्यांन गर्ने क्रममा निकायको आन्तरिक नियन्त्रणको उपयुक्तता बारेमा परीक्षण गरिएता पनि यस्तो आन्तरिक नियन्त्रण प्राणालीको प्रभावकारीता बारे लेखापरीक्षणबाट राय व्यक्त गर्ने प्रयोजन राखिएको छैन । व्यवस्थापनले वित्तीय विवरण तयार गर्दा प्रयोग गरेका लेखा नीतिको सान्दर्भिकता, विश्लेषण र लेखा अनुमानको उपयुक्तताको साथै वित्तीय विवरणको समग्र स्थितिको मूल्यांन गर्नु समेत लेखापरीक्षण अन्तर्गत पर्दछ । हामीले प्राप्त गरेका प्रमाणहरूले लेखापरीक्षण राय व्यक्त गर्ने सन्दर्भमा पर्याप्त र उपयुक्त आधार प्रदान गर्दछ भन्ने कुरामा हामी विश्वस्त छौं ।

४. कैफियतसहितको राय व्यक्त गर्ने आधार: कैफियत सहितको राय व्यक्त गर्ने आधारका रूपमा वित्तीय विवरणमा सारभूत असर पार्ने व्यहोरा निम्नानुसार छन् :

४.१ मन्त्रिपरिषद्को २०६८/०६/०८ को निर्णय अनुसार नेपाल रेल्वे कम्पनी लिमिटेड र सो कम्पनीमा रहेको सम्पूर्ण जायजेथा/दायित्व समेतलाई भौतिक योजना निर्माण तथा यातायात व्यवस्था मन्त्रालय अन्तर्गतको रेल विभाग मातहत स्थानान्तरण गर्ने भनिएता पनि सञ्चालक समितिको २०६९/०२/०८ को निर्णय तथा कम्पनी रजिष्ट्रारको कार्यालयको २०६९/०५/१८ को पत्रबाट नेपाल रेल्वे कम्पनी लिमिटेडको शेयर दर्ता किताब संसोधन भई निम्नानुसार शेयर धनी कायम भएको पाईयो ।

क्र.स.	संस्थापक शेयर सदस्य निकायहरू	लिन कबुल गरेको शेयर संख्या
१	भौतिक योजना निर्माण तथा यातायात व्यवस्था मन्त्रालय, सिंहदरवार, काठमाडौं	१५,००,०००।-
२	अर्थ मन्त्रालय, सिंहदरवार, काठमाडौं	७,५०,०००।-
३	उद्योग मन्त्रालय, सिंहदरवार, काठमाडौं	७,५०,०००।-
४	रेल विभाग, काठमाडौं	७,५०,०००।-
५	श्रम विभाग, काठमाडौं	७,५०,०००।-
६	उद्योग विभाग, त्रिपुरेश्वर, काठमाडौं	७,५०,०००।-
७	महालेखा नियन्त्रक कार्यालय, अनामनगर	७,५०,०००।-

कम्पनीको माथि उल्लेखित शेयर दर्ता किताबमा लिन कबुल गरेको शेयर संख्या मात्र उल्लेखित छ र शेयर बापत भुक्तानी भएको रकम र भुक्तानी हुन बाँकी रकम उल्लेखित छैन । कम्पनीको शेयरमा

लगानी गर्ने भनी कबुल गरेतापनि माथि उल्लेखित मन्त्रालय तथा विभागहरुले सेयर बापतको रकम भुक्तानी गरेको कम्पनीको लेखाबाट देखिदैन ।

कम्पनीको प्रबन्धपत्र अनुसार जारी पूँजी रु ७५ करोड र चुक्ता पूँजी रु ६० करोड उल्लेख गरेको भएता पनि चुक्ता पूँजीको रुपमा जम्मा रु.९९,७७,०००।- मात्र यस आर्थिक वर्षको अन्त्यसम्म प्राप्त भएको छ । वासलातमा देखिएको सो चुक्ता पूँजी रु. ९९,७७,०००।- रकमको विवरण पनि कम्पनीको लेखाबाट प्राप्त हुन सकेन ।

४.२ नेपाल रेल्वे कम्पनी लिमिटेडको स्वामित्व हस्तान्तरण सम्बन्धमा मन्त्रिपरिषद्को २०६८/०७/०८ को निर्णय अनुसार नेपाल रेल्वे कम्पनी लिमिटेड र सो कम्पनीमा रहेको सम्पूर्ण जायजेथा/दायित्व रेल विभाग मातहत स्थानान्तरण गर्ने भनिएता पनि यस सम्बन्धमा कार्यवाही अगाडि बढेको देखिएन ।

४.३ कम्पनीले तयार गरेको आर्थिक वर्ष २०७२/७३ को वित्तीय विवरण अनुसार चुक्ता पूँजी रु.९९,७७,०००।- तथा यस वर्षसम्मको सञ्चित नोक्सान रु. २४,२१,२२,८२४।४६ भएको देखिन्छ । जसले गर्दा नेट वर्थ ऋणात्मक रुपमा वर्षेनि बृद्धि भईरहेको देखिन्छ । हालको अवस्थामा कम्पनीले आफ्नो दायित्व भुक्तानी गर्न नसक्ने अवस्था रहेको देखिन्छ ।

नेपाल यातायात संस्थानको विघटन पश्चात कम्पनीको भोगचलनमा रहेका कतिपय चल तथा अचल सम्पत्तिको स्वामित्व कम्पनीको नाममा नभएकोले वित्तीय विवरणमा समावेश हुन नसकेको देखिन्छ ।

४.४ आयकर ऐन, २०५८ को दफा ७८ बमोजिम कुनै पनि कम्पनीले आर्थिक कारोबार गर्नु अगाडि आन्तरिक राजस्व विभागबाट स्थायी लेखा नं (एब्ल) लिनुपर्ने व्यावस्था छ । हालसम्म आयकर ऐन, २०५८ अनुसार आन्तरिक राजस्व कार्यालयबाट लिनुपर्ने स्थायी लेखा नं. (एब्ल) समेत कम्पनीले लिएको देखिएन ।

४.५ स्थिर सम्पत्ति :

क) कम्पनीको हास खर्च नीति आयकर ऐन, २०५८ बमोजिम रहेको छ जुन नेपाल लेखामान ६ (पुरानो) बिपरीत छ । कम्पनीको हास खर्च नीति आयकर ऐन, २०५८ बमोजिम रहेपनि आर्थिक वर्ष २०७१/७२ को वित्तीय विवरणमा केही स्थिर सम्पत्तिको कुल मूल्य (WDV) ऋणात्मक रहेको देखिन्छ जुन (WDV) हास नीतिमा असम्भव कुरा हो । आर्थिक वर्ष २०७१/७२ सम्म कम्पनीको निम्न बमोजिम अफिस समान, स्टिल दराज अर्थवर्क र इन्जिन वोगी जस्ता सम्पत्तिको कुल मूल्य रु. ३,४७,९७७।२७ (WDV) ऋणात्मक छ । आर्थिक वर्ष २०७२/७३ को वित्तीय विवरणमा पनि सो सम्पत्तिहरुको मूल्य ऋणात्मकनै राखिएको छ ।

ख) कम्पनीले २०७१/०९/०७ मा स्लीपरलाई लिलामको लागि प्रथम पटक बोलपत्र आह्वान गर्दा स्थिर सम्पत्तिमा समावेश रहेको स्लीपरको कुल रकम रु. ८,७६,३७४।०१ मध्ये आर्थिक वर्ष २०७१/७२ मा लिलामबाट रु. ४,३०,६३,१६२।२५ बराबरको बिक्री र आर्थिक वर्ष २०७२/७३ मा रु. ११,२३,००८।८४ बराबरको बिक्री गरको छ । उक्त बिक्रीबाट उठेको सम्पूर्ण रकम सो सम्पत्तिको किताबी मूल्य भन्दा बढी रहेको छ । कम्पनीले बिक्रीबाट उठेको रकममा सो वर्षको किताबी मूल्य घटाई बाकी रकम मात्र आम्दानी देखाउनु पर्नेमा कम्पनीले बिक्रीबाट उठेको सम्पूर्ण रकम विविध आम्दानीमा समावेश गरीएको छ र बिक्रीबाट भएको नाफा र घाटाको गणना गरिएको छैन । कम्पनीको यो तरिका नेपाल लेखामान ०६ (पुरानो) बिपरीत छ ।

ग) कम्पनीमा रहेका स्थिर सम्पत्तिहरुको २०६५/०५/१९ मा आर एस इन्जिनियरीड सर्विसका ईन्जिनियर अनिल कुमार सिंहबाट पेश भएको स्थिर सम्पत्तिको मूल्यांकन प्रतिवेदन अनुसार कम्पनीमा

रहेका स्थिर सम्पत्तिको मूल्यांकन Fair Market Value को आधारमा रकम रु.४,८७,६५,५७,७३३।३३ उल्लेख भएको तर पनि सो मूल्यांकन रकम कम्पनीको सञ्चालक समितिबाट अनुमोदन भई वित्तीय विवरणमा हालसम्म पनि समाहित गरेको पाईएन । यसले गर्दा कम्पनीको कूल वास्तविकता भन्दा निकै कम देखिन्छ ।

४.६. जिन्सी मौज्जात :

आर्थिक वर्षको अन्तमा जिन्सी मौज्जात रु. ७,१५,८८,६८४।३५ ऋणात्मक भएको पाइयो । विगत वर्षहरूको लेखापरीक्षण प्रतिवेदनमा समेत जिन्सी मौज्जात ऋणात्मक भएको उल्लेख गरे तापनि यस आर्थिक वर्षको अन्त्यसम्ममा पनि जिन्सी मौज्जात सम्बन्धमा हिसाब मिलान भएको पाइएन ।

४.७ सप्लायर्स पेशकी :

कम्पनीको भुक्तानी दिनुपर्ने विविध पेस्की र भुक्तानी दिनुपर्ने र पाउनु पर्ने सप्लायर्स पेशकी अन्तर्गत रहेका कतिपय व्यक्तिको बिगतका केही आर्थिक वर्षदेखि हिसाब मिलान नभई सोही रकम जिम्मेवारी सादै ल्याएको पाइयो । यसरी वास्तविकता एकिन गर्न नसकिने सप्लायर्स पेशकी वर्षको अन्त्यसम्म जम्मा रु. १,०३,३६,०६३।५३ देखिन्छ । यस्तो पेशकी रकम समयमा नै मिलान गर्नुपर्दछ ।

४.८ सस्पेन्स एकाउन्ट :

यस शीर्षक अन्तर्गत रहेकोरु. १६,५८,८३४।५८ विगत आर्थिक वर्षदेखि अ.ल्या. हुँदै आइरहेको पाइयो । यो अवस्था यस आर्थिक वर्षमा पनि यथावत देखिन्छ । यस्तो रकम एकिन गरी हिसाब मिलान गर्नुपर्दछ ।

४.९ दीर्घकालीन ऋण तथा सापटी :

लेखापरीक्षणको समयसम्म पनि कम्पनीले सम्बन्धित बैंकबाट ऋण मौज्जात रकम रु.४२,४७,३०१।८२ को विवरण (Balance confirmation) उपलब्ध नगराएको तथा आफ्नो कर्जाको व्याज समेत गणना र लेखाङ्कन गरी भुक्तानी गर्ने गरेको नदेखिएकाले वित्तीय विवरणमा प्रस्तुत गरिएको ऋण दायित्व रकमको वास्तविक स्थिति एकिन गर्न सकिएन ।

५. व्यवस्थापन पत्र :

व्यवस्थापनले सुधार गर्नुपर्ने थप व्यहोराहरु यसैसाथ संलग्न व्यवस्थापन पत्रमा उल्लेख गरिएको छ ।

६. लेखापरीक्षकको राय :

हाम्रो रायमा संलग्न वित्तीय विवरणहरूले माथि अनुच्छेद ४ मा उल्लेखित व्यहोराले पार्न सक्ने असर बाहेक नेपाल रेल्वे कम्पनी लिमिटेडको २०७३ आषाढ मसान्तको वित्तीय स्थिति र सो मितिमा अन्त्य भएको आर्थिक वर्षको संचालन नतिजा, नगदप्रवाहको विवरण तथा ईक्विटीमा भएको परिवर्तन सम्बन्धी विवरणको नेपाल लेखामान बमोजिम सही र यथार्थ चित्रण गर्दछ ।

७. कम्पनी ऐन २०६३ को प्रावधानहरु पालना सम्बन्धी प्रतिवेदन :

क) हामीले लेखापरीक्षण सम्पन्न गर्न आवश्यक ठानेका सूचना तथा स्पष्टीकरणहरु पाएका छौं ।

ख) अनुच्छेद ४ मा उल्लेख गरिए बाहेक कम्पनीले आफ्नो हिसाब किताब र अभिलेखहरु प्रचलित कानुन बमोजिम राखेको छ ।

ग) संलग्न बासलात, आय विवरण, नगद प्रवाह विवरण कम्पनी ऐन, २०६३ को प्रावधान अनुसार तयार भएको तथा कम्पनीले राखेको हिसाब किताब, श्रेस्ता र लेखासँग दुरुस्त रहेका छन् ।

घ) हामीलाई उपलब्ध गराइएको सूचना तथा स्पष्टिकरणको आधारमा अनुच्छेद ४ मा उल्लेख गरेको बाहेक, संचालक समिति वा कुनै संचालक वा कर्मचारीले कानूनको प्रावधान विपरित वा अनियमित कार्य गरेको वा कम्पनीको हानी नोक्सानी गरे गराएको कुरा हाम्रो जानकारीमा आएन ।

नेपाल रेल्वे कम्पनी लिमिटेड (२०७३।७४)

१. **वार्षिक वित्तीय विवरण उपर प्रतिवेदन:** हामीले नेपाल रेल्वे कम्पनी लिमिटेडको २०७४ आषाढ मसान्तको वासलात एवं सोही मितिमा समाप्त भएको आर्थिक वर्षको नाफा नोक्सान हिसाब, नगद प्रवाह विवरण तथा ईक्विटीमा भएका परिवर्तन सम्बन्धी विवरण र तत्सम्बन्धी लेखा नीति तथा लेखा टिप्पणी समावेश भएको वित्तीय विवरणको लेखापरीक्षण सम्पन्न गरेका छौं ।
२. **वित्तीय विवरण उपर व्यवस्थापनको जिम्मेवारी :** नेपाल लेखामान, सम्बन्धित ऐन, नियम, कानून अभ्यास अनुरूप यी वित्तीय विवरण तयारी गर्ने एवं उचित रूपमा प्रस्तुतिकरण गर्ने जिम्मेवारी व्यवस्थापनमा रहेको छ । यस्तो जिम्मेवारी अन्तर्गत वित्तीय विवरण जालसाजी, त्रुटी लगायत सारभूत रूपमा गलत आङकडारहित प्रस्तुतिकरण, आवश्यक आन्तरिक नियन्त्रण प्रणाली निरन्तर प्रभावकारी रूपमा कार्यान्वयन हुने गरी स्थापित गर्ने, उपयुक्त लेखा नीतिको छनौट तथा कार्यान्वयन गर्ने र आवश्यकता अनुसार उचित लेखा अनुमानहरू लागु गर्ने पर्दछन् ।
३. **लेखापरीक्षकको जिम्मेवारी :** हाम्रो जिम्मेवारी प्रस्तुत वित्तीय विवरणहरू उपर लेखापरीक्षणको आधारमा राय व्यक्त गर्नु हो । हामीले नेपाल लेखापरीक्षणमान र महालेखापरीक्षकको कार्यालयले जारी गरेको मार्गदर्शनका आधारमा लेखापरीक्षण सम्पन्न गरेका छौं । ती लेखापरीक्षणमान तथा मार्गदर्शन अनुसार व्यवसायिक आचार संहिताको पालना गर्ने र वित्तीय विवरणहरू सारभूत रूपमा गलत आंकडारहित प्रस्तुती भएको छ भन्ने कुरामा यथोचित आश्वस्तता प्रदान गर्ने लेखापरीक्षण योजना तर्जुमा गरी तदनुसार लेखापरीक्षण सम्पन्न गर्ने कार्य पर्दछन् ।

वित्तीय विवरणमा उल्लेखित रकम तथा खुलासा गरिएका सूचना लगायत अन्य विवरण बारे पुष्ट्याईका यथेष्ट प्रमाण संकलन गर्ने, प्रमाणको पूर्ण वा आंशिक वा छड्के परीक्षण गर्ने कार्यविधि लेखापरीक्षणमा समावेश हुन्छ । यसरी अवलम्बन गरिएका लेखापरीक्षण कार्यविधिमा वित्तीय विवरण जालसाजी वा त्रुटिबाट सारभूत रूपमा गलत आंकडासहित प्रस्तुत हुनसक्ने कुरामा अवलम्बन गरिने लेखापरीक्षणको जोखिम मूल्यांकन व्यवसायिक विवेकमा निर्भर हुन्छ । लेखापरीक्षणबाट जोखिम मूल्यांन गर्ने क्रममा निकायको आन्तरिक नियन्त्रणको उपयुक्तता बारेमा परीक्षण गरिएता पनि यस्तो आन्तरिक नियन्त्रण प्राणालीको प्रभावकारीता बारे लेखापरीक्षणबाट राय व्यक्त गर्ने प्रयोजन राखिएको छैन । व्यवस्थापनले वित्तीय विवरण तयार गर्दा प्रयोग गरेका लेखा नीतिको सान्दर्भिकता, विश्लेषण र लेखा अनुमानको उपयुक्तताको साथै वित्तीय विवरणको समग्र स्थितिको मूल्यांन गर्नु समेत लेखापरीक्षण अन्तर्गत पर्दछ ।

हामीले प्राप्त गरेका प्रमाणहरूले लेखापरीक्षण राय व्यक्त गर्ने सन्दर्भमा पर्याप्त र उपयुक्त आधार प्रदान गर्दछ भन्ने कुरामा हामी विश्वस्त छौं ।

४. कैफियतसहितको राय व्यक्त गर्ने आधार: कैफियत सहितको राय व्यक्त गर्ने आधारका रुपमा वित्तीय विवरणमा सारभूत असर पार्ने व्यहोरा निम्नानुसार छन् :

४.१ मन्त्रिपरिषद्को २०६८/०६/०८ को निर्णय अनुसार नेपाल रेल्वे कम्पनी लिमिटेड र सो कम्पनीमा रहेको सम्पूर्ण जायजेथा/दायित्व समेतलाई भौतिक योजना निर्माण तथा यातायात व्यवस्था मन्त्रालय अन्तर्गतको रेल विभाग मातहत स्थानान्तरण गर्ने भनिएता पनि सञ्चालक समितिको २०६९/०२/०८ को निर्णय तथा कम्पनी रजिष्ट्रारको कार्यालयको २०६९/०५/१८ को पत्रबाट नेपाल रेल्वे कम्पनी लिमिटेडको शेयर दर्ता किताब संसोधन भई निम्नानुसार शेयर धनी कायम भएको पाईयो ।

क्र.स.	संस्थापक शेयर सदस्य निकायहरु	लिन कबुल गरेको शेयर संख्या
१	भौतिक योजना निर्माण तथा यातायात व्यवस्था मन्त्रालय, सिंहदरवार, काठमाडौं	१५,००,०००।-
२	अर्थ मन्त्रालय, सिंहदरवार, काठमाडौं	७,५०,०००।-
३	उद्योग मन्त्रालय, सिंहदरवार, काठमाडौं	७,५०,०००।-
४	रेल विभाग, काठमाडौं	७,५०,०००।-
५	श्रम विभाग, काठमाडौं	७,५०,०००।-
६	उद्योग विभाग, त्रिपुरेश्वर, काठमाडौं	७,५०,०००।-
७	महालेखा नियन्त्रक कार्यालय, अनामनगर	७,५०,०००।-

कम्पनीको माथि उल्लेखित शेयर दर्ता किताबमा लिन कबुल गरेको शेयर संख्या मात्र उल्लेखित छ र शेयर बापत भुक्तानी भएको रकम र भुक्तानी हुन बाँकी रकम उल्लेखित छैन । कम्पनीको शेयरमा लगानी गर्ने भनी कबुल गरेतापनि माथि उल्लेखित मन्त्रालय तथा विभागहरुले शेयर बापतको रकम भुक्तानी गरेको कम्पनीको लेखाबाट देखिदैन ।

४.२ कम्पनीको प्रबन्धपत्र अनुसार जारी पूँजी रु ७५ करोड र चुक्ता पूँजी रु ६० करोड उल्लेख गरेको भएता पनि चुक्ता पूँजीको रुपमा जम्मा रु.९९,७७,०००।- मात्र यस आर्थिक वर्षको अन्त्यसम्म प्राप्त भएको छ । वासलातमा देखिएको सो चुक्ता पूँजी रु. ९९,७७,०००।- रकमको विवरण पनि कम्पनीको लेखाबाट प्राप्त हुन सकेन ।

४.३ नेपाल रेल्वे कम्पनी लिमिटेडको स्वामित्व हस्तान्तरण सम्बन्धमा मन्त्रिपरिषद्को २०६८/०७/०८ को निर्णय अनुसार नेपाल रेल्वे कम्पनी लिमिटेड र सो कम्पनीमा रहेको सम्पूर्ण जायजेथा/दायित्व रेल विभाग मातहत स्थानान्तरण गर्ने भनिएता पनि यस सम्बन्धमा कार्यवाही अगाडि बढेको देखिएन ।

४.४ कम्पनीले तयार गरेको आर्थिक वर्ष २०७३/७४ को वित्तीय विवरण अनुसार चुक्ता पूँजी रु.९९,७७,०००।- तथा यस वर्षसम्मको सञ्चित नोक्सान रु. २४,२१,२२,८२४।४६ भएको देखिन्छ । जसले गर्दा नेट वर्थ ऋणात्मक रुपमा वर्षेनि बृद्धि भईरहेको देखिन्छ । हालको अवस्थामा कम्पनीले आफ्नो दायित्व भुक्तानी गर्न नसक्ने अवस्था रहेको देखिन्छ । नेपाल यातायात संस्थानको विघटन पश्चात कम्पनीको भोगचलनमा रहेका कतिपय चल तथा अचल सम्पत्तिको स्वामित्व कम्पनीको नाममा नभएकोले वित्तीय विवरणमा समावेश हुन नसकेको देखिन्छ ।

४.५ आयकर ऐन, २०५८ को दफा ७८ बमोजिम कुनै पनि कम्पनीले आर्थिक कारोबार गर्नु अगाडि आन्तरिक राजस्व विभागबाट स्थायी लेखा नं (PAN) लिनुपर्ने व्यावस्था छ । हालसम्म आयकर ऐन, २०५८ अनुसार आन्तरिक राजस्व कार्यालयबाट लिनुपर्ने स्थायी लेखा नं. (एब्ल) समेत कम्पनीले लिएको देखिएन ।

४.६ स्थिर सम्पत्ति :

क) आयकर ऐन २०५८ को अनुसूची २ को दफा २ अनुसार कुनै आय वर्षको अन्त्यमा वर्ग 'क', 'ख', 'ग' वा 'घ' मा रहेका हासयोग्य सम्पत्तिको हास आधार रकम अघिल्लो वर्षको अन्त्यको सो समूहको हास कट्टीको आधार रकममा सो वर्षमा सो समूहमा थपिएका सम्पत्तिमा निसर्गबाट प्राप्त कुनै रकम भए सो रकम घटाई कायम गर्नु पर्ने उल्लेख छ ।

यसै गरी आयकर ऐन २०५८ को अनुसूची २ को दफा ४ अनुसार हासयोग्य सम्पत्तिको निसर्गबाट प्राप्त भएका आयहरु खर्चभन्दा बढी भएमा बढी भएजति रकम आयमा समावेश गर्नुपर्ने व्यवस्था छ । कम्पनीले २०७१/०९/०७ मा स्लीपरलाई लिलामको लागि प्रथम पटक बोलपत्र आह्वान गर्दा स्थिर सम्पत्तिमा समावेश रहेको स्लीपरको कुल रकम रु. ८,७६,३७४।०१ मध्ये आर्थिक वर्ष २०७१/७२ मा लिलामबाट रु. ४,३०,६३,१६२।२५ बराबरको बिक्रि र आर्थिक वर्ष २०७२/७३ मा रु. ११,२३,००८.८४ बराबरको बिक्रि गरको छ । तर आर्थिक वर्ष २०७२/७३ मा यस्ता बिक्रिहरु स्थिर सम्पत्तिमा निसर्ग नदेखाई लिलाम आम्दानीमा देखाईएको थियो । आर्थिक वर्ष २०७३/७४ मा कम्पनीसंग कुनै स्लीपर नरहेको अवस्था छ तर कम्पनीको वित्तीय विवरणमा स्लीपर तथा गर्डस् शिर्षकमा कुल रु ६,३३,१८०।- बराबरको सम्पत्ति देखिन्छ ।

कम्पनीले २०७३/०७४ मा साबिक न्यारोगेज रेलवे अन्तरगतको स्टेसन भवन, मुसाफिर खाना, क्वाटरका रुपमा प्रयोग भएका पुराना घरटहराहरुको लिलामबाट रु. ३१,५२,५५५।- बराबरको बिक्री गरिएको छ । यस वर्षमा भने कम्पनीले बिक्रिबाट उठेको रकममा सो वर्षको किताबी मूल्य घटाई बाकी रकम मात्र आम्दानीमा देखाएको छ जुन नेपाल लेखामान १६ बमोजिम छ ।

ख) कम्पनीमा रहेका स्थिर सम्पत्तिहरुको २०६५/०५/१९ मा आर एस इन्जिनियरीड सर्बिसका ईन्जिनियर अनिल कुमार सिंहबाट पेश भएको स्थिर सम्पत्तिको मूल्यांकन प्रतिवेदन अनुसार कम्पनीमा रहेका स्थिर सम्पत्तिको मूल्यांकन Fair Market Value को आधारमा रकम रु.४,८७,६५,५७,७३३।३३ उल्लेख भएको तर पनि सो मूल्यांकन रकम कम्पनीको सञ्चालक समितिबाट अनुमोदन भई वित्तीय विवरणमा हालसम्म पनि समाहित गरेको पाईएन । यसले गर्दा कम्पनीको कूल मूल्य वास्तविकताभन्दा निकै कम देखिन्छ ।

४.५. जिन्सी मौज्जात :

कम्पनीमा गत आर्थिक वर्ष २०७२/७३ को आषाढ मसान्तमा जिन्सी मौज्जात रु. ७,१५,८८,६८४।३५ ऋणात्मक भएको पाइयो । विगत वर्षहरुको लेखापरीक्षण प्रतिवेदनमा समेत जिन्सी मौज्जात ऋणात्मक भएको उल्लेख गरे तापनि यस आर्थिक वर्षको अन्त्यसम्ममा पनि जिन्सी मौज्जात सम्बन्धमा हिसाब मिलान भएको पाइएन ।

४.७ सप्लायर्स पेशकी :

कम्पनीको भुक्तानी दिनुपर्ने विविध पेस्की र पाउनु पर्ने सप्लायर्स पेशकी अन्तर्गत रहेका कतिपय व्यक्तिको बिगतका केही आर्थिक वर्षदेखि हिसाब मिलान नभई सोही रकम जिम्मेवारी सादै ल्याएको

पाइयो । यसरी वास्तविकता एकिन गर्न नसकिने सप्लायर्स पेशकी वर्षको अन्त्यसम्म जम्मा रु. ४९,४४,०६३।५३ देखिन्छ । यस्तो पेशकी रकम समयमा नै मिलान गर्नुपर्दछ ।

४.८ सस्पेन्स एकाउन्ट :

यस शीर्षक अन्तर्गत रहेको रकम रु. १६,५८,८३४।५८ विगत अ वर्षदेखि अ.ल्या. हुँदै आइरहेको पाइयो । यो अवस्था यस आर्थिक वर्षमा पनि यथावत देखिन्छ । यस्तो रकम एकिन गरी हिसाब मिलान गर्नुपर्दछ ।

४.९ दीर्घकालीन ऋण तथा सापटी :

लेखापरीक्षणको समयसम्म पनि कम्पनीले सम्बन्धित बैंकबाट ऋण मौज्जात विवरण (Balance confirmation) उपलब्ध नगराएको तथा आफ्नो कर्जाको व्याज समेत गणना र लेखाङ्कन गरी भुक्तानी गर्ने गरेको नदेखिएकाले वित्तीय विवरणमा प्रस्तुत गरिएको ऋण दायित्व रकमको वास्तविक स्थिति एकिन गर्न सकिएन ।

४.१० आयकर ऐन २०५८ अनुसार स्रोतमा कर कट्टी नभएको सम्बन्धमा:

आयकर ऐन २०५८ दफा ८८(१) अनुसार बासिन्दा व्यक्तिले नेपालमा स्रोत भएको भाडा भुक्तानीको रकम भुक्तानी गर्दा कूल भुक्तानी रकमको दस प्रतिशतका दरले कर कट्टी गर्नु पर्नेछ । आयकर ऐन २०५८ दफा ९० अनुसार रकम कट्टी भएको मितिले अर्को महिनाको २५ गतेभित्र आन्तरिक राजस्व कार्यालयमा दाखिला गर्नुपर्ने र कर कट्टी भएको निकायले स्वयंम् दाखिला गर्न गएमा थप २५ दिन म्याद थपिने व्यवस्था छ ।

आयकर ऐन २०५८ दफा ९०(५) अनुसार अग्रिम कर कट्टी गर्ने व्यक्तिले दफा ८८ बमोजिम कुनै भुक्तानीबाट कर कट्टी नगरेमा अग्रिम करकट्टी हुने व्यक्ति र सो अग्रिम कर कट्टी गर्ने व्यक्ति दुवै जना संयुक्त रुपमा र छुट्टाछुट्टै रुपमा सो कर रकम विभागमा दाखिला गर्न जिम्मेवार हुनेछन् । तर कम्पनीले मन्दिर जग्गाको भाडा बापत उठाएको रु.१०,४३,६२५।- रकममा दुवै पक्षबाट करकट्टी गरेको देखिँदैन । उक्त रकममा करकट्टी गरी राजश्वमा दाखिला गर्नुपर्दछ ।

४.११ पछिल्लो आर्थिक वर्षको अन्तिम लेखापरीक्षण प्रतिवेदन यस आर्थिक वर्ष को लेखापरीक्षण अवधि सम्म प्राप्त हुन नसकेको कारण आर्थिक वर्ष २०७२/२०७३ को प्रारम्भिक लेखापरीक्षण प्रतिवेदनका आधारमा तयार गरिएको यस वर्षको वित्तीय विवरणको लेखापरीक्षण कार्य सम्पादन गरिएको छ ।

५. व्यवस्थापन पत्र :

व्यवस्थापनले सुधार गर्नुपर्ने थप व्यहोराहरु यसैसाथ संलग्न व्यवस्थापन पत्रमा उल्लेख गरिएको छ ।

६. लेखापरीक्षकको राय :

हाम्रो रायमा संलग्न वित्तीय विवरणहरुले माथि अनुच्छेद ४ मा उल्लेखित व्यहोराले पार्न सक्ने असर बाहेक नेपाल रेल्वे कम्पनी लिमिटेडको २०७४ आषाढ मसान्तको वित्तीय स्थिति र सो मितिमा अन्त्य भएको आर्थिक वर्षको संचालन नतिजा, नगदप्रवाहको विवरण तथा ईक्विटीमा भएको परिवर्तन सम्बन्धी विवरणको नेपाल लेखामान बमोजिम सही र यथार्थ चित्रण गर्दछ ।

७. कम्पनी ऐन २०६३ को प्रावधानहरु पालना सम्बन्धी प्रतिवेदन :

क) हामीले लेखापरीक्षण सम्पन्न गर्न आवश्यक ठानेका सूचना तथा स्पष्टीकरणहरु पाएका छौं ।

ख) अनुच्छेद ४ मा उल्लेख गरिए बाहेक कम्पनीले आफ्नो हिसाब किताब र अभिलेखहरु प्रचलित कानून बमोजिम राखेको छ ।

ग) संलग्न बासलात, आय विवरण, नगद प्रवाह विवरण कम्पनी ऐन, २०६३ को प्रावधान अनुसार तयार भएको तथा कम्पनीले राखेको हिसाब किताब, श्रेस्ता र लेखासँग दुरुस्त रहेका छन् ।

घ) हामीलाई उपलब्ध गराइएको सूचना तथा स्पष्टिकरणको आधारमा अनुच्छेद ४ मा उल्लेख गरेको बाहेक, संचालक समिति वा कुनै संचालक वा कर्मचारीले कानूनको प्रावधान विपरित वा अनियमित कार्य गरेको वा कम्पनीको हानी नोक्सानी गरे गराएको कुरा हाम्रो जानकारीमा आएन ।

नेपाल रेल्वे कम्पनी लिमिटेड (२०७४।७५)

१. **वार्षिक वित्तीय विवरण उपर प्रतिवेदन:** हामीले नेपाल रेल्वे कम्पनी लिमिटेडको २०७५ आषाढ मसान्तको बासलात एवं सोही मितिमा समाप्त भएको आर्थिक वर्षको नाफा नोक्सान हिसाब, नगद प्रवाह विवरण तथा ईक्विटीमा भएका परिवर्तन सम्बन्धी विवरण र तत्सम्बन्धी लेखा नीति तथा लेखा टिप्पणी समावेश भएको वित्तीय विवरणको लेखापरीक्षण सम्पन्न गरेका छौं ।
२. **वित्तीय विवरण उपर व्यवस्थापनको जिम्मेवारी :** नेपाल लेखामान, सम्बन्धित ऐन, नियम, कानून अभ्यास अनुरूप यी वित्तीय विवरण तयारी गर्ने एवं उचित रूपमा प्रस्तुतिकरण गर्ने जिम्मेवारी व्यवस्थापनमा रहेको छ । यस्तो जिम्मेवारी अन्तर्गत वित्तीय विवरण जालसाजी, त्रुटी लगायत सारभूत रूपमा गलत आंकडारहित प्रस्तुतिकरण, आवश्यक आन्तरिक नियन्त्रण प्रणाली निरन्तर प्रभावकारी रूपमा कार्यान्वयन हुने गरी स्थापित गर्ने, उपयुक्त लेखा नीतिको छनौट तथा कार्यान्वयन गर्ने र आवश्यकता अनुसार उचित लेखा अनुमानहरु लागु गर्ने पर्दछन् ।
३. **लेखापरीक्षकको जिम्मेवारी :** हाम्रो जिम्मेवारी प्रस्तुत वित्तीय विवरणहरु उपर लेखापरीक्षणको आधारमा राय व्यक्त गर्नु हो । हामीले नेपाल लेखापरीक्षणमान र महालेखापरीक्षकको कार्यालयले जारी गरेको मार्गदर्शनका आधारमा लेखापरीक्षण सम्पन्न गरेका छौं । ती लेखापरीक्षणमान तथा मार्गदर्शन अनुसार व्यवसायिक आचार संहिताको पालना गर्ने र वित्तीय विवरणहरु सारभूत रूपमा गलत आंकडारहित प्रस्तुती भएको छ भन्ने कुरामा यथोचित आश्वस्तता प्रदान गर्ने लेखापरीक्षण योजना तर्जुमा गरी तदनुसार लेखापरीक्षण सम्पन्न गर्ने कार्य पर्दछन् ।

वित्तीय विवरणमा उल्लेखित रकम तथा खुलासा गरिएका सूचना लगायत अन्य विवरण बारे पुष्ट्याईका यथेष्ट प्रमाण संकलन गर्ने, प्रमाणको पूर्ण वा आंशिक वा छड्के परीक्षण गर्ने कार्यविधि लेखापरीक्षणमा समावेश हुन्छ । यसरी अवलम्बन गरिएका लेखापरीक्षण कार्यविधिमा वित्तीय विवरण जालसाजी वा त्रुटिबाट सारभूत रूपमा गलत आंकडासहित प्रस्तुत हुनसक्ने कुरामा अवलम्बन गरिने लेखापरीक्षणको जोखिम मूल्यांन व्यवसायिक विवेकमा निर्भर हुन्छ । लेखापरीक्षणबाट जोखिम मूल्यांन गर्ने क्रममा निकायको आन्तरिक नियन्त्रणको उपयुक्तता बारेमा परीक्षण गरिएता पनि यस्तो आन्तरिक नियन्त्रण प्राणालीको प्रभावकारीता बारे लेखापरीक्षणबाट राय व्यक्त गर्ने प्रयोजन राखिएको छैन । व्यवस्थापनले वित्तीय विवरण तयार गर्दा प्रयोग गरेका लेखा नीतिको सान्दर्भिकता, विश्लेषण र लेखा अनुमानको उपयुक्तताको साथै वित्तीय विवरणको समग्र स्थितिको मूल्यांन गर्नु समेत लेखापरीक्षण अन्तर्गत पर्दछ ।

हामीले प्राप्त गरेका प्रमाणहरूले लेखापरीक्षण राय व्यक्त गर्ने सन्दर्भमा पर्याप्त र उपयुक्त आधार प्रदान गर्दछ भन्ने कुरामा हामी विश्वस्त छौं ।

४. कैफियतसहितको राय व्यक्त गर्ने आधार: कैफियत सहितको राय व्यक्त गर्ने आधारका रूपमा वित्तीय विवरणमा सारभूत असर पार्ने व्यहोरा निम्नानुसार छन् :

४.१ मन्त्रिपरिषद्को २०६८/०६/०८ को निर्णय अनुसार नेपाल रेल्वे कम्पनी लिमिटेड र सो कम्पनीमा रहेको सम्पूर्ण जायजेथा/दायित्व समेतलाई भौतिक योजना निर्माण तथा यातायात व्यवस्था मन्त्रालय अन्तर्गतको रेल विभाग मातहत स्थानान्तरण गर्ने भनिएता पनि सञ्चालक समितिको २०६९/०२/०८ को निर्णय तथा कम्पनी रजिष्ट्रारको कार्यालयको २०६९/०५/१८ को पत्रबाट नेपाल रेल्वे कम्पनी लिमिटेडको शेयर दर्ता किताब संसोधन भई निम्नानुसार शेयर धनी कायम भएको पाईयो ।

क्र.स.	संस्थापक शेयर सदस्य निकायहरु	लिन कबुल गरेको शेयर संख्या
१	भौतिक योजना निर्माण तथा यातायात व्यवस्था मन्त्रालय, सिंहदरवार, काठमाडौं	१५,००,०००।-
२	अर्थ मन्त्रालय, सिंहदरवार, काठमाडौं	७५०,०००।-
३	उद्योग मन्त्रालय, सिंहदरवार, काठमाडौं	७५०,०००।-
४	रेल विभाग, काठमाडौं	७५०,०००।-
५	श्रम विभाग, काठमाडौं	७५०,०००।-
६	उद्योग विभाग, त्रिपुरेश्वर, काठमाडौं	७५०,०००।-
७	महालेखा नियन्त्रक कार्यालय, अनामनगर	७५०,०००।-

कम्पनीको माथि उल्लेखित शेयर दर्ता किताबमा लिन कबुल गरेको शेयर संख्या मात्र उल्लेखित छ र शेयर बापत भुक्तानी भएको रकम र भुक्तानी हुन बाँकी रकम उल्लेखित छैन । कम्पनीको शेयरमा लगानी गर्ने भनी कबुल गरेतापनि माथि उल्लेखित मन्त्रालय तथा विभागहरूले शेयर बापतको रकम भुक्तानी गरेको कम्पनीको लेखाबाट देखिदैन ।

कम्पनीको प्रबन्धपत्र अनुसार पनि जारी पूँजी रु ७५ करोड र चुक्ता पूँजी रु ६० करोड उल्लेख गरेको भएता पनि चुक्ता पूँजीको रूपमा जम्मा रु.९९,७७,०००।- मात्र यस आर्थिक वर्षको अन्त्यसम्म प्राप्त भएको छ । वासलातमा देखिएको सो चुक्ता पूँजी रु. ९९,७७,०००।- रकमको विवरण पनि कम्पनीको लेखाबाट प्राप्त हुन सकेन ।

४.२ नेपाल रेल्वे कम्पनी लिमिटेडको स्वामित्व हस्तान्तरण सम्बन्धमा मन्त्रिपरिषद्को २०६८/०७/०८ को निर्णय अनुसार नेपाल रेल्वे कम्पनी लिमिटेड र सो कम्पनीमा रहेको सम्पूर्ण जायजेथा/दायित्व रेल विभाग मातहत स्थानान्तरण गर्ने भनिएता पनि यस सम्बन्धमा कार्यवाही अगाडि बढेको देखिएन ।

४.३ कम्पनीले तयार गरेको आर्थिक वर्ष २०७४/७५ को वित्तीय विवरण अनुसार चुक्ता पूँजी रु.९९,७७,०००।- भएको तथा यस वर्षसम्मको सञ्चित नोक्सान रु. २४,२१,२२,८२४।४६ भएको देखिन्छ । जसले गर्दा नेट वर्थ ऋणात्मक रूपमा वर्षेनि बृद्धि भईरहेको देखिन्छ । हालको अवस्थामा कम्पनीले आफ्नो दायित्व भुक्तानी गर्न नसक्ने अवस्थामा रहेको देखिन्छ । नेपाल यातायात संस्थानको

विघटन पश्चात कतिपय कम्पनीको भोगचलनमा रहेका चल तथा अचल सम्पत्तिको स्वामित्व कम्पनीको नाममा नभएकोले वित्तीय विवरणमा समावेश हुन नसकेको देखिन्छ ।

४.४ आयकर ऐन, २०५८ दफा ७८ बमोजिम कुनै पनि कम्पनीले आर्थिक कारोबार गर्नु अगाडि आन्तरिक राजस्व विभागबाट स्थायी लेखा नं (PAN) लिनुपर्ने व्यावस्था छ । हालसम्म आयकर ऐन, २०५८ अनुसार आन्तरिक राजस्व कार्यालयबाट लिनुपर्ने स्थायी लेखा नं. (PAN) समेत कम्पनीले लिएको देखिएन ।

४.५ स्थिर सम्पत्ति :

क) आयकर ऐन २०५८ को अनुसूची २ को दफा २ अनुसार कुनै आय वर्षको अन्त्यमा वर्ग 'क', 'ख', 'ग' वा 'घ' मा रहेका हासयोग्य सम्पत्तिको हास आधार रकम अधिल्लो वर्षको अन्त्यको सो समूहको हास कट्टीको आधार रकममा सो वर्षमा सो समूहमा थपिएका सम्पत्तिमा निसर्गबाट प्राप्त कुनै रकम भए सो रकम घटाई कायम गर्नु पर्ने उल्लेख छ ।

यसै गरी आयकर ऐन २०५८ को अनुसूची २ को दफा ४ अनुसार हासयोग्य सम्पत्तिको निसर्गबाट प्राप्त भएका आयहरु खर्चभन्दा बढी भएमा बढी भएजति रकम आयमा समावेश गर्नुपर्ने व्यवस्था छ । कम्पनीले २०७४/७५ मा साबिक न्यारोगेज रेलवे अन्तरगतका जयनगर देखि बिजलापुरसम्म विभिन्न स्थानमा रहेको पुराना रेल, कोच, बागेन, गार्डस, क्लिब, लेथ मसिन लगायतका काम नलाग्ने फलामे सम्पत्ति रु. १,४३,५१,०९९,११० मा बिक्री गरेको छ जसको किताबी मूल्य रु. ६,३३,१८०,१२२ रहेको छ । कम्पनीले बिक्रीबाट उठेको रकममा सो वर्षको किताबी मूल्य घटाई बाकी रकममात्र आम्दानीमा देखाउनु पर्नेमा लिलामबाट प्राप्त भएको सम्पूर्ण रकमलाई आम्दानीमा प्रस्तुत गरेको छ जुन नेपाल लेखामान १६ बमोजिम छैन ।

ख) कम्पनीमा रहेका स्थिर सम्पत्तिहरुको २०६५/०५/१९ मा आर एस इन्जिनियरीड सर्बिसका ईन्जिनियर अनिल कुमार सिंहबाट पेश भएको स्थिर सम्पत्तिको मूल्यांकन प्रतिवेदन अनुसार कम्पनीमा रहेका स्थिर सम्पत्तिको मूल्यांकन Fair Market Value को आधारमा रकम रु.४,८७,६५,५७,७३३,३३ उल्लेख भएको तर पनि सो मूल्यांकन रकम कम्पनीको सञ्चालक समितिबाट अनुमोदन भई वित्तीय विवरणमा हालसम्म पनि समाहित गरेको पाईएन । यसले गर्दा कम्पनीको कूल मूल्य वास्तविकताभन्दा निकै कम देखिन्छ ।

४.६ जिन्सी मौज्जात :

कम्पनीमा गत आर्थिक वर्ष २०७४/२०७५ को आषाढ मसान्तमा जिन्सी मौज्जात रु. ७,१५,८८,६८४,३५ ऋणात्मक भएको पाइयो । विगत वर्षहरुको लेखापरीक्षण प्रतिवेदनमा समेत जिन्सी मौज्जात ऋणात्मक भएको उल्लेख गरे तापनि यस आर्थिक वर्षको अन्त्यसम्ममा पनि जिन्सी मौज्जात सम्बन्धमा हिसाब मिलान भएको पाइएन ।

४.७ सप्लायर्स पेशकी :

कम्पनीको भुक्तानी दिनुपर्ने विविध पेस्की र भुक्तानी दिनुपर्ने र पाउनु पर्ने सप्लायर्स पेशकी अन्तर्गत रहेका कतिपय व्यक्तिको बिगतका केही आर्थिक वर्षदेखि हिसाब मिलान नभई सोही रकम जिम्मेवारी सादै ल्याएको पाइयो । यसरी वास्तविकता एकिन गर्न नसकिने सप्लायर्स पेशकी वर्षको अन्त्यसम्म जम्मा रु. ४९,४४,०६३,५३ देखिन्छ ।

४.८ सस्पेन्स एकाउन्ट :
यस शीर्षक अन्तर्गत रहेको रकम रु. १६,५८,८३४।५८ विगत आर्थिक वर्षदेखि अ.ल्या. हुँदै आइरहेको पाइयो । यो अवस्था यस आर्थिक वर्षमा पनि यथावत देखिन्छ ।

४.९ दीर्घकालीन ऋण तथा सापटी :
लेखापरीक्षणको समयसम्म पनि कम्पनीले सम्बन्धित बैंकबाट ऋण मौज्जात विवरण ९चबबिलअभ अयलाष्कबतष्यल० उपलब्ध नगराएको तथा आफ्नो कर्जाको व्याज समेत गणना र लेखाङ्कन गरी भुक्तानी गर्ने गरेको नदेखिएकाले वित्तीय विवरणमा प्रस्तुत गरिएको ऋण दायित्व रकमको वास्तविक स्थिति एकिन गर्न सकिएन ।

४.१० श्रम ऐन, २०७४ अनुसारको व्यवस्था :
नेपाल सरकारले २०७४/०५/१४ बाट लागू हुने गरी श्रम ऐन २०७४ जारी गरेका सन्दर्भमा उक्त ऐन कम्पनीलाई समेत लागू हुने देखिन्छ । उक्त ऐनका केहि व्यवस्थाहरु कम्पनीको अभ्यासभन्दा फरक रहेकोले त्यस्ता अभ्यास तथा नीतिहरु परिमार्जन गरी ऐन अनुकूल बनाउन आवश्यक देखिन्छ । लेखापरीक्षणको क्रममा उक्त ऐनको निम्न दफाहरुले संस्थाको वित्तीय नतिजामा समेत असर पार्ने देखिन्छ :

- दफा ५३ (१) अनुसार रोजगारदाताले प्रत्येक श्रमिकको आधारभूत पारिश्रमिकको ८.३३ प्रतिशत बराबरको रकम प्रत्येक महिना उपदान बापत जम्मा गर्नुपर्ने व्यवस्था रहेको तर हालसम्म संस्थाले उपदान बापत रकम व्यवस्था नगरेको देखिन्छ ।
- दफा ५५ अनुसार रोजगारदाताले श्रमिकको वीमा गर्नुपर्ने व्यवस्था रहेको तर हालसम्म संस्थाले कर्मचारीको वीमा नगरेको देखिन्छ ।

४.११ आयकर ऐन २०५८ अनुसार स्रोतमा करकट्टी नभएको सम्बन्धमा:
आयकर ऐन २०५८ दफा ८८(१) अनुसार बासिन्दा व्यक्तिले नेपालमा स्रोत भएको भाडा भुक्तानीको रकम भुक्तानी गर्दा कुल भुक्तानी रकमको दस प्रतिशतका दरले करकट्टी गर्नु पर्नेछ । आयकर ऐन २०५८ दफा ९० अनुसार रकम कट्टी भएको मितिले अर्को महिनाको २५ गतेभित्र आन्तरिक राजस्व कार्यालयमा दाखिला गर्नुपर्ने र करकट्टी भएको निकायले स्वयं दाखिला गर्न गएमा थप २५ दिन म्याद थपिने व्यवस्था छ ।

आयकर ऐन २०५८ दफा ९०(५) अनुसार अग्रिम करकट्टी गर्ने व्यक्तिले दफा ८८ बमोजिम कुनै भुक्तानीबाट करकट्टी नगरेमा अग्रिम करकट्टी हुने व्यक्ति र सो अग्रिम करकट्टी गर्ने व्यक्ति दुवै जना संयुक्त रुपमा र छुट्टाछुट्टै रुपमा सो कर रकम विभागमा दाखिला गर्न जिम्मेवार हुनेछन् । तर कम्पनीले मन्दिर जग्गाको भाडा बापत उठाएको रु.६,७१,०८९।- रकममा दुवै पक्षबाट करकट्टी गरेको देखिँदैन ।

५. व्यवस्थापन पत्र :
व्यवस्थापनले सुधार गर्नुपर्ने थप व्यहोराहरु यसैसाथ संलग्न व्यवस्थापन पत्रमा उल्लेख गरिएको छ ।

६. लेखापरीक्षकको राय :
हाम्रो रायमा संलग्न वित्तीय विवरणहरुले माथि अनुच्छेद ४ मा उल्लेखित व्यहोराले पार्न सक्ने असर बाहेक नेपाल रेल्वे कम्पनी लिमिटेडको २०७५ आषाढ मसान्तको वित्तीय स्थिति र सो मितिमा अन्त्य

भएको आर्थिक वर्षको संचालन नतिजा, नगदप्रवाहको विवरण तथा ईक्विटीमा भएको परिवर्तन सम्बन्धी विवरणको नेपाल लेखामान बमोजिम सही र यथार्थ चित्रण गर्दछ ।

७. कम्पनी ऐन २०६३ को प्रावधानहरु पालना सम्बन्धी प्रतिवेदन :

क) हामीले लेखापरीक्षण सम्पन्न गर्न आवश्यक ठानेका सूचना तथा स्पष्टीकरणहरु पाएका छौं ।

ख) अनुच्छेद ४ मा उल्लेख गरिए बाहेक कम्पनीले आफ्नो हिसाब किताब र अभिलेखहरु प्रचलित कानून बमोजिम राखेको छ ।

ग) संलग्न बासलात, आय विवरण, नगद प्रवाह विवरण कम्पनी ऐन, २०६३ को प्रावधान अनुसार तयार भएको तथा कम्पनीले राखेको हिसाब किताब, श्रेस्ता र लेखासँग दुरुस्त रहेका छन् ।

घ) हामीलाई उपलब्ध गराइएको सूचना तथा स्पष्टीकरणको आधारमा अनुच्छेद ४ मा उल्लेख गरेको बाहेक, संचालक समिति वा कुनै संचालक वा कर्मचारीले कानूनको प्रावधान विपरित वा अनियमित कार्य गरेको वा कम्पनीको हानी नोक्सानी गरे गराएको कुरा हाम्रो जानकारीमा आएन ।

नेपाल वायुसेवा निगम (२०७३।७४)

१. वार्षिक वित्तीय विवरण उपर प्रतिवेदन :हामीले यसै प्रतिवेदन साथ संलग्न नेपाल वायुसेवा निगमको २०७४ आषाढ मसान्तको वासलात एवं सोही मितिमा समाप्त भएको आर्थिक वर्षको नाफा नोक्सान हिसाब, नगद प्रवाह विवरण तथा ईक्विटीमा भएका परिवर्तन सम्बन्धी विवरण र तत्सम्बन्धी लेखा नीति तथा लेखा टिप्पणी समावेश भएको वित्तीय विवरणको लेखापरीक्षण सम्पन्न गरेका छौं ।

२. वित्तीय विवरण उपर व्यवस्थापनको जिम्मेवारी :नेपाल वित्तीय प्रतिवेदन मान, सम्बन्धित ऐन लगायत प्रचलित अन्य ऐन, नियम, कानून अभ्यास अनुरूप यी वित्तीय विवरण तयारी गर्ने एवं उचित रूपमा प्रस्तुतिकरण गर्ने जिम्मेवारी व्यवस्थापनमा रहेको छ । यस्तो जिम्मेवारी अन्तर्गत वित्तीय विवरण जालसाजी, त्रुटि लगायत सारभूत रूपमा गलत आंकडारहित प्रस्तुतिकरण गर्ने, आवश्यक आन्तरिक नियन्त्रण प्रणाली निरन्तर प्रभावकारी रूपमा कार्यान्वयन हुनेगरी स्थापित गर्ने, उपयुक्त लेखा नीति तथा लेखा अनुमानको छनौट तथा कार्यान्वयन गर्ने कार्य पर्दछन् ।

३. लेखापरीक्षकको जिम्मेवारी :हाम्रो जिम्मेवारी प्रस्तुत वित्तीय विवरणहरु उपर लेखापरीक्षणको आधारमा राय व्यक्त गर्नु हो । नेपाल वित्तीय प्रतिवेदन र महालेखा परीक्षकको कार्यालयले जारी गरेको मार्गदर्शनका आधारमा लेखापरीक्षण गरेका छौं । ती वित्तीय प्रतिवेदन तथा मार्गदर्शन अनुसार व्यवसायिक आचार संहिताको पालना गर्ने र वित्तीय विवरणहरु सारभूत रूपमा गलत आंकडारहित प्रस्तुती भएको छ भन्ने कुरामा यथोचित आश्वस्तता प्रदान गर्न लेखापरीक्षण योजना तर्जुमा गरी तदनुसार लेखापरीक्षण सम्पन्न गर्ने कार्य पर्दछन् ।

वित्तीय विवरणमा उल्लेखित रकम तथा खुलासा गरिएका सूचना लगायत अन्य विवरणका बारेमा पुष्ट्याँडका यथेष्ट प्रमाण संकलन गर्ने, प्रमाणको पूर्ण वा आंशिक वा छड्के परीक्षण गर्ने कार्यविधि

लेखापरीक्षणमा समावेश हुन्छ। यसरी अवलम्बन गरिएका लेखापरीक्षण कार्यविधिमा वित्तीय विवरण जालसाजी वा त्रुटिबाट सारभूतरूपमा गलत आंकडा सहित प्रस्तुती हुन सक्ने कुरामा अवलम्बन गरिने लेखापरीक्षणको जोखिम मूल्याङ्कन व्यवसायिक विवेकमा निर्भर हुन्छ। लेखापरीक्षणबाट जोखिम मूल्याङ्कन गर्ने क्रममा निकायको वित्तीय विवरण तयारी तथा यथार्थ प्रस्तुतिकरणको लागि आवश्यक लेखापरीक्षण **कार्यविधि निर्धारण एवं परीक्षण गर्ने रहेपनि** आन्तरिक नियन्त्रण प्रभावकारिता बारे लेखापरीक्षणबाट राय व्यक्त गर्ने उद्देश्य रहेको छैन।

व्यवस्थापनले वित्तीय विवरण तयार गर्दा प्रयोग गरेका लेखा नीतिको सान्दर्भिकता, विश्लेषण र लेखा अनुमानको उपयुक्तताका साथै वित्तीय विवरणको समग्र स्थितिको मूल्याङ्कन गर्नु समेत लेखापरीक्षण अन्तर्गत पर्दछ। हामीले प्राप्त गरेका प्रमाणहरूले कैफियत सहितको लेखापरीक्षण राय व्यक्त गर्ने सन्दर्भमा पर्याप्त र उपयुक्त आधार प्रदान गर्दछ भन्ने कुरामा हामी विश्वस्त छौं।

४. **कैफियत सहितको लेखापरीक्षण राय व्यक्त गर्ने आधारहरू** :लेखापरीक्षणबाट कैफियत सहितको राय व्यक्त गर्ने आधारका रूपमा वित्तीय विवरणमा सारभूत असर पार्ने व्यहोरा निम्नानुसार छन् :

- ४.१ **आसामी र अन्य प्राप्ति** – यस शीर्षकमा यस वर्ष रु. ७२ करोड ७९ लाख २६ हजार (गत वर्ष रु. ७७ करोड ४१ लाख ९९ हजार) रहेको छ। यस सम्बन्धि व्यहोरा निम्नानुसार छन्:
- ४.१.१ निगमको ट्वाभल एजेन्सी तर्फ एक वर्ष लामो समयदेखि असुल नभएका आसामी रु १८ करोड ०५ लाख ८ हजार देखिन्छ। निगमले यस्ता पुराना लिनुपर्ने रकमहरूको असूल गर्नुपर्दछ।
- ४.१.२ निगमको सन्डी आसामी तर्फ एक वर्ष लामो समयदेखि असुल नभएका आसामी रु २ करोड ७४ लाख २३ हजार देखिन्छ। निगमले यस्ता पुराना लिनुपर्ने रकमहरूको असूल गर्नुपर्दछ।
- ४.२ **उडान रद्द / ढिलाई**: निगमले यस वर्ष अन्तराष्ट्रिय उडानमा ३५४४ उडान लक्ष्य राखेकोमा ३३५८ वटा मात्र उडान भएको र आन्तरिक तर्फ ९१६८वटा उडान तालिका समावेश गरेकोमा आन्तरिकमा ४५३८ वटा उडानहरू मात्र भएको छ। निगमले उडान राख्ने तर विविध कारण उल्लेख गरी विमान उडाउने गरेको देखिएन। आन्तरिक उडानमा औषत प्रति फ्लाइट रु. ४२,७३२ को दरले ४६३० वटा फ्लाइट रद्द गरि रु. १९ करोड ७८ लाख ४९ हजारको कम व्यापार गरेको छ भने अन्तराष्ट्रिय उडानमा औषत प्रति फ्लाइट रु. २१ लाख २६ हजारका दरले १८६ फ्लाइटले हुने रु ३९ करोड ५४ लाख ३६ हजारको कम व्यापार गरेको छ। यसबाट व्यवस्थापनको कार्यमा कार्यक्षमता र नतिजामा प्रभावकारिता रहेको पाईएन। उडान रद्द र ढिलाई भएको कारण निगमलाई एकातिर **आर्थिक क्षति भएको छ भने अर्कोतिर यात्रुहरूलाई अनावश्यक झन्झट र खर्च व्यहोर्नु परेको छ। समग्रमा उडान रद्द र ढिलाईले निगमले विश्वसनीयतामा हास पु-याएको देखिन्छ।** यस्तो अवस्थामा सुधार गरी संस्थाको कार्य सञ्चालनमा सम्बन्धित पक्षलाई जिम्मेवार बनाउनु पर्दछ।

४.३ ठूला करदाता कार्यालय बाट निगमको आय वर्ष २०६९।७० को पूर्ण कर परीक्षण गर्दा केही खर्च शीर्षकहरूमा आयकर ऐन, २०५८ को दफा ८७,८८ र ८९ बमोजिम भुक्तानी गर्दाको समयमा कर कट्टी गरी दाखिला गर्नु पर्नेमा त्यस्तो नगरेको भनी कर, व्याज र शुल्क असुल गर्न २०७४।३।३० मा आदेश दिएको र सोही बमोजिम निगमले दाखिला गरेको देखियो । कर कार्यालय बाट निम्न खर्च शीर्षकहरूमा निगमले कर कट्टी नगरेको भनी निम्नानुसार कर, शुल्क र व्याज गणना गरेको कर दाखिला गरेको देखियो :

खर्च शीर्षक	भुक्तानी रकम	TDS दर	कर	Interest @ 15 %	शुल्क
Crew meal allowance	६,९४,८४,६४९।	२५	१,७३,७१,१६२।	१,०४,२२,६९७।	८६,८५,५८१।
Staff Uniform(Admin)	१,२६,१४,८५९।	२५	३१५३७५।	१८९२२२९।	१५७६८५७।
Dress Allowance(Admin)	३९,४५३।	२५	९,८६३।	५,९१८।	४,९३२।
EDP charge	८,०९,०५,५४३।	१५	१,२१,३५,८३१।	७२,८१,४८८।	६०,६७,९१६।
Engine Overhaul	३४,६७,७८,८४२।	५	१,७३,३८,९४२।	१,०४,०३,३६५।	८६,६९,४७१।
Component Overhaul	१,००,९५,६९१।	५	५,०४,७८१।	३,०२,८६८।	२,५२,३९०।
Aircraft Maintenance	५९,०१,८९४।	५	२,९५,०९५।	१,७७,०५७।	१,४७,५४७।
जम्मा			५,०८,०९,३८९।	३,०४,८५,६३३।	२,५४,०४,६९५।

आयकर कानून पालना नगरेको कारण दण्डित हुनु परेको तथा दण्डित हुदाको भार निगम स्वयंले वहन गरेको कारण निगमलाई कर, शुल्क तथा व्याजको अतिरिक्त भार रु १० करोड ६७ लाख थप वहन गर्नु परेको छ । आयकर तिर्ने दायित्व आमदानी गर्ने व्यक्तिको हुने हुदा उपर्युक्तानुसार भुक्तानी पाउने व्यक्तिहरूले नै करको भार वहन गर्नु पर्नेमा निगम स्वयंले नै वहन गरेको मिलेन ।

त्यस्तै आयकर ऐन, २०५८ ले पनि आयकरमा खर्च दावी गर्दा कर कानून पालना नगरेको कारण तिर्नु बुझाउनु पर्ने जरिवाना व्याज शुल्क खर्च कट्टी नपाउने व्यवस्था गरेको छ । उक्त ऐनको दफा २१ को उपदफा १ (ख) मा यस ऐन बमोजिम बुझाउनु पर्ने कर र कुनै देशको सरकार तथा सोको कुनै पनि स्थानीय निकायलाई कुनै कानून वा सो कानून अन्तर्गत बनेको कुनै नियम, बिनियमको उल्लंघन गरे बापत बुझाइएको जरिवाना र यस्तै अन्य शुल्क खर्च कट्टी नपाउने व्यवस्था छ । यसरी आयकरमा खर्च कट्टी गर्न नपाउने कारण निगमलाई थप भार पर्न गएको छ । निगमको सेवामा नै रहेका कु हुरुका लागि दिएको क्रिउ मिल भत्तामा कट्टी नभएको कर समेतको व्याज, शुल्क समेत निगमले नै व्यहारेको छ । कर तिर्ने दायित्व आमदानी गर्ने व्यक्तिको नै भएको हुदा सम्बन्धितलाई नै जिम्मेवार बनाई सम्बन्धित बाट असुल गर्नु पर्दछ ।

४.४ आयकर ऐन, २०५८ को दफा ८(२) मा रोजगारदाताबाट कुनै आय वर्षमा प्राकृतिक व्यक्ति लाई दिइएको ज्याला रकम, अतिरिक्त समय कार्य गरे वापतको रकम शुल्क, कमिशन, पुरस्कार, उपहार बोनस र अन्य सुविधाहरू वापतको भुक्तानीहरू सो आय वर्षको पारिश्रमिकमा गणना गरी करकट्टी गर्नुपर्ने व्यवस्था छ । निगमले यस वर्ष क्रियु सदस्यहरूको आय गणना गर्दा क्रियु सदस्यहरूलाई रु. १२ करोड ४१ लाख ५४ हजार खर्च लेखेकोमा सो रकम सम्बन्धित व्यक्तिको आयमा समावेश गरेको

पाइएन । तसर्थ ऐन बमोजिम सम्बन्धित कर्मचारीको जम्मा आयमा समावेश गरी रकम कट्टी गरी दाखिला गर्नुपर्दछ ।

- ४.५ सरकारी स्वामित्वका निकायलाई लागु हुने वित्तीय प्रतिवेदनको ढाँचा साविकको नेपाल लेखामानमा परिवर्तन भएको छ । वित्तीय प्रतिवेदनको ढाँचा परिवर्तन हुदा नेपाल वित्तीय प्रतिवेदनमान १ संक्रमणकालीन व्यवस्था अनुरूप तुलन्तामक जानकारी सहित २०७२ आषाढ मसान्त समेत कम्तीमा तीन आर्थिक अवस्थाको विवरण ,दुई आर्थिक बर्षको नाफा नोक्सान ,नगद प्रवाह र ईक्वीटीमा भएको परिवर्तनको विवरण र सम्बन्धित टिप्पणी तथा खुलासा आवश्यक छ । तर सो अनुरूप गरेको छैन ।
- ४.६ विमान खरिद - नेपाल वायुसेवा निगमले वाइड बडी ए ३३०-२०० विमान खरिद गर्नको लागि प्रति विमान अमेरिकी डलर ११ करोड ८१ लाख ६३ हजार ७७३ लागत अनुमान गरी प्रति विमान अमेरिकी डलर १० करोड ४८ लाखका दरले २ विमान खरिद गर्न २० करोड ९६ लाख डलरमा सम्भौता गरेको छ । विमान खरिदको लागी १ मार्च २०१७ मा अमेरिकी डलर १० लाख र १९ जून २०१७ मा अमेरिकी डलर ७ करोड ९० लाख गरी अमेरिकी डलर ८ करोड पेस्की दिएको छ । यस सम्बन्धमा देखिएका व्यहोरा निम्नानुसार छन्:
- ४.६.१ नेपाल वायुसेवा निगमको आर्थिक विनियमावली, २०६५ को विनियम २३६ (१) अनुसार निर्माता कम्पनी सँग मात्र नयाँ विमान खरिद गर्न सकिनेमा विमान निर्माता कम्पनीसँग खरिद नगरी १ हजार घण्टा सम्म उडेको भनी पुरानो विमान खरिद गर्ने प्रकृया अपनाई अन्य आपूर्तिकर्ता सँग नयाँ विमान रोल्स रोएस ट्रेन्ट ७७२ बी इन्जिन जडान भएको र प्रत्येकमा १८ बिजिनेस क्लास र २३८ देखि २६२ सम्म इकोनोमी क्लासका सिट क्षमता भएका ए ३३०-२०० दुईवटा वाइड बडी खरिद गर्न सम्भौता गरेको छ । बिक्री पश्चात्को मेन्टिनेन्स सेवा तथा पार्टपुर्जा आपूर्तिमा हुनसक्ने उपलब्धि, तालिम, प्राविधिक सहयोग र वारेन्टी जस्ता पक्षलाई महत्व नदिई बिचौलियाका रुपमा रहेका आपूर्तिकर्ता मार्फत एयरबस कम्पनीको विमान खरिद गर्ने सम्भौता गरे गराएको कानून विपरित छ ।
- ४.६.२ एयरबसको वेभसाइटमा उल्लिखित सूचीकृत मूल्यमा एयरबस कम्पनीले बिक्रीमा ठूलो छुट दिने गरेको पाइन्छ । विगतमा पनि एयरबसको न्यारोबडी विमान खरिद गरेको र हाल पनि एयरबससँग निगमको प्रत्यक्ष सञ्चार सम्पर्क रहेको अवस्थामा एयरबससँग सोभै खरिद गर्दा तिर्नुपर्ने मूल्य र बोलपत्रबाट कायम मूल्यबीच तुलना गर्न सकिने अवस्थामा तुलना गरेको छैन । आपूर्तिकर्ताले निश्चित रकम नाफा नलिई विमान आपूर्ति गर्ने सम्भावना नरहने हुँदा निगमले गरेको सम्भौता मूल्य मितव्ययी भएको यकिन गर्न सकिने अवस्था देखिएन ।
५. व्यवस्थापन पत्र : व्यवस्थापनले सुधार गर्नुपर्ने थप व्यहोराहरु यसैसाथ संलग्न व्यवस्थापन पत्रमा दर्शाइएको छ ।
६. कैफियत सहितको राय :कैफियत सहितको लेखापरीक्षण राय व्यक्त गर्ने आधारका रुपमा हाम्रो रायमा, माथिका बुँदा नं. ४.१ देखि ४.६ सम्म औल्याइएका विषयले वित्तीय विवरणहरुमा पर्ने असरबाहेक, संलग्न वित्तीय विवरणले नेपाल वायुसेवा निगमको २०७४ आषाढ मसान्तको वित्तीय

स्थिति र सोही मितिमा समाप्त भएको वर्षको सञ्चालन नतिजा, नगद प्रवाह तथा ईक्विटीमा भएका परिवर्तन सम्बन्धी विवरणको नेपाल लेखामान बमोजिम सही र यर्थाथ चित्रण गर्दछ ।

नेशनल ट्रेडिङ लिमिटेड (२०७३।७४)

१. वित्तीय विवरण उपर प्रतिवेदन

हामीले नेशनल ट्रेडिङ लिमिटेडको यसै साथ संलग्न २०७४ आषाढ मसान्तको वासलात, सो मितिमा समाप्त भएको आर्थिक वर्षको आय विवरण तथा नगद प्रवाह विवरण र प्रमुख लेखा नीति तथा लेखा सम्बन्धी टिप्पणीहरूको लेखापरीक्षण सम्पन्न गरेका छौं ।

२. वित्तीय विवरण उपर व्यवस्थापनको जिम्मेवारी

नेपाल लेखामान, सम्बन्धित ऐन लगायत प्रचलित अन्य ऐन, नियम तथा अभ्यास अनुरूप यी वित्तीय विवरण तयारी गर्ने एवं उचित रूपमा प्रस्तुतिकरण गर्ने जिम्मेवारी कम्पनीको व्यवस्थापनमा रहेको छ । यस्तो जिम्मेवारी अन्तर्गत वित्तीय विवरण जालसाजी, त्रुटिलगायत सारभूतरूपमा गलत आंकडारहित प्रस्तुतिकरण गर्ने, आवश्यक आन्तरिक नियन्त्रण प्रणाली निरन्तर प्रभावकारी रूपमा कार्यान्वयन हुनेगरी स्थापित गर्ने, उपयुक्त लेखा नीतिको छनौट तथा कार्यान्वयन गर्ने र आवश्यकता अनुसार उचित लेखा अनुमान लागु गर्ने कार्य पर्दछन् ।

३. लेखापरीक्षकको जिम्मेवारी

हाम्रो जिम्मेवारी प्रस्तुत वित्तीय विवरणहरू उपर हामीले समपन्न गरेको लेखापरीक्षणको आधारमा राय व्यक्त गर्नु हो । हामीले नेपाल लेखापरीक्षणमान र महालेखापरीक्षकको कार्यालयले जारी गरेको लेखापरीक्षण मार्गदर्शनका आधारमा लेखापरीक्षण गरेका छौं । ती लेखापरीक्षणमान तथा लेखापरीक्षण मार्गदर्शन अनुसार व्यवसायिक आचार संहिताको पालना गर्ने र वित्तीय विवरणहरू सारभूतरूपमा गलत आंकडारहित प्रस्तुती भएको छ भन्ने कुरामा यथोचित आश्वस्तता प्रदान गर्न लेखापरीक्षण योजना तर्जुमा गरी तदनुसार लेखापरीक्षण सम्पन्न गर्ने कार्य पर्दछन् ।

वित्तीय विवरणमा उल्लेखित रकम तथा खुलासा गरिएका सूचना लगायत अन्य विवरणका बारेमा पुष्ट्याईएका यथेष्ट प्रमाण संकलन गर्ने, प्रमाणको पूर्ण वा आंशिक वा छड्के परीक्षण गर्ने कार्यविधि लेखापरीक्षणमा समावेश हुन्छ । यसरी अवलम्बन गरिएका लेखापरीक्षण कार्यविधिमा वित्तीय विवरण जालसाजी वा त्रुटिबाट सारभूतरूपमा गलत आंकडा प्रस्तुत हुनसक्ने कुरामा अवलम्बन गरिने लेखापरीक्षणको जोखिम मूल्यांकन लेखापरीक्षकको व्यवसायिक विवेकमा निर्भर हुन्छ । लेखापरीक्षणबाट जोखिम मूल्यांकन गर्ने क्रममा निकायको वित्तीय विवरण तयारी तथा यथार्थ प्रस्तुतिकरणको लागि आवश्यक पर्ने आन्तरिक नियन्त्रणको उपयुक्तताबारेमा परीक्षण गरिएको छ तापनि त्यस्तो आन्तरिक नियन्त्रण प्रणालीको प्रभावकारिताबारे लेखापरीक्षणबाट राय व्यक्त गर्ने उद्देश्य राखिएको छैन । व्यवस्थापनले वित्तीय विवरण तयार गर्दा प्रयोग गरेका लेखा नीतिको सान्दर्भिकता, विश्लेषण र लेखा अनुमानको उपयुक्तताका साथै, वित्तीय विवरणको समग्र स्थितिको मूल्यांकन गर्नु समेत लेखापरीक्षण अन्तर्गत पर्दछ ।

हामीले लेखापरीक्षणको क्रममा प्राप्त गरेका प्रमाणहरूले कैफियत सहितको लेखापरीक्षण राय व्यक्त गर्ने सन्दर्भमा पर्याप्त र उपयुक्त आधार प्रदान गर्दछन् भन्ने कुरामा हामी विश्वस्त छौं ।

४. लेखापरीक्षण राय व्यक्त गर्ने आधार

कैफियत सहितको लेखापरीक्षण राय व्यक्त गर्ने आधारका रूपमा वित्तीय विवरणहरूमा सारभूत असर पार्ने व्यवहोराहरू निम्नानुसार रहेको छ :

- ४.१. संस्थाको मिति २०७४।०३।३१ को वित्तीय विवरणमा प्रस्तुत भए अनुसारको मौज्जात रू ४१,८८३,०३४।२८ रहेको छ। संस्थाले आफ्नो जिन्सी मौज्जातको मूल्यांकन नेपाल लेखामान ०२ अनुसार परल मूल्य वा बजार मूल्य (Net Realisable Value) मध्ये जुन कम हुन्छ त्यही रकममा देखाउनु पर्नेमा संस्थाले जिन्सी मौज्जात परल मूल्यमा सामानहरुको अवस्था अनुसार निश्चित प्रतिशत तोकि सो को आधारमा मूल्याङ्कन गरी देखाएकोले जिन्सी मौज्जातको लेखांकन नेपाल लेखामान ०२ अनुरूप नरहेको।
- ४.२. केन्द्रिय कार्यालय र शाखा कार्यालयहरुको बीच हिसाब मिलान नभएकोले बर्षान्तमा वित्तीय विवरणमा चालु सम्पत्ति तर्फ शाखा हिसाब मौज्जात डे.रु. ११०,३५२,२७०.५९ तथा चालु दायित्व तर्फ शाखा हिसाब मौज्जात क्रे.रु. ९१,८६८,६४४.८५ भई खुद मौज्जात डे. रु. १८,४८३,६२५.७४ भएको पाइयो। उक्त रकमले शाखा हिसाबको वास्तविकता चित्रण नगरेको।
- ४.३. संस्थाको हिमाल सिमेन्टमा ४२,८४०.०० प्राथमिक शेयर (प्रति शेयर मूल्य रु.१००.००) का दरले रु. ४,२८४,०००.००, गोर्खाली रबर उद्योगमा ३५,५००.०० प्राथमिक शेयर (प्रति शेयर मूल्य रु.१००.००) का दरले रु. ३,५५०,०००.०० र साभ्ना भण्डारमा १,०००.०० प्राथमिक शेयर (प्रति शेयर मूल्य रु.१००.००) का दरले रु. १००,०००.०० गरी कूल रु. ७९,३४,०००.०० लगानी रहेको, तर ती कम्पनीहरु बन्द भएको तथा अत्यधिक नोक्सान मा रहेको हुदा उक्त कम्पनीहरुमा रहेको लगानी रकममा हानी वापत जोखिम व्यवस्था गरेको पाइएन।

५. व्यवस्थापन पत्र

व्यवस्थापनले सुधार गर्नुपर्ने थप व्यहोरा यसैसाथ संलग्न व्यवस्थापन पत्रमा दर्शाइएको छ।

६. लेखापरीक्षकको राय

हाम्रो रायमा माथि कैफियत सहितको रायको आधारका अनुच्छेद ४ अन्तर्गत उल्लेखित व्यहोराहरुबाट पर्ने असर बाहेक संलग्न वित्तीय विवरणले संस्थाको ३१ आषाढ, २०७४ को वित्तीय स्थिति र सोही मितिमा समाप्त भएको आर्थिक वर्षको आय व्यय विवरण र नगद प्रवाह विवरणको नेपाल लेखामान बमोजिम सही र यथार्थ चित्रण गर्दछ।

७. कम्पनी ऐन, २०६३ को प्रावधानको पालना सम्बन्धी प्रतिवेदन

क) हामीले लेखापरीक्षण सम्पन्न गर्न आवश्यक ठानेका सुचना तथा स्पष्टीकरणहरु सम्पूर्ण रुपमा पाएका छौं।

ख) कम्पनीले आफ्नो हिसाब किताब र अभिलेखहरु प्रचलित कानून बमोजिम राखेको छ।

ग) संलग्न वासलात, आय विवरण, नगद प्रवाह विवरण कम्पनी ऐन, २०६३ को प्रावधान अनुसार तयार भएको तथा कम्पनीले राखेको हिसाब किताब, श्रेस्ता र लेखासंग दुरुस्त रहेका छन्।

घ) हामीलाई उपलब्ध गराइएको सुचना तथा स्पष्टीकरणको आधारमा हिनामिना गरी कारवाहीमा परेका र अनुच्छेद ४ मा उल्लेख गरेको बाहेक, संचालक समिति वा कुनै संचालक वा कर्मचारीले कानूनको प्रावधान विपरित अनियमित कार्य गरेको वा कम्पनीको हानी नोक्सानी गरे गराएको कुरा हाम्रो जानकारीमा आएन।

नेशनल ट्रेडिङ लिमिटेड (२०७४।७५)

१. वार्षिक वित्तीयविवरण उपर प्रतिवेदन

हामीले नेशनल ट्रेडिङ लिमिटेडको २०७५ आषाढमसान्तको वासलात, सो मितिमा समाप्तभएको आर्थिक वर्षको नाफा नोक्सानहिसाब, नगदप्रवाहविवरण तथा तत्सम्बन्धी लेखा नीति तथा लेखा टिप्पणी समावेश भएका वित्तीय विवरणको लेखापरीक्षण सम्पन्न गरेका छौं ।

२. वित्तीय विवरण उपर व्यवस्थापनको जिम्मेवारी

नेपाल लेखामान, सम्बन्धित ऐन, नियम, कानून अभ्यास अनुरूप यी वित्तीय विवरण तयारी गर्ने एवं उचित रूपमा प्रस्तुतिकरण गर्ने जिम्मेवारी व्यवस्थापनमा रहेको छ । यस्तो जिम्मेवारी अन्तर्गत वित्तीय विवरण जालसाजी, त्रुटी लगायत सारभूत रूपमा गलत आँकडारहित प्रस्तुतिकरण, आवश्यक आन्तरिक नियन्त्रण प्रणाली निरन्तर प्रभावकारी रूपमा कार्यान्वयन हुने गरी स्थापित गर्ने, उपयुक्त लेखा नीतिको छनौट तथा कार्यान्वयन गर्ने र आवश्यकता अनुसार उचित लेखा अनुमानहरु लागु गर्ने पर्दछन् ।

३. लेखापरीक्षकको जिम्मेवारी

हाम्रो जिम्मेवारी प्रस्तुत वित्तीय विवरणहरु उपर लेखापरीक्षणको आधारमा राय व्यक्त गर्नु हो । हामीले नेपाल लेखापरीक्षणमान र महालेखा परीक्षकको कार्यालयले जारी गरेको मार्गदर्शनका आधारमा लेखापरीक्षण सम्पन्न गरेका छौं । ती लेखापरीक्षणमान तथा मार्गदर्शन अनुसार व्यवसायिक आचार संहिताको पालना गर्ने र वित्तीय विवरणहरु सारभूत रूपमा गलत आँकडारहित प्रस्तुती भएको छ भन्ने कुरामा यथोचित आश्वस्तता प्रदान गर्ने लेखापरीक्षण योजना तर्जुमा गरी तदनुसार लेखापरीक्षण सम्पन्न गर्ने कार्य पर्दछन् ।

वित्तीय विवरणमा उल्लेखित रकम तथा खुलासा गरिएका सूचना लगायत अन्य विवरण बारे पुष्ट्याईका यथेष्ट प्रमाण संकलन गर्ने, प्रमाणको पूर्ण वा आंशिक वा छड्के परीक्षण गर्ने कार्यविधि लेखापरीक्षणमा समावेश हुन्छ । यसरी अवलम्बन गरिएका लेखापरीक्षण कार्यविधिमा वित्तीय विवरण जालसाजी वा त्रुटिबाट सारभूत रूपमा गलत आँकडासहित प्रस्तुत हुनसक्ने कुरामा अवलम्बन गरिने लेखापरीक्षणको जोखिम मूल्याङ्कन व्यवसायिक विवेकमा निर्भर हुन्छ । लेखापरीक्षणबाट जोखिम मूल्याङ्कन गर्ने क्रममा निकायको आन्तरिक नियन्त्रणको उपयुक्तता बारेमा परीक्षण गरिएतापनि यस्तो आन्तरिक नियन्त्रण प्राणालीको प्रभावकारीता बारे लेखापरीक्षणबाट राय व्यक्त गर्ने प्रयोजन राखिएको छैन । व्यवस्थापनले वित्तीय विवरण तयार गर्दा प्रयोग गरेका लेखा नीतिको सान्दर्भिकता, विश्लेषण र लेखाअनुमानको उपयुक्तताको साथै वित्तीय विवरणको समग्र स्थितिको मूल्याङ्कन गर्नु समेत लेखापरीक्षण अन्तर्गत पर्दछ ।

हामीले प्राप्त गरेका प्रमाणहरुले लेखापरीक्षण राय व्यक्त गर्ने सन्दर्भमा पर्याप्त र उपयुक्त आधार प्रदान गर्दछ भन्ने कुरामा हामी विश्वस्त छौं ।

४. कैफियतसहितको राय व्यक्तगर्ने आधार:

कैफियत सहितको लेखापरीक्षण राय व्यक्तगर्ने आधारका रूपमा वित्तीय विवरणमा सारभूत असर पर्ने व्यहोरा निम्नानुसार छन् :

४.१ नेपाल सरकारको स्वामित्व भएको कम्पनीले आ.व. २०७२।७३ बाट लागू हुने गरी नेपाल चार्टर्ड एकाउन्टेन्ट्स संस्थाले जारी गरेको नेपाल वित्तीय प्रतिवेदन मान (NFRS) अनुसार वित्तीय विवरण तयार गर्नुपर्दछ । यद्यपी कम्पनीले लेखा नीतिमा उल्लेख गरे अनुसार सर्वमान्य लेखा नीतिको अधिनमा वित्तीय विवरण तयार गरेको छ । नेपाल वित्तीय प्रतिवेदन मान (NFRS) लागू पश्चात वित्तीय

विवरणमा पर्ने प्रभाव सम्बन्धमा पर्याप्त प्रमाण उपलब्ध नभएको र यसको प्रभाव महत्वपूर्ण तथा व्यापक हुन सक्दछ ।

साथै लेखापरीक्षणको क्रममा कम्पनीले अवलम्बन गरेका देहाएका नितीहरू सर्वमान्य लेखा निती अनुरूप रहेको छैन :

- ४.२ कम्पनीले नेपाल लेखामान तथा लेखाको प्रचलित अभ्यास अनुसार आ.व.को अन्त्यमा संस्थानको इक्विटिमा भएको परिवर्तन चित्रण गर्ने इक्विटिमा भएको परिवर्तन सम्बन्धि विवरण तयार गरेको छैन ।
- ४.३ कम्पनीले लेखा निती ७ मा उल्लेख गरे अनुसार वर्षान्तको जिन्सी मौज्दातको मूल्यांकन परल मोलमा गरेको छ । बेचलीका सामानको ३० प्रतिशत, लिलाम गर्नुपर्ने सामानको ९० प्रतिशत र नास्तुपर्ने सामानको १०० प्रतिशत परल मूल्य न्यून गरिएको छ । हाम्रो विचारमा बजार मूल्य तय नगरी अनुमानका आधारमा जिन्सीको परल मूल्य न्यून गर्ने निती प्रचलित अभ्यास अनुरूप रहेको छैन ।
- ४.४ वर्षान्तमा केन्द्रीय कार्यालय र शाखा कार्यालयको लिनूपर्ने र दिनूपर्ने हिसाब मिलान गर्नुपर्नेमा शाखा कार्यालयहरूले दिनूपर्ने रकम रू. ४,७५,३५,६६१।८८ र केन्द्रीय कार्यालयले लिनूपर्ने रकम रू. ६,६८,८९,८७३।६२ भई खूद मैज्दात डे. रू. १,९३,५४,२९१।७४ को फरक भएको पाइयो । यद्यपी कम्पनीले फरक रकमको हिसाब मिलान विवरण तयार गरेको छैन ।
- ४.५ हाम्रो विचारमा लेखा निती ५ (घ) मा उल्लेखित टिप्पणी अनुसार कम्पनीले ह्यासकट्टि आयकर ऐन, २०५८ अनुसार गणना गरेकोमा सो विधि प्रचलित अभ्यास अनुरूप रहेको छैन ।
- ४.६ स्थिर सम्पत्तिको बिक्रि गर्दा किताबि र बिक्रि मूल्यमा भएको फरक रकमलाई नाफा नोकसान हिसाबमा बाधनुपर्नेमा कम्पनीले बिक्रि गर्दाको सम्पूर्ण रकमलाई किताबी मूल्यबाट घटाइ वित्तीय विवरणमा प्रस्तुत गर्ने अभ्यास रहेको हुँदा स्थिर सम्पत्ति नकारात्मक देखाइएको छ । सो अभ्यास नेपाल लेखामान ०६ बमोजिम छैन ।
- ४.७ २०७४ माघ १५ गतेको मन्त्रीपरिषद् बैठकले नेशनल ट्रेडिङ लिमिटेडको सम्पूर्ण सम्पत्ति नेपाल सरकारको नियन्त्रणमा रहने गरी नेशनल ट्रेडिङ लिमिटेडलाई खारेज गर्ने निर्णय गरेको थियो । तत् पश्चात नेपाल सरकारको आ. व. २०७५/७६ को लागि संसदमा पेश भएको बजेट बक्तव्य मार्फत खाद्य संस्थानलाई राष्ट्रिय आपुर्ती कम्पनीको रूपमा पुनर्संरचना गरी नेशनल ट्रेडिङ लिमिटेडको सम्पत्ती र दायित्व सो कम्पनीमा गाभ्ने निर्णय गरेको थियो । यसै गरी प्रतिवेदनको मिति सम्ममा महा प्रबन्धक सहित ४ जना कर्मचारी बाहेक सम्पूर्ण कर्मचारीलाई अवकाश दिइ सकेको देखिन्छ । यि कुराहरूले गर्दा नेशनल नेशनल ट्रेडिङ सन्दर्भमा निरन्तरताको अवधारणा अनिश्चित देखिन्छ । साथै वित्तीय विवरणमा समावेश गरिएको लेखासंग सम्बन्धित टिप्पणीमा पनि सो कुरालाई खुलाइएको छैन ।

५. व्यवस्थापन पत्र

व्यवस्थापनले सुधार गर्नुपर्ने थप व्यहोरा यसैसाथ संलग्न व्यवस्थापन पत्रमा उल्लेख गरिएको छ .

६. लेखापरीक्षकको राय:

हाम्रो रायमा माथि कैफियत सहितको रायको आधारका अनुच्छेद ४ अन्तर्गत उल्लेखित व्यहोराहरूबाट पर्ने असर बाहेक संलग्न वित्तीय विवरणले संस्थाको ३१ आषाढ, २०७५ को वित्तीय स्थिति र सोही मितिमा समाप्त भएको आर्थिक वर्षको आय व्यय विवरण र नगद प्रवाह विवरणको नेपाल लेखामान बमोजिम सही र यथार्थ चित्रण गर्दछ ।

७. कम्पनी ऐन २०६३ को आवश्यकता सम्बन्धी प्रतिवेदन :

हाम्रो लेखापरीक्षणको आधारमा देहाय बमोजीम प्रतिवेदन पेश गर्दछौं:

(क) हामीले लेखापरीक्षणको सिलसिलामा आवश्यक ठानेका सुचना एवं स्पष्टिकरणको साथै माग गरेका विवरणहरू सन्तोषजनक रूपमा प्राप्त गत्र्यौं ।

(ख) संलग्न वासलात आय विवरण तथा नगद प्रवाह विवरण कम्पनीको श्रेस्तासंग दूरुस्त रहेको छ ।

(ग) कम्पनीले नेपाल वित्तीय प्रतिवेदन मान ढलचकण लागू नगरेको तथा प्रतिवेदनमा कैफियत रहेको बाहेक हिसाब किताब एवं श्रेस्ता, प्रचलित कानून बमोजिम राखिएका छन् ।

(घ) हामीलाई प्राप्त भएको विवरण, गरिएको सोधनी तथा हामीलाई उपलब्ध गराइएको सुचनाको आधारमा कम्पनीका कर्मचारी तथा सडचालकले कम्पनीलाई हानी नोक्सानी गरेको हाम्रो जानकारीमा आएन ।

(ङ) कम्पनीमा लेखासम्बन्धी कूनै जालसाजी भएको हाम्रो जानकारीमा आएन ।

प्रेस काउन्सिल नेपाल (२०७४।७५)

१. वार्षिक वित्तीयविवरण उपर प्रतिवेदन

हामीले प्रेस काउन्सिल नेपालको २०७५, आषाढ मसान्त सम्मको वासलात, सो मितिमा समाप्त भएको आर्थिक वर्षको नाफा नोक्सान हिसाब, नगद प्रवाह विवरण तथा ईक्विटीमा भएको परिवर्तन सम्बन्धी विवरण र तत्सम्बन्धी लेखा नीति तथा लेखा टिप्पणी समावेश भएका वित्तीय विवरणको लेखापरीक्षण सम्पन्न गरेका छौं ।

२. वित्तीय विवरण उपर व्यवस्थापनको जिम्मेवारी

नेपाल लेखामान, सम्बन्धित ऐन, नियम, कानून अभ्यास अनुरूप यी वित्तीय विवरण तयारी गर्ने एवं उचित रूपमा प्रस्तुतिकरण गर्ने जिम्मेवारी व्यवस्थापनमा रहेको छ । यस्तो जिम्मेवारी अन्तर्गत वित्तीय विवरण जालसाजी, त्रुटी लगायत सारभूत रूपमा गलत आँकडारहित प्रस्तुतिकरण, आवश्यक आन्तरिक नियन्त्रण प्रणाली निरन्तर प्रभावकारी रूपमा कार्यान्वयन हुने गरी स्थापित गर्ने, उपयुक्त लेखा नीतिको छनौट तथा कार्यान्वयन गर्ने र आवश्यकता अनुसार उचित लेखा अनुमानहरू लागु गर्ने पर्दछन् ।

३. लेखापरीक्षकको जिम्मेवारी

हाम्रो जिम्मेवारी प्रस्तुत वित्तीय विवरणहरू उपर लेखापरीक्षणको आधारमा राय व्यक्त गर्नु हो । हामीले नेपाल लेखापरीक्षणमान र महालेखा परीक्षकको कार्यालयले जारी गरेको मार्गदर्शनका आधारमा लेखापरीक्षण सम्पन्न गरेका छौं । ती लेखापरीक्षणमान तथा मार्गदर्शन अनुसार व्यवसायिक आचार संहिताको पालना गर्ने र वित्तीय विवरणहरू सारभूत रूपमा गलत आँकडारहित प्रस्तुती भएको छ भन्ने कुरामा यथोचित आश्वस्तता प्रदान गर्ने लेखापरीक्षण योजना तर्जुमा गरी तदनुसार लेखापरीक्षण सम्पन्न गर्ने कार्य पर्दछन् ।

वित्तीय विवरणमा उल्लेखित रकम तथा खुलासा गरिएका सूचना लगायत अन्य विवरण बारे पुष्ट्याईका यथेष्ट प्रमाण संकलन गर्ने, प्रमाणको पूर्ण वा आंशिक वा छड्के परीक्षण गर्ने कार्यविधि लेखापरीक्षणमा समावेश हुन्छ । यसरी अवलम्बन गरिएका लेखापरीक्षण कार्यविधिमा वित्तीय विवरण जालसाजी वा त्रुटिबाट सारभूत रूपमा गलत आँकडासहित प्रस्तुत हुनसक्ने कुरामा अवलम्बन गरिने लेखापरीक्षणको जोखिम मूल्याङ्कन व्यवसायिक विवेकमा निर्भर हुन्छ । लेखापरीक्षणबाट जोखिम मूल्याङ्कन गर्ने क्रममा निकायको आन्तरिक नियन्त्रणको उपयुक्तता बारेमा परीक्षण गरिएतापनि यस्तो आन्तरिक नियन्त्रण प्राणालीको प्रभावकारीता बारे लेखापरीक्षणबाट राय व्यक्त गर्ने

प्रयोजन राखिएको छैन । व्यवस्थापनले वित्तीय विवरण तयार गर्दा प्रयोग गरेका लेखा नीतिको सान्दर्भिकता, विश्लेषण र लेखाअनुमानको उपयुक्तताको साथै वित्तीय विवरणको समग्र स्थितिको मूल्याङ्कन गर्नु समेत लेखापरीक्षण अन्तर्गत पर्दछ ।

हामीले प्राप्त गरेका प्रमाणहरूले लेखापरीक्षण राय व्यक्त गर्ने सन्दर्भमा पर्याप्त र उपयुक्त आधार प्रदान गर्दछ भन्ने कुरामा हामी विश्वस्त छौं ।

४. कैफियत सहितको राय व्यक्त गर्ने आधार:

कैफियत सहितको लेखापरीक्षण राय व्यक्त गर्ने आधारका रूपमा वित्तीय विवरणमा सारभूत असर पर्ने व्यहोरा निम्नानुसार छन् :

४.१. प्रेस काउन्सिल ऐन २०४८, को दफा ८ उपदफा ३ मा अध्यक्षको अनुपस्थितिमा उपस्थित सदस्यहरूले आफू मध्येबाट छानिएको सदस्यले बैठकको अध्यक्षता गर्ने उल्लेख भएकोमा कार्यवाहक अध्यक्षको व्यवस्था गरेको देखिँदैन । कार्यवाहक अध्यक्ष किशोर श्रेष्ठको अध्यक्षतामा मिति २०७४।४।३१ मा बसेको काउन्सिलको बोर्ड बैठकको निर्णयबाट सदस्य किशोर श्रेष्ठलाई अध्यक्ष सरह कर्तव्य निर्वाह र अधिकारको प्रयोग गर्न २०७४।०७।०१ अध्यक्षको जिम्मेवारी दिने निर्णय गरी निजलाई तलब भत्ता र सवारी सुविधा उपलब्ध गराउने निर्णय भएको देखिन्छ । उल्लेखित निर्णयका आधारमा २०७४।७।०१ देखि २०७५ असार सम्मको मासिक रु ५१,४२०।०० ले हुने तलब रु ४,६२,७८०।०० तथा टेलिफोन भत्ता रु ९,०००।०० समेत गरी जम्म रु ४,७१,७८०।०० भुक्तानी भएको देखिन्छ । यस सम्बन्धमा त्यस काउन्सिलको कार्यवाहक अध्यक्ष सम्बन्धी व्यवस्था र निजले पाउने तलब भत्ता लगायतको सुविधाको विषयमा नेपाल सरकार संञ्चार तथा सूचना प्रविधि मन्त्रालयसंग समन्वय गरी आवश्यक व्यवस्था मिलाई नियमित गर्नुपर्ने देखिन्छ ।

५. व्यवस्थापन पत्र

व्यवस्थापनले सुधार गर्नुपर्ने थप व्यहोरा यसैसाथ संलग्न व्यवस्थापन पत्रमा उल्लेख गरिएको छ ।

६. लेखापरीक्षकको राय

हाम्रो रायमा माथि कैफियत सहितको रायको आधारका अनुच्छेद ४ अन्तर्गत उल्लेखित व्यहोराहरूबाट पर्ने असर बाहेक संलग्न वित्तीय विवरणले संस्थाको ३२ आषाढ, २०७५ को वित्तीय स्थिति र सोही मितिमा समाप्त भएको आर्थिक वर्षको आय व्यय विवरण र नगद प्रवाह विवरणले नेपाल लेखामान बमोजिम सही र यथार्थ चित्रण गर्दछ ।

वन पैदावर विकास समिति (२०७४।७५)

१. वार्षिक वित्तीय विवरण उपर प्रतिवेदन

हामीले वन पैदावर विकास समितिको २०७५ आषाढ मसान्तको वासलात, सो मितिमा समाप्त भएको आर्थिक वर्षको नाफा नोक्सान हिसाब, नगद प्रवाह विवरण तथा ईक्विटीमा भएको परिवर्तन सम्बन्धी विवरण र तत्सम्बन्धी लेखा नीति तथा लेखा टिप्पणी समावेश भएका वित्तीय विवरणको लेखापरीक्षण सम्पन्न गरेका छौं ।

२. वित्तीय विवरण उपर व्यवस्थापनको जिम्मेवारी

नेपाल लेखामान, सम्बन्धित ऐन, नियम, कानून अभ्यास अनुरूप यी वित्तीय विवरण तयारी गर्ने एवं उचित रूपमा प्रस्तुतिकरण गर्ने जिम्मेवारी व्यवस्थापनमा रहेको छ । यस्तो जिम्मेवारी अन्तर्गत वित्तीय विवरण जालसाजी, त्रुटी लगायत सारभूत रूपमा गलत आँकडारहित प्रस्तुतिकरण, आवश्यक आन्तरिक नियन्त्रण

प्रणाली निरन्तर प्रभावकारी रूपमा कार्यान्वयन हुने गरी स्थापित गर्ने, उपयुक्त लेखानीतिको छनौट तथा कार्यान्वयन गर्ने र आवश्यकता अनुसार उचित लेखा अनुमानहरु लागु गर्ने पर्दछन् ।

३. लेखापरीक्षकको जिम्मेवारी

हाम्रो जिम्मेवारी प्रस्तुत वित्तीय विवरणहरु उपर लेखापरीक्षणको आधारमा राय व्यक्त गर्नु हो । हामीले नेपाल लेखापरीक्षणमान र महालेखापरीक्षकको कार्यालयले जारी गरेको मार्गदर्शनका आधारमा लेखापरीक्षण सम्पन्न गरेका छौं । ती लेखापरीक्षणमान तथा मार्गदर्शन अनुसार व्यवसायिक आचार संहिताको पालना गर्ने र वित्तीय विवरणहरु सारभूत रूपमा गलत आँकडासहित प्रस्तुती भएको छ भन्ने कुरामा यथोचित आश्वस्तता प्रदान गर्ने लेखापरीक्षण योजना तर्जुमा गरी तदनुसार लेखापरीक्षण सम्पन्न गर्ने कार्य पर्दछन् । वित्तीय विवरणमा उल्लेखित रकम तथा खुलासा गरिएका सूचना लगायत अन्य विवरण बारे पुष्ट्याईका यथेष्ट प्रमाण संकलन गर्ने, प्रमाणको पूर्ण वा आंशिक वा छड्के परीक्षण गर्ने कार्यविधि लेखापरीक्षणमा समावेश हुन्छ । यसरी अवलम्बन गरिएका लेखापरीक्षण कार्यविधिमा वित्तीय विवरण जालसाजी वा त्रुटिबाट सारभूत रूपमा गलत आँकडासहित प्रस्तुत हुन सक्ने कुरामा अवलम्बन गरिने लेखापरीक्षणको जोखिम मूल्याङ्कन व्यवसायिक विवेकमा निर्भर हुन्छ । लेखापरीक्षणबाट जोखिम मूल्याङ्कन गर्ने क्रममा निकायको आन्तरिक नियन्त्रणको उपयुक्तता बारेमा परीक्षण गरिए तापनि यस्तो आन्तरिक नियन्त्रण प्राणालीको प्रभावकारीता बारे लेखापरीक्षणबाट राय व्यक्त गर्ने प्रयोजन राखिएको छैन । व्यवस्थापनले वित्तीय विवरण तयार गर्दा प्रयोग गरेका लेखानीतिको सान्दर्भिकता, विश्लेषण र लेखा अनुमानको उपयुक्तताको साथै वित्तीय विवरणको समग्र स्थितिको मूल्याङ्कन गर्नु समेत लेखापरीक्षण अन्तर्गत पर्दछ ।

हामीले प्राप्त गरेका प्रमाणहरुले लेखापरीक्षण राय व्यक्त गर्ने सन्दर्भमा पर्याप्त र उपयुक्त आधार प्रदान गर्दछ भन्ने कुरामा हामी विश्वस्त छौं ।

४. कैफियत सहितको राय व्यक्त गर्ने आधार:

कैफियत सहितको लेखापरीक्षण राय व्यक्त गर्ने आधारका रूपमा वित्तीय विवरणमा सारभूत असर पर्ने व्यहोरा निम्नानुसार छन् :

४.१ सागरनाथ परियोजनाले विक्रीबाट प्राप्त रकम मध्ये रु. ११,१२,००,०००/- केन्द्रीय कार्यालयको मुलकोषमा दाखिला खर्च देखाएकोमा केन्द्रीय कार्यालयले सागरनाथ परियोजनाबाट रु. ११,३७,००,०००/- प्राप्त भएको देखाएको छ । केन्द्रीय कार्यालयमा सागरनाथ परियोजनाबाट बढि प्राप्त भएको रु. २५,००,०००/- सागरनाथ परियोजनाले अधिल्लो आर्थिक वर्षमै मुलकोष दाखिला खर्च देखाएको तर केन्द्रीय कार्यालयले यस आर्थिक वर्षमा मात्र आम्दानी जनाएकोले केन्द्रीय कार्यालयमा बढि प्राप्त भएको रु. २५,००,०००/- लाई यस आर्थिक वर्षको आर्थिक विवरण तयार गर्दा आम्दानी भनी देखाउनु पर्नेमा सो गरिएको छैन ।

४.२ केन्द्रीय कार्यालयको मुल कोषबाट अप्टेलियाबाट विऊ खरिद गर्न भनी रु. १,५६,०००/- पेशकी दिएकोमा रु. १,५१,०००/- को विऊ खरिद गरी बाँकी रु. ५,०००/- मुल कोषमा नै दाखिला गरीसकेको भए तापनि आर्थिक विवरण तयार गर्दा उपचार पेशकी र अन्य शिर्षक अन्तर्गत रु. १,५६,०००/- नै खर्च देखाइएको हुदा फिर्ता प्राप्त भएको रु. ५,०००/- लाई आम्दानी भनी देखाइएको छैन ।

४.३ गत आर्थिक वर्षको आर्थिक विवरण अनुसार केन्द्रीय कार्यालयको कार्य संचालन खातामा रु. २,०८,१०६।७९ मौज्जात देखाइएकोमा यस आर्थिक वर्षमा उक्त रकमलाई विनियोजन खातामा दाखिला खर्च देखाई मुलकोष खातामा सारेको छ । यसरी कार्य संचालन खाताबाट मुलकोष खातामा सारेको रकम कार्य संचालन खातामा दाखिला खर्च भई मुलकोष खातामा आम्दानी हुने हुँदा समष्टिगत आर्थिक विवरण तयार गर्दा एकै रकम आम्दानी र खर्च देखिने भएकाले स्वतः समायोजन

हुनुपर्नेमा समितिले आर्थिक विवरण तयार गर्दा कार्य संचालन खाताबाट दाखिला भएको रु. २,०८,१०६।७९ लाई गत आ.व.को दाखिला शिर्षक अन्तर्गत देखाएपछि मुलकोषमा आम्दानी भएको सोही रकमलाई आम्दानी भनी देखाउनु पर्नेमा सो देखाएको छैन ।

४.४ समितिले आर्थिक वर्षको अन्त्यमा कार्य संचालन खातामा भएको मौज्जातलाई मुलकोष खातामा सारेर कार्य संचालन खाताको मौज्जात शुन्य बनाउनु पर्नेमा केन्द्रीय कार्यालयमा रु. ६,६०,८५२।३७, सागरनाथ परियोजनामा रु. २०,३२,४१६।२५ र रतुवामाई आयोजनामा रु. २७,६९२।४७ गरी जम्मा रु. २७,२०,९६१।०९ कार्य संचालन खाता मा नै मौज्जात राखेको छ ।

४.५ सागरनाथ परियोजनाको गत आर्थिक वर्षको आर्थिक विवरणमा विविध कट्टी भुक्तानी बाँकी भनी रु. १,६७,३८५।२९ देखाएकोमा यस आर्थिक वर्षमा रु. ३४,८८७।३१ मात्र भुक्तानी भएतापनि बाँकी रु. १,३२,४९७।९८ लाई आर्थिक विवरणमा भुक्तानी दिन बाँकी भनी देखाएको छैन । साथै, यस आर्थिक वर्षमा भुक्तानी भएको भनिएको रु. ३४,८८७।३१ को प्रमाण लेखापरीक्षणको क्रममा प्राप्त भएन ।

४.६ रतुवामाई आयोजनाको गत आर्थिक वर्षको आर्थिक विवरणमा विविध कट्टी भुक्तानी बाँकी भनी रु. ३,२४,४२६।२२ देखाएकोमा यस आर्थिक वर्षमा रु. ३,१७,०८३।४९ मात्र भुक्तानी भएतापनि बाँकी रु. ७,३४२।७३ लाई आर्थिक विवरणमा भुक्तानी दिन बाँकी भनी देखाएको छैन । साथै, यस आर्थिक वर्षमा भुक्तानी भएको भनिएको रु. ३,१७,०८३।४९ को प्रमाण लेखापरीक्षणको क्रममा प्राप्त भएन ।

४.७ सागरनाथ परियोजनाको कार्य संचालन खाताले धरौटी खातासँग रु. ३१,००,०००।००- र रेल्वे खातासँग रु. १,००,०००।००- गरी जम्मा रु. ३२,००,०००।००- सापटी लिएको छ । यसरी धरौटी खाता र रेल्वे खाताबाट सापटी लिएको रकम धरौटी खाता र रेल्वे खातामा सापटी खर्च भई कार्य संचालन खातामा सापटी आम्दानी हुने हँदा समष्टिगत आर्थिक विवरण तयार गर्दा एकै रकम आम्दानी र खर्च हुने भएकाले स्वतः समायोजन हुनुपर्नेमा समितिले आर्थिक विवरण तयार गर्दा कार्य संचालन खाताले सापटी लिएको रु. ३२,००,०००।००- लाई सापटी प्राप्त शिर्षक अन्तर्गत आम्दानीमा देखाएपछि धरौटी खाता र रेल्वे खाताले सापटी दिएको भनी खर्च अन्तर्गत देखाउनु पर्ने सो देखाएको छैन ।

४.८ गत आर्थिक वर्षसम्ममा उपदान कोष खातामा रु.१,११,२६,०२६।६८ रहेकोमा नागरिक लगानी कोषबाट प्राप्त स्टेटमेण्ट मा रु. १,१७,९१,७०२।२५ देखिएको र स्टेटमेण्टमा वढि भएको रु. ६,६५,६७५।७५ को पहिचान गरी यस आर्थिक वर्षसम्ममा पनि हिसाब मिलान गरेको छैन । साथै, उक्त कोषमा भएको रकममा व्याज समेत आउने भनिएतापनि व्याज बराबरको रकम हाल सम्ममा कोषमा आम्दानी जनाइएको छैन ।

४.९ आर्थिक विवरण तयार गर्दा धरौटीको श्रेस्ता अनुसारको मौज्जात रु. ६,०३,४३,८७७।३६ लाई बैंक मौज्जात अन्तर्गत देखाउनुपर्नेमा बैंक स्टेटमेण्ट अनुसारको मौज्जात रु. ५,९५,५२,८०३।१८ लाई बैंक मौज्जात भनी देखाइएको छ भने श्रेस्ता अनुसार बैंकमा कम भएको रु. ७,९१,०७४।१८ लाई दाखिला गर्न बाँकी भनी देखाइएको छ । यस्तो दाखिला गर्न बाँकी गत आर्थिक वर्षसम्ममा रु. ५,२०,६४१।९२ भएकोमा यस आर्थिक वर्षमा रु. २,७०,४३२।२७ थप भई वर्षान्तमा श्रेस्ता भन्दा बैंकमा रु. ७,९१,०७४।१८ कम देखिएको छ । यसरी कम हुनुको कारण पत्ता लगाई समायोजन गर्न र समायोजन हुन नसकेको रकम आर्थिक कारोवार गर्ने गराउनेबाट असूल उपर गर्नु पर्दछ ।

५. व्यवस्थापन पत्र

व्यवस्थापनले सुधार गर्नुपर्ने थप व्यहोरा यसै साथ संलग्न व्यवस्थापन पत्रमा उल्लेख गरिएको छ ।

६. लेखापरीक्षकको राय

हाम्रो रायमा संलग्न वित्तीय विवरणहरूले माथि अनुच्छेद ४ मा उल्लेखित व्यहोराको पार्न सक्ने असर बाहेक वन पैदावर विकास समितिको २०७५ आषाढ मसान्तको वित्तीय स्थिति र सो मितिमा अन्त्य भएको आर्थिक वर्षको संचालन नतिजा, नगद प्रवाहको विवरण तथा ईक्विटीमा भएको परिवर्तन सम्बन्धी विवरणको नेपाल लेखामान बमोजिम सही र यथार्थ चित्रण गर्दछ ।

७. कम्पनी ऐन २०६३ को प्रावधानहरू पालना सम्बन्धी प्रतिवेदन :

- (क) हामीले लेखापरीक्षण सम्पन्न गर्न आवश्यक ठानेका सूचना, स्पष्टीकरण र जवाफ पाएका छौं ।
- (ख) हामीले लेखापरीक्षण गरेका श्रेस्ताहरूको आधारमा हाम्रो रायमा संस्थानको हिसाब किताब सम्बन्धित ऐन बमोजिम ठीकसंग राखिएको छ ।
- (ग) यो प्रतिवेदनसंग सम्बन्धित संलग्न वासलात, नाफा नोक्सान हिसाब र नगद प्रवाह विवरण र संलग्न अनुसूचीहरू सम्बन्धित ऐनले तोकेको ढाँचा र तरिका अनुसार तयार गरिनुका साथै संस्थानले राखेको हिसाब किताब, वही खाता श्रेस्ता र लेखासंग दुरुस्त रहेका छन् ।
- (घ) समितिमा लेखा सम्बन्धी कुनै जालसाजी गरेको हाम्रो जानकारीमा आएन ।

मोदी जलविद्युत कम्पनी लिमिटेड (२०७३।७४)

1. Report on Financial Statements

We have audited the accompanying financial statements of Modi Jalvidyut Company Ltd, which comprise the statement of financial position as at 31st Asadh 2074, and the statement of profit and loss and other comprehensive income, statement of changes in equity and statement of cash flows for the year then ended, and a summary of significant accounting policies and other explanatory information.

2. Management's Responsibility for the Financial Statements

Management is responsible for the preparation and fair presentation of these financial statements in accordance with Nepal Financial Reporting Standards, and for such internal control as management determines is necessary to enable the preparation of financial statements that are free from material misstatement, whether due to fraud or error.

3. Auditor's Responsibility

Our responsibility is to express an opinion on these financial statements based on our audit. We conducted our audit in accordance with Nepal Standards on Auditing (NSA) and relevant practices wherever applicable and the audit guidelines issued by the office of the Auditor General of Nepal. Those standards and relevant practices require that we comply with ethical requirements and plan and perform the audit to obtain reasonable assurance about whether the financial statements are free from material misstatement.

An audit involves performing procedures to obtain audit evidence about the amounts and disclosures in the financial statements. The procedures selected depend on the auditor's judgment, including the assessment of the risks of material misstatement of the financial statements, whether due to fraud or error. In making those risk assessments, the auditor considers internal control relevant to the entity's preparation and fair presentation of the financial statements in order to design audit procedures that are appropriate in the circumstances, but not for the purpose of expressing an opinion on the effectiveness of the entity's internal control. An audit also includes evaluating the appropriateness of accounting

policies used and the reasonableness of accounting estimates made by management, as well as evaluating the overall presentation of the financial statements.

We believe that the audit evidence we have obtained is sufficient and appropriate to provide a basis for our audit opinion.

4. Management Letter

A separate Management Letter consisting of additional audit observations has been issued to the management for improvement.

5. Opinion

In our opinion, the financial statements give a true and fair view of the financial position of Modi Jalvidyut Company Ltd as at 31st Asadh 2074, and of its financial performance and its cash flows for the year then ended in accordance with Nepal Accounting Standards.

6. Emphasis of Matter

As Discussed in Note 6.7 to the Financial Statement, the Company has not issued any share out of its Share Capital. Our opinion is not modified with respect to this matter.

7. Report on Other Legal and Regulatory Requirements

We further report that,

1. We have obtained all the information and explanations which to the best of our knowledge and belief where necessary for the purpose of our audit.
2. In our opinion, proper books of accounts as required by law have been kept by the company so far, as appears from our examination of such books.
3. The Balance Sheet, the Income Statement and the cash flow statement dealt with by this report are prepared as per the provisions of the Companies Act 2063, and are in agreement with the books of accounts maintained by the company.
4. In our opinion and to the best of our information and in accordance with the explanations given to us, the board of directors or the representative or any employee of the company has neither acted contrary, to the legal provisions relating to accounts nor committed any misappropriation of funds or caused loss or damage to the company.

मोदी जलविद्युत कम्पनी लिमिटेड (२०७४।७५)

1. Report on Financial Statements

We have audited the accompanying financial statements of Modi Jalvidyut Company Ltd, which comprise the statement of financial position as at 32nd Asadh 2075, and the statement of profit and loss and other comprehensive income, statement of changes in equity and statement of cash flows for the year then ended, and a summary of significant accounting policies and other explanatory information.

2. Management's Responsibility for the Financial Statements

Management is responsible for the preparation and fair presentation of these financial statements in accordance with Nepal Financial Reporting Standards, and for such internal control as management determines is necessary to enable the preparation of financial statements that are free from material misstatement, whether due to fraud or error.

3. Auditor's Responsibility

Our responsibility is to express an opinion on these financial statements based on our audit. We conducted our audit in accordance with Nepal Standards on Auditing (NSA) and relevant practices wherever applicable and the audit guidelines issued by the office of the Auditor General of Nepal. Those standards and relevant practices require that we comply with ethical requirements and plan and perform the audit to obtain reasonable assurance about whether the financial statements are free from material misstatement.

An audit involves performing procedures to obtain audit evidence about the amounts and disclosures in the financial statements. The procedures selected depend on the auditor's judgment, including the assessment of the risks of material misstatement of the financial statements, whether due to fraud or error. In making those risk assessments, the auditor considers internal control relevant to the entity's preparation and fair presentation of the financial statements in order to design audit procedures that are appropriate in the circumstances, but not for the purpose of expressing an opinion on the effectiveness of the entity's internal control. An audit also includes evaluating the appropriateness of accounting policies used and the reasonableness of accounting estimates made by management, as well as evaluating the overall presentation of the financial statements.

We believe that the audit evidence we have obtained is sufficient and appropriate to provide a basis for our audit opinion.

4. Management Letter

A separate Management Letter consisting of additional audit observations has been issued to the management for improvement.

5. Opinion

In our opinion, the financial statements give a true and fair view of the financial position of Modi Jalvidyut Company as at 32nd Asadh 2075, and of its financial performance and its cash flows for the year then ended in accordance with Nepal Financial Reporting Standards.

6. Emphasis of Matter

As discussed in Note 7.7 to the Financial Statement, the Company has not issued any share out of its Share Capital. However, the Company has received Nrs 1.10 crore from Nepal Electricity Authority towards Share Capital. Our opinion is not modified with respect to this matter.

7. Report on Other Legal and Regulatory Requirements

We further report that,

5. We have obtained all the information and explanations which to the best of our knowledge and belief where necessary for the purpose of our audit.
6. In our opinion, proper books of accounts as required by law have been kept by the company so far, as appears from our examination of such books.
7. The Balance Sheet, the Income Statement and the cash flow statement dealt with by this report are prepared as per the provisions of the Companies Act 2063, and are in agreement with the books of accounts maintained by the company.

8. In our opinion and to the best of our information and in accordance with the explanations given to us, the board of directors or the representative or any employee of the company has neither acted contrary, to the legal provisions relating to accounts nor committed any misappropriation of funds or caused loss or damage to the company.

राष्ट्रिय आवास कम्पनी लिमिटेड (२०७३।७४)

१. वार्षिक वित्तीय विवरण उपर प्रतिवेदन

हामीले राष्ट्रिय आवास कम्पनी लिमिटेडको २०७४ आषाढ मसान्तको वासलात, सो मितिमा समाप्त भएको आर्थिक वर्षको नाफा नोक्सान हिसाब, नगद प्रवाह विवरण तथा ईक्विटीमा भएको परिवर्तन सम्बन्धी विवरण र तत्सम्बन्धी लेखा नीति तथा लेखा टिप्पणी समावेश भएको वित्तीय विवरणको लेखापरीक्षण सम्पन्न गरेका छौं ।

२. वित्तीय विवरण उपर व्यवस्थापनको जिम्मेवारी

नेपाल लेखामान, सम्बन्धित ऐन, नियम, कानून अभ्यास अनुरूप यी वित्तीय विवरण तयारी गर्ने एवं उचित रूपमा प्रस्तुतिकरण गर्ने जिम्मेवारी व्यवस्थापनमा रहेको छ । यस्तो जिम्मेवारी अन्तर्गत वित्तीय विवरण जालसाजी, त्रुटी लगायत सारभूत रूपमा गलत आँकडासहित प्रस्तुतिकरण, आवश्यक आन्तरिक नियन्त्रण प्रणाली निरन्तर प्रभावकारी रूपमा कार्यान्वयन हुने गरी स्थापित गर्ने, उपयुक्त लेखा नीतिको छनौट तथा कार्यान्वयन गर्ने र आवश्यकता अनुसार उचित लेखा अनुमानहरू लागु गर्ने पर्दछन् ।

३. लेखापरीक्षकको जिम्मेवारी

हाम्रो जिम्मेवारी प्रस्तुत वित्तीय विवरणहरू उपर लेखापरीक्षणको आधारमा राय व्यक्त गर्नु हो । हामीले नेपाल लेखापरीक्षणमान र महालेखापरीक्षकको कार्यालयले जारी गरेको मार्गदर्शनको आधारमा लेखापरीक्षण सम्पन्न गरेका छौं । ती लेखापरीक्षणमान तथा मार्गदर्शन अनुसार व्यवसायिक आचार संहिताको पालना गर्ने र वित्तीय विवरणहरू सारभूत रूपमा गलत आँकडासहित प्रस्तुती भएको छ भन्ने कुरामा यथोचित आश्वस्तता प्रदान गर्ने लेखापरीक्षण योजना तर्जुमा गरी तदनुसार लेखापरीक्षण सम्पन्न गर्ने कार्य पर्दछन् ।

वित्तीय विवरणमा उल्लेखित रकम तथा खुलासा गरिएका सूचना लगायत अन्य विवरण बारे पुष्ट्याईका यथेष्ट प्रमाण संकलन गर्ने, प्रमाणको पूर्ण वा आंशिक वा छड्के परीक्षण गर्ने कार्यविधि लेखापरीक्षणमा समावेश हुन्छ । यसरी अवलम्बन गरिएका लेखापरीक्षण कार्यविधिमा वित्तीय विवरण जालसाजी वा त्रुटिबाट सारभूत रूपमा गलत आँकडासहित प्रस्तुत हुन सक्ने कुरामा अवलम्बन गरिने लेखापरीक्षणको जोखिम मूल्याङ्कन व्यवसायिक विवेकमा निर्भर हुन्छ । लेखापरीक्षणबाट जोखिम मूल्याङ्कन गर्ने क्रममा निकायको आन्तरिक नियन्त्रणको उपयुक्तता बारेमा परीक्षण गरिए तापनि यस्तो आन्तरिक नियन्त्रण प्राणालीको प्रभावकारीता बारे लेखापरीक्षणबाट राय व्यक्त गर्ने प्रयोजन राखिएको छैन । व्यवस्थापनले वित्तीय विवरण तयार गर्दा प्रयोग गरेका लेखा नीतिको सान्दर्भिकता, विश्लेषण र लेखाअनुमानको उपयुक्तताको साथै वित्तीय विवरणको समग्र स्थितिको मूल्याङ्कन गर्नु समेत लेखापरीक्षण अन्तर्गत पर्दछ ।

हामीले प्राप्त गरेका प्रमाणहरूले लेखापरीक्षण राय यक्त गर्ने सन्दर्भमा पर्याप्त र उपयुक्त आधार प्रदान गर्दछ भन्ने कुरामा हामी विश्वस्त छौं ।

४. कैफियत सहितको राय व्यक्त गर्ने आधार:

कैफियत सहितको लेखापरीक्षण राय व्यक्त गर्ने आधारका रूपमा वित्तीय विवरणमा सारभूत असर पर्ने व्यहोरा निम्नानुसार छन् :

४.१ नेपाल वित्तीय प्रतिवेदनमान (NFRS)

नेपाल चार्टर्ड एकाउन्टेन्टस संस्थाले गरेको निर्णय अनुसार आ.व. २०७३/७४ बाट नेपाल सरकारको पुर्ण स्वामित्व भएको (क्तबतभ इधलभम भलतभचउचष्कभक) कम्पनीलाई नेपाल वित्तीय प्रतिवेदन मान (NFRS) लागु हुने देखिन्छ । यद्यपि संलग्न गरिएका वित्तीय विवरण नेपाल वित्तीय प्रतिवेदन मान अनुसार तयार गरिएको छैन ।

४.२ जग्गा मौज्जात खर्च

कम्पनीले यस आ.व.को नाफा नोक्सान हिसाबको बिक्री लागत खर्चमा गत आ.व. २०७२/७३ मा बिक्री भएका जग्गाहरूको लागत मूल्य लेखाङ्कन गर्न छुटेकाले यस आ.व. २०७३/७४ मा खर्च (जग्गा मौज्जात खर्च वापत) रु. १,५६,८६,९९८।०८ लेखाङ्कन गरिएको पाइयो । जून नेपाल लेखामान-१ (Presentation of Financial Statements) अनुरूप नभएको पाइयो । नेपाल लेखामान १ अनुरूप सम्बन्धित लेखा अवधिको समयमा लेखांकन गर्नुपर्नेमा सो अवधि व्यतित भएपछि लेखांकन गरेको पाइयो

४.३ जग्गा मौज्जात मूल्याङ्कन

संस्थानले यस आ.व.को जग्गा मौज्जातमा रु. १,१४,५८,०००।०० घटाइएको छ । सो रकम गत आ.व. २०७२/७३ मा भूलबस जग्गा मौज्जातमा थपिएकोमा यो आ.व.मा घटाएको हो । नेपाल लेखामान-८ (Accounting Policies, Changes in Accounting Estimates and Errors) अनुरूप आ.व. २०७२/७३ को वित्तीय विवरणमा नै सच्याउनु पर्ने भए तापनि संस्थानले यस आ.व.को वित्तीय विवरणमा मात्र सच्याइएकोले लेखामान ८ पालना भएन ।

४.४ नेपाल सरकारलाई बूझाउनु पर्ने रकम

नेपाल सरकार र यस कम्पनी बीच भएको सम्झौता अनुरूप जग्गा वितरण गर्दा मालपोत कार्यालयमा रजिष्ट्रेशन प्रयोजनको लागि केही रकम अतिरिक्त शुल्क लिई जग्गाधनी प्रमाणपूजा दिने व्यवस्था गरिएको र यसरी अतिरिक्त शुल्कबाट उपलब्ध हुने रकमको पचास प्रतिशत राजस्व दाखिला गर्न २०५०।१।२२ मा नेपाल सरकार मन्त्रिपरिषद्को निर्णय भए तापनि कम्पनीले नेपाल सरकारलाई बूझाउनु पर्ने रु. १,५३,२५,३८९।३८ भुक्तानी गरेको पाईएन । उक्त रकम अविलम्ब नेपाल सरकारलाई बूझाउन सम्बन्धित पदाधिकारीलाई जिम्मेवार बनाउनु पर्दछ ।

५. व्यवस्थापन पत्र

व्यवस्थापनले सुधार गर्नुपर्ने थप व्यहोरा यसैसाथ संलग्न व्यवस्थापन पत्रमा उल्लेख गरिएको छ ।

६. लेखापरीक्षकको राय

हाम्रो रायमा संलग्न वित्तीय विवरणहरूले माथि अनुच्छेद ४ मा उल्लेखित व्यहोराले पार्न सक्ने असर बाहेक राष्ट्रिय आवास कम्पनी लिमिटेडको २०७४ आषाढ मसान्तको वित्तीय स्थिति र सो मितिमा अन्त्य भएको आर्थिक वर्षको संचालन नतिजा, नगद प्रवाहको विवरण तथा ईक्विटीमा भएको परिवर्तन सम्बन्धी विवरणको नेपाल लेखामान बमोजिम सही र यथार्थ चित्रण गर्दछ ।

७. कम्पनी ऐन २०६३ को प्रावधानहरू पालना सम्बन्धी प्रतिवेदन :

(क) हामीले लेखापरीक्षण सम्पन्न गर्न आवश्यक ठानेका सूचना, स्पष्टीकरण र जवाफ पाएका छौं ।

(ख) हामीले लेखापरीक्षण गरेका श्रेस्ताहरूको आधारमा हाम्रो रायमा संस्थानको हिसाव किताब सम्बन्धित ऐन बमोजिम ठीकसंग राखिएको छ ।

(ग) यो प्रतिवेदनसंग सम्बन्धित संलग्न वासलात, नाफा नोक्सान हिसाब र नगद प्रवाह विवरण र संलग्न अनुसूचीहरू सम्बन्धित ऐनले तोकेको ढाँचा र तरिका अनुसार तयार गरिनुका साथै संस्थानले राखेको हिसाब किताब, वहीखाता श्रेस्ता र लेखासंग दुरुस्त रहेका छन् ।

(घ) संस्थानमा लेखा सम्बन्धी कुनै जालसाजी गरेको हाम्रो जानकारीमा आएन ।

राष्ट्रिय आवास कम्पनी लिमिटेड (२०७४।७५)

१. वार्षिक वित्तीय विवरण उपर प्रतिवेदन

हामीले राष्ट्रिय आवास कम्पनी लिमिटेडको २०७५ आषाढ मसान्तको वासलात, सो मितिमा समाप्त भएको आर्थिक वर्षको नाफा नोक्सान हिसाब, नगद प्रवाह विवरण तथा ईबिटीमा भएको परिवर्तन सम्बन्धी विवरण र तत्सम्बन्धी लेखा नीति तथा लेखा टिप्पणी समावेश भएको वित्तीय विवरणको लेखापरीक्षण सम्पन्न गरेका छौं ।

२. वित्तीय विवरण उपर व्यवस्थापनको जिम्मेवारी

नेपाल लेखामान, सम्बन्धित ऐन, नियम, कानून अभ्यास अनुरूप यी वित्तीय विवरण तयारी गर्ने एवं उचित रूपमा प्रस्तुतिकरण गर्ने जिम्मेवारी व्यवस्थापनमा रहेको छ । यस्तो जिम्मेवारी अन्तर्गत वित्तीय विवरण जालसाजी, त्रुटी लगायत सारभूत रूपमा गलत आँकडासहित प्रस्तुतिकरण, आवश्यक आन्तरिक नियन्त्रण प्रणाली निरन्तर प्रभावकारी रूपमा कार्यान्वयन हुने गरी स्थापित गर्ने, उपयुक्त लेखा नीतिको छनौट तथा कार्यान्वयन गर्ने र आवश्यकता अनुसार उचित लेखा अनुमानहरू लागु गर्ने पर्दछन् ।

३. लेखापरीक्षकको जिम्मेवारी

हाम्रो जिम्मेवारी प्रस्तुत वित्तीय विवरणहरू उपर लेखापरीक्षणको आधारमा राय व्यक्त गर्नु हो । हामीले नेपाल लेखापरीक्षणमान र महालेखापरीक्षकको कार्यालयले जारी गरेको मार्गदर्शनको आधारमा लेखापरीक्षण सम्पन्न गरेका छौं । ती लेखापरीक्षणमान तथा मार्गदर्शन अनुसार व्यवसायिक आचार संहिताको पालना गर्ने र वित्तीय विवरणहरू सारभूत रूपमा गलत आँकडासहित प्रस्तुती भएको छ भन्ने कुरामा यथोचित आश्वस्तता प्रदान गर्ने लेखापरीक्षण योजना तर्जुमा गरी तदनुसार लेखापरीक्षण सम्पन्न गर्ने कार्य पर्दछन् ।

वित्तीय विवरणमा उल्लेखित रकम तथा खुलासा गरिएका सूचना लगायत अन्य विवरण बारे पुष्ट्याईका यथेष्ट प्रमाण संकलन गर्ने, प्रमाणको पूर्ण वा आंशिक वा छड्के परीक्षण गर्ने कार्यविधि लेखापरीक्षणमा समावेश हुन्छ । यसरी अवलम्बन गरिएका लेखापरीक्षण कार्यविधिमा वित्तीय विवरण जालसाजी वा त्रुटिबाट सारभूत रूपमा गलत आँकडासहित प्रस्तुत हुन सक्ने कुरामा अवलम्बन गरिने लेखापरीक्षणको जोखिम मूल्याङ्कन व्यवसायिक विवेकमा निर्भर हुन्छ । लेखापरीक्षणबाट जोखिम मूल्याङ्कन गर्ने क्रममा निकायको आन्तरिक नियन्त्रणको उपयुक्तता बारेमा परीक्षण गरिए तापनि यस्तो आन्तरिक नियन्त्रण प्राणालीको प्रभावकारीता बारे लेखापरीक्षणबाट राय व्यक्त गर्ने प्रयोजन राखिएको छैन । व्यवस्थापनले वित्तीय विवरण तयार गर्दा प्रयोग गरेका लेखा नीतिको सान्दर्भिकता, विश्लेषण र लेखाअनुमानको उपयुक्तताको साथै वित्तीय विवरणको समग्र स्थितिको मूल्याङ्कनगर्नु समेत लेखापरीक्षण अन्तर्गत पर्दछ ।

हामीले प्राप्त गरेका प्रमाणहरूले लेखापरीक्षण राय यक्त गर्ने सन्दर्भमा पर्याप्त र उपयुक्त आधार प्रदान गर्दछ भन्ने कुरामा हामी विश्वस्त छौं ।

४. कैफियत सहितको राय व्यक्त गर्ने आधार:

कैफियत सहितको लेखापरीक्षण राय व्यक्त गर्ने आधारका रूपमा वित्तीय विवरणमा सारभूत असर पर्ने व्यहोरा निम्नानुसार छन् :

४.१ नेपाल वित्तीय प्रतिवेदन मान (NFRS)

नेपाल चार्टर्ड एकाउन्टेन्ट्स संस्थाले आ.व.२०७३/७४ बाट नेपाल सरकारको पूर्ण स्वामित्व (State Owned Enterprises) कम्पनीलाई लागु हुने गरी प्रभावकारी वित्तीय रिपोर्टिङ रूपरेखा नेपाल लेखामान देखि नेपाल वित्तीय प्रतिवेदन मान (NFRS) मा परिवर्तन गरेको छ । यद्यपि सलंगन गरिएका आ.व.२०७४/७५ वित्तीय विवरण नेपाल वित्तीय प्रतिवेदन मान अनुसार तयार गरिएको छैन । जसको प्रभाव अनिश्चित छ र त्यो प्रभाव महत्वपूर्ण तथा व्यापक हुन सक्छ ।

४.२ नेपाल सरकारलाई बुझाउनु पर्ने भुक्तानी

नेपाल सरकार र यस कम्पनी बीच भएको सम्झौता अनुरूप जग्गा वितरण गर्दा मालपोत कार्यालयमा रजिष्ट्रेशन प्रयोजनको लागि केही रकम अतिरिक्त शुल्क लिई जग्गाधनी प्रमाणपूर्जा दिने व्यवस्था गरिएको र यसरी अतिरिक्त शुल्कबाट उपलब्ध हुने रकमको ५० प्रतिशत राजस्व दाखिला गर्न २०५०/०९/२२ मा नेपाल सरकार मन्त्रिपरिषद्को निर्णय भएता पनि कम्पनीले नेपाल सरकारलाई बुझाउनु पर्ने रु.१,७६,५८,५१०।८६ भुक्तानी गरेको पाईएन ।

४.३ प्रतिदावी राय

नेपाल वित्तीय प्रतिवेदन मान अनुसार वित्तीय विवरण तयार नगर्दा हुने सञ्चित प्रभावको निम्ति हामीले पर्याप्त र उपयुक्त लेखापरीक्षण सम्बन्धी प्रमाण प्राप्त गर्न नसकेकाले हामीले वित्तीय विवरणमा कुनै राय व्यक्त गरिएको छैन ।

५. व्यवस्थापन पत्र

व्यवस्थापनले सुधार गर्नुपर्ने थप व्यहोरा यसैसाथ संलग्न व्यवस्थापन पत्रमा उल्लेख गरिएको छ ।

६. लेखापरीक्षकको राय

हाम्रो रायमा संलग्न वित्तीय विवरणहरूले माथि अनुच्छेद ४ मा उल्लेखित व्यहोराले पार्न सक्ने असर बाहेक राष्ट्रिय आवास कम्पनी लिमिटेडको २०७५ आषाढ मसान्तको वित्तीय स्थिति र सो मितिमा अन्त्य भएको आर्थिक वर्षको संचालन नतिजा, नगद प्रवाहको विवरण तथा ईक्विटीमा भएको परिवर्तन सम्बन्धी विवरणको नेपाल लेखामान बमोजिम सही र यथार्थ चित्रण गर्दछ ।

७. कम्पनी ऐन २०६३ को प्रावधानहरू पालना सम्बन्धी प्रतिवेदन :

(क) हामीले लेखापरीक्षण सम्पन्नगर्न आवश्यक ठानेका सूचना, स्पष्टीकरण र जवाफ पाएका छौं ।

(ख) हामीले लेखापरीक्षण गरेका श्रेस्ताहरूको आधारमा हाम्रो रायमा संस्थानको हिसाब किताब सम्बन्धित ऐन बमोजिम ठीकसंग राखिएको छ ।

(ग) यो प्रतिवेदनसंग सम्बन्धित संलग्न वासलात, नाफा नोक्सान हिसाब र नगद प्रवाह विवरण र संलग्न अनुसूचीहरू सम्बन्धित ऐनले तोकेको ढाँचा र तरिका अनुसार तयार गरिनुका साथै संस्थानले राखेको हिसाब किताब, वहीखाता श्रेस्ता र लेखासंग दुरुस्त रहेका छन् ।

(घ) कम्पनीमा लेखा सम्बन्धी कुनै जालसाजी गरेको हाम्रो जानकारीमा आएन ।

राष्ट्रिय बीउ विजन कम्पनी लिमिटेड (२०७४।७५)

१. वार्षिक वित्तीय विवरण उपर प्रतिवेदन

हामीले राष्ट्रिय बीउ विजन कम्पनी लिमिटेडको २०७५ आषाढमसान्तको वासलात, सो मितिमा समाप्त भएको आर्थिक वर्षको नाफा नोक्सान हिसाब, नगद प्रवाह विवरण तथा ईक्विटीमा भएको परिवर्तन सम्बन्धी विवरण र तत्सम्बन्धी लेखानीति तथा लेखा टिप्पणी समावेश भएका वित्तीय विवरणको लेखापरीक्षण सम्पन्न गरेका छौं ।

२. वित्तीय विवरण उपर व्यवस्थापनको जिम्मेवारी

नेपाल लेखामान, सम्बन्धित ऐन, नियम, कानून अभ्यास अनुरूप यी वित्तीय विवरण तयारी गर्ने एवं उचित रूपमा प्रस्तुतिकरण गर्ने जिम्मेवारी व्यवस्थापनमा रहेको छ । यस्तो जिम्मेवारी अन्तर्गत वित्तीय विवरण जालसाजी, त्रुटी लगायत सारभूत रूपमा गलत आँकडारहित प्रस्तुतिकरण, आवश्यक आन्तरिक नियन्त्रण प्रणाली निरन्तर प्रभावकारी

रुपमा कार्यान्वयन हुने गरी स्थापित गर्ने, उपयुक्त लेखा नीतिको छनौट तथा कार्यान्वयन गर्ने र आवश्यकता अनुसार उचित लेखा अनुमानहरू लागु गर्ने पर्दछन् ।

३. लेखापरीक्षकको जिम्मेवारी

हाम्रो जिम्मेवारी प्रस्तुत वित्तीय विवरणहरू उपर लेखापरीक्षणको आधारमा राय व्यक्त गर्नु हो । हामीले नेपाल लेखापरीक्षणमान र महालेखा परीक्षकको कार्यालयले जारी गरेको मार्गदर्शनका आधारमा लेखापरीक्षण सम्पन्न गरेका छौं । ती लेखापरीक्षणमान तथा मार्गदर्शन अनुसार व्यवसायिक आचार संहिताको पालना गर्ने र वित्तीय विवरणहरू सारभूत रुपमा गलत आँकडासहित प्रस्तुती भएको छ भन्ने कुरामा यथोचित आश्वस्तता प्रदान गर्ने लेखापरीक्षण योजना तर्जुमा गरी तदनुसार लेखापरीक्षण सम्पन्न गर्ने कार्य पर्दछन् ।

वित्तीय विवरणमा उल्लेखित रकम तथा खुलासा गरिएका सूचना लगायत अन्य विवरण बारे पुष्ट्याईका यथेष्ट प्रमाण संकलन गर्ने, प्रमाणको पूर्ण वा आंशिक वा छड्के परीक्षण गर्ने कार्यविधि लेखापरीक्षणमा समावेश हुन्छ । यसरी अवलम्बन गरिएका लेखापरीक्षण कार्यविधिमा वित्तीय विवरण जालसाजी वा त्रुटिबाट सारभूत रुपमा गलत आँकडासहित प्रस्तुत हुनसक्ने कुरामा अवलम्बन गरिने लेखापरीक्षणको जोखिम मूल्याङ्कन व्यवसायिक विवेकमा निर्भर हुन्छ । लेखापरीक्षणबाट जोखिम मूल्याङ्कन गर्ने क्रममा निकायको आन्तरिक नियन्त्रणको उपयुक्तता बारेमा परीक्षण गरिएतापनि यस्तो आन्तरिक नियन्त्रण प्राणालीको प्रभावकारीता बारे लेखापरीक्षणबाट राय व्यक्त गर्ने प्रयोजन राखिएको छैन । व्यवस्थापनले वित्तीय विवरण तयार गर्दा प्रयोग गरेका लेखा नीतिको सान्दर्भिकता, विश्लेषण र लेखाअनुमानको उपयुक्तताको साथै वित्तीय विवरणको समग्र स्थितिको मूल्याङ्कन गर्नु समेत लेखापरीक्षण अन्तर्गत पर्दछ ।

हामीले प्राप्त गरेका प्रमाणहरूले लेखापरीक्षण राय व्यक्त गर्ने सन्दर्भमा पर्याप्त र उपयुक्त आधार प्रदान गर्दछ भन्ने कुरामा हामी विश्वस्त छौं ।

४. कैफियत सहितको राय व्यक्त गर्ने आधार:

कैफियत सहितको लेखापरीक्षण राय व्यक्त गर्ने आधारका रुपमा वित्तीय विवरणमा सारभूत असर पर्ने व्यहोरा निम्नानुसार छन् :

४.१ नेपाल वित्तीय प्रतिवेदन मान १ : कम्पनीले प्रस्तुत गरेको २०७५ साल असार मसान्तको वित्तीय विवरणहरू नेपाल वित्तीय प्रतिवेदन मान १ बमोजिम तयार गरि प्रस्तुत गर्नु पर्नेमा उक्त विवरणहरू तयार गर्दा उक्त मानको प्रयोग गरेको पाइएन । तसर्थ नेपाल वित्तीय प्रतिवेदन मान बमोजिम तयार गर्दा पर्ने असरको एकिन हुन नसकेकोले राय व्यक्त गर्न सकिएन ।

४.२ कम्पनीले स्थिर सम्पत्तिको हासकट्टी नेपाल लेखामान १६ : जायजेथा, यन्त्र तथा उपकरणको व्यवस्था अनुसार नगरी आयकर ऐनमा उल्लिखित व्यवस्था अनुसार गरेको छ । कम्पनीले स्थिर सम्पत्तिको रजिस्टर नराखेकोले नेपाल वित्तीय प्रतिवेदन मान १६ बमोजिम हुनुपर्ने हासकट्टीको रकम यकिन गर्न सकिएन । साथै नेपाल लेखामान ३६ बमोजिम स्थिर सम्पत्तिको Impairment Test गरेर वास्तविक मुल्य एकिन गरी वित्तीय विवरणमा प्रस्तुत गर्नु पर्नेमा सो समेत गरेको पाइएन । तसर्थ त्यसबाट पर्ने असर समेतलाई एकिन गर्न नसकिएकोले यस उपर राय दिन सकिएन ।

४.३ जिन्सी मौज्जातको मूल्याङ्कन नेपाल लेखामान २ : जिन्सी मौज्जात बमोजिम लागत मूल्य र खुद प्राप्त योगीमूल्य मध्ये कममा गर्नुपर्नेमा कम्पनीले सो बमोजिम जिन्सी मौज्जातको मूल्याङ्कन गरेको छैन । कम्पनीको विभिन्न कार्यालयबाट जिन्सी मौज्जातको खुद प्राप्त योगीमूल्य गणना गरिएको छैन तथा गणना भएको अवस्थामा समेत

सम्पूर्ण जिन्सी मौज्जातको मूल्याङ्कन लागत मूल्यमा गरिएको छ । जिन्सी मौज्जातको खुद प्राप्त योगीमूल्य गणना नगरेकाले लागत मूल्य र खुद प्राप्तयोगी मूल्यको फरक रकमको यकिन गर्न सकिएन ।

४.४ कम्पनीले नेपाल वित्तीय प्रतिवेदन मान ९ बमोजिम वित्तीय उपकरणहरूको लेखा राखेको पाइएन । कम्पनीले माल बिक्रीबाट प्राप्य रकमहरूको Impairment Test समेत नगरी बर्षान्तमा रहेको रकमलाई नै मानेको छ । यदि उक्त रकमहरूलाई नेपाल वित्तीय प्रतिवेदन मान ९ बमोजिम गरेको भए उक्त प्रस्तुत वित्तीय विवरणमा कस्तो असर पर्न सक्छ भनि एकिन गर्न सकिएन ।

४.५ प्रमुख लेखा नीति तथा लेखा सम्बन्धि टिप्पणीहरू : कम्पनीले नेपाल वित्तीय प्रतिवेदन मान बमोजिम लेखा सम्बन्धि टिप्पणीहरू तथा प्रमुख लेखा नीतिको घोषणा नगरी सामान्य घोषणा गरेकोले सो उपर पनि राय ब्यक्त गर्न सकिएन ।

५. व्यवस्थापन पत्र
व्यवस्थापनले सुधार गर्नुपर्ने थप व्यहोरा यसैसाथ संलग्न व्यवस्थापन पत्रमा उल्लेख गरिएको छ ।

६. लेखापरीक्षकको राय
हाम्रो रायमा संलग्न वित्तीय विवरणहरूले माथि अनुच्छेद ४ मा उल्लेखित व्यहोराले पार्न सक्ने असर बाहेक राष्ट्रिय बीउविजन कम्पनी लिमिटेडको २०७५ आषाढ मसान्तको वित्तीय स्थिति र सो मितिमा अन्त्य भएको आर्थिक वर्षको संचालन नतिजा, नगद प्रवाहको विवरण तथा ईक्विटीमा भएको परिवर्तन सम्बन्धी विवरणको नेपाल लेखामान बमोजिम सही र यथार्थ चित्रण गर्दछ ।

७. कम्पनी ऐन २०६३ को प्रावधानहरू पालना सम्बन्धी प्रतिवेदन
क) हामीले लेखापरीक्षण सम्पन्न गर्न आवश्यक ठानेका सूचना तथा स्पष्टीकरणहरू पाएका छौं ।

ख) अनुच्छेद ४ मा उल्लेख गरिए बाहेक कम्पनीले आफ्नो हिसाब किताब र अभिलेखहरू प्रचलित कानून बमोजिम राखेको छ ।

ग) संलग्न बासलात, आय विवरण, नगद प्रवाह विवरण कम्पनी ऐन, २०६३ को प्रावधान अनुसार तयार भएको तथा कम्पनीले राखेको हिसाब किताब, श्रेस्ता र लेखासँग दुरुस्त रहेका छन् ।

घ) हामीलाई उपलब्ध गराइएको सूचना तथा स्पष्टीकरणको आधारमा अनुच्छेद ४ मा उल्लेख गरेको बाहेक, संचालक समिति वा कुनै संचालक वा कर्मचारीले कानूनको प्रावधान विपरित वा अनियमित कार्य गरेको वा कम्पनीको हानी नोक्सानी गरे गराएको कुरा हाम्रो जानकारीमा आएन ।

दुग्ध विकास संस्थान (२०७३।७४)

१. वार्षिक वित्तीय विवरण उपर प्रतिवेदन

हामीले दुग्ध विकास संस्थानको २०७४ आषाढ मसान्तको बासलात, सो मितिमा समाप्त भएको आर्थिक वर्षको नाफा नोक्सान हिसाब, नगद प्रवाह विवरण र तत्सम्बन्धी लेखानीत तथा लेखा टिप्पणी समावेश भएका वित्तीय विवरणको लेखापरीक्षण सम्पन्न गरेका छौं ।

२. वित्तीय विवरण उपर व्यवस्थापनको जिम्मेवारी
नेपाल लेखामान, सम्बन्धित ऐन, नियम, कानून अभ्यास अनुरूप यी वित्तीय विवरण तयारी गर्ने एवं उचित रूपमा प्रस्तुतिकरण गर्ने जिम्मेवारी व्यवस्थापनमा रहेको छ । यस्तो जिम्मेवारी अन्तर्गत वित्तीय विवरण जालसाजी, त्रुटी लगायत सारभूत रूपमा गलत आँकडासहित प्रस्तुतिकरण, आवश्यक आन्तरिक नियन्त्रण प्रणाली निरन्तर प्रभावकारी रूपमा कार्यान्वयन हुने गरी स्थापित गर्ने, उपयुक्त लेखा नीतिको छनौट तथा कार्यान्वयन गर्ने र आवश्यकता अनुसार उचित लेखा अनुमानहरू लागु गर्ने पर्दछन् ।

३. लेखापरीक्षकको जिम्मेवारी

हाम्रो जिम्मेवारी प्रस्तुत वित्तीय विवरणहरू उपर लेखापरीक्षणको आधारमा राय व्यक्त गर्नु हो । हामीले नेपाल लेखापरीक्षणमान र महालेखा परीक्षकको कार्यालयले जारी गरेको मार्गदर्शनका आधारमा लेखापरीक्षण सम्पन्न गरेका छौं । ती लेखापरीक्षणमान तथा मार्गदर्शन अनुसार व्यवसायिक आचार संहिताको पालना गर्ने र वित्तीय विवरणहरू सारभूत रूपमा गलत आँकडासहित प्रस्तुती भएको छ भन्ने कुरामा यथोचित आश्वस्तता प्रदान गर्ने लेखापरीक्षण योजना तर्जुमा गरी तदनुसार लेखापरीक्षण सम्पन्न गर्ने कार्य पर्दछन् ।

वित्तीय विवरणमा उल्लेखित रकम तथा खुलासा गरिएका सूचना लगायत अन्य विवरण बारे पुष्ट्याईका यथेष्ट प्रमाण संकलन गर्ने, प्रमाणको पूर्ण वा आंशिक वा छड्के परीक्षण गर्ने कार्यविधि लेखापरीक्षणमा समावेश हुन्छ । यसरी अवलम्बन गरिएका लेखापरीक्षण कार्यविधिमा वित्तीय विवरण जालसाजी वा त्रुटिबाट सारभूत रूपमा गलत आँकडासहित प्रस्तुत हुनसक्ने कुरामा अवलम्बन गरिने लेखापरीक्षणको जोखिम मूल्याङ्कन व्यवसायिक विवेकमा निर्भर हुन्छ । लेखापरीक्षणबाट जोखिम मूल्याङ्कन गर्ने क्रममा निकायको आन्तरिक नियन्त्रणको उपयुक्तता बारेमा परीक्षण गरिएतापनि यस्तो आन्तरिक नियन्त्रण प्रणालीको प्रभावकारीता बारे लेखापरीक्षणबाट राय व्यक्त गर्ने प्रयोजन राखिएको छैन । व्यवस्थापनले वित्तीय विवरण तयार गर्दा प्रयोग गरेका लेखा नीतिको सान्दर्भिकता, विश्लेषण र लेखाअनुमानको उपयुक्तताको साथै वित्तीय विवरणको समग्र स्थितिको मूल्याङ्कन गर्नु समेत लेखापरीक्षण अन्तर्गत पर्दछ ।

हामीले प्राप्त गरेका प्रमाणहरूले लेखापरीक्षण राय व्यक्त गर्ने सन्दर्भमा पर्याप्त र उपयुक्त आधार प्रदान गर्दछ भन्ने कुरामा हामी विश्वस्त छौं ।

४. कैफियत सहितको राय व्यक्त गर्ने आधार:

कैफियतसहितको लेखापरीक्षण राय व्यक्त गर्ने आधारका रूपमा वित्तीय विवरणमा सारभूत असर पर्ने व्यहोरा निम्नानुसार छन् :

४.१ लगानी:

विगत वर्षहरू देखि चितवन मिल्क लिमिटेडमा रु. २ करोड, कृषि सामग्री कम्पनी लिमिटेडमा रु. २० लाख १ हजार ७ सय र दोलखा डेरी उद्योगमा रु. १ करोड २७ लाख ५० हजार शेयर लगानी गरेकोमा चितवन मिल्क लिमिटेड र दोलखा डेरी उद्योगबाट शेयर प्रमाणपत्र प्राप्त गरेको पाइएन । संस्थानले उक्त लगानीबाट हालसम्म लाभांश पनि प्राप्त गरेको छैन ।

४.२ मुद्दती निक्षेप सम्बन्धमा :

संस्थानले आ.व. २०७३/७४ को आषाढ मसान्त सम्ममा रु. २१ करोड ८६ लाख मुद्दती निक्षेपमा राखेको पाइयो । मुद्दती निक्षेपमा रकम लगानी गर्नुपूर्व स्वतन्त्र प्रतिस्पर्धा मार्फत उच्च प्रतिफल प्राप्त हुने वेलामा लगानी गर्नुपर्नेमा नगरेको अवस्था छ । राष्ट्रिय वाणिज्य बैंकमा भएको ३ मुद्दती खातामा रु. २ करोड २६ लाख मौज्जात रहेको छ । ती खाताहरूको म्याद २०६५ भाद्र १६ मा सकिएकोमा नविकरण गरिएको छैन । सो मुद्दतीको रसिद पनि संस्थानमा नराखी बैंकलाई नै बुझाएको जानकारी हुन आयो । यस सम्बन्धमा आवश्यक कारवाही गरी बैंकमा जम्मा गरेको

रकम सुरक्षित रहेको छ भन्ने प्रमाण संस्थान सँग रहनुपर्ने हुन्छ । सो रकमको साँवाब्याज प्राप्त गर्न संस्थानका पदाधिकारीलाई जिम्मेवार बनाउनु पर्दछ ।

४.३ कर्मचारी संचित बिदा बापत ब्यवस्था रकमको कोष नभएको :

संस्थानले संचित बिदा बापत रु २२ करोड ३४ लाख रुपैया व्यवस्था गरेको छ । सो व्यवस्थाको रकम प्रत्येक कर्मचारीको खाता खोलेर स्वीकृत अवकाश कोष खातामा (PLAN ASSETS) राख्नु पर्नेमा राखेको छैन । प्रत्येक कर्मचारीको खाता खोलेर स्वीकृत अवकाश कोष खातामा (PLAN ASSETS) राख्नु पर्ने देखिन्छ ।

४.४ प्याकिङ्ग सामान बढी खपत भएको :

संस्थानले गरेका International Competetive Bidding (ICB)को बुँदा V(a) उपबुँदा १० मा प्रति के.जी प्याकिङ्गसामानबाट कम्तीमा ३८८ प्याकेट दूध प्याकिङ्ग हुनुपर्ने उल्लेख रहेको छ । साथै संस्थान बाट निर्धारित नर्स अनुसार १ के.जी. रिलबाट ३०० प्याकेट दही प्याकिङ्ग हुनुपर्ने उल्लेख रहेको छ ।

तर संस्थानको संचालक समितिको मिति २०७४।०८।१४ को बैठकबाट ३६५ पाकेट दूध प्याकिङ्ग हुनुपर्ने भनि तोकीएकोले ३६५ दूध तथा ३०० दही प्याकेट बन्नुपर्नेमा संस्थानका आयोजनाहरुमा निर्धारित नर्स भन्दा निकै कम प्याकेट प्याकिङ्ग हुने गरेको पाइयो । प्याकिङ्ग सामानमा विभिन्न आठ आयोजनाहरुमा दुधमा रु. ३० लाख ८० हजार ६६० रुपैयाँ र दहीमा रु ७ लाख १३ हजार ८०८ रुपैयाँ गरी कुल रु ३७ लाख ९४ हजार ४६७ रुपैयाँ बराबरको बढी खपत गरीएको पाइयो । नर्स भन्दा बढी प्याकिङ्ग सामानखपत भएको वा उक्त प्याकिङ्ग सामान खपत अनुसारको परिमाणमा दुधदही हिनामिना भएको सम्बन्धमा छानविन गरी सम्बन्धितबाट असुल गर्नु पर्दछ ।

४.५ दुध बिक्रीको बिलिङ्ग सम्बन्धमा :

बिक्री गरेको दूध तथा दुग्ध पदार्थको बिल बिजक खरीदकर्ताको नाममा जारी गर्नु पर्दछ । काठमाण्डौं दुग्ध वितरण आयोजनाले १ हजार ४ सयको संख्यामा रहेका बुधहरुलाई दूध बिक्रीमा सम्बन्धित खरीदकर्ताको नाममा बिजक जारी गर्नुपर्नेमा एकमुष्ट विभिन्न खरीदकर्ता उल्लेख गरि बिजक जारी गरेको पाइयो । उक्त आयोजनाको आर्थिक वर्ष २०७३।७४ मा दूध बिक्रीको रकम रु. २ अर्ब ५६ करोड ८३ लख ४६ हजार २१४ रुपैयाँको सम्बन्धित खरीदकर्ताको नाममा बिजक जारी नगरी विभिन्न खरीदकर्ता लेखेर बिजक जारी गरेको देखियो । सम्बन्धित खरीदकर्ताको नाममा बिल बिजक जारी नगर्दा राजश्व चुहावट हुन सक्ने देखिन्छ । तसर्थ संस्थानले सम्बन्धित खरीदकर्ताको नाम तथा स्थायी लेखा नम्बर उल्लेख गरी बिजक जारी गर्नु पर्दछ ।

४.६ लिलाम बिक्रीमा मुल्य अभिवृद्धि कर असुलउपर र दाखिला नगरिएको

मुल्य अभिवृद्धि कर ऐन, २०५२ को दफा १५(३)बमोजिम कूनै पनि सरकारी निकायले मुल्य अभिवृद्धि कर लाग्ने वस्तु बिक्री गर्दा मुल्य अभिवृद्धि कर उठाउनु पर्दछ । संस्थानको विराटनगर दूग्ध वितरण आयोजना र हेटौँडा दूग्ध वितरण आयोजनाले पुराना सामान लिलामी बिक्री गर्दा रु. ३ लाख ६९ हजार ९६७ रुपैयाँ बराबरको बिक्रीमा मुल्य अभिवृद्धि कर दाखिला नगरेकोले मुल्य अभिवृद्धि कर असुल गरी राजस्व दाखिला गर्नु पर्दछ ।

४.७ पेशकी सम्बन्धमा :

आर्थिक प्रशासन सम्बन्धी विनियमावली, २०६६ मा सहकारी संस्थाहरुलाई पेशकी दिने प्रावधान नभए पनि विभिन्न सहकारी संस्थाहरुलाई रु २ करोड ७० लाख ५ हजार ९५२ रुपैया पेशकी दिईएको छ । त्यसै गरि कर्मचारीहरुलाई दिईएको कार्यालय प्रयोजनको पेशकी रकम तलबबाट काट्ने गरेको, एउटा पेशकी फछ्यौट नभई अर्को पेशकी रु ५७ लाख १४ हजार ६३५ रुपैया दिईएको, बिगत वर्ष देखिको पेशकी रकम रु ३४ लाख २१ हजार ९७३ रुपैया फछ्यौट नगरिएको देखियो । विनियमवली विपरीत पेशकी दिने प्रचलन बन्द गर्नुपर्दछ र सहकारी संस्थाहरुलाई दिएको पेशकी स्वीकृत गर्ने पदाधिकारीलाई जिम्मेवार बनाई पेशकी फछ्यौट गर्नु पर्दछ ।

४.८ वित्तीय विवरण तयार गर्ने आधारका सम्बन्धमा :

आर्थिक वर्ष २०७३।७४ को वित्तीय विवरणहरु गत विगत वर्ष अनुसार नै ऐतिहासिक लागतको आधारमा तयार गरिएको छ । संस्थानलाई आर्थिक वर्ष २०७३।७४ देखि नेपाल वित्तीय प्रतिवेदन मान (Nepal Financial Reporting Standards) लागू भैसकेकोमा नेपाल वित्तीय प्रतिवेदनमान (NFRS) अनुसार वित्तीय विवरण तयार गर्नुपर्नेमा तयार गरेको पाइएन ।

५. व्यवस्थापन पत्र

व्यवस्थापनले सुधार गर्नुपर्ने थप व्यहोराहरु यससार्थ संलग्न व्यवस्थापन पत्रमा उल्लेख गरिएको छ ।

६. कैफियत सहितको राय

कैफियत सहितको लेखापरीक्षण राय व्यक्त गर्ने आधारका रूपमा हाम्रो रायमा, माथि बुँदा नं. ४.१ देखि ४.८ सम्म औल्याइएका विषयले वित्तीय विवरणहरुमा पर्ने असर बाहेक, संलग्न वित्तीय विवरणले दुग्ध विकास संस्थानको २०७४ असार मसान्तको वित्तीय स्थिति, सोही मितिमा समाप्त भएको आर्थिक वर्षको सञ्चालन नतिजा र नगद प्रवाहको नेपाल लेखामान बमोजिम समग्रमा सही र यथार्थ चित्रण गर्दछ ।

दुग्ध विकास संस्थान (२०७४।७५)

१. वार्षिक वित्तीय विवरण उपर प्रतिवेदन

हामीले दुग्ध विकास संस्थानको २०७५, असाढ मसान्तको वासलात, सो मितिमा समाप्त भएको आर्थिक वर्षको नाफा नोक्सान हिसाब, नगद प्रवाह विवरण र तत्सम्बन्धि लेखा नीति तथा लेखा टिप्पणी समावेश भएका वित्तीय विवरणको लेखापरीक्षण सम्पन्न गरेका छौं ।

२. वित्तीय विवरणहरु प्रति व्यवस्थापनको जिम्मेवारी

नेपाल लेखामान, सम्बन्धित ऐन लगायत प्रचलित अन्य ऐन, नियम, कानून अभ्यास अनुरूप यी वित्तीय विवरण तयारी गर्ने एवं उचित रूपमा प्रस्तुतिकरण गर्ने जिम्मेवारी व्यवस्थापनमा रहेको छ । यस्तो जिम्मेवारी अन्तर्गत वित्तीय विवरण जालसाजी, त्रुटी लगायत सारभूत रूपमा गलत आंकडासहित प्रस्तुतिकरण गर्ने आवश्यक आन्तरिक नियन्त्रण प्रणाली निरन्तर प्रभावकारी रूपमा कार्यान्वयन हुनेगरी स्थापित गर्ने, उपयुक्त लेखा नीतिको छनौट तथा कार्यान्वयन गर्ने र आवश्यकता अनुसार उचित लेखा अनुमान गर्ने कार्य पर्दछन् ।

३. लेखापरीक्षकको जिम्मेवारी

हाम्रो जिम्मेवारी प्रस्तुत वित्तीय विवरणहरु उपर लेखापरीक्षणको आधारमा राय व्यक्त गर्नु हो । हामीले त्यस संस्थानको लेखापरीक्षण नेपाल लेखापरीक्षणमान र महालेखा परिक्षकको कार्यालयले जारी गरेको मार्गदर्शनका आधारमा लेखापरीक्षण सम्पन्न गरेका छौं । ती लेखापरीक्षणमान तथा मार्गदर्शन अनुसार व्यवसायिक आचार सहिताको पालना गर्ने र वित्तीय विवरणहरु सारभूत रूपमा गलत आंकडासहित प्रस्तुति भएको छ भन्ने कुरोमा यथोचित आश्वस्सता प्रदान गर्ने लेखापरीक्षण योजना तजुमा गरि तदनुसार लेखापरीक्षण सम्पन्न गर्ने कार्य पर्दछन् ।

वित्तीय विवरणमा उल्लेखित रकम तथा खुलासा गरिएको सूचना लगायत अन्य विवरण बारे पुष्ट्याइएको यथेष्ट प्रमाण संकलन गर्ने, प्रमाणको पूर्ण वा आंशिक वा छड्के परिक्षण गर्ने कार्यविधि लेखापरीक्षणमा समावेश हुन्छ । यसरी अवलम्बन गरिएका लेखापरीक्षण कार्यविधिमा वित्तीय विवरण जालसाजी वा त्रुटीबाट सारभूत रूपमा गलत आंकडासहित प्रस्तुत हुनसक्ने कुरामा अवलम्बन गरिने लेखापरीक्षणको जोखिम मुल्यांकन व्यवसायिक विवेकमा निर्भर हुन्छ । लेखापरीक्षणबाट जोखिम मुल्यांकन गर्ने क्रममा निकायको आन्तरिक नियन्त्रणको उपयुक्तता बारेमा परिक्षण गरिएतापनि यस्तो आन्तरिक नियन्त्रण प्रणालीको प्रभावकारिता बारे लेखापरीक्षणबाट राय व्यक्त गर्ने प्रयोजन राखिएको छैन । व्यवस्थापनले वित्तीय विवरण तयार गर्दा प्रयोग गरेका लेखा नीतिको

सान्दर्भिकता, विप्लेषण र लेखा अनुमानको उपयुक्तताको साथै वित्तीय विवरणको समग्र स्थितिको मुल्यांकन गर्नु समेत लेखापरीक्षण अन्तर्गत पर्दछ ।

हामीले प्राप्त गरेका प्रमाणहरूले लेखापरीक्षण राय व्यक्त गर्ने सन्दर्भमा पर्याप्त र उपयुक्त आधार प्रदान गर्दछ भन्ने कुरामा हामी विश्वस्त छौं । त्यसै अनुसार यस वर्षसम्म संस्थानले अन्तिम वित्तीय विवरण तयार गरिसकेको छ साथै २०७५/११/३० को पत्रमार्फत हामीलाई सञ्चालक समितिको जवाफ पेश गरेको छ ।

४ कैफियत सहितको राय व्यक्त गर्ने आधार
कैफियत सहितको लेखापरीक्षण राय व्यक्त गर्ने आधारका रूपमा वित्तीय विवरणमा सारभूत असर पर्ने व्यहोरा निम्ननुसार छन् :

४.१ दुध प्याकिङ्ग पोलिथिन फिल्म सम्बन्धमा
संस्थान अन्तर्गतका आयोजनाहरूबाट उत्पादन हुने दुध प्याकिङ्ग गर्ने पोलिथिन फिल्म साविक स्पेशिफिकेशनमा ईल्डप्रति केजि पोलिथिन फिल्मबाट ५०० एम.एल को ३८८ पाकेट उत्पादन हुनुपर्ने भनि २०६७/०९/१४ मा प्राविधिक उपसमितिले सिफारिश गरेको पाइन्छ । उक्त ३८८ पाकेट निर्धारण गर्दा ८ प्रतिशत नर्मल लसहुन्छ, अर्थात् ० प्रतिशत क्षति हुँदा ४२१ पाकेट उत्पादन हुनुपर्ने भनि सिफारिस गरेको पाइयो तर आ.व २०६८/६९ देखि २०७३/०७/४ सम्म कुनै पनि आ.व.मा सो नर्मस अनुसार उत्पादन नभएकोले संचालन समितिको मिति २०७३/१०/१८ को निर्णय बमोजिम नर्मस पुनरावलोकन गर्न गठित कमिटिको प्रतिवेदनमा प्राविधिक विभाग तथा गुणस्तर विभागले असहमती जनाए पश्चात पनि १३ प्रतिशत भन्दा बढी नर्मल लसलाई स्विकृति दिई संचालक समितिले २०७४/०८/१४ को बैठकबाट प्रति के.जी फिल्मबाट ३६५ पाकेट दुध उत्पादन हुनुपर्ने भनि गरेको निर्णय औचित्य पूर्ण देखिँदैन । संस्थानको स्विकृत स्पेशिफिकेशन बमोजिम पोलिथिन फिल्ममा भएको लागत र दुध वा दहि उत्पादनमा हुने यथार्थ क्षतिको निर्धारणको लागी स्वतन्त्र निकायबाट अध्ययन गराई नर्मस निर्धारण गरी प्याकिङ्ग समान खपत अनुसारको परिमाणमा दुध दही हिनामिना भएको सम्बन्धमा छानविन गरी सम्बन्धीतबाट असुल गर्नु पर्दछ, साथै गत वर्ष महालेखापरीक्षक कार्यालयको प्रतिवेदनमा बढी खपत वापत रु ३७ लाख ९४ हजार ४६७ रुपैया असुल उपर गर्नुपर्ने भनी कैफियत जनाएता पनि हालसम्म सो रकम असुल उपर नभएकोले संस्थान प्रमुखलाई जिम्मेवार बनाउनुपर्ने देखिन्छ ।

४.२ दैनिक भर्पाइ तथा ज्यालादारीको खर्च सम्बन्धमा
संस्थानमा २०५३ साल देखिनै दैनिक भर्पाइ तथा ज्यालादारीमा कर्मचारी कार्यरत रहेकोले २०७२ सालमा उक्त कार्य गराउन सक्ने कर्मचारी प्रशासन विनियमावली, २०६३ को दफा ३१ खारेज गरेको पाइयो । उक्त व्यवस्था खारेज भए पश्चात पनि आ.व २०७४/०७/५ मा २४७ जनालाई दैनिक भर्पाइ तथा ज्यालादारी मार्फत गरेको खर्च रु. ६ करोड ११ लाख १४ हजार ३७८ नियम संगत देखिँदैन ।

कर्मचारी प्रशासन विनियमावली विपरित आयोजना प्रमुखहरूले ज्यालादारी भर्पाइमा कर्मचारी राखी कार्य गराएको , उक्त कर्मचारीहरूको हाजिर मासिक रूपमा मात्र प्रमाणित भएको, उत्पादन नभएको दिनमा वा न्यून उत्पादन भएको दिनको समेत भुक्तानी गरिएको, एउटा व्यक्तिलाई वर्षौंदेखि ज्यालादारी वा भर्पाइमा प्रयोग गरेको भएतापनि उनीहरूको परिचय खुल्ने कागजात नरहेको र सम्पूर्ण रकम नगदै भुक्तानी भएकाले सम्बन्धित आयोजना प्रमुखहरूलाई जिम्मेवार बनाउनु पर्ने देखिन्छ ।

४.३ लेखामान विपरित अन्तिम मौज्जात मुल्यांकनसम्बन्धमा
नेपाल लेखामान ४ अनुसार मौज्जातको मुल्यांकन गर्दा बस्तुको लागत वा खुद बिक्रि मूल्य मध्ये जुन कम हुन्छ सोहि लिनु पर्नेमा संस्थानले प्रशोधनमा रहेको होल मिल्कको मुल्यांकन गर्दा कारखाना प्राप्त मुल्यमा र स्ट्याण्डर्ड दुधको मुल्यांकन गर्दा बुथम्यान बिक्रि मूल्यमा बिक्रि खर्च र प्याकिंग खर्च कटाइ मुल्यांकन गरेको छ । कोल्ड स्टोरमा रहेको तयारी दुध (होल मिल्क र स्ट्याण्डर्ड मिल्क) को मुल्यांकन गर्दा बुथम्यान बिक्रि मूल्यमा बिक्रि खर्च कटाइ गरिएका तथा बिक्रि कक्षमा रहेको दुधको मुल्यांकन उपभोक्ता मूल्यबाट मुल्यांकन

गरेको छ । प्रशोधन तथा कोल्ड स्टोरमा रहेको खुल्ला मखनको मुल्यांकन गर्दा घिउमा परिणत गरि घिउको डीस्ट्रीब्युटर मूल्यमा मुल्यांकन गरेका छ । स्किम मिल्क पाउडरको मुल्यांकन गर्दा संस्थानले निर्धारण गरेको मूल्य (अन्तर आयोजना मूल्य प्रति के.जी. रु. ४००) अनुसार र कोल्ड स्टोरमा रहेको अन्य दुध पदार्थहरुको मुल्यांकन गर्दा डीसट्रीब्युटर मूल्यमा गरिएको र बिक्रि कक्षमा रहेको दुध पदार्थको मुल्यांकन उपभोक्ता मूल्यमा गरेको छ । स्किम मिल्क पाउडरको मुल्यांकन गर्न कुनै बैज्ञानिक आधार लिइएको देखिदैन । संस्थानले अन्तिम मौज्दात मुल्यांकन गर्नको लागि अपनाइएको नीति नेपाल लेखामान बिपरित रहेकोले संस्थानको नाफा नोक्सान हिसाबमा देखिएको संचालन नाफाको वास्तविकता यकिन गर्ने सकिदैन ।

४.४ जग्गाको स्वामित्व सम्बन्धमा

२०७२।१।१३ मा धादिङ जिल्ला अदालतको निर्णय बमोजिम कटुन्जे स्थित वडा न. ३(घ) कि.न. २७ पर्ने २-२-२ क्षेत्रफल भएको जग्गा मिति २०७२।१।२८ मा भएको डाक लिलाम बढाबढमा संस्थानले सकार गरिसकेको भएतापनि हालसम्म पनि उक्त जग्गाको स्वामित्व संस्थानसंग नरहेकाले सम्पत्तिमा लेखांकन नगरेको देखियो । नेपाल अधिराज्यभरि संस्थानको स्वामित्वमा रहेको विभिन्न जग्गाहरुको लालपुर्जा, चारकिल्ला प्रमाणितलगायतका स्वामित्वसम्बन्धी कागजात अध्यावधिक गरेको पाइएन । संस्थानसंग रहेको विभिन्न जग्गाहरुको वास्तविक स्थितिको बारेमा यकिन गर्न र जग्गाहरुको लालपुर्जा, चारकिल्ला प्रमाणित लगायतका कागजात अध्यावधिक गर्न सम्बन्धित कर्मचारीलाई जिम्मेवार बनाउनु पर्ने देखिन्छ ।

४.५ किसानलाई कम भुक्तानी गरिएको सम्बन्धमा :

संस्थानको उद्देश्य बमोजिम संगठित दुध व्यवसायलाई बढी प्रभावकारी बनाई ग्रामिण क्षेत्रका कृषकहरुद्वारा उत्पादित दुधको लागि सुरक्षित बजार र शहरी क्षेत्रका उपभोक्ताहरुलाई गुणस्तरयुक्त प्रशोधित दुध तथा दुध पदार्थ आपूर्ति गरी ग्रामिण कृषकहरुको आर्थिक उन्नतिमा अहम भूमिका खेल्न संस्थानको स्थापना भएकोमा यस संस्थानले किसान तथा सहकारी संस्थाहरुबाट दुध खरिद गर्दा दुधलाई लिटरमा नापी खरिद गरिएको देखिन्छ । उक्त दुध विभिन्न उपकरणद्वारा परिक्षण गरि प्रति लिटर घृतांश, एस.एन.एफ., टि.एस. को प्रतिशत गणना गरि खरिद दर प्रति के.जी. दुधको आधारमा निर्धारण गरिन्छ । तर दुध खरिद लिटरको हिसाबले भएकोले लिटर परिमाणलाई के.जी.मा परिवर्तन गरि के.जी.मा आएको परिमाणको आधारमा घृतांश, एस.एन.एफ., टि.एस. निर्धारण गरि मूल्य दरको आधारमा खरिद गर्नु पर्ने देखिन्छ । दुधको घनत्व अलि बढी भएकोले १ लिटर दुध बराबर १.०३ के.जी. दुध हुन्छ । लिटरमा जोखिएको दुधलाई १ लिटर बराबर १ के.जी. दुध मानी घृतांश, एस.एन.एफ., टि.एस.को खरिद दर प्रति के.जी. को आधारमा किसानलाई भुक्तानी गरिएको देखिन्छ । लिटरको आधारमा सहकारीहरुलाई भुक्तानी गर्दा किसानहरुले प्रति इकाई रु.०.०३ कम भुक्तानी पाएको देखिन्छ । संस्थानले आफ्नो उद्देश्य र मापदण्ड बिपरित किसानहरुलाई आ.ब. २०७४।०७५ मा रु. ८ करोड १४ लाख ७३ हजार ०४७ रुपैया कम भुक्तानी गरेको पाईयो ।

४.६ बिक्री फिर्ता लेखांकन नभएको सम्बन्धमा :

यस संस्थानमा बिक्रि भइसके पश्चात फिर्ता गर्ने नीति नरहेता पनि यस आ.ब. मा बिक्रि फिर्ता गरेको देखियो बिक्रि भइसके पश्चात फिर्ता हुँदा बिक्रि शाखा मार्फत नै फिर्ता हुनुपर्ने र सो पदार्थको उपयोगिताको आधारमा सम्बन्धित शाखामा अभिलेख राखी लेखांकन गर्नुपर्नेमा संस्थानले दुध तथा दुध जन्य पदार्थ बिक्रि फिर्ता बिक्रि शाखामा अभिलेख नगरी सिधै प्रशोधन वा कोल्ड स्टोरमा नोक्सानीको मापदण्डको अधिनमा रही नोक्सानी देखाएकोले दुधको क्षति र कुल बिक्रिमा बिक्रि फिर्ताले गर्ने असरको यकिन हुन सकेन साथै बिक्रि फिर्ता सम्बन्धि नीति नियम बनाई कार्यान्वयन गर्ने सम्बन्धित पधाधिकारीलाई जिम्मेवार बनाउनु पर्ने देखिन्छ ।

४.७ मुद्दती निक्षेपसम्बन्धमा

राष्ट्रिय बाणिज्य बैकमा भएको ३ मुद्दती खातामा रु.२ करोड २६ लाख मौज्दात रहेको छ ती खाताहरुको म्याद २०६५ भाद्र १६ मा सकिएकोमा नविकरण गरिएको छैन सो मुद्दतीको रसिद पनि संस्थानमा नराखी बैकलाई नै बुझाएको पाइयो । यस सम्बन्धमा आवश्यक कारवाही गरि बैकमा जम्मा गरेको रकम सुरक्षित

- रहेको छ भन्ने प्रमाण संस्थानसंग रहनु पर्नेमा भएको पाइएन । साथैसंस्थानको आ.व. २०७४।०७५ को असाढ मसान्त सम्म रु.२१ करोड ८६ लाख निक्षेप रहेको छ । मुद्दती निक्षेपमा रकम लगानी गर्नुपुर्व स्वतन्त्र प्रतिस्पर्धा मार्फत उच्च प्रतिफल प्राप्त हुने गरी लगानी गर्नुपर्नेमानगरिएकोर सो लगानी सम्बन्धि नीति नियम नभएकोले एक बैकले बढी ब्याज दरमा निक्षेप स्विकार्दा पनि कम ब्याज दिने बैकमा समेत निक्षेपलगानी गरिएकोलेसंस्थानलेरु ४२ लाख ६५हजार ५ सय (उच्चतम ब्याजदर १०.५ प्रतिशतको दरले) नोक्सानी व्यहोर्नु परेको देखिन्छ।तसर्थ मुद्दती लगानी सम्बन्धि नीति नियम बनाई कार्यान्वयन गर्न र राष्ट्रिय बाणिज्य बैकको सावा र ब्याज प्राप्त गर्न सम्बन्धित पदाधिकारीलाई जिम्मेवार बनाउनु पर्ने देखिन्छ ।
- ४.८ कर्मचारी संचित बिदा वापत व्यवस्था रकमको कोष नभएकोसम्बन्धमा संस्थानले संचित बिदा वापत रु.२२ करोड २७ लाख रुपैया व्यवस्था गरेको छ । सो व्यवस्था रकम प्रत्येक कर्मचारीको खाता खोलेर स्वीकृत अवकाश कोष खातामा राख्नु पर्नेमा राखिएको छैन, प्रत्येक कर्मचारीको खाता खोलेर स्वीकृत अवकाश कोष खातामा राख्नु पर्ने देखिन्छ ।
- ४.९ वित्तीय विवरण तयार गर्ने सम्बन्धमा आर्थिक बर्ष २०७४।७५ को वित्तीय विवरणहरु गत बिगत बर्ष अनुसार नै ऐतिहासिक लागत को आधारमा तयार गरिएको छ । संस्थानलाई आर्थिक बर्ष २०७३।७४ देखि नेपाल वित्तीय प्रतिबेदन मान (NFRS)लागु भैसकेकोमा नेपाल वित्तीय प्रतिबेदनमान अनुसार वित्तीय विवरण तयार गर्नुपर्नेमा तयार गरिएको पाइएन ।
- ४.१० लगानी सम्बन्धमा विगत बर्षहरु देखि चितवन मिल्क लिमिटेडमा रु.२ करोड, कृषि सामग्री कम्पनी लिमिटेडमा रु. २० लाख १ हजार ७ सय र दोलखा डेरी उद्योगमा रु. १ करोड २७ लाख ५० हजार शेयर लगानी गरेकोमा चितवन मिल्क लिमिटेड र दोलखा डेरी उद्योगबाट शेयर प्रमाणपत्र प्राप्त गरेको पाइएन । संस्थानले उक्त लगानिबाट हालसम्म लाभांश पनि प्राप्त गरेको छैन ।बिगत बर्षहरुको लेखापरीक्षण प्रतिबेदनमा कैफियत जनाएतापनि संस्थानबाट सो कार्यान्वयन गर्न पहल नगरेकोले सम्बन्धित पदाधिकारीलाई जिम्मेवार बनाउनु पर्ने देखिन्छ ।
- ४.११ पेशकी सम्बन्धमा आर्थिक विनियमावली, २०६६ मा सहकारी संस्थाहरुलाई पेशकी दिने प्राबधान नभए अनुसार यस आ.व.मा पेशकी नदिएको तर बिगतमा विभिन्न सहकारी संस्थालाई दिएको पेशकी पूर्ण रुपमा फछ्यौट नगरेको पाइयो । त्यसै गरि कर्मचारीलाई दिइएको कार्यालय प्रयोजनको पेशकी रकम तलबबाट काट्ने गरेको, एउटा पेशकी फछ्यौट नभइ अर्को पेशकी दिइएको, बिगत बर्षको पेशकी फछ्यौट नगरिएको लगायतका कैफियत बिगत बर्षका लेखापरीक्षण प्रतिबेदनमा समेत भएतापनि विनियामवाली विपरित पेशकी दिने र सहकारी संस्थाहरुलाई दिएको पेशकी फछ्यौट नगर्ने सम्बन्धित पदाधिकारिलाई जिम्मेवार बनाई सम्पूर्ण पेशकी यथाशिघ्र विनियमावली बमोजिम फछ्यौट गर्नुपर्ने देखिन्छ ।
- ५ व्यवस्थापन पत्र व्यवस्थापनले सुधार गर्नुपर्ने थप व्यहोराहरु यसै साथ संलग्न व्यवस्थापन पत्रमा उल्लेख गरिएको छ ।
- ६ लेखापरीक्षकको राय कैफियत सहितको लेखापरीक्षण राय व्यक्त गर्ने आधारका रुपमा हाम्रो रायमा माथि बुदा नं. ४.१ देखि ४.११ सम्म औल्याइएका विषयले वित्तीय विवरणहरुमा पर्ने असर बाहेक, संलग्न वित्तीय विवरणले दुग्ध विकास संस्थानको २०७५ असार मसान्तको वित्तीय स्थिति, सोहि मितिमा समाप्त भएको आर्थिक बर्षको संचालन नतिजा र नगद प्रवाहको नेपाल लेखमान बमोजिम समग्रमा सहि र यथार्थ चित्रण गर्दछ ।

- ७ कम्पनी ऐन तथा अन्य प्रचलित ऐन तथा कानूनको प्रावधानहरु पालना सम्बन्धी प्रतिवेदन :
- (१) हामीले लेखापरीक्षण सम्पन्न गर्न आवश्यक ठानेका सूचना, स्पष्टीकरण र जवाफ पाएका छौं ।
  - (२) हामीले लेखापरीक्षण गरेका श्रेस्ताहरुको आधारमा हाम्रो रायमा संस्थानको हिसाब किताब सम्बन्धित ऐन बमोजिम ठीकसंग राखिएको छ ।
  - (३) यो प्रतिवेदनसंग सम्बन्धित संलग्न वासलात, नाफा नोक्सान हिसाब र नगद प्रवाह विवरण र संलग्न अनुसूचीहरु सम्बन्धित ऐनले तोकेको ढाँचा र तरिका अनुसार तयार गरिनुका साथै संस्थानले राखेको हिसाब किताब, वही खाता श्रेस्ता र लेखासंग दुरुस्त रहेका छन् ।
  - (४) समितिमा लेखा सम्बन्धी कुनै जालसाजी गरेको हाम्रो जानकारीमा आएन ।

राष्ट्रिय प्रसारण ग्रिड कम्पनी लिमिटेड (२०७४।७५)

१. वार्षिक वित्तीयविवरण उपर प्रतिवेदन
हामीले राष्ट्रिय प्रसारण ग्रिड कम्पनी लिमिटेडको २०७५ आषाढ मसान्तको वासलात, सो मितिमा समाप्त भएको आर्थिक वर्षको नाफा नोक्सान हिसाब, नगद प्रवाह विवरण तथा ईक्विटीमा भएको परिवर्तन सम्बन्धी विवरण र तत्सम्बन्धी लेखा नीति तथा लेखा टिप्पणी समावेश भएका वित्तीय विवरणको लेखापरीक्षण सम्पन्न गरेका छौं ।
२. वित्तीय विवरण उपर व्यवस्थापनको जिम्मेवारी
नेपाल लेखामान, सम्बन्धित ऐन, नियम, कानून अभ्यास अनुरूप यी वित्तीय विवरण तयारी गर्ने एवं उचित रुपमा प्रस्तुतिकरण गर्ने जिम्मेवारी व्यवस्थापनमा रहेको छ । यस्तो जिम्मेवारी अन्तर्गत वित्तीय विवरण जालसाजी, त्रुटी लगायत सारभूत रुपमा गलत आँकडारहित प्रस्तुतिकरण, आवश्यक आन्तरिक नियन्त्रण प्रणाली निरन्तर प्रभावकारी रुपमा कार्यान्वयन हुने गरी स्थापित गर्ने, उपयुक्त लेखानीतिको छनौट तथा कार्यान्वयन गर्ने र आवश्यकता अनुसार उचित लेखा अनुमानहरु लागु गर्ने पर्दछन् ।
३. लेखापरीक्षकको जिम्मेवारी
हाम्रो जिम्मेवारी प्रस्तुत वित्तीय विवरणहरु उपर लेखापरीक्षणको आधारमा राय व्यक्त गर्नु हो । हामीले नेपाल लेखापरीक्षणमान र महालेखापरीक्षकको कार्यालयले जारी गरेको मार्गदर्शनका आधारमा लेखापरीक्षण सम्पन्न गरेका छौं । ती लेखापरीक्षणमान तथा मार्गदर्शन अनुसार व्यवसायिक आचार संहिताको पालना गर्ने र वित्तीय विवरणहरु सारभूत रुपमा गलत आँकडारहित प्रस्तुती भएको छ भन्ने कुरामा यथोचित आश्वस्तता प्रदान गर्ने लेखापरीक्षण योजना तर्जुमा गरी तदनुसार लेखापरीक्षण सम्पन्न गर्ने कार्य पर्दछन् ।

वित्तीय विवरणमा उल्लेखित रकम तथा खुलासा गरिएका सूचना लगायत अन्य विवरण बारे पुष्ट्याईका यथेष्ट प्रमाण संकलन गर्ने, प्रमाणको पूर्ण वा आंशिक वा छुट्टे परीक्षण गर्ने कार्यविधि लेखापरीक्षणमा समावेश हुन्छ । यसरी अवलम्बन गरिएका लेखापरीक्षण कार्यविधिमा वित्तीय विवरण जालसाजी वा त्रुटिबाट सारभूत रुपमा गलत आँकडासहित प्रस्तुत हुन सक्ने कुरामा अवलम्बन गरिने लेखापरीक्षणको जोखिम मूल्याङ्कन व्यवसायिक विवेकमा निर्भर हुन्छ । लेखापरीक्षणबाट जोखिम मूल्याङ्कन गर्ने क्रममा निकायको आन्तरिक नियन्त्रणको उपयुक्तता बारेमा परीक्षण गरिए तापनि यस्तो आन्तरिक नियन्त्रण प्राणालीको प्रभावकारीता बारे लेखापरीक्षणबाट राय व्यक्त गर्ने प्रयोजन राखिएको छैन । व्यवस्थापनले वित्तीय विवरण तयार गर्दा प्रयोग गरेका लेखानीतिको सान्दर्भिकता, विश्लेषण र लेखा अनुमानको उपयुक्तताको साथै वित्तीय विवरणको समग्र स्थितिको मूल्याङ्कन गर्नु समेत लेखापरीक्षण अन्तर्गत पर्दछ ।

हामीले प्राप्त गरेका प्रमाणहरूले लेखापरीक्षण राय व्यक्त गर्ने सन्दर्भमा पर्याप्त र उपयुक्त आधार प्रदान गर्दछ भन्ने कुरामा हामी विश्वस्त छौं ।

४. कैफियत सहितको राय व्यक्त गर्ने आधार:

कैफियत सहितको लेखापरीक्षण राय व्यक्त गर्ने आधारका रूपमा वित्तीय विवरणमा सारभूत असर पर्ने व्यहोरा निम्नानुसार छन् :

४.१ संचित विदा : कम्पनीले कर्मचारी संचित विदा दायित्व वापत रु. ९,१५,४८२।२५ व्यवस्था गरेको छ । नेपाल लेखामान १९ को अनुच्छेद ६६ र ६७ बमोजिम कम्पनीले उक्त संचित घर विदा दायित्वलाई अकच्युरियल मुल्यांकन गरी यथार्थ संचित विदा दायित्व व्यवस्था गरेको देखिएन ।

४.२ शेयर लगानी : कम्पनीले सुचीकृत नभएको शेयर लगानी रु. १,९५,५०,०००।- लागत मुल्यमा नै लेखांकन गरेको छ । नेपाल लेखामान ३६ बमोजिम उक्त शेयर लगानीमा भएको क्षय (impairment) को समुचित आँकलन गरी खर्च व्यवस्था गरिएको देखिएन ।

४.३ जग्गा खरिद पेशकी : फुकोट-दोदोधारा (न्यु लम्की) ४०० केभी डबल सर्किट अन्तरदेशीय ट्रान्समिशन लाईन कार्ययोजना अन्तर्गत सब-स्टेशन निर्माणको लागि कैलाली जिल्ला, दोदोधारा गा.वि.स. मा निर्माण हुने दोदोधारा सब-स्टेशनको लागि २१ बिघा १६ कठ्ठा १९ धुर जग्गा अधिग्रहण गरी मुआब्जा वितरण गर्न जिल्ला प्रशासन कार्यालय, कैलालीलाई दिइएको पेशकी रु.७,५९,८२,०५०।- फछ्यौट गरेको देखिएन ।

४.४ मू.अ.कर कट्टी : कम्पनीले अटोमोवाइल्समा खरीद मूल्यको १०० प्रतिशत मूल्य अभिवृद्धि कर कट्टी गरेको देखिएकोले ६० प्रतिशतले अधिक मू.अ.कर रु. ११,२४,८८४।४२ आउने अवधिको कर विवरणमा हिसाब मिलान गर्नु पर्दछ ।

५. व्यवस्थापन पत्र

व्यवस्थापनले सुधार गर्नुपर्ने थप व्यहोरा यसैसाथ संलग्न व्यवस्थापन पत्रमा उल्लेख गरिएको छ ।

६. लेखापरीक्षकको राय

हाम्रो रायमा संलग्न वित्तीय विवरणहरूले माथि अनुच्छेद ४ मा उल्लेखित व्यहोराले पार्न सक्ने असर बाहेक राष्ट्रिय प्रसारण ग्रिड कम्पनी लिमिटेडको २०७५ आषाढ मसान्तको वित्तीय स्थिति र सो मितिमा अन्त्य भएको आर्थिक वर्षको संचालन नतिजा, नगद प्रवाहको विवरण तथा ईबिबटीमा भएको परिवर्तन सम्बन्धी विवरणको नेपाल लेखामान बमोजिम सही र यथार्थ चित्रण गर्दछ ।

७. कम्पनी ऐन २०६३ को प्रावधानहरू पालना सम्बन्धी प्रतिवेदन :

(क) हामीले लेखापरीक्षण सम्पन्न गर्न आवश्यक ठानेका सूचना, स्पष्टीकरण र जवाफ पाएका छौं ।

(ख) हामीले लेखापरीक्षण गरेका श्रेस्ताहरूको आधारमा हाम्रो रायमा संस्थानको हिसाव किताब सम्बन्धित ऐन बमोजिम ठीकसंग राखिएको छ ।

(ग) यो प्रतिवेदनसंग सम्बन्धित संलग्न वासलात, नाफा नोक्सान हिसाब र नगद प्रवाह विवरण र संलग्न अनुसूचीहरू सम्बन्धित ऐनले तोकेको ढाँचा र तरिका अनुसार तयार गरिनुका साथै संस्थानले राखेको हिसाब किताब, वही खाता श्रेस्ता र लेखासंग दुरुस्त रहेका छन् ।

(घ) संस्थानमा लेखा सम्बन्धी कुनै जालसाजी गरेको हाम्रो जानकारीमा आएन ।

राष्ट्रिय समाचार समिति (२०७४।७५)

१. वार्षिक वित्तीयविवरण उपर प्रतिवेदन

हामीले राष्ट्रिय समाचार समितिको २०७५, आषाढ मसान्त सम्मको वासलात, सो मितिमा समाप्त भएको आर्थिक वर्षको नाफा नोक्सान हिसाब, नगद प्रवाह विवरण तथा ईक्विटीमा भएको परिवर्तन सम्बन्धी विवरण र तत्सम्बन्धी लेखा नीति तथा लेखा टिप्पणी समावेश भएका वित्तीय विवरणको लेखापरीक्षण सम्पन्न गरेका छौं ।

२. वित्तीय विवरण उपर व्यवस्थापनको जिम्मेवारी

नेपाल लेखामान, सम्बन्धित ऐन, नियम, कानून अभ्यास अनुरूप यी वित्तीय विवरण तयारी गर्ने एवं उचित रूपमा प्रस्तुतिकरण गर्ने जिम्मेवारी व्यवस्थापनमा रहेको छ । यस्तो जिम्मेवारी अन्तर्गत वित्तीय विवरण जालसाजी, त्रुटी लगायत सारभूत रूपमा गलत आँकडारहित प्रस्तुतिकरण, आवश्यक आन्तरिक नियन्त्रण प्रणाली निरन्तर प्रभावकारी रूपमा कार्यान्वयन हुने गरी स्थापित गर्ने, उपयुक्त लेखा नीतिको छनौट तथा कार्यान्वयन गर्ने र आवश्यकता अनुसार उचित लेखा अनुमानहरू लागु गर्ने पर्दछन् ।

३. लेखापरीक्षकको जिम्मेवारी

हाम्रो जिम्मेवारी प्रस्तुत वित्तीय विवरणहरू उपर लेखापरीक्षणको आधारमा राय व्यक्त गर्नु हो । हामीले नेपाल लेखापरीक्षणमान र महालेखा परीक्षकको कार्यालयले जारी गरेको मार्गदर्शनका आधारमा लेखापरीक्षण सम्पन्न गरेका छौं । ती लेखापरीक्षणमान तथा मार्गदर्शन अनुसार व्यवसायिक आचार संहिताको पालना गर्ने र वित्तीय विवरणहरू सारभूत रूपमा गलत आँकडारहित प्रस्तुती भएको छ भन्ने कुरामा यथोचित आश्वस्तता प्रदान गर्ने लेखापरीक्षण योजना तर्जुमा गरी तदनुसार लेखापरीक्षण सम्पन्न गर्ने कार्य पर्दछन् ।

वित्तीय विवरणमा उल्लेखित रकम तथा खुलासा गरिएका सूचना लगायत अन्य विवरण बारे पुष्ट्याईका यथेष्ट प्रमाण संकलन गर्ने, प्रमाणको पूर्ण वा आंशिक वा छड्के परीक्षण गर्ने कार्यविधि लेखापरीक्षणमा समावेश हुन्छ । यसरी अवलम्बन गरिएका लेखापरीक्षण कार्यविधिमा वित्तीय विवरण जालसाजी वा त्रुटिबाट सारभूत रूपमा गलत आँकडासहित प्रस्तुत हुनसक्ने कुरामा अवलम्बन गरिने लेखापरीक्षणको जोखिम मूल्याङ्कन व्यवसायिक विवेकमा निर्भर हुन्छ । लेखापरीक्षणबाट जोखिम मूल्याङ्कन गर्ने क्रममा निकायको आन्तरिक नियन्त्रणको उपयुक्तता बारेमा परीक्षण गरिएतापनि यस्तो आन्तरिक नियन्त्रण प्रणालीको प्रभावकारीता बारे लेखापरीक्षणबाट राय व्यक्त गर्ने प्रयोजन राखिएको छैन । व्यवस्थापनले वित्तीय विवरण तयार गर्दा प्रयोग गरेका लेखा नीतिको सान्दर्भिकता, विश्लेषण र लेखाअनुमानको उपयुक्तताको साथै वित्तीय विवरणको समग्र स्थितिको मूल्याङ्कन गर्नु समेत लेखापरीक्षण अन्तर्गत पर्दछ ।

हामीले प्राप्त गरेका प्रमाणहरूले लेखापरीक्षण राय व्यक्त गर्ने सन्दर्भमा पर्याप्त र उपयुक्त आधार प्रदान गर्दछ भन्ने कुरामा हामी विश्वस्त छौं ।

४. कैफियतसहितको रायव्यक्तगर्ने आधार:

कैफियत सहितको लेखापरीक्षण राय व्यक्तगर्ने आधारका रूपमा वित्तीय विवरणमा सारभूत असर पर्ने व्यहोरा निम्नानुसार छन् :

४.१ जग्गा तथा भवन

यस समिति अन्तर्गत रहेका जग्गा उपर समितिको हक दावी गर्न अनिवार्य रूपमा उक्त जग्गाहरूको लालपुर्जा समितिको नाममा हुनुपर्नेमा धनगढी -४ कैलालीमा अवस्थित कित्ता नं. २३३, बुटवल-६, रुपन्देहीको कित्ता नं. ५९ र ४८१, र इटहरी -४, सुनसरीको कित्ता नं. ८६० को लालपुर्जा समितिसँग

नभएको हुँदा उल्लेखित जग्गा उपर समितिको कानुनी नियन्त्रण/अधिकार भएको वा नभएको यकिन गर्न सकिएन ।

भवनको निर्माण सम्पन्न भई भवन निर्माण सम्पन्न प्रतिवेदन प्राप्त भए पश्चात भवन प्रयोगमा आएको वा प्रयोग गर्न तयार भएको मितिबाट पुँजीकृत गरी उक्त भवनको ह्रास कट्टी गर्नुपर्नेमा समितिले पोखरा, महेन्द्रनगर, दाङ्ग र काठमाडौँमा निर्माण भइरहेको भवनहरुमा भएका सम्पूर्ण खर्चहरुलाई पुँजीकृत गरेको पाइयो । साथै, उक्त भवनहरु निर्माणाधिन अवस्थामा रहेको तर प्रयोगमा आउने अवस्थामा नरहेको भएतापनि रु. २९,७९,९८९।९९ पुँजीकृत गरी रु.१,३९,३७५।९५ को ह्रास कट्टी गरेको पाइयो ।

४.२ आसामीहरु

- यस समितिले वर्षान्तको पाउनुपर्ने आसामीको बक्यौता रु. ९९,०२,३४४।८७ को समर्थन प्राप्त गरेको छैन ।
- शंकास्पद आसामीहरु यकिन गरी जोखिमको लागि उपयुक्त व्यवस्था गरेको छैन ।
- समितिको हिसाबमा पुरानो आसामीहरु रु. ७३८,९५७।९९ असुली गर्न बाँकी रहेकोमा हालसम्म पनि सो रकमहरु असुली गरेको छैन ।

४.३ अग्रिम रुपमा प्राप्त समाचार शुल्क

समितिले अग्रिम रुपमा मासिक शुल्क लिई प्रदान गर्ने सेवामा आर्थिक वर्ष २०७५।७६ को लागि प्राप्त भएको रु. ९२,२५०।०० लाई ग्राहकबाट प्राप्त अग्रिम शुल्क अन्तर्गत दायित्व देखाउनु पर्नेमा आम्दानी बाँधिएको पाइयो ।

४.४ विगत आ.व.मा भएको आम्दानी र खर्च

आर्थिक वर्ष भरीमा भएका वा हुनुपर्ने आम्दानी तथा खर्चहरुलाई सोही आ.व.मा लेखांकन गर्नुपर्ने व्यवस्था नेपाल लेखामान १ मा छ । यस समितिले आ.व.२०७३।७४ को पारिश्रमिक वापत एकमुष्ट रुपमा रु ८,८०,४५७।०० भुक्तानी गरी यस आ.व. मा आएर खर्च लेखांकन गरेको पाईएकोमा यस्तो खर्च लेख्न मिल्ने देखिएन ।

४.५ सम्पत्ती विक्री गर्दा नाफा/घाटा

कुनै पनि सम्पत्ती विक्री गर्दा सो सम्पत्तीको ह्रास कट्टी पछिको मूल्यलाई विक्री रकमबाट घटाई विक्रीमा भएको नाफा/घाटा यकिन गरी लेखाङ्कन गर्नुपर्नेमा समितिले २०७५।०३।३२ मा पुरानो भवन भत्काउँदा आएका सामानहरु लिलाम विक्री गर्दा पाएको रु. ४,००,०००।०० लाई भवनको मूल्यबाट सिधै घटाएको पाइयो ।

४.६ उपदानकोष, औषधी उपचार कोष, बिदाबापतको रकमको व्यवस्था

समितिले कार्यरत कर्मचारीहरुको उपदान, औषधी उपचार र बिदा बापत यस आ.व. सम्ममा सिर्जित दायित्व रु. २,७४,९९८,९३४।२० वासलातमा दायित्व अन्तर्गत कर्मचारी दायित्व व्यवस्था लेखांकन गर्नुपर्नेमा सो नगरी लेखा सम्बन्धि टिप्पणीमा मात्र उपदान कोष, औषधी उपचार कोष र बिदा बापतको रकमको बारेमा उल्लेख गरेको पाइयो ।

५. व्यवस्थापन पत्र

व्यवस्थापनले सुधार गर्नुपर्ने थप व्यहोरा यसैसाथ संलग्न व्यवस्थापन पत्रमा उल्लेख गरिएको छ ।

६. लेखापरीक्षकको राय

हाम्रो रायमा माथि कैफियत सहितको रायको आधारका अनुच्छेद ४ अन्तर्गत उल्लेखित व्यहोराहरुबाट पर्ने असर बाहेक संलग्न वित्तीय विवरणले संस्थाको ३२ आषाढ, २०७५ को वित्तीय स्थिति र सोही

मितिमा समाप्त भएको आर्थिक वर्षको आय व्यय विवरण र नगद प्रवाह विवरणले नेपाल लेखामान बमोजिम सही र यथार्थ चित्रण गर्दछ ।

७. कम्पनी ऐन २०६३ को प्रावधानहरु पालना सम्बन्धी प्रतिवेदन :
- १) हामीले लेखापरीक्षण सम्पन्न गर्न आवश्यक ठानेका सूचना, स्पष्टीकरण र जवाफ पाएका छौं ।
  - २) हामीले लेखापरीक्षण गरेका श्रेस्ताहरुको आधारमा हाम्रो रायमा संस्थानको हिसाब किताब सम्बन्धित ऐन बमोजिम ठीकसंग राखिएको छ ।
  - ३) यो प्रतिवेदनसंग सम्बन्धित संलग्न वासलात, नाफा नोक्सान हिसाब र नगद प्रवाह विवरण र संलग्न अनुसूचीहरु सम्बन्धित ऐनले तोकेको ढाँचा र तरिका अनुसार तयार गरिनुका साथै संस्थानले राखेको हिसाब किताब, वही खाता श्रेस्ता र लेखासंग दुरुस्त रहेका छन् ।
  - ४) समितिमा लेखा सम्बन्धी कुनै जालसाजी गरेको हाम्रो जानकारीमा आएन ।

राष्ट्रिय सहकारी विकास बोर्ड (२०७३।७४)

१. वार्षिक वित्तीय विवरण उपर प्रतिवेदन
हामीले राष्ट्रिय सहकारी विकास बोर्ड (यस पछि “बोर्ड” भनिएको) को २०७४ साल आषाढ ३१ मा समाप्त भएको आर्थिक वर्ष २०७३।७४ को वासलात, सो मितिमा समाप्त भएको आर्थिक वर्षको आम्दानी खर्च हिसाब र तत्सम्बन्धी लेखानीति तथा लेखा टिप्पणी संलग्न भएको वित्तीय विवरणको लेखापरीक्षण सम्पन्न गरेका छौं ।
२. वित्तीय विवरण उपर व्यवस्थापनको जिम्मेवारी
नेपाल लेखामान, अभ्यास र प्रचलन अनुरूप वित्तीय विवरणहरु तयार गर्ने एवम उचित रुपमा प्रस्तुतीकरण गर्ने जिम्मेवारी बोर्डको व्यवस्थापनमा रहेको छ । यस्तो जिम्मेवारी अन्तर्गत वित्तीय विवरणहरु जालसाजी, त्रुटी र गलत आंकडा रहित सारभूत रुपमा प्रस्तुतीकरण गर्ने, बोर्डको लागि आवश्यक आन्तरिक नियन्त्रण प्रणाली विकास गरी निरन्तर प्रभावकारी हुने गरि स्थापित गर्ने, उपयुक्त लेखा नीतिको छनौट गरी कार्यान्वयन गर्ने र आवश्यकता अनुसार उचित लेखा अनुमान लागु गर्ने कार्य पर्दछन् ।
३. लेखापरीक्षकको जिम्मेवारी
हाम्रो जिम्मेवारी प्रस्तुत वित्तीय विवरणहरु उपर लेखापरीक्षणको आधारमा राय व्यक्त गर्नु हो । नेपाल लेखापरीक्षणमानले निर्देशन गरेको मार्गदर्शन र महालेखापरीक्षकले जारी गरेको मार्ग निर्देशिकाको आधारमा लेखापरीक्षण सम्पन्न गरिएको छ । लेखापरीक्षणमान अनुसार व्यावसायिक आचारसंहिताको पालना गर्ने र वित्तीय विवरणहरु सारभूत रुपमा गलत आंकडा रहित प्रस्तुत भएको छ भन्ने कुरामा यथोचित आश्वस्तता प्रदान गर्नका लागि लेखापरीक्षण योजना तर्जुमा गरी तदनुसार लेखापरीक्षण सम्पन्न गर्ने कार्य पर्दछन् ।

वित्तीय विवरणहरुमा खूलासा गरिएका सुचना बारेमा पुष्ट्याई गर्ने, यथेष्ट प्रमाण संकलन गर्ने, प्रमाणको पूर्ण, आंशिक वा छड्के परीक्षण गर्ने विषय लेखापरीक्षण कार्यविधिमा समावेश हुन्छ । लेखापरीक्षण कार्यविधिमा वित्तीय विवरणहरु सारभूत रुपमा जालसाजी वा त्रुटी वा गलत आंकडा प्रस्तुति हुन सक्ने कुरालाई मध्यनजर राख्दै अबलम्बन गरिने लेखापरीक्षण जोखिमको मूल्यांकन व्यावसायिक विवेकमा निर्भर हुन्छ । लेखापरीक्षणबाट जोखिम मूल्यांकन गर्ने क्रममा बोर्डको वित्तीय विवरणहरु तयारी तथा यथार्थ प्रस्तुतिकरणको लागि आवश्यक पर्ने आन्तरिक नियन्त्रणको व्यवस्था तथा उपयुक्तता बारेमा परीक्षण गरिएको छ । तापनि त्यस्तो आन्तरिक नियन्त्रण प्रणालीको प्रभावकारीता बारे राय व्यक्त गर्ने प्रयोजन राखिएको छैन । वित्तीय विवरणहरु तयार गर्दा प्रयोग गरेका लेखा नीतिको सान्दर्भिकता, विश्लेषण र लेखा अनुमानको उपयुक्तता लगायत वित्तीय विवरणहरुको समग्र स्थितिको मुल्यांकन गर्ने कार्य लेखापरीक्षण अन्तर्गत पर्दछ ।

हामीलाई लेखापरीक्षणमा प्राप्तभएका प्रमाणहरुले कैफियत सहितको रायव्यक्तगर्न पर्याप्त र उपयुक्त आधार प्रदान गर्दछ भन्ने कुरामा हामी विश्वस्त छौं ।

४. कैफियत सहितको राय व्यक्त गर्ने आधार

४.१ निगौल गाई गौशाला:

नेपाल सरकार मन्त्रपरिषद्को मिति २०६७०२१८ को निर्णय अनुसार तत्कालीन कृषि तथा सहकारी मन्त्रालयमा स्वामित्व रहने गरी महोत्तरी जिल्लामा रहेको निगौल गाई गौशाला अन्तरगतका सम्पूर्ण चल अचल सम्पत्ति एवं उक्त गौशालामा रहने गाई (गाई, गौरु, बाछ्छा, बाछ्छी) को वध नहुने शर्तमा गौशाला संचालन एवं व्यवस्थापनको जिम्मा राष्ट्रिय सहकारी विकास बोर्डलाई दिएको पाइयो ।

हाल सम्म उक्त गौशाला संचालन एवं व्यवस्थापन गर्न आवश्यक पर्ने नीति एवं निर्देशिकाको व्यवस्था भएको छैन । गौशालाको स्वामित्वमा रहेको १४८-१५-० विगाहा जग्गाको विवरण लेखापरीक्षण क्रममा उपलब्ध भएतापनि गौशालाको कूल जग्गा तथा भवन कति रहेको छ सो मध्ये कति क्षेत्रफलबाट आम्दानी भईरहेको छ र कति क्षेत्रफल गौशाला कार्यालय आफैले प्रयोग गरेको छ सो को विवरण तयार गरेको छैन ।

४.२ जग्गा तथा भवन :

- भरतपुर बसपार्क, पोखरा महानगरपालिका, सुर्खेत र नेपालगञ्जमा प्रयोगविहिन अबस्थामा रहेका बोर्डको जग्गाहरुको उचित प्रयोग गरी आय आर्जन गर्नेतर्फ बोर्डबाट कुनै काम भएको पाईएन ।
- कारकांदो ७ नेपालगंज, बाँके स्थित बोर्डको जग्गामा रहेको नेपाल खाद्य संस्थानले भवन निर्माण गरेको हुंदा त्यसको सट्टामा जग्गा उपलब्ध गराई दिनका लागि लामो समय देखि खाद्य संस्थानसंग बोर्डबाट बारम्बार पत्रचार गरिदै आएको छ । नेपाल खाद्य संस्थानबाट सट्टा जग्गा उपलब्ध गराउन संस्थाका सम्बन्धित पदाधिकारीहरुलाई जिम्मेवार बनाउनु पर्दछ ।
- बोर्डको स्वामित्वमा रहेको जग्गाहरुको मालपोत/ घरजग्गा कर भुक्तानी अद्यावधिक भएको छैन । भुक्तानी गर्न बाँकी मालपोत / कर आदिको विवरण तयार गरी सो बमोजिम खर्च व्यवस्था गरेको छैन ।
- ललितपुर उपमहानगरपालिका ३, पूल्चोकको १४ रोपनी जग्गाबूट प्रणाली अन्तर्गत लिजमा दिने सम्बन्धी सि.जि.डेप्लपर्ससंग मिति २०७११०१४ मा ३० वर्षको लागि सम्झौता भएको छ । सम्झौतामा उल्लेख भए अनुसार कुनै पनि कार्य हालसम्म भएको देखिएन । सम्झौता अनुसार नक्सा पास भएको १२० दिनपछि मात्र लिज अवधि गणना गरिने भएकोमा हाल सम्म पनि नक्सा पास भएको छैन । यसैले उक्त सम्झौता रद्द गराउन संस्थाका संचालक समिति लगायतका व्यवस्थापनका प्रमुख पदाधिकारीलाई जिम्मेवार बनाउनु पर्दछ ।

४.३ भरतपुर बसपार्क:

सहकारी विकास बोर्डको २०६०।८।२३ को निर्णय अनुसार भरतपुर नगरपालिकालाई बोर्डको स्वामित्वमा रहेको भरतपुर नगरपालिका वडा नम्बर ९ स्थित कित्ता नम्बर २४३६ को ४ विघा ९ कठ्ठा ११ धूर जग्गा र बाँकी सो नगरपालिकाको स्वामित्वको गरी जम्मा ७ विघा ९ कठ्ठा ११ धूर जग्गामा बसपार्क टर्मिनल निर्माण गर्न बोर्ड र उक्त नगरपालिका बीच २०६०।१।२५ मा करार भएको देखिन्छ । उक्त करार अनुसार भरतपुर नगरपालिकाको खर्चमा बसपार्क निर्माण गरी बसपार्क संचालन भए पश्चात् उक्त खर्च वापतको साँवा व्याज र व्यवस्थापन खर्च समेत कटाई वचत रकममा दुवै पक्षको शेयरको अनुपातमा हिस्सा हुने उल्लेख छ । साथै बसपार्क कम्पनी ऐन अनुसार संचालन गर्ने र त्यसपछि यो करार स्वतः रद्द हुने उल्लेख छ । तर भरतपुर नगरपालिकाबाट हालसम्म बसपार्कको आम्दानी खर्चको हिसाब र बोर्डले आफ्नो हिस्सा पाउन सकेको छैन । हिस्सा के कति हो करारमा खुलाईएको छैन । साथै बसपार्क संचालन भैसकेतापनि बोर्डलाई कुनै आम्दानी प्राप्त भएको छैन । बोर्डको नाममा बसपार्कको शेयर तथा आम्दानी रकम प्राप्त गर्न गराउन बोर्डका सम्बन्धित पदाधिकारीलाई जिम्मेवार बनाउनु पर्दछ ।

४.४ आसामी तथा पेशकी वापत पाउनुपर्ने हिसाब:

यस आर्थिक वर्षमा पेशकी स्वरुप पाउनु पर्ने हिसाब रु. २ करोड ४ लाख २१ हजार रहेको छ मध्ये रु.२ लाख ४१ हजार विभिन्न व्यक्ति तथा संघ संस्थालाई दिईएको पेशकी रकमगत विगत वर्षहरु देखि नै जिम्मेवारी सँदै आएको देखियो । विगतका पेशकी फछ्यौट गर्ने तर्फ बोर्ड संवेदनशील हुनु पर्दछ । आसामी तथा पेशकी वापत पाउनु पर्ने हिसाब समयमै फछ्यौट गर्न व्यवस्थापनलाई जिम्मेवार बनाउनु पर्दछ ।

४.५ शेर लगानी:

वर्षान्तमा बोर्डको कुल शेर लगानी रु. ७० लाख ४८ हजारलाई परल मूल्यमा देखाईएको छ । शेर वापत लगानी गरिएका संस्थाहरुको वास्तविक स्थिती पहिचान गरी संचालनमा रहे नरहेको एकिन गर्न संस्थाका सम्बन्धित पदाधिकारीलाई जिम्मेवार बनाइनु पर्दछ ।

४.६ ऋण लगानी

गतवर्ष बोर्डको ऋण लगानी रु. ६ करोड ६९ लाख ६७ हजार रहेकोमा यस वर्षान्तमा रु.१ करोड ३१ लाख ९० हजारले बृद्धि भई रु. ८ करोड १ लाख ५७ हजार रहेको छ । सो कर्जा लगानी वापत कर्जा जोखिम ब्यवस्था कायम गरेको देखिएन । यस सम्बन्धी कुनै नीति पनि देखिएन । सो सम्बन्धी आवश्यक नीति निर्माण तथो विनियम शंसोधन गरी सापेक्ष सुधार गर्न एक उप समिति गठन भएको पाइयो । उक्त समितिबाट कुनै कार्य भएको भने देखिएन ।

५. व्यवस्थापन पत्र:

व्यवस्थापनले सुधार गर्नुपर्ने थप व्यहोरा यसै प्रतिवेदन साथ संलग्न व्यवस्थापन पत्रमा दशाईएको छ ।

६. लेखापरीक्षकको राय:

कैफियत सहितको लेखापरिक्षण राय व्यक्त गर्ने आधारका रुपमा माथि उल्लेखित बुंदा नम्बर ४.१ देखि ४.६ सम्म औल्याइएका विषयले वित्तीय विवरणहरुमा पर्ने असर बाहेक, संलग्न वित्तीय विवरणले बोर्डको २०७४ आषाढ मसान्तको वित्तीय स्थिति र सोही मितिमा समाप्त भएको वर्षको संचालन नतिजा नेपाल लेखामान बमोजिम सही र यथार्थ चित्रण गर्दछ ।

सास्कृतिक संस्थान (२०७३।७४)

१. वार्षिक वित्तीय विवरण उपर प्रतिवेदन : हामीले सास्कृतिक संस्थानको २०७४ आषाढ मसान्तको वासलात, सो मितिमा समाप्त भएको आर्थिक वर्षको नाफा नोक्सान हिसाब, नगद प्रवाह विवरण तथा ईक्विटीमा भएको परिवर्तन सम्बन्धी विवरण र तत्सम्बन्धी लेखा नीति तथा लेखा टिप्पणी समावेश भएका वित्तीय विवरणको लेखापरीक्षण सम्पन्न गरेका छौं ।
२. वित्तीय विवरण उपर व्यवस्थापनको जिम्मेवारी : नेपाल लेखामान, सम्बन्धित ऐन, नियम, कानून अभ्यास अनुरूप यी वित्तीय विवरण तयारी गर्ने एवं उचित रुपमा प्रस्तुतिकरण गर्ने जिम्मेवारी व्यवस्थापनमा रहेको छ । यस्तो जिम्मेवारी अन्तर्गत वित्तीय विवरण जालसाजी, त्रुटी लगायत सारभूत रुपमा गलत आँकडारहित प्रस्तुतिकरण, आवश्यक आन्तरिक नियन्त्रण प्रणाली निरन्तर प्रभावकारी रुपमा कार्यान्वयन हुने गरी स्थापित गर्ने, उपयुक्त लेखा नीतिको छनौट तथा कार्यान्वयन गर्ने र आवश्यकता अनुसार उचित लेखा अनुमानहरु लागु गर्ने पर्दछन् ।
३. लेखापरीक्षकको जिम्मेवारी : हाम्रो जिम्मेवारी प्रस्तुत वित्तीय विवरणहरु उपर लेखापरीक्षणको आधारमा राय व्यक्त गर्नु हो । हामीले नेपाल लेखापरीक्षणमान र महालेखापरीक्षकको कार्यालयले जारी गरेको मार्गदर्शनका आधारमा लेखापरीक्षण सम्पन्न गरेका छौं । ती लेखापरीक्षणमान तथा मार्गदर्शन अनुसार व्यवसायिक आचार सहिताको पालना गर्ने र वित्तीय विवरणहरु सारभूत रुपमा गलत आँकडारहित प्रस्तुती भएको छ भन्ने कुरामा यथोचित आश्वस्तता प्रदान गर्ने लेखापरीक्षण योजना तर्जुमा गरी तदनुसार लेखापरीक्षण सम्पन्न गर्ने कार्य पर्दछन् ।

वित्तीय विवरणमा उल्लेखित रकम तथा खुलासा गरिएका सूचना लगायत अन्य विवरण बारे पुष्ट्याईका यथेष्ट प्रमाण संकलन गर्ने, प्रमाणको पूर्ण वा आंशिक वा छड्के परीक्षण गर्ने कार्यविधि लेखापरीक्षणमा समावेश हुन्छ । यसरी अवलम्बन गरिएका लेखापरीक्षण कार्यविधिमा वित्तीय विवरण जालसाजी वा त्रुटिबाट सारभूत रुपमा गलत आँकडासहित प्रस्तुत हुनसक्ने कुरामा अवलम्बन गरिने लेखापरीक्षणको जोखिम मूल्याङ्कन व्यवसायिक विवेकमा

निर्भर हुन्छ । लेखापरीक्षणबाट जोखिम मूल्याङ्कन गर्ने क्रममा निकायको आन्तरिक नियन्त्रणको उपयुक्तता बारेमा परीक्षण गरिएतापनि यस्तो आन्तरिक नियन्त्रण प्राणालीको प्रभावकारीता बारे लेखापरीक्षणबाट राय व्यक्त गर्ने प्रयोजन राखिएको छैन । व्यवस्थापनले वित्तीय विवरण तयार गर्दा प्रयोग गरेका लेखा नीतिको सान्दर्भिकता, विश्लेषण र लेखाअनुमानको उपयुक्तताको साथै वित्तीय विवरणको समग्र स्थितिको मूल्याङ्कन गर्नु समेत लेखापरीक्षण अन्तर्गत पर्दछ ।

हामीले प्राप्त गरेका प्रमाणहरूले लेखापरीक्षण राय व्यक्त गर्ने सन्दर्भमा पर्याप्त र उपयुक्त आधार प्रदान गर्दछ, भन्ने कुरामा हामी विश्वस्त छौं ।

४. कैफियत सहितको राय व्यक्त गर्ने आधार:

कैफियत सहितको लेखापरीक्षण राय व्यक्तगर्ने आधारका रूपमा वित्तीय विवरणमा सारभूत असर पर्ने व्यहोरा निम्नानुसार छन् :

४.१ नेपाल सरकारबाट लिएको ऋणको किस्ता तथा ब्याज :

यस आ.व.को अन्त्यमा नेपाल सरकारलाई तिर्नुपर्ने ऋण रु. २३,५५,३१,२५०।०० रहेको र महालेखा नियन्त्रक कार्यालयको अभिलेख अनुसार रु. २३,७५,३१,२५०।०० रहेको पाइयो । अतः संस्थान र महालेखा नियन्त्रक कार्यालयको अभिलेखमा रु. २०,००,०००।०० को फरक रहेको पाइयो । संस्थानले विगत केही वर्ष देखि नेपाल सरकारलाई ब्याज नबुझाएको र संस्थानको वित्तीय विवरणमा नेपाल सरकारलाई तिर्नुपर्ने ऋणको किस्ता तथा ब्याज रु. ३२,४६,३६,८४८।८९ देखिन्छ । यो वर्ष कम्पनीले वासलातमा रु. २०,००,२४,३४८।८९ नेपाल सरकारको पाकेको ऋणको किस्ता तथा ब्याज वापत व्यवस्था गरेको छ ।

४.२ उपदान

संस्थानको विनियम अनुसार संस्थानको स्थायी सेवामा ५ वर्ष भन्दा बढी सेवा गर्ने कर्मचारीले भविष्यमा संस्थानको नोकरीको निमित्त सामान्यतया अयोग्य ठहरिने गरी सेवा वा पदबाट अलग भएमा बाहेक जुनसुकै कारणबाट नोकरीबाट अलग भए उपदानको व्यवस्था गरिएको छ । संस्थानको विनियममा रहेको उपदानको व्यवस्था बमोजिम आ.व. २०७३/७४ सम्मको दायित्व रकम करिब रु. १,८४,१९,०१५।०० हुनुपर्ने भएता पनि संस्थानको खातामा उपदान बापत रु. ९,९३,३५४।४५ को मात्र व्यवस्था गरी नागरिक लगानी कोषमा रु. ५,७८,३९१।४६ जम्मा गरेको देखिन्छ । यद्यपि नागरिक लगानी कोषको विवरण अनुसार उपदान बापत संस्थानको मौज्जात रु. ३४,५८६।४८ मात्र देखिएकाले दुबै खाताको बीचमा रु. ५,४३,८०४।९८ को भिन्नता रहेको देखिन्छ । उपदान बापत पर्याप्त रकम व्यवस्था गरी नागरिक लगानी कोषमा घटी रकम रहेको सम्बन्धमा छानविन गर्नु पर्दछ ।

४.३ उजराती खाता

संस्थानको अधिल्लो आ.व.को सन्तुलन परीक्षणमा रु. ६०,२८३।२० बराबरको अन्तरलाई वित्तीय विवरणको आसामी तथा अन्य पेशकीमा समायोजन गरिएको र उक्त रकमलाई यस आ.व.मा पनि आसामी तथा अन्य पेशकीमा देखाइएको छ । यसरी सन्तुलन परीक्षणमा अन्तर देखाइएको रकमलाई उजराती खातामै राख्नु पर्नेमा आसामी तथा अन्य पेशकी भनी समायोजन गर्नु उपयुक्त देखिएन ।

४.४ घर जग्गा कर

संस्थानले घर जग्गा कर बापत काठमाण्डौ महानगरपालिकालाई बुझाउनु पर्ने रकम आ. व. २०४९/०५० देखि बुझाएको छैन । फलस्वरूप आर्थिक वर्ष २०६६/०६७ सम्म तिर्नु पर्ने बांकी घर जग्गा कर दाखिला नगरी कर दायित्वमा देखाइएको छ । साथै आ. व. २०६७/०६८ देखि घरजग्गा करको लेखांकन समेत गरेको देखिएन । संस्थानको वासलात अनुसार तिर्नुपर्ने कर जम्मा रु. ४९,८६,५००।०० देखिन्छ । दायित्व लेखांकन गरी यथासमयमा फरफारक नगर्ने जिम्मेवार व्यक्ति पहिचान गरी कारवाही गर्ने र यथासमयमा कर दायित्व फरफारक गर्नु पर्दछ ।

४.५ कर परीक्षण

यस आ.व. मा घाटामा रहेकोले आयकर व्यवस्था गरेको छैन । संस्थानको लेखा अनुसार अग्रिम आयकर वापतको रकम हरेक वर्ष बृद्धि हुदै आएको छ । गत वर्षसम्मको आयकर रु. १,०३,९४,८७६।३७ रहेको र यस आर्थिक वर्षमा रु. १३,१७,०४१।२६ ले बृद्धि भई आर्थिक वर्ष २०७३/७४ को अन्तमा रु.१,१७,११,९१७।६३ पुगेको छ । तर कर तिर्न नपर्ने अवस्थामा पनि यसरी अग्रिम घरवहाल कर बुझाएको र उक्त रकमलाई गत वर्ष जस्तै यस वर्षको वित्तीय विवरणमा देखाईएको छ ।

५. व्यवस्थापन पत्र :

व्यवस्थापनले सुधार गर्नुपर्ने थप व्यहोराहरु यसैसाथ संलग्न व्यवस्थापन पत्रमा उल्लेख गरिएको छ ।

६. लेखापरीक्षकको राय :

हाम्रो रायमा संलग्न वित्तीय विवरणहरुले माथि अनुच्छेद ४ मा उल्लेखित व्यहोराले पार्न सक्ने असर बाहेक सांस्कृतिक संस्थानको २०७४ आषाढ मसान्तको वित्तीय स्थिति र सो मितिमा अन्त्य भएको आर्थिक वर्षको संचालन नतिजा, नगद प्रवाहको विवरण तथा ईक्विटीमा भएको परिवर्तन सम्बन्धी विवरणको नेपाल लेखामान बमोजिम सही र यथार्थ चित्रण गर्दछ ।

७. कम्पनी ऐन २०६३ तथा अन्य प्रचलित ऐन अनुसारको प्रतिवेदन :

- १) हामीले लेखापरीक्षण सम्पन्न गर्न आवश्यक ठानेका सूचना, स्पष्टीकरण र जवाफ पाएका छौं ।
- २) हामीले लेखापरीक्षण गरेका श्रेस्ताहरुको आधारमा हाम्रो रायमा संस्थानको हिसाब किताब सम्बन्धित ऐन बमोजिम ठीकसंग राखिएको छ ।
- ३) यो प्रतिवेदनसंग सम्बन्धित संलग्न वासलात, नाफा नोक्सान हिसाब र नगद प्रवाह विवरण र संलग्न अनुसूचीहरु सम्बन्धित ऐनले तोकेको ढाँचा र तरिका अनुसार तयार गरिनुका साथै संस्थानले राखेको हिसाब किताब, वही खाता श्रेस्ता र लेखासंग दुरुस्त रहेका छन् ।
- ४) संस्थानमा लेखा सम्बन्धी कुनै जालसाजी गरेको हाम्रो जानकारीमा आएन ।

हेटौडा सिमेन्ट उद्योग लिमिटेड (२०७३।७४)

१. वार्षिक वित्तीयविवरण उपर प्रतिवेदन

हामीले हेटौडा सिमेन्ट उद्योग लिमिटेडको २०७४ आषाढ मसान्तको वासलात, सो मितिमा समाप्त भएको आर्थिक वर्षको नाफा नोक्सान हिसाब, नगद प्रवाह विवरण तथा ईक्विटीमा भएको परिवर्तन सम्बन्धी विवरण र तत्सम्बन्धी लेखा नीति तथा लेखा टिप्पणी समावेश भएका वित्तीय विवरणको लेखापरीक्षण सम्पन्न गरेका छौं ।

२. वित्तीय विवरण उपर व्यवस्थापनको जिम्मेवारी

नेपाल लेखामान, सम्बन्धित ऐन, नियम, कानून अभ्यास अनुरूप यी वित्तीय विवरण तयारी गर्ने एवं उचित रूपमा प्रस्तुतिकरण गर्ने जिम्मेवारी व्यवस्थापनमा रहेको छ । यस्तो जिम्मेवारी अन्तर्गत वित्तीय विवरण जालसाजी, त्रुटी लगायत सारभूत रूपमा गलत आँकडाहरु प्रस्तुतिकरण, आवश्यक आन्तरिक नियन्त्रण प्रणाली निरन्तर प्रभावकारी रूपमा कार्यान्वयन हुने गरी स्थापित गर्ने, उपयुक्त लेखा नीतिको छनौट तथा कार्यान्वयन गर्ने र आवश्यकता अनुसार उचित लेखा अनुमानहरु लागु गर्ने पर्दछन् ।

३. लेखापरीक्षकको जिम्मेवारी

हाम्रो जिम्मेवारी प्रस्तुत वित्तीय विवरणहरु उपर लेखापरीक्षणको आधारमा राय व्यक्त गर्नु हो । हामीले नेपाल लेखापरीक्षणमान र महालेखा परीक्षकको कार्यालयले जारी गरेको मार्गदर्शनका आधारमा लेखापरीक्षण सम्पन्न

गरेका छौं । ती लेखापरीक्षणमान तथा मार्गदर्शन अनुसार व्यवसायिक आचार संहिताको पालना गर्ने र वित्तीय विवरणहरू सारभूत रूपमा गलत आँकडासहित प्रस्तुती भएको छ भन्ने कुरामा यथोचित आश्वस्तता प्रदान गर्ने लेखापरीक्षण योजना तर्जुमा गरी तदनुसार लेखापरीक्षण सम्पन्न गर्ने कार्य पर्दछन् ।

वित्तीय विवरणमा उल्लेखित रकम तथा खुलासा गरिएका सूचना लगायत अन्य विवरण बारे पुष्ट्याईका यथेष्ट प्रमाण संकलन गर्ने, प्रमाणको पूर्ण वा आंशिक वा छड्के परीक्षण गर्ने कार्यविधि लेखापरीक्षणमा समावेश हुन्छ । यसरी अवलम्बन गरिएका लेखापरीक्षण कार्यविधिमा वित्तीय विवरण जालसाजी वा त्रुटिबाट सारभूत रूपमा गलत आँकडासहित प्रस्तुत हुनसक्ने कुरामा अवलम्बन गरिने लेखापरीक्षणको जोखिम मूल्याङ्कन व्यवसायिक विवेकमा निर्भर हुन्छ । लेखापरीक्षणबाट जोखिम मूल्याङ्कन गर्ने क्रममा निकायको आन्तरिक नियन्त्रणको उपयुक्तता बारेमा परीक्षण गरिएतापनि यस्तो आन्तरिक नियन्त्रण प्राणालीको प्रभावकारीता बारे लेखापरीक्षणबाट राय व्यक्त गर्ने प्रयोजन राखिएको छैन । व्यवस्थापनले वित्तीय विवरण तयार गर्दा प्रयोग गरेका लेखा नीतिको सान्दर्भिकता, विश्लेषण र लेखाअनुमानको उपयुक्तताको साथै वित्तीय विवरणको समग्र स्थितिको मूल्याङ्कन गर्नु समेत लेखापरीक्षण अन्तर्गत पर्दछ ।

हामीले प्राप्त गरेका प्रमाणहरूले लेखापरीक्षण राय व्यक्त गर्ने सन्दर्भमा पर्याप्त र उपयुक्त आधार प्रदान गर्दछ भन्ने कुरामा हामी विश्वस्त छौं ।

४. कैफियतसहितको रायव्यक्तगर्ने आधार:

कैफियत सहितको लेखापरीक्षण राय व्यक्तगर्ने आधारका रूपमा वित्तीय विवरणमा सारभूत असर पर्ने व्यहोरा निम्नानुसार छन् :

४.१ नेपाल सरकारको स्वामित्व भएको सार्वजनिक संस्थानहरूले आ.व. २०७२/७३ बाट लागू हुने गरी नेपाल चार्टर्ड एकाउन्टेन्ट्स संस्थाले जारी गरेको नेपाल वित्तीय प्रतिवेदन मान (NFRS) अनुसार वित्तीय विवरण तयार गर्नुपर्दछ । यद्यपी कम्पनीले लेखा नीतिमा उल्लेख गरे अनुसार सर्वमान्य लेखा नीतिको अधिनमा वित्तीय विवरण तयार गरेको छ । नेपाल वित्तीय प्रतिवेदन मान ढलच्चप लागू पश्चात वित्तीय विवरणमा पर्ने प्रभाव सम्बन्धमा पर्याप्त प्रमाण उपलब्ध नभएको र यसको प्रभाव महत्वपूर्ण तथा व्यापक हुन सक्दछ ।

साथै लेखापरीक्षणको क्रममा कम्पनीले अवलम्बन गरेका देहाएका नीतिहरू सर्वमान्य लेखा नीति अनुरूप रहेको छैन :

४.२ स्थिर सम्पत्ति:

४.२.१ उद्योगले स्थिर सम्पत्ति रु. २९ करोड १२ लाख ३० हजारमा नेपाल लेखामान १६-जायजेथा, संयन्त्र तथा उपकरण अनुसार सम्पत्तिको उपयोग आयु, प्रयोग गर्ने तरिका, अवशेष मूल्य आदिको आधारमा ह्रास दर निर्धारण गरेको छैन साथै सम्पत्तिको मूल्यमा महत्वपूर्ण हिस्सा ओगट्ने सम्पत्तिको एकाईलाई छुँ छुँ रूपमा ह्रास कँी गरेको छैन ।

४.२.२ उद्योगले विगत लामो समयदेखि स्थिर सम्पत्तिको भौतिक परीक्षण नगरेकोले स्थिर सम्पत्तिको वास्तविक (प्रयोगमा नआउने वा नासिएको □बिग्रिएको आदि) अवस्था एकिन भएको छैन ।

४.२.३ नेपाल लेखामान-३६ सम्पत्तिको क्षयिकरण अनुसार उद्योगले वार्षिक रूपमा सम्पत्तिको क्षयिकरण परिक्षण गरेको छैन र सोको आधारमा सम्पत्तिमा हुन सक्ने नोक्सानी गणना तथा व्यवस्था गरेको छैन ।

४.२.४ भुक्तम्पले क्षति पुर्खाई मर्मत गरी प्रयोग गर्न नसकिने सम्पत्तिको एकिकन गरी सम्पत्तिबाट हटाई खर्च लेखन भनि संचालक समितिले निर्देशन दिएकोमा सो अनुरूप कार्य गरेको छैन ।

४.३ एकच्यूरियल मूल्यांकन :

उद्योगले उपदान तथा औषधी उपचार वापतको रु. १ अर्ब ८ करोड ५० लाख ६९ हजार व्यवस्था गर्दा नेपाल लेखामान १९ कर्मचारी सुविधाहरु अनुसार एकच्यूरियल मूल्यांकनको आधारमा गरेको छैन । सो रकम २०७४ आषाढ मसान्तसम्मको व्यतित अवधिको आधारमा मात्र हिसाब गरेको छ । जसले गर्दा उद्योगले कर्मचारी दायित्व अन्तर्गत लेखांकन गरेको रकमले यथार्थ चित्रण गरेको छैन ।

४.४ संचित बिदा :

उद्योगले कर्मचारीहरुको संचित बिदा वापतको रकम नगद आधारमा लेखांकन गरी संचित बिदा वापतको रकम व्यवस्था नगरेको र सो को दायित्व गणना समेत नगरेकोले नाफा वा नोक्सान विवरणमा पर्ने असरको निक्कै गर्न सकिएन ।

४.५ सम्भावित दायित्व:

४.५.१ उद्योगसँग सम्बन्धित मुद्दाहरु वापतको रु. २१ लाख ८८ हजार सम्बन्धमा विस्तृत विवरण उपलब्ध नभएको र नेपाल लेखामान ३७-व्यवस्था, सम्भावित दायित्व तथा सम्भावित सम्पत्ति बमोजिम सम्भावित दायित्व रकम निक्कै गरी वित्तिय विवरणमा प्रस्तुत गरेको छैन ।

४.५.२ नेपाल विद्युत प्राधिकरणबाट विद्युत महशुल वृद्धि वापत माग भई आएको २०७२ श्रावण देखि २०७२ मंसिरसम्मको रु. ५ करोड ३२ लाख ५५ हजार सम्बन्धमा उद्योगले अस्वीकार गरि सम्बन्धित निकायमा लेखि पठाएको हुदा सो रकम नेपाल लेखामान ३७ बमोजिम संयोगिक दायित्वको रुपमा प्रस्तुत गरेको छैन ।

४.६ आयकर:

उद्योगले चालु आ.व. मा अग्रिम आयकर वापत गरेको कुल भुक्तानी रकम रु. १२ करोड ३१ लाख ९८ हजार को आधार तथा विस्तृत विवरण खुल्ने कागजात लेखापरिक्षणार्थ उपलब्ध भएन । उद्योगले यस वर्ष आयकर व्यवस्था वापतको रकम हिसाब गर्दा आयकर ऐन अनुसार नगरी आयकर व्यवस्था अधिको नाफा रकममा एकमुष्ट हिसाब गरी रु. ३ करोड ८७ लाख २६ हजार आयकर व्यवस्था गरेको छ । यसले वित्तिय विवरणमा पर्ने असरको एकिकन गर्न सकिएन ।

४.७ ऋण तथा सापटी :

नेपाल सरकारबाट गरिएको लगानी र जमानतमा दिइएको ऋणको उद्योगले श्री महालेखा नियन्त्रक कार्यालयबाट मौज्दान समर्थन पत्र प्राप्त नगरेकोले सो रकमको यथार्थता एकिकन गर्न सकिएन ।

४.८ जिन्सी मौज्दात:

उद्योगले रु. ४६ करोड १२ लाख ४ हजार बराबरको जिन्सी मौज्दातको यस आर्थिक वर्षमा भौतिक परिक्षण गरेको पाइएन । व्यवस्थापनबाट प्राप्त जानकारी अनुसार रु.१३ करोड २४ लाख ८० हजार बराबरको प्रयोग नहुने जिन्सी मौज्दातको समायोजन भएको पाइएन । साथै उद्योगले आ.व. २०७१/७२ मा स्टोरहरुको भौतिक परीक्षण गरी घटीबढी भएका सामानहरुको मौज्दात एकमुष्ट रकम रु. ३७ लाख ७३ हजारको समायोजन समेत गरेको पाइएन ।

४.९ कर्मचारी आवास व्यवस्था:

श्रम ऐनको दफा ४१ बमोजिम उद्योगले यस आर्थिक वर्षको कुल नाफाको ५ प्रतिशतले हुने रु. १ करोड ९१ लाख ३२ हजार कर्मचारी आवास व्यवस्था गर्नुपर्नेमा यस वर्ष वोनस तथा आयकर अधिको नाफाको ५ प्रतिशतले हुने रु. १ करोड ११ लाख २८ हजार कर्मचारी आवास व्यवस्था गरेको देखिन्छ । यसरी कर्मचारी आवास व्यवस्था रकममा रु. ८० लाख ४ हजारको कम लेखांकन भई सोही रकम बराबरले नाफा वा नोक्सान विवरणमा फरक परेको छ ।

४.१० कर्मचारी वोनस व्यवस्था :

वोनस ऐनको दफा ५ उपदफा २(क) अनुसार वोनस व्यवस्था गर्नु पूर्व संस्थाको खुद नाफामा कर्मचारी आवास व्यवस्था बापत को ५ प्रतिशत रकम काँी गरि सकेपछि बाँकी रहने रकममा कर्मचारी वोनस व्यवस्था गर्नुपर्नेमा उद्योगले वोनस तथा आयकर अधिको रकममा आवास व्यवस्था बापतको रकम समायोजन नगरी ८ प्रतिशतले हुने रकम रु. १ करोड ७८ लाख ५ हजार कर्मचारी वोनस व्यवस्था गरेको छ ।

४.११ मौज्जात समर्थन पत्र लिने बारे:

उद्योगले श्री महालेखा नियन्त्रक कार्यालयबाट शेयर लगानी मौज्जात समर्थन पत्र प्राप्त नगरेकोले सो रकमको यथार्थता एकिन गर्न सकिएन । उद्योगले वर्षान्तमा आसामीहरु र विविध साहुहरु सँग र विभिन्न पेशकी रकमहरु, ग्राहक तथा अन्यबाट अग्रिम प्राप्त रकम, कर्मचारीलाई भुक्तानी दिन बाँकी तथा आपूर्तिकर्तालाई अग्रिम भुक्तानी गरिएको रकमको मौज्जात समर्थनपत्र लिएको छैन जसले गर्दा त्यी रकमहरुको यथार्थता एकिन गर्न सकिएन ।

४.१२ खर्च लेखांकन:

उद्योगले गत आर्थिक वर्ष सण्ण सम्बन्धित खर्चहरु रु. १४ लाख ८९ हजार यस वर्ष लेखांकन गरेको छ । गत आ.व. मा खर्च व्यवस्था दोहोरो लेखांकन भई रु.१२ लाख २५ हजार बढी व्यवस्था कायम भएकोमा यस वर्ष अपलेखन नगरी पुराना साहुहरुलाई दिएको अग्रिम भुक्तानी सण्ण समायोजन गरेको छ ।

५. व्यवस्थापन पत्र

व्यवस्थापनले सुधार गर्नुपर्ने थप व्यहोरा यसैसाथ संलग्न व्यवस्थापन पत्रमा उल्लेख गरिएको छ ।

६. लेखापरीक्षकको राय:

हाम्रो रायमा माथि कैफियत सहितको रायको आधारका अनुच्छेद ४ अर्न्तगत उल्लेखित व्यहोराहरुबाट पर्ने असर बाहेक संलग्न वित्तीय विवरणले संस्थाको ३१ आषाढ, २०७४ को वित्तीय स्थिति र सोही मितिमा समाप्त भएको आर्थिक वर्षको आय व्यय विवरण र नगद प्रवाह विवरणले नेपाल लेखामान बमोजिम सही र यथार्थ चित्रण गर्दछ ।

७. कम्पनी ऐन २०६३ तथा अन्य प्रचलित ऐन अनुसारको प्रतिवेदन

१) हाम्रो लेखापरीक्षणको क्रममा खरिद विभागबाट यस आ.व. मा खरिद गरिएका केही जायजथा, संयन्त्र र उपकरणहरु तथा मालसामानहरु को बोलपत्र र आव्हान पत्रको आवश्यक कागजातहरु बाहेक लेखापरीक्षण सम्पन्न गर्न आवश्यक ठानेका सूचनाहरु एवं स्पष्टिकरणहरु पाएका छौं ।

२) लेखापरीक्षणार्थ प्राप्त श्रेस्ताहरुको आधारमा हाम्रो रायमा उद्योगको हिसाब किताब ठीकसंग राखिएको छ ।

- ३) यो प्रतिवेदन सँग सम्बन्धित संलग्न वासलात, नाफा नोक्सान हिसाब, नगद प्रवाह विवरण र इक्विटीमा भएको परिवर्तन र संलग्न अनुसूचिहरू उद्योगले राखेको हिसाब किताबहरूसँग दुरुस्त छन् तर नेपाल वित्तीय विवरण प्रतिवेदनमान (NFRS) अनुसार तयार गरिएका छैनन् ।
- ४) हामीले प्राप्त गरेसम्मको सूचना, स्पष्टिकरण तथा हामीलाई उपलब्ध गराइएको विवरणहरूको आधारमा उद्योगको संचालक वा प्रतिनिधि वा कुनै कर्मचारीले जानाजानी लेखा सम्बन्धि कानूनी व्यवस्था विरुद्ध कामकाज गरेको वा उद्योगलाई हानी नोक्सानी गरेको वा बेहिसाब गरेको हाम्रो जानकारीमा आएन ।
- ५) उद्योगले कम्पनी ऐन, २०६३ को दफा १६४ को पालना गरेको पाइएन ।
- ६) उद्योगमा लेखा सम्बन्धि कुनै जालसाजी भएको हाम्रो जानकारीमा आएन ।

हेटौंडा सिमेन्ट उद्योग लिमिटेड (२०७४।७५)

१. **वार्षिक वित्तीय विवरण उपर प्रतिवेदन**
हामीले हेटौंडा सिमेन्ट उद्योग लिमिटेडको २०७५ आषाढ मसान्तको वासलात, सो मितिमा समाप्त भएको आर्थिक वर्षको नाफा नोक्सान हिसाब, नगद प्रवाह विवरण तथा इक्विटीमा भएको परिवर्तन सम्बन्धी विवरण र तत्सम्बन्धी लेखा नीति तथा लेखा टिप्पणी समावेश भएका वित्तीय विवरणको लेखापरीक्षण सम्पन्न गरेका छौं ।
२. **वित्तीय विवरण उपर व्यवस्थापनको जिम्मेवारी**
नेपाल लेखामान, सम्बन्धित ऐन, नियम, कानून अभ्यास अनुरूप यी वित्तीय विवरण तयारी गर्ने एवं उचित रूपमा प्रस्तुतिकरण गर्ने जिम्मेवारी व्यवस्थापनमा रहेको छ । यस्तो जिम्मेवारी अन्तर्गत वित्तीय विवरण जालसाजी, त्रुटी लगायत सारभूत रूपमा गलत आँकडा रहित प्रस्तुतिकरण, आवश्यक आन्तरिक नियन्त्रण प्रणाली निरन्तर प्रभावकारी रूपमा कार्यान्वयन हुने गरी स्थापित गर्ने, उपयुक्त लेखानीतिको छनौट तथा कार्यान्वयन गर्ने र आवश्यकता अनुसार उचित लेखा अनुमानहरू लागु गर्ने पर्दछन् ।
३. **लेखापरीक्षकको जिम्मेवारी:**
हाम्रो जिम्मेवारी प्रस्तुत वित्तीय विवरणहरू उपर लेखापरीक्षणको आधारमा राय व्यक्त गर्नु हो । हामीले नेपाल लेखापरीक्षणमान र महालेखापरीक्षकको कार्यालयले जारी गरेको मार्गदर्शनका आधारमा लेखापरीक्षण सम्पन्न गरेका छौं । ती लेखापरीक्षणमान तथा मार्गदर्शन अनुसार व्यवसायिक आचार संहिताको पालना गर्ने र वित्तीय विवरणहरू सारभूत रूपमा गलत आँकडा रहित प्रस्तुती भएको छ भन्ने कुरामा यथोचित आश्वस्तता प्रदान गर्ने लेखापरीक्षण योजना तर्जुमा गरी तदनुसार लेखापरीक्षण सम्पन्न गर्ने कार्य पर्दछन् ।

वित्तीय विवरणमा उल्लेखित रकम तथा खुलासा गरिएका सूचना लगायत अन्य विवरण बारे पुष्ट्याईका यथेष्ट प्रमाण संकलन गर्ने, प्रमाणको पूर्ण वा आंशिक वा छड्के परीक्षण गर्ने कार्यविधि लेखापरीक्षणमा समावेश हुन्छ । यसरी अवलम्बन गरिएका लेखापरीक्षण कार्यविधिमा वित्तीय विवरण जालसाजी वा त्रुटिबाट सारभूत रूपमा गलत आँकडासहित प्रस्तुत हुन सक्ने कुरामा अवलम्बन गरिने लेखापरीक्षणको जोखिम मूल्याङ्कन व्यवसायिक विवेकमा निर्भर हुन्छ । लेखापरीक्षणबाट जोखिम मूल्याङ्कन गर्ने क्रममा निकायको आन्तरिक नियन्त्रणको उपयुक्तता बारेमा परीक्षण गरिए तापनि यस्तो आन्तरिक नियन्त्रण प्रणालीको प्रभावकारीता बारे लेखापरीक्षणबाट राय व्यक्त गर्ने प्रयोजन राखिएको छैन । व्यवस्थापनले वित्तीय विवरण तयार गर्दा प्रयोग गरेका लेखानीतिको सान्दर्भिकता, विश्लेषण र लेखा अनुमानको उपयुक्तताको साथै वित्तीय विवरणको समग्र स्थितिको मूल्याङ्कन गर्नु समेत लेखापरीक्षण अन्तर्गत पर्दछ ।

हामीले प्राप्त गरेका प्रमाणहरूले लेखापरीक्षण राय व्यक्त गर्ने सन्दर्भमा पर्याप्त र उपयुक्त आधार प्रदान गर्दछ भन्ने कुरामा हामी विश्वस्त छौं ।

४. कैफियत सहितको राय व्यक्त गर्ने आधार:

कैफियत सहितको लेखापरीक्षण राय व्यक्त गर्ने आधारका रूपमा वित्तीय विवरणमा सारभूत असर पर्ने व्यहोरा निम्नानुसार छन् :

४.१. स्थिर सम्पत्ति:

उद्योगले स्थिर सम्पत्ति रु. २९ करोड ४७ लाख ४४ हजारमा नेपाल लेखामान १६ (जायजेथा, संयन्त्र तथा उपकरण अनुसार सम्पत्तिको उपयोग आयू, प्रयोग गर्ने तरिका, अवशेष मुल्य आदिको आधारमा हास दर निर्धारण गरेको छैन । साथै सम्पत्तिको मुल्यमा महत्वपूर्ण हिस्सा ओगट्ने सम्पत्तिको एकाईलाई छुट्टाछुट्टै रूपमा हास कट्टी गरेको छैन । नेपाल लेखामान ३६ सम्पत्तिको क्षयिकरण अनुसार उद्योगले वार्षिक रूपमा सम्पत्तिको क्षयिकरण परीक्षण गरेको छैन र सोको आधारमा सम्पत्तिमा हून सक्ने नोक्सानी गणना तथा व्यवस्था गरेको छैन । भूकम्पले क्षति पुऱ्याई मर्मत गरी प्रयोग गर्न नसकिने सम्पत्तिको एकिकन गरी सम्पत्तिबाट हटाई खर्च लेख्न भनि संचालक समितिले निर्देशन दिएकोमा सो अनुरूप कार्य गरेको छैन ।

४.२. एकच्युरियल मुल्याङ्कन :

उद्योगले उपदान तथा औषधी उपचार वापतको रु. १ अर्ब १ करोड २२ लाख २० हजार व्यवस्था गर्दा नेपाल लेखामान १९ कर्मचारी सूविधाहरु अनुसार एकच्युरियल मुल्याङ्कनको आधारमा गरेको छैन । सो रकम २०७५ आषाढ मसान्तसम्मको व्यतित अवधिको आधारमा मात्र हिसाब गरेको छ । जसले गर्दा उद्योगले कर्मचारी दायित्व अन्तर्गत लेखांकन गरेको रकम यथार्थ देखिएन ।

४.३. संचित बिदा :

उद्योगले कर्मचारीहरुको संचित बिदा वापतको रकम नगद आधारमा लेखांकन गरी संचित बिदा वापतको रकम व्यवस्था नगरेको र सो को दायित्व गणना समेत नगरेकोले नाफा वा नोक्सान विवरणमा पर्ने असरको निक्क्यौल गर्न सकिएन ।

४.४. सम्भावित दायित्व:

उद्योगसंग सम्बन्धित मूढाहरु वापतको रु. २१ लाख ८८ हजार सम्बन्धमा विस्तृत विवरण नभएको र नेपाल लेखामान ३७ व्यवस्था, सम्भावित दायित्व तथा सम्भावित सम्पत्ति बमोजिम सम्भावित दायित्व रकम निक्क्यौल गरी वित्तीय विवरणमा प्रस्तुत गरेको छैन ।

४.५. जिन्सी मौज्दात:

उद्योगले रु. ६४ करोड ३१ लाख ७३ हजार बराबरको जिन्सी मौज्दातको यस आर्थिक वर्षमा भौतिक परीक्षण गरेको पाइएन ।

४.६. कर्मचारी वोनस व्यवस्था :

वोनस ऐनको दफा ५ उपदफा २(क) अनुसार वोनस व्यवस्था गर्नु पुर्व संस्थाको खूद नाफामा कर्मचारी आवास व्यवस्था बापत को ६ प्रतिशत रकम कट्टी गरि सकेपछि बांकी रहने रकममा कर्मचारी वोनस व्यवस्था

गर्नुपर्नेमा उद्योगले बोनस तथा आयकर अधिको रकममा आवास व्यवस्था बापतको रकम समायोजन नगरी ८ प्रतिशतले हूने रकम रु. १ करोड ८८ लाख ५ हजार कर्मचारी बोनस व्यवस्था गरेको छ ।

४.७. स्थगन कर:

उद्योगले नेपाल लेखामान १२ आयकर अनुसार गणना गर्नुपर्ने स्थगन करको वित्तिय विवरणमा लेखांकन गरेको छैन ।

४.८. नेपाल वित्तिय प्रतिवेदनमानको पालना:

नेपाल चार्टर्ड एकाउन्टेन्ट्स संस्थाको NFRS Implementation Pronouncement अन्तर्गत पब्लिक कम्पनीहरूको लागि आर्थिक बर्ष २०७३/७४ बाट परिवर्तित नेपाल वित्तिय प्रतिवेदनमान (NFRS) अनुसारको वित्तिय विवरणहरू तयार गर्नुपर्छ । सो बमोजिम तिन बर्षको वित्तिय विवरण (Statement of Financial Position), दुई बर्षको बिस्तृत आय विवरण (Statement of Comprehensive Income) दुई बर्षको आय विवरण (प्रस्तुत गरिने भए) दुई बर्षका नगद प्रवाह विवरण र इक्विटीमा भएको परिवर्तन सम्बन्धि विवरण (Statement of changes in equity) र सो संग सम्बन्धित टिप्पणीहरू लगायत तुलनात्मक सुचनाहरू समेत तयार गर्नु पर्दछ । नेपाल वित्तिय विवरण प्रतिवेदनमान १ (NFRS-1) मा आधारित रही नयां लेखा सम्बन्धि नीतिहरू तयार गरी वित्तिय सुचनाहरूको पहिचान पुर्नलेखन, प्रस्तुतिकरण र खुलासाहरू दिनुपर्ने हुन्छ । तर सो अनुसार वित्तिय विवरण तयार गरेको छैन ।

५. व्यवस्थापन पत्र

व्यवस्थापनले सुधार गर्नुपर्ने थप व्यहोरा यसैसाथ संलग्न व्यवस्थापन पत्रमा उल्लेख गरिएको छ ।

६. लेखापरीक्षकको राय

हाम्रो रायमा संलग्न वित्तिय विवरणहरूले माथि अनुच्छेद ४.१ देखि ४.८ सम्म उल्लेखित व्यहोराले पार्न सक्ने असर बाहेक हेटौंडा सिमेन्ट उद्योग लिमिटेडको २०७५ आषाढ मसान्तको वित्तिय स्थिति र सो मितिमा अन्त्य भएको आर्थिक वर्षको संचालन नतिजा, नगद प्रवाहको विवरण तथा इक्विटीमा भएको परिवर्तन सम्बन्धि विवरणको नेपाल लेखामान बमोजिम सही र यथार्थ चित्रण गर्दछ ।

७. कम्पनी ऐन २०६३ को प्रावधानहरू पालना सम्बन्धी प्रतिवेदन :

(क) हामीले लेखापरीक्षण सम्पन्न गर्न आवश्यक ठानेका सूचना, स्पष्टीकरण र जवाफ पाएका छौं ।

(ख) हामीले लेखापरीक्षण गरेका श्रेस्ताहरूको आधारमा हाम्रो रायमा संस्थानको हिसावकिताब सम्बन्धित ऐन बमोजिम ठीकसंग राखिएको छ ।

(ग) कम्पनीमा लेखा सम्बन्धी कुनै जालसाजी गरेको हाम्रो जानकारीमा आएन ।

(घ) कम्पनी ऐन, २०६३ को दफा १६४ अनुसार लेखापरीक्षण समित गठन सम्बन्धी प्रावधानको पालना गरेको पाइएन ।

(ङ) यो प्रतिवेदनसंग सम्बन्धित संलग्न बासलात, नाफा नोक्सान हिसाब, नगद प्रवाह विवरण र इक्विटीमा भएको परिवर्तन र संलग्न अनुसूचीहरू उद्योगले राखेको हिसाब किताबहरूसंग दुरुस्त छन् । तर नेपाल वित्तिय विवरण प्रतिवेदनमान (NFRS) अनुसार तयार गरिएका छैनन् ।

खण्ड ख

Upper Tamakoshi Hydropower Limited 2073/74

1. Report on the Financial Statements:

We have audited the accompanying Statement of Financial Position of M/s Upper Tamakoshi Hydropower Limited as of Ashad 31, 2074 (July 15, 2017) and Statement of Income, statement of Cash Flows and Statement of Changes in Equity attached thereto, for the year ended on that date and a summary of Significant Accounting Policies and other Explanatory Notes.

2. Management's Responsibility for the Financial Statements:

Management is responsible for the preparation and fair presentation of these financial statements in accordance with Nepal Financial Reporting Standards (NFRS). This responsibility includes: designing, implementing and maintaining internal control relevant to the preparation and fair presentation of financial statements that are free from material misstatement, whether due to fraud or error; selecting and applying appropriate accounting policies; and making accounting estimates that are reasonable in the circumstances.

3. Auditors' Responsibility:

Our responsibility is to express an opinion on these financial statements based on our audit. We conducted our audit in accordance with Nepal Standards on Auditing. Those standards require that we comply with ethical requirements and plan and perform the audit to obtain reasonable assurance about whether the financial statements are free of material misstatement.

An audit involves performing procedures to obtain audit evidence about the amounts and disclosures in the financial statements. The procedures selected depend on the auditors judgment, including the assessment of the risks of material misstatement of the financial statements, whether due to fraud or error. In making those risk assessments, the auditor considers internal control relevant to the entity's preparation and fair presentation of the financial statements in order to design audit procedures that are appropriate in the circumstances, but not for the purpose of expressing an opinion on the effectiveness of the entity's internal control. An audit also includes evaluating the appropriateness of accounting policies used and the reasonableness of accounting estimates made by the management, as well as evaluating the overall presentation of the financial statements.

We believe that the audit evidence we have obtained is sufficient and appropriate to provide a reasonable basis for our audit opinion.

4. Basis of opinion:

The following are some of the important issues that may have impact on financial position and operating result of the company presented in accompanying financial statements.

4.1. Property, Plant and Equipment:

- 4.1.1 Value of land amounting to Rs.4.09 crore has been capitalized during the year ,however the details of land along with land ownership title deed has not been obtained.
- 4.1.2 Physical Verification Committee has carried out physical verification of fixed assets of F/Y 2073/74 and submitted its report on 2074/10/28 and as per said report, fixed assets like building, civil construction and other assets amounting to Rs.3.60 crore has been impaired/damaged, (mainly due to devastating earthquake in Baisakh 2072), the impact of which has not been given in the financial statement . As a result, the loss is understated

by the same amount.

4.2 Prepaid Expenses, Advances and Deposits:

- 4.2.1 Advances provided to District Development Committee/Office, Dolakha for Rs.43.43 lakh, District Administration Office, Dolakha for Rs.105.65 lakh and other various parties of Rs. 27.13 lakh in an aggregate of Rs.176.21 lakh outstanding from earlier years have not been settled during the year too.
- 4.2.2 The books of accounts of the company is showing Letter of Credit (LC) Bank margin of Rs.23.01 crore at the year ended 2074 whereas balance confirmation by the bank under LC Bank margin is Rs.22.27 crore only and the difference of Rs 74. lakh has not been reconciled.
- 4.2.3 NEA has provided loan to Nepal Electricity Authority (NEA) staffs (staff deputed to the company from NEA) through company and total loan recoverable from staff is Rs.51.71 lakh whereas amount payable to NEA in respect of this loan is showing Rs.18.00 lakh only, hence difference of Rs.33.71 lakh has not been reconciled.

4.3 Matters Relating to Accounting Standards:

- 4.3.1 As per NAS 21, Foreign Exchange Loss/ Gain are to be charged to Income Statement Account, however the company has capitalized under Ccapital Work In Progress (CWIP) amounting to Rs.42.03 crore during the year under review. As a result loss is understated by the same amount. The accumulated exchange loss up to current year under CWIP is Rs.194.60 crore .
- 4.3.2 As per the provisions of NAS 16, cost of PPE shall comprise of purchase costs & other costs directly attributable for bringing the asset to a location & condition capable of being operated in a manner intended by the entity. However, the attributable costs like salary of project manager, depreciation on site assets, fuel cost of vehicles at site etc. are being accounted for separately & charged under “Operation & Maintenance Expenses” rather than allocating them to respective part of asset under construction (CWIP).
- 4.3.3 Fixed assets added/capitalized during the year has been depreciated @ 50% of stipulated rate instead of charging depreciated on proportionate basis which is not as per Nepal Accounting Standards-NAS 16.

4.4 Income Tax Act:

As per section 88 of the Income Tax Act 2058, TDS shall be deducted @ 15% on gross amount of payment of interest having source in Nepal. However, TDS on interest of loan provided by Government of Nepal (GoN) through Nepal Electricity Authority (NEA) has been deducted only to the extent of difference of 2.5% that NEA actually retains (i.e. 10.5% paid by UTKHPL less 8% payable by NEA to GoN) citing the reason that income of government is tax exempt. As the company's obligation to pay interest @ 10.50 to NEA, TDS should have been deducted on Gross interest amount not on the difference portion only. Total interest on such loan amounts to Rs.114.33 crore during the year.

- 4.5 A separate Management Letter highlighting audit observations has been issued on April 20, 2018 to the management for improvement.

4.6 Report on requirement of Companies Act, 2063 and other regulatory matters:

- 4.6.1 We have obtained information and explanations, which, to the best of our knowledge and belief, were necessary for the purposes of our audit;

- 4.6.2 In our opinion, proper books of accounts as required by law have been kept by the Company so far as appears from our examination of such books:
- 4.6.3 In our opinion, the Statement of Financial Position, Statement of Income Statements, Statement of Cash Flows and Statement of Changes in Equity with Explanatory Notes dealt with by this report are in compliance with the provisions of the Companies Act, 2063 and are in agreement with the books of accounts maintained by the company;
- 4.6.4 In our opinion, so far as appeared from our examination of the books, the business of the Company has been conducted satisfactorily;
- 4.6.5 To the best of our information and according to the explanations given to us and from our examination of the books of accounts of the Company necessary for the purposes of the audit, we have not come across cases where the Board of Directors or any employees of the Company have acted contrary to legal provisions relating to accounts, or committed any misappropriation or caused loss or damage to the company;

5. Non-Compliance of NFRS:

The Institute of Chartered Accountants of Nepal (ICAN) has made Nepal Financial Reporting Standards (NFRS) mandatorily applicable to all entities having public accountability with effect from Financial Year 2073/74. Accordingly, this being the first year of applicability of the Nepal Financial Reporting Standards (NFRS), the company is required to prepare opening Balance Sheet at the date of transition, restated comparative financial statement for previous year and fully NFRS complied financial statements for reporting period. As the company has not prepared the financial statements based on Nepal Financial Reporting Standards NFRS the cumulative effect of the same in the financial statement is not ascertainable and could be material.

6. Auditor's Opinion:

In our opinion, subject to the impact of the above mentioned paragraph, the Financial Statements, read together with the Significant Accounting Policies and Notes to the Accounts forming part of the accounts, give a true and fair view of the financial position of the Company as at Ashad 31, 2074 (July 15, 2017) and the financial performance, changes in equity and cash flows for the year then ended in accordance with applicable Nepal Accounting Standards and comply with provisions of the Companies Act, 2063.

आर.वि.वि.मर्चेन्ट बैकिङ्ग लिमिटेड २०७४/०७५

१. वित्तीय विवरणको प्रतिवेदन :

हामीले आरविवि मर्चेन्ट बैकिङ्ग लिमिटेडको यसै साथ संलग्न सम्बत २०७५ साल आषाढ ३२ गते (तदानुसार १६ जुलाई, २०१८) को वासलात, सोही मितिमा समाप्त भएको आर्थिक वर्षको आय विवरण (नाफा नोक्सान) हिसाब, नगद प्रवाह विवरण, इक्वीटीमा भएको परिवर्तन, संलग्न अनुसुचीहरु र प्रमुख लेखा नीतिहरु तथा लेखा सम्बन्धी टिप्पणीहरुको लेखापरीक्षण समयमा नै सम्पन्न गरेका छौं ।

२ आर्थिक विवरणहरु प्रति व्यवस्थापनको जिम्मेवारी :

नेपाल लेखामान अनुरूप यर्थाथ र उचित चित्रण गर्ने वित्तीय विवरणहरु तयार गर्ने तथा प्रस्तुत गर्ने जिम्मेवारी आरविवि मर्चेन्ट बैकिङ्ग लिमिटेडको व्यवस्थापनमा रहेको छ । यी जिम्मेवारी अन्तर्गत सारभूत किसिमले त्रुटि (जालसाजी वा गल्तिको कारणबाट भएको त्रुटी) रहित वित्तीय विवरण तयार गर्ने सम्बन्धी आन्तरिक नियन्त्रण प्रणालीको तर्जुमा, कार्यान्वयन र संचालन गर्ने कार्यको साथै लेखानीतिहरुको छनौट तथा लागु गर्ने एवं परिस्थिति अनुसार लेखा सम्बन्धी महत्वपूर्ण अनुमान गर्ने आदि समेत पर्दछन् ।

३. लेखापरीक्षकको जिम्मेवारी :

हाम्रो लेखापरीक्षणको आधारमा वित्तीय विवरणहरु उपर मन्तव्य व्यक्त गर्नु हाम्रो जिम्मेवारी हो । हामीले लेखापरीक्षण नेपाल लेखापरीक्षण मान तथा एनएफआरएस बमोजिम सम्पन्न गर्नु । यी लेखापरीक्षण मानहरुले हामीलाई व्यवसायिक नैतिकताको पालना गर्ने वित्तीय विवरणहरु सारभूत रुपमा त्रुटिरहित भएको बारेमा मनासिव आश्वासन प्राप्त गर्ने हामीलाई लेखापरीक्षणको योजना बनाउन र लेखापरीक्षण सम्पन्न गर्न अनिवार्य गराउँदछन् ।

लेखापरीक्षण अन्तर्गत वित्तीय विवरणमा उल्लेखित रकम र खुलासालाई पुष्टि गर्ने प्रमाण प्राप्त गर्ने सम्बन्धी सम्पादन कार्यविधि संलग्न हुन्छ । यसरी गरिएको कार्यविधि चाहे जालसाजी वा गलतिबाट होस, सारभूत रुपमा त्रुटियुक्त प्रस्तुती हुन सक्ने जोखिमको लेखाजोखा सहित हाम्रो व्यवसायिक निर्णयमा आधारित छ । त्यसरी जोखिमको लेखाजोखा गर्ने क्रममा, हामीले वित्तीय संस्थाको आन्तरिक नियन्त्रण प्रणाली उपर नै राय व्यक्त गर्ने उद्देश्यले नभई, परिस्थिति अनुसार हाम्रो लेखापरीक्षण कार्यविधि तयार गर्दा, वित्तीय संस्थाले वित्तीय विवरण तयार एवं प्रस्तुती गर्ने क्रममा अवलम्बन गरेका आन्तरिक नियन्त्रण प्रणालीको विश्लेषण गरेका छौं । यस वित्तीय संस्थामा आन्तरीक लेखापरीक्षण भएको भएता पनि उक्त कार्यको प्रतिवेदन तथा सुझावहरु अनुशरण नभएको हिसाबले आन्तरिक नियन्त्रण प्रणाली कमजोर देखिन्छ । लेखापरीक्षणमा व्यवस्थापनद्वारा प्रयोगमा ल्याइएका लेखा सिद्धान्तहरु एवं गरिएका महत्वपूर्ण अनुमानहरुको उपयुक्तताको तथा मूल्याङ्कनको साथै समग्र वित्तीय विवरण प्रस्तुतिको लेखाजोखा समेत समावेश हुन्छ । हाम्रो लेखापरीक्षणले हाम्रो मन्तव्यलाई पर्याप्त आधार प्रदान गर्ने कुरामा हामी विश्वस्त छौं ।

हाम्रो रायमा संलग्न वित्तीय विवरणहरुले आरविवि मर्चेन्ट बैकिङ्ग लिमिटेडको (आ. ब. २०७४/०७५) संबत २०७५ साल आषाढ मसान्तको वित्तीय स्थिति र सोही मितिमा अन्त्य भएको आर्थिक वर्षको संचालन नतिजा र नगद प्रवाहको प्रचलित कानूनका अधिनमा रही लागू गर्न सकिने हदसम्म नेपाल वित्तीय विवरण स्तर, लेखापरीक्षणमान, नेपाल लेखामान अनुसार यथार्थ चित्रण गर्दछ । साथै वित्तीय विवरणहरु कम्पनी ऐन, धितोपत्र सम्बन्धी ऐन तथा नियमावली, धितोपत्र बोर्डले समय समयमा जारी गरेका मापदण्ड र निर्देशनहरु अनुसार तयारगर्न प्रयास गरिएको छ ।

४. अन्य कानूनी तथा नियमक निकायको आवश्यकता तथा प्रमुख सवालहरु सम्बन्धी प्रतिवेदन

- (क) हामीले लेखापरीक्षण सम्पन्न गर्न आवश्यक ठानेका सूचना, स्पष्टिकरण माग भएकै समयमा पाएका छौं ।
- (ख) हामीले लेखापरीक्षण गरेका श्रेस्ताहरुको आधारमा हाम्रो रायमा यस संस्थाको हिसाब किताब प्रचलित ऐन कानून बमोजिम ठीकसँग राख्न कोशिस गरिएको देखिन्छ ।
- (ग) यो प्रतिवेदनसँग सम्बन्धित संलग्न वासलात, नाफा नोक्सान हिसाब र नगद प्रवाह विवरण तथा संलग्न अनुसूचीहरु प्रचलित ऐन कानूनले तोकेको ढाँचा र तरीका अनुसार तयार गरिनुका साथै कम्पनीले राखेको हिसाब, बहीखाता श्रेस्ता र लेखासँग मेल खाएको देखिन्छ ।
- (घ) हाम्रो लेखापरीक्षणको समयमा (यस आ.ब.मा) वित्तीय संस्थाको संचालक वा प्रतिनिधि वा कुनै पदाधिकारी तथा कर्मचारीले प्रचलित कानून विपरित लेखा सम्बन्धी कुनै कामकाज वा अनियमित कार्य गरेको, संस्थाको सम्पत्ति हिनामिना गरेको वा संस्थालाई हानी नोक्सानी हुने कार्य गरे/गराएको हाम्रो जानकारीमा आएन ।
- (ङ) हाम्रो प्रारम्भिक लेखापरीक्षण प्रतिवेदनमा उल्लेख भएका बाहेक अन्य सवालहरुमा प्रचलित कानून तथा नियमको पालना गरेको देखिन्छ ।
- (च) लगानी हिसावमा बर्षान्तको मुल्यलाई आधारमानी लगानी नोक्सानी व्यवस्था गरिएको छ ।
- (छ) यस संस्थाले यस आ.ब.मा नगद लाभांश तथा बोनस शेयर समेत वितरण गर्ने प्रस्ताव गरेको छैन ।
- (ज) यस संस्थाले (यस आ.ब.मा) प्रत्यक्ष रुपमा आफ्ना ग्राहक तथा लगानीकर्ताको हित संरक्षण विरुद्ध गलत मनशाय राखि कार्य गरेको देखिएन ।
- (झ) यस संस्थाले गरेको कार्य आफ्नो कार्यक्षेत्र तथा उद्देश्य भित्रनै गरेको पाईयो ।
- (ञ) यस संस्थामा लेखा सम्बन्धि कुनै जालसाजी गरेको हाम्रो जानकारीमा आएन ।

एनइए ईन्जिनियरिङ्ग कम्पनी लिमिटेड २०७४/०७५

१. वित्तीय विवरण माथिको प्रतिवेदन

हामीले श्री एनइए ईन्जिनियरिङ्ग कम्पनी लिमिटेड, काठमाण्डौको यसै साथ संलग्न वित्तीय विवरणहरुको लेखापरीक्षण सम्पन्न गरेका छौं जसमा आषाढ ३२, २०७५ को वासलात, सो मितिमा समाप्त भएको आर्थिक वर्षको नाफा नोक्सान

हिसाब, इक्वीटीमा भएको परिवर्तन, नगद प्रवाह विवरण तथा अपनाइएका मुख्य लेखा नीतिहरु र अन्य ब्याख्यात्मक टिप्पणीहरु समावेश रहेका छन् ।

२. वित्तीय विवरणहरु प्रति व्यवस्थापनको उत्तरदायित्व

नेपाल वित्तीय प्रतिवेदन मानहरु (Nepal Financial Reporting Standards) अनुसार यथार्थ र उचित चित्रण गर्ने वित्तीय विवरणहरु तयार गर्नु तथा सारभूत रुपमा सही प्रस्तुतीकरण गर्नु व्यवस्थापनको उत्तरदायित्व हो तथा जालसाजी वा त्रुटिबाट हुनसक्ने सारयुक्त रुपमा त्रुटि रहित वित्तीय विवरण तयार गर्न व्यवस्थापनले आवश्यक आन्तरिक नियन्त्रण प्रणालीको व्यवस्था गर्नु व्यवस्थापनको उत्तरदायित्व हो ।

३. लेखापरीक्षकको उत्तरदायित्व

हाम्रो उत्तरदायित्व वित्तीय विवरणहरु उपर लेखापरीक्षणको आधारमा आफ्नो मन्तव्य जारी गर्नु हो । हामीले नेपाल लेखापरीक्षण मान, महालेखा परीक्षकको कार्यालयले जारी गरेको मार्गदर्शन तथा प्रचलित लेखापरीक्षण सिद्धान्तको आधारमा लेखापरीक्षण सम्पन्न गरेका छौं । वित्तीय विवरण सारभूत रुपमा गलत आँकडा रहित छ भन्ने कुरामा विश्वस्त हुनका लागि ती लेखापरीक्षण मान तथा सिद्धान्त अनुसार लेखापरीक्षण योजना तयार गरी तदनुसार लेखापरीक्षण सम्पन्न गर्नु पर्दछ ।

वित्तीय विवरणमा उल्लेखित रकम र खुलाईएका अन्य विवरणलाई पुष्ट्याई गर्ने प्रमाणको छड्के परीक्षण समेत लेखापरीक्षणमा समावेश हुन्छ । कम्पनीले अवलम्बन गरेको लेखा सिद्धान्त, व्यवस्थापनले गरेको महत्वपूर्ण अनुमान एवं वित्तीय विवरण प्रस्तुती समग्र स्थितिको मूल्याङ्कन पनि लेखापरीक्षणमा समावेश हुन्छ । लेखापरीक्षणको हाम्रो मन्तव्यलाई पर्याप्त आधार प्रदान गर्ने कुरामा हामी विश्वस्त छौं ।

४. उपरोक्तानुसार वित्तीय विवरणहरुको परीक्षण गरी देहाय बमोजिम प्रतिवेदन पेश गरेका छौं ।

क. हामीले लेखापरीक्षणको सिलसिलामा आवश्यक ठानेका सबै सूचना र स्पष्टिकरणहरु पायौं ।

ख. कम्पनीले आफ्नो हिसाब किताब प्रचलित कानून, प्रचलित कानूनका अधिनमा रहि नेपाल वित्तीय प्रतिवेदन मानहरु तथा प्रचलन अनुसार ठीकसंग राखेको छ ।

ग. संलग्न वासलात, नाफा नोक्सान हिसाब, नगद प्रवाह विवरण कम्पनीले राखेको हिसाब किताबसँग दुरुस्त रहेका छन् ।

घ. कम्पनीले गरेको कारोवार अख्तियारी भित्र रहेको देखिन्छ ।

ड श्रम ऐन, २०७४ को व्यवस्था बमोजिम कम्पनीमा कार्यरत कर्मचारिहरुको उपदान वापतको दायित्व लेखांकन नगरीएको तथा कर्मचारी संचित विदा वापतको व्यवस्था गरीएको भएतापनि संचित विदा वापत कम्पनीलाई हुन आउने दायित्व Actuary बाट valuation गरेको पाईएन ।

५. हामीले प्राप्त गरेको सूचना एवं हामीलाई दिएको स्पष्टिकरण तथा कम्पनीको हिसाब किताबको परीक्षणबाट कम्पनीको संचालक समिति वा कम्पनीका कुनै कर्मचारीले कानुनी व्यवस्था विपरीत काम गरेको वा कम्पनीलाई प्रत्यक्ष हानी गरेको वा हिनामिना गरेको हाम्रो जानकारीमा आएन ।

६. हामीले पाएसम्मको सूचना एवं हामीलाई दिएको स्पष्टिकरण तथा संलग्न लेखा नीतिहरु र लेखा सम्बन्धी टिप्पणीलाई साथ अध्ययन गर्दा माथी उल्लेखित बुँदा नं. ४(ड) ले फरक पार्ने अवस्थामा बाहेक :

क. वासलातले कम्पनीको आषाढ ३२, २०७५ को आर्थिक अवस्था,

ख. नाफा नोक्सान हिसाबले उक्त मितिमा समाप्त अवधिको संचालन नतिजा, तथा

ग. नगद प्रवाह विवरणले उक्त मितिमा समाप्त अवधिको नगद प्रवाहको उचित तथा यथार्थ स्थिति चित्रण गर्दछ ।

एन.आई.डि.सि. डेभलपमेन्ट बैंक लिमिटेड २०७४-७५

१. वित्तीय विवरण माथिको प्रतिवेदन:

हामीले एन.आई.डि.सि. डेभलपमेन्ट बैंक लिमिटेडको यसै साथ संलग्न २०७५ वैशाख १८ को वासलात र मिति २०७४ श्रावण १ गते देखि २०७५ वैशाख १८ गते सम्मको नाफा-नोक्सान हिसाब, नगद प्रवाह विवरण, इक्विटीमा भएको परिवर्तन सम्बन्धि विवरण र प्रमुख लेखा नीतिहरू तथा लेखा सम्बन्धि टिप्पणीहरूको लेखापरीक्षण सम्पन्न गरेका छौं ।

२. आर्थिक विवरणहरू उपर व्यवस्थापनको जिम्मेवारी:

नेपाल वित्तीय प्रतिवेदनमान (NFRS) अनुरूप यथार्थ र उचित चित्रण गर्ने वित्तीय विवरणहरू तयार एवं प्रस्तुत गर्ने जिम्मेवारी एन.आई.डि.सि. डेभलपमेन्ट बैंक लिमिटेडको व्यवस्थापनमा रहेको छ र यी बैंकका जिम्मेवारी अन्तर्गत व्यवस्थापनले आवश्यक ठान्ने त्यस्तो आन्तरिक नियन्त्रण प्रणाली जसले जालसाजी वा त्रुटीबाट हुन सक्ने सारभूत त्रुटी (material misstatement) रहित वित्तीय विवरण तयार गर्न सक्षम गर्न-पदर्छ ।

३. लेखापरीक्षकको जिम्मेवारी:

हाम्रो जिम्मेवारी लेखापरीक्षण कार्य नेपाल लेखापरीक्षणमानहरू (NSA) मा आधारित रही ती वित्तीय विवरणहरूको बारेमा राय व्यक्त गर्नु हो ।

४. प्रतिदावी रायको आधार:

विकास बैंकहरूको वित्तीय सम्प्रेषण खाका २०७३ श्रावण १ देखि प्रभावकारी रूपमा सो अघि कायम रहेको नेपाल लेखामानबाट नेपाल वित्तीय प्रतिवेदनमानमा परिवर्तन भएको छ । नेपाल वित्तीय प्रतिवेदनमान अनुसार हालको वित्तीय सम्प्रेषण खाकालाई नेपाल वित्तीय प्रतिवेदनमानहरू अनुरूप परिवर्तन गर्नुपर्ने र कम्तिमा तीन वित्तीय स्थिति विवरण, दुई समग्र आय विवरण, दुई नाफा वा नोक्सान विवरण, दुई नगद प्रवाह विवरण र दुई इक्विटीमा भएको परिवर्तनको विवरण प्रस्तुत गर्नुपर्ने भएतापनि एन.आई.डि.सि. डेभलपमेन्ट बैंक लिमिटेडको वित्तीय विवरणहरू आ.व.२०७३-७४ देखिनै नेपाल वित्तीय प्रतिवेदनमानहरू बमोजिम तयार नगरिएको तथा सो अनुरूप चाहिने वित्तीय सञ्चनाहरूको पहिचान, पुनर्लेखन, प्रस्तुतिकरण गरि खुलासा गरेको पाइएन ।

उल्लेखित परिवर्तित वित्तीय प्रतिवेदनमानहरू अनुरूपको वित्तीय सञ्चनाहरूको पहिचान, पुनर्लेखन, प्रस्तुति तथा खुलासा नगरेकोले यसको असर अनिश्चित र सारभूत तथा व्यापक हुन सक्छ ।

४.१ प्रतिदावी राय:

प्रतिदावी रायको आधार हरफमा उल्लेखित कुराहरूको महत्व र परिवर्तित प्रतिवेदनमानहरू पहिलोपटक ग्रहण गर्दा चाहिने वित्तीय सुचनाहरूको पहिचान, पुनर्लेखन, प्रस्तुति तथा खुलासा एन.आई.डि.सि. डेभलपमेन्ट बैंकबाट पालना नगरिएकोले यसबाट पर्न जाने असरका बारेमा लेखापरीक्षणको सिलसिलामा हामीले पर्याप्त लेखापरीक्षण प्रमाणहरू प्राप्त गर्न नसकेकोले एन.आई.डि.सि. डेभलपमेन्ट बैंकको वित्तीय विवरणहरूमा आफ्नो राय व्यक्त गरेका छौं ।

५. बैंक तथा वित्तीय संस्था सम्बन्धी ऐन, २०७३ ले तोकेको विषयमा प्रतिवेदन:

हामीले लेखापरीक्षण सम्पन्न गर्न आवश्यक ठानी सोधनी तथा तलब कैफियत गरेका कुराहरूको जवाफ तथा स्पष्टिकरण सन्तोषजनक पायौं तथा एन.आई.डि.सि. डेभलपमेन्ट बैंकका शाखाहरूबाट प्राप्त विवरणहरू हाम्रो लेखापरीक्षणको लागि पर्याप्त थिए । हाम्रो रायमा यस प्रतिवेदनसंग सम्बन्धित संलग्न वासलात, नाफा-नोक्सान हिसाब, नगद प्रवाह विवरण, इक्विटीमा भएको परिवर्तन र संलग्न अनुरूपीहरू नेपाल राष्ट्र-बैंकको निर्देशन अनुरूप तयार गरिनका साथै एन.आई.डि.सि. डेभलपमेन्ट

बैंकले राखेको हिसाव किताब, बहीखाता श्रेस्ता र लेखासंग दहस्त रहेका छन् । हाम्रो रायमा एन.आई.डि.सि. डेभलपमेन्ट बैंकको हिसाव किताब नेपाल राष्ट्रबैंकको निर्देशन अनखार राखिएको छ ।

हाम्रो परीक्षणमा एन.आई.डि.सि. डेभलपमेन्ट बैंकले आफ्नो कार्य क्षेत्रभित्र रहि व्यवसाय गरेको पाइयो । हाम्रो रायमा हामीले लेखापरीक्षण गरेका श्रेस्ताहरूको आधारमा एन.आई.डि.सि. डेभलपमेन्ट बैंकले नेपाल राष्ट्रबैंकको निर्देशन बमोजिम पर्याप्त पंजीकोष, जोखिम ब्यहोर्ने कोष तथा सम्पत्तीमा सम्भावित नोक्सानीको लागि पर्याप्त व्यवस्था गरेको र नेपाल राष्ट्रबैंकले दिएको निर्देशन अनखर कार्य गरेको पाइयो। निक्षेपकर्ता तथा लगानीकर्ताहरूको हित संरक्षण विरुद्ध कसै कार्य भएको हाम्रो जानकारीमा आएन ।

६. कम्पनी ऐन, २०६३, पहिलो संशोधन २०७३ ले तोकेको विषयमा प्रतिवेदन:

६.१ एन.आई.डि.सि. डेभलपमेन्ट बैंकबाट स्वेच्छक अवकाश योजनामा सहभागि हने कर्मचारीहरूलाई स्वर्ण हस्त मिलान योजना (Golden Hand Shake Scheme) बापतको रकम प्रदान गर्दा नेपाल सरकार, अर्थ मन्त्रालयको सहमति भन्दा रु.९०,३३,२९९। बढी प्रदान गरेको पाइयो ।

६.२ हामीलाई प्राप्त जानकारी र हामीलाई दिइएको स्पष्टिकरण तथा हाम्रो परीक्षणमा माथि दफा ६.१ मा उल्लेख गरेको ब्यहोरा बाहेक एन.आई.डि.सि. डेभलपमेन्ट बैंकको संचालक समिति वा त्यसका सदस्य वा कसै प्रतिनिधि वा कसै पदाधिकारी वा कसै कर्मचारीले प्रचलित कानून विपरित कसै कार्य गरेको वा एन.आई.डि.सि. डेभलपमेन्ट बैंकको सम्पत्ति हिनामिना गरेको वा एन.आई.डि.सि. डेभलपमेन्ट बैंकको हानी नोक्सानी गरे गराएको र लेखा सम्बन्धि कसै जालसाजी गरेको आधार हाम्रो लेखापरीक्षणको दायरासम्म हाम्रो जानकारीमा आएन ।

औद्योगिक क्षेत्र व्यवस्थापन लिमिटेड २०७४/७५

१. वार्षिक वित्तीय विवरणउपर प्रतिवेदन :

हामीले औद्योगिक क्षेत्र व्यवस्थापन लिमिटेडको यसै साथ संलग्न आषाढ ३२,२०७५ (तदनुसार जुलाई १६, २०१८) को वासलात सोही मितिमा समाप्त भएको आर्थिक वर्षको आय-व्यय विवरण, नगदप्रवाह विवरण, इन्विटीमा भएको परिवर्तन सम्बन्धी विवरण र तत्सम्बन्धी लेखा नीतितथा लेखा टिप्पणीहरू समावेश भएको वित्तीय विवरणको लेखापरीक्षण सम्पन्न गरेका छौं ।

२. वित्तीय विवरण उपर व्यवस्थापनको जिम्मेवारी :

नेपाल वित्तीय विवरण प्रतिवेदनमान (एन.एफ.आर.एस.) अनुरूपयथार्थ र उचित चित्रण गर्ने वित्तीय विवरणहरू तयार एवं प्रस्तुत गर्ने जिम्मेवारी व्यवस्थापनमा रहेको छ । यी जिम्मेवारी अन्तर्गत चाहे जालसाजी वा गल्लीबाट होस, आधारभूत किसिमले त्रुटिरहित वित्तीय विवरण गर्ने सम्बन्धी आन्तरिक नियन्त्रण प्रणालीको तर्जुमा, कार्यान्वयन र संचालन गर्ने कार्य लेखानीतिको छनौट तथा लागु गर्ने कार्य एवं परिस्थिति अनुसार लेखा सम्बन्धी महत्वपूर्ण अनुमान गर्ने कार्य पर्दछ ।

३. लेखापरीक्षकको जिम्मेवारी :

लेखापरीक्षणको आधारमा एकीकृत वित्तीय विवरण उपर मन्तव्य व्यक्त गर्नु हाम्रो दायित्व हो । हामीले हाम्रो लेखापरीक्षण नेपाल लेखापरीक्षणमान बमोजिम सम्पन्न गरेका छौं । ती मानले हामीलाई व्यवसायिक नैतिकताको पालना गर्ने तथा वित्तीय विवरणहरू आधारभूत रूपमा त्रुटिरहित भएको बारेमा मनासिब आश्वासन प्राप्त गर्न लेखापरीक्षणको योजना बनाउन र लेखापरीक्षण सम्पन्न गर्न अनिवार्य गराउँछन् ।

लेखापरीक्षण अन्तर्गत वित्तीय विवरणमा उल्लेखित रकम र खुलासालाई सूचना लगायत अन्य विवरण बारेमा पुष्टि गर्ने प्रमाण प्राप्त गर्ने, प्रमाणको पूर्ण, आशिकवा छड्के परीक्षण गर्ने कार्यविधि संलग्न हुन्छ । यसरी छनौट गरिएको

कार्यविधि चाहे जालसाजी र त्रुटिको कारण आधारभूत रुपमागलत आँकडासहित प्रस्तुत हुनसक्ने कुरामा अवलम्बन गरिने लेखापरीक्षणको जोखिम मूल्याङ्कन सहितको व्यवसायिक विवेकमा निर्भर हुन्छ । लेखापरीक्षणमा जोखिम मूल्याङ्कन गर्ने क्रममा निकायको वित्तीय विवरण तयारी यथार्थ प्रस्तुतिकरणको लागि आवश्यक पर्ने आन्तरिक नियन्त्रण प्रणालीको उपयुक्तता बारे परीक्षण गरिएको छ, तापनि त्यस्तो आन्तरिक नियन्त्रण प्रणालीको प्रभावकारिता बारे लेखापरीक्षणबाट रायव्यक्त गर्ने उद्देश्य राखिएको छैन । व्यवस्थापनले वित्तीयविवरण तयार पार्दा प्रयोग गरेको लेखानीतिको सान्दर्भिकता विश्लेषण र लेखा अनुमानको उपयुक्तताको साथै वित्तीय विवरणको समग्र स्थितिको मूल्याङ्कन गर्ने कार्य समेत लेखापरीक्षणको जिम्मेवारी अन्तर्गत पर्दछ ।

हामीले प्राप्त गरेका प्रमाणहरूले कैफियत सहितको लेखापरीक्षण राय व्यक्त गर्ने सन्दर्भमा पर्याप्त र उपयुक्त आधार प्रदान गर्दछ भन्ने कुरामा हामी विश्वस्त छौं ।

४. कैफियत सहितको लेखापरीक्षणको राय :

लेखापरीक्षणबाट कैफियत सहितको रायव्यक्त गर्ने आधारका रुपमा वित्तीयविवरण आधारभूत असर पर्ने व्यहोरा निम्नानुसार छन् :

४.१. नेपाल चार्टर्ड एकाउन्टेन्ट्स संस्थाले आर्थिक वर्ष २०७३/०७४ (२०१६/१७) बाट पब्लिक लिमिटेडहरूलाई लागु हुने गरी प्रभावकारी वित्तीय रिपोर्टिङ रुपरेखा नेपाल लेखामान देखि नेपाल वित्तीय विवरण प्रतिवेदनमान (एन.एफ.आर.एस.) मा परिवर्तन गरेको छ । यद्यपि संलग्न गरिएका वित्तीय विवरण पुरानै नेपाल लेखामानको बमोजिम तयार गरेको छ । वित्तीय विवरण नेपाल वित्तीय विवरण प्रतिमान अनुसार तयार नगर्नुको प्रभाव अनिश्चित छ र त्यो प्रभाव महत्वपूर्ण तथा व्यापक हुनसक्छ ।

४.२. कम्पनीले स्थानीय स्वायत्त शासन ऐन, २०५५ बमोजिम स्थानीय निकायलाई भुक्तानी गर्नुपर्ने बिभिन्न कर सम्बन्धी कानुनी दायित्व बारेमा व्यवस्थापन नगरेको पाइयो ।

४.३. कम्पनी ऐन २०६३ दफा ८१ बमोजिम कम्पनी रजिष्ट्रार कार्यालयमा नियम बमोजिम समयमै कागजात पेश नगरेको हुदा रकम रु.१०,८५,८००।०० जरिवाना शुल्क वापत तिरेको पाइयो ।

हाम्रा रायमा कैफियत सहितको लेखापरीक्षण राय व्यक्त गर्ने आधारका रुपमा माथि उल्लेखित बुँदा नं. ४.१.देखि ४.३.सम्मसाथै लेखा सम्बन्धी टिप्पणीहरूका बुदा नं. १२,१४ र १६मा औल्याइएका विषयले वित्तीय विवरणमा पर्ने असर वाहेक संलग्न वित्तीय विवरणले औद्योगिक क्षेत्र व्यवस्थापन लिमिटेडको आषाढ ३२, २०७५ को वित्तीय स्थिति, सोही मितिमा समाप्त भएको वर्षको संचालन नतिजा र नगदप्रवाह विवरणले औद्योगिक क्षेत्र व्यवस्थापन लिमिटेडको ऐन नियम बमोजिम पालना गर्न सकिने विगतको नेपाल लेखामान बमोजिम सही र यथार्थ चित्रण गर्दछ ।

राय अस्वीकार गर्नुपर्ने आधार अनुच्छेदमा उल्लेखित तथ्यको महत्वले गर्दा एन.एफ.आर.एस. अनुसार वित्तीय विवरण तयार नगर्दा हुने संचिति प्रभावको निमित्त हामीले पर्याप्त र उपयुक्त लेखापरीक्षण सम्बन्धी प्रमाण प्राप्त गर्न नसकेकोमा हामी वित्तीय विवरणमा राय व्यक्त गरेका छैनौं ।

५. कम्पनी ऐन २०६३ को प्रावधानको पालना सम्बन्धी प्रतिवेदन :

५.१. लेखापरीक्षणका लागि मागे अनुसार आवश्यक सूचना एवं स्पष्टीकरण प्राप्त भयो ।

५.२. पेश गरेको बासलात एवं नाफा-नोक्सान, हिसाब किताब कम्पनीले राखेको श्रेस्तासँग दुरुस्त रहेको छ ।

५.३. यो प्रतिवेदनसँग सम्बन्धित संलग्न बासलात, नाफा-नोक्सान हिसाब र नगदप्रवाह विवरण विगतको नेपाल लेखामानअनुसार तयार गरिनुका साथै कम्पनीले राखेको हिसाबकिताब, श्रेस्ता र लेखासँग दुरुस्त रहेको भएपनि नेपाल चार्टर्ड एकाउन्टेन्ट्स संस्थाको अनुरूप कम्पनीले एन.एफ.आर.एस. अनुसारको वित्तीय विवरण तयार पारेको पाइएन । कम्पनीको हिसाब किताब एवं श्रेस्ता लेखापरीक्षणमा उल्लेखित भएका टिप्पणी वाहेक प्रचलित कानून बमोजिम राखिएको छ ।

- ५.५. नेपाल कम्पनी ऐन २०६३ दफा १०५ बमोजिम पब्लिक कम्पनीको सञ्चालक समितिले शेयरधनीहरूको साधारण सभाबाट विशेष प्रस्ताव पारित नगरी उपदफा (ग) बमोजिम कम्पनीको कर्मचारी वा आफ्नो व्यवसायको प्रवर्द्धनको लागि दिएको अनुदान, चन्दा, उपहार आदिमा गरिएको खर्चबाहेक एक आर्थिक वर्षमा एक लाखरुपैयाँ वा कम्पनीको विगत तीन आर्थिक वर्षको सरदर खुद मुनाफाको एक प्रतिशतले हुन आउने रकममध्ये जुन कम हुन्छ, सो रकमभन्दा बढी रकमको चन्दा, अनुदान वा दान दिन नपाउने प्रावधान बिद्यमान रहेको तर सञ्चालक समितिले प्रावधान विपरित चन्दा दिएको पाइयो ।
- ५.६.हामीलाई प्राप्त भएको विवरण, गरिएको सोधनी तथा हामीलाई उपलब्ध गराइएको सूचनाको आधारमा कम्पनीका कर्मचारी तथा संचालकले कम्पनीलाई हानि-नोक्सानी गरे गराएको हाम्रो जानकारीमा आएको छैन ।
- ५.७. कम्पनीमा लेखा सम्बन्धी कुनै जालसाजी भएको हाम्रो जानकारीमा आएको छैन ।

AGRICULTURAL DEVELOPMENT BANK LIMITED 2074/75

1. Report on the Financial Statements

We have audited the accompanying financial statements of Agricultural Development Bank Ltd (“the Bank”) and the consolidated financial statements of the Bank and its subsidiaries (collectively referred to as the “Group”), which comprise the statement of financial position as at Ashad 32, 2075 (July 16, 2018), the statement of profit or loss, the statement of other comprehensive income, the statement of changes in equity and the statement of cash flows for the year then ended, and a summary of significant accounting policies and other explanatory information prepared in accordance with Nepal Financial Reporting Standards.

2. Management’s Responsibility for the Financial Statements

Management is responsible for the preparation and fair presentation of these financial statements in accordance with Nepal Financial Reporting Standards and for such internal control as management determines is necessary to enable the preparation of financial statements that are free from material misstatement, whether due to fraud or error.

3. Auditor’s Responsibility

Our responsibility is to express an opinion on these financial statements based on our audit in accordance with Nepal Standards on Auditing. Those standards require that we comply with ethical requirements and plan and perform the audit to obtain reasonable assurance whether the financial statements are free of material misstatement.

An audit involves performing procedure to obtain audit evidence about the amounts and disclosures in the financial statements. The procedures selected depend on the auditor’s judgment, including the assessment of the risks of material misstatement of the financial statements, whether due to fraud or error. In making those risk assessments, the auditor considers internal control relevant to the Bank’s preparation and fair presentation of the financial statements in order to design audit procedures that are appropriate in the circumstances, but not for the purpose of expressing an opinion on the effectiveness of the Bank’s and its subsidiaries’ internal control. An audit also includes evaluating the appropriateness of the accounting policies used and the reasonableness of accounting estimates made by the management, as well as evaluating the overall presentation of the financial statements.

We believe that the audit evidence obtained by us and the audit evidence obtained by the other auditors in terms of their reports referred to in the Other Matters paragraph below is sufficient and appropriate to provide a basis for our audit opinion on the financial statements.

4. Opinion

In our opinion, the financial statements of the Bank and the consolidated financial statements of the Group present fairly, in all material respect, the financial position of the Bank and the Group as at Ashad 32, 2075 (July 16, 2018) and its financial performance and its cash flows for the year then ended in accordance with the Nepal Financial Reporting Standards.

5. Emphasis of Matter

We draw attention to following points. However, our opinion is not modified in respect of these matters.

- a. We draw attention to Note 4.7 and 4.16 of the financial statements where the Bank has not calculated deferred employee expenditure on loan and advances provided to employees. Had this been calculated and given the effect, amount of employee loan and deferred employee expenditure would have differed. However it wouldn't have any impact on consolidated statement of Profit or Loss.
- b. We draw attention to Note 4.23 of the financial statements where net balance of NPR 232,755,796 (Difference between total assets and total liabilities) on inter branch transactions was found. We were not able to be assured of the financial impact of these transactions.

6. Other Matters

We did not audit the financial statements and other financial information of a subsidiary Kosh Byabasthapan Company, whose financial statements reflect total assets of NPR. 49.29 million and net assets of NRP. 27.66 million as at Ashad 32, 2075 (July 16, 2018) and net loss of NRP. 4.97 million and net cash inflows of NPR. (2.02) million for the year then ended. These financial statements and other financial information have been audited by other auditors whose reports were furnished to us by the management, and in our opinion, in so far as it relates to the amounts included in respect of the subsidiary, are based solely on the report of the other auditor.

Our opinion on the financial statements and our report on other Legal and Regulatory requirements below, is not modified in respect of those matters with respect to our reliance on the work done and the reports of the other auditors.

7. Report on the Other Legal and Regulatory Requirement

We have obtained information and explanations asked for, which, to the best of our knowledge and belief were necessary for the purpose of our audit. In our opinion, the statement of financial position, consolidated profit or loss, other comprehensive income, changes in equity and cash flows have been prepared in all material respect in accordance with the provisions of the Companies Act 2063, and are in agreement with the books of accounts as required by law maintained by the Bank and its subsidiary included in the Group, including relevant records relating to preparation of the aforesaid financial statements, have been kept so far as it appears from our examination of those books and records of the Bank and the reports of the other auditor.

In our opinion, so far as appeared from our examination of the books, the Bank has maintained adequate capital funds and adequate provisions for possible impairment of assets in accordance with the directives of Nepal Rastra Bank.

To the best of our information and according to the explanations given to us and so far appeared from our examination of the books of account of the Bank and the audit report issued by other auditor necessary for the purpose of our audit, we have not come across cases where the Board of Directors or any employees of the Bank and its subsidiaries have acted contrary to the provisions of law or committed any misappropriation relating to accounts or caused loss or damage to the Group and violated any directives of Nepal Rastra Bank or acted in a manner to jeopardize the interest and security of the Bank, its depositors and investors.

Chilime Engineering & Services Company Ltd. 2074/75

1. Report on the Financial Statements

We have audited the accompanying financial statements of Chilime Engineering & Services Company Ltd., which comprises the Statement of Financial Position at 32 Ashad 2075 (Corresponding to 16 July 2018), Statement of Profit or Loss and Other Comprehensive Income, Statement of Cash Flows and Statement of Changes in Equity for the year ended then and Schedules, Significant Accounting Policies and Notes to Account, all expressed in Nepali Currency.

2. Managements' Responsibility

Management is responsible for the preparation and fair presentation of these financial statements in accordance with the Generally Accepted Accounting Principles (GAAP) in Nepal. This responsibility includes designing, implementing and maintaining internal control relevant to the preparation of financial statements that are free from material misstatement, whether due to fraud or error, selecting and applying appropriate accounting policies, and making accounting statement that are reasonable in the circumstances.

3. Auditors' Responsibility

Our responsibility is to express an opinion based on our audit whether accompanying financial statements present true and fair view of state of affairs.

4. Audit Approach

We have conducted our audit in accordance with Nepal Standard on Auditing (NSA) generally accepted in Nepal. Those standards require that we plan and perform the audit to obtain reasonable assurance about whether the financial statements are free of material misstatement. The nature of an audit is influenced by factors such as the use of professional judgment, selective testing, the inherent limitations of internal controls, and the availability of persuasive, rather than conclusive, evidence. Therefore an audit cannot guarantee that all material misstatements have been detected. The audit opinion is formed on the basis of these procedures, which includes:

- examining, on a test basis, information to provide evidence supporting the amounts and disclosures in the financial statements; and

- assessing the appropriateness of accounting principles used and significant estimates made by management, as well as evaluating the overall financial statement presentation.

5. Independence

In conducting the audit, we have followed the independence requirements of the Institute of Chartered Accountants of Nepal, which incorporate the ethical requirement of Nepalese Accounting Profession.

We report that:-

- We have obtained all the information and explanation which to the best of our knowledge and belief were necessary for the purpose of our audit;
- In our opinion, proper books of account as required by law have been kept by the organisation so far as it appears from our examination of such books;
- The Statement of Financial Position, Statement of Profit & Loss and Other Comprehensive Income, Statement of Cash Flows and Statement of Changes in Equity referred to in this report are in agreement with the books of account.

6. Audit Opinion

In our opinion and to the best of our information and according to the explanations given on the Statement of Financial Position at 32 Ashad 2075 (Corresponding to 16 July 2018), Statement of Profit or Loss and Other Comprehensive Income, Statement of Cash Flows and Statement and Changes in Equity for the year ended then and Explanatory Notes to Account attached thereto for the year then ended, give a true and fair view of the state of affairs of the company.

CHILIME JALAVIDHYUT COMPANY LIMITED 2074/75

1. Report on the Financial Statements

We have audited the financial statements of Chilime Jalavidhyut Company Limited (the Company), which comprise of the Statement of Financial Position as at 32 Asadh 2075(16 July 2018), Statement of Profit or Loss and Other Comprehensive Income, Statement of Changes in Equity, Statement of Cash Flows for the financial year then ended and Notes to the Financial Statements, including a summary of significant accounting policies.

This report is made solely to the Company's shareholders, as a body, in accordance with Chapter 8 of the Companies Act 2063. Our audit work has been undertaken so that we might state to the Company's shareholders those matters we are required to state to them in a Report of the Auditors and for no other purpose. To the fullest extent permitted by law, we do not accept or assume responsibility to anyone other than the Company and the Company's shareholders as a body, for our audit work, for this report, or for the opinion we have formed.

2. Responsibilities of Management and Those Charged with Governance for the Financial Statement

Management is responsible for the preparation of the financial statement in accordance with Nepal Financial Reporting Standards (NFRS), and for such internal control as management determines is necessary to enable the preparation of financial statements that are free from material misstatement, whether due to fraud or error.

In preparing the financial statements, management is responsible for assessing Company's ability to continue as a going concern, disclosing, as applicable, matters related to going

concern and using the going concern basis of accounting unless management either intends to liquidate the Company or to cease operations, or has no realistic alternative but to do so. Those charged with governance are responsible for overseeing the Company's financial reporting process.

3. Auditor's Responsibilities for the Audit of the Financial Statement

Our objectives are to obtain reasonable assurance about whether the financial statements as a whole are free from material misstatement, whether due to fraud or error, and to issue an auditor's report that includes our opinion. Reasonable assurance is a high level of assurance, but is not a guarantee that an audit conducted in accordance with Nepal Standards on Auditing (NSAs) will always detect a material misstatement when it exists. Misstatements can arise from fraud or error and are considered material if, individually or in the aggregate, they could reasonably be expected to influence the economic decisions of users taken on the basis of these financial statements.

4. Basis of Opinion

We conducted our audit in accordance with Nepal Standards on Auditing (NSAs). Our responsibilities under those standards are further described in the Auditor's Responsibilities for the Audit of the Financial Statements section of our report. We are independent of the Company, and we have fulfilled our other ethical responsibilities. We believe that the audit evidence we have obtained is sufficient and appropriate to provide a basis for our opinion.

5. Opinion

In our opinion, the accompanying financial statements present fairly, in all material respects, the financial position of the Company as at 32 Asadh 2075 (16 July 2018), and its financial performance and cash flows for the year then ended in accordance with Nepal Financial Reporting Standards (NFRS) and other relevant practices.

6. Report on Requirements as per Companies Act 2063

1. We have obtained all the information and explanations, which were considered necessary for the purpose of our audit.
2. The books of accounts as required by the prevailing laws have been maintained by the Company.
3. The Statement of Financial Position Statement of Profit or Loss and Other Comprehensive Income, Statement of Cash Flow Statement and explanatory notes have been prepared in accordance with Nepal Financial Reporting Standards (NFRS) and are in agreement with the books of accounts maintained by the Company.
4. We have not come across cases where the directors or any representative or any employee of the Company has acted against laws or caused any loss or damage to the Company or misappropriated any funds of the Company.
5. We have no knowledge of accounting fraud committed by the Company.
6. Our suggestions for improvement in the Company's internal controls and accounting system have been presented in a separate Management Letter.

JAGADULLA HYDROPOWER COMPANY LIMITED 2074/75

1. Report on the Financial Statements

We have audited the accompanying financial statements of Jagadulla Hydropower Company Limited, which comprise the Statement of Financial Position as at 32 Ashad, 2075,

(Corresponding 16 July,2018) and Statement of Profit or Loss and other Comprehensive Income, Statement of Cash Flows, Statement of Changes in Equity for the year ended and a summary of significant accounting policies and Notes to the financial statements.

2. MANAGEMENT'S RESPONSIBILITY FOR THE FINANCIAL STATEMENTS

Management is responsible for the preparation and fair presentation of these financial statements in accordance with Nepal Financial Reporting Standards (NFRS). This responsibility includes: designing, implementing and maintaining internal control relevant to the preparation and fair presentation of financial statements that are free from material misstatement, whether due to fraud or error; selecting and applying appropriate accounting policies; and making accounting estimates that are reasonable in the circumstances.

3. AUDITORS' RESPONSIBILITY

Our responsibility is to express an opinion on these financial statements based on our audit. We conducted our audit in accordance with Nepal Standards on Auditing. Those standards require that we comply with ethical requirements and plan and perform the audit to obtain reasonable assurance whether the financial statements are free of material misstatement.

An audit involves performing procedures to obtain audit evidence about the amounts and disclosures in the financial statements. The procedures selected depend on our professional judgment, including the assessment of the risks of material misstatement of the financial statements, whether due to fraud or error. In making those risk assessments, we consider the internal control relevant to the company's preparation and fair presentation of the financial statements in order to design audit procedures that were appropriate in the circumstances, but not for the purpose of expressing an opinion on the company's internal control. An audit also includes evaluating the appropriateness of accounting policies used and the reasonableness of accounting estimates made by management, as well as evaluating the overall presentation of the financial statements.

We believe that the audit evidence we have obtained is sufficient and appropriate to provide a basis for our audit opinion.

4. OPINION

In our opinion, the accompanying financial statements give a true and fair view, in all material respects, the financial position of Jagadulla Hydropower Company Limited, as at 32 Ashad, 2075 (Corresponding 16 July, 2018), and of the results of its financial performance and its cash flows for the year then ended in accordance with Nepal Financial Reporting Standards and comply with the Company Act, 2063.

5. REPORT ON OTHER LEGAL AND REGULATORY REQUIREMENTS

On the basis of our examination, we would like to further report that:

- i. We have obtained all the information and explanations, which were considered necessary for the purpose for our audit.
- ii. The company has kept proper books of accounts as required by law, in so far as it appears from our examination of those books of account.

- iii. The Statement of Financial Position, the Statement of Profit or Loss and other Comprehensive Income, the Statement of Cash Flows, the Statement of Changes in Equity, and a summary of significant accounting policies and Notes to the financial statements dealt by this report are in agreement with the books of account maintained by the company.
- iv. During our examination of the books of account of the company, we have not come across the cases where the Board of Directors or any member thereof or any representative or any office holder or any employee of the company has acted contrary to the provisions of law or caused loss or damage to the company.
- v. We have not come across any fraudulence in the accounts, so far as it appeared from our examination of the book, and
- vi. The company has not acted in a manner to jeopardize the interest and security of the stakeholders.

Hydroelectricity Investment and Development Company Limited 2074/75

1. Report on the Financial Statements

We have audited the Consolidated financial statements of **Hydroelectricity Investment and Development Company Limited**, which comprise the consolidated statements of financial position as at Ashad 32, 2075 [July 16, 2018], the Comprehensive Income, Consolidated Statement of Changes in Equity and Consolidated Cash Flow Statement for the year ended on that date and a summary of significant accounting policies and other explanatory notes.

2. Management's responsibility for the financial statements

Management is responsible for the preparation and fair presentation of these consolidated financial statements in accordance with Nepal Financial Reporting Standards. These responsibilities include: designing, implementing and maintaining internal control relevant to the preparation and presentation of financial statements that are free from material misstatement, whether due to fraud or error; selecting and applying appropriate accounting policies and making accounting estimates that are reasonable in the circumstances.

3. Auditors' Responsibility

Our responsibility is to express an opinion on these consolidated financial statements based on our audit. We conducted our audit in accordance with Nepal standards on Auditing. Those standards require that we comply with ethical requirements and plan and perform the audit to obtain reasonable assurance about whether the consolidated financial statements are free from material misstatement.

An audit involves performing procedures to obtain audit evidence about the amounts and disclosures in the financial statements. The procedures selected depend on our professional judgments, including the assessment of the risks of material misstatement of the financial statements, whether due to fraud or error. In making those risk assessments, we consider the internal control relevant to the Bank's preparation and fair presentation of the financial statements in order to design audit procedures that are appropriate in the circumstances, but not for the purpose of expressing an opinion on the effectiveness of Bank's internal control. An audit also includes evaluating the appropriateness of the accounting policies used and the reasonableness of accounting estimates made by the management, as well as evaluating the overall presentation of the financial statements.

We believe that the audit evidence we have obtained is sufficient and appropriate to provide a basis for our audit opinion.

4. Opinion

In our opinion, the consolidated financial statements give a true and fair view, in all material respect of the consolidated financial position of Hydroelectricity Investment and Development Company Limited as at Asahd 32, 2075 (July 16, 2018) and of its consolidated financial performance, consolidated Statement of Changes in Equity and its consolidated statement of Cash flows for the year then ended in accordance with Nepal Financial Reporting Standards and the Companies Act, 2063.

5. Report on other legal and Regulatory Requirements

On the basis of our examination, we would like to further report that:

- i. We have obtained all the information and explanations, which were considered necessary for the purpose for our audit,
- ii. Financial statements are in agreement with the books of account maintained by the Bank,
- iii. So far as it appears from our examination, books of accounts are properly maintained in accordance with the prevailing laws,
- iv. So far as it appears from our examination, we have not come across cases where the Board of Directors or any member thereof or any representative or any office holder or any employee of the Bank has acted contrary to the provisions of law or caused loss or damage to the Bank,
- v. We have not come across any fraudulence in the accounts, so far as it appeared from our examination of the book of account.

दोलखा दुग्ध उद्योग लिमिटेड २०७४/७५

१. हामीले यसै साथ संलग्न श्री दोलखा दुग्ध उद्योग लिमिटेड, भिमेश्वर नगरपालिका, चरिकोट, दोलखा को ३२ आषाढ २०७५ को वासलात र सोही मितिमा समाप्त आर्थिक वर्षको नाफा नोक्सान हिसाव तथा नगद प्रवाह विवरण इक्युटीमा भएको परिवर्तन सम्बन्धी विवरण र प्रमुख लेखा नीतिहरु तथा लेखा सम्बन्धी टिप्पणीहरुको लेखापरीक्षण सम्पन्न गरेका छौं ।
२. आर्थिक विवरणहरुप्रति व्यवस्थापनको जिम्मेवारी
नेपाल लेखामान अनुरूप यथार्थ र उचित चित्रण गर्ने वित्तीय विवरणहरु तयार एवं प्रस्तुत गर्ने जिम्मेवारी व्यवस्थापनमा रहेको छ । यी जिम्मेवारी अन्तर्गत चाहे जालसाजी वा गल्तीबाट होस, सारभुत किसिमले त्रुटि रहित, वित्तीय विवरण तयार गर्ने, आन्तरिक नियन्त्रण प्रणालीको तर्जुमा, कार्यान्वयन र संचालन गर्ने कार्य, लेखा नीतिहरुको छनोट तथा लागु गर्ने एवं परिस्थिति अनुसार लेखासम्बन्धि महत्वपूर्ण अनुमान गर्ने पर्दछन् ।
३. लेखापरीक्षकको जिम्मेवारी
संस्थाको व्यवस्थापनले तयार गरेको ती वित्तीय विवरणहरु उपर लेखा परीक्षणको आधारमा आफ्नो मन्तव्य जारी गर्नु हाम्रो उत्तरदायित्व हो । “राय व्यक्त गर्न अस्विकार गरीएको आधार” अनुच्छेदमा उल्लेखित कारणले गर्दा, नेपाल वित्तीय प्रतिवेदनमान अनुसारको वित्तीय विवरणहरु उपर राय व्यक्त गर्नका लागि पर्याप्त एवं उपयुक्त लेखापरीक्षण प्रमाण प्राप्त गर्न सकेनौं ।

४. राय व्यक्त गर्न अस्विकार गरीएको आधार

सरकारी स्वामित्वका निकायलाई लागु हुने वित्तीय प्रतिवेदनको ढाँचा साविकको नेपाल लेखामानबाट २०७३ श्रावण १ देखि नेपाल वित्तीय प्रतिवेदनमानमा परिवर्तन भएको छ । वित्तीय प्रतिवेदनको ढाँचा परिवर्तन हुदाँ संक्रमणकालिन व्यवस्था अनुरूपको वित्तीय विवरणहरु तयार गरिएको छैन । सो व्यवस्था अनुरूप नयाँ लेखानीतिहरुका आधारमा वित्तीय सुचनाको पहिचान, पुर्नस्थापना, प्रस्तुतिकरण र खुलासाको आवश्यकता पर्दछ । नेपाल वित्तीय प्रतिवेदनमान अनुरूप वित्तीय सुचनाको पुर्नस्थापना, प्रस्तुतिकरण र खुलासाको सञ्चित असर अनिश्चित साथै सारभुत र व्यापक हुन सक्दछ ।

५. राय व्यक्त गर्न अस्विकार गरीएको

“राय व्यक्त गर्न अस्विकार गरीएको आधार” अनुच्छेदमा उल्लेखित विषयवस्तुको सारगर्भियताका कारण, हामीले नेपाल वित्तीय प्रतिवेदनमान अनुसारको वित्तीय विवरणहरु उपर राय व्यक्त गर्नका लागि पर्याप्त एवं उपयुक्त लेखापरीक्षण प्रमाण प्राप्त गर्न सकेनौं । त्यसकारण नेपाल वित्तीय प्रतिवेदनमान अनुरूप तयार नभएको वित्तीय विवरणहरु उपर हामी राय दिदैनौं ।

६. उपरोक्त आधारमा लेखापरीक्षण गरी निम्नानुसारको प्रतिवेदन पेस गरेका छौं :

- ६.१ हामीले लेखापरीक्षणको क्रममा आवश्यक ठानेका जानकारी तथा स्पष्टीकरण यथाशिघ्र तथा सन्तोषजनक रुपमा पायौं ।
- ६.२ हामीले लेखापरीक्षण गरेका श्रेस्ताहरुको आधारमा हाम्रो रायमा संस्थाको हिसाब किताब बहिखाता श्रेस्ता र लेखासँग दुरुस्त रहेका छन् ।
- ६.३ संस्थाको श्रेस्ता तथा हिसाब किताब ऐन बमोजिम ठीकसँग राखिएको छ ।
- ६.४ हाम्रो रायमा हामीलाई प्राप्त जानकारी तथा स्पष्टीकरण अनुसार संस्थाको हिसाब किताबको परीक्षणबाट सञ्चालक समिति वा सो को कुनै सदस्य वा कुनै कर्मचारीले कानून विरुद्ध कामकाज वा वेहिसाब गरेको वा संस्थालाई हानी नोक्सानी गरेको, गराइएको वा संस्थाको तथा शेयर सदस्यहरुको हित र संरक्षण नहुने काम गरेको जानकारी आएन ।
- ६.५ संस्थाले स्थिर सम्पत्तिको ह्रास कट्टी आयकर ऐनले तोकेको दर अनुसार ह्रास कट्टी गरेकोमा नेपाल लेखामान ०६ अनुसार सम्पत्तिको आयु अनुसार गर्नुपर्नेमा नभएको पाइयो ।
- ६.६ आयकार ऐन २०५८ बमोजिम आवश्यक श्रोतहरुमा नियम बमोजिम अग्रीम कर कट्टी गरेको रकम प्रत्येक महीना समाप्त भएको पच्चीस दिनभित्र दाखिला गर्नुपर्नेछ । साथै अग्रीम कर कट्टी गरेको रकम जम्मा गरीसके पछि विभागले तोकेको तरिका र ढाँचामा अग्रीम कर कट्टीको विवरण (E-TDS) दाखिला गर्नुपर्नेछ । आर्थिक वर्ष २०७४/०७५ मा संस्थाले त्यसो गरेको देखिन्न ।

NALGAD HYDROPOWER COMPANY LIMITED 2074/75

1. Report on the Financial Statements

We have audited the accompanying financial statements of NALGAD HYDROPOWER COMPANY LIMITED, which comprise the Statement of Financial Position as at Ashad 32nd, 2075 (July 16th, 2018), Statement of Comprehensive Income, statement of Other Comprehensive Income, Statement of Changes in Equity and Statement of Cash Flows for the period from Shrawan 1st, 2074 to Ashad 32nd, 2075 (July 16th, 2017 to July 16th, 2018), and a Summary of significant Accounting Policies and other explanatory notes.

2. Management's Responsibility for the Financial Statements

The management is responsible for the preparation and fair presentation of these financial Statements in accordance with Nepal Financial Reporting Standards. This responsibility includes designing, implementing and maintaining internal control relevant to the preparation and presentation of financial statements that are free from material misstatement, whether

due to fraud or error; selecting and applying appropriate accounting policies; and making accounting estimates that are reasonable in the circumstances.

3. Auditor's Responsibility

Our responsibility is to express an opinion on these financial statements based on our audit. We conducted our audit in accordance with Nepal Standards on Auditing. Those Standards require that we comply with ethical requirements and plan and perform the audit to obtain reasonable assurance about whether the financial statements are free of material misstatement.

An audit involves performing procedures to obtain audit evidence about the amounts and disclosures in the financial statements. The procedures selected depend on our professional judgment, including the assessment of the risks of material misstatement of the financial statements, whether due to fraud or error. In making those risk assessments, we consider the internal control relevant to the company's preparation and fair presentation of the financial statements in order to design audit procedures that are appropriate in the circumstances, but not for the purpose of expressing an opinion on the effectiveness of company's internal control. An audit also includes evaluating the appropriateness of the accounting policies used and the reasonableness of accounting estimates made by the management, as well as evaluating the overall presentation of the financial statements.

We believe that the audit evidence we have obtained is sufficient and appropriate to provide a basis for our audit opinion.

4. Basis for Qualified Opinion

As mention in note 26of the financial statements in detail, all rights, assets, liabilities of Nalsing Gad Hydroelectricity Project Development Committee has not been transferred and booked in the financial statements of Nalgad Hydropower Company Limited till Ashad end 2075.

5. Qualified Opinion

In our opinion, except for the effectson the financial statements of the matter described in the basis for qualified opinion paragraph, the accompanying financial statements give a true and fair view, in all material respects, the financial position of NALGAD HYDROPOWER COMPANY LIMITED as at Ashad 32nd, 2075 (July 16th 2018) and of its financial performance,changes in equity and cash flows for the period from Shrawan1st2074 to Ashad 32nd2075 (July 16th, 2017 to July 16th, 2018) in accordance with Nepal Financial Reporting Standards and in compliance with Companies Act 2063and other prevailing laws.

6. Report on Other Legal and Regulatory Requirements

On the basis of our examination, we would like to further report that:

- I. We have obtained all the information and explanations, which were considered necessary for the purpose for our audit.
- II. The Company has kept proper books of accounts as required by law, in so far as it appears from our examination of those books of account.
- III. The Statement of Financial Position, Statement of Comprehensive Income, statement of Other Comprehensive Income, Statement of Changes in Equity, Statement of Cash Flow and attached notes to accounts dealt with by this report are

prepared in accordance with Nepal Financial Reporting Standards (NFRS); and are in agreement with the books of account maintained by the company.

- IV. During our examination of the books of account of the company, we have not come across any action committed by any officer of the company against the regulatory provision or other prevalent laws or have performed irregular job or have occurred any damage or loss to the company.
- V. We have not come across any fraudulence in the accounts.

नेपाल आयल निगम लिमिटेड २०७४/७५

१. वित्तीय विवरणको प्रतिवेदन

हामीले नेपाल आयल निगम लिमिटेडको यसै साथ संलग्न ३२ आषाढ २०७५ को वासलात, सोही मितिमा समाप्त आर्थिक वर्षको आय विवरण, इन्विटिमा भएको परिवर्तनको विवरण, नगद प्रवाह विवरण एवं प्रमुख लेखा नीतिहरू तथा लेखा सम्बन्धी टिप्पणीहरूको लेखापरीक्षण सम्पन्न गरेका छौं ।

२. व्यवस्थापनको उत्तरदायित्व

नेपाल लेखामान अनुरूप यथार्थ र उचित चित्रण गर्ने वित्तीय विवरणहरू तयार एवं प्रस्तुत गर्ने जिम्मेवारी व्यवस्थापनमा रहेको छ । यी जिम्मेवारी अन्तर्गत चाहे जालसाजी वा गल्तीबाट होस, सारभूत किसिमले त्रुटिरहित, वित्तीय विवरण तयार गर्ने सम्बन्धी आन्तरीक नियन्त्रण प्रणालीको तर्जुमा, कार्यान्वयन र संचालन गर्ने कार्य, लेखा नीतिहरूको छनौट तथा लागु गर्ने एवं परिस्थिति अनुसार लेखा सम्बन्धी महत्वपूर्ण अनुमान गर्ने पर्दछन् ।

३. लेखापरीक्षकको उत्तरदायित्व

हाम्रो उत्तरदायित्व लेखापरीक्षणको आधारमा ती वित्तीय विवरणहरू उपर राय व्यक्त गर्नु हो । हामीले नेपालको लेखापरीक्षणमान, कम्पनी ऐन, २०६३ तथा लेखापरीक्षण ऐन, २०४८ बमोजिम लेखापरीक्षण कार्य सम्पन्न गरेका छौं । ती मानले हामीलाई व्यावसायिक नैतिकताको पालना गर्ने तथा वित्तीय विवरणहरू सारभूत रूपमा त्रुटिरहित रहेको बारेमा मनासिव आश्वासन प्राप्त गर्न लेखापरीक्षणको योजना बनाउन र लेखापरीक्षण सम्पन्न गर्न अनिवार्य गराउँछ ।

लेखापरीक्षण अन्तर्गत वित्तीय विवरणमा उल्लेखित रकम र खुलासालाई पुष्टि गर्ने प्रमाण प्राप्त गर्न सम्पन्न गरिने कार्यविधि संलग्न हुन्छ । यसरी छनौट गरिएको कार्यविधि चाहे जालसाजी वा गल्तीबाट होस, सारभूत रूपमा त्रुटियुक्त प्रस्तुति हुन सक्ने जोखिमको लेखाजोखा सहित हाम्रो व्यावसायिक निर्णयमा आधारित छ । त्यसरी जोखिमको लेखाजोखा गर्ने क्रममा, हामीले कम्पनीको आन्तरीक नियन्त्रण उपर नै राय व्यक्त गर्ने उद्देश्यले नभै, परिस्थितिअनुसार हाम्रो लेखापरीक्षण कार्यविधि तयार गर्दा कम्पनीले वित्तीय विवरण तयार एवं प्रस्तुति गर्नको लागि अवलम्बन गरेका आन्तरीक नियन्त्रण प्रणालीको विश्लेषण गरेका छौं । लेखापरीक्षणमा व्यवस्थापनद्वारा अपनाइएको लेखा सिद्धान्तहरू एवं गरिएका महत्वपूर्ण अनुमानहरूको उपयुक्तताको मूल्याङ्कनका साथै समग्र वित्तीय विवरण प्रस्तुतिको लेखाजोखा समेत समावेश हुन्छ ।

हामीले प्राप्त गरेको लेखापरीक्षण प्रमाणहरू हाम्रो मन्तव्यलाई प्रयाप्त आधार प्रदान गरेको कुरामा हामी विश्वस्त छौं ।

४.सर्त सहितको राय (Qualified Opinion) को आधार

अन्तर शाखा हिसाब अन्तर्गत लिनु पर्ने रु.११,३८,०५,७६८ र दिनुपर्ने रु.११,१६,७३,२९५ को हिसाब मिलान नभई रु.२१,३२,४७३ खुद लिनु पर्ने देखिएकोले सोको असर सम्पत्ति, दायित्व, आम्दानी र खर्चमा कति रकमले पर्ने सो यकिन गर्न नसकिएको, नेपाल विटुमिन तथा ब्यारेल लि. मा गरेको लगानी रु ६६,०५,८०० को शेयर विक्री गरिसकेको भएतापनि उक्त रकमलाई लगानीमा लेखांकन गरेको, इन्डियन आयल कर्पोरसनबाट प्राप्त ब्याज रु ८७,४८,०६० र फिर्ता प्राप्त ओसियन फेट रु ९,७६,६०,००५ को पर्याप्त कागजात नभएकोले आम्दानी नजनाई दायित्वमा लेखांकन गरेको, आर्थिक वर्ष २०७३/७४ मा जग्गा खरिदको लागि गरिएको टेन्डर आव्हान पश्चात प्रस्तावित जग्गाहरुको स्वतन्त्र मूल्याङ्कनकर्ताद्वारा मूल्याङ्कन नगराई, स्थानिय निकायले सिफारिस गरेको प्रचलित बजार मूल्यसँग सबै भन्दा घटी कबोल गरेको मूल्य तुलना गरी, जग्गा रजिष्ट्रेशन दस्तुर समेत रु. २,०५,६६,४८,३२९।५० मा खरिद गरिएको जग्गाहरुको यथार्थ मूल्य यकिन गर्ने आधार नभएको तथा नेपाल चार्टर्ड एकाउन्टेन्ट्स संस्थाले जारी गरेको नेपाल वित्तीय प्रतिवेदन मानहरु (Nepal Financial Reporting Standards) आर्थिक वर्ष २०७३/७४ देखि लागु भएको अवस्थामा वित्तीय विवरण नेपाल वित्तीय प्रतिवेदन मानहरुको आधारमा तयार नभएकोले आर्थिक विवरणमा सोको असर बारे एकिन गर्न नसकिएकोले सर्त सहितको राय व्यक्त गरेका छौं ।

५.लेखापरीक्षकको सर्त सहितको राय

हाम्रो रायमा माथिको दफा ४ मा उल्लेखित सर्त सहितको रायको आधार बाहेक, संलग्न वित्तीय विवरणहरुले नेपाल आयल निगम लि.को २०७५ आषाढ मसान्तको आर्थिक अवस्था तथा सोही मितिमा समाप्त भएको आर्थिक वर्षको संचालन नतिजा र नगद प्रवाह विवरणले नगद प्रवाहको लेखाको सर्वमान्य सिद्धान्त अनुसार समुचित तथा यथार्थ चित्रण गर्दछ ।

६.कम्पनी ऐन, २०६३ ले तोकेका कुराहरु उपरको प्रतिवेदन

हामीले लेखापरीक्षणको सिलसिलामा आवश्यक ठानी सोधनी तथा कैफियत तलब गरेको कुराहरुको जवाफ एवं स्पष्टिकरण सन्तोषजनक पायौं । यस प्रतिवेदनसंग सम्बद्ध वासलात, आय विवरण, तथा नगद प्रवाह विवरण कम्पनी ऐन, २०६३ ले नेपाल चार्टर्ड एकाउन्टेन्ट्स संस्थाले जारी गरेको नेपाल वित्तीय प्रतिवेदन मानहरु अनुसार वित्तीय विवरण तयार गर्नु पर्नेमा सो बमोजिम गरिएको छैन । उक्त विवरणहरु कम्पनीले राखेको लेखासंग दुरुस्त रहेको छ । कम्पनीले लेखा तथा श्रेस्ताहरु प्रचलित कानून बमोजिम राखेको छ । हामीले लेखापरीक्षणको बेला हामीलाई उपलब्ध गराइएका जानकारी एवं स्पष्टिकरणको आधारमा र हामीले परीक्षण गरेका श्रेस्ताबाट कम्पनीको संचालक समिति वा कुनै प्रतिनिधि वा कुनै कर्मचारीले कानून विरुद्ध कामकाज गरेको वा कम्पनीको सम्पत्ती हिनामिना गरेको वा कम्पनीलाई हानी नोक्सानी गरे गराएको पाएनौं ।

Nepal Doorsanchar Company Limited (Nepal Telecom) 2074/75

1. Report on the Financial Statements

We have audited the accompanying Statement of Financial Position of Nepal Doorsanchar Company Limited (Nepal Telecom) as at Asadh 32, 2075 (July 16, 2018), the Statement of Profit or Loss, the Statement of Other Comprehensive Income, the Statement of Cash Flows, the Statement of Changes in Equity for the year then ended, and the Notes to the Financial Statements.

2. Management's Responsibilities

Management is responsible for the preparation and fair presentation of these financial statements in accordance with Nepal Financial Reporting Standards (NFRS). This

responsibility includes: Designing, Implementing, and Maintaining Internal Controls relevant to the preparation and fair presentation of the financial statements that are free from material misstatement, whether due to fraud or error; selecting and applying appropriate accounting policies; and making accounting estimates that are reasonable in circumstances.

3. Auditor's responsibilities

Our responsibility is to express an opinion on these financial statements based on our audit. We conducted our audit in accordance with Nepal Standards on Auditing. Those standards require that we comply with ethical requirements and plan and perform the audit to obtain reasonable assurance whether the financial statements are free from material misstatement.

An audit involves performing procedures to obtain audit evidence about the amounts and disclosures in the financial statements. The procedures selected depend upon auditor's judgment, including the assessment of the risks of material misstatements of the financial statements, whether due to fraud or error. In making those risk assessments, the auditor considered Internal Control relevant to the entity's preparation and fair presentation of the financial statements in order to design audit procedures that are appropriate in the circumstances, but not for the purpose of expressing an opinion on the effectiveness of the entity's internal controls. An audit also includes evaluating the appropriateness of accounting policies used and reasonableness of the accounting estimates made by the management, as well as evaluating the overall preparation of the financial statements. We believe that the audit evidence we have obtained is sufficient and appropriate to provide a basis for our audit opinion.

4. Basis of Opinion

The company has not used professionally qualified valuer for the purpose of revaluation of property, plant and equipment for measurement after recognition. This is not in conformity with the requirements of Accounting Standards.

5. Opinion

In our opinion, based on the information and explanation provided to us and our audit and subject to the matter raised in the preceding basis of opinion, the financial statements give a true and fair view of the financial position as at Asadh 32 ,2075 (July 16, 2018), and of the results of its operations and cash flows of Nepal Doorsanchar Company Limited (Nepal Telecom) for the year then ended in accordance with Nepal Financial Reporting Standards (NFRS) and comply with the requirements of the companies Act, 2063.

6. Other Matter

For the audited year, the company benefited from the services of Ninety One contract staffs and other outsourced manpower without implementing the provisions of Labour Act, 2074 and Labor Regulation, 2075. The company has not implemented the applicable provisions which have been effective from Bhadra 19, 2074. Considering the materiality of the non-compliance, our opinion is not modified with respect to this matter.

7. Report on other legal and regulatory requirements:

On the basis of our examination, we would like to further report that:

- i. We have obtained all the information and explanation which were necessary, to the best of our knowledge and belief, for the purpose of our audit.

- ii. The Statement of Financial Position as at Ashadh 32, 2075 (July 16, 2018), the Statement of Profit or Loss, the Statement of Other Comprehensive Income, the Statement of Cash Flows and the Statement of Changes in Equity for the year then ended, and the Notes to the Financial Statements have been prepared, to the best of our knowledge and belief, in accordance with Nepal Financial Reporting Standard and are in agreement with the books of accounts maintained by the company.
- iii. To the best of our knowledge and belief, the company has maintained proper books of accounts as required by the law.
- iv. During our examination of the books of account of the company, we have not come across the cases where the Board of Directors or any member thereof or any representative or any office holder or any employee of the company has acted contrary to the provisions of law or caused loss or damage to the company.
- v. We have not come across any fraudulence in the accounts on our sample examination of the books of account of the current year.
- vi. We have issued a separate management letter comprising of our strategic and other recommendations.

Nepal Bank Limited 2074/75

1. Report on the Financial Statement

We have audited the accompanying Financial Statement of Nepal Bank Limited (the Bank) which comprises of Statement of Financial Position as on Ashadh 32, 2075 (July 16, 2018), Statement of Profit or Loss Account, Statement of Changes in Equity, Statement of Cash Flows and Statement of Changes in Other Comprehensive Income for the year ended Ashadh 32, 2075 (July 16, 2018) and Notes to the Financial Statements prepared in accordance with Nepal Financial Reporting Standards (NFRS). Preparation of these financial statements is the responsibility of the Bank's management. Our responsibility is to express an opinion on these financial statements based on our audit.

2. Management's Responsibility for the Financial Statements

Management is responsible for the preparation and presentation of these financial statements as per the Nepal Financial Reporting Standards and regulatory requirements, if any. This responsibility also includes the maintenance of adequate accounting records in accordance with the provision of the Act for safeguarding of the assets of the bank and for preventing and detecting the frauds and other irregularities; selection and application of appropriate accounting policies; making judgments and estimates that are reasonable and prudent; and design, implementation and maintenance of internal financial control, that were operating effectively for ensuring the accuracy and completeness of the accounting records, relevant to the preparation and presentation of the financial statements that give a true and fair view and are free from material misstatement, whether due to fraud or error.

3. Auditors' responsibility

Our responsibility is to express an opinion on these financial statements based on our audit. We conducted our audit in accordance with Nepal Standards on Auditing. Those Standards require that we comply with ethical requirements and plan and perform the audit to obtain reasonable assurance about whether the financial statements are free of material misstatement.

An audit involves performing procedures to obtain audit evidence about the amounts and disclosures in the financial statements. The procedures selected depend on the auditor's judgment, including the assessment of the risks of material misstatement of the financial statements, whether due to fraud or error. In making those risk assessments, the auditors consider internal control relevant to the entity's preparation of the financial statements that give true and fair view in order to design audit procedures that are appropriate in the circumstances but not for the purpose of expressing an opinion on the effectiveness of the entity's internal control. An audit also includes evaluating the appropriateness of accounting policies used and the reasonableness of the accounting estimates made by the management, as well as evaluating the overall presentation of the financial statements.

We believe that the audit evidence we have obtained is sufficient and appropriate to provide a basis for our audit opinion on the financial statements.

4. Opinion on the Financial Statements

In our opinion and to the best of our information and according to the explanations given to us, the said financial statements referred to above, read together with the notes attached thereon give a true and fair view in all material respects of the financial position of the Bank as on Ashadh 32, 2075 (July 16, 2018), and of the results of its financial performances, statement of changes in equity and its cash flows for the year then ended in accordance with Nepal Financial Reporting Standards with necessary adjustments being made as per Carve-Outs in NFRS with Alternative Treatments issued by The Institute of Chartered Accountants of Nepal and are in compliance with the prevailing laws and Companies Act, 2063, Banks and Financial Institution Act, 2073 and Nepal Rastra Bank Directives.

5. Other Matter Paragraph

- 5.1.** As included in note 4.16 of financial statements on Ashadh 32, 2075, total unreconciled inter branch balance is Rs. 639,114,833(Debit). But, as per the records of Inter Branch Transaction Department, cumulative unreconciled balance is Rs. 2,841,092,854.67 (credit balance). Therefore, there is difference of Rs. 3,480,207,687 between the balance amount as shown in the financial statements and those shown by Inter Branch Transaction Department. In the absence of timely reconciliation and ageing schedule of outstanding balances, we were unable to determine the resultant effects in the Statement of Financial Position.
- 5.2.** The Bank has not adequately maintained details of its fixed assets of head office and branch offices. The Bank also has neither carried out fixed assets verification nor has reconciled the fixed assets as presented in the books of account with individual details of head office and branch offices. Book value of property and equipment as on Ashadh 32, 2075 is Rs. 11,638,330,831. The Bank has calculated and charged depreciation on such assets, excluding land, based on the method specified in Schedule 2 of Income Act, 2058. Calculation of depreciation based on such method is not in accordance with NAS 16, "Property, Plant and Equipment.
- 5.3.** The Bank has accounted all its income and expenses under accrual basis of accounting. Bank has not recognized accrued interest income from loans and advances that are

overdue for more than 180 days.

5.4. Balance of Retained Earnings as on Ashadh 32, 2075 is (437,190,857). Out of the balance amount, amount of Rs. 1,197,874,084 is related to special reserve maintained as per the requirement of Nepal Rastra Bank. Amount in such special reserve has been restricted for distribution as dividend to shareholders.

5.5. Fair value loss on investment as on the reporting date has been recognized in the Statement of Profit or Loss instead of being presented in the Statement of Other Comprehensive Income. This is not consistent with the accounting policy adopted by the Bank.

6. Report on other legal and regulatory requirement

On examination of the financial statements as aforesaid, we report that:

- a) We have obtained information and explanations asked for, which, to the best of our knowledge and belief, were necessary for the purpose of our audit.
- b) In our opinion, the statement of financial position, the statement of profit or loss, the statement of other comprehensive income, the statement of cash flow, the statement of changes in equity prepared in the format prescribed by Nepal Rastra Bank, are in agreement with the books of account of the Bank; and proper books of account as required by law have been kept by the Bank.
- c) In our opinion, so far as appeared from our examination of the books, the Bank has maintained adequate capital funds and adequate provisions for possible impairment of assets in accordance with the directives of Nepal Rastra Bank.
- d) The Bank has made adequate regulatory adjustments from its retained earnings as per the Directive 4 of Unified Directives 2075 of Nepal Rastra Bank.
- e) The operation of the Bank is within its jurisdiction.
- f) In our opinion and to the best of our information and according to the explanations given to us and from our examination of the books of account of the Bank, we have not come across the cases where the Board of Directors or any member thereof or any employee of the Bank has acted deliberately contrary to the provisions of the law relating to accounts or caused loss or damage to the Bank or acted in a manner to jeopardize the interest and security of the Bank, its depositors and investors.

नेपाल स्टक एक्सचेञ्ज लिमिटेड २०७४/७५

१. वार्षिक वित्तीय विवरण उपर प्रतिवेदन:

हामीले यसैसाथ संलग्न नेपाल स्टकएक्सचेञ्ज लिमिटेडको आषाढ ३२, २०७५ (तदनुसार जुलाई १६, २०१८) को वित्तीय स्थितिको विवरण (वासलात), सो मितिमा समाप्त भएको आर्थिक वर्षको नाफा नोक्सान हिसाव तथा अन्य व्यापक आयको विवरण, नगद प्रभाव विवरण तथा इन्विटीमा भएको परिवर्तन सम्बन्धी विवरण रतत्सम्बन्धी लेखा नीतितथा लेखा टिप्पणी समावेश भएको वित्तीय विवरणको लेखापरीक्षण सम्पन्न गरेका छौं ।

२. वित्तीय विवरण उपर व्यवस्थापनको जिम्मेवारी

नेपाल लेखमान, सम्बन्धित ऐन र अन्य नियम, कानून, अभ्यास अनुरूप वित्तीय विवरणहरू तयार पार्ने तथा यथोचित प्रस्तुतीकरण गर्ने जिम्मेवारी नेपाल स्टक एक्सचेञ्ज लिमिटेडको व्यवस्थापनमा रहेको छ । उक्त जिम्मेवारीमा वित्तीय विवरणहरू तयार पार्ने तथा वित्तीय विवरणहरूको प्रस्तुतीकरणसँग सम्बन्धितआन्तरिक नियन्त्रण प्रणालीको खाका तयार

गर्ने, कार्यन्वयन गर्ने तथा त्यसको प्रभावकारिता कायम राख्ने कार्यहरु पर्दछन् जसमा वित्तीय विवरणहरु त्रुटि तथा जालसाजीको कारणले सारभूत रुपमा गलत आँकडासहित छैनन् भन्ने कुरामा विश्वस्त हुने, उपयुक्त लेखा नीतिहरुको छनौट र कार्यन्वयन गर्ने, आवश्यकतानुसार लेखा अनुमानहरु गर्ने कार्यहरु समेत पर्दछन ।

३. लेखापरीक्षकको जिम्मेवारी

हाम्रो जिम्मेवारी प्रस्तुत वित्तीय विवरण उपर लेखापरीक्षणको आधारमा राय व्यक्त गर्नु हो । लेखापरीक्षण नेपालको लेखापरीक्षण मान तथा सामान्य लेखापरीक्षणअभ्यासको आधारमा सम्पन्न गरिएको छ । ती लेखापरीक्षणमान तथा अभ्यास अनुसार व्यवसायिक आचार संहिताको पालना गर्ने र वित्तीय विवरणहरु सारभूत रुपमा गलत आँकडासहित प्रस्तुती गर्ने कुरामा यथोचित आश्वस्तता प्रदान गर्न लेखापरीक्षण योजना तर्जुमा गरी तदनुसार लेखापरीक्षण सम्पन्न गर्ने कार्य पर्दछन् ।

वित्तीय विवरणमा उल्लेखित रकम र खुलासा गरिएका सूचना लगायत अन्य विवरणका बारेमा पुष्ट्याई गर्ने, यथेष्ट प्रमाण संकलन गर्ने, प्रमाणको पूर्ण वा आंशिक वा छड्के परीक्षण गर्ने कार्यविधि लेखापरीक्षणमा समावेश हुन्छ । यसरी अवलम्बन गरिएका लेखापरीक्षण कार्यविधि वित्तीय विवरण जालसाजी वा त्रुटिको कारण सारभूत रुपमा गलत आँकडासहित प्रस्तुत हुन सक्ने कुरामा अवलम्बन गरिने लेखापरीक्षणको जोखिम मुल्याङ्कन सहितको व्यवसायिक विवेकमा निर्भर हुन्छ । लेखापरीक्षणबाट जोखिम मुल्याङ्कन गर्ने क्रममा निकायको वित्तीय विवरण तयारी यर्थाथ प्रस्तुतीकरणको लागि आवश्यक पर्ने आन्तरिक नियन्त्रण प्रणालीको उपयुक्तताबारे परीक्षण गरिएको छ तापनि त्यस्तो आन्तरिक नियन्त्रण प्रणालीको प्रभावकारिता बारे लेखापरीक्षणबाट राय व्यक्त गर्ने उद्देश्य राखिएको छैन । व्यवस्थानपनले वित्तीय विवरण तयार गर्दा प्रयोग गरेको लेखा नीतिको सान्दर्भिकता, विश्लेषण र लेखा अनुमानको उपयुक्तता साथै वित्तीय विवरणको समग्र स्थितिको मुल्याङ्कन गर्ने कार्य समेत लेखापरीक्षकको जिम्मेवारी अन्तर्गत पर्दछ । हामीले प्राप्त गरेका प्रमाणहरुले लेखापरीक्षण राय व्यक्त गर्ने सन्दर्भमा पर्याप्त र उपयुक्त आधार प्रदान गर्दछ भने कुरामा हामी विश्वस्त छौ ।

४. कैफियत सहितको राय व्यक्त गर्ने आधार

नेपाल लेखमान १ “वित्तीय विवरणको प्रस्तुतीकरण” को बुँदा १६ अनुसार प्रचलित सबै वित्तीय प्रतिवेदन मानहरु पुर्ण पालना गरेमा मात्र नेपाल वित्तीय प्रतिवेदन मानको पालना गरी वित्तीय विवरण तयार गरेको मानिने भए पनि संलग्न वित्तीय विवरणको लेखा टिप्पणी २.१ “अनुपालनको विवरण” मा उल्लेख गरिए अनुसार कम्पनीको सहायक म्पनीको वार्षिक वित्तीय विवरण नेपाल वित्तीय प्रतिवेदन मान १०: एकीकृत वित्तीय विवरण (NFRS 10: Consolidated Financial Statements) को पालना गरी एकीकृत वित्तीय विवरण तयार गरिएको छैन । अतः एकीकृत वित्तीय विवरण तयार नगरेकाले पर्ने प्रभाव परिमाणीकरण गर्न सकिएन ।

५. कैफियत सहितको लेखापरीक्षकको राय

लेखापरीक्षणको सिलसिलामा उपलब्ध गराइएका स्पष्टीकरण तथा सूचनाहरुको आधारमा, हाम्रो रायमा यसै प्रतिवेदनको बुँदा ४ मा उल्लेख भएको व्यहोरा अनुसार वित्तीय विवरणको प्रस्तुतीकरण र खुलासामा पर्ने प्रभाव बाहेक संलग्न वित्तीय स्थितिको विवरणले नेपाल स्टक एक्सचेञ्ज लिमिटेडको आषाढ ३२, २०७५ को वित्तीय स्थिति, तथा सोही मितिमा समाप्त भएको वर्षको नाफा नोक्सान हिसाब तथा अन्य व्यापक आयको विवरण, नगद प्रवाह विवरण तथा इक्विटीमा भएको परिवर्तन सम्बन्धी विवरणले क्रमशः कम्पनीको नाफा नोक्सान तथा अन्य व्यापक आय, नगद प्रवाह र इक्विटीमा भएको परिवर्तनको नेपाल वित्तीय प्रतिवेदनमान बमोजिम सही र यर्थाथ चित्रण गर्दछ ।

६. कम्पनी ऐन २०६३ बमोजिमको थप व्यहोरा

कम्पनी ऐन २०६३ बमोजिम देहाएका व्यहोराहरु प्रमाणित गर्दछौ :

क) हामीले लेखापरीक्षण सम्पन्न गर्न आवश्यक सूचना र स्पष्टीकरण प्राप्त गर्नुभयो ।

ख) कम्पनी ऐन २०६३ अनुरूप कम्पनीले आफ्नो करोवारको यर्थाथ स्थिति स्पष्ट हुनेगरी लेखा राखेको छ ।

ग) यसै प्रतिवेदनको बुँदा ४ मा उल्लेख भएकोमा बाहेक संलग्न वासलात, नाफा नोक्सान हिसाब र नगद प्रवाह विवरण सारभूत रुपमा प्रचलित कानून बमोजिम निर्धारण गरिएको लेखमान अनुरूप तयार भएको छ र त्यस्ता विवरणहरु सारभूत रुपमा कम्पनीले राखेको लेखासँग दुरुस्त रहेको छ ।

घ) लेखापरीक्षणको सिलसिलामा उपलब्ध गराइएका स्पष्टीकरण तथा सूचनाहरूको आधारमा, सञ्चालक समिति वा प्रतिनिधिवा कुनै कर्मचारीले कानूनविरुद्ध लेखासँग सम्बन्धित कुनै काम काज गरेको तथा कम्पनीको सम्पत्ति हिनामिना गरेको वा कम्पनीको हानिनोक्सानी गरेको व्यहोरा हाम्रो जानकारीमा आएन ।

ङ) लेखापरीक्षणको सिलसिलामा उपलब्ध गराइएका स्पष्टीकरण तथा सूचनाहरूको आधारमा, सञ्चालक समिति वा प्रतिनिधि वा कुनै कर्मचारीले कम्पनीमा लेखासम्बन्धी कुनै जालसाजी गरेको व्यहोरा हाम्रो जानकारीमा आएन ।

POWER TRANSMISSION COMPANY NEPAL LIMITED 2074/75

1. Report on Financial Statements

We have audited the accompanying financial statements of Power Transmission Company Nepal (PTCN), which comprise the statement of financial position as at 32nd Asadh 2075, and the statement of profit and loss and other comprehensive income, statement of changes in equity and statement of cash flows for the year then ended, and a summary of significant accounting policies and other explanatory information.

2. Management's Responsibility for the Financial Statements

Management is responsible for the preparation and fair presentation of these financial statements in accordance with Nepal Financial Reporting Standards, and for such internal control as management determines is necessary to enable the preparation of financial statements that are free from material misstatement, whether due to fraud or error.

3. Auditor's Responsibility

Our responsibility is to express an opinion on these financial statements based on our audit. We conducted our audit in accordance with Nepal Standards on Auditing. Those standards require that we comply with ethical requirements and plan and perform the audit to obtain reasonable assurance about whether the financial statements are free from material misstatement.

An audit involves performing procedures to obtain audit evidence about the amounts and disclosures in the financial statements. The procedures selected depend on the auditor's judgment, including the assessment of the risks of material misstatement of the financial statements, whether due to fraud or error. In making those risk assessments, the auditor considers internal control relevant to the entity's preparation and fair presentation of the financial statements in order to design audit procedures that are appropriate in the circumstances, but not for the purpose of expressing an opinion on the effectiveness of the entity's internal control. An audit also includes evaluating the appropriateness of accounting policies used and the reasonableness of accounting estimates made by management, as well as evaluating the overall presentation of the financial statements.

We believe that the audit evidence we have obtained is sufficient and appropriate to provide a basis for our audit opinion.

4. Basis for Qualified Opinion

As per Section 10 of the VAT Act 2052, and Rule 7 of VAT Regulations 2053, any person engaged in any taxable goods and services shall be registered as prescribed under the VAT Act 2052, if the amount of the transactions carried out by such person exceeds the threshold

limit. Though the Company has exceeded the prescribed threshold limit it has not applied for registration under VAT. Any liability on account of non-registration under VAT may have material impact on Financial Statements.

5. Qualified Opinion

In our opinion, except for the possible effects of the matter described in the Basis for Qualified Opinion paragraph, the financial statements give a true and fair view of the financial position of Power Transmission Company Nepal Ltd (PTCN) as at 32nd Asadh 2075, and of its financial performance and its cash flows for the year then ended in accordance with Nepal Financial Reporting Standards.

6. Report on Other Legal and Regulatory Requirements

We further report that,

9. We have obtained all the information and explanations which to the best of my knowledge and belief where necessary for the purpose of our audit.
10. In our opinion, proper books of accounts as required by law have been kept by the company so far, as appears from our examination of such books.
11. The statement of Financial Position, statement of Profit or Loss and other Comprehensive Income and the cash flow statement dealt with by this report are prepared as per the provisions of the Companies Act 2063, and are in agreement with the books of accounts maintained by the company.
12. In our opinion and to the best of our information and in accordance with the explanations given to us, the board of directors or the representative or any employee of the company has neither acted contrary, to the legal provisions relating to accounts nor committed any misappropriation of funds or caused loss or damage to the company.

Madhya Bhotekoshi JalavidyutCompany Limited.

1. Report on Financial Statements

We have audited the financial statements of Madhya BhotekoshiJalavidyutCompany Limited for the year ended 32Ashadh 2075 (16 July 2018). The financial reporting framework that has been applied in their preparation is applicable laws and Nepal Financial Reporting Standards. Our audit work has been undertaken so that we might state to the company's members those matters we are required to state to them in a Report of the Auditors and for no other purpose. To the fullest extent permitted by law, we do not accept or assume responsibility to anyone other than the company and the company's members as a body, for our audit work, for this report, or for the opinions we have formed.

2. Management's Responsibility for the Financial Statements

Management of the company is responsible for the preparation and fair presentation of these financial statements in accordance with Nepal Financial Reporting Standards (NFRS) that comply with International Financial Reporting Standards (IFRS). This responsibility includes: designing, implementing and maintaining internal control relevant to the preparation and fair presentation of consolidated financial statements that are free from material misstatement, whether due to fraud or error; selecting and applying appropriate accounting policies; and making accounting estimates that are reasonable in the circumstances.

3. Auditor's Responsibility

Our responsibility is to express an opinion on these financial statements based on our audit. We conducted our audit in accordance with Nepal Standards on Auditing. Those standards require that we comply with ethical requirements and plan and perform the audit to obtain reasonable assurance whether the financial statements are free from material misstatement.

4. Scope of the Audit of the Financial Statements

An audit involves performing procedures to obtain audit evidence about the amounts and disclosures in the financial statements. The procedures selected depend on our judgment, including the assessment of the risks of material misstatement of the consolidated financial statements, whether due to fraud or error. In making those risk assessments, we consider internal control relevant to the entity's preparation and fair presentation of the consolidated financial statements in order to design audit procedures that are appropriate in the circumstances, but not for the purpose of expressing an opinion on the effectiveness of the entity's internal control. An audit also includes evaluating the appropriateness of accounting policies used and the reasonableness of accounting estimates made by management, as well as evaluating the overall presentation of the financial statements. We believe that the audit evidence we have obtained is sufficient and appropriate to provide a basis for our audit opinion.

5. Opinion

In our opinion, the financial statements present fairly, in all material respects the financial position of Madhya BhotekoshiJalavidyutCompany Limited as of 32Ashadh 2075 (16 July 2018), Statement of Profit or Loss Account & Other Comprehensive Income and its Statement of Cash flows for the year then ended in accordance with Nepal Financial Reporting Standards.

6. Report on Other Legal and Regulatory Requirements

We believe that our audit provides reasonable basis for our opinion. In accordance with the Section 115(3) Companies Act, 2063, we report that:

- a. We have audited all information and explanations; we have obtained all information and explanations, which to the best of our knowledge and belief were necessary for the purpose of our explanations.
- b. In our opinion, proper books of account as required by the Companies Act have been kept by the Company to state the fair presentation of its transactions.
- c. Statement of Financial Position, Statement of Profit or Loss & Other Comprehensive Income and Statement of Cash Flow Statement provided to us have been prepared in accordance with Nepal Financial Reporting Standards and these statements are in agreement with the books of accounts maintained by the Company.
- d. In our Opinion and to the best of our information and according to the explanations given to us and from our examination of the books of the accounts of the Company, we have not come across the cases where the board of directors or any member thereof or any employees of the company have acted contrary to the provision of the prevailing law, or caused loss or damage to the company or committed any misappropriation of the properties of the Company.

- e. In our Opinion, the business of the Company has been conducted satisfactorily and within its authority.

RASTRIYA BANIJYA BANK LIMITED 2074/75

1. Qualified Opinion

We have audited the accompanying financial statements of Rastriya Banijya Bank Limited (“the Bank”), and Consolidated Financial Statements of the Group (the Bank and its subsidiary), which comprise the Statement of Financial Position of the Bank and the Group as at Ashadh 32, 2075 corresponding to July 16, 2018, the Statements of Profit or Loss, the Statements of Other Comprehensive Income, the Statements of Cash Flows, and the Statement of Changes in Equity for the year then ended, along with Notes forming part of the Consolidated Financial Statements, and a summary of significant accounting policies.

In our opinion, except for the matters described in the Basis of Qualified Opinion section, the accompanying financial statements present fairly, in all material respect, the financial position of the Bank and the Group as at Ashadh 32, 2075 (July 16, 2018), and their financial performance and cash flows for the year then ended in accordance with the Nepal Financial Reporting Standards (with the approved carve-out) and the Companies Act, 2063.

2. Basis for Qualified Opinion

- a. Whereas NAS 39 para 63 requires to measure impairment loss on Loans and Advances at amortized cost, which is the difference between the asset’s carrying amount and the present value of estimated future cash flows discounted at the asset’s original effective interest rate, however, the measurements as required were not done, but the default rates for Loan Loss Provision as per NRB Directives were applied to the assets’ carrying amount to measure Impairment Loss.
- b. Whereas NFRS 9 para 5.1.1A read in conjunction with B5.1.1 requires to assess the fair value of Loan and Advances to Staff at prevailing market rate of interest, sufficient appropriate audit evidence was not obtained to justify discount rate of 6.2% as the prevailing market rate which was applied uniformly in all the years under consideration. Similarly, the requirement of NFRS 9 para B5.1.2A for recognizing gain/loss on the deferred difference (Deferred Employee Expenditure) only to the extent that arises from a change in a factor was not appropriately considered.
- c. NFRS 13 requires an entity to use valuation techniques that are appropriate in the circumstances and for which sufficient data are available to measure the fair value. Sufficient appropriate audit evidence was not obtained to justify the unobservable inputs taken for the valuation of Investment categorized within Level 3 of fair value hierarchy
- d. Whereas NFRS 5 para 15 requires to measure a non current asset classified as held for sale at the lower of its carrying amount and ‘fair value less costs to sell’, the deemed cost as taken in First Time Adoption was applied in all subsequent years to measure the Non-Banking Assets without assessing the ‘fair value less costs to sell’.
- e. The year end balances in the various following accounts were not duly reconciled:

- There was a net balance of inter-branch transactions amounting Rs. 1,684.8 Million.
- There was a net balance of debit/ credit card related transactions amounting Rs. 73.8 Million being carried forward from the previous periods.
- There was a balance of interest due on loans and advances whose principal amounts were fully settled amounting Rs. 1,139.8 Million.
- There were several outstanding balances in the old accounts of Bank draft paid without notice, Unidentified other assets/liabilities, Unidentified Deposits, maturity date expired Fixed Deposit, Agency accounts un-reconciled, Pay Order, Unclaimed Liabilities, Loan subject to Recovery and Un-reconciled amount, Loan/Deposit overdrawn.

We were unable to obtain sufficient appropriate audit evidences about the matters discussed above. Consequently, we were unable to determine the effect of above matters on equity of the Bank/Group and whether any adjustments on account of above were necessary.

- f. Reasons mentioned below may not impact equity, but the amounts in the balances of the following accounts in Balance Sheet and Off-Balance sheet item may differ:
- The balance amounting Rs. 157.7 Million was pending as loan recovery adjustment, whereas the balances of outstanding loan accounts were already recovered.
  - The physical verification of fixed asset was not conducted resulting in uncertainty of their physical existence and ownership.
  - The balance amounting Rs. 605.9 Million relating to matured Fixed Deposit accounts was carried as Deposit, but not as Other Liabilities.
  - The balance of matured Guarantee/Bonds amounting Rs. 1,404.7 Million as per Schedule 4.28.1 was not verified because the transactions data were not updated.
  - The completeness of the balance amounting Rs. 5,455.7 Million as Irrevocable Loan Commitment as per Schedule 4.28 could not be ascertained in absence of a reliable basis for assessing the commitment

We were unable to determine whether any adjustment on account of above were necessary and to determine carrying amount of the respective assets and liabilities.

We conducted our audit in accordance with Nepal Standards on Auditing (NSAs). Our responsibilities under those standards are further described in the Auditor's Responsibilities for the Audit of Financial Statements section of our report. We are independent of the Bank/Group in accordance with the ethical requirement that is relevant to our audit of the financial statements in Nepal, and we have fulfilled our other ethical responsibilities in accordance with these requirements. We believe that the audit evidence we have obtained is sufficient and appropriate to provide basis for our opinion.

3. Emphasis of Matter

We draw attention to Note 5.28 of the Consolidated Financial Statement, which describe that Bank has not recognized Interest Income of NPR 7,832.3 Million on an expectation to recover the Interest Receivable on Bad Loan not beyond the Principal Outstanding thereon. Our opinion is not modified in respect of this matter.

4. Key Audit Matters

Key Audit Matters are those matters that, in our professional judgment, were of most

significance in our audit of the Consolidated Financial Statements of the current period. These matters were addressed in the context of our audit of the Consolidated Financial Statements as a whole, and in forming our opinion thereon, and we do not provide a separate opinion on these matters.

Except for the matters described in the Basis for Qualified Opinion Section, we have determined that there are no other key audit matters to communicate in our report.

5. Other information

We did not audit the financial statements of the Bank's subsidiary company, which were audited by another independent auditor for the company concerned, and our opinion, in so far as it relates to the amounts included in respect of the subsidiary, is based solely on the report of the other auditor.

6. Management's Responsibility for Those Charged with Governance for the Consolidated Financial Statements

Management is responsible for the preparation and fair presentation of the Consolidated Financial Statements in accordance with the Nepal Financial Reporting Standards (NFRS), and for such internal control as management determines is necessary to enable preparation of the financial statements that are free from material misstatements, whether due to fraud or error. In preparing the Consolidated Financial Statements, management is responsible for assessing the Bank's/ Group's/ ability to continue as a going concern, disclosing, as applicable, matters related to going concern and using going concern basis of accounting unless management either intends to liquidate the Bank/Group or to cease operations, or has no realistic alternative but to do so. Those charged with governance are responsible for overseeing the Bank's/ Group's financial reporting process.

7. Auditors' Responsibilities for the Audit of Consolidated Financial Statements

Our objectives are to obtain reasonable assurance about whether the Consolidated Financial Statements as a whole are free from material misstatements, whether due to fraud or error, and to issue an auditor's report that includes our opinion. Reasonable assurance is a high level of assurance, but is not guarantee that an audit conducted in accordance with NSAs will always detect a material misstatement when it exists. Misstatements can arise from fraud or error and are considered material if, individually or in aggregate, they could reasonably be expected to influence the economic decisions of users taken on the basis of these Consolidated Financial Statements. As part of an audit in accordance with NSAs, we exercise professional judgment and maintain professional skepticism throughout the audit. We also;

- Identify and assess the risks of material misstatement of the Consolidated Financial Statements, whether due to fraud or error, design and perform audit procedures responsive to those risks, and obtain audit evidence that is sufficient and appropriate to provide a basis for our opinion. The risk of not detecting a material misstatement resulting from fraud is higher than for one resulting from error, as fraud may involve collusion, forgery, intentional omissions, misrepresentations, or the override of internal control.
- Obtain an understanding of internal control relevant to the audit in order to design audit procedures that are appropriate in the circumstances, but not for the purpose of expressing an opinion on the effectiveness of the entity's internal control.
- Evaluate the appropriateness of accounting policies used and the reasonableness of

accounting estimates and related disclosures made by management.

- Conclude on the appropriateness of management's use of the going concern basis of accounting and, based on the audit evidence obtained, whether a material uncertainty exists related to events or conditions that may cast significant doubt on the Bank's/Group's ability to continue as a going concern. If we conclude that a material uncertainty exists, we are required to draw attention in our auditor's report to the related disclosure in the consolidated financial statement or, if such disclosure are inadequate, to modify our opinion. Our conclusions are based on the audit evidence obtained up to the date of our auditor's report. However, future events or conditions may cause the Bank/Group to cease as a going concern.
- Evaluate the overall presentation, structure and content of the Consolidated Financial Statements, including the disclosures, and whether the Consolidated Financial Statements represent the underlying transactions and events in a manner that achieves fair presentation.
- Obtain sufficient appropriate audit evidences regarding the financial information of the entities or business activities within the Bank/Group to express an opinion on the Consolidated Financial Statements.

We communicate with those charged with governance regarding, among other matters, the planned scope and timing of the audit and significant audit findings, including any significant deficiencies in internal control that we identify during our audit.

We also provide those charged with governance with a statement that we have complied with relevant ethical requirements regarding independence, and to communicate with them all relationships and other matters that may reasonably be thought to bear on our independence, and where applicable, related safeguards.

From the matters communicated with those charged with governance, we determine those matters that were of most significance in the audit of the Consolidated Financial Statement of the current period and are therefore are the key audit matters.

8. Report on Other Legal and Regulatory Requirements

We further report that:

- We have obtained all information and explanations asked for, which to the best of our knowledge and belief were necessary for the purpose of our examination.
- In our opinion, proper books of account as required by law were being kept, in so far as they related to our examination of those books and the financial statements dealt with by this report are prepared in conformity with the NFRS based format prescribed by Nepal Rastra Bank.
- In our opinion, the returns received from the respective Bank's branches are adequate for the audit purpose, though the statements are independently not audited.
- In our opinion and to the best of our information and according to the explanations given to us and from our examination of the books of account of the Bank, we did not come across the cases where the Board of Directors or any member thereof or any employee of the Bank has acted deliberately contrary to the provisions of the law relating to accounts or caused loss or damage to the Bank or committed any misappropriation or violated any directive of Nepal Rastra Bank.
- In our opinion, the business of the Bank was conducted within its authority.

VIDHYUT UTPADAN COMPANY LTD. 2074/75

1. Report on Financial Statements

We have audited the accompanying financial Statements of Vidhyut Utpadan Company Ltd., which comprise the statement financial position as at Ashadh 32, 2075 (July 16, 2018), the statement of comprehensive income, the statement of other comprehensive income, the statement of Cash Flow Statement and the Statement of Changes in Equity for the year then ended. These financial statements are the responsibility of the Company's management. Our responsibility is to express an opinion on these financial statements based on our audit.

2. Management's Responsibility for the Financial Statements

We conducted our audit in accordance with Nepal Financial Reporting Standard, Nepal Standards on Auditing and other generally accepted accounting principles and auditing standards. Those Standards require that we plan and perform the audit to obtain reasonable assurance about whether the financial statements are free of material misstatement. An audit includes examining, on a *test basis*, evidence supporting the amounts and disclosures in the financial statements. An audit also includes assessing the accounting principles used and significant estimates made by management, as well as evaluating the overall financial statement presentation. We believe that our audit provides a reasonable basis for our opinion.

On the basis of our examination, we would like to report that:

1. We have obtained all the information and the explanations, which, to the best of our knowledge and belief, were necessary for the purpose of our audit.
2. In our opinion, proper books of accounts as required by law have been kept by the Company in so far as it appears from our examination of those books of accounts except for valuation of investment which has been considered on cost price and not in accordance with NAS 28 "Investment in Associates".
3. The Statement of Financial Position, the Statement of Comprehensive Income, the Statement of Other Comprehensive Income, the Statement of Cash Flows and the Statement of Changes in Equity dealt with by this report are in agreement with the books of accounts maintained by the Company.
4. In our opinion and to the best of our information and according to the explanations and from our examination of the books of accounts of the Company, we have not come across the cases where the Board of Directors or any member thereof or any employee of the Company has acted contrary to the provisions of law or caused loss or damage to the Company or misappropriated the funds of the Company.
5. In our opinion, the financial statements read together with the attached Notes to Accounts comply with Nepal Financial Reporting Standards [NFRS], Company Act, 2063 and generally accepted accounting principles & practices and give true and fair view, in all material aspects, except NAS 28 :
  - a. In case of the Statement of Financial Position, the state of affairs of **Vidhyut Utpadan Company Ltd.** as at Ashadh 32, 2075 (July 16, 2018);
  - b. In case of the Statement of Comprehensive Income of the operating results for the year then ended & the Statement of Other Comprehensive Income; and

- c. In case of the Statement of Cash Flow Statement and the Statement of Changes in Equity, cash flows for the year and changes in equity position for the year then ended.

Butwal Dhago Karkhana Ltd 2074-75

1. Report on Financial Statements

We have audited the accompanying Balance Sheet of M/S Butwal Dhago Karkhana Ltd. as of 32 Ashadh, 2075 (16 July 2018), Statement of Profit or Loss, Cash Flow Statement, Statement of Changes in Equity for the year then ended, and a summary of Significant Accounting Policies and other explanatory notes.

2. Management's Responsibilities:

Management is responsible for the preparation and fair presentation of these financial statements in accordance with Nepal Financial Reporting Standard (NFRS). This responsibility includes designing, implementing and maintaining internal control relevant to the preparation and fair presentation of financial statements that are free from material accounting policies; and making accounting estimates that are reasonable in the circumstances.

3. Auditor's Responsibilities

Our responsibility is to express an opinion on these financial statements based on our audit. We conducted our audit in accordance with Nepal Standards on Auditing (NSA). Those standards require that we plan and perform the audit to obtain reasonable assurance about whether the financial statements are free of material misstatement.

An audit involves performing procedures to obtain audit evidence about the amount and disclosures in the financial statements. The procedures selected depend on the auditor's judgment, including the assessment of the risks of material misstatement of the financial statements, whether due to fraud or error. In making those risk assessments, the auditor considers internal control relevant to the entity's preparation and fair presentation of the financial statements in order to design audit procedures that are appropriate in the circumstances, but not for the purpose of expressing an accounting policies used and the reasonableness of accounting estimates made by management, as well as evaluating the overall presentation of the financial statements. We believe that the audit evidence we have obtained is sufficient and appropriate to provide a basis for our audit opinion.

4. Basis for Qualified Opinion

Please note that the company has been suffering losses for last many years with the company having negative net worth of NRs. 1,433,859,552 (previous fiscal year 2073-74 Rs.1,393,075,645) and as at the year end the company has negative working capital of NRs. 1,168,963,443 (previous fiscal year Rs. 1,059,369,172). Furthermore due to various reasons the company has not been in operation since March 2008. Therefore, we have noteworthy doubt that the company will continue as a going concern in the days to come.

5. Opinion

Basis for Qualified Opinion, the financial statements give true and fair view of the financial position as on 32 Ashadh 2075(16 July 2018), and of the results of its operations and cash flows

साभा भण्डार लिमिटेड (२०७४/७५)

१. वित्तीय विवरणको प्रतिवेदन

हामीले साभा भण्डार लिमिटेडको यसैसाथ संलग्न २०७५ आषाढ मसान्तको वासलात सो मितिमा समाप्त भएको आर्थिक वर्षको नाफा नोक्सान हिसाब, इक्वीटीमा भएको परिवर्तन, नगद प्रवाह विवरण र वित्तीय विवरणसँग सम्बन्धीत प्रमुख लेखा नीतिहरू तथा टिप्पणीहरूको लेखापरीक्षण सम्पन्न गरेका छौं ।

२. व्यवस्थापनको उत्तरदायित्व

नेपाल लेखामान अनुरूप यथार्थ र उचित चित्रण सहितको वित्तीय विवरण तयार एवं प्रस्तुत गर्ने उत्तरदायित्व व्यवस्थापनमा रहेको छ । व्यवस्थापनले तयार गरेका वित्तीय विवरणहरू उपर लेखापरीक्षणको आधारमा आफ्नो राय दिनु हाम्रो उत्तरदायित्व हो ।

३. लेखापरिक्षकको उत्तरदायित्व

हामीले नेपाल लेखापरीक्षणमान तथा अन्य लेखासंग प्रचलन समेतलाई आधार लिई लेखापरीक्षण सम्पन्न गरेका छौं । वित्तीय विवरणहरू सारभूतरूपमा गलत आँकडाहित छ भन्ने कुरामा विश्वस्त हुनका लागि लेखापरीक्षण मान अनुसार लेखापरीक्षण योजना तयार गरि लेखापरीक्षण सम्पन्न गरिनु पर्दछ । वित्तीय विवरणमा उल्लेखित रकमहरू र खुलाइएका अन्य विवरणलाई पुष्ट्याई गर्ने प्रमाणको छड्के जाँच समेत लेखापरीक्षणमा समावेश हुन्छ । व्यवस्थापनले अवलम्बन गरेका प्रमुख लेखा सिद्धान्तहरू एवं तय गरिएका महत्वपूर्ण अनुमानहरूको उपयुक्तता एवं वित्तीय विवरण प्रस्तुतिको समग्र स्थितिको मूल्यांकन पनि लेखापरीक्षणमा समावेश हुन्छ । हामीले लेखापरीक्षणको दौरान प्राप्त गरेका प्रमाणहरू हाम्रो रायको लागि पर्याप्त आधार प्रदान गरेको कुरामा हामी विश्वस्त छौं ।

हामीले लेखापरीक्षणको सिलसिलामा आवश्यक ठानी सोधनी तथा कैफियत तलब गरेको कुराहरूको जवाफ एवं स्पष्टीकरण सन्तोषजनक पायौं । लेखापरीक्षणको लागि उपलब्ध लेखा, हिसाब किताब र विवरणहरू सन्तोषजनक रहेको र संलग्न वासलात, नाफा नोक्सान हिसाब तथा नगद प्रवाह विवरण लगायतका वित्तीय विवरणहरू संस्थाले राखेको लेखासँग दुरुस्त रहेका छन् ।

४. लेखापरीक्षण रायको आधार

१. संस्थाले चालू सम्पत्ति शिर्षकमा आसामी, पेशकी तथा धरौती हिसाब अन्तर्गत लिनुपर्ने आसामी बाँकी अन्यमा देखाएको रु.७४,६२,३०१।३६, लिनु पर्ने भाडा रु.१८,८७,४९८, आपूर्तिकर्ताबाट लिनुपर्ने रु.१,५२,६७५।२५ र कर्मचारी पेशकी अन्तर्गत देखाएको रु. १७,१२,१९९।७७ विगत वर्षहरू देखि कारोबार नदेखिएको पुरानो रकमको सम्बन्धमा समर्थन पत्र प्राप्त भएको छैन साथै आवश्यक छानबिन गरी उठ्न नसक्ने रकम किटान गरी सोको नोक्सानी व्यवस्था गरेको छैन ।

२. चालू दायित्व शिर्षक अन्तर्गतको तिर्नुपर्ने खरिद वापत तिर्न बाँकी साहुहरू रु.५१,६१,६४२।६० र अन्य दायित्व तर्फको अन्य हिसाब मध्ये रु. २४,७१,७०८।०२ विगत वर्षहरू देखि कारोबार नदेखिएको पुरानो रकमको सम्बन्धमा समर्थन पत्र प्राप्त गरेको छैन साथै आवश्यक छानबिन गरी तिर्नुपर्ने रकम किटान गरी सोको आम्दानी जनाएको छैन ।

३. संस्थाले २०७५ अषाढ मसान्तको वित्तीय विवरणमा उल्लेख गरे बमोजिम इन्द्रायणी आयल स्टोरमा रु. ९,२५,९६९।८० र ऋषि एण्ड ब्रदर्शमा रु. २६,२५,०००।०० लगानी गरिएको देखिएतापनि उक्त पेट्रोलपम्पहरू संचालनमा नरहेको साथै विगत वर्षको लेखापरीक्षण प्रतिवेदनमा समेत उक्त फर्महरूको लेखा परिक्षण भएको वित्तीय विवरणमा सोको लगानी बारेमा उल्लेख नभएको भनि विवरण प्रस्तुत भएको र यस आ.व.मा उक्त फर्महरूको वित्तीय विवरण उपलब्ध नभएको सम्बन्धमा आवश्यक छानबिन गरी उठ्न नसक्ने रकम किटान गरी सोको नोक्सानी व्यवस्था गरेको छैन ।

४. मध्यपुर आयल सप्लायर्समा गरिएको लगानी रु. ९,७७,०९१ सम्बन्धमा हामीलाई उपलब्ध गराईएको उक्त फर्मको लेखा परिक्षण भएको वित्तीय विवरणमा सोको लगानी बारेमा उल्लेख भएको पाइएन । मध्यपुर आयल सप्लायर्सको आ.व. २०७३/७४ को लेखापरीक्षण भएको वित्तीय विवरणमा उल्लेख भएबमोजिम आयकर पछिको नाफामा श्रोतमा करकट्टी पश्चातको खूद रकम रु. १३,१४,११४।८७ लाई संस्थाले यस वर्ष अन्य ब्यवसाय आम्दानीमा जनाएको छ ।

५. संस्थाले वित्तीय विवरणमा देखाएको बैंक मौज्जात रकम रु. ३,८९,२९७।२० मध्ये रु. २,७२,०८५।१३ को बैंक सर्भथन पत्र प्राप्त नभएको साथै सो बैंकमा कुनै कारोबार भएको छैन ।

६. संस्थाले कर्मचारी उपदान वापतको ब्यवस्था श्रम ऐन २०७४ बमोजिम गरेको पाइएन । हामीलाई लेखापरीक्षणको सिलसिलामा उपलब्ध गराइएका जानकारी एवं स्पष्टीकरणको आधारमा तथा हामीले गरेको हिसाब किताबको परिक्षणबाट माथि उल्लेख गरिएका कैफियतहरु बाहेक संस्थाको संचालक समिति वा प्रतिनिधि वा कुनै कर्मचारीले कानून विरुद्ध कामकाज गरेको वा प्रत्यक्ष रुपमा बेहिसाब गरेको वा संस्थालाई हानी नोक्सानी गरेको सूचना हाम्रो जानकारीमा आएन ।

५. लेखापरीक्षकको राय

हाम्रो रायमा माथि उल्लेखित बुँदा नं ४ मा उल्लेखित कारणले वित्तीय विवरणमा पर्ने असर बाहेक प्रस्तुत वित्तीय विवरणले २०७५ अषाढ मसान्तको संस्थाको वित्तीय अवस्था र सोही अवधीमा समाप्त कारोबारको नतिजा, नगद प्रवाह, इन्क्यूटीमा भएको परिवर्तनको उचित एवं यथार्थ चित्रण गर्दछ ।

प्रस्तुत वित्तीय विवरणहरु नेपाल चार्टर्ड एकाउण्टेन्ट्स संस्थाद्वारा जारी गरिएको नेपाल वित्तीय प्रतिवेदन मान (NFRS) अनुरूप तयार भएको नदेखिएकोले सो उपर राय ब्यक्त गर्न हामी असमर्थ छौ ।

साभा यातायात सहकारी संस्था लिमिटेड (२०७४/७५)

१. वित्तीय विवरणको प्रतिवेदन:

हामीले साभा यातायात सहकारी संस्था लिमिटेड को यसै साथ संलग्न २०७५ साल आषाढ ३२ गतेको वासलात तथा सोही मितिमा समाप्त आर्थिक वर्षको नाफा नोक्सान हिसाब, नगद प्रवाह विवरण, इन्क्यूटीमा भएको परिवर्तनको तथा लेखा नितीहरूको शारांस र लेखा सम्बन्धी टिप्पणीहरूको को लेखापरीक्षण गरी देहाय बमोजिम प्रतिवेदन पेश गरेका छौ । वित्तीय विवरणहरू प्रतिको उत्तरदायित्व ब्यवस्थापनमा रहेको छ । ब्यवस्थापनले तयार गरेका ती वित्तीय विवरणहरू उपर लेखापरीक्षणको आधारमा आफ्नो मन्तव्य जारी गर्नु हाम्रो उत्तरदायित्व हो ।

२. वित्तीय विवरण प्रतिको ब्यवस्थापनको उत्तरदायित्व

प्रचलित कानूनको अधीनमा रही वित्तीय विवरणहरू तयार गर्ने तथा सहि प्रस्तुतीकरण गर्ने उत्तरदायित्व ब्यवस्थापनमा रहेको छ । यी दायित्व अन्तर्गत जालसाजी वा त्रुटीबाट हुन सक्ने सारभूत रूपमा त्रुटी रहित वित्तीय विवरण तयार गर्न तथा प्रस्तुत गर्न आवश्यक आन्तरिक नियन्त्रण प्रणालीको बनावट, कार्यान्वयन र कायम गर्ने, उपयुक्त लेखा नीतिको छनौट एवं प्रयोग तथा परिस्थिति अनुरूप उचित लेखा अनुमानको प्रयोग पनि समावेश हुन्छ ।

३. लेखापरीक्षकको उत्तरदायित्व

लेखापरीक्षणको आधारमा यी वित्तीय विवरणहरू उपर राय व्यक्त गर्नु हाम्रो उत्तरदायित्व हो । हामीले नेपाल लेखापरीक्षणमान अनुसार लेखापरीक्षण सम्पन्न गर्यौ । सो लेखापरीक्षणमान अनुसार वित्तीय विवरणहरू सारभूत रूपमा त्रुटीपूर्ण प्रस्तुती रहित छ भन्ने कुरामा उचित रूपमा आश्वस्त हुनको लागि लेखापरीक्षण गर्दा नैतिक आवश्यकताको परिपालन तथा लेखापरीक्षणको योजना तर्जुमा गरी लेखापरीक्षण सम्पन्न गर्नु पर्दछ ।

लेखापरीक्षण अन्तर्गत वित्तीय विवरणहरूमा उल्लेख गरिएका रकमहरू तथा खूलस्त गरिएका कुराहरूको प्रमाण प्राप्त गर्न लेखापरीक्षणका कार्यविधिको साथै वित्तीय विवरणहरू जालसाजी वा त्रुटीबाट सारभुत रूपमा त्रुटीपूर्ण हुने जोखिमको मुल्यांकन लेखापरीक्षकको विवेकमा निर्भर हुन्छ । उक्त जोखिमको मुल्यांकन गर्दा सो अवस्थामा उपयुक्त हुने लेखापरीक्षण कार्यविधिको तर्जुमा गर्नको लागि लेखापरीक्षकले निकायको वित्तीय विवरणको तयारी र सही प्रस्तुतीकरणसंग सम्बन्धित आन्तरिक नियन्त्रणको प्रभावकारिता माथि विचार व्यक्त नगर्ने गरी आन्तरिक नियन्त्रणको मनन गर्दछ । व्यवस्थापनले प्रयोग गरेको लेखा नीतिको उपयुक्तता तथा लेखा अनुमानको औचित्यताको साथै विवरणहरूको समग्र प्रस्तुतीकरणको मुल्यांकन पनि लेखापरीक्षणमा समावेश हुन्छ ।

हामीले प्राप्त गरेको प्रमाणहरू हाम्रो राय व्यक्त गर्नको लागि पर्याप्त र उपयुक्त आधार प्रदान गरेकोमा हामी विश्वस्त छौं ।

हामीले लेखापरीक्षण गर्दा लेखाको सर्वमान्य सिद्धान्त, नेपाल लेखामानको आधारमा सम्पन्न गरेका छौं । वित्तीय विवरणमा उल्लेखित रकम र खूलाइएका अन्य विवरणलाई पूष्ट्याई गर्न प्रमाणको छडके परिक्षण समेत लेखापरीक्षणमा समावेश हुन्छ । संस्थाले अवलम्बन गरेको लेखा सिद्धान्त, व्यवस्थापनले गरेको महत्वपूर्ण अनुमान एवं वित्तीय विवरण प्रस्तुतीको समग्र स्थितिको मूल्यांकन पनि लेखापरीक्षणमा समावेश हुन्छ । लेखापरीक्षणले हाम्रो मन्तव्यलाई पर्याप्त आधार प्रदान गर्ने कुरामा हामी विश्वस्त छौं ।

४. उपरोक्त अनुसार वित्तीय विवरणहरूको परिक्षण गरी देहाय वमोजिम प्रतिवेदन पेश गर्दछौं:

१. हामीले लेखापरीक्षणको सिलसिलामा आवश्यक ठानेका सूचना एवं स्पष्टिकरणको साथै माग गरेका विवरणहरू यथाशिघ्र तथा सन्तोषजनक रूपमा प्राप्त गर्यौं ।
२. संस्थाको हिसाव किताव तथा श्रेस्ता प्रचलित कानुन वमोजिम ठीकसंग राखिएका छन् ।
३. संलग्न वासलात, नाफा नोक्सान हिसाव तथा नगद प्रवाह विवरण नेपाल लेखामान बाट तोकिएको ढांचामा तयार भएका र यी विवरणहरू संस्थाको लेखा संग ठीक दूरुस्त छन् ।
४. संस्थामा यस आर्थिक वर्ष सम्म सडिचत नोक्सानको रकम रू. २०८,००२,६२२।५९ पुगेता पनि शेयर पूंजीमा रू. २६९,३४२,४००.०० ले वृद्धि हुदा गत आ. व. को ण्णात्मक नेट वथ ढल्भत ध्यचतजर्ण धनात्मक नेट वर्थमा परिणत भएको छ । हाल संस्था संग उल्लेखनीय संख्यामा बस रहेको र नियमित यातायात सेवा संचालन गरिसकको, संस्था संग नियमित आय स्रोत रहेको, नेपाल सरकार तथा स्थानीय निकायको समेत लगानि रहेको कारणले गत आ. व. र यस आ. व. मा नोक्सानी ब्यहोर्नु परेता पनि न्यप्लन यलअभचल कै रूपमा संचालनमा हुनेमा विश्वस्त हून सकिन्छ ।
५. हाम्रो विचारमा हामीलाई उपलब्ध गराएको स्पष्टिकरण तथा हामीले प्राप्त गरेको सूचना तथा हामीले गरेको हिसाव कितावको परीक्षणबाट संस्थाको संचालक समिति, कूनै संचालक वा कर्मचारीले, लेखासंग सम्बन्धित कानुनी व्यवस्था विपरित कामकाज गरेको वा संस्थाको वेहिसाव गरेको वा संस्थाको हानी नोक्सानी गरेको पाईएन ।

५. वित्तीय विवरण उपर लेखापरीक्षकको राय

हाम्रो रायमा तथा हामिले पाएसम्मको सूचना एवं स्पष्टिकरणको आधारमा संलग्न वित्तीय विवरणहरूको माथि उल्लेख गरिएका बूदाहरू तथा संलग्न वित्तीय विवरणहरूको उल्लेखित टिप्पणीहरू अध्ययन गर्दा,

क) वासलातले संस्थाको २०७५ असार ३२ को आर्थिक अवस्था तथा,

ख) नाफा नोक्सान हिसावले संस्थाको उक्त मितिमा समाप्त वर्षको संचालन नतिजा तथा

ग) नगद प्रवाह विवरणले नगद प्रवाहको उचित तथा यथार्थ चित्रण गर्दछ ।

Sanjen Jalavidhyut Company Limited 2074/75

1. Report on Financial Statements

We have audited the accompanying financial statements of **Sanjen Jalavidhyut Company Limited**, which comprises the Statement of Financial Position as at 16th July 2018 (Ashad 32,

2075), Statement of Profit or Loss, Statement of CashFlows, Statement of Changes in Equity and Statement of Other Comprehensive Income for the period then ended and a summary of significant accounting Policies and notes to Accounts.

2. Management’s Responsibility for the Financial Statements

Management is responsible for the preparation and fair presentation of these financial statements in accordance with Nepal Financial Reporting Standards (NFRS) so far as applicable in compliance with prevailing laws, and for such internal control as management determines is necessary to enable the preparation of financial statements that are free from material misstatements, whether due to fraud or error.

3. Auditor’s Responsibility

Our responsibility is to express an opinion on the financial statements based on our audit. We conducted our audit in accordance with Nepal Financial Reporting Standards (NFRS)) and International Standards on Auditing, wherever applicable. Those standards require that we comply with ethical requirements and plan and perform the audit to obtain reasonable assurance about whether the financial statements are free of material misstatement.

An audit involves performing procedures to obtain audit evidence about the amounts and disclosures in the financial statements. The procedures selected depend on the auditor’s judgment, including the assessment of the risks of material misstatement of the financial statements, whether due to fraud or error. In making those risk assessments, the auditor considers internal control relevant to the entity’s preparation of the financial statements in order to design audit procedures that are appropriate in the circumstances, but not for the purpose of expressing an opinion on the effectiveness of the entity’s internal control. An audit also includes evaluating the appropriateness of accounting policies used and the reasonableness of accounting estimates made by management, as well as evaluating the overall presentation of the financial statements.

We believe that the audit evidence we have obtained is sufficient and appropriate to provide a basis for our audit opinion.

4. Opinion

In our opinion, the financial statements give a true and fair view of the financial position of Sanjen Jalavidhyut Company Limited as at 16 July 2018 (32 Ashad 2075),and of its financial performance and its cash flows for the year then ended in accordance with Nepal Financial Reporting Standards (NFRS) and the generally accepted accounting principles.

5. Report on the Requirements of the Companies Act 2063

We have obtained information and explanations asked for, which, to the best of our knowledge and belief, were necessary for the purpose of our audit. In our opinion, Statement of Financial Position as at 16th July 2018 (Ashad 32, 2075), Statement of Profit or Loss and Statement of Cash Flows have been prepared in accordance with the requirements of the Companies Act 2063 and are in agreement with the books of account of the Company; and proper books of account as required by law have been kept by the Company.

To the best of our information and according to explanations given to us and so far appeared from our examination of the books of account of the Company necessary for the purpose of our audit, we have not come across cases where Board of Directors or any employees of the Company have acted contrary to the provisions of law relating to the accounts, or committed

any misappropriation or caused loss or damage to the Company relating to the accounts in the Company

सिडिएस एण्ड क्लियरिङ्ग लिमिटेड २०७४/७५

१. हामीले सिडिएस एण्ड क्लियरिङ्ग लिमिटेडको (यसपछि 'कम्पनी' भनिएको) यसै साथ संलग्न २०७५ आषाढ मसान्त (१६ जुलाई २०१८)को आर्थिक अवस्थाको विवरण, सोही मितिमा समाप्त भएको आर्थिक वर्षको नाफा वा नोक्सान तथा अन्य आयको विवरण, नगदप्रवाह विवरण, इक्विटीमा भएको परिवर्तन सम्बन्धी विवरण एवं प्रमुख लेखानीतिहरू तथा लेखा सम्बन्धी टिप्पणीहरूको लेखापरीक्षण सम्पन्न गरेका छौं ।

२. वित्तीय विवरणहरू प्रति व्यवस्थापनको जिम्मेवारी

नेपाल वित्तीय प्रतिवेदनमान अनुरूपयथार्थ र उचित चित्रण गर्ने वित्तीय विवरणहरू तयार एवं प्रस्तुत गर्ने जिम्मेवारी व्यवस्थापनमा रहेको छ । यी जिम्मेवारी अन्तर्गत चाहे जालसाजीवा गल्तीबाट होस, सारभूत किसिमले त्रुटिरहित, वित्तीय विवरण तयार गर्ने, आन्तरिक नियन्त्रण प्रणालीको तर्जुमा, कार्यान्वयन र संचालन गर्ने कार्य, लेखानीतिहरूको छनौट तथालागु गर्ने एवं परिस्थिति अनुसार लेखासम्बन्धि महत्वपूर्ण अनुमान गर्ने दायित्व समेत समावेश रहेको हुन्छ ।

३. लेखापरीक्षकको जिम्मेवारी

हाम्रो लेखापरीक्षणको आधारमावित्तीयविवरणहरू उपर रायव्यक्तगर्नु हाम्रो जिम्मेवारी हो । हामीले हाम्रो लेखापरीक्षण नेपाल लेखापरीक्षणमान बमोजिम सम्पन्न गरेका छौं । यीमानले हामीलाई व्यावसायिक नैतिकताको पालनागर्ने तथावित्तीयविवरणहरू सारभूत रूपमा त्रुटिरहितभएको बारेमामनासिबआश्वासनप्राप्तगर्न हामीलाई लेखापरीक्षणको योजनाबनाउन र लेखापरीक्षण सम्पन्नगर्न अनिवार्य गराउँदछन् ।

लेखापरीक्षण अन्तर्गत वित्तीयविवरणमा उल्लेखित रकम र खुलासालाई पुष्टि गर्ने प्रमाण प्राप्तगर्ने सम्बन्धि सम्पादनकार्यविधि संलग्न हुन्छ । यसरी छनौट गरिएको कार्यविधिचाहे जालसाजीवा गल्तीबाट होस, सारभूत रूपमा त्रुटियुक्त प्रस्तुतिहुन सक्ने जोखिमको लेखाजोखा सहितहाम्रो व्यावसायिक निर्णयमाआधारित छ । त्यसरी जोखिमको लेखाजोखागर्ने क्रममा, हामीले कम्पनीको आन्तरिक नियन्त्रणउपर नै रायव्यक्तगर्ने उद्देश्यले नभई, परिस्थितिअनुसार हाम्रो लेखापरीक्षण कार्यविधितयार गर्दा, कम्पनीले वित्तीयविवरण तयार एवं प्रस्तुतिगर्ने क्रममाअवलम्बन गरेकाआन्तरिक नियन्त्रण प्रणालीको विश्लेषण गरेका छौं । लेखापरीक्षणमा व्यवस्थापनद्वारा प्रयोगमाल्याइएका लेखा सिद्धान्तहरू एवं गरिएका महत्वपूर्ण अनुमानहरूको उपयुक्तताको तथामुल्याङ्कनका साथै समग्र वित्तीयविवरण प्रस्तुतिको लेखाजोखा समेत समावेश हुन्छ । हाम्रो लेखापरीक्षणले हाम्रो मन्तव्यलाई पर्याप्त आधार प्रदानगर्ने कुरामा हामी विश्वस्त रहेकाछौं ।

४. मन्तव्य

हाम्रो रायमा, संलग्न वित्तीय विवरणहरूले सिडिएस एण्ड क्लियरिङ्ग लिमिटेडको २०७५ आषाढ मसान्त (१६ जुलाई २०१८) को आर्थिक अवस्थाको स्थिति र सो मितिमा अन्त्य भएको आर्थिक वर्षको नाफा वा नोक्सान तथा अन्य आयको अवस्था र नगद प्रवाहको अवस्था प्रचलित कानूनका अधिनमा रही नेपाल वित्तीय प्रतिवेदनमान अनुसार यथार्थ चित्रण गर्दछ र सो वित्तीय विवरणहरू कम्पनी ऐन, २०६३ अनुसार तयार गरिएको छ ।

५. कम्पनी ऐन, २०६३ तथा धितोपत्र सम्बन्धि ऐन, २०६३ को आवश्यकता सम्बन्धि प्रतिवेदन

हामीद्वारा सम्पन्न गरिएको परीक्षणको आधारमा प्रतिवेदन पेश गर्दछौं कि:

क) हामीले लेखापरीक्षण सम्पन्नगर्न आवश्यक ठानेका सूचना, स्पष्टिकरण र जवाफहरू सम्पूर्ण रूपमा पाएका छौं ।

ख) हामीले लेखापरीक्षण गरेका श्रेस्ताहरूको आधारमा हाम्रो रायमा कम्पनीको हिसाब किताब बहिखाता श्रेस्ता र लेखासँग दुरुस्त रहेका छन् ।

ग) हाम्रो रायमाकम्पनीको हिसाबकिताब ऐन बमोजिम ठीकसँग राखिएका छन् ।

घ) लेखापरीक्षणको सिलसिलामा पाएसम्मको सूचना एवं हामीलाई दिइएको जानकारी र स्पष्टिकरण तथा कम्पनीको हिसाब किताबको परीक्षणको आधारमा कम्पनीको संचालक समिति वा त्यसका सदस्य वा कुनै प्रतिनिधि

वा कुनै पदाधिकारी वा कुनै कर्मचारीले प्रचलित कानून विपरीत कार्य गरेको वा कम्पनीको सम्पत्ति हिनामिना गरेको वा कम्पनीलाई हानी नोक्सानी गरे गराएको हाम्रो जानकारीमा आएन ।
ड) कम्पनीको लेखा सम्बन्धी कुनै जालसाजी भएको, कम्पनीको श्रेष्ठा र लेखा परिक्षणबाट हाम्रो जानकारीमा आएन ।

TRISHULI JALVIDHYUT COMPANY LTD. 2074/75

1. Background

We have audited the accompanying Financial Statements of TrishuliJalvidhyut Company Limited which comprise the Balance Sheet as on Asadh 32, 2075 (corresponding to July 16, 2018) and the Income Statement, Statement of Cash Flow and Statement of Changes in Equity for the year ended, and a summary of significant accounting policies and other explanatory information.

2. Management's Responsibility for the Financial Statement

Management is responsible for the preparation and fair presentation of these Financial Statements in accordance with Nepal Accounting Standards. This responsibility includes designing, implementing and maintaining internal control relevant to the preparation and presentation of financial statements that are free from material misstatements, whether due to fraud or error; selecting and applying appropriate accounting policies; and making accounting estimates that are reasonable in the circumstances.

3. Auditor's Responsibility and Audit Procedure

Our responsibility is to express an opinion on these financial statements based on our audit. We conducted our audit in accordance with Nepal Standards on Auditing. Those standards require that we comply with ethical requirements and plan and perform the audit to obtain reasonable assurance about whether the financial statements are free from material misstatement.

An audit involves performing procedures to obtain audit evidence about the amounts and disclosures in the financial statements. The procedures selected depend on the auditor's judgment, including the assessment of the risks of material misstatement of the financial statements, whether due to fraud or error. In making those risk assessments, the auditor considers internal control relevant to the Company's preparation and fair presentation of the financial statements in order to design audit procedures that are appropriate in the circumstances, and not for the purpose of expressing an opinion on the Company's internal control. An audit also includes evaluating the appropriateness of the accounting policies used and the reasonableness of accounting estimates made by the management, as well as evaluating the overall presentation of the financial statements.

We believe that the evidence that we have obtained is sufficient and appropriate to provide a basis for our opinion.

4. Report as per the requirement of the Companies Act, 2063

We report that:

- a. We have obtained all information and explanations, which to the best of our knowledge and belief were necessary for the purpose of our audit.
- b. In our opinion, proper books of account as required by the law have been kept by the Company so far as it appears from the examination of those books.

- c. The Balance Sheet, the Income Statement, the Cash Flow Statement and the Statement of Changes in Equity referred to in this report are in agreement with the books of account maintained by the company.
- d. In our opinion and to the best of our information and according to the explanations given to us, and from our examination of the books and records of the Company, we have not come across any cases where the Board of Directors or any member thereof or any employee of the company has acted contrary to the provision of law relating to accounts or committed any misappropriation or caused any loss or damage to the company.
- e. In our opinion and to the best of our information and according to the explanations given to us, we have not come across any accounting frauds committed in the company.

5. Basis for Audit Opinion

We did not observe that the financial statements of the Company are materially misstated.

6. Audit Opinion

In our opinion, the financial statements referred to above read together with the notes attached thereon present fairly, in all material respects, the financial position of Trishuli Jalvidhyut Company Ltd. as on Asadh 32, 2075, the result of its operation, its cash flows and changes in equity position for the period ended on Asadh 32, 2075; in accordance with Nepal Financial Reporting Standards and the requirement of the Company Act, 2063.

7. Emphasis of Matter

We draw attention to the management report issued by us to the management particularly the notes on required submission of work completion report on procurement of works to the Board of Directors and the implementation of employee benefit expenses is only from 2075 Baishakh despite the Act was commenced on 2074 Bhadra. Our opinion is not qualified in respect of this matter.

खण्ड ग

लेखापरीक्षण नगराउने सँगठित सँस्था: -

लेखापरीक्षण ऐन, तथा प्रचलित कानूनको व्यवस्था अनुसार लेखापरीक्षण गर्न नियुक्त लेखापरीक्षक समक्ष, समयमा स्वेस्ता तथा वित्तीय विवरण तयार गरी लेखापरीक्षण गराउने सन्दर्भमा सँगठित सँस्थाका जिम्मेवार पदाधिकारीलाई महालेखापरीक्षकबाट पटक पटक निर्देशन भएकोमा महालेखापरीक्षकको कार्यालयबाट लेखापरीक्षक नियुक्ति गरिएका ४० सँगठित सँस्था मध्ये निम्न लिखित सँगठित सँस्थाले निम्न लिखित आर्थिक वर्षको लेखापरीक्षण सम्पन्न गराएका छैनन् :

क्रम	सँगठित सँस्था	आर्थिक वर्ष
१	गुठी सँस्थान	२०७३/७४ — ७४/७५
२	जडीबुटी उत्पादन तथा प्रशोधन कम्पनी लि	२०७२/७३ — ७४/७५
३	नेपाल खाद्य सँस्थान	२०७३/७४ — ७४/७५
४	नेपाल खानेपानी सँस्थान	२०६९/७० — ७०/७१, २०७२/७३ — ७४/७५
५	गोरखापत्र सँस्थान	२०७३/७४ — ७४/७५
६	उदयपुर सिमेन्ट उद्योग लिमिटेड	२०७३/७४ — ७४/७५
७	औद्योगिक व्यवसाय विकास प्रतिष्ठान	२०७४/७५
८	राष्ट्रिय सहकारी विकास बोर्ड	२०७४/७५
९	तामाकोशी जलविद्युत कम्पनी लिमिटेड	२०७४/७५
१०	अपर अरुण हाइड्रो पावर कम्पनी लिमिटेड	२०७४/७५
११	उत्तरगंगा पावर कम्पनी लिमिटेड	२०७४/७५

सँगठित सँस्थाबाट लेखापरीक्षण ऐन अनुसार लेखापरीक्षकको नियुक्तिको लागी परामर्श माग भए बमोजिम महालेखापरीक्षकको कार्यालयबाट २०७४/७५ मा लेखापरीक्षक नियुक्तिको लागी परामर्श गरिएका ३० सँगठित सँस्थाका जिम्मेवार पदाधिकारीलाई महालेखापरीक्षकबाट पटक पटक निर्देशन भएकोमा पनि निम्नलिखित सँगठित सँस्थाले निम्न लिखित आर्थिक वर्षको लेखापरीक्षण सम्पन्न गराएका छैनन् :

क्रम	सँगठित सँस्था	आर्थिक वर्ष
१	राष्ट्रिय बिमा सँस्थान	२०६९/७० — ७३/७४
२	अपर तामाकोशी जलविद्युत कम्पनी लिमिटेड	२०७४/७५
३	नेपाल मेटल कम्पनी लिमिटेड	२०७४/७५
४	रेमिट हाइड्रो पावर कम्पनी लिमिटेड	२०७४/७५
५	रसुवागढी हाइड्रो पावर कम्पनी लिमिटेड	२०७४/७५